MIGUEL DE CERVANTES

Nuvele *exemplare*

Traducere, studiu introductiv, note şi comentarii de Sorin Măreulescu

SCIRI

CARTEA ROMÂNEASCĂ

— at

Reproducerile de pe copertă: Pag. 1: Velázquez, *Micul dejun*, Szeprnuveszeti Muzeum, Budapesta;

Pag. a 4-a: Velázquez, *Bătrână prăjind ouă*, National Gallery.

Edinburgh.

Diapozitive color: *Vasile Blenăea*.

Obras co. npletas de Miguel de *Cervantes Saaveăra Novelets exemplarei*. Tomos I-III, edicion publicaţia por Rodolfo Schevill *y* Adolfo Bonilla, Madrid, Gr-ificas Reunidas, S.A., 192.2 – 1925.

O ipoteză de lectură: „Taina rodului gustos".

În opera lui Cervantes, *Nuvelele exemplare* sfiit o adevărată placă turnantă. Publicate în 1613, cele douăsprezece piese care alcătuiesc vâslită culegere inaugurează, după o nouă perioadă de tăcere de opt ani, febrilitatea ultimilor ani de viaţă ai scriitorului, când acesta îşi tipăreşte tot restul cărţilor şi are timp să-şi termine şi superbul roman, apărut postum, *Muncile lui Persiles şi ale Sigismundei*. Volumul de nuvele concentrează toate obsesiile literare, stilistice şi teoretice ale lui Cervantes, de la patoralismul r7 alateei, ou care debutase cu peste douăzeci şi opt de a-mi în urmă, până la universalismul simbolic al lui *Don Quijoie* (partea I, 1605), prefigurând în acelaşi, timp şi întreaga creaţie ulterioară; problema literaturii pastorale e prezentă bunăoară în *Ţigâncuşa* şi în *Colocviul câinilor; Don Quijote* e parţial evocat (sau reevocat, întrucât datarea nuvelei e nesigură) în extraordinara povestire despre *Licenţiatul Sâicloanţă*; unele piese de teatru şi intermedin din culegerea *C-pt comedii şi opt intermedii* (1615) sunt anticipate de nuvele

ca *îndrăgostitul generos* ori *Gelosul extremaduran*; s-a vorbit mult despre *Spaniola englezoaică* în legătură cu *Persiles*, găsindu-se în frapantele asemănări dintre cele două scrieri şi argumente pentru datarea etapelor de elaborare a romanului postum. Apoi, publicarea unei culegeri de nuvele, gen care l-a atras cu siguranţă pe Cervantes încă înainte de a fi început să scrie *Don Quijote I*, sau cel puţin paralel cu redactarea acestuia, pafe a fi şi un act de clarificare estetică. I s-a reproşat încă din epocă lipsa de unitate a *Don Quijotelui* din 1605, a cărui acţiune este într-adevăr întreruptă de câteva nuvele intercalate după moda vremii în fluxul narativ principal. Oricare dintre aceste nuvele de inserţie (povestea Doroteei, istoria robului, povestea *Curiosului nesăbuit*, una din capodoperele nuvelistice ale tuturor timpurilor) ar fi putut figura foarte bine şi în sumarul *Nuvelelor exemplare*, după cum oricare dintre acestea ar fi pântuit constitui o „umplutură" pentru pauzele narative din *Don Quijote* II. Numai că Cervantes şi-a dat seama că atât romanul cât şi nuvelele în sine, de a căror valoare era perfect conştient, erau mai bine puse în valoare prin separarea lor, ca genuri de sine stătătoare, aţa încât în *Don Quijote* II, cap. XLIV *găsim* nu numai prima discuţie critică despre volumul *de* nuvele din 1613, ci şi indicaţii limpezi dospire opinia înaltă a lui Cervantes referitor la nuvelistica sa ca şi despre motivaţiile interne care-l determinaseră să alcătuiască un volum de nuvele separat şi să cureţe partea a doua din *Don Quijote* de orice inserţie nuvelistică. Cervantes îşi informează cititorii că „tălmăcitorul" scrierii lui Cidf-Hamete Benengeli a renunţat la un moment dat să – „traducă" în castiliană un pasaj teoretic unde „povestitorul" se mustra că s-a mărginit să relateze doar o istorie „tain seca y tah limitada" („atât de seacă şi atât de mărginită") ca aceea a lui don Quijote, şi că, vrând să corecteze acest neajuns, în partea întâi recursese la artiicM înserării unor nuvele, „care sunt ea şi despărţite de istorie", pentru că toate întâmplările referitoare la don Quijote însuşi, cu alte cuvinte cele care i se întâmplau

numai lui, ar fi trebuit oricum să fie aşternute în scris. „S-a gândit totodată, cum zice el, că mulţi, purtaţi de luarea-aminte pe care o cer isprăvile lui don Quijote au şi-ar mai dăm-o şi nuvelelor, ci ar trece prin ele fie cu grabă; ie cu scârbă, fără a lua seama la podoaba şi meşteşugul pe care le cuprind şi care s-ar vădi bine dacă ar ieşi ele singure la lumină, ţârâ a se mai propti în smintelile lui don Quijote şi-n neroziile lui ancho. Aşa că acestei. de-a doua părţi mu vru să-i mai altoiască nuvele de sine stătătoare şi lipite, ci doar unele episoade asemănătoare, născute chiar din întâmplările oferite de adevăr, ba încă şi acestea ou sicumpătate şi cu vorbe doar cât să ajungă spre ale. aduce la cunoştinţă..." (trad. noastră). Fragmentul acesta, foarte important, justifică mai multe concluzii, unele din ele întărite încă) dată chiar de către Cervantes şi în alte locuri ale operelor lui. În primul rând, marele scriitor era conştient de valoarea intrinsecă a povestirilor sale; în[1] al doilea rând, conştiinţa că însăşi această reuşită îl obliga să le ofere alt cadru valorizant în care să-şi poată manifesta plenair individualitatea, nemaiavând /rolul de elemente decorative subordonate unei construcţii mai ample. Desigur însă că minimalizarea manilor sale personaje, don Quijote şi Sancho, e tot. În artificiu literat, deoarece tot ei aveau să-i pună la dispoziţie acele, întâmplări pe care le oferă adevărul" („succesos que la verdad ofrece"), pe care urma să întemeieze unitatea, organică de astă dată, a romanului şi să-i asigure şi varietatea nealogenă şi consonantă; în Prologul la Don *Quïjote II,* Cervantes avea să arate de altfel, la fel de orgolios ca de obicei, cât de conştient era de marea sa izbândă estetică; „En el la te doy a dori Quijote *dilataţio (s.n.)*", adică figura personajului principal este dila*tată, lă*rg*ită, as*tfel încât poate ajunge să umple tot orizontul narativ. Es[2]te un moment de maximă

1 „Cuvintele lui dezvăluie satisfacţia orgolioasă pe care o simţea pentru toate;', spune Agustin G, de Amez6a y Mayo în Cervantes creador de la novela corfa cspaiiola, C.S.I.C., Madrid, 1956—1958, 2 vol., vol. I, p. 472.

28 Pentru amănunte vezi Amt-rico Castro, ttacia Cervantes. Taurus,

importanţă în definirea unei estetici cervantine originale, asistăm acum la flexibilizarea, dacă nu chiar la abandonarea principiului renascentist al varietăţii, cel puţin al unei varietăţi exterioare. se; mai poate vedea din acest text că Cervantes a cultivat stăruitor, consecvent şi iucid un gen literar de astă dată nou, cel puţin în Spania: nuvela. În sfârşit, convingerea că fiecare operă de artă are nevoie de un spaţiu propriu de valorizare, pe când imbricarea iar, indiferent în xiumele cărui principiu., nu poate îi decât dăunătoare, această convingere deci îl va face probabil pe Cervaint. es ca în culegerea lui de nuvele să nu adopte artificiul atât de a ăşpândit a.1 cadr*ului, în* variantele lui tradiţionale, sau pe acela! al naraţiunii cu s*ert*a*r, ci* să caute alt principiu unificator de o natură maisubtilă, capabil să menajeze şi individualitatea fiecărei nuvele, după cum vom încerca să arătăm mai jos, pornind tot de la Sugestiile textului cervantin.

Înainte însă de orice alte consideraţii, să parcurgem cu atenţie *Prologul către cititor* care deschide *Nuvelele exemplare*. Toate prefeţele lui Cervantes la operele sale reprezintă, după cum se ştie. nu numai reuşite literare de cesi mai înaltă calitate, dar şi contribuţii teoretice esenţiale. Prologul la *Nuvelele exemplare* conţine toate „semnele” necesare găsirii drumului spre miezul acestei capodopere şi tocmai de la aceste surse interne ne propunem să pornim în prezentarea noastră 3, Iată-le în ordinea – apariţiei lor în text:

A. În autoportretul pe care şi-l fa, ce, după ce-şi prezintă operele scrise până la acea dată, Cervantes aminteşte „y otras obras que andan por ani descarnaţias, y quiza, sân el nombre de su ducflo” („şi alte opere ce umblă creanga pe aici şi poate fără numele stăpânului lor”): este o afirmaţie vagă. dar care a alimentat şi susţinut î: n bună parte mai toată – polemica referitoare la operele apocrife şi în primul râr. de la Fa*lsa m*ă*tuşă;* cum însă problema paternităţii acestei nuvele e practic insolubilă, nu o vom mai discuta în cele – ce urmează, pe cei interesaţi

Madrid, 1857, ed. a ΠI-a revizuită HOT. p. m.

trimiţându-i ia notele noastre ce însoţesc traducerea acestui text (\rezi îndeosebi nota 411).

B. Urmează un fragment mai obscur, formulat într-un limbaj metaforizant, dar al cărui înţeles ni se pare a se reduce în ultimă analiză la – respingerea întâmplătorului şi minorului în alcătuirea şi structurarea volumului de nuvele… Dar iată textul în traducere)… Şi aşa îţi spun încă o dată, dragă cititorule, că din *Nuvelele* acestea pe care ţi le ofer nu vei putea găsi nicicum tocăniţă de potroace, fiindcă n-au nici picioare, nici cap, nici măruntaie, nici altceva asemănător; vreau să spun că declaraţiile de dragoste pe care – le vei găsi în unele dintr-însele sunt atât de cuviincioase şi atât de măsurate cu raţiunea şi cugetarea creştinească, încât niu-l var putea

— Iboldi la gând rău pe Cititorul neprevăzător sau grijuliu din cale afară". Deci mai întâi respingerea acelei *pepitoria* („tocăniţă de

„Spre a ne informa, să-l consultăm pe autor. E o bună metodă pentru criticul literar deoarece, aşa cum spunea Joseph Bidiir, specialistul francez în poezia epică medievală, până şi cel mai stângaci narator tot înţelege din povestea sa ceva mai mult decât cel mai inteligent critic: o regulă deseori în med greşit, dispreţuită de critici hiper-încrezători în propria lor Ingeniozitate". (Leo Spitzer", Oη the Significance ot Do*n Qu*ixote", în Ce*rvantes A* Collection of *Critical Essays,* edited by T.owry Nelson, Jr., Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1969, p. 84.)

jf potroace") înseamnă refuzul ideii că la baza volumului ar sta simple *membra disjecta* triviale şi delectabile, apte să condimenteze sosul lung al digresiunilor. Senzualitatea e şi ea repudiată şi cititorul e prevenit împotriva ei, – cu asigurări ferme de bună-cuviinţă şi de respectare a normelor creştineşti, act de prudentă mai mult sau mai puţin necesar, dar din care s-au tras concluziile despre un Cervantes ipocrijj; (Cesare de Lollis, Americo Castro, Ortega y Gasset), deşi *Nuvelele exemplare* ne oferă unul din cele mai profunde şi mai tăioase „studii" (în sens balzacian) despre dragoste din

literatura universală.

C. Întâlnim numaidecât im text şi mai important, care, şi el, a generat câteva importante direcţii de interpretare critică: „Le-am – dat numele de *exemplare*, şi de iei bine aminte, nu e niciuna din care să nu poţi scoate vreo pildă folositoare; şi de n-ar fi să lungesc vorba, ţi-aş arăta poate rodul gustos şi cinstit ce s-ar putea scoate *din toate laolaltă* ca şi *din fiecare în parte*" (ultimele două sublinieri ne aparţin). Să reţinem deocamdată, pentru o discuţie mai amplă, ideea „exemplarităţii" nuvelelor cervantine, pe de o parte, şi, pe de alta, aceea a unei semnificaţii posibile, dar pe care autorul nu are timp să ne-o dezvăluie, nu numai individuale, ci şi, mai important, de ansamblu, ceea ce ne obligă să citim volumul ca pe o structură global semniificantă, iar nu ca pe o culegere întâmplătoare de elemente disparate.

D. Mai puţin luată în considerare în – sensul ei propriu este altă afirmaţie a lui Cervantes, în care autorul pune în lumină caracterul „distractiv" şi de „agrement" al operei sale, „fiindcă nu totdeauna stăm în biserici, nu totdeauna umplem paraclisurile, nu totdeauna ne îndeletnicim cu treburile, oricât de nobile ar fi ele; sunt ceasuri de destindere, când duhul împovărat cată a se odihni". Dar înaintea acestor precizări, Cervantes introduce o imagine ludică pentru a-şi face mai lesne înţeleasă argumentarea: „Gânidul meu a fost să aşez în piaţa statului nostru o masă de biliard („una mesa de trucos"), Unde fiecare să se poată distra fără a păgubi porţile, zic fără a păgubi sufletul sau trupul, pentru că petrecerile cinstite şi plăcute mai degrabă folosesc decât dăunează". Pe lângă ideea, curentă şi banalizată în epocă, de „utilitate α desfătării", de îmbinare a utilului cu plăcutul 4, operaţie necesară pentru întreţinerea bunei dispoziţii a cetăţenilor unui stat, pe lângă, aşadar, ideea de utilitate socială şi psihologică a – literaturii, nu putem să nu ne întrebăm de ce oare a ales Cervantes tocmai similui „biliardului"? Imaginea în sine e oarecum neclară şi forţată, mai alas în paralelismul cu trupul şi sufletul

omenesc, apoi biliardul, recent importat din Italia, niu se bucura în Spania acelor vremuri de o reputaţie prea bună, dacă dăm crezare unui pasaj din Los *cigarrales de Toledo* (*Grădinile din Toledo*, c. 1621, prima ediţie cunoscută, 1631) de Tirso de Molina: „Biliardul e potrivit pentru iarnă, nu pentru vară, deoarece ne închide într-o sală ca să dăm roată unei mese [traducem simplificând imaginea din original: „para que demos

1 Pentru amănunte despre doctrina lui *utile* dulci la Cervantes *şi* la contemporanii săi, vezi Amezua, op. cit., vol. X, pp. 3 7S şi urm.

vuelta à la tahana de una mesa"], înfieirbântându-ne sângele şi îngheţându-ne pungile"; comparaţia nu era deci dintre cele mai edificatoare şi mai liniştitoare pentru eventuala contrareacţie represivă a oficialităţii, ea este însă în cel mai înalt grad expresivă pentru tălmăcirea în limbaj sensibil, dar cifrat, a intenţiei, formulate şi mai sus, de a conferi" corpusului nuvelistic o structură global semnificanită, întemeiată în primul rând pe o dinamică taterpotenţializantă a elementelor individuale, întrucât lovitura la biliard urmăreşte obţinerea unui maximum de percuţii eficiente diafer-un singur impuls iniţial.

E. în nemijlocita prelungire a textului ce formulează principiul îmbinării utilului cu plăcutul se situează şi vehementul protest de puritate morală al autorului: „Voi cuteza să-ţi spurn un lucru, şi anume că de s-ar putea întâmpla cine ştie cum ca învăţătura acestor *Nuvele* să strecoare în cititorul lor vreo dorinţă sau vreun gând necurat, mi-aş tăia mai degrabă mâna ou care le-am scris decât să le scot în lume". Vom ataşa discutarea acestei afirmaţii cervantine punctului în care vom examina problema exemplarităţii nuvelelor.

F. Urmează un paragraf în care Cervantes îşi dovedeşte încă o dată perfecta luciditate şi deplina conştiinţă a propriei sale valori ca şi a poziţiei sale exacte în literatura spaniolă: „... mă bate gândul, şi chiar aşa şi este, că eu sunt cel dintâi alcătuitor de nuvele în limba castiliană, căci multele nuvele ce-au văzut lumina

tiparului, într-însa, toate sunt tălmăcite clin limbi străine, pe când acestea sunt numai ale mele, neimitate şi nefurate; mintea mea le-a zămislit şi le-a născut pana mea, şi-acuma cresc în braţele tiparniţei". Aceste susţineri au fost printre cele mai atent scrutate de istoria literară şi totuşi, după cum vom vedea, nimeni nu l-a putut contrazice pe Cervantes.

G. în fine, iată ultima formulare de mare importanţă teoretică, neglijată însă în general de critică, pe motiv că ar putea fi un simplu act reverenţios, un compliment abil făout contelui de Lemos, căruia îi sunt dedicate *Nuvelele exemplare* „Numai de un lucru vreau să ţii seama, şi anume că de vreme ce ara avut îndrăzneala să îndrept aceste nuvele către marele conte de Lemos, *vor fi ascunzind cine ştie ce taină care, le înalţă*" (subl, noastră). În ce ne priveşte, sân, tem tentaţi să credem că e vorba de ceva mai mult decât o simplă formulă protocolară şi că *Nuvelele exemplare* ascund realmente un miez tainic spre care vom încerca să ne croim drum 5.

s Printre puţinele comentarii cunoscute nouă referitoare la acest fragment, vezi E.G. Riley, *Teoria de la novela en Cervantes*, trad. de Carlos Sahagun, Taurus Ediciones, Madrid, 1966, pp. 177 – 178; autorul, după ce observă că este vorba de un topos literar identificabil încă de la cei mai vechi comentatori greci ai lui Homer, apoi „în tradiţia pitagoriciană a misterelor filosofice, pe care numeroşi eruditi renascentişti le-au cultivat asiduu şi nu fără folos, afirmă, că importantă în textul lui Cervantes i se pare sugestia că cititorii săi potenţiali ar putea constitui un grup minoritar de „iniţiaţi" şi o majoritate „rămasă în afara secretului". Un atât critic, Walter Pabst, autorul unei cărţi importante despre nuvelă tre' litera

β

Dar să reluăm pe rând problemele enunţate.

Este într-adevăr Cervantes „— cel dintâi alcătui tor de nuvele" („el primero que he movelado") din literatura spaniolă? Istoricii literari sunt unanimi în această privinţă: „Afirmaţia lui Cervantes este inatacabilă, deoarece el nu

numai că a introdus la noi ouvântul, ci a creat şi gentil însuşi" (Juan Luis Alborg, *Historia de la literatura española*, Editorial Credos, vol. II, ed. a II-a, 1970, p. 93). Noutatea acestui volum de nuvele este ireală şi semnificativă în primul rând în ansamblul operei lui Cervantes, S-a observat că pentru prima oară scriitorul exersează un gen literar *nou*, în timp ce toate celelalte scrieri ale sale pornesc de la genuri deja constituite, chiar dacă, aşa cum se întâmplă cu *Don Quijote* sau cu *Persiles*, le sparge polemic sau le îmbogăţeşte cadrele originare, rezultatul fiind aproape la antipodul punctului de plecare. Niciuna dintre celelalte opere narative ale lui Cervantes nu se numeşte *novela*, alegerea acestei denumiri vădind o voinţă fermă de delimitare şi de precizare a unei întreprinderi estetice personale. Cuvântul *novela* exista mai demult în limba spaniolă (vezi cap. „Note şi comentarii", nota 7), provenind din it. *novella*, diminutiv care a ajuns să denumească foarte curând povestirile scurte, micile „noutăţi", snoave sau întâmplări. gen cultivat ctu strălucire în Italia, începând cu *Decameronul* lui Boccaccio; în aria italiană, *novella* s-a specializat ca denumire a genului narativ scurt, iar pentru naraţiile ample s-a adoptat termenul de *romanzo* (din lat *romanice*, adică scris în limba vulgară, romanică). *Novella* face carieră şi în alte limbi: în franceza, rămâne specializat pentru conceptul de „naraţiune scurta, „povestire"; în engleză însă înseamnă „roman", pentru nuvela propriu-zisă folosindu-se perifrază *short story*. O evoluţie asemănătoare cunoaşte sp. *novela*, care astăzi denumeşte „romanul", pentru „nuvelă" recurgându-se, în ciuda caracterului ei tautologic, la expresia *novela corta*, deci „roman scurt". Numai că, spre deosebire de avatarurile engleze ale it. *novella*, cele spaniole au fost mult mai accidentate?. Mai întâi, amintirea etimonului italian râturile romanice (*Novellentheorie und Novellendichtung*, *Zur Geschiclite ihrer Antinomie în den romanischen Literaturen*, Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg, ed. a II-a, 1967, pp. 137 – 133), comentează afirmaţia lui Cervantes ca pe „un

topos al modestiei afectate”.

Pentru întreaga istorie a nuvelei romanice, începând cu cele mai vechi antecedente medievale de expresie latină, vezi Walter Fabst, op. cit., Un studiu amănunţit, „Despre istoria semnificaţiilor cuvântului spaniol novela» „a dat Werner Krauss. Studiul său e accesibil în româneşte (din păcate într-o traducere viciată de o necunoaştere a realităţilor spaniole comentate atât de pertinent de autor) în vol. Werner Krauss, Opera *şi cuvântul*, traducere de Yvette Davidescu, editura Univers, 1976, pp. 372 – 391. Vezi şi Ion Pulbere, „Nuvela spaniolă în timpul Renaşterii”, *Steatta*, martie 1979, pp. 52 – 53, fragment dintr-un studiu mai amplu, în curs de apariţie. Pentru tot ce priveşte însă nuvela şi romanul spaniol, fundamentală rămâne încă vechea carte a lui Marcelino Mendndez Pelayo, *Origenes de la novela*, 3 vol., Consejo Superior de Investigaciorres Cierrtifâeas, Madrid, segunda edici<în 1982.

mine foarte mult timp prezentă în conştiinţa vorbitorilor spanioli „Chiar şi câupă apariţia culegerii *Norejas exemplares*, Tir, se de Molina credea că trebuie să-şi apere istorioarele introduse în *Cigarraleg* de *Toledo* împotriva bănuielii că ele ar fi *hurtadas a* los *toscanos* (furate de la toscani), scrie Werner Krauss (op. cit., p. 378). Şi mai malt, această prezenţă obsedantă a originii e însoţită şi de întreg semantismul peiorativ ce-i fusese ataşat în mediul spaniol, *novela* fiind mult timp sinonimă cu „scorneală” (sp. *patraiia*) nelipsită de un caracter mai mult sau mai puţin obscen („istorias embueltas en mi-l mentiras e errores”, adică „poveşti învelite în mii de minciuni şi greşeM”, avea să spună Antonio Nebrija în cartea sa *Gramâtica casteliana*, 1492). Această împrejurare era urmarea unui dublu curent: imensul succes al „nuvelei” italiene în Spania, pe de o parte, şi, pe de alta, suspiciunea faţă de orice naraţie liberă şi „neadevărată, întreţinută de opinia oficioasă. Boccaccio bunăoară pătrunde în Spania încă din 1429, când e tradus în limba catalană de către un anonim de la San Gugat del Valles; în castiliană exista o versiune manuscrisă

incompletă încă de pe la jumătatea secolului al XV-lea, pe ea bazându-se şi prima ediţie spaniolă tipărită la Sevilla în 1496, al cărei succes a fost enorm şi de durată, în pofida interzicerii ulterioare. (*Decameronul*, răspândit în Spania sub titlul de *Las. cine novelas*, a cunoscut cinci ediţii: Sevilla, 1496; Toledo, 1524; Valladelid, 1539; Medina, 1543; Valladolid, 1550. Prohibirea lui totală intervine în 1559, dar cartea continuă să circule.) în sfârşit, semantismul cuvântului *novela* mai e contaminat şi de vechiul cuvânt spaniol *exemplo*, pildă sau moralitate, gen larg răspândit în literatura medievală, vechile dicţionare itailo-spaniole ale vremii (Cristóbal de las Casas şi Franciosini) traducând *novella* prin *exemplo*, dar şi prin *conseja* (scornire, braşoavă, *apud* W. Krauss, op. cit., p. 377). În cel mai bun caz, aşadar, *novela* era aplicat unui gen minor[3], suspect din punctul de vedere al moralităţii, şi nu numai al calei să-i zicem etice, dar şi al „moralităţii estetice", în sensul gravelor încălcări ale verosimilităţii, fiind pe deasupra şi un produs imitat sau de-a dreptul importat. Genul acesta era deci simţit ca „alo-gen", deşi terenul spaniol pe care urma să se dezvolte nu era deloc vid. Povestirile, în versuri sau în proză, erau reprezentate încă din vechime şi în literatura spaniolă. O figură ilustră, ca don J-uan Manuel, dăduse încă din 1335, deci cu treisprezece ani înaintea *Decameronului*, *o* vestită culegere de povestiri, *Conăe Lucanor* sau *Libro de Patronio*[4]; tot el, referindu-se la altă carte a sa, *Libro del*

3' Vezi AmeKua, op. cit., vot. I, pp. 350 şi urm.

4' O bună versiune românească : Don Juars Manuel, Cartea de vttde a contelui Lucanor şi a lui Patronio, traduceri prefaţă şt note de O ana Busutoccanu, Editura univers, 1979.

» Ameziia, op. cit., vol. I, p. 455. Tot aici, o discuţie amănunţită despre raporturile dintre nuvelistica Italiană şl Cervantes, la pp. 445~45& ••Amănunte în Amez0a, op. cit,., vol. I, pp. 460-464,

„încă la douăzeci şl doi de ani (Cervantes) apare ca portavoce al clasei magistrului L6pez de Hoyos ; la douăzeci şi patru luptă la Lepanto, într-un mod bătător la ochi, în fruntea unui grup de soldaţi ; la Alger se evidenţiază într-un mod aparte dîndu-1 sfaturi lui Mateo Vâzquez, secretar al regelui, şi ca şef în încercările de evadare colectivă ; în 1590

Caballero e del Escudero, spunea că a scris-o „en una monera, que Hainan on Castilia *fabliella*" („într-un fel numit în Castilia *fabliella*"), acest din urmă termen nefiind, după Angel Valbuena Prat, decât un sinonim pentru *novela*. Caracterul moralizator şi alegoric era încă predominant în aceste scrieri, fără a înăbuşi însă verva şi spontaneitatea unui torent narativ care se alimenta din cele mai variate izvoare mejprale, europene şi orientale. Momentul în care această tradiţie spaniolă veche se întâlneşte eu imitarea deliberată a (nuvelei italiene reprezentate în primul rând de Boccaccio e ilustrat de o carte a lui Juan de Timoneda (m. În 1583), dramaturg şi nuvelist, autor al unei cunoscute culegeri de nuvele, intitulată *E*I *Patranuelo* (Valencia, 1567): e vorba de cea dintâi culegere de nuvele imitate, cum spuneam, după model Me italiene (Boccaccio, Masuecio, Bandello, Ariosto etc.), dar „actualizate, aclimatizate, narate într-o spaniolă plăcută şi familiară (A. Zamora). Nici don Juan Manuel, nici Juan de Timoneda nu au exercitat însă practic nicio influenţă asupra lui Cervantes. Marele comentator al *Nuvelelor exemplare*, Ameztia y Mayo, ajunge la aceeaşi concluzie şi în privinţa altui predecesor, şi anume Cristóbal de Villalon, care include trei povestiri în cartea sa *E*I *Scholâstico*, rămasă în manuscris până în 1911, dar pe care Cervantes ar fi putut-o cunoaşte. După Ameziia, povestirile lui Villalon nu, depăşesc nivelul mai vechilor *patraiias* ale lui Timoneda şi nu se poate reţine decât faptul, important, e drept, că Villalon a folosit înaintea lui Cervantes verbul *novelar* (a alcătui, a face nuvele) şi că a lăsat câteva rânduri teoretice interesante despre nuvelă, aflată pe atunci încă în germene; Ameziia, op. cit., vol. I, pp. 423 – 424). Acelaşi critic mai semnalează, pe urmele lui Marcelino Menendez Pelayo, şi ca pe un fapt de prim ordin pentru istoria nuvelisticii spaniole, apariţia la Valencia, tot anul 1013, ca

---

solicită cu o ciudată aroganţă o slujbă în Indii ; în 1582 se angajează să scrie cele mal bune piese de teatru din Spania ; în 1612 spune că a fost cel ăintU care a scris nuvele în limba spaniolă." (A. Castro, op. cit., p. 462, nota X.)

şi *Nuvelele exemplare*, a unei culegeri intitulate *Fabulario en que se contienen fabulas y cuentos diferenţes algunos r. uevos y parte sacados de otros autores* de Sebastian Mey. „Mey poseda înzestrări care ar fi putut face din el un excelent nuvelist satiric din şcoala autorului lui *iMzarillo*, dacă nu şi-ar fi închis permanent activitatea într-o albie atât de îngustă ca apologul şi proverbul moral”, scrie Menendez Pelayo (în *Origenes de la novela*, C.S.I.C., Madrid, ed. a II-a, 1962, vol. III, cap. IX, „Cuentos y novelas cortas”, p. 175). Dar şi între Mey şi Cervantes legăturile ca nu vedişti sunt noile, după cum tot fără ecou în nuvelistâca marelui scriitor a rămas şi o carte precum *Noches de învierno* (*Nopţi de iarnă*) a navarrezului Antonio de Eslava, deşi era vorba de prima culegere de nuvele *publicată*, dacă mu ţinem cont de traducerile din italiană (Pamplona, 1609): despre această carte s-a afirmat că, în ciuda grosolăniei şi neglijenţei stilului (Menendez Pelayo), ar putea fi, printr-una din povestirile sale (cap. 4 din *Prima noapte*), sursa *Furtunii* lui Shakespeare. Se mai pot aminti scrieri precum *Jar din se f lores curiosas* (Salamanca, 1570), de Antonio de Torquemada, sau la *hija de Celestina* (1612), a lui Alonso Jerónimo de Sal as Barbadillo. Nimic însă din toate aceste titluri şi din multe altele analizate detaliat de către Msnândez Pelayo nu prevesteşte marea înflorire a unui gen creat efectiv de către Cenvanites şi devenit în secolul al XVII-flea un adevărat gen naţional (Menendez Pelayo, *ibid.*, pp. 212 – 213). Tot Menândez Pelayo spune: „Am urmărit pas cu pas această literatură incipientă, fără a-i dispreţul nici cea mai măruntă manifestare [...], pentru a se înţelege ce miracol au neptrezfflâtait Nuve*lele exe*m*plare ale* lui Cervanies „răsărind ρβ neaşteptate ca un soare afl adevărului şi al poeziei în mijlocul unei asemenea confuzii şi neguri. Romanul cavaleresc, romanul pastoral. romanul dramatic, romanul picaresc se născuseră desăvârşite şi adulte în Amadis*; în D*iana, *în C*elest*ina, *în L*azari*llo de Tor*mes, *mode*lele lor dinţii şi niciodată depăşite. Dar nuvela [în orig. novela *corta*, *n.n.*], genul ai cărui precursori au fost

simultan don Juan Manuel şi Boccaccio, nu produsese în literatura noastră din secolul al XVI-lea nicio naraţiune care să poartă rivaliza fie şi cu cea mai slabă dintre nuvelele lui Cervantes" (idem, *ibid*em*, p. 2*16). Cât despre unele izbânzi cu totul izolate ale genului, precum micul roman sau nuvela extinsă despre Abinda*rrăez şi fr*u*mo*a*sa Harif*a *(de u*n autor necunoscut, 1565), în realitate singura nuvelă autentică apărută înaintea celor ale lui Cervantes, singura deci de care el, aşa zicând, „uită" când îşi proclamă întuetatea (Amezua, *op. cit „*vo*l.* I, p. 555), sau cele câteva nuvele incluse în marele său roman picaresc Guzman d*e Aflarăch*e de cătr*e Mateo Alemân (Historia *de Ios* d*os ena*m*ora*d*os Ozmân y Daraj*a ş*i Dori*da y *Clori*n*ia*), chiar* şi acestea din urmă, deşi Cervantes le-a cunoscut, au rămas fără urmări, asupra operei sale nuvelistice pe care şi-a construiţ-o singur. punând nu numai temeliile unui gen literar în ţara sa, devenind însă şi unul dim marii nuvelişti ai lumii. Dar şi în privinţa posibilei influenţe italiene, pe care Cervantes o tăgăduieşte la fel de categoric, se pare că scriitorul avea la fel de mare dreptate... Boccaccio (scrie Emilio Alarcos, citat de Amezua, op. cit., vol. I, *p*p. 443444) a fost pentru Cervantes lecţie şi pildă profund asimilate şi transformate în substanţă proprie. Astfel se va putea observa uneori în opera lui «arta de familie» şi s-ar putea ivi bănuiala unor sugestii boccaceiene, dar nu apare nimic care să dezvăluie – nici în privinţa materiei, nici în aceea a stilului – o imitaţie directă şi concretă". În CazuKJvat ele Zor exemplare nu *se poate* vorbi de o influenţă vădită nici Viin partea urmaşilor lui Boccaccio, a lungului şir de nuvelişti precum Doni, Giraldi Cinzio, Straparola, Castiglione, Guiceiardini şi alţii, la fel de buni sau chiar superiori, care însă, în mod ciudat, n-au avut parte de versiuni spaniole: Franco Sachetti (Trecento nov*elle, începute în* 1382), Masuccio Salernitano (1.1 Novellin*o co*n *le L argumenti e morale co*n*clusione di alcuni exem*p*li, 1476), Agn*olo Firenzuoia (Le Novelle, *155*0*), *Gir*olamo Parabosco (1 diporii ov*ve.ro nov*e*lle, 155*0*), Ort*ensio Lando (Alcune novel*le, 155*2*) sau,* cel mai surprinzător caz

din toate, dată fiind valoarea textelor şi marea influenţă europeană pe care au exercitat-o, Matteo Bandeuo, care pătrunde în Spania doar parţial şi trunchiat, tradus prin intermediul unei slabe versiuni franceze a lui Bovistan, Tesserant şi Belleforest, şi publicat la Salamanca, în 15 – 89, sub titlul Historias tr*ăgicas exemplares, culegere c*e cuprinde numai paisprezece din cele două sute paisprezece nuvele originale. Cervantes, bun cunoscător al limbii italiene, nu ar fi avut nevoie de traduceri şi criticii înclină să creadă că a şi citit în original mare parte din aceşti nuvelişti, inclusiv pe Bandeuo. „Dar dacă Bandello a fost nuvelistul cel mai citit ţie către spaniolii Secolului de Aur, îndeosebi de către dramaturgii noştri, cărora le-a furnizat din belşug o cantitate considerabilă de subiecte, cred că influenţa lui asupra lud Cervantes trebuie să fi fost foarte redusă, dacă nu chiar nulă.”» Problema influenţei nuvelişti*lor italieni asupra Nuvelelor ex**emplare n*u *trebuie* pusă, aşadar, sub un strict raport comparatist, tematic şi argumentai, pentru că, privită astfel, ea nu există. A existat însă, fără îndoială, o şcoală a nuv*elei i*taliene, pe care Cervantes a urmat-o şi ale cărei lecţii şi Le-a asimilat, E vorba de câteva principii devenite ulterior bunuri comune, dar pe atunci extrem de preţioase, cu atât mai mult cu cât Cervantes a fost cel dintâi care le-a aplicat consecvent în seria lui nuvelistică marcată de geniu10: găsirea unor dimensiuni favorabile dezvoltării subiectului, nuvelele italiene din secolul al XVI-lea fiind şi ele mai lungi decât cele ale lui Boccaccio; unitatea şi continuitatea subiectului; utilizarea dialogului (element inovator la Cervantes, foarte rar prezent în nuvelele italiene); absenţa comentariilor, citatelor sentenţioase şi a paradei de erudiţie; eliminarea descrierilor parazitare ale cadrului natural, ca element de fundal al naraţiunii, şi care oricum nu constau decât în locuri comune şi generalităţi; Cervantes cultivă în schimb, e drept, mai degrabă sporadic, dar atunci cu intuiţii seniale, ceea ce s-ar putea numi „cadrul semnificativ”, ca de pildă descrierea casei lui Monipodio (sau „Manglipodio”, în versiunea noastră) din

Rinconete şi *Cortadillo; Cervantes* înfăptuieşte o radicală „spaniolizare" a nuvelei, nu numai, adăugăm noi, a nuvelelor cu subiect spaniol, către care se îndreaptă preferinţele criticilor, dar şi a celor „exotice" sau aşa-zis „italiene", căci şi cele două nuvele „ne spaniole", îndrăgostitu*l generos şi* D*oamna C*orne*lia, p*o*artă pec*etea unui spirit iberic inconfundabil, în oare Cervantes credea şi pe care-l cultiva; anticipând asupra discutării separate a fiecărei nuvele, pe care o vom întreprinde mai jos, să spunem acum că eroii binefăcători din Doamna Corne*lia (un*a *din ip*ostazele a ceea ce vom numi cuplul diosc*uric l*a *Cervante*s) sunt doi cavaleri spanioli basci, fideli pământului şi obiceiurilor străbune, iar larga desfăşurare a unei povestiri admirabile, cu certe reminiscenţe biografice de altfel, precum îndrăgostitu*l generos, e* p*ătrunsă* de un amplu sentiment de solidaritate a unui spaţiu mediteranean, leit-motiv poetic şi ideologic fundamental în opera lui Cervantes, prezent în împrejurări atât de diferite cum ar fi, de pildă, întâlnirea dintre Sancho îi fostul său consătean Ricote (Don Quijote, II, *LIV) s*au apogeul meridional al peregrinărilor din Persiles. Ch*iar dacă* ne-am opri aici, şi tot am avea câteva jaloane sigure pentru a explica, dintr-un punct de vedere mai larg literar, altă problemă pusă de Cervantes şi direct legată de crearea şi personalizarea unui gen literar ca nuvela cervantină, şi anume exemplaritat*ea Nuvelelor e*x*emplare.*

Caracterul exemplar al *Nuvelelor* sale a fost revendicat de Cervantes şi a constituit obiectul unei nesfârşite dispute critice, în încercarea de a se stabili sensul mai mult sau mai puţin exact al acestei revendicări. 1 s-a discutat mai întâi, de bună seamă, legitimitatea morală: constituie oare aceste nuvele tot atâtea „exemple", tot atâtea „pilde morale", aşa cum se întâmpla eu medievalele apologuri sau *exemplos*? Am menţionat mai sus caracterul în sine echivoc al genului *novela* şi suspiciunea cu care erau privite aceste scrieri a căror licenţiozitate, prezentă ca un dat până şi în scrierile unei feţe bisericeşti ca Bandello, ajunsese. a fi o caracteristică

aproape inseparabilă în mediul italian originar, mult mai suplu şi mai „carnavalesc" decât cel spaniol. Criticii s-au grăbii să arate că *Nuvelele exemplare* nu strălucesc prin capacitatea lor de edificaţie morală, căci ce oare puteau „învăţa" cititorii din lectura lor? Să-şi mintă părinţii, să se îndrăgostească de ţigănci şi să fugă de acasă atraşi de miracolul vieţii picareşti, să răpească şi să necinstească fecioare necunoscute, să intre în tagma hoţilor, să cedeze, în cazul fetelor, primului amorez şi apoi, părăsite, să bată coclaurii în căutarea lui, să contracteze căsătorii dubioase bazate pe cele mai crase doluri? Acest mod rudimentar de interpretare a „caracterului educativ" al literaturii, a constituit fundamentul interpretărilor critice mai vechi, ca, de pildă, aceea a lui Schevill şi Bonilla, în introducerea ediţiei lor, apărută în 1925, la sfârşitul celui de-al treilea volum; s-a văzut însă curând că exemplaritatea nuvelelor cervantine nu poate fi studiată pornindu-se de la materialul brut al faptelor narate şi de la „raţiuni de moralitate doctrinală" (J. L. Alborg!, ci numai, în cel mai rău caz, de la premisa că ele ar putea ascunde o „învăţătură" sau o lecţie folositoare ca experienţă de viaţă împărtăşită şi care se poate trage chiar din spectacolul unor acţiuni reprobabile, deci – *o* adevărată demonstraţie *a contraria* (J. L. Alborg *Historia de la literatura española*, vol. II Epoca barroca, Editorial Gredos, Madrid, ed. a II-a, 1977, p. 95). O interpretare diferită şi care a făcut şcoală a fost propusă de José Ortega y Gasset, în celebrul său eseu, *Meditaciones del Quijote* (1914): „Faptul că le-a numit «exemplare» nu este chiar atât de ciudat: această aură de moralitate în care cel mai profan dintre scriitorii noştri îşi învăluie povestirile aparţine eroicei ipocrizii adoptate de oamenii superiori ai secolului al XVII-lea" (citătm din José Ortega y Gasset, *Meditat" despre Don Quijote,* traducere de Andrei Ionescu, Univers, 197; p. 117). Mai subtilă şi nu lipsită de o întemeiere istorică (dacă n-a; fi să ne gândim decât la exagerata şi inexplicabila pudibonderie a unor epoci revoluţionare mai recente) teza lui Ortega y Gasset. nedepăşind platforma. interpretativă a moralei practice,

inadecvată deci estetic, poate genera şi mari unilateralizări critice, dovadă cartea pe cât de erudită pe atât de mărginită a lui Cesare de Lollis, Ce*rvantes reazionario,* Roma, 1924, care e de-a dreptul o caricatură supradimensionată a ideii lui Ortega. Americo Castro însă, într-un studiu intitulat chiar „La exemplaridad de las novelas cervantinas", publicat în 1948 în Nu*eva Revista de Filologia Hispanica* şi reprodus, cu unele amplificări, în volumul Ha*cia Cervantes,* ed. cit., pp. 4S1 – 474, nuanţează discuţia: în dorinţa de exemplaritate a lui

Cervantes el vede o intrare în rânduri, o cuminţire şi o încercare de a câştiga respectabilitate („el escritor rebelde se hace, en cierto modo, aeademico"): „Sunt în nuvelele lui Cervantes două aspecte lesne separabile: finalitatea morală a povestirilor şi pretenţia că ele sunt morale, manifestată de autor în prolog. Ceea ce duce la o a treia problemă: şi anume dacă latura moralizantă a unor opere ca *Ţigăncuşa* provine de la un Cervantes care priveşte spre sine sau de la un Cervantes orientat către un public cu ale cărui gusturi trebuie să se pună de acord" (op. cit., pp. 452 – 453). Cervantes, susţine Americo Castro, e acum bătrân şi deziluzionat, de multe ori în viaţă voise să îşi impună personalitatea şi să dobândească o recunoaştere socială pe măsura san. După opinia lui, viaţa lui Cervantes, după succesul (cu totul relativ din punct de vedere social) al *Don Quijot*elui din 1605, a evoluat către un tot mai accentuat, conformism, reflectat pe planul „conduitei sociale" prin intrarea, în 1609, în Confreria robilor Preasfântului Sacrament, iar în 1613, în Ordinul terţ al Sf. Francisc. „Acest Cervantes nu mai seamănă cu acela care scria poezii nepublicabile contra lui Filip al II-lea (deşi continua să se laude că a compus sonetul despre mormântul regal)". Prin urmare, potrivit lui A. Castro, astfel trebuie înţeleasă doctrina despre exemplaritate sugerată de Cervantes în anul apariţiei *Nuvelelor* şi pe care scriitorul îşi dă atâta osteneală să o pună în evidenţă, criticul citat bănuind (e una din tezele lui favorite) că această atitudine se datorează şi unei psihologii de

converse (evreu creştinat), fără ca, în cazul lui Cervantes, să existe sau să se poată întrevedea producerea unor dovezi irecuzabile în acest sens (*ibid* „p. 463). Explicaţia lui Americo Castro ni se pare nesatisfăcătoare mai ales când el îşi extinde ipotezele şi asupra evoluţiei stilistice a operei lui Cervantes, susţinând de pildă că atât Pe*rsiles c*ât şi prologul la Nu*vele a*r fi fost inimaginabile în 1600. Or, în ce ne priveşte şi cel puţin în privinţa lui Pe*rsiles,* credem că acesta a fost conceput paralel cu Do*n Q*u*ijote I* şi că în niciun caz nu reprezintă un regres în ansamblul operei cervantine. (Argumentele le-am înfăţişat în prefaţa noastră la Pe*rsiles,* Univers, 1980, p. VIII:) [5] în ultimii ani, discuţia s-a deplasat către un punct de vedere mai apropiat de adevăr, credem noi, reactualizându-se o mai veche apreciere a lui Unamuno: „Cervantes, în nuvelele sale, a căutat mai degrabă exemplaritatea pe care astăzi am numi. – o estetică decât pe cea morală, silindu-se a oferi cu ele ceasuri de destindere şi tihnă spiritului mâhnit; le-a numit ex*emplare d*upă ce le-a scris" (ap*ud M*anuel Dur în Ce*rvantes,* Twayne Publishers, New York, 1974. p, 53). Tot pe considerente de estetică a naraţiei („deschidere completă şi prezentare prismatică") crede şi Carlos Blanco Aguinaga că se poate vorbi despre exemplaritatea nuvelelor lui Cervantes, care sunt astfel „total diferite de restul literaturii «deschise» a barocului spaniol" („Cervantes and the Picaresque Mode: Notes on Two Kinds of Realism", în Ce*rvantes.* A *Co*l*lection o*f *Critical Es*s*ays,* edited by Lowry Nelson, Jr. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1969, p. 151). Interesante ni se par şi ideile lui Francisco Ayala, potrivit căruia nuvelele lui Cervantes sunt exemplare, „dar nu pentru că şi-ar propune

5- Citam acolo, pe urmele lul Juan Bautista Avalle-Arce, un important pasaj din Don Quijote (I,XLVII), în care preotul, contrazicîndu-] pe canonicul din Toledo, găseşte şi calităţi literaturii cavalereşti, adică — traducem noi — literaturii de Imaginaţie. Avalle-Arce crede că e vorba aici dc un fel de rezumat al primului bloc (părţile I—II) din Persiles, scrise pînă pe la 1605, ipoteză pe care ne-am însuşit-o. în capitolul următor (XLVIII), canonicul face însă o afirmaţie surprinzătoare, pe care nici

să îndoctrineze sub o formă profesorală şi monitorială, ci pentru că prezintă viaţa în structuri congruente, cu valoare arhetipală, în care modelele morale corespund unei concepţii complete despre natura umană şi despre lumea înconjurătoare" (Ce*rvantes y Quevedo,* Editorial Seix Barral, Barcelona, eseul „Cervantes, abyecto y exemplar", p. 181). E foarte adevărat că insistenţa cu care Cervantes a căutat să-şi ferească noua carte de orice acuzaţie sau suspiciune de imoralitate poate fi ea însăşi obiect de suspiciune. Fapt neobişnuit, nuvelele au un mai puţin de patru aprobări în loc de două, câte se cereau de obicei: trei din partea cenzorilor regali şi una din partea cenzurii bisericeşti. S-a atras de asemenea atenţia (Ameziia, *op. cit.,* vol. I, pp. 255 – 256, fragment dintr-un întreg capitol despre „Onestitatea literară" a lui Cervantes) asupra unei împrejurări curioase şi greu de explicat: titlul iniţial al volumului de nuvele, aşa cum reiese din două aprobări, inclusiv din ultima, semnată de Salas Barbadillo, la 31 iulie 1613, ca şi din cele două privilegii regale, ar fi fost No*velas exemplares de honestisimo entretenimiento,* adică Nu*vele exemplare de preacinstită petrecere.* Nu se poate spune de ce a renunţat la ultima parte a titlului şi nici Ameziia însuşi nu avansează decât interogaţii: „L-au asaltat oare în ultimul ceas scrupulele religioase şi a crezut oare, contrar asigurărilor din Prolog, că pr*eacinstitei petreceri îi* repugnau căderile Ce*lor două fete,* bubele luetice din Că*sătoria s*au îndrăznelile

Availe-Arce n-o invocă, iar noi regretăm că n-am adus-o în discuţie! a timpul potrivit, ca pe un argument în plus la teza cervantistului spaniol. iatlă textul (trad. şi subl. ne aparţin): „Pe mine unul cel puţin – răspunse canonicul – m-a încercat oarecum ispita de a face un roman cavaleresc (*libro de caballerias*), păzind într-însul toate cerinţele pe care le-am arătat, şi dacă e să mărturisesc adevărul, *am* gata *scrise mai bine de o sută de foi*". Cantitatea de ioi este echivalentă mai mult sau mai puţin cu prima jumătate a lui *Persiles*, adică exact pă/ţi le I şi a II-a! Consemnăm

aici doar faptul, lăsând comentariile pentru altă ocazie *şi* cerându-ne scuze pentru digresiune.

Colocviului? A existat deci o preocupare a lui Cervantes pentru caracterul exemplar al volumului său de nuvele, se poate distinge chiar o „regie a exemplarităţii". S-ar putea însă ca scrupulul autorului să aibă şi o explicaţie mai apropiată de experienţa sa literară, şi anuma voinţa de a se delimita clar de producţia nuvelistică anterioară, spaniolă şi mai ales italiană. Am vorbit despre proasta reputaţie a nuveliştilor italieni: astfel, Menendez Pelayo citează cazul traducătorului spaniol al lui Giraldi Cinthio (sau Cinzio), Juan Gaytân de Vozmediano, care, în prologul traducerii sale publicate la Toledo în 1590, spunea că printre aceste nuvele „trebuie să fie foarte puţine adevărate, […] exemplare şi cinstite. Cinstite zic în raport cu acelea ce se află în limba lui, căci pentru ceea ce se obişnuieşte în a noastră nu sunt într-atâta încât să se îngăduiască tipărirea lor fără a se face ceea ce s-a şi făcut, şi anume să se înlăture din ele ceea ce era cu deosebire lasciv şi necinstit, în care scop a fost nevoie să se scoată fraze întregi şi chiar o nuvelă eu totul…", (Orig*enes de* l*a* n*ov*e*la,* ed. cit., vol. III, p. 39, notă), într-o atmosferă deci în care cenzura se făcea atât de intens simţită şi se întemeia şi pe condamnarea categorică a literaturii aşa-zis „ob scene" de către Conciliul din Trento, e de înţeles că Cervantes a ţinut să-şi precizeze cât mai clar conceptul propriu de nuve*lă pen*tru ca producţia lui, după cum arată E.C. Riley (op. cit… p. *1*69) *s*ă nu se confunde nici cu „ficţiunile mincinoase" (patraiia*s) ale lu*i Timoneda şi nici „să nu evoce în faţa publicului numele lui Boccaccio, Bandello şi al altor novellie*ri, foarte* cunoscuţi în Spania, prototipuri de autori lascivi". Tot Riley mai presupune că sporul de precauţii din partea lui Cervantes, care au culminat cu însemnate modificări aduse cel puţin celor două nuvele a căror ciornă ne este cunoscută din codicele lui Por/as de la Cămara (vezi mai jos notele ediţiei de faţă, 221 şi 411), şi anume Rinconet*e şi Cort*a*dillo şi Gelo*sul *extrema*d*uran, s-ar p*utea datora tocmai eventualelor

nemulţumiri ale înaltului prelat căruia îi era destinat manuscrisul şi încercării de a evita orice alte neplăceri asemănătoare: prudenţă, aşadar, a unui mare scriitor în faţa cenzurii. În aceeaşi ordine de idei, mai putem distinge şi alt aspect al problemei exemplarităţii, mai strâns legat de istoria literară şi de sociologia recepţiei. Şi anume, după cum arată Riley (op. cit., p, 171), „pretenţia de exemplaritate se transformase într-un adevărat loc comun", de vreme ce opere atât de diferite ca Măgarul *de aur* al lui Apuleius ori Diana enamorada *a lui G*il Polo îşi puneau deopotrivă în evidenţă capacitatea pilduitoare. Apoi era foarte răspândită ideea că nuvela este *„o* compoziţie foarte ingenioasă, al cărei exemplu împinge la imitaţie sau învăţătură de minte" (Suárez de Figueroa, El pasajero, *apud Ri*ley, op. cit., p. 171). Şi tot în epocă avea curs ideea că personajele unei opere literare trebuiau să fie descrise, „din raţiuni de exemplaritate, aşa cum trebuiau sau cum nu trebuiau să fie". Aşadar, era posibil ca şi personaje care „nu erau cum ar fi trebuit să fie" să slujească totuşi „adevărului poetic". „Deasupra şi dedesubtul sfaturilor şi pildelor edificatoare exista o regiune în care ceea ce era poetic adevărat şi ceea ce era exemplar se recon ciliau" (Riley. op. cit. *p. 173*). Astfel văzute lucrurile, „literatura

Imaginativă era exemplară fie şi numai ca reprezentare a vieţii". Folosită de un mare scriitor, o asemenea armătură teoretică putea lesne deveni armură practică, menită să apere gingaşa acţiune creatoare de imixtiunile brutale deseori, atunci ca şi mai târziu, ale unor autorităţi care se simt ameninţate mai ales de făpturile spiritului. Câte ceva din toate acestea intră, probabil, în definiţia conceptului cervantin de „exemplaritate", în orice caz şi o dorinţă, prudentă, dar oi golioasă, de clarificare a locului său de scriitor, a schelăriei sale teoretice şi a posibilităţilor de cât mai liberă desfăşurare pentru irepresibilul impuls creator. Şi spunem". dorinţă orgolioasă" pentru că Cervantes a fost, cum spunea şi A. Castro, un mare orgolios, conştient de valoarea sa şi avid

de apreciere pe măsură: „Jarnâs me contente ni satisfice / de hipooritas melindres. Llanamente / quise alabanzas de lo que bien hice” („Niciodată nu m-am mulţumit şi îndestulat / cu mofturi făţarnice. Pe şleau / am vrut laude pentru ceea ce am făcut bine” – *Călătorie la Parnas*, IV, în *Obras completas*, ed. A. Valbuena Prat, Aguilar Madrid, 1970, p. 95). Şi se pare că a ştiut exact ce realizase în *Nuvelele exemplare* de vreme ce, într-o formulare aparent paradoxală, tot în *Călătorie la Parnas*, la începutul cap. IV (ed. cit., p. 90) declară ritos: „Yo he abierto en mis *Novelas* un camino / por dola lengua castellana puede / mostrar con propriedad un desatino” („Am deschis în *Nuvelele* mele un drum / pe care limba castiliană poate / să arate cu adecvare [potrivire] o sminteală [eroare]”). Versurile acestea aduc un element nou în discuţia despre exemplaritatea nuvelelor cervantine, şi anume ideea că opera lui este pilduitoare pur şi simplu pentru că a deschis un drum nou înti-o literatură, pentru că a creat noi posibilităţi de expresie într-o limbă, pentru că ea poate constitui, aşadar, un model destinat celorlalţi artişti sau scriitori; Cervantes nutreşte prin urmare conştiinţa propriei clasicizări, în pofida ostilităţii sau recunoaşterii cu jumătate de gură din partea contemporanilor[6]. Ceva mai complicată e interpretarea celor doi termeni de bază ai declaraţiei lui Cervantes: *proprie dad*. echivalat de noi, foarte aproximativ, prin „adecvare” sau „potrivire”, de fapt

6" TJn exemplu In acest sens e judecata lui Lope de Vega despre nuvelistica lui Cervantes, formulată la începutul unet nuvele proprii, Las fortunas de Diana : „Sînt de asemenea cărţi de Nuvele, dintre cele tălmăcite din italieneşte ca şi din cele originale (propias;, în care du i-au lipsit har şi stil lui Miguel de Cervantes. Mărturisesc că sînt cărţi de mare amuzament (entretenimiento) şl cape ar putea fi exemplare, ca unei* din istoriile Tragice ale lui Bandello ; ar fl trebuit să le scrie însă oameni învăţaţi (cientiiicos) sau cel puţin curteni de rang înalt, persoane care găsesc în dezamăgiri sentinţe şi aforisme vrednice de luare-aminte.·' Vedem aici, pe lîngă spectacolul invidiei profesionale care se dă în vileag, şl o mare opacitate la nou : acest gen de „exemplaritate" predicat de l-epd şi întemeiat pe aportul artificial şi parazitar ie erudiţie sentenţioasă este tocmai cea pe care Cervantes o repudia.

chiar… proprietate" în terminologia retoricii clasice, deşi în cazul de faţă credem că noţiunea intră oarecum în sfera conceptelor clasipe de *decorum* sau *prepon*. şi mai nesigură e interpretarea lui *desatino*, care însemna, şi pe vremea lui Cervantes c-a şi azi, potrivit Dicţionarului academic, „. 1. falta de tino, tiento o acierto. 2. Locura, disproposito o error", deci „lipsă de tact, de măsură sau de dibăcie; nebunie, absurditate, eroare". Termenul ar acoperi prin urmare cazurile „anormale", într-un sens foarte larg, fructificate în nuvele, şi ar putea da seama şi de aparentele abateri de la consecvenţă şi logică, reproşate adeseori lui Cervantes[7]. Ar fi deci o formulă fericită în care toate incertitudinile privitoare la exemplaritatea nuvelelor sale, chiar şi a celor mai riscante şi mai pline de *desatinos*, şi-ar găsi un suport explicativ larg şi perspectivic, adecvat multifacialităţii (cum spune R. Wittkower) conceptelor cervantine în special şi baroce în general Mai cu seamă ca o mare lecţie de literatură sunt exemplare pentru noi nuvelele lui Cervantes.

În cronologia internă a operei sale, interesul pentru „nuvelă" e vechi şi preferenţial, după cum o spune însuşi Cervantes în Prolog: „La asta mi s-a înhămat mintea, într-acolo mă duce aplecarea mea…" încă în La G*ala*t*ea se* pot identifica primele două povestiri scrise de Cervantes, sub forma a doua episoade care se bucură de oarecare autonomie nuvelistică. Primul e cel referitor la Lisandro şi Leonisa (cartea I, vezi Obre*s com*p*letes,* ed. cit., pp. 740 – 752), poveste de dragoste de un intens melodramatism,

---

7µ Ameziia, intrigat, crede a găsi dezlegarea în alt pasaj clin Călătorie la Parnas (cr.p, VI, ed. cit , p. 104) : C6mo puede agradar un desatino / si no es que de propfisito se hace, / mostrându-le el donaire su camlno lii Que · entonces la mentira satisface·/ cuando verdad parece y estâ escrita / con gracia que al discreto y simple place", unde desatino ar însenina mentira (minciună) sau ficciân (închipuire, scornire), astfel încît, tratată cu haz şi farmec, adică cu talent nuvelistic, minciuna se transformă în adevăr şi place oricărui cititor (Ameziia, op. cit., vol. I, p. S93, nota 3>. Aceste consideraţii erau îrtsă un loc comun al teoretizărilor din epocă şi, nu aruncă prea multă lumină asupra pulsiunilor creative şi a veritabilei originalităţi a lui Cervantes.

tratată parţial şi sub formă epistolară, şi de un retorism destul de emfatic şi nesigur. Cel de-al doilea îi are ca eroi pe Timbrio şi Silerio, fiind narat de către acesta din urmă, în calitatea lui ce schimnic (cartea a II-a şi a III-a, ed. cit., *p*p. 781 – 792 şi, după o întrerupere, pp. 794 – 739, apoi finalul, pp. 801 – 802). „Ca încercare de nuvelă e, fără îndoială, mai bună decât precedenta; e în ea o mai mare bogăţie de coisoade; unele dintre ele, ca asaltul corsarilor turci asupra unei-aşezări catalane, îl şi prevestesc pe viitorul autor al îndr*ăgostitului gen*e*ros, şi* s-ar cuveni să fie judecata ca o curioasă anticipare a acestei nuvele" (Ameziia, op. cit., vol. 1, p. 420). Influenţa italiană e mai sensibilă în această povestire (s-a indicat chiar ca sursă posibilă o nuvelă a lui Boccaccio, cea despre Tito şi Gisippo, Deca*meronul, zi*ua a zecea, nuvelă a VIII-a); niciuna însă dintre aceste două nuvele intercalate nu are acea – structură autonomă de lume sieşi suficientă pe care Cervantes va şti s-o imprime marilor sale creaţii inaugurate de „nuvelele de umplutură" din primul Don *Quïjote, şi* în primul rând acelei capodopere de psihologie abisală care e El c*urioso imp*e*rtinente. Da*tarea celorlalte nuvele, operaţie extrem de importantă pentru stabilirea unei curbe de evoluţie stilistică ţi ideologică în creaţia lui Cervantes, este însă, din păcate, practic imposibilă, în ciuda imensei risipe de ingeniozitate şi erudiţie pe care au făcut-o aproape toţi marii cervantişti din ultima sută de ani. O trecere în revistă a acestor încercări o aflăm în cartea de atâtea ori citată a lui Amezua y Mayo, Cerv*antes cre*a*dor de* l*a* n*ovela cor*t*a española, în* volumul al doilea, consacrat discutării individuale a celor douăsprezece nuvele. Cunoscător desăvârşit al problemei, Amezua ma. ni festă şi o maximă prudenţă, ceea ce ne îndeamnă să preluăm, cu aceeaşi prudenţă, ipotezele sale, pe care el însuşi nu le prezintă decât drept ceea ce sunt cel mai adesea: simple conjecturi, fără ternei argumentativ sigur. Aproape în unanimitate, criticii tind să considere îndr*ăgostitul gen*e*ros dre*pt cea mai veche nuvelă independentă a lui Cervantes, scrisă nu mult timp după

Gala*teea, „u*na din primele în care Cervantes şi-a arătat extraordinarele înzestrări de nuvelist” (Amezua. op. cit., *v*ol. II, p. 47). Există apoi un grup de nuvele, în primul rând Rinc*onete şi C*or*tadillo şi* Gelo*sul extremaduran, p*rezente în codicele lui Porras de la Cămara, cărora li se poate stabili cu oarecare certitudine (nu totală, deoarece însăşi data întocmirii codicelui e incertă, cândva între 1604 şi 1606) termenul ante *que*m*; în* plus, Rinc*onete e m*enţionată textual şi în Don *Quijote, I,* XLVII. Despre Rinc*onete, Am*ezua crede că a fost scrisă între 1590 şi 1600, fără a putea preciza când anume (op. cit., *v*ol. II, p. 69), considerând însă că scrierea acestei nuvele e indisolubil legată de anii petrecuţi de către Cervantes în Andaluzia, adică cel puţin şaptesprezece ani, până prin 1602 – 1603. Acelaşi raţionament îl face să propună ca termen ante *que*m *160*3 (anul ultimei şederi în Sevilla) şi pentru Gelo*sul extremaduran. Ac*eluiaşi grup i se pot ataşa încă două nuvele, Căso*loria înşelătoare şi* Colo*cviul câinilor, st*râns legate de şederea lui Cervantes la Valladolid şi despre care Amezua crede, de astă dată mai puţin şovăitor („creo que no hay ninguna otra de las *Exemplares en* que su cronologia aparezca tan clara y demonstrable”, op. cit., *v*ol. II, p. 396), că au fost compuse între toamna lui 1603 şi primăvara lui 1604, după terminarea părţii întâi a lui Don *Quijote, da*r înainte de apariţia triumfală a marelui roman. Imediat după plecarea din Valladolid se pare că a fost scris Lice*nţiatul Stic*loanţă *(160*6, vezi Amezua, ibid., *p*. 192), după care ar urma restul nuvelelor din volum, eşalonabile mai mult conjectural între 1606, când s-ar părea că a fost scrisă Span*iola engl*ezoaică, *şi* 1611 sau cel mai târziu primele două, trei luni ale anului 1612; ar fi vorba, aşadar, de o perioadă madrilenă, căreia i s-ar putea atribui Pute*rea sângelui („p*rima nuvelă tole*dană”, d*upă locul acţiunii, scrie Amezua, op. cit., *v*ol. II, p. 203), Ilus*tra rând*ăşiţă, *Do*am*na Cor*nelia (16*06 – 1611, cf. Amezua, op. cit., *p*. 362) şi, în fine, Cele *dou*ă *fete; de*şi marea majoritate a criticilor atribuie această din urmă nuvelă începutuiilor

literare ale nu Cervantes, Werner Krauss (op. cit., pp. 352358), stabilind o ingenioasă paralelă între ea şi itinerarul catalan ai lui Don Quijote şi ţinând seama şi de resurecţia nostalgică, în ultima perioadă creatoare cervantină, a tehnicii natrative de factură „bizantinizantă" şi „italienizantă" 1 δ, înclină să creadă că ea a fost scrisă cândva între anii 1607 – 1610. Dacă includem în această grupă cronologică şi prima nuvelă din volum, Ţigă*ncuşa, pe* care Ameziia o socoteşte scrisă prin 1610 sau chiar ceva mai târziu, avem un tablou cronologic general ce acoperă mai bine de două decenii şi coincide în mare măsură cu arcul de timp în care se înscrie şi elaborarea lui Don *Quïjote I ş*i a cel puţin unei jumătăţi din Don *Quïjote II,* ca şi a Munc*ilor lui Per*s*iles şi* a*le Sigismundei, ro*man pe care Cervantes îl anunţă pentru prima oară chiar în prologul \vve*lelor exe*m*plare. Să* mai amintim că tot în această perioadă e! proiectează şi altă culegere de nuvele, Las *semănas del jar*d*in,* despre care nu ştim nimic altceva, după cum nici despre EI B*ernardo>, t*itluri rămase poate doar în stadiu de proiect sau pierdute. Sin două decenii în care demonul naraţiei domină irepresibil creaţia lui Cervantes, imprimându-i o curbă ce-l duce, odată cu înaintarea în vârstă, către o expresie lirico-imaginativă tot mai puternică ce se întinde ca o pânză freatică sub masivul quijotic şi-l irigă, pentru ca după 1615 să ţâşnească, dominant, în Pers*iles. Ni* se pare semnificativă, în tabloul cronologic prezentat – sub cauţiune – mai sus, prezenţa în anii imediat premergători apariţiei Exem*plarelor a c*el puţin trei din nuvelele considerate de critica tradiţională în cel mai bun caz, dar nu şi fără o nuanţă depreciativă, „romantice": Span*iola englezoaică, Do*am*na Cor*n*elia şi* Cele *dou*ă *fet*e. *La* fel de glăsuitoare credem că este elaborarea marilor nuvele „dure" (Rinc*onete şi* C*ort*a*dillo, Ge*lo*sul extr*e*maduran, *Că*să*toria înş*e*lătoare şi* Colo*cviul din*i*lor) în* etapa care coincide cu anii ce; mai zbuciumaţi şi mai grei din viaţa lui Cervantes: în 1587 soseşte la Sevilla şi-şi câştigă existenţa în calitate de comisar al aprovizionării pentru galere, mereu hărţuit şi copleşit de

rapoarte şi dări de seamă, la care se adaugă obligaţiile de perceptor ai impozitelor regale pentru regatele Granada şi Malaga. Sunt anii când face şi sumbra experienţă a închisorii, mai întâi de pe la mijlocul lui septembrie 1597 şi până la începutul lunii decembrie a aceluiaşi an. iar apoi, în împrejurări misterioase şi neclarificate documentar, între 1602 şi 1603, când, după propriile-i spuse, ar fi început să scrie Don *Quïjote chi*ar în temniţă. O experienţă de viaţă abisală pe care ochiul său de observator sensibil la orice amănunt semnificativ o metamorfozează în tablouri de un mare adevăr uman şi cu o profundă încărcătură simbolică, deloc umbrite de ranchiună şi de porniri vindicative. E tocmai ceea ce ni se pare a da temei de realitate psihologică unei cronologii stabilite pe criterii, cum am văzut, aproape evanescente, pe de o parte, iar pe de alta, de a dovedi zădărnicia oricărei tentative de a identifica în creaţia lui Cervantes o curbă Valorică ascendentă sau descendentă în funcţie de apropierea sau depărtarea de un program realist. Opera unui mare scriitor e un întreg şi trebuie înţeleasă ca atare, altminteri nu se va putea niciodată aprecia cum se cuvine, şi în adevărata ei însemnătate, valoarea unei cărţ*i, şi* nu a unei colecţii de piese disparate, precum Nuve*lele exe*m*plare, at*ât de semnificativă prin poziţia sa „radiantă” în ansamblul operei cervantine şi prin propria-i voinţă de organizare interioară t0.

Înainte însă de a ne ocupa de „organizarea internă” a *Exemplarelor* să spunem câteva cuvinte şi despre încercările de clasificare, câteva numai dintr-o bibliografie luxuriantă, dar de foarte multe ori inaccesibilă în condiţiile noastre de documentare. Criticii mai vechi au aplicat criterii de clasificare rigide şi inadecvate, deduse din sistemele estetice şi retorice ale secolelor al XVIII-lea şi al XIX-lea. Pellicer (1797) distingea, după o taxinomie franceză, patru grupe: nuvele eroice, comice, populare şi burleşti (*jocosas*); Agustin García de Arrieta (1826) stabileşte două categorii: *serias* şi *jocosas*, ca şi cum s-ar putea izola vreo nuvelă *serioasă* ori *burlescă* în stare pură.

O clasificare ce aliază criterii retorice şi de sociologie literară face Eustaquio F, de Navarrete, autorul unui *Bosquejo histânco de la Novela española* (citat pe larg de A. Valbuena Prat în introducerea sa la *Obras completas* de Cervantes), distingând astfel nuvele erotice (*amatorias*) sau de gen urban (*îndrăgostitul generos*, *Spaniola englezoaică*, *Puterea sângelui*, *Ilustra rândăşiţă*, *Cele două fete* şi *Doamna Cornelia*), nuvele de moravuri (*de costumbres*) cum ar fi *Ţigăncuşa*, *Gelosul extremaduran* şi *Căsătoria înşelătoare*, altele satirice, ca *Licenţiatul Sticloanţă*, şi, în fine, o nuvelă care s-ar apropia de genul picaresc, *Rinconete şi Cortadillo* (vezi şi Ameziia, op. cit., vol. I, p. 478). La fel de ineficientă se dovedeşte şi, ca să ne apropiem de zilele noastre, clasificarea importantului cervantist italian mai sus citat, Paolo Savj-Lopez: după el, ţinând seama de subiecte, s-ar putea face o clasificare după tipurile de nuvele curente în epocă, şi anume nuvele de moravuri, nuvele de aventuri, nuvele de caracter şi nuvele sub formă de florilegiu de zicale şi sentinţe. Potrivit lui Francisco Rodriguez Marin (*apud* Ameziia, op. cit., vol. I, p. 482).

M Paolo Savj-L0 pez, dintr-un punct de vedere oarecum diferit de al nostru, ajunge la aceleaşi concluzii: „A explica inegalităţile pe temeiul timpului şi a căuta o dezvoltare progresivă de la cele mai puţin mature! a cele mai perfecte, de la cele mai *exterioare* la cele mai *interioare* este încercare deşartă, deoarece despre cronologia lor ştim foarte puţin sau, mai bine zis, ştim atâta cât trebuie ca să excludem orice posibilitate de κ stabili o relaţie între mersul artei şi acela al anilor. *Spaniola englezoaică*, de exemplu, pare a fi fost compusă după *Rinconete şi Cortadillo*. Şi să ne amintim că şi romanul întreţesut cu muncile din *Persiles şi Sigismunda* l-a urmat la destui ani lui *Quijote*. La fel de zadarnică ar fi depistarea Influenţelor literare”. (*Cervantes*, traducei<5 n del italiano por Antonio *G*. Soialinde, Casa – editorial Calleja, Madrid, 1917. pp. 183164.) nwelele se împart în trei grupe: primul, şi „cel mai bun”, cuprinde nuvelele care

s-ar putea numi „integral trăite”; al doilea, pe acelea de pură invenţie, „simple imitaţii ale manierei şi ale modelelor italiene”; iar al treilea, pe acelea care se împărtăşesc din ambele categorii, cu precădere din cea de-a doua. Nici chiar un spirit atât de pătrunzător ca Ortega y Gasset n-a putut rezista acestei furii taxinomice. În *Meditaţii despre Don Quijote*, pornind de la o distincţie făcută de însuşi Cervantes în *Colocviul*, *crinilor* („îos cuentos, unos encierran y tienen la gracia en ellos mismos; y otros en el modo ele contarlos”), aplicând deci un criteriu mai apropiat de estetica naraţiei, Ortega ajunge la concluzia că există „două serii foarte distincte de compoziţii”, bazate pe „o intenţie artistică distinctă”, şi anume opere care povestesc „casos de amor y de fortuna” şi altele care nu sunt decât tablouri statice; în primele ne interesează personajele şi aventurile lor; în celelalte, viziunea (op. cit., pp. 117 – 118). În prima serie, spune Ortega, „personajele şi acţiunile lor ofereau motive de satisfacţie estetică; scriitorul putea să-şi reducă la minimum intervenţia. Aici, dimpotrivă, ne interesează numai felul în care autorul face să se reflecte pe retina lui banalele fizionomii despre care ne vorbeşte” (*ibid.*, p. 119). Propunerea lui Ortega e mai apropiată de flexibilitatea şi pertinenta unei clasificări întemeiate pe criterii estetice, dar autorul ei nu o dezvoltă până la ultimele consecinţe şi, cu toate că apetenţa lui Cervantes pentru nuvelele sau romanele „neverosimile” („faptul că şi-a încheiat ciclul creaţiei cu această carte – *Persv. es*, n.n. – ne invită să nu simplificăm prea mult lucrurile”) îl determină să fie prudent, nici el nu se sustrage total foarte persistentului maniheism critic aplicat nu numai *Nuvelelor exemplare*, ci şi întregii opere a lui Cervantes, ba chiar câte unei opere individuale, ca *Persiles*, supus până în anii din urmă unei disecţii arbitrare ce separă, ca bilanţ pozitiv, produsele realismului şi respinge, ca pe nişte eşecuri, produsele activităţii imaginative. Ttza lui Ortega n-a, avut urmări imediate, aşa încât până şi în anii ’40 mai întâlnim clasificări de genul: nuvele „realiste”, „idealiste” şi „ideorealiste” (!), cutens

propune Angel Valbuena Prat. Asemenea disocieri inutile ignoră împrejurarea că aceste două laturi nu sunt, în cel mai bun caz, decât faţete ale unui spirit creator cu deschidere maximă şi caracterizat în primul rând prin „multifacialitate”. Oricum, cele două înclinaţii, cea „realistă” şi cea „idealistă”, ca să folosim îngusta terminologie tradiţională, se condiţionează reciproc şi sunt strâns dependente una de cealaltă. Viziunea „realistă” din *Rinpemete*, bunăoară, asupra căreia vom mai reveni, nu ar fi putut germina într-un, spirit opac la zborurile fanteziei şi la profunzimile ontologice ale celei mai umile experienţe; Cervantes, ca şi Shakespeare sau ca şi Balzac, e sensibil la aura mitică a banalului şi ştie să asculte palpitul omenescului în scena cea mai plină de hieratism, Manglipodio, de pildă, descinde to curtea sa ca o zeitate păgă nă, evocatoare a unor mari dezlănţuiri telurice, pe când un moment solemn precum intrarea triumfală în port a lui Rieardo”(*Îndrăgostitul generos*) e umanizat de farsa copilărească pe care proaspeţii eliberaţi din robie ţin? o joace compatrioţilor lor. „Elementul cu adevărat distinctiv al artei nuvelistice a lui Cervantes e capacitatea sa de a unifica […] teme. viziuni şi idei de extracţie foarte diversă: eecă ce ia din lumea literară a ficţiunii, experienţele lui personale – călătoria în Italia, captivitatea, ambianţele citadine etc. – şi invenţiile mereu rodnicei sale fantezii” (Angel del Rio, Hist*oria de* l*a* l*iteratura española,* Holt, Rinehart and Wisdom, New York, 1966, 2 vol., vol. I, pp. 312 – 313). În acest sens, fecunda observaţie a lui Salvador de Madariaga despre „quijotizarea” lui Sancho şi „sanchizarea” lui Don Quijote ni se pare aplicabilă întregii opere a lui Cervantes, privită ca reflex al pământescului şi al celestului. Unul din marile sensuri exemplare ale nuvelelor ni se pare deci a fi jocul compensatoriu al extremelor şi, coincidenţa contrariilor într-un montaj de oglinzi parabolice ale unei arte pline totodată de ameninţate, umor şi indulgenţă umană. De aceea, toate sistemele clasificatorii care subminează curentul omogen al unei existenţe estetice şi morale unitare sunt absolut şi

trist inutile. Riscăm afirmaţia că în cosmoidul operei cervantine Scipione şi Berganza nu pot avea o existenţă legitimă, şi nici n-ar fi putut lua fiinţă, fără Persiles şi Sigismunda; şi invers.

Invitaţia lui Cervantes de a găsi un sens pilduitor atât în fiecare dintre nuvele cât şi în toate laolaltă nu mai putea fi mult timp trecută cu vederea. Pasul prim, după ştiinţa noastră, şi multă vreme cel mai important în această direcţie de studiu, a fost făcut de Joaquín Casalduero în cartea sa *Sentido y forma de las Novelas exemplares* (1943). Pentru prima dată este cercetată structura de ansamblu a unui volum alcătuit de Cervantes din piese scrise independent şi de-a lungul a peste două decenii, dar montate într-un ciclu definitiv, apt a ilustra o viziune artistică unitară. După Casalduero, cele douăsprezece nuvele trebuie considerate ca un ansamblu organic structurat în jdrul a trei teme: dragoste, matrimoniu şi viaţă, iar lumea nuvelelor e ordonată de critic în patru grupe: Lumea ideală (*Ţigăncuşa, îndrăgostitul*, *Rinconete*, *Spaniola*), Păcatul originar (*Licenţiatul Sticloanţă*, *Puterea sângelui*); Virtute şi libertate (*Gelosul, Ilustra rândăşiţă*), Lumea socială (Cele *două fete*, *Doamna Cornelia*, *Căsătoria*, *Colocviul*). După cum însuşi criticul mărturiseşte altundeva, nimic nu ne îndreptăţeşte să credem că aceasta a fost intenţia lui Cervantes, pentru că marele scriitor nu ne-a lăsat nicio mărturie directă în acest sens, cu excepţia unor semne şi a unui îndemn, spunem noi („rodul gustos şi cinstit ce s-ar putea scoate deopotrivă din toate laolaltă ca şi din fiecare în parte”, precum şi afirmaţia dubitativ incitativă: „vor fi – scunzând cine ştie ce taină care le înalţă”). Nu ştim, mai spună în esenţă Casalduero, dacă vom putea găsi această taină, dar nimic nu ne poate împiedica să o căutăm. Aplicând în cercetarea operei lui Cervantes garniturile stilistice ale barocului, Casalduero a lărgit enorm cadrul investigaţiei şi a introdus perspective noi şi îndrăzneţe, folosite şi în analizele individuale ale nuvelelor. Exemplul său a dat roade. Vom menţiona doar trei asemenea încercări de interpretare

globală şi unitară a *Exemplarelor*. Mai întâi, studiul, pomenit şi mai sus de noi, „Cervantes und der spanische Weg der

Noveiie", publicat de Werner Krauss în volumul *Studien und Aufsătze*, Rutten und Loening, Berlin,.1959, şi pe care l-am consultat în versiunea românească citată. „Cu greu – spune criticul – ar putea rezulta semnificaţia exemplară din examinarea separată a fiecărei nuvele în parte – ea trebuie văzută mai degrabă în tonul fundamental dominând ansamblul" (op. cit., p. 343). Sau: „Semnificaţia atotcuprinzătoare trebuie să străbată şi culegerea de nuvele, în pofida acţiunii neunitare" (*ibid.*). Unitatea internă e asigurată, după opinia cercetătorului german, de existenţa unui „erou itinerant" sau „erou drumeţ", prezent în întreaga operă a lui Ceryantes şi care în nuvelistică parcurge un spaţiu geografic imens. Tentaţia drumeţiei, spune autorul, cuprinde „toate straturile sociale şi domină toate dimensiunile geografice". În plus, întreaga mişcare a eroilor pare a urma anumite etape strâns legate de experienţa de viaţă a autorului şi de ponderea anumitor evenimente personale în conştiinţa sa. Astfel, un grup de nuvele este legat de perioada captivităţii algeriene a lui Cervantes şi de năzuinţa sa de a se deplasa către Nord. Există şi o etapă de tranzit în drumul către Spania, o punte în drumul dinspre Orient spre patrie, şi anume Italia, ţara a cărei amintire îl bântuie obsesiv pe Cervantes până în ultimele zile de viaţă. În fine, „peisajul spaniol e dezvăluit prin noul tip de erou ambulant, pătrunzând multilateral în toate direcţiile lumii spaniole" (op. cit., p. 344), iar itinerarul acestor eroi tinde să se schiţeze dinspre Andaluzia către Castilia. *Ţigăncuşa*, poate cea mai târzie nuvelă din culegere, socoteşte criticul, e şi singura care aduce în scenă Madridul, altminteri deloc agreat de scriitor. Fără a fi prea clară şi nici totdeauna demonstrabilă prin texte, bizuindu-se pe o argumentaţie sociologică nu totdeauna convingătoare, teoria lui Werner Krauss ni se pare viabilă şi deschisă, presărată cu intuiţii preţioase ce aveau să fie dezvoltate de alţi critici (de ex.:

„La adăpostul lor [al zidurilor măreţelor oraşe spaniole, n.n. j, destinele se ramifică încurcându-se ca şi căile labirintului”).

Walter Pabst, în *Novellentheorie und Novellendichtung* (ed. cit., vezi mai sus nota 5) propune, o interpretare pornind de la „caracterul de basm” al nuvelelor, în care constată o predominanţă a „elementului fabulos” (*das mărchenhaite Element*, op. cit., p. 139). Ortega y Gusset avusese şi în acest sens o excelentă intuiţie, pe care însă nu şi-o aprofundase: „Temele tratate de Cervantes în unele din romanele sale” (adică „nuvelele”, n.n.) sunt aceleaşi venerabile teme inventate de imaginaţia ariană cu multe, multe secole în urmă. Atât de multe, încât le găsim prefigurate în miturile originare ale Greciei şi ale Asiei occidentale” (*Meditaţii despre Don Quijote*, p. 113). Lui Walter Pabst i se pare că structura de basm! «te „cea mai puternică tradiţie formală care afluează în aceste povestiri” (p. 130). Permanenta rătăcire pe drumuri, pe pământ îi pe mare, răpirile, naşterile în condiţii misterioase, rătăcirile, recunoaşterile şi autoidentificările, întoarcerile acasă „toate acestea sunt procedee de basm lesne reperabile în Nu*velele exemplare.* Ţi*găncuşa şi* Il*ustra rândăşiţă a*u ceva de prinţese vrăjite care nu pot fi smulse din vrajă decât în anumite condiţii greu de îndeplinit şi numai la un anumit termen şi de către anumite persoane, cei mai adesea de viţă-nobilă, ce le readuc la căminul şi viaţa lor de prinţese. Există blesteme pe care le aruncă asupra eroilor câte o zână rea, la începutul povestirii-basm. Eliberatorul trebuie să apară, ca în basme, în diferite deghizări şi să treacă cu bine prin încercări, a căror fericită rezolvare e întârziată uneori de nesăbuinţa eroului, ca de pildă omorul săvârşit de don Juan, în Ţi*găncuşa,* ori ca episodul cozii de măgar prin care trece Diego, în Il*ustra rândăşiţă.* Şi în alte nuvele „caracterul de basm e atât de puternic, încât strălucirea lui răzbate prin toate celelalte elemente şi tradiţii” („durch alle anderen Elemente und Traditionen hmdurchschimmerţ”, p. 130) în Ge*losul extremaduran,*

prin intermediul dădacei „acţionează puterea funestă a unei zâne rele”. Co*locviul crinilor r*eactualizează străvechea temă fabuloasă a animalelor care vorbesc. Alte nuvele, ca Sp*aniola e*n*glezoaică ş*i în*drăgostitul g*e*neros,* sunt pătrunse, în ciuda elementelor autobiografice, de o atmosferă ca din o mi*e ş*i *una d*e *n*o*pţi,* Ţi*găncuşa a*re o alură de basm bucolic („La Ji*tanilia* ist eine bukolische Märchenerscheinung”, p. 130). Pe de altă parte pornind de la caracterul scenic al nuvelelor, asupra căruia atrăsesc. atenţia încă autorul falsului Qu*ijote,* Avellaneda, numindule co*medias e*n *p*r*osa,* Walter Pabst imaginează un experiment regizoral menit să pună în relief unitatea perfectă a volumului: criticul situează nuvelele pe o scenă dublă, etajul ei superior ar fi; „sfera imaginaţiei de basm” şi ar cuprinde referirile la o umantate capabilă de fericire şi de salvare; etajul inferior ar conţint existenţa obişnuită şi searbădă”, cu aceiaşi oameni ca şi sus, dai – văduviţi de „eclerajul poetic” şi având parte de toate slăbiciunile, viciile şi ridicolul omenesc „zbătându-se în făţărnicie, crimă şi tiâloşie, incapabili de indulgenţa şi dezinteresul celor superiori. Se demonstrează astfel, printr-o mişcare scenică vie la ambele nivele cele două versante posibile ale fiinţei omeneşti şi „sunt simbolizate simultan cele două straturi ale sufletului”. De aici o întrebare răscolitoare: „Este oare cu putinţă o legătură între acţiunea dramatică de sus şi cea de jos?” „Interpreţii” de jos sunt oare capabili să urce şi să se salveze? „întregul caracter dramatic al cestor nuvele rezidă astfel în problema pe care contrastul o generează pornind de la «poanta retroactivă» (-<ruckspringenden Pointer) a Colo*cviului cli*n*ilor* (p*. 134). Rolul acestei nuvele finale este, în concepţia lui W. Pabst, în primul rând, acela de distrugere a iluziei (Erni*ichterung) şi*, în al doilea rând, acela de cadru netradiţional, deci nu „rememorativ” sau „sertar”, al întregului volum. Iar tot acest mecanism dublu, tinzând către salvare şi către sfărâmarea iluziei, este coordonat prin numărul simbolic „doisprezece”, acâică numărul Apostolilor, număr divizibil cu trei (Treimea, trei virtuţi

teologale – Fides, Spes, Caritas) şi cu patru (patru virtuţi cardinale – Prudentia, Justiţia, Fortitude, Temperantia), „un număr care în Spania catolică a secolului al XVIII-lea. În Spania teoriei literare de orientare teologică nu se poate să fi fost ales întâmplător" (p. 134). În plus, criticul prefigurează şi altă interpretare posibilă a Exem*plarelor: „D*ar adesea cititorul se va mira şi va clătina din cap în faţa comportamentului curios al personajeior, în faţa psihologiei neverosimile şi false, în faţa generoasei amnezii, a contradicţiei dintre existenţă şi acţiune ce domnesc în această lume ba comică, ba diabolică, ba poetică, ba răsturnată de-a-ndoaselea. Nuve*lele exe*m*plare sun*t un labirint (ein *în* r *g*a*r ten)".*

Labirintul este chiar tema fundamentală a unei foarte interesante şi recente interpretări unitare a *Exemplarelor*, propusă de criticul spaniol Mariano Baquero Goyanes în introducerea la ediţia sa (Cervantes, *Novelas exemplares*, Editora Nacionál, Madrid, 1976, 2 vol.). Căutând un numitor comun al celor douăsprezece piese, criticul îl găseşte într-una din compoziţiile laudative care preced volumul, şi anume în decastihurile (*decimas*) semnate de Fernando Bermudez-Carvajal, poet total uitat azi, dar care foloseşte în elogiul adresat cărţii şi autorului ei o imagine inspirată, vorbind despre cele douăsprezece nuvele ca despre tot atâtea *labirinturi* superioare construcţiei ridicate de Dedal pentru RKnotaurul cretan. Şi critici moderni au vorbit în treacăt despre caracterul labirintic al *Nuvelelor exemplare*, dar nu în acest sens, de metaforă ce concentrează efectele de surpriză şi derută în faţa complicaţiei şi neverosimilului, concepe Bermddez Carvajal tema labirintului, ci, în spiritul epocii sale, ca pe un suprem elogiu cuvenit unei opere ce străluceşte prin subtilitatea complicaţiei, prin ingeniozitatea subiectelor, prin insolitul situaţiilor şi prin surprizele bine dozate care sporesc plăcerea rezolvării unei probleme dificile şi frumoase totodată. Nu toate nuvelele din volum, precizează Baquero Goyanes, au o structură labirintică foarte clară, unele (Rinconete, *Căsătoria*, *Colocviul*) *se*

disting chiar printr-o construcţie deschisă, dar la o analiză mai strânsă se vede că însăşi structura „încapsulată" a *Căsătoriei* şi a *Colocviului* ca şi treptele de emisie ale naraţied oferă cea mai complicată construcţie labirintică din întreg volumul, către care duc oarecum toate celelalte nuvefle. Înseşi textele lui Cervantes sunt presărate din când 111 când cu indicaţii care pot justifica o cercetare vizând tema labirintului, fundamentală pentru configurarea sensibilităţii barocului şi la care Cervantes contribuie din plin, fie şi numai prin refuzul de a reduce la liniaritate polimorfismul existenţei şi al conceptelor. Câteva decenii mai târziu, Baltasar Graciăn, într-un text pe care Baquero Goyanes l-ar fi putut invoca, avea să teoretizeze post *factum* unul din cele mai importante mecanisme ale literaturii baroce în general şi ale nuvelelor lui Cervantes în special: Complicaţia şi tehnica ei, spune Graciăn, constituie „cel mai de ssamă artificiu, care face atât ele plăcute şi de amuzante eposurile, ficţiuni, nuvele, comedii şi tragedii: se leagă întâmplările şi se strâng evenimentele în asemenea măsură, încât paiuneori că nu mai pot avea ieşire... Dar aici stă desăvârşirea. artei şi isprava invenţiei, să găsească un mijloc extravagant, dar verosimil, cu care să iasă din încâlcitul labirint spre marea plăcere şi mulţumire a cititorului sau a ascultătorului" (Agud*eza y ar*t*e de* i*nge*n*io, în* Obras comp*letas, ed*. Arturo del Hoyo, Aguilar, Madrid, 1967, p. 439). Analiza lui Baquero Goyanes urmează de altfel în mare chiar acest pro –, gram. O problemă pe care însă criticul nu o discută e aceea legată de statutul stilistic şi lingvistic al „labirintului", De multe ori, şi chiar în texte din Nuve*lele exe*m*plare cit*ate de critic, frecvenţa ocurentei acestui termen în literatura epocii iasă impresia unei „lexâcalizări" a metaforei, a constituirii unui veritabil loc comun, aproape banalizat. Paralel cu aceasta se face simţită uriaşa presiune stilistică a simbolurilor baroce, printre care labirintul ocupă un loc de excepţie, ceea ce sporeşte încărcătura simbolică a termenului ameninţat de banalizare. O precizare ce s-ar mai fi impus ar fi fost şi

observaţia că în epocă motivul labirintului se întâlneşte adeseori cu motivul drumului şi al călătoriei, suprapunerea acestor motive având consecinţe de ordin spaţial fin naraţie. Dar ca să revenim, Ţigăncuşa, de pildă, privită ca o „uvertură la o lume nuvelescă", introduce principalele teme labirintice de suprafaţă: deghizamentul onomastic şi vestimentar, falsa identitate, măştile, dedublările, substituirile de persoană, procedee de retardare şi deviere a acţiunii. La schema aceasta pot fi reduse şi alte nuvele (îndrăgostitul generos, Ilustra rândăşită, Cele două fete, Doamna Comelia), principiul fundamental, ce guvernează desfăşurarea lor fiind, după Baquero Goyanes, încâlcirea şi temporizarea (intrincar, dilatar), scop în care scriitorul foloseşte o întreagă baterie de „trucuri temporizante" sau „retardante" (trucos retrasadores), „foarte complicate în Spaniola, moderate în Ţigăncuşa, exorbitante şi aproape bufe în îndrăgostitul generos". Dacă unele nuvele sunt mai puţin inspirat analizate, ca de pildă Puterea sângelui, în care criticul nu vede decât „un labirint al simţurilor", sau Licenţiatul Sticloanţă, „labirint aii raţiunii", trei dintre ele (Gelosul. Căsătoria, Colocviul) se bucură de discuţii foarte aprofundat», cu numeroase puncte de vedere originale, la care ne vom referi şi pe parcursul propriilor noastre analize. Interpretarea lui Baquero Goyanes ni se pare că merită însă ea însăşi o prezentare mai largă, aşa încât ne vom opri, cu titlu de exemplificare, la aceste ultime trei nuvele. Gelosul extremaduran manifestă, după criticul spaniol, o dublă structură labirintică: un labirint mitologic şi unul textual; cel dintâi tratează burlesc şi parodic mituri sau teme mitologice antice, legate de pătrunderea într-un loc interzis şi păzit, de hiperestezia vizuală şi de gelozie, adică, în ordir.2, tema lui Orfeu (Loaysa pătrunde în „tafernul-labirant" cu ajutorul muzicii), tema lui Argus, tema grădinii Hespevidelor („las mar – Etnas de oro tan guardadas", cucerite de un Hercule caricatural) şi, în fine, episodul în care Vulcan îi surprinde pe Marte şi Venus în flagrant delict de adulter, motive clasice cărora li se suprapun sugestii orientale (labirintul ca serai). Labirintul

„textual" rezultă din alăturarea celor două versiuni ale nuvelei, cea tipărită din 1613 prezentând deosebiri" esenţiale faţă de ciorna din codicele Porras, mai ales în privinţa deznodământului, deoarece în varianta definitivă adulterul nu se mai consumă, iar Loaysa, în loc să plece ca soldat Şi să fie ucis de o bombardă, pleacă în Indii, închizând astfel cercul tnaraţiei, după cum ot & ervase încă J.B. Avalle-Arce (Desl*indes cervantinas, Ma*drid, 1961. p. 78). Această variantă a fost mult şi contradictoriu discutată de critică; nu intră în discuţie argumentele îngust eticizante, dar extrem de interesantă e evoluţia interpretării acestui punct ia un Americo Castro, care se ocupase de variantele Gelo*sului* încă din 1947 (articol reprodus sub titlul da „«El celoso extremeno» de Cervantes" în volumul Hacl*a. Cervantes,* ed. cit., pp. 420 – 450), Dar într-un articol din 1968 („Cervantes se nos desliza en «El celoso extremefio»", în Pape *les de* S*on Arma*d*ans, nr*. 143 – 144, 1963), campionul tezei despre „ipocrizia" lui Cervantes propune acum, bizuindu-se pe asemănarea dintre scena adulterului din Gelo*sul şi* un pasaj din Ariosto (Orla*ndo furioso, VI*II, 48 – 50), unde un bătrân nigromant încearcă zadarnic să o posede pe Angelica, vrăjită şi adormită („era mai atto, perche avea troppi anni"), ipoteza unei impotenţe temporare a lui Loaysa, care îşi află astfel, în versiunea definitivă, cea mai usturătoare pedeapsă. Fără a fi de acord cu apropierea de Orla*ndo furioso, Ba*quero Goyanes preia şi dezvoltă această teză, alimentată de caracteristicile feminoide ale lui Loaysa şi ale grupului pe care acesta îl reprezintă (gent*e de* b*arrio),* vizibile mai ales într-un lung pasaj suprimat (vezi mai jos, nota noastră 221) în varianta tipărită. Dar şi varianta definitivă păstrează destule indicii care pot conferi, plauzibilitate acestei interpretări. Notabil este faptul, observat de Baquero Goyanes, că „nu atât aviditatea sexuală cât curiozitatea, dorinţa de a cuceri fortăreaţa lui Carrizales e ceea ce-l incită pe Loaysa să născocească trucul prin care se introduce în labirint" (op. cit., *p*. 57). Înseşi femeile-fecioare din „haremul" lui

Carrizales admiră la „dichisitul şi mierosul” Loaysa, când îl contemplă prima dată prin gaura practicată în dulapul rotitor, nu trăsăturile virile, ci apariţia gingaş feminoidă. „Astfel – scrie criticul – marele sarcasm al nuvelei, paradoxul, miracolul, trucul sau labirintul ei ar consta în faptul că nici măcar odată cu pătrunderea împopoţonatului Loaysa în seraiul lui Carrizales nu izbuteşte să pătrundă aici o prezenţă virilă, cu capacitate sexuală scontată” (p. 59). Ne punem o întrebare, pe mar –, ginea interpretării citate: Nu cumva Loaysa, în labirintul său, e un precursor al unui erou stendhalian, şi anume Octave de Malivert, protagonistul primului roman al lui Stendhal. Arma*nce (18*27)? Fără cheia dezvăluită mai târziu de autor, personajul acesta ar fi rămas definitiv încifrat; aşa, după cum spune Stendhal, e un caz de „babilanism” ce-l aminteşte pe sevilianul Loaysa. Supoziţia noastră nu e gratuită, deoarece, aşa cum arată şi Paolo Savj-Lopez, „Nuve*lele exemplare, în* care dragostea se ascunde sub atâtea văluri, vor fi una dintre puţinele cărţi din care Stendhal avea să-şi extragă reflecţiile despre secretul sentimental al inimilor, alături de Viaţ*a lui* Benvenuto Cellini, de povestea lui Manon Lesoaut, de scrisorile Heloizei şi de suferinţele tânărsului Wertlier” (Cerv*antes,* ed. cit., p. 166). Ultimele două nuvele sunt, după opinia multor critici, una singură, în două secvenţe: prima narată, a doua dialogată. Căsă*toria înş*e*lătoare int*roduce naraţia, pe când Colo*cviul cli*n*ilor „su*bliniază forma dialogată a corpului principal al operei. Aceasta produce o impresie de tumult şi nelinişte şi în acelaşi timp de seninătate şi calm” (J. Casalduero, op. cit.*, p*. 193). Amândouă, arată Baquero Goyanes, au o structură deschisă, stegarul Campuzano, e încurajat să scrie mai departe, iar Scipioiie ar fi urmat să-şi povestească şi el viaţa în noaptea următoare. Căsă*toria joac*ă în plus rolul de cadru al Colo*cviului, ia*r „labirintul se produce prin artkatlarea şi imbricarea celor două povestiri” (Baciuero Goyanes, op. cit., o. 701 şi prin; n ambiguitatea statutului ambelor povestiri: pretenţia stegarului că dialogul celor doi câini, auzit şi înregistrat de

el, a Cost real. Îl pune pe licenţiatul Peralta în situaţia de a nu mai crede nimic din cele povestite de Campuzano, mare amator de înşelătorii atât ca protagonist al primei nuvele cât şi ca autor al celei de-a doua (ibid., p. 71). Caracterul deschis al Colo*cviului se* mai vădeşte şi prin trimiterile la restul nuvelelor, bunăoară motivul Ţigăncuşei sau cel al lui Manglipodio, ceea ce, adăugăm noiţ într-o viziune circulară a cărţii, ar însemna nu doar popas recapitulativ, ci chiar amorsare şi reamorsare tematică, propunând imaginea unei mişcări giratorii a garniturilor motivice, care intensifică senzaţia ţie ameţeală labirintică. Apoi, Colo*cviul e p*ătruns de o anumită vaporozitate şi. nesiguranţă onirică, pregnantă mai ales într-un pasaj, observă Baquero Goyanes, ca acela în care Berganza spune despre romanele pastorale că sunt „lucruri visate" („cosas sonadas): „un câine care vorbeşte, visat poate de o făptură nuvelescă, invenţie sau vis la rândul său ale unui scriitor, le reproşează romanelor pastorale condiţia lor de «lucruri visate»" (ibid., p. 74). Dacă ni se îngăduie o paranteză, vom spune că avem aici o situaţie tipică povestirilor lui Borges, pe care Borges însuşi s-ar părea că nu a vrut să o vadă atunci – când a prefaţat Nuve*lele exe*m*plare 1? ş*i care îşi poate amplifica vârtejul a. ntrenându-l în el şi pe cititorul care se visează prins în succesiunea aceasta de vise... Revenind la interpretarea lui Baquero Goyanes, structura labirintică e potenţată şi mai mult în Colocviu, *arată* el, de faptul că şi această nuvelă devine la un moment dat cadrul altei povestiri, aceea a vrăjitoarei Ca Aizares, care introduce, prin imbricarea propriei sale aventuri, un nou strat de incertitudini şi ambiguităţi: sunt oare cei doi câini fiinţe umane transformate în animale? De altfel, semnalează criticul spaniol, Scipione joacă în raport cu Berganza acelaşi rol pe care-l joacă Peralta în raport cu Cimpuzano, şi anume acela de critici ai istoriilor debitate. Ni s-a părut că interpretarea lui M. Baquero Goyanes, personală şi coerentă, a meritat o prezentare ceva mai amănunţită. Apariţia ei dovedeşte peremptoriu că, pe drumul deschis

de Casaldiiero, s-a mers mai departe; s-a dovedit astfel că Cervantes avea dreptate când susţinea că nuvelele sale au un sens tainic, pe care nu se pune problema să-l descifrăm, ci să-l imaginăm, ceea ce poate fi mult mai greu, dar şi infinit mai profitabil spiritual

„Textul acestei prefeţe ne-a fost accesibil numai prin intermediul versiunii franceze semnate de Françoise-Marie Rosset şi publicate în *N.R.F.*, 1 sept. 1980, no. 332, pp. 45 – 49. Mărturisim că ne pusesem mari speranţe în acest text, dar ele nu ne-au fost împlinite. Puternicele intuiţii care vibrează printre rânduri nu sunt dezvoltate (Cervantes „e atras de coincidenţă, hazard, de planurile magice ale destinului", sau: „Suntem mişcaţi nu de Mahamut sau de Ţigăneuşa, ci de Cervantes ocupat să-i imagineze"). Se pare că la Borges (vezi şi respingerea brutală a lui Gracián) funcţionează un subtil mecanism de protecţie, bazat pe un fel de „oroare a asemănătorului", motiv, şi acesta, specific borgesian.

mente. S-a depăşit astfel vetoul unei critici care a prelungit îngrijorător de mult timp pozitivismul îngust al secolului trecut, atât de mult, încât a făcut posibilă întâlnirea lui cu numeroasele „neopozitivisme" dogmatice de azi. În *Nuvelele exemplare*, scria decis Paolo Savj-Lopez – critic altminteri pătrunzător –, „nu există nici cea mai mică urmă din unitatea intimă şi esenţială pe care se întemeiază enormul material uman al *Decameronului*", concluzie bazată pe o gândire flagrant cantitativă. S-a trecut de asemenea şi de ezitările unui Amezua, cunoscător!;! atât de profund cil lui Cervantes, care declara, pe de o parte, în 19? (î: „Nu socot capricioasă şi nici indiferentă aranjarea pe care a dat-o Cervantes. *Nuvelelor* sale manuscrise în momentul tipăririi lor în 1613" (op. cit., vol. II, p. 284), dar, pe de altă parte, nu întreprindea nimic pentru a-şi verifica supoziţia sau convingerea. Şi aceasta după ce, încă la începutul veacului trecut, Friedrich Schlege] făcuse un adevărat „cadou" cervantologiei, după aprecierea lui G.R. Hocke: romanticul german considera proza lui Cervantes drept „unica

modernă”, afirmând că ceea ce îl caracterizează pe marele scriitor spaniol este „imensa artificialitate, profunzime şi intenţionalitate” („das ungeheuer Kiinstliche, Tiefsinnige und Absichtsvolle”) şi că scrisul lui lasă impresia unui „labirint de intrigi ingenioase şi de vrăji fantastice” ls.

Ne-am propus, la începutul însemnărilor de faţă, să ascultăm cu precădere sugestiile autorului însuşi. Vom face, aşadar, o trecere în revistă a celor douăsprezece nuvele în lumina îndemnurilor din *Prologul* lor. Le vom examina în ordinea din volum şi vom porni de la ideea că sunt douăsprezece, nu unsprezece ia număr, aşa cum a vrut Cervantes şi cum au susţinut şi contemporanii săi (de pildă Bermudez Carvajal). Walter Pafoşt a tras concluzii însemnate din simbolica numărului doisprezece, ales nu întâmplător de Cervantes; la consideraţiile sale se mai poate adăuga observaţia că lui Cervantes îi plăceau încifrărdde numerice, dovadă foarte ciudatul pasaj din *Prolog*, al cărui sens exact ne scapă („Mi edad no está ya para burlarse con la otra vida, que al cineuenta y cinco de Ios afios gano por nueve mas y por la mano”). Apoi, numărul doisprezece are o simbolică şi mai bogată decât aceea semnalată de W. Pabst: este un număr perfect, al diviziunilor spaţio-temporale, reprezentând împărţirea cerului, privit ca o cupolă, în douăsprezece sectoare, care sunt cele douăsprezece semne ale Zodiacului (J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Dictionnaire des symboles*, Seghers, Paris, 1974). Zodiacul (în traducere: „roata vieţii”) sugerează desfăşurarea circulară şi oferă nuvelelor o montură sugestivă, echivalentă circularităţii motivice constatate de mai toţi criticii: *Ţigăncuşa* anunţă motive din *Colocviul câinilor*, iar aceasta conţine *in nuce* argumentul celei dintâi. Cercul se închide astfel şi circulaţia sensu

18 Sunt texte rămase multă vreme inedite. Le reproducem după Gustav IIεηέ Hocke, *Manierismul în literatură*, traducere de Herta Spunn, Editura Univers, 1877, p. 312. Ediţia germană: *Manicrismus in der Literatur*.

Rowohit, Hamburg, 1S59, pp. 229 – 230. În izvorul

citat se vor găsi şi Intermaţii bibliografice suplimentare.

rlâor se poate produce nestânjenit. Simbolica cercului în sens larg e de altfel anunţată de însuşi Cervantes, în *Prolog*, prin utilizarea acelei comparaţii cu totul neobişnuite dintre cartea sa şi jocul de biliard („Gândul meu a fost să aşez în piaţa statului. nostru o m-isă de biliard")... Jocul acesta fusese de curând introdus în Spania şi era asemănător cu forma lui modernă, în sensul că se foloseau tacuri şi bile de fildeş dirijate pe câmpul unei mese care însă era presărată şi cu unele obstacole şi porţi din semicercuri metalice, fiind astfel mai „labirintică" decât varianta actuală. Ceea ce ne interesează însă cu deosebire este principiul interacţiunii cosmoidelor reprezentate de bile (*alias* nuvelele individuale) şi, mai ales, principiul efectelor mediate, obţinute prin lovirea meşteşugită a câte unei bile, asupra altora, E interesant să constatăm convergenţa dintre simbolul cercului zodiacal, ca traiectorie a vieţii, şi străvechiul arhetip al *roţii*, izomorf la rândul său cu *mingea* (sau bila, în cazul. nostru), larg răspândită la civilizaţiile care n-au cunoscut transportul pe roţi; Gilbert Durand (*Structurile antropologice ale imaginarului*, trad. de Marcel Aderca, Univers, 1977, pp. 403 – 405) citează ca exemplu de substituire roată-minge un joc ritual cu mingea practicat de populaţiile maya-quiche. Oricât ar părea de riscante asemenea apropieri, există un fond semnificativ panuman, mai lesne vizibil în culturile tradiţionale şi mai ooultat, uneori până la nerecunoaştere, în stadiile civilizate ale omenirii. Iată de pildă motivul „jocului cu mingea" folosit de Baltasar Gracián în *Criticonul* său, într-un context la prima vedere mai univoc alegorizant, dar oare dobândeşte mari pix>funzimi dacă-l proiectăm paralel cu ritualul amerindian citat de G. Durand: Andrenio, prizonier la curtea lui Amăgire (*Engafio*), asistă printre altele la un joc eu mingea practicat de două tabere total opuse, şi ca stare, şi ca înfăţişare, „mingile erau de vânt, mari cât nişte capete de om pe care un meşter le umplea cu vânt, prin ochi şi prin urechi", jucătorii lovindu-le cu piciorul şi cu

mâna, „dar cei mai mulţi cu ceva ce părea limbă şi era bătac” (*Criticonul*, I, VIII). Privit astfel, şi „jocul de biliard” al nuvelelor lui Cervantes îşi adânceşte sensurile. Însăşi Opera lui trebuie privită ca o sferă şi ca o totalizare de semnificaţii. Observaţiile geniale ale lui Friedrich Schlegel n-au fost luate în seamă poate pentru că intenţionalitatea artistică este mai mascată la Cervantes decât la alţi creaftori, interacţiunea mecanismelor de adâncime ale scrierilor sale este parcă invizibilă uneori, drapată fiind de bogăţia concretului de căldura omenească, de imensa plăcere şi ştiinţă de a povesti, care, toate, au creat iluzia teribil de înrădăcinată a unei lumi cvasireale, fără mari complicaţii estetice şi fără substructuri misterioase ori violent contrastante. Oscilaţiile lui Cervantes între real şi ideal şi concluziile despre valoarea operelor sale în funcţie de aderarea la primul concept au creat impresia şi chiar convingerea că avem de-a face cu artist de geniu, dar aproape inconştient de demersul său. Începând însă cu cercetările lui Americo Castro (*El pensamiento de Cervantes*, 1925) şi Helmut Hatzfeld (*Don Quijote als Wortkunstiuerk*, 1925), imaginea unui Cervantes ca *ingenio lego*, adică minte sau talent profan, „neşcolit”, acreditată încă din epocă de Tomás Tamayo Vargas[8], a devenit inacceptabilă. Pendulările lui între real. şi ideal nu sunt decât mişcările unui spirit creator conştient de totalitatea fiinţei, ale unui scriitor la fel de mare, sau de semnificativ cel puţin, în toate operele sale, lucru vizibil cu condiţia ca şi scrierile considerate până de curând, şi chiar şi astăzi, de mulţi specialişti, drept minore să fie percepute în coerenţa impresionantă a operei integrale de stătea ori semnalată de autorul însuşi. Obsesia anumitor teme pe care le reia în cele mai variate registre şi gemui, în roman,

8M Acesta scria în Junta de libros, la mayor que Espana ha vtsto en eu lengua, hasta el afto de 1624 : „Miguel de Cervantes, ingenio, aunque lego, el mas festivQ de Espana". „Cred că e bine şă abandonăm dogma unui Cervantes «ingenio lego», în -sensul de persoană Incultă şi cam redusă în privinţa intelectului", scrie A. Castro în El pensamlento de Cervantes, p. 113, nota 3, unde dă şi amănunte critice şi istorice suplimentare.

în dramaturgie, în inuivele, imensa reţea motivică subterană ce-i irigă toate operele ştiinţa „literaturizării" vieţii şi a vitalizării faptului literar interzi orice privire simplificatoare sau exclusivistă. Cervantes ne cor, vinge tot mai mult că nu este autorul unei singure cărţi, le ea genială şi unică în literatura universală, ci al unei Opere uimitoare prin diversitate şi prin unitate. La el, toate operele se implică, se anticipează, se reiau şi se întregesc: un munte nu e magnific numai prin crestele sale, ci şi prin întreaga geologie obscură, dar irezistibilă, care le-a înălţat. „Sfericitatea" operei lui Cervantes, care ne-a împins la această digresiune, se aplică şi *Nuvelelor exemplare* ca un tot; am vorbit despre poziţia lor privilegiată şi centrală în cadrul operei scriitorului, faţă de care pot fi considerate ca o placă turnantă; ele îi sunt în acelaşi timp şi cea mai importantă masă reflectorizantă sau, cu un termen larg răspândit astăzi, specularizantă. Corp oglinditor tridimensional, nuvelele captează în străfulgerări holografice nu numai interiorul şi exteriorul operelor, ci îl pun în abis pe însuşi autorul lor, care apare la lucru, în prim plan, ca Velázquez în *Meninele* sale. Fatumul operei a vrut ca singura imagine autentică a lui Cervantes să te găsească, sub forma unui autoportret verbalizat, în oglinda sferică a volumului de nuvele[9]: „Acesta pe care-l vezi aici, cu faţa prelungă, cu părul castaniu, fruntea netedă şi nestânjenită, cu ochii veseli şi cu nasul coroiat, deşi bine proporţionat..." Autorul, la 65 de ani, se contemplă în operă şi şi-o contemplă, gravându-şi chipul în ea şi prin ea; cartea în care autorul se oglindeşte îi oglindeşte restul operei, uneori şi anticipativ (Ţigă*ncuşa şi* Span*iola engl*ezoaică *sun*t interpretate ca prefigurări tematice ale lui Pers*iles*), *i*ar nuvelele componente se oglindesc reciproc, într-un carusel de specularizări ce creează un labirint intertextual neremarcat se Baquero Goyanes. Revenind însă, vom spune că alături de circ*ularitate* („C*erc*ul, *ori*unde ar apărea, va fi totdeauna simbolul

9" Pentru o discuţie mai amănunţită despre problema „portretelor" iul Cervantes, vezi mai jos cap. „Note şi comentarii", nota l.

totalităţii temporale şi al reînceperii", Gilbert Durand, op. cit., p. 403), sub toate expresiile ei arlâetipale (roată zodiacală, cercul ca simbol al vieţii omeneşti, sfera sau bila antrenată în „jocuri rituale"), ne va preocupa şi dinamica interioară a nuvelelor, înţelegând prin aceasta configurarea traseelor narative şi circumscrierile spaţiale în care se cristalizează sau care amorsează evenimentele determinanta în literatura barocă, personajele se revelează în acţiuni care, mai toate, presupun deplasarea în spaţiu, drumul şi căutarea, continuând direct căutarea. ca motiv fundamental al romanelor cavalereşti (demanda, queste). Acest motiv e prezent în diferitele forme de nuvelă şi râman premodern, chiar şi în formele extreme ale acestuia, ca romanul picaresc, unde avem de-a face cu un „grad zero" al căutării (picaro-ul sau „coţcarul" nu „caută", ci „alege", dintre evenimentele de care este purtat, soluţiile ce-i asigură minima şi nemijlocita supravieţuire). Ne mai interesează, din punctul de vedere a ceea ce numim „dinamica interioară", modul în care se organizează, după veritabile axe de simetrie, nuvelele, atât individual cât şi în suprastructura cărţii, cum se configurează, altfel spus, pulverulenta microevenimentelor sub influenţa câmpului magnetic al simbolizărilor latente în orice povestire. Suntem încredinţaţi că poetica naraţiei nu se poate dispensa de o investigaţie de adâncime, indiferent dacă o numim sau nu hermeneutică, ale cărei principii şi legitimări le găsim, în ce ne priveşte, formulate într-un text al lui Mircea HLiade; „Cred că orice naraţie, chiar aceea a unui fapt foarte comun, prelungeşte marile istorii povestite de miturile care explică cum a luat fiinţă lumea aceasta şi cum a devenit condiţia noastră aşa cum o cunoaştem azi. Cred că interesul pentru naraţie face parte din felul nostru de a fi în lume. Ea răspunde (necesităţii în care ne găsim de a înţelege ce s-a întâmplat, ce au făcut oamenii, ce pot face ei [...], suntem fiinţe ale aventuri" (Mareea COiade, L'epreuve du labyrinthe, entretiens avec Claude-Henri Rocquet, Belfond, Paris, 1978, p. 190). Desigur că o asemenea operaţie de reenergizare a valorilor

simbolice cuprinse în nişte povestiri în care, deşi W. Pabst. le sublinia „caracterul de basm”, „dezafectarea simbolismului” (Gilbert Durand) e mult mai avansată decât în basme, ar fi pretenţioasă şi riscantă. Nu se încumetăm s-o întreprindem decât în linii mari şi, în primul rând, a pe o reverie de lectură.

Majoritatea criticilor consideră că *Ţigăncuşa* (*La Gitanilla*) una din cele mai târzii nuvele ale lui Cervantes, dacă nu chiar ultima compusă în vederea definitivării volumului dim 1613. Faptul că Cervantes l-a deschis cu această nuvelă mu i se pare lui Amezua nepremeditat sau capricios (op. cit., vol. II, p. 5), dar explicaţiile crii icului nu trec dincolo de strategia captării cititorilor, puşi de la bun început în faţa uneia din „cele mai faimoase şi mad izbutite” nuvele din întreg volumul, atât prin vivacitatea şi cursivitatea naraţiei cât şi prin noutatea mediului ales; lumea ţiganilor, cu viaţa lor nomadă, situată la periferia societăţii spaniole a vremii şi supusă permanent unor presiuni de regularizare şi stabilizare din partea autorităţilor regale, pentru care moravurile şi manifestările acestei populaţii constituiau un puternic factor de destabilizare socială şi economică. Marele număr de documente de <pocă citate la

Amezua reflectă ostilitatea generalizată a spaniolilor fată de *gâtanos*, dar şi fascinaţia exercitată de existenţa lor liberă şi de refuzul oricărui fel de atârnare, drept care decretele împotriva facerilor de rele ale ţiganilor pomenesc şi de apariţia în rânduirile lor a unor indivizi din diferite pături sociale, hotărâţi să le îmbrăţişeze obiceiurile şi felul de trai. Tocmai această din urmă perspectivă e adoptată de Cervantes în *Ţigăncuşa*, spre deosebire de comedia sa *Peuro de Vrdemalas* şi mai ales de *Colocviul câinilor*, unde idealizarea acestei populaţii face loc unei atitudini contrarii, solidară cu opinia altor scriitori ai vremii (ea Mateo Alemăn, în *Guzman de Aflarăche*, II, I, II Vicente Espinel, în *El escudero Marcos de Obregăn*, descansos XI ŞI XVI; sau Dr. Jerónimo de Alcalá, în *El doricul o hablador*, II, cap. II-II ŞI IV). Procedeul

„inversării semnului" unui anumit element e însă curent la Cervantes şi poate fi socotit ca un sistem deliberat de oglindiri răsturnate ce creează un joc de compensaţii între „centru" şi „margine". O explicaţie psihologică şi biografică, notată printre primii de acel fin degustător al esenţelor tari de viaţă spaniolă, Azorin, rezolvă doar parţial problema: „Nu s-a acordat atenţie simpatiei instinctive a lui Cervantes faţă de personajele ce trăiesc în iregularitate (*en lo irregular*): galerienii, Roque Guinart şi oamenii lui, Monipodio şi credincioşii săi. Cervantes se simte mai apropiat de oamenii aceştia decât de cei răsfăţaţi de soartă... Cervantes, puternic din punct de vedere intelectual, se simte totodată slab în latura socială şi economică. Se simte obligat să-şi justifice aplecarea către iregular, cu afirmaţii în sens contrar" (Azorin, Lo irre*gular, în* Con *Cervantes, Co*leccion Austral, Espasa-Calpe, Madrid, 1968, p. 136, într-un comentariu la cartea lui Ramón Menendez Pidal, De C*ervantes y h*ope *de* Veg*a*). *P*rezenţa lumii ţigăneşti şi „idealizarea" ei de către Cervantes are aici şi alte implicaţii. Acţiunea nuvelei debutează în Madrid, oraşul redevenit capitală şi unde, potrivit ordonanţelor vremii (cca. 1609) accesul ţiganilor era formalmente interzis (Ameziia, op. cit., II, pp. 8 – 9). Această derogare de la adevărul istoric ni se pare a avea şi altă semnificaţie decât aceea de auxiliar în stabilirea unei fragile cronologii, şi anume ca manifestare a presiunii fascinant repulsive exercitate de un grop marginal, nedevitalizat de convenţiile socio-culturale şi apt să propună drumul către o posibilă existenţă în „a-normalitate", într-un autentic al vieţii, tenebros, dar necorupt. Ţiganii din nuvela lui Cervantes sunt capabili de percepţii mai proaspete (ei văd în natură ceea ce alţii admiră în tapiseriile flamande, trăiesc deci sub specia unei „naturizări" a esteticului!), care spală ochii obosiţi ai unei civilizaţii bătrâne. Latura demonică e însă şi ea prezentă şi ea va iriga paginile consacrate lor în Colo*cviul câi*n*ilor. Se* schiţează astfel o nouă explicaţie posibilă a ambivalenţei atitudinii cervantine faţă de versantul negr*u al*

personalităţii (nigr*edo II v*a numi Jung, reluând un concept alchimic), întrupat în epoca lui în moro*s şi* gita*nos. În* Madrid, aşadar, don Juan de Cârcamo, fiul unui nobil madrilen, se îndrăgosteşte de Preţioasa, miraculoasa ţigăncuşă prezumtivă, şi acceptă să-şi abandoneze condiţia socială şi să devină ţigan sub numele de Andres Caballero.

y

Presiunea extremei marginalităţi asupra centrului (nu întâmplător chiar centrul politic şi social al vastului imperiu spaniol, prezent o singură dată, aici, în geografia *Exemplarelor*) provoacă dezintegrări ale structurilor stabile, determining începutul unei căutări de sine prin ceea ce am numi „proba penfericului", suită de „decondiţionări" ale protagonistului (sau protagoniştilor) în scopul unei mai ilare definiri de sine; tema e fundamentală în structura *Nuvelelor exemplare* cu dinamism centrifug, precum *Ţigăneuşa*, unde însă ea e complicată de motivul atracţiei fascinatoare a „marginii", motiv încadrabil în arhetipologia „întunericului" şi a simbolurilor nictomorfe, analizate de Gilbert Durand (op. cit., pp. 109 – 136, îndeosebi p. 112). Deşi Andres rezistă şi îşi păstrează nealterat, sau măcar în rezervă, propriul cod, supunându-se doar condiţionat codului de adopţiune, „gura de întuneric" îl soarbe şi îl scufundă până la o totală răsturnare a valorizării lui sociale: după ce comite o crimă de onoare, e silit să treacă printr-o simili-moarte simbolică, în temniţa din Murcia, unde are loc însă şi „luminarea", *happy-end-ul* survenit în plină noapte, se produce restabilirea structurii or originare purificate, Preţioasa îşi recapătă şi ea statutul care îi justifică şi explică darurile ce o singularizau printre ceilalţi ţigani (şi pentru care Cervantes a fost acuzat de artificialitate). Pe lângă farmecul pur nuvelistic, analizat pe larg de toţi comentatorii, care o consideră drept unul dintre cele mai reuşite personaje feminine ale lui Cervantes, Preţioasa este şi ea purtătoarea unor semnificaţii adânci şi contradictorii. Fecioară sterilă iniţial, din stirpea Dianei, ea este şi purtătoare de mesaje ambigue de ordin erotic,

de la elogiul fecundităţii (ca în balada Sfintei Ana) până la viziunea carnavalesc sarcastică a dragostei, cu îndrăzneli de limbaj ca acelea ale doicii Julietei („De căderi ai însă grijă, / mai cu seamă de-a pe spate, / c-aia e mai cu primejdii / pentru nobilele doamne.”); dacă adăugăm arta divinaţiunii şi a captivării erotice prin dans, ni se conturează imaginea unei simbioze de contrarii artemidiene şi bacantice, un cerc de puteri în care neofitul nu poate intra decât prin jertfirea personalităţii sale anterioare – schimbare de nume şi de statut – şi prin jertfă de sânge – măgarul sacrificat de Andres pentru a-şi pierde definitiv urmele, act a cărui tonalitate comică nu poate masca total amintirea vagă a unei practici sacrificiale de îmblânzire a destinului. Aventura începută în zorii unei zile de iulie (în preajma prazniculuiSfintei Ana) lângă Madrid ia sfârşit la un miez de noapte, câteva luni mai târziu, în casa corregidorului din Murcia, care-şi regăseşte atunci fiica. Mişcarea fundamentală este nord-sud, sens de deplasare obsedant în opera lui Cervantes, Andaluzia atrăgându-i eroii tot mai insistent către sfârşitul vieţii sale, când şi Don Quijote eşuează în încercarea de a intra în acea mirifică provincie (Werner Krauss). Rezolvarea tensiunilor nuvelei se face „liniar itinerant”, spre deosebire de alte cazuri, pe care le vom putea caracteriza drept „circular itinerante” şi „centralizante” sau „centripetale”. S-a mai observat că această nuvelă este înscenarea unei acţiuni de „mântuire a societăţii în totalitatea ei şi de celebrare a cununiei creştine ca imagine a ordinii universale” (A. K. Forcione, Cervantes, *Aristotel and the „Persiles”*, Princeton University Press, 1970, p. 370), anticipând, după acelaşi critic, structura unei opere „mult mai complex orchestrate”, *Persiles*. şi *Sigismunda*. „Ambele evoluează de la disoluţia unei societăţi imperfecte la renaşterea şi reintegrarea acelei societăţi în jurul unei perechi de eroi ce sunt uniţi în ritul sacramental al căsătoriei după ce călătoresc prin «alte» lumi, nonsociale, şi îndură felurite încercări” (op. cit., p. 308), structură identificabilă şi în alte scrieri, ca *Pedro de Urdemalcis*,

Spaniola englezoaică sau povestea *Captivului* din *Don Quijote*. Mersul evenimentelor e dinspre sterilitate spre fecunditate, simbolurile lor fiind cumulate în complexa figură a Preţioasei. Dansul ei exercită pretutindeni o fascinaţie puternică şi determină „ploi de aur" fecunde, care erotizează ambianţa, evocând precipitaţia de aur în care s-a metamorfozat Zeus spre a pătrunde în sânul fecioarei Danae. Ca să-şi redobândească identitatea necunoscută, Preţioasa trebuie să treacă şi ea prin ciclul moarterenaştere, paralel cu acela al lui Juan-Andres. Curios însă e faptul că ea îşi păstrează numele iniţiatic („Taci, fata mea preţioasă – zise tatăl ei –, căci vreau să-ţi rămână numele acesta de Preţioasa, în amintirea-pierderii şi regăsirii tale"). Explicaţia stă poate în faptul că numele acesta simbolizează o capacitate de transmutaţie interregnuri, de la trandafirul cu care ea însăşi îşi asemuie virginitatea, până la mineralismul radiant, nocturn şi solar deopotrivă, al unei pietre preţioase, capacitate comună şi activităţii poetice, pe care Preţioasa o simbolizează în egală măsură n. sfârşitul peregrinărilor ei şi ale lui Juan-Andres, împăcarea forţelor conflictive, nu are loc însă fără un nou moment sacrificial: uciderea de către Andres Cabailero a militarului agresiv care-şi permite să-l insulte. Dar şi acest „asasinat ritual", înfăptuit de protagonist într-unul din momentele sale ascendent solare, ca şi fapta bătrânei ţigănci, care o răpise cu cincisprezece ani în urmă pe Costanza, supunând-o iniţierii prin care avea să devină Preţioasa, îşi găsesc justificarea şi iertarea în armonizarea cosmică finală, cântată, cum spune Cervantes, şi de poeţi. Un singur personaj, cu statut incert, se sustrage, după cum remarcă atât Casaiduero cât şi Forcione, acestei sacralizări a ordinii, şi anume pajul Clemente, poetul, pornit şi el într-o peregrinare, aparent una de gradul zero, cum spuneam adică de natură picarescă, destinată, cel puţin iniţial, purei supravieţuiri, în el noi vedem însă un important personaj de legătură între lumea din *Ţigăncuşa*, dominată de pământ, – şi lumea altor nuvele în care predomneşte apa, îndeosebi marea. Despre Clemente nu

se mai ştie nimic altceva decât ce se află din unele zvonuri, şi anume că s-a

12 O excelentă analiză a acestor teme şi valori (moarte-renaştere, sterilitate-fecunditate şi, mai ales, funcţia Preţioasei ca simbol al Poeziei) să găseşte la A.K. Forcione, op. cit., pp. 312 – 315: „În dialogul poetic dintre Juan-Andres şi Clemente, pajul poet, Cervantes contopeşte încă o dată cele două funcţii simbolice ale Preţioasei. Fecioara apare atât ca sirena tradiţiei platoniciene, a cărei muzică îl poate reaminti pe adevăratul zeu, cât şi ca Muza divină". Clemente şi Andres îi atribuie ca sălaş „«a opta sferă», tărâmul Uraniei, muza astronomiei, invocată în mod tradiţional de către poetul epic" (pp. 312 – 313).

XX XYTH

Îmbarcat ca să ajungă la Genova, amorsând astfel temele maritime ale *îndrăgostitului generos*. Astfel, sub înfăţişarea unei simple povestiri romanţioase, ne găsim în faţa unei prime ipostaze a eroticonului *Nuvelelor exemplare* în care „dragostea se ascunde sub atâtea văluri" (Savj-Lopez): constituirea cuplului marital ca rezultat al unui şir de încercări iniţiatiee, răscolind straturi simbolizante de adâncime. Nu întâmplător Ţi*găncuşa e* prima nuvelă, dansul acestei făpturi aeriene şi telurice introduce pregnant marile jeme ale volumului: „Roata timpului e o coregrafie", spune Heinrieh Zimmer (ăp*ud* G. Durand, *op. cit.,* p. 419). Farmecul naraţiei, umorul, adâncimea observaţiei sociale şi de moravuri constituie stratul prim al nuvelei, amplu studiat de critică, pe care noi însă nu ne mai putem permite să-l analizăm. Aceleaşi obiective restrânse ne vor ghida şi în lectura celorlalte nuvele.

De o mult mai redusă apreciere a avut parte nuvela următoare, *îndrăgostitul generos* (*El amante liberal*). Schevill şi Bonilla, în introducerea la ediţia lor (vol. III, p. 379), îi socotesc intriga „destul de neverosimilă" şi-i acordă atenţie doar pentru înrudirile tematice cu dramaturgia lui Cervantes. Nici alţi critici importanţi (Savj-Lopez, Icaza ş.a.) n-au fost mai indulgenţi cu această

capodoperă de culoare şi spaţiu. Primul care îi înţelege cu adevărat frumuseţile e tot Azorin: „Cervantes ne dă în *îndrăgostitul generos* o adâncă senzaţie a mării limpezi şi albastre. Bărbatul care scrie aceste pagini poartă în ochi viziunea Mediterynei, a. Mării Tireniene, a Adriaticii, a Nicosiei, Ciprului, Corfului, Maltei; cât de plăcut sună numele acestea în urechile acestui om născut în centrul Spaniei şi care se vede osândit să pribegească prin monotonele, dezolatele timpii mancege!” (*Con Cervantes*, ed. cit., p. 41.) Sau: „Cervantes e cel dintâi care, în literele noastre, ne oferă o impresie de cosmopolitism şi de civilizaţie densă şi modernă. Până în zilele noastre nu ne fusese dat să întâlnim nimic asemănător în literatura spaniolă. În jurul mărilor pomenite, în arhipelagurile şi oraşele lor, se desfăşura pe atunci viaţa cea mai liberă şi mai spontană din lume” (op. cit., p. 42). Către această lume se îndreaptă, cum spuneam., pajul-poet Cle, – mente, singurul personaj evadat din armonioasa încununare a suitei de încercări din *Ţigăncuşa*. El constituie ifetfel elementul direct de legătură. cu această Iunie de aventuri maritime, care, deşi poate fi plasată. Într-o descendenţă literară a romanuăul grecesc, şi a nuvelei italienizante (însuşi *Decameronul* abundă în povestiri cu piraterii şi întâmplări senzaţionale în aria mediterană), nu este mai puţin spaniolă decât *meseta* Castiliei. Acelaşi spirit vast pulsatil structurează itinerariile din La Mancha, cu hanurile lor ce pot echivala cu tot atâtea insule, ca şi plutirile pe întinderile acvatice incendiate de soare. Să amintim apoi că regiunile în care se desfăşoară peripeţiile eroilor din *îndrăgostitul generos* sunt strâns legate de anii eroici ai vieţii lui Cervantes şi că insulele dintre Sicilia şi ţărmul african, sau măcar unele din ele, au fostrizitate de soldatul însufleţit de vise triumfale, care avea să eşueze ulterior pe drumurile prăfuite ale Spaniei, după anii de detenţie algeriană. Altă observaţie generală pe care o putem face este că în această nuvelă.

de o „hispaaitate” lărgită şi extrapolată, Cervantes arată o mare comprehensiune spirituală şi o generoasă

deschidere către diversitatea lumii; după cum vom vedea şi în *Spaniola englezoaică*, în judecăţile despre englezi, aici, formulându-şi opiniile despre civilizaţia şi instituţiile unor adversari înverşunaţi, cu care el însuşi se înfruntase la Lepanto, face dovada unei rare şi remarcabile obiectivităţi: pe lângă prezentarea mai degrabă binevoitoare a paşilor turci, surprind aprecierile privitoare la justiţia turcească, lăudată pentru promptitudinea şi caracterul ei tranşant, opus meandrelor, tergiversărilor şi neclarităţilor justiţiei spaniole Experienţele personale şi nefericite ale lui Cervantes cu această justiţie pun într-o lumină de o semnificaţie aparte notele admirative, şi deziderative totodată, despre sistemul procesual turcescu. O nedumerire poate stărui însă: cum e cu putinţă ca tocmai într-o scriere apropiată în timp de cei cinci ani ai captivităţii algeriene (dacă admitem cronologia pe baza consensului majorităţii criticilor, nuvela a fost scrisă înainte de 1590) să se ivească o asemenea îmblânzire a părerilor despre persecutorii săi; pentru ca mai târziu, şi până la sfârşitul vieţii, judecata să se înăsprească până la intoleranţă? Perioada captivităţii, una din cele mai obscure din biografia cervantină, include însă şi alte necunoscute pe care întrebarea de mai sus nu face decât să le amplifice. Dar să revenim la nuvela propriu-zisă. Suntem introduşi în acţiune *in medias res*: facem cunoştinţă cu cei doi prieteni (primă configurare în volum a ceea ce vom numi *cuplul dioscuric* la Cervantes), Ricardo, creştin captiv din Sicilia, şi Mahamut, tânăr sicilian, tot din Trapani, dar turcit; cei doi au fost reuniţi de soartă în insula Cipru, de curând căzută în nâinile turcilor. Cu o bună ştiinţă a dozării retrospecţiilor, Cervantes reconstituie firul aventurilor. La originea lor se află o dragoste neîmpărtăşită: frumoasa Leonisa îl preferă lui Ricardo pe incolorul şi laşul Cornelio (personaj din aceeaşi fafriilie cu «Loaysa, după cum observase încă Menendez Pelayo). Pornirea în peregrinarea amoroasă nu e de astă dată, ca în *Ţigăncuşa*, voluntară, nu are la obârşie un pact mutual, ci o ruptură, un act de *hybris*, prin care Ricardo, într-o

izbucnire de furie virilă, sfidează indiferenţa Leonisei şi-l ridiculizează pe famenul Cornelio, dar astfel dezlănţuie şi mecanismul rătăcirilor şi hazardul necesar: un grup de corsari turci atacă grădina lui Ascanio, deja transformată în teatru de luptă prin criza de violenţă a lui Ricardo, şi îi răpesc pe cei doi protagonişti, Ricardo şi Leonisa. Acţiunea brutală a lui Ricardo apare, aşadar, încă de la început paralelă cu irupţiile agresive ale turcilor asupra entităţilor lumii mediteraneene (supunerea insulei Cipru şi atacul pirateresc asupra grădinii de lângă salinele de la Trapani). În această ordine de idei putem reprivi una din scenele cheie ale nuvelei: Ricardo îl ridiculizează deci verbal pe nevolnicul şi feminoidul Corβ o prezentare exhaustivă şi comparativă a problemei poate fi găsită în teza lui Albert Mas, *Les Tures dans la literature espagnole du Steele d'or*, 2 vol., Paris, 1967.

„Vezi Amezua, op. cit., pp. 56 – 57, şi A. Castro, *El pensamiento de Cervantem* ed. cit., pp. 205 – 209.

nelio, oare rămâne inert la rădăcina unui nuc. La primul gest de ridicare pe care Cornolio îl face, Ricardo trage spada şi-i atacă, Leonisa îi vede spada strălucind şi leşină, ceea ce-l întăreită şi mai mult pe erou. Sunt în această scenă emblematică, cu accente iniţial pseudoparadisiace, elemente simbolice foarte elocvente, puternic eufemizate însă, şi care, prin unicitatea emergenţei lor, intră într-un sensibil contrast cu restul simbolizărilor detectabile în nuvelă, toate predominant feminizante (insula, marea, spaţiile matriciale conţinătoare, butoiul, corabia etc.). Aici suntem însă puşi în faţa unor teme diurne şi puternic masculinizante. Sabia este un simbol prin excelenţă viril, scrie G. Durand (op. cit., p. 199), „simbol de putere", inclusiv putere sexuală, „şi totodată de puritate". Ascensionalitatea motivelor, convergenţa simbolică oţel tăios – lumină – agresiune justiţiară concură la supunerea momentană a sferei feminizante, pentru ca mai apoi, „eroul solar" să sufere o vizibilă devirilizare şi nocturnizare, episod constaiabil şi în cazul altor eroi cervantiniăjungerea la sine şi la împăcarea

erosului cosmic (nunta) presupune, în cazul lui Ricardo şi al celorlalţi eroi, renunţarea, autosacrificială parcă, la acţiunile izomorfe cu o simbolică diurnă şi ofensivă pe toată durata încercărilor de captare sau de găsire a femeii iubite: Ricardo, care ridicase sabia strălucitoare într-o luptă inegală, se mulţumeşte, spre finalul nuvelei, în timpul luptei de pe corabia cadiului; să scoată capul cu prudenţă prin tambuchi spre a constata mersul ostilităţilor; este un fel de penitenţă cvasi-monahală, ale cărei resorturi profunde nu ne putem încumeta să le cercetăm aici, mulţumindu-ne doar să semnalăm faptul. În final, discursul lui Ricardo, adresat Leonisei şi asistenţei din portul Trapani, aduce o resurecţie temporară a verticalităţii ascensionale: eroul dăruieşte ceea ce presupune a fi luat în posesie, pentru că nu mai decât să retracteze şi să se abandoneze aceleiaşi „slăbiciuni receptive", acceptând o nouă autoanihilare în actul de generozitate pe care şi Í *impune*, astfel încât mărinimia nu e în cazul de faţă *concesie*, ci *recesie*. Iniţiativa trece astfel din nou de partea Leoniser, care îşi *dăruieşte* dragostea cucerită de Ricardo printr-o veritabilă *viu negativa* mistică. Un element nou adus de această nuvelă este, cum remarcam la început, imensa extensie spaţială: o mare presărată de insule în care se desfăşoară o reţea de agresivităţi divers motivate, dar al căror motor e în ultimă instanţă de ordin erotic. O paralelă ni se oferă imediat cu episoadele septentrionale din *Persiles şi Sigismunda*: şi acolo, mările semănate de insule sunt [teatrul unor violente confruntări erotice sub regimuri

B Printre alţii, fapt remarcat de critică şi amintit şi de noi fugitiv în prefaţa la traducerea noastră, însuşi Persiles-Periandro (semnificaţia acestui nume ne-ar putea confirma bănuiala», care, după deghizarea în straie femeieşti, e contaminat parcă de ele şi evoluează către o recuperare a propriei mascuunităţi estompate. Observaţii asemănătoare se pot face despre Ricaredo (*Spaniola englezoaică*) sau stegarul Campuzano (*Colocviul câinilor*). Şi în *Don* Şâtijote se pot găsi exemple de acest fel.

contradictorii, de foc şi gheaţă. Insula ar fi „imaginea mitică a femeii, a fecioarei, a mamei” (G. Durand, op. cit. p. 297), simbolism ce luminează cum nu se poate mai bine această nuvelă maritimă. Niciun eveniment narativ crucial nu se petrece pe continent, ci doar pe insule şi pe mare; cele dintâi stau sub semnul coagulărilor primare opuse indeterminării şi amorfului; marea, pe lângă semnificaţiile arhaice de „simbol al dinamicii vieţii”, mediu genezic, instabil şi tranzient, imagine deopotrivă a vieţii şi a morţii, este prezentă la Cervantes şi cu conotaţiile dobândite în limbajul alegoric cultivat încă din Antichitate şi adâncit de mistici şi de marii autori de alegorii baroce, de la Grigore cel Mare la Baltasar Gracián. la care marea simbolizează lumea şi inima omenească, precum şi viaţa căreia omul trebuie să-i facă faţă, unii cunoscând triumful, alţii naufragiul lamentabil. Simbolica prin excelenţă feminină a insulei şi a mării feminizează întreaga nara, ţie, care mai e pătrunsă şi de valorile tăcerii, ale instabilităţii şi deghizării. Solarul capătă moliciuni lunare, deşi scene nocturne propriu-zise aproape nici nu exstă. nuvela fiind scăldată în lumină mediteraneană. Perfect circulară, peregrinarea eroilor îmbracă şi ea un caracter iniţiatic, pe care-l vom întâlni ca o constantă în *Nuvelele exemplare*; Leonisa trece chiar printr-o probă a morţii şi a renaşterii, exprimată prin simbolurile cele mai clare: legată de un butoi smolit, unică soluţie de salvare de pe corabia ameninţată a se zdrobi de stânci, ea revine la viaţă din această nouă matrice; pe de altă parte, atât ea cât. şi Ricardo se cred morţi unu! pe celălalt, şi regăsirea lor în penumbra liniştită a unei săli din locuinţa cadiului (admirabilă scenă de interior, una din puţinele petrecute într-un spaţiu închis „de altminteri, în întreaga nuvelă). are sensul unei resurecţii în urma căreia niciunul nu mai poate rămâne identic cu cel anterior. Finalmente, personajele, toate, se reunesc şi îşi echilibrează destinele în locul de unde fuseseră smulşi de vârtejul cu aparenţe de hazard. Plecaseră din grădina paradiziacă, neacceptată de Ricardo care spulberă imaginea adamică a Leonisei şi a lui

Cornelie şezând sub un pom, aici un nuc (simbol al profeţiei în Grecia antică sau, sub forma nu*cii,* simbol al bogăţiei ascunse şi al căsătoriei rodnice, ea şi al patimilor christice, coaja fiind amară, dar miezul dulce); se întorc triumfători, dar nu solemni „ci în ţinută oamavalescă. ma*scaţi în* turci: prurit al farsei, desigur (să nu uităm că Cervantes era socotit în epocă drept „regoeijo de las Musas". bucurie a Muzelor), dar şi, credem, manevră de exorcizare a răului prin identificare cu puterea malefică sub forma măştii ei, transferul de semnificaţie având însă loc dinspre purtător spre mască, şi nu invers, ca de obicei. Aşadar, într-un cadru geografieosimbolic enorm dilatat şi cu o armătură simbolică diferită, constatăm în această nuvelă, ca şi în Ţi*găncuşa,* o *e*voluţie către armonizarea erotică printr-un pelerinaj purificator şi cu aspecte iniţiatice, circular în cazul de faţă şi dominat tot de elementul feminin. Finalul de basm, relevat şi de Walter Pabst (eroii s-au căsătorit, şi au trăit până la adânci bătrâneţi, şi au avut mulţi copii, şi le-a mers vestea) rotunjeşte cercul existenţei totale a protagoniştilor în care se află conţinut şi cel al „muncilor" care marchează traseul propriu-zis al acestei nuvele ci*rcular itinerante.*

Surprinzător e faptul că şi nuvela următoare, de factură aparent total diferită, una din operele „de avangardă" ale lui Cervantes, îşi găseşte locul justificat în succesiunea *Nuvelelor exemplare*, introdusă fiind de un motiv fundamental din *îndrăgostitul generos*, şi anume *insularitatea*. Să ne explicăm. Drumul fără ţintă, la prima vedere picaresc, al celor doi băieţi fără căpătâi, Rinconete şi Cortadillo (iniţial *Rinc & n* şi *Cortado*, dar supuşi unui proces de diminutivare de îndată ce ajung în *centru*), îi duce la Sevilla, unde stricta organizare a lumii interlope nu Le îngăduie să-şi manifeste liber iniţiativa, ci îi împinge pe un traseu strict iniilatic ce culminează în curtea interioară a casei lui Monipodio (Manglipodio, în traducerea noastră), hirsutul *surmâle*, starostele hoţilor din metropolă. Episoadele anterioare intrării în această casă-centru nu au decât un rol introductiv, cea mai mare parte a acţiunii

petrecându-se într-un – spaţiu închis, central şi centripetal. Din toată preajma amorfă sau neorganizată se pătrunde într-un nucleu de coeziune şi de relativă siguranţă, ceea ce ne îngăduie să vedem posibilă o suprapunere sau cel puţin o anăstomozare între motivul *insulei* şi cel al *locuinţei* sau al *casei*, ca simboluri ale cosmicizării benigne, ale spaţiului protector şi matern şi ale coerenţei (G. Durand, op. cit., pp. 297 – 306). S-a constatat (Bachelard, Guenon, Jung) că în simbolismul centrului se impune şi o diferenţiere între refugiul *pătrat* şi refugiul *circular*: primul presupune voinţă constructivă şi pune accentul pe apărare şi integritate interioară; cel de-al doilea, spaţiu al grădinii, al oului, al pântecelui, este imaginea refugiului natural, care este pântecele feminin, accentul fiind pus pe valorile confortului intim. *Patio*-ul lui Manglipodio ţine în primul rând de cea dintâi categorie, este o adevărată fortăreaţă, un spaţiu destinat apărării, dar şi o incintă sacră, centru al unui cult pentru care sunt prevăzute toate cele necesare celebrării. Apariţia lui Manglipodio, zeitatea adorată în acel sanctuar, e o epifanie a răului şi animalicului, nu lipsită însă de o măreţie elementară, dar comic evocată, în termeni de o extraordinară precizie portretistică. Aşa stând lucrurile, identificarea unei legături profunde între a doua şi a treia nuvelă din voLum poate părea surprinzătoare, cum ne exprimam la început, cu atât mai mult cu cât o întreagă tradiţie critică, le-a considerat separate de o prăpastie estetică, pentru unii de netrecut. Vechea distincţie dintre Cervantes „cel bun”, autorul nuvelelor realiste, şi Cervantes „cel rău”, autorul celor idealiste, făcea imposibilă analiza unităţii de structură a volumului, explicarea criteriilor ce prezidaseră alăturarea unor nuvele atât de deosebite una de cealaltă, deşi procedeul e curent la Cervantes, care parcă reuşeşte să obţină astfel un efect de arc Voltaic, irealizabil prin receptarea separată sau la crea mare distanţă a pieselor. Căci oare ce poate fi mai opus decât vastitatea întinderilor maritime pe care se desfăşoară aventura romanţioasă din *îndrăgostitul generos* şi lumea închisă, codificată, dură şi

neevoluată a pegrei seviliene din *Rinconete şi Cortadillo*? Am văzut că mulţumită conceptului simbolic de *insularitate* nu numai că se rezolvă soluţia lor de continuitate, dar se şi introduce în structura *Exemplarelor o* celulă simbolică fundamentală pentru foarte multe dintre ele; astfel, *îndrăgostitul* presupune o peregrinare prin mai multe centre insulare, dintre care unul este centrul prin excelenţă al existenţei eroilor, unde cercul rătăcirii lor se închide în mod fericit; în *Rinconete*, schema simbolică e mai simplă: pe traseul unei peregrinări aparent fără ţintă declarată sau cunoscută, se plasează o *insulă*, un centru iniţiatic în care eroii, călăuziţi de un mai vechi iniţiat, pătrund, sau mai degrabă sunt atraşi printr-o compunere de forţe centripete, şi din care apoi îşi exercită radiar virtuţile confirmate sau dobândite acolo, părăsindu-l însă în cele din urmă şi reintegrându-se traseului liniar şi deschis. S-a vorbit mult şi despre caracterul picaresc al lui *Rinconete*, sub aceeaşi nomenclatură invocându-se şi alte nuvele din volum (*Ilustra rândăşiţă* şi *Colocviul dinilor*); în ultimul timp, criticii tind să scoată povestirile lui Cervantes de sub incidenţa picarescului. *Don Quijote* este văzut ca o „reacţie contra lui *Guzman de Aflarăche*" 27, carte al cărei erou era privit de contemporani şi de Cervantes însuşi ca picaro-ul prin excelenţă. Picaro-ul însă este un antierou singuratic, un vagabond care rătăceşte împins îndeosebi de foame, aceasta fiind principala sa motivaţie, slujind mai multor stăpâni, cerşind, furând şi înşelând. „În raport cu *picaro-ul*, întreaga omenire pare a nu avea un ţel existenţial mai înalt decât al lui, iar când *pare* să aibă unul, suntem imediat avertizaţi că acesta e simplă vanitate şi simulaţie" (Carlos Blanco Aguinaga, op. cit., p. 138). Aventurile *picaro-ului* sunt narate invariabil la persoana întâi, iar perspectiva lui e deziluzionată, unilaterală şi fixă, ţinând, după criticul citat, de un „realism al deziluziei", aflat într-o opoziţie absolută cu „realismul obiectiv" al lui Cervantes. „Iluzie şi deziluzie, contrarii implacabile, punct de vedere unic, închidere tematică şi formală, naturalism şi/sau spoliere a realităţii, intervenţie auctorială – nimic n-

ar putea fi mai departe de lumea lui Cervantes sau de tonul şi forma deschisă a nuvelelor sale" (op. cit., p. 140). Dar chiar dacă nu operăm o separaţie atât de brutală între picaresc şi celelalte genuri literare („Lumea în care se mişcă coţcarul este cea mai de jos şi cea mai opusă lumii ideale, pure şi nobile a eposului, a romanului cavaleresc şi a pastoralei", *idem*, *thid.*, p. 138), ci dimpotrivă, dacă le subsumăm pe toate, aşa cum am şi sugerat mai sus, unei teme simbolice comune, şi anume *căutarea*, diferenţa dintre ele poate fi dedusă cu claritate arătând că în literatura picarescă (roman sau povestire) *căutarea* este de gradul zero, evoluând prin hazard şi fiind de fapt înlocuită printr-o simplă *alegere* îi expedientelor de supravieţuire ce i se oferă (anti) eroului. Or, în *Rinconete fi Cortadilto* aflăm o nuvelă deschisă, eroii săi (deşi nu ştim exact ce caută, ideal sau expedient de supravieţuire) sunt constituiţi şi evoluează dioscurie28 (schema personagială dioscurigă este o. caracteristică a naraţiei cervantine, unde avem de a face de cele mai multe ori cu eroi în tandem, uniţi prin legături trainice şi reciproc determinante); îi vedem superior detaşaţi de infralumea cu care se confruntă, deşi contrastul dintre morga şi aspectul lor e o sursă de umor de cea mai bună calitate. Aşa cum se prezintă, *Rinconete şi Cortadillo este* o „felie" dintr-o peregrinare mai amplă, suspendată de autor într-un spaţiu narativ privilegiat; Aguinaga vede în ea o „schiţă de culoare locală" mai degrabă decât o nuvelă (op. cit., p. 147), observaţie preţioasă, pe care am dori s-o adâncim. Putem situa nuvela aceasta (căci o considerăm *nuvelă*, deşi o discuţie în acest sens ni s-ar părea de interes secundar) sub semnul *bodegân-ului*, gen specific picturii spaniole, subspecie a picturii de gen: în *bodegon* predomină reprezentarea produselor comestibile, montate uneori în scene de cârciumă, de han sau de interior culinar, cu figuri umile, dar profund participative, angrenate într-un dinamism conversaţional şi empătic intensificat de rafinamentul clar-obscurului de sorginte caravaggească şi de un realism aşa-zicând hipostaziat, foarte apropiat uneori de spiritualitatea

picturii religioase spaniole (ni se pare o notă distinctivă generală a culturii hispanice convergenţa aceasta a sacrului cu profanul la nivelul umilităţii, la un Velázquez bunăoară sacrul fiind chiar mai lesne perceptibil în *bodegones* decât în pânzele specializate); în cazul nuvelei de faţă, caracterul dă *bodegon* e intensificat de prezenţa nemijlocită a alimentelor cu care se improvizează ospăţul „ritual" patronat de Manglipodio: e singurul loc din *Nuvelele exemplare* unde ni se prezintă cu atâta insistenţă un banchet şi bunătăţile, ce-l susţin. Astfel, curtea iniţiatică a lui Manglipodio şi toate întâmplările ce au loc în ea par suspendate oarecum într-o izolare-cadru sau pe o scenă care constituie „o schiţă de culoare locală [*bodegon* zicem noi] în interiorul schiţei primare a lui Rinconete şi Cortadillo, prezentată unor spectatori care (ca Cervantes şi ca lectorul) nu formulează nicio judecată, ci mai curând, supraimpuşi, văd şi ascultă viaţa în curs de desfăşurare" (Aguinaga, op. cit., p. 148). Astfel privite lucrurile, *cuplul dioscuric* al celor doi coţcari mai degrabă călătoreşte decât vagabondează, ei au cu alte cuvinte un anumit scop, chiar dacă aproape estompat, şi anume unul legat de cunoaşterea vieţii sub toate înfăţişările ei; cei doi parcurg un soi de „Wanderjahre" ai existenţei, fac o pribegie de ucenici într-o meserie nedeterminata, dar, oricum, detaşaţi de colcăiala informă sau de răul statuat cu care vin în contact; ei sunt însufleţiţi de un anumit optimism vital şi fac dovada unei superiorităţi ironice şi a unei receptări surâzătoarea. celor mai maligne peripeţii, atitudine pe care în literatura picarescă n-o întâlnim, şi atunci doar într-o foarte mică măsură, decât. la obââşiile genului, în *Lazarillo de Tormes*, fiindu-le însă întru totul specifică eroilor dioscurici ai lui Cervantes (Carriazo şi Avendano din *Ilustra rândăşiţă* sau Scipione şi Berganza din *Colocviul câinilor*) 2S. Revenind la schema *insuiarităţii*, vom spune încă o dată că această structură reia în prim plan o temă secundară a nuvelei anterioare şi o. dezvoltă complet. Simbolismul *centrului* şi al *locuinţei rectangulare*, ca spaţiu în primul rând defensiv, suferind presiunile

exteriorității, precum şi scenariul iniţierii săvârşite în acest spaţiu, sub patronajul direct al unei „divinităţi locale (Manglipodio) care *coboară* în mijlocul credincioşilor săi, structurează această nuvelă ca pe o naraţie *centralizantă* sau *centripetală*, al treilea tip narativ identificabil în complexul *Nuvelelor exemplare*. De la bun început, Cervantes îşi propune şi îşi pune în funcţie schemele simbolice de bază, care vor reapărea, cu mărunte variaţiuni, în restul nuvelelor. Între toate aceste trei nuvele, pe de o parte, şi celelalte nuvele din volum, pe de alta, se stabilesc raporturi specularizante reciproce. Casa lui Manglipodio va reapărea în *Colocviul câinilor*, în episodul alguazilului ce colaborează cu delincvenţii; tema demonică, schiţată în *Ţigăncuşa* şi precizată în *Rinconete* – unde cultul lui Manglipodio ia proporţiile unei liturghii negre oficiate în cheie umoristică – devine dominantă în *Colocviul câinilor* prin figura vrăjitoarei Camacha, prefigurată de altfel şi ea de către bătrâna ţigancă, „bunica" Preţioasei, şi de potatorica Pipota (Poloboaca).

Spaţiul narativ, atât de restrâns în *Rinconete*, cunoaşte iarăşi o imensă amplificare în următoarea nuvelă, *Spaniola englezoaica* (*La española inglesa*). Aceasta debutează printr-un act de agresiune. nu numai asupra unui oraş, ci şi asupra unui spaţiu intim, o-locuinţă, din care este răpită o fetiţă, şi dusă în ascuns de răpitor în Anglia. Tema Angliei are parte de o tratare obiectivă şi plină de înţelegere tocmai într-o perioadă când cel mai mărunt

!» Factura picarescă a îo-l invocată şi în legătură cu aceste din urmă două nuvele. Pentru a nu mai reveni asupra acestei probleme, vom spune că ele sunt şi mai puţin încadrabile acestui gen decât *Rinconete*. În *Colocviul, din llor*, „monologului dogmatic" din romanele picareşti i se substituie dilagout (Aguinaga), şi ni se oferă astfel un câmp valorizant ambivalent. Niciun moment viziunea pesimistă nu întunecă naraţia, care nu se închide în limitele vreunul gen literar, ci se dezvoltă liber şi prismatic, ercându-se în mers şi adesea chiar polemic cu

alte genuri (cel pastoral şi cel picaresc, Aguinaga, op. cit., p. 114); este o povestire deschisă, cu început abrupt şi, practic, fără sfârşit, suspendată într-o atmosferă de miracol. Cât despre *ilustra rândăşiţă*, deşi unul dintre eroi, Carriazo, pleacă în lume, „llev & de de una înclination picaresca", şi urmează înalta şcoală a „coţcăriei" de la pescăriile de ton din Sud, el se menţine şi mai detaşat de modelul declasării, parcurgând anii aceştia ca pe o etapă de formare, adică întocmai cum observam în cazul lui Rinconete şi al lui Cortadillo. Evoluţia în tandem a eroilor acestor nuvele, potrivit schemei dioscurice de care vorbeam, îi depărtează şi mat mult de picarescul ortodox.

semn de simpatie arătat inamicului de moarte al Spaniei putea fi echivalat cu o manifestare antipatriotică. Prezenţa Isabelei la Londra (o Londră imaginară, ca o cetate de basm) instituie un prim centru al nuvelei şi totodată unul din polii săi, întrucât puternicul dinamism al acţiunii determină în cele din urmă şi o polarizare sudică, datorată tot prezenţei Isabelei, de astă dată în Sevilla Această bipolaritate e însoţită de o dispunere simetric convergentă a destinelor celor doi protagonişti: în Nord, la Londra, Isabela îndură robia şi încercările ei pe un tărâm al „necredinţei" (protestanţii şi anglicanii fiind, în mentalitatea catolică a Spaniei de atunci, chiar dacă nu total şi în aceea a lui Cervantes, cel puţin la fel de periculoşi ca necredincioşii musulmani}, pentru ca Ricaredo să treacă şi el printr-o captivitate expiatorie în Sud, ca rob la turci; reîntâlnirea lor va avea loc la Sevilla, unde planul divin pe care se pregătea tranşarea conflictului (Isabela era gata să se călugărească, devenind mireasă a lui Hristos) se răstoarnă în analogul său profan, nunta „spaniolei englezoaice" cu Ricaredo, revenit în chip miraculos în ultima clipă. Pribegiile iniţiatice ale eroilor sunt deci de sens contrar şi constau în coborâri în câte un infern al incompatibilităţii. De altfel, întreaga nuvelă se prezintă ca o desfăşurare, fastuoasă coloristic, de contrarii, strădania de armonizare a lor fiind şi cauza unor comportamente paradoxale ale personajelor. Scena atât de

mult lărgită a nuvelei, cum spuneam, se întinde pe cele două emisfere ce vor deveni hotărâtoare pentru configurarea structurii de profunzime a lui Persiles, de care se apropie şi printr-o mulţime de alte detalii consemnate de critică (Rafael Lapesa, J.B. Avalle-Arce etc.). Caracteristic însă pentru nuvelă e faptul că suita de încercări a eroilor are loc bifurcat şi pe itinerarii divergente, eroii separaţi regăsindu-se abia în final. Factura de basm atribuită de Walter Pabst *Nuvelelor exemplare* se aplică cel mai bine, ni se pare, tocmai acestei nuvele, ale cărei momente principale ar putea fi reduse la tot atâtea segmente funcţionale de basm nuvelistic: răpirea eroinei din fragedă pruncie, creşterea ei într-un mediu străin; eroul se îndrăgosteşte de ea şi tânjeşte; dragoste reciprocă şi promisiuni de căsătorie; intervenţie limitativă a unei protectoare atotputernice; eroul e supus unei serii de încercări pentru a dovedi că e demn de iubita sa; intervenţia unui personaj malefic; încercarea fidelităţii eroului prin desfigurarea eroinei; despărţirea pe termen fix; noi probe pentru erou; nunta finală, la care protagoniştii ajung transfiguraţi, fiecare pe drumul său. Evoluţia separată a celor doi îndrăgostiţi, suprapusă structurii bipolare a nuvelei, produce şi o dinamică mai aparte, un soi de basculări de destine, pe orbite cvasicirculare, şi prefigurează astfel răsturnările, numite de noi „clepsidrice”, din *Persiles*, numai că în nuvelă sensul „mântuirii” e univoc sudic, spaniol, mediteranean. Nuvela reia totodată, pe principiul „biliardului”, unele motive de bază din *Ţigăncuşa* (de exemplu motivul *raptului* unui copil) şi din *îndrăgostitul generos*, repunând, în termeni mai puternic contrastanţi, problema armonizării cosmice prin fidelitatea în dragoste încununată prin taina nunţii, S-a discutat mult, şi în general în defavoarea nuvelei, despre lipsa de verosimilitate a unor acţiuni sau rezolvări, iar în primul rând despre bizara decizie a lui Ricaredo ca, după jurămintele de credinţă şi făgăduiala de căsătorie făcute Isabelei, să fugă de acasă într-un pelerinaj de autopurificare la Roma, când, „realist” vorbind, totul s-

ar fi putut rezolva mai simplu şi mai bărbăteşte. Ni se pare însă că semnificaţia acestui act al lui Ricaredo o depăşeşte pe aceea de „truc retardant" (Baquero Goyanes). Suntem puşi din nou în faţa ciudatului fenomen de devirilizare aproape bruscă a unui personaj ce acţionase până atunci sau măcar într-un moment crucial al existenţei sale ca erou justiţiar şi războinic, întemeiat pe un simbolism ascendent, dar care acum se refugiază într-o soluţie pasivă, de receptor. Coloratura feminizantă invadează şi povestirea aceasta, patronată şi de o „mare mamă" (regina Elizabeta) şi gata să se sfârşească la un moment dat în sterilitate. Protagonistul însă apare în ultimul moment, transfigurat, îmblânzit de experienţă, umanizat prin umilinţă şi răbdare, într-o vestimentaţie cvasimonahală şi implorând-o pe eroină să-l recunoască: se împlineşte ceea ce am putea numi fuziunea dintre *anima* şi *animus*, esenţială în eroticonul nuvelisticii cervantine şi conturată cu limpezime în povestirea de faţă. Aceasta ni se pare a fi semnificaţia călătoriei iniţiatice asumate, contrar logicii, de Ricaredo; împăcarea şi contopirea contrariilor nu se pot realiza, în viziur nea lui Cervantes, o constatăm încă o dată, decât printr-o despărţire, printr-o îndepărtare, brutală şi printr-un reciproc schimb de antinomii, fiecare protagonist renunţând la ceva din sine pentru a câştiga armonia totului. Neoplatonismul subiacent aventurii celor doi nu ar putea decât întări ipoteza noastră: dragostea, cu încercările ei, apare la Cervantes ca o cale de reconstituire simbolică a androginismului originar, a sferei perfecte a fiinţei, către care, iarăşi, singura cale de acces este o *via negativa*. „Morala" de la sfârşitul nuvelei atrage şi ea atenţia asupra armonizării finale şi de esenţă a contrariilor: „Această nuvelă ne-ar putea învăţa cât poate virtutea şi cât frumuseţea, care şi împreună, şi fiecare în parte, sunt de ajuns ca să-i facă până şi pe duşmani să le îndrăgească, şi cum ştie cerul să scoată pentru noi, din cele mai mari potrivnicii ale noastre, foloasele cele mai mari". Să mai atragem atenţia şi asupra apariţiei, tot în finalul nuvelei, a unei teme fundamentale, veritabil liant al

Exemplarelor: *temer „*naratorului narat”, a instanţei secunde de recuperare estetică a „realului”: „O rugară pe Isabela să aştearnă toată istoria aceea în scris, ca să o citească stăpânul lor, arhiepiscopul, iar dânsa le-o făgădui” 30. Se pregăteşte astfel apariţia stegarului Campuzano, personajul naratogen din *Căsătoria înşelătoare*, iar ceea ce aici e abia o sugestie anodin strecurată devine mai târziu, prin efectul indirect caracteristic „mesei de biliard” a *Nuvelelor exemplare*, motiv preeminent în *Colocviul dinilor*, unde „generarea literaturii” capătă statut de „personaj” în naraţie. Nuvelă a unui efort de armonizare a contrariilor încă din titlu, *circular itinerantă*, cu o împletire de trasee

„Aluzie posibilă la Codicele Porras de la Cămara, destinat arhiepiscopalul «le fie villa, IT (rlo de Guevara. Vezi ediţia de faţă, nota 411.

XLVIII

duble, *Spaniola englezoaică* părăseşte-Nordul în favoarea Sudului, apa în beneficiul pământului.

Tocmai sub semnul pământului şi al spaimei de mare se va înscrie cea de-a cincea nuvelă, *Licenţiatul SUcloanţă* (*El licenciado Vidriera*). Capodoperă derutantă şi singulară prin factura sa, ea este înainte de toate o tragicomedie ontologică, pe un fond simbolic deosebit de bogat. Protagonistul, copil, e găsit de doi prieteni nobili şi înstăriţi (motivul dioscuric, reluat doar aluziv în finalul nuvelei, prin asocierea dintre Sticloanţă şi căpitanul Diego de Valdivia) adormit la umbra unui copac, pe malul râului Tormes, lângă Salamanca. Trezit de cei doi şi supus întrebărilor, copilul dovedeşte o mare inteligenţă şi-şi mărturiseşte dorinţa de a intra ia stăpân pentru ea, după obiceiul vremii, să-şi poată face studiile. Nu-şi dezvăluie însă nici originea şi nici locul de obârşie. Situaţia se suprapune cu exactitate peste câteva străvechi mitologeme legate de „copilul divin” 3 i. Să dăm un singur exemplu dintre cele multe comentate de Jung şi Kerenyi: un episod din *Mahâbhârata* povesteşte că Mârkendaya, sihastrul pururi tânăr ce rătăcea pe oceanul mondial, ajunge lângă

un arbore *nyagrodha* (*ficus indica*) şi vede pe ramurile lui un băieţel odihnindu-se: era Nārāyana, „cel care are apele drept sălaş”; invitat în interiorul copilului, are viziunea Totului, al cărui zeu era băiatul (op. cit., pp. 64 – 65). În aceeaşi schemă mitologică se încadrează şi alţi zei şi eroi, printre care se poate număra şi Hercule; toţi sunt atotputernici de la început, dar, crescând, trebuie să se supună unor împrejurări umilitoare şi să devină, într-un fel sau altul, slujitori (aşa cum şi Hercule îşi duce la bun sfârşit „muncile”). „Ca regulă generală, personajul slujitorului constituie tranziţia către veritabila epi fanie a eroului semizeu” (Jung, Kerenyi, op. cit., p. 131). Şi viitorul licenţiat al lui Cervantes se angajează ca valet al celor doi studenţi şi ajunge să-şi facă recunoscute calităţile intelectuale native. Nu vom căuta să adâncim mai mult corelaţiile posibile dintre situaţiile mitice şi cele narative. La acest grad de ocultare a miticului şi simbolicului, orice operaţie de exhumare a straturilor arhaice ar putea eşua în caricatural dacă însuşi Cervantes nu ne-ar fi pus în faţa unui personaj cu totul ieşit din comun prin destinul său şi n-ar fi încurajat astfel, prin stranietatea cazului, cele mai neinhibate lecturi; ne referim la *nebunia* lui Tomăs, a cărei declanşare ne-ar putea sugera, şi ea, paralele cu situaţii mitice primordiale, nebunia fiind caracteristică divinităţilor solare, dar ne mărginim la aceste simple sugestii33. După cei opt ani de studii strălucite, Tomăs Rodaja îşi conduce stăpânii acasă, în Sud, şi decide să se întoarcă la Salamanca singur pentru a-şi desăvârşi pregătirea juridică. Pe drum (întâlnirea la răspântie de drumuri şi obligaţia opţiunii subsecvente sunt şi ele două situaţii mitice şi simbolice răspândite) se întâlneşte

„Citate şi comentate pe larg în C.G. Jung, Ch. Kerinyi, *Introduction &! essence de la mythologie*, Fetiţe Bibli & th-que Payot, 1974.

„Vezi de pildă Ad ţie Vries, *Dictionary of Symbols and Imagery*, North-Holland Publishing Company, Amsterdam-London, taci revised edition, 1976, la art. madness.

CU un căpitan, don Diego Valdivia, care îl îndeamnă să aleagă cariera armelor (disputa arme – litere e caracteristică epocii, ocupând un loc important şi în *Don Quijote*); Tomas refuză însă ideea unei aserviri sau a unui compromis de înrolare fictivă („O conştiinţă atât de scrupuloasă – zise don Diego – e mai mult de călugăr decât de soldat"), dar acceptă să plece într-o călătorie pria Italia, Flandra şi alte „pământuri şi ţări" deoarece e „convins că „lungile pribegii îi fac înţelepţi pe oameni". Cu dispoziţia sa uşor „perfecţionistă", remarcată de căpitan, Tomás străbate întreaga Italie, într-o călătorie plină de nostalgice reminiscenţe autobiografice cervantine, Flandra şi, după ce traversează şi Franţa, revine la Salamanca, unde îşi reia viaţa de studios, obţinându-şi licenţa. Aici apare motivul femeii tentatoare, foarte frecvent la Cervantes şi superpozabil episodului biblic cu Iosif şi femeia lui Putifar: aceasta, încercând să-l cucerească pe incoruptibilul învăţat, îi face farmece de dragoste pe care i le dă într-o gutuie, care însă îl otrăveşte grav. Gutuia are o simbolică preponderent erotică şi maritală, prezentă în tradiţiile antice orientale şi greceşti (Plutarh) şi chiar creştine, fiind folosită alături de curmale, în prepararea prăjiturii de nuntă („They call for dates and quinces in the pastry", Shakespeare, Ro*meo and Juliet,* IV, IV). Aici, gutuia introduce de asemenea motivul adamie şi pe cel al mărului cunoştinţei, din care Tomás muşcă. După o lungă suferinţă, licenţiatul se vindecă somatic, dar înnebuneşte, crezându-se de sticlă. Limpiditatea materiei alcătuitoare îi determină şi capacitatea mentală: cu preţul excluderii din „spaţiile închise" şi protectoare ale socialului, terorifice acum pentru el, licenţiatul Sticloanţă (Vidriera), după noul său nume, dobândeşte o superpotenţare a intelectului şi devine un soi de oracol public; el beneficiază de statutul nebunului sau al bufonului de curte, care poate da glas nepedepsit celor mai supărătoare adevăruri. Din acel moment viaţa îi e total schimbată: îmbrăcat ca un călugăr cerşetor, Sticloanţă refuză orice adăpost, orice spaţiu închis şi construit, dintr-un impuls claustrofobic important

pentru noi nu din punct de vedere clinic, ci ca atitudine simbolică; el respinge de asemenea orice recipient, urmează un regim alimentar strict vegetarian şi nu bea decât apă de izvor sau de fântână, din căuşul palmelor: este o întoarcere la frugalitatea şi puritatea originară şi un refuz al temelor simbolice feminizante ce domină mai toate celelalte povestiri din volum. Atât lo*cuinţa,* spaţiul protector închis, echivalat de noi cu motivul insularităţii, cât şi ma*rea,* ca simbol, aici, mai cu seamă al ameninţării amorfului pregenezic (vezi singura ei evocare în călătoria licenţiatului pe corabie până la Genova sau, cu totul în treacăt, folosirea căii maritime dintre Roma şi Neapole, din cauza primejdiilor călătoriei pe uscat), lipsesc din nuvela de faţă; preferinţa pentru vegetale şi apa de izvor indică o tendinţă ascensională către o stază cosmică purificată şi originară. Faptul că Tomás se consideră el însuşi un re*cipient n*u trebuie să ne determine, credem, a pune accentul pe calitatea de co*nţinător,* izomorfism clar feminin, ci pe substanţa din care personajul se crede alcătuit şi în care ni se pare că putem întrezări o răsturnare a valorizărilor simbolice curente. Simbolis«aul st id*ei e*ste foarte revelator: compus care purifică materia îbrută (la*pis,* ma*teria)* prin intervenţia unui principiu coroziv şi îndeosebi a focului33 (simbol, acesta din urmă, prin excelenţă ascensional şi al cărui izomorfism se apropie, după G. Durand, de acela al pă*sării),* sticla ne sugerează în primul rând obţinerea tr*ansparenţei,* a clarviziunii intelectuale şi a dezmărginirii conceptuale sub semnul drumului. Existenţa acestui compis» simbolizant precumpănitor ascendent şi masculin e dovedit şi de coerenţa ulterioară a comportării personajului; odată vindecat, societatea nu-I mai acceptă pe licenţiat ca martor lucid al conţinuturilor ei iraţionale sau tenebroase: singura soluţie pentru el este tranşarea mai vechii opţiuni propuse de Diego de Valdivia, de astă dată în favoarea armelor (despre simbolismul armelor, în general masculin şi ascensional, am mai avut ocazia să vorbim), drept care se înrolează şi pleacă în Flandra, deci în Nord. E vorba, în

această zonă centrală a Ex*emplarelor,* de singurul caz de recăutare a centrului în Nord şi de virilizare comportamentală a protagonistului. Astfel, în acelaşi regim de foarte avansată camuflare a simbolicului, evoluţia licenţiatului este consecventă de la început şi până la sfârşit. El e unul dintre foarte puţinii eroi si*nguri a*i lui Cervantes, cu o remarcabilă autonomie de mişcare şi autodefinire ontică. În cazul lui, semnificaţiile simbolice ale sticlei ca mediu fragil şi vulnerabil ni se par tratate antifrastic. S-a exploatat de către mulţi critici paralela fi*er* – st*iclă* –, propusă ideal de Don Quijote şi, respectiv, licenţiatul Sticloanţă, dar în ce ne priveşte, suntem de părere că la Tomăs, în ciuda paradoxului, st*icla,* fiind în primul rând un simbol al limpezirii şi transparentizării valorilor profunde aţe personalităţii34, indică etapele drumului către realizarea de sine prin acţiunea eroică, adică prin fi*er.* Licenţiatul Sticloanţă este, aşa zicând, un Don Quijote care pl*eacă,* o singură dată şi definitiv.

„Încă din Antichitate. Piiniu „definea pentru prima oară corect sticla ca fiind produsul de fuziune al nisipului şi sodei", René Tatou şi alţii, *istoria generală a* ştiinţei, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, vol. I, p. *388*. Gândirea preştiinţifică vedea în sticlă un depozit de foc, iar *vitriolul* era, în aceeaşi gândire, un „ulei de sticlă", *vitreolcum*, vezi Gaston Bacbelard, *La psychanalyse du leu*", Idees", Gallimard, Paris, 1949 (no. 73), pp. lis-114.

„Vom cita în sprijinul părerii noast/e un text din Paul Valéry. care, după toate probabilităţile, nu e străin de personajul lui Cervantes: „Şi ţi roite est mă vision, şi pure ma sensation, şi maladroitement complete mă connalssance, et şi άέΐΐέε, şi nette ma reprisentation, et ma science şi achevăe que je me pritre depuis l'extrimitfe du monde jusqu'a mă parole silencieuse; et de l'informe chose cu; on disire se levant, le long de fibres connues et de centres ordonnăs, je me suis, je me rbponds, je me reflate et me ripercute, je trimis a 1 infini des miroirs – je suis de verre". (Mo*nsieur Te*s*te,* Ex*tratts d*u *Lo*g*-book,* în Oe*uvres,* dition btablie et annote par Jean Hytier, Bibliothfeque de la

P16 iade, Gallimard, Paris, 1970.2 vol., vol. Π, p. 44; acelaşi text, cu mici variante, figurează şi în Ca*liiers,* Edition etablie, presentee et annotce par Judith Robinson, Bibliottitque de la Pelade, N.R.F… Gallimard, Paris, 1974, 2 vol., vol. XT, pp. 1254 – 1255, sub titlul,.1, homme de verre".) spre tărâmul fa*ptei.* Vitrificarea nu e decât primul pas către cristalizare, conştiinţa acută a vulnerabilităţii e o chezăşie a fortificării pe un plan superior, sinea nocturnă se lărgeşte către şinele diurn35. Dacă Tomăs e un conţinător, atunci e unul de lumină, ideea fragilităţii sale somatice, a definirii sale în funcţie de rezistenţa limitată la forţele de compresiune, care ar putea opaciza şi chiar strivi micul receptacol radiant, toate acestea traduc teama faţă de agresiunea unei exterioritǎţi haotice asupra unui ce*ntru c*ristalizat şi clarificat. Simbolistica ad*ăpostului i*ntim, dar casabil, a ce*ntrului.* poate fi regăsită, aşadar, şi aici, în conotaţii mult schimbate datorită faptului că limita defensivă se restrânge de fapt la hotarele unei făptunăδ. Tema in*sularităţii,* atât de importantă în configuraţia simbolică de adâncime a Nu*velelor exemplare,* îşi face prin urmare din nou apariţia într-o curioasă reducţie ontologică: de la insula geografică din în*drăgostitul generos,* care introduce tema, se ajunge la extrema ei concentrare: un om singur, definindu-se în opoziţie cu un ocean de adversităţi. Pe timpul nebuniei sale, Sticloanţă îşi este propria in*sulă,* acuitatea cu care îşi percepe limita e generatoare de suferinţă, dar şi de capacitate radiantă; el exercită şi o atracţie asupra semenilor, care caută în contactul cu el o garanţie de popas şi o făgăduială de lămurire pe o mică suprafaţă fermă ridicată dintr-un ocean de false interdeterminări. Aici găsim şi o explicaţie a singurătăţii lui Sticloanţă, a izolării lui în fragilitate dar şi în putere. Sticloanţă este şi puternic nu fiindcă nebunia lui ar agresa lumea, ci fiindcă exercită asupra acesteia o acţiune de remodelare ironică, acţiune contrară celei quij orice, care urmăreşte o resemantizare a universului prin modificarea reprezentării despre el; Sticloanţă, în „nebunia" lui, operează maieutic, nu ia, de pildă, morile de

vânt drept uriaşi pe care s-ar simţi chemat să-i stârpească, ci, prin ironie şi reducere la absurd, îi sileşte pe „uriaşii" existenţi, adică pe tulburătorii raţionalităţii şi armoniei, să redea „morilor" adevărata lor folosinţă, făcându-le să macine grâu şi nu vorbe. Când însă, prin vindecarea sa, Tomäs Rueda (al treilea nume, ce marchează a treia etapă a aventurii ontologice a licenţiatului) îşi pierde calitatea de „insulă" existenţială, eroul se reinserează, ca element participant, în social, şi devine incapabil să mai acţioneze asupra oamenilor altfel decât recuperându-şi statutul, puternic estompat, de „erou civilizator" sau de „copil divin" ajuns la maturitate, aşa cum întrezăream în mitologema iniţială. Structura dinamică a acestei nuvele e prin urmare mai complexă: în ea se combină caracterul itinerant, şi anume circular itinerant (Salamanca, plecarea şi revenirea tot aici), centralizant (etapa nebuniei, petrecută la Valladolid mai ales), şi liniar itinerant (plecarea definitivă în Nord), Faţă de aceste posibilităţi de interpretare a unei opere atât de neobişnuite, temele care au preocupat critica ni se par mai puţin interesante. Ne vom îngădui totuşi şi o scurtă prezentare a „două dintre ele. Tema nebuniei a fost frecvent şi magistral tratată de către Cervantes, Ameziia crezând chiar că poate detecta la el o predilecţie pentru asemenea cazuri (*op. cit.,* vol. II, p. 165): Don Quijote e în acest sens cazul suprem studiat de Cervantes; lui 1 se adaugă, în acelaşi roman, Cardenio şi, într-o oarecare măsură, păstoriţa Marcela, pentru ca în Prologul părţii a doua din Do*n Qu*ijote *ş*i în capitolul " să istorisească trei anecdote cu nebuni; în Pe*rsiles d*escrie un caz de melancolie delirantă şi unul de nebunie simulată. Buna descriere a cazurilor se datorează, ca şi la Shakespeare, marii puteri de observaţie a scriitorului, deoarece bibliografia de specialitate din epocă era foarte săracă, mai ales în Spania. Cercetări ale unor psihiatri din ultimele două-trei decenii au pus în lumină contribuţia lui Cervantes la propriul lor domeniu. Dacă un Karl Leonhard (Pe*rsonalităţi accentuate în viaţă* şi în *literatură,* trad. de dr. V. Sorin şi M. Zoltan, Editura ştiinţifică şi enciclopedică,

Bucureşti, 1979) nu se opreşte decât la Don Quijote şi la Sancho, spaniolul A. Vallejo Nâjera (Li*teratura y psiquiatria,* Editorial Barna, Barcelona, 1950) analizează amănunţit cazul lui Tomás Rodaja: „Până la studiile moderne... despre schizofrenie şi simptomele ei primare, nu i s-a putut acorda cazului din El lic*enciado Vidri*e*ra valoa*rea pe care o are ca delir primar sau provenind direct din procesul morbid. La Tomás Rodaja, ideea delirantă de a-şi simţi corpul transformat în sticlă nu are antecedente în niciun complex afectiv, ci răsare subit, ca o i*ntuiţie (subl.* n.); apare în conştiinţa subiectului cu toată claritatea şi capătă un asemenea caracter de certitudine inebranlabilă, încât bietul licenţiat evită prin toate mijloacele să fie atins". Şi mai departe: „Cervantes ne descrie cu o exaltitate de perfect observator clinic şi de alienist conştiincios evoluţia unei agitaţii catatonice acute care se atenuează lăsând ca sechelă o idee delirantă, desigur nu rară, de vreme ce în cazuistica noastră avem trei bolnavi ce au alimentat aceeaşi idee delirantă ca şi în cazul cervantin. Faptul de a-ţi simţi corpul modificat se numeşte trăire *(în o*rig. vivenc*ia, n.n.)* de conver*siune sau d*e trans*formare..." (apud* Amezi*ia,* op. cit., *vo*l. II, pp. 163 – 169). Specialistul spaniol admiră „enorma capacitate de observaţie" a lui Cervantes, care nu-l privează pe licenţiat de inteligenţă, orientare, memorie etc., ci ni-l înfăţişează cu o minte foarte ascuţită, răspunzând cu mult discernământ întrebărilor ce i se pun, asemănătoare la rându-le cu nişte veritabile teste psihiatrice moderne. „Totul e perfect şi ajustat realităţii clinice în acest caz de schizofrenie paranoida, după opinia noastră, cea mai bună dintre istoriile clinice pe care le „datorăm geniului din Alcalá de Henares" (ibidem, p. *169).* Cu tot interesul lor indiscutabil, orice tratare psihiatrică a unui caz literar, şi cu atât mai puţin în cazul licenţiatului Sticloanţă, nu aruncă prea multă lumină asupra semnificaţiilor de profunzime pe care le presupune o aventură ontologică, aşa cum i» c-a apărut

LTII

aouă drama lui Tomas Rodaj a, ceea ce nu înseamnă că demersul nostru ni-l considerăm altcumva decât ca pe o simplă şi schematică tentativă de descifrare şi ca pe o invitaţie la alte încercări asemănătoare. Dar şi mai puţin revelatoare au fost încercările de a-i găsi nuvelei lui Cervantes surse de inspiraţie printre cazuri reale cunoscute în epocă. Aceea care s-a bucurat de cel mai mare credit din partea criticii, preluată fiind, în ciuda perimării ei, şi în scrieri foarte recente37, este afirmaţia că Tomás Rodaja n-ai 0 decât transpunerea literară a unui personaj istoric, şi anume umanistul german Gaspar Barth sau Barthio: născut în 1587 la Custrin şi înzestrat cu o inteligenţă precoce şi o memorie ieşita „din comun, acesta a studiat în diferite universităţi germane şi a călătorit prin mai toate ţările europene, inclusiv prin Spania, unde, sosit în 1613, învaţă spaniola şi traduce în latineşte *La Celestina* şi *La Diana enamorada*, de Gil Polo; epuizat de marile eforturi intelectuale, înnebuneşte, ajungând să se creadă – împrejurare nedocumentată, ci doar acreditată de Martin Fernández de Navarrete, acum aproape două veacuri, în a sa *Vida de Cervantes* (1819) – că este făcut din sticlă, drept care, pentru a evita să fie spart, fuge de orice contact uman. Hispanistul francez R. Foulche Delbosc demonstrează însă (1892) imposibilitatea cronologică a stabilirii unui asemenea model; argumentelor sale li se adaugă cele ale lui James Fitzmaurice-Kelly (1897) şi ale lui G. Hainsworth (Les *Novelas exemplares de Cervantes et la France au XVI le siècle*, Paris, 1934), făcând imposibilă acceptarea acestei teze. Nici alte încercări de a-i găsi modele istorice impresionantei figuri a lui Tomăs Rodaja nu sunt mai convingătoare sau mai utile unei interpretări de adineime, dincolo de pitorescul istorico-literar[10].

---

103 1 Vezi bunăoară interesantul eseu al lui Anton Dumitriu, „Don Quijote sau inversiunea condiţiei umane", în Secolul 20, nr. 7—8—9 / 1S80, p. 80 : „nuvela El licenciado Vidrlera întruchipează pe cunoscutul umanist al timpului Gaspard (sic) Barth".

" Vezi Ameziia, op. cit., voly II, pp. 154—156 şi 157 şi urm.

Revenind la albia principală a însemnărilor noastre, să spunem că prin reapariţia voalată a temei *insularităţii*, ni se pare a vedea în *Licenţiatul Sticloanţă* o introducere la secţiunea mediană a *Nuve*lelor *exemplare*, alcătuită din trei nuvele succesive: *Puterea sângelui*, *Gelosul extremaduran* şi *Ilustra rândăşiţă*. Ele constituie un triptic unitar, ecou direct al primei nuvele cu structură centralizantă sau centripetală asemănătoare, şi anume *Rinconete şi Cortadillo*. În toate aceste trei „studii despre iubire", spaţiul narativ se restrânge la dimensiunile unei încăperi sau ale unei locuinţe, motive simbolicei, după cum am văzut, de nuanţă feminizantă şi descendentă, a căror însemnătate am mai avut prilejul s-o semnalăm. În aceste trei nuvele însă ele au o pondere maximă şi revelatoare, iar poziţia lor însăşi, adică gruparea lor centrală în cadrul volumului, dovedeşte o extraordinară voinţă de structură din partea autorului şi chiar a materiei sale literare. Acest *centru* al celor douăsprezece nuvele ne apare în plus ca un vortex, al cărui punct de maximă coborâre, *Gelosul extremaduran*, este flancat de *Puterea suigelui*, care iniţiază coborârea în nocturn, şi *de Ilustra Hndăşiţă*, în care vedem ramura ascendentă către drumul – eufemizat sau nocturnul benefic, marcată în plus şi de reextensiurti spaţiale ce pregătesc desfăşurarea următoarelor nuvele.

După *Licenţiatul Sticloanţă*, care, la extremităţile sale, înreâgistrează totuşi o vastă mişcare de pendul, între Italia şi Flandra, *Puterea sângelui* (*La fuerza del sangre*) revine la tema *centrului*, nu numai simbolic, dar şi geografic: „*Puterea sângelui* ne aduce în minte-senzaţia de centru al Spaniei: pământuri înalte, semănături verzi şi monotone, ulicioare, clopote, bătrânele, hardughii, încăperi tăcute şi vaste, nopţi cu lună, limpezi şi liniştite" (Azorfn, „Al margen *de la fuerza del sangre*", în op. cit., p. 38). Veche capitală a Spaniei, oraş labirintic prin excelenţă, nu numai pe orizontală, ci şi pe verticală, prin multiplele straturi de civilizaţii suprapuse, generând fiecare în parte emanaţii legendare ce au înrâurit literatura şi plastica spaniolă din toate timpurile, Toledo

este ales de Cervantes ca scenă predilectă a doua dintre nuvelele sale exemplare, una tocmai cea de care ne ocupăm, iar cealaltă, *Ilustra rândăşiţă*, adică exact cele două voleuri laterale ale tripticului nuvelistic median. Restrângerea spaţială de care vorbeam are loc însă, în *Puterea sângelui*, nu numai între zidurile vechii cetăţii, ci şi între acelea ale unei încăperi. Mişcarea internă a celor trei nuvele este de un centripetism riguros, putându-se vorbi de constituirea lor în adevărate *centre absorbante*. În *Puterea sângelui*, drama e declanşată, ca şi în *Spaniola englezoaică*, de un act brutal, de un rapt: un tânăr de familie bună, numit convenţional Rodolfo, ajutat de câţiva prieteni, răpeşte o fată necunoscută, care se întorcea la o oră târzie din noapte, cu familia sa, de la o plimbare pe malul râului. Rodolfo o duce în camera lui şi o posedă, profitând de leşinul în care căzuse tânăra. Acea cameră în care se consumă infamia devine centrul-vor. tex al nuvelei. Scena se petrece în cel mai deplin întuneric, momentul sacrificial nocturn are loc într-un spaţiu închis, pe care, l-am – «n-ai întâlnit ca imagine a intimităţii protectoare şi feminizante, pentru a-l regăsi aici ca „expresie a inconştientului şi al libidoului agresiv, datorită valorizărilor inculcate de noapte. Starea de leşin adânc, asemenea unui somn letargic, în care zace Leocadia de pe urma şocului răpirii, când este adusă în cameră, lui de către Rodolfo, îi conferă camerei şi valori mortuare şi de „eufemizare a mormântului” (G.

— Durând, op. cit., p, 295). Sub scenariul violului perpetrat la adăpostul beznei se străvede şi o răsturnare sarcastică a motivului „frumoasei adormite”. Leocadia trece printr-o experienţă a similimorţii, se simte ca în altă lume („Unde sunt, nefericita de mine? Ce-i cu bezna asta? Ce întuneric mă-nconjoară? Sunt oare în limbul neprihanei sau în iadul păcatelor mele?), în care se pomeneşte trează, alături de o fiinţă necunoscută, emanaţie a beznei şi tăcerii. Cea dintâi armă la care apelează e cuvântul; discursul *ei*, subtilă intuire a resorturilor agresivităţii şi slăbiciunii masculine, îl obligă pe Rodolfo să se cufunde

într-o tăcere nu numai prudentă, dar şi panicat defensivă: încercarea dea relua iniţiativa şi de a „vorbi” prin forţă îi eşuează lamentabil („puterile şi dorinţele lui Rodolfo se vlăguiră”), nemairămânându-i deci decât s-o părăsească o vreme pe Leocadia, încuind-o în camera-mormânt. Ceea ce urmează e o admirabilă recuperare a spaţiului închis de către valorile intimităţii şi femininului. Violul, după cum avea să se vadă mai târziu, fusese şi act genezic şi germinativ, camera însăşi devine astfel spaţiu matricial, din care eroina renaşte treptat: Leocadia ia în posesie, mai întâi tactil, încăperea şi, după ce găseşte fereastra şi o deschide, luna, astrul feminin prin excenţă, invadează interiorul şi-l revalorizează: nuanţele tandre şi molatice precumpănesc acum, damascurile de pe pereţi, strălucirea molcomă a podoabelor de aur, totul propune izomorfisme în mod obişnuit solare, dar feminizate şi atenuate în cazul nostru. La lumina lunii descoperă Leocadia şi crucifixul de argint care, pe lângă celelalte amănunte înregistrate cu prezenţă de spirit detectivistă, îi va servi la identificarea locului unde fusese dezonorată şi a persoanei agresorului. Teofania simbolică, pe fond lunar, accentuează şi mai mult izomorfismul centrului şi al spaţiului închis care-şi recapătă semnificaţia protectoare; mai importante aici decât conotaţiile creştine ni se par cele arhaice ale simbolismului crucii, şi în primul rând simbolica orientării spaţiale şi a ordonării lumii pornind de la un centru coagulant, ca şi semnificaţia ascendentă, legată de simbolismul pomului (Mircea Eliade). Acelaşi proces de cosmicizare e prezent şi în maternitatea Leocadiei, care aduce pe lume un fiu zămislit de un tată nu numai necunoscut, dar şi nevăzut, pruncul fiind astfel nu rod al păcatului, pentru că Leocadia era deasupra oricărei vini, ci, paradoxal, al virtuţii fertilizate printr-un act de o imaculaţie generică. Rodolfo, asimilabil oarecum tipurilor fabuloase înrudite cu figura Zburătorului din basmele româneşti, e deposedat în fapt de odaia lui, care dobândeşte valorile duble ale pântecelui matern şi ale mormântului. Copilul procreat în această încăpere plăteşte

la şapte ani după aceea cu jertfă de sânge şi este adus să renască, printr-un aparent joc al hazardului, în aceeaşi cameră sacrificială, pe care Leocadia o recunoaşte numaidecât şi face dovada irecuzabilă cu ajutoryl crucifixului teofanic. Se infiltrează astfel şi vagi sugestii marianice, mai cu seamă în neobişnuita concepţie despre onoare profesată de tatăl Leocadiei („Adevărata dezonoare stă în păcat, iar adevărata onoare în virtute; cu spusa, cu dorinţa şi cu fapta îl huleşti pe Dumnezeu, iar cum tu nici cu spusa, nici cu gândul, nici cu fapta nu l-ai hulit, socoteşte-te cinstită, căci eu unul aşa te voi socoti, fără să te privesc niciodată altfel decât ca tatăl tău bun.”). Dacă, socialmente vorbind, părinţii ei o înţeleg pe Leocadia şi o iartă (atitudine extrem de rară în epocă38), rămâne participarea

— O discuţie amplă despre onoare şi reputaţie socială (*honor*, *honra*) se găseşte la Ameziia, op. cit., vol. I, pp. 200 – 211, unde se stabileşte şi formula atitudinii cervantine: Onoare = Virtute şi Onoare = Reputaţie. Despre *Puterea sângelui*, piesă foarte importantă la dosarul problemei, se discută la pp. 207 – 209, relevându-se originalitatea şi îndrăzneala concepţiei lui Cervantes. – ei la o supravină ontologică a dedublării, a spargerii unităţii, cicoare nu o poate absolvi decât jertfa semnificativă a fiului. Sângele vărsat de el (fusese răsturnat şi lovit la cap de un călăreţ pe o stradă din Toledo) revitalizează spaţiul intim, insularitatea originară, transformându-l în centru energetic care-i atrage la sine, îi *soarbe* aşa zicând, pe cei risipiţi în lume, restituindu-i într-o unitate refăcută. Evenimentul nunţii Leocadiei cu Rodolfo are loc tot noaptea, dar iama, în aceeaşi casă, şi numai după ce atât ea cât şi agresorul acum cucerit trec printr-o nouă încercare a morţii: tânăra e socotită ca moartă după ce cade într-un leşin adânc, simetric, după cum ea însăşi observă, cu acela iniţial, şi din care se trezeşte tot în braţele lui Rodolfo, trecut şi el printr-un leşin cu aparenţe letale: organizarea simetrică a momentelor narative fundamentale consolidează

infrastructura simbolică a nuvelei. Noaptea – feminină şi erotizată – din scena finală, proiectată ca un episod de fertilitate pe fondul hibernal sterp, se face ecoul nopţii din camera sacrificială, lumina lunii e înlocuită de aceea a lumânărilor. Pe lângă valorile plastice, care constituie una din cele mai mari reuşite ale acestei nuvele caravaggeşti, luminările îşi aduc propria lor contribuţie simbolizantă: Leocadia apare flancată de două lumânări purtate de două slujitoare în sfeşnice de argint („înaintea sa păşeau două fete, luminându-i calea cu două lumânări de ceară în două candelabre de argint"); simbol al luminii ascendente, al nupţialităţii şi al unităţii spiritului şi materiei, eclerajul final reia simetric valorile de clar-obscur iniţiale, dar le schimbă sensul, marcând jubilaţia sufletelor scăpate din chingile morţii. Capodoperă a nuanţei şi lirismului, *Puterea sângelui* trimite direct la următoarele două nuvele, subsumabile tot unui eroticon violent şi plasate în cadre simbolice înrudite: insularitatea e pe rând ilustrată de o locuinţă-cetate şi de un han, ambele centripete.

Locuinţa-cetate ne întâmpină în *Gelosul extremaduran* (*El celoso extremeno*). Peregrinările unei tinereţi disolute ale acum bătrânului Carrizales stabilesc şi limita vestică a geografiei *Nuvelelor exemplare*, şi anume Indiile Occidentale (limita estică e Ciprul), de unde protagonistul se întoarce încărcat de aur şi de ani. Căsătoria unui bătrân de şaptezeci de ani cu o fată neajunsă încă la nubilitatea deplină (Leonora are treisprezece – paisprezece ani) introduce încă de la început motivul actului de agresiune erotică, echivalabil raptului şi violului, care declanşează acţiunea nuvelelor din tripticul median amintit. Carrizales este „căpcăunul" care îşi „răpeşte" (îşi cumpără) soţia şi o ascunde într-o cetate inexpugnabilă, crede el, ridicată în Sevilla, unde se afla şi cealaltă „cetate", casa lui Manglipodio. Carrizales construieşte o casă de tip oriental, cu grădină de portocali şi izvor în mijloc, imagine care de cele mai multe ori figurează o reducţie a paradisului sau a unei lumi suficiente sieşi, o *imago mundi* sau o lume în mic. În cazul

de faţă însă casa-grădină devine o lemniţă-grădină. Toate legăturile cu lumea cea mare sunt tăiate şi, mai mult, pentru a garanta siguranţa izolării perfecte a tinerei neştiutoare în microeosmul autarhic al casei lui Carrizales, spaţiul acesteia e supus unui vehement şi radical proces de demasculinizare. Cu excepţia stăpânului însuşi, senil însă şi după toate probabilităţile neputincios, orice prezenţă masculină e riguros exclusă: la stradă, casa e păzită de un negru eunuc care-şi petrece zilele într-un soi de purgatoriu sau de vamă intermediară, neputând nici ieşi în oraş, nici intra în locuinţa propriu-zisă; însoţitoarele Leonorei sunt toate fecioare, virgină e până şi dădaca, răvăşită de un libido exasperat şi nesatisfăcut la cei aproape patruzeci de ani ai săi; sunt excluse până şi aluziile iconografice la masculinitate, tapiseriile din încăperi nu reprezintă nicio fiinţă de parte bărbătească. Ferestrele sunt astupate, ermetizarea faţă de exterior e totală, zidurile supra-înălţate ale teraselor nu îngăduie altă privelişte decât cerul: un univers emaseulat şi populat de o redutabilă feminitate frustrată şi supratensionată. O suită de simboluri secundare nu fac decât să întărească izomorfismele feminine ale casei lui Carrizales: porţile frecvente, pe care nu le poate folosi decât’s tăpânul, sunt tot atâtea simbolizări ale sexului feminin; cheia (simbol masculin) şi broasca (simbol feminin) sunt de asemenea imagini puternic sexualizate, cu atât mai mult cu cât singura „cheie” (*Have maestro*.) care poate deschide toate „uşile” casei este şi ea în posesia lui Carrizales; umbra unei Mari Zeiţe distructive planează astfel deasupra textului, şi bătrânul nu-i poate fi decât victimă resemnată, dovadă că în final nu întreprinde niciun act de răzbunare. Sensul microcosmic al locuinţei şi al centrului, lipsite de posibilitatea de a integra elemente masculine (G. Durand, op. cit., p. 305), îşi exacerbează potentele simbolice feminizante, şi anume pe cele ale „agresivităţii pasive”, dând incintei fortificate nu coloratura unui „spaţiu intim fericit”, ci pe aceea a unei teribile *vagina dentata*, care îi mutilează pe cei ce pătrund acolo. Singurele derivative ale

exasperării lâbidinale de care vibrează „seraiul” lui Carrizales sunt *jocurile* eroto-mimetice (Leonora şi însoţitoarele ei se joacă cu păpuşi, compensând iluzoriu sterilitatea mediului) şi *mâncarea*: sedevorează acolo o profuziune de dulciuri, într-un ritual exasperat al *înghiţirii*, singura posibilitate de încorporare în efigie a substanţei unei lumi inaccesibile. Regimul acestui harem insularizat este nocturn: Leonora nu iese din locuinţă decât înainte de revărsatul zorilor, şi numai însoţită de Carrizales, pentru a asista la liturghie; tot în regim nocturn are loc şi acţiunea propriu-zisă a nuvelei, începând cu încercările lui Loaysa de a pătrunde în citadelă. Despre conotaţiile mitologice ale *Gelosului extremaduran* am vorbit cu prilejul prezentării tezei lui M. Baquero Goyanes (vezi mai sus, p. XXIX) şi nu e cazul să mai revenim. Loavsa poate fi, într-adevăr, asimilat unui Orfeu care coboară în Infern, în căutarea unei Euridice necunoscute lui, numai că mobilul lui fiind mai mult curiozitatea decât dragostea, după cum s-a mai remarcat, aplicarea mitologemei orfice ni se pare mai puţin revelatoare, cu atât mai mult eu cât nici Loaysa nu are nimic de erou solar, şi nici Leonora nu trăieşte într-un spaţiu populat de semne ale fecundităţii subterane, ca în cazul Euridicei. Apoi, utilizarea muzicii de către Loaysa trebuie pusă mai curând în legătură, credem noi, cu puternica simbolică sexuale a acestei drame a erosului frustrat. Fără a fi de acord cu teza lui Gilbert Durand despre muzică, nu putem să nu recunoaştem pertinenţa unor observaţii ale lui, perfect verificabile în datele nuvelei de care ne ocupăm. Pentru autorul citat, „muzica nu e decât rezultatul raţionalizat al unei imagini încărcate de afectivitate, şi mai ales, al gestului sexual” (op. cit., p. 434) şi muzica este o „meta-erotică a cărei funcţie e de-a împăca contrariile şi de-a stăpâni totodată fuga existenţială a timpului” (op. cit., p. 43 î). Muzica lui Loaysa îl captivează compensatoriu pe portarul emasculat, iar pe locatarele fecioare le aduce într-o veritabilă transă erotică, potenţată de dansuri (H… Zimmer susţine că orice coregrafie ritmică are un substrat erotic, „nu numai în

sensul că numeroase dansuri sunt o pregătire directă sau un substitut al actului sexual, dar şi pentru că dansul ritual joacă întotdeauna un rol preponderent în ceremoniile solemne şi ciclice care au drept scop să asigure fecunditatea şi mai ales perenitatea grupului social în timp", G. Durand, op. cit., p. 419): „Se ridicară toate şi prinseră să se facă ţăndări dănţuind". Pe lângă muzică întâlnim o suită de acţiuni care îndesesc ţesătura simbolică a naraţiei, în primul rând însăşi *pătrunderea* lui, Loaysa în marea matrice stearpă şi fatală, cu operaţiile auxiliare, ce ţin de sfera *săpatului* (groapa de sub poarta de la stradă), a *găuririi* (perforaţia din dulapul rotitor prin care femeile îl examinează pe fante din cap până-n picioare, Loaysa expunându-se cu bună ştiinţă şi fiind în plus şi luminat de negru cu o torţă plimbată în sus şi în jos); a *decubitului* (comunicarea dintre dădacă, acea imagine tipică a feminităţii vorace, şi Leonora, culcate pe brânci, prin deschizătura pentru pisică de la partea inferioară a uşii dinspre camera lui Carrizales; a *tirârii* şi a *claustrării* (convieţuirea lui Loaysa cu eunucul, în podul de la intrare, izolarea aceluiaşi Loaysa cu Leonora într-o încăpere mică şi izolată în care îi conduce dădaca): toate aceste acţiuni marchează simbolic pătrunderea în caverna-locuinţă, care, pierzându-şi orice sens de intimitate liniştitoare, nu mai e decât pântec sterp şi devorator. Frustrarea pecetluieşte totul, ca într-o derulare onirică: dansul abia început se întrerupe de teama trezirii stăpânului narcotizat, Marialonso, dădaca, se extenuează în încercarea zadarnică de a-şi satisface poftele, Loaysa însuşi adoarme în braţele Leonorei, fără ca adulterul să se poată consuma. Să amintim că în varianta manuscrisă din codicele Porras de la Cămara, lucrurile îşi urmează cursul normal; deznodământul din versiunea definitivă a nuvelei a dat loc la nesfârşite comentarii contradictorii, despre care am discutat mai sus. Privind însă *Gelosul extremaduran* ca pe o dramă a frustrării şi a eşecului erotic, varianta definitivă pentru care a optat Cervantes ni se pare de o logică impecabilă; restabilirea echilibrului cosmic prin

armonizarea contrariilor nu poate avea loc, aşa cum se întâmplă în toate celelalte nuvele cu sfârşit fericit, aici protagoniştii fiind condamnaţi fiecare în felul său: Carrizaleş moare, prins în propria sa trapă, locuinţa-temniţă devenindu-i mormânt, Leonora se călugăreşte, osândindu-se la sterilitate, iar Loaysa, emasculat simbolic, pleacă în Indii, luând de fapt locul lui Carrizaâes şi rescriind poate circularitatea unui destin asemănător, pentru care tinereţea depravată a amândurora i-ar fi calificat în egală măsură. Re ce toate acestea? *Gelosul extremaduran* (ca şi *Căsătoria înşelătoare*) e o nuvelă în care constituirea sau încercarea de constituire a cuplului (ca purtător de armonizare cosmică) nu este rezultatul unui şir de încercări la care sâni supuşi ambii parteneri şi pe care ne-a plăcut să le numim, nu fără motiv, iniţia tice. Or, după cum am mai spus, Carrizaâes îşi „cumpără" pur şi simplu soţia. O „armonie" înjghebată atât de artificial şi de nemeritat nu poate decât să se destrame, asaltul exteriorului asupra centrului izolat (încercarea lui Loay & a de-a o cuceri pe Leonora, fără să o ştie şi fără să o iubească) nu poate duce nici el la o reechilibrare; – în sfârşit, centripetismul micro-lumii centralizante se arată nimicitor cu toţi cei atraşi în miezul vârtejului său. Un singur element simbolic, nerelevant însă în nuvela de faţă, contrazice totuşi parţial triumf ui sterilităţii şi al morţii într-un spaţiu configurat îndeobşte ca simbol al închiderii paradiziace, şi anume ftotâna sau izvorul din centrul grădinii, izvorul originar adus aici să fertilizeze şi să purifice. Sudul i-a fost însă ostil. Acţiunea lui va rodi tocmai în Nord, în acel Toledo din *Puterea sângelui*, unde, în hanul Sevilianului, vom întâlni un belşug de ape vitalizante. Dar să mai examinăm o dată, înainte de a o părăsi, casa lui Carrizaâes: organizată autarhic, refuzând orice schimb firesc de substanţe cu exteriorul, casa aceasta, în care Amerieo Caştro a crezut că poate descifra aluzii politice la Spania lui Filip al II-lea şi chiar la figura monarhului, ne apare ca o reducţie fidelă a Spaniei din vremea lui Cervantes. Limitele geografice ale nuvelei

acoperă limitele imperiului, din Indii până în Italia; acest uriaş imperiu se comportă însă la fel cu microuniversul lui Carrizaâes, aceleaşi le sunt în primul rând voinţa de izolare orgolioasă şi geloasă, ruptura cu exteriorul, adică, în cazul Spaniei, cu Europa, şi ele aici singurătatea – spirituală în care Spania se complăcea în chip sinucigaş. Ortega y Gasset şi Amerieo Castro au studiat acest fenomen, primul dându-i şi o formulare extrem de plastică şi de sugestivă. După Ortega y Gasset, faptul că singura ţară în care Contrareforma a dat rezultate dezastruoase a fost însăşi aceea care o generase, adică Spania, în timp ce în Franţa, de pildă, urmările ei au fost mai degrabă pozitive sau, oricum, dinamizante, se explică prin coincidenţa dintre Contrareformă şi „o maladie teribilă ce s-a produs în ţara noastră coincizând, în mod surprinzător, cu [perioada] Conciliului din Trento, organul Contrareformei. Această maladie a fost ermetizarea poporului nostru în raport şi faţă cu restul lumii, fenomen ce nu se referă îndeosebi la religie, şi nici la teologie sau la idei, ci la totalitatea vieţii, având, tocmai de aceea, o origine cu desăvârşire străină de chestiunile eclesiâstice şi care a constituit adevărata cauză a pierderii Imperiului nostru. O numesc «tibetanizarea» Spaniei... [o] radicală ermetizare faţă de orice exterior, inclusiv faţă de periferia Spaniei înseşi, adică faţă de coloniile şi Imperiul ei" (Anexă la la ideea *de* p*rincipia en* L*eibniz, în* Obra*s com*p*letas, 19*65, vol. VIII, pp. 355 – 358). Casa lui Carrizaâes ni se pare un simbol desăvârşit în ipoteza unei psihanalize is-LX

torâce a acelei perioade din istoria Spaniei. şi cea mai elocventă ilustrare a unei operaţii de ermetizare faţă de influenţele externe, şi nu numai faţă de ele, ci şi faţă de sine, ea însemnând şi o jugulare a posibilităţilor de iradiere asupra aceluiaşi exterior temut: o asemenea izolare nu poate duce decât la sterilitate şi moarte spirituală lentă. O şansă de supravieţuire există totuşi oriunde, există oriunde un izvor ce adună apele unor subsoluri puternic vascularizate şi necompartimentabiile, ţâşnind irepresibii până şi în centrul celei mai refractare şi

mai orgolios nerodnice grădini şi readucând-o în cele din urmă, chiar la mari depărtări, la rosturile sale de fecunditate esenţială.

Ajungem astfel la cea de-a treia nuvelă a tripticului median, şi anume *Ilustra rândăşiţă* (*La ilustre fregona*). Scena se mută din nou în labirinticul, dar aici, de bun început, ascensionalul Toledo. Rolul *locuinţei* centripetale, ilustrând supratema insularităţii, îl joacă acum un han renumit, spre care toţi eroii povestirii sunt. atraşi irezistibil. Singură eroina îşi ocupă de la început poziţia centrală. pe care nu şi-o mai părăseşte decât în final. Structura e asemănătoare, aşadar, cu a celorlalte două nuvele anterioare, dar sensul *Ilustrei rândăşiţe* e pozitiv şi recuperator, mai cu seamă prin comparaţie cu *Gelosul extremaduran*, unica nuvelă integral sumbră şi cu deznodământ tragic din ciclul *Exemplarelor*. Buna dispoziţie, umorul, coloritul viu caracterizează *Ilustra rândăşiţă*, deşi la originea evenimentelor narate stă tot un dat de agresiune şi violenţă erotică, la fel ca şi în celelalte două voleuri ale tripticului. Tatăl unuia dintre protagonişti, Diego de Carriazo, o violase în tinereţe pe o nobilă doamnă, profiitând de singurătatea în care aceasta îşi făcea siesta în castelul ei şi pătrunzând nestânjenit până în iatacul unde se afla. Agresorul dăduse uitării mârşăvia, doamna murise la scurt timp după ce, în condiţii meticulos regizate, ca să-şi ascundă dezonoarea, dăduse naştere unei fetiţe chiar în hanul Sevilianului. MajordomuL doamnei, rău intenţionat, nu îi urmase instrucţiunile menite să restabilească adevărata identitate a fetiţei. Aceasta, sub numele de Costanza, avea să fie crescută în hanul amintit, de către hangiu şi soţia lui, şi să devină magnetul tuturor bărbaţilor ce treceau pe-acolo, păstrând însă o rezervă glacială şi tratându-i pe asediatori cu o asprime inflexibilă; atitudinea ei, caracteristică unui anumit tip nuvelesc de frumuseţe feciorelnică, de o virtute mândră şi intransigentă, sigură atât de capacitatea sa de atracţie cât şi de cea de rezistenţă, n-ar putea fi descrisă, credem, mai bine decât ca o *joie de la raideur*, o bucurie a rigidităţii,

cum spune G. Bachelard (*La psychanalyse du feu*, p. 1S4). Costanza e singura eroină din *Nuvelele exemplare* în jurul căreia se constituie un veritabil cult colectiv, hanul Sevilianului fiind templul ei, către care se îndreaptă în pelerinaj bărbaţii, fără a mai ţine seama că nu e vorba decât de o simplă slujnică. De fapt nici statutul acesta nu e cert, deoarece hangiii i-au creat Costanzei o situaţie mai aparte, ea nu se îndeletniceşte cu munci de rând, precum spălatul vaselor, nu e o *fregona*, o „rândăşiţă", cum am echivalat noi, fel lipsa unei soluţii pia! bune, activitatea ei în Jyyi e însă de ordin superior: ei îi sunt date în grijă tadmurile şi vesela de argint destinate oaspeţilor de seamă; ea le şi întreţinea, aşadar, nu numai le păzea, în sensul acesta poate fi numită *fregona*, spălătoare de vase (termenul spaniol derivă din lat. *fricare*, ca şi rom. *a freca*). Eroina e oarecum zeitatea şi totodată marea preoteasă a propriului templu, de al cărui „tezaur" se şi îngrijeşte, lustruind prin frecare vasele de argint. Or, fără a vrea să participe la propriu-i cult, ea îl întreţine totuşi inconştient şi simbolic prin însăşi îndeletnicirea ei, a cărei esenţă mai deosebită reiese şi dintr-o convorbire între cei doi prieteni, Juan şi Tomás, cuplul dioscuric al nuvelei, ce aflaseră despre frumoasa fată din dialogul a doi drumeţi necunoscuţi, undeva, departe de Toledo. Şi esenţa acestei îndeletniciri este că virtuoasa fecioară aprinde şi întreţine focul erosului, apropierea ei încălzeşte inimile şi privirile admiratorilor pentru că ea însăşi este producătoare de foc, înzestrare fericit simbolizată de ocupaţia pe care i-o atribuie autorul: Costanza aprinde în mod simbolic focul prin arhaica tehnică a frecării, pe care Bachelard o pune la temelia aşa-numitului „complex al lui Novalis" (acesta „ar sintetiza impulsul către focul provocat prin frecare, nevoia unei călduri împărtăşite", op. cit., p. 70), subliniindu-i şi semnificaţia puternic sexualizată. Ceea ce nu înseamnă că puritatea Costanzei ar fi mai puţin autentică sau ipocrită; ca şi cealaltă Costanza, Ţigăncuşa, ea exercită o atracţie curată şi limpede, ca şi apariţia ei: are părul lung şi blond şi. este păzitoarea argintului, simbol al neprihănirii

fundamentale, ca şi trăsăturile ei somatice. (Să amintim că şi în *Puterea sângelui* nevinovăţia eroinei e dovedită de un crucifix tot de *argint*.) Afară deci de *focul* pe care-l întreţine şi-l aprinde indirect, şi celelalte atribute ale Costanzei sunt izomorfisme ale luminii, simbol ascensional, şi el, de cea mai largă răspândire. Dacă în controversa celor doi prieteni, pomenită mai sus, Juan *alias* Lope Asturianul acceptă cu greu ideea că frumoasa Costanza e rândăşiţă (*fregona*), concluzia lui este că de vreme ce sarcina ei este să întreţină *argintul*, ea îşi merită în schimb calificativul obştesc de *ilustra* (sp. *ilustre*), termen ce trimite nemijlocit la ideea de lumină puternică, de emanaţie luminoasă, ca semnificaţie priiicipală, şi ibia în subsidiar la aceea de faimă sau reputaţie. Aici, unui personaj feminin i se ataşează prin urmare un simbolism ascendent, onstatare ce ne întemeiază afirmaţia că nuvela de faţă constituie: pa urcătoare a tripticului central. Plasată ea însăşi în centrul… ei locuinţe-templu, ca zeitate a acestuia, Costanza se manifestă iublu, deşi tot static din punct de vedere narativ, o dată prin ac. unea sa radiantă, prin foţul simbolic aprins şi întreţinut de ea, apoi, şi implicit, printr-o puternică acţiune centralizantă sau centripetă asupra exteriorului, adus să graviteze în jurul spaţiului intim fortificat. Actul agresiv tipie acestei serii de trei mxvfele e anterior, ca un „păcat strămoşesc" imemorial, şi Costanza îi e doar victima indirectă, totala ei neconcesivitate răscumpărând postum căderea mamei sale. O prezenţă simbolică importantă în această nuvelă o «ce şi *apa*. Eroii dioscurici, fugiţi de acasă în episodul lor simili-piearesem, îşi fixează ea obiectiv „turistic* vizitarea câtorva fântâni sau lucrări de captare a apelor în curs de realizare pe atunci în regiunea Valiadolidului, prilej cu care sunt menţionate şi alte cişmele celebre, prezenţa hidricului în ariditatea castiliană având totdeauna o coloratură festivă; în fine, hanul Sevilianului e reputat şi prin faptul că asigură drumeţilor apă din belşug, cărată de la Tajo de o armată de apari sau sacagii specializaţi. În comparaţie cu izvorul din grădina lui Carrizaies, anihilat de sterilitatea

incintei, hantal în care tronează făptura virginal radiantă a Costanzei e purificat şi fertilizat de marile cantităţi de apă curată şi mereu primenită. În acest mediu, Costanza trece prin lunga încercare a umilinţei, datorită căreia îşi va descoperi până la urmă adevărata identitate şi pe alesul inimii sale; cei doi protagonişti dioscurici, atribuindu-şi o falsă identitate, practică la rândul lor „munci" care ţin de acelaşi drum al iniţierii pe care l-am găsit la baza tuturor nuvelelor cervantine în care erosul ajunge la o împlinire armonioasă. Poate că şi în această permanenţă simbolică a luptei pentru câştigarea meritată a dragostei, prin „munci iniţiatice", pusă şi mai puternic în evidenţă de cele câteva cazuri de eşec şi sterilitate, găsim încă unul din resorturile adânci ale „exemplarităţii" *Nuvelelor exemplare*. Situarea a ceea ce ne-am crezut îndreptăţiţi să numim „tripticul median" chiar în miezul volumului nu ni se pare câituşi de puţin întâmplătoare, ci, dimpotrivă, înalt semnificativă. Trei nuvele cu mişcarea epică redusă la minimum, cu structuri simbolizante axate pe spaţiul închis, locuinţă, incintă fortificată, cu alte cuvinte pe *insularitate*, ne-au propus un admirabil epitom al concepţiei cervantine despre eros. Funcţionarea impecabilă a unor mecanisme simbolice, pe care nu le-am putut urmări decât foarte sumar şi schematic, ne dovedeşte existenţa unei intenţionalităţi de adâncime, a unui tâlc ascuns, atât în acest triptic cât şi în nuvelele precedente. Cele din ultima parte a volumului îi vor adăuga unele nuanţe în plus.

Cu *Cele două fete* (*Las dos doncellas*) *ni* se oferă din nou, după o lungă pauză şi potrivit unei ritmici subtile, o lărgire spaţială considerabilă şi o resituare a planului narativ în Sud, după ce referirile din finalul *Ilustrei rândăşiţe* îl deplasaseră în Nord, până la Burgos. Noul efect al „loviturii de tac" ne readuce în plin spaţiu mediteranean, pe care nici de astă dată nu-l vom întâlni în ipostaza lui deplin solară, ci predominant nocturnă şi feminină. Structura nuvelei de care ne ocupăm este circular itinerantă: acţiunea se declanşează într-un han din Andaluzia, continuă cu un pelerinaj erotic spre Catalonia,

alt han din apropierea Barcelonei constituie un loc de regrupare şi de amplificare narativă, după care, în Barcelona, şi anume într-o locuinţă şi pe o plajă, are loc rezolvarea conflictelor principale; drumul protagoniştilor înapoi spre casă îi poartă, cu un ocol, prin Santiago de Compostela, unde merg în pelerinaj de mulţumire lui Dumnezeu, extremă nordică de unde coboară spre locul lor de baştină andaluz. Un paralelism de destine

„Despre picaresc, vezi mai sus, pp XLV-XLVI şi nota 29, dublează în profunzime alcătuirea spaţio-temporală a nuvelei, a cărei lectură întreprinsă în acest sens impune raportarea şi la restul operei lui Cervantes şi în special la partea a două a lui *Don Quijote*: am mai vorbit despre coincidenţele semnalate şi studiate de Werner Krauss între *Cele două fete* şi ruta sudică a cavalerului manceg, de importanţa hanului ca ioc geometric şi ca focar al acţiunii; apoi, din punctul de vedere al conflictului, s-au mai făcut apropieri şi paralelisme între perechile Marco Antonio – Teodosia şi Rafael – Leocadia, pe de o parte, şi don Fernando – Doroteea şi Luscinda – Cardenio, din *Don Quijote* Ï, pe de alta. Împrejurările acestea nu trebuie să ducă la o minimalizare a nuvelei, aşa cum se întâmplă la majoritatea criticilor, cu excepţia decisivă a lui Joaquín Casalduero[11]. În această „epopee a erosului", cum putem caracteriza global *Nuvelele exemplare*, nuvela de faţă ocupă un loc aparte şi furnizează dezvoltări şi nuanţări distincte, împreună cu nuvela imediat următoare (*Doamna Cornelia*), ea ar putea constitui o subsecţiune în economia volumului. Trecând peste funcţia de specularizare pe care o îndeplineşte în cadrul unitar al operei lui Cervantes, ea reia teme şi obsesii din celelalte nuvele; cea mai importantă temă e constituirea cuplului prin „munci

11 „Citind Cele două fete cu atenţie, descoperim curînd o simplitate de structură şi un echilibru cumpănit cu atîta delicateţe, care indică un moment de mare măiestrie pentru creaţia sa" . (J. Casalduero, Sentido y forma de las Novelas ejemplares, ed. cit., p. 166). Acelaşi critic apropie povestirea Lcocadiei, deghizată în tînăr, do episodul fctfii suprinse de wndul nocturn al lui Sancho în Insula sa (Don Quijote, II, XLIX).

iniţiatice”, cu întreaga ei rezonanţă micro şi macroeosmică întâlnită şi cu alte prilejuri. În această ordine de idei, formarea celor două cupluri prezintă variaţii însemnate, aşa încât nu există niciun motiv ca să deplângem duplicarea inutilă a acţiunii şi personajelor, cum fac bunăoară Schevill şi Bonilla. Teodosia îşi cucereşte efectiv partenerul, căruia iniţial i-a cedat (nici vorbă de „seducţie”) de bunăvoie, aşa cum ea însăşi recunoaşte; Marco Antonio, deşi o iubea, fuge pentru că nu vrea să-şi robească tinereţea, dar ameninţarea morţii, proba supremă, îi redă sensul cosmic al adevăratelor valori vitale, şi Teodosia îl poate lua în stăpânire gata „îmblânzit”, aşa că fuga lui poate fi interpretată mai degrabă ca o fugă de sine însuşi, o falsă evadare în sterilitate, pentru contracararea căreia e nevoie de o „renaştere” purificată din sânul apelor primordiale, cum poate fi privit episodul rănirii lui în apele Mediteranei, la Barcelona, şi însănătoşirea neaşteptat de rapidă după convorbirea cu Teodosia. În schimb, cealaltă eroină, Leocadia, este ea cucerită de Rafael, tot lângă mare şi sub cerul nocturn, înstelat. Dar atât Teodosia cât şi Leocadia cultivă o atitudine nouă pentru acea epocă: eroismul şi tenacitatea condiţiei liber acceptate a femeii, observaţie pe care Casalduero a dezvoltat-o excelent în cartea sa. Privind lucrurile mai îndeaproape, se poate spune că şi cele două „fete”, fugind de acasă în deghizamente bărbăteşti, fug de ele însele, supralicitându-şi *animusul*. Reechilibrarea lor se produce prin întâlnirea tuturor celor patru eroi cutremuraţi de eros chiar pe malul mării, către care li s-au îndrumat toate încercările prin absorbirea simbolicii acvatice care-şi tăcuse din nou şi pregnant apariţia în *Ilustra rând işiţă*, deci către un cadru simbolizant feminin de o mare bogăţie sugestivă. Să mai precizăm că toate momentele cheie ale nuvelei se petrec în regim nocturn (întâlnirile Teodosiei cu Marco Antonio; scena din hanul andaluz, când Teodosia, deghizată, îşi petrece noaptea în aceeaşi încăpere cu fratele ei, doua Rafael, pe care abia târziu, după ce i se spovedeşte, îl recunoaşte; episodul din

hanul catalan, unde se produce explicaţia dintre Leocadia şi cei doi fraţi; scena din casa nobilului catalan, don Saneho, când Marco Antonio, socotit a-şi trăi ultimele clipe, se regăseşte cu Teodosia; episodul cuceririi Leocacâiei de către Rafael, pe malul mării şi sub cerul înstelat): o constantă simbolică a coborârii şi a feminizării, în care rolul principal îl joacă imensul ecran mişcător al mării, element originar şi arhetip al feminităţii, mişcat ciclic, asemenea femeii, de luna cerului nocturn, marea fiind şi „acel *abyssus* feminizat şi matern care pentru numeroase culturi e arhetipul coborârii şi al întoarcerii la izvoarele originare ale fericirii" (G. Durand, op. cit., p. 279). Tot la o *coborâre* asistăm şi în episodul întoarcerii acasă: cei patru pelerini, revenind de la Santiago de Compostela, *coboară* de pe un deal în valea ce le desparte aşezările şi aduc astfel împăcarea asupra scenei de luptă, de extracţie pur heraldică, dintre părinţii lor. Valea întoarcerii acasă a celor două cupluri constituite prin munci iniţiatice şi sanctificate de nuntă şi de pelerinaj încununează itinerarul simbolic al întregii nuvele: simbolismul văii „rezidă în unirea fecundă dintre forţele contrarii, în sinteza opoziţiilor în miezul unei personalităţi integrate", după cum „valea este şi simbolizează locul transformărilor fecundante, în care se alătură pământul şi apa cerească, spre a da recoltele îmbelşugate" (Chevalier, Gheerbrant, op. cit., la *vallée*), ca să nu mai spunem că în acea vale împăcarea definitivă are loc sub semnul măslinilor, arhetip nu numai al păcii, dar în primul rând al fertilităţii şi prosperităţii. Este impresionantă nostalgia reintegrării în feminin, ce domină *Nuvelele exemplare*, ca şi perfecta convergenţă a simbolurilor şi arhetipurilor care o exprimă. Am fi tentaţi chiar să credem că sub „numeroasele văluri" (Savj-Lopez) ce ascund în aceste nuvele nostalgia dragostei împlinite se camuflează o nostalgie de acelaşi semn a însuşi omului Cervantes, dar o asemenea discuţie ar ieşi din cadrul însemnărilor noastre.

În *Doamna Cornelia* (*La señora Cornelia*) scena nuvelistică se mută în Italia, mai precis la Bologna şi pe

drumul către Ferrara, oraş ţintă. Legătura cu Spania, într-o variantă regionalistă, e asigurată de cuplul dioscuric alcătuit din doi studenţi spanioli de naţionalitate bască, don Antonio de Isunza şi don Juan de Gamboa, reprezentanţi ai tuturor valorilor pozitive ale spiritului cavaleresc hispanic: nobleţe, înţelepciune, spirit scăpărător, generozitate şi curaj. Eroina, nobila şi frumoasa Cornelia Bentibolli, şi ducele Ferrarei se iubesc şi din legătura lor se zămisleşte un copil, pe care Cornelia îl naşte în condiţii ce fac imposibilă intervenţia

salvatoare a ducelui, potrivit înţelegerii dintre ei. După o rapidă succesiune de întâmplări dramatice şi priceput conduse, cei doi iubiţi şi pruncul lor se reunesc şi o căsnicie fericită le încununează căutarea. Conflictul nu e generat, aşadar, din vina unuia dintre protagonişti, nu are loc un act de agresiune şi nu se produce nici dezertarea vreuneia din părţi, ci doar lucrarea hazardului întârzie confirmarea socială a unirii fericite care, prin maternitatea Corneliei, s-a exprimat şi pe plan cosmic; nuvela, liniar itinerantă, e construită pe schema *drumului obstaculat*, care e tocmai drumul dintre Bologr. a şi Ferrara. Două ni se par momentele definitorii ale nuvelei: primul e scena maternităţii frustrate a Corneliei, în casa celor doi studenţi spanioli (neştiind că-l ţine în braţe pe propriul său copil, Cornelia e totuşi invadată de o imensă duioşie maternă pe care şi-o crede fără obiect); al doilea e scena jubilaţiei finale, în casa preotului prieten cu ducele Ferrarei, în care bucuria regăsirii celor doi îndrăgostiţi se bolteşte apoteotic parcă deasupra copilului înconjurat de toată lumea prezentă. Simbolul axial, am putea spune, al nuvelei este *drumul*, legătura dintre cei doi poli: Bologna, oraşul Corneliei, şi Ferrara, cetatea de scaun a ducelui. Polul bolognez e prin excelenţă nocturn; zona ferrareză cultivă drumul, întâlnirea din casa preotului are loc într-un regim exultant diurn, valoare potenţată şi de risipa de pietre preţioase de pe veşmintele Corneliei şi ale pruncului. Axa drumului, simbol universal al trecerii şi al vieţii, e aici şi

element unificator al contrariilor cosmice, într-un epitalam luminos, încheiat cu un ospăţ de nuntă, ca şi în *Puterea sângelui*. Să mai remarcăm în această foarte dinamică nuvelă (una dintre cele căreia i s-ar potrivi cel mai bine definiţia dată *Nuve*lelor *exemplare* de veninosul Avellaneda, în prefaţa sa la falsul *Quijote*: *comedias en prosa*, adică „piese", „acţiuni dramatice" în proză), prezenţa elementului carnavalesc, ecou indirect la *îndrăgostitul generos*, fie într-o farsă involuntară, cum ar fi confuzia dintre cele două Cornelii (o Cornelie prostituată, adusă de un paj la el în odaie. În absenţa stăpânilor, e luată drept adevărata Cornelia, spre stupoarea protectorilor şi a fratelui ei); fie o farsă regizată, ca aceea montată de duce în casa preotului, când îşi anunţă intenţia de a o părăsi pe Cornelia pentru a se căsători cu o simplă ţărancă („Don Juan şi don Antonio îi spuseră ducelui că fusese cea mai izbutită şi mai hazlie glumă din lume"); Cervantes reia în felul acesta câteva motive luminoase şi iubitante înainte de a modifica total şi în gamă sumbră coloritul ultimelor două nuvele.

Secţiunea finală a volumului e alcătuită dintr-un diptic, discutat adeseori de critici cp o singură nuvelă, cu un voleu narativ şi altul dialogat: *Căsătoria înşelătoare* (*El casamienio engaiioso*) şi *Colocviul clinilor* (*El colóquio de Ios perros*). Noi le vom considera separat, deşi ele se implică una pe cealaltă, *Căsătoria înşelătoare* este nuvela-cadru a celeilalte, iar *Colocviul dinilor* îi reia. răsturnate, unele structuri de bază. După cum am mai avut prilejul să remarcăm, aceste două nuvele „încapsulate" sunt totodată „înglobante" faţă de restu'! nuvelelor: majoritatea motivelor fundamentale sunt reluate şi re-modulate într-o tonalitate sum

5

bră şi distrugătoare de iluzie (în această *Erniichterung* vede Walter Pabst unul din sensurile totalizante ale *Colocviului*): tema dragostei e compromisă, pastoralismul şi idilismul marginalităţilor (ţiganii vital autentici din *Ţigăneuşa*) sunt discreditate. Supratema

insularităţii e exploatată până la ultimele consecinţe, in sensu! că spaţiul narativ central nu mai e important prin ceea ce se întâmplă sau începe să se întâmple în limitele lui, ajunse aproape punctiforme, ci prin ceea ce se captează din exterior. „Exteriorul" haotic nu mai exercită, aşadar, cum am constatat de fiecare dată, o presiune asupra „interiorului" sau asupra miero spaţiului coerent, încerc! nd să-l dezorganizeze prin agresiune sau suprasolicitare, ci dimpotrivă, *insula*, delimitată acum aproape integrai ontologic, îşi dezvoltă la maximum forţa centripetizantă, absorbind *informaţia* exterioară, ca şi când ar acţiona ca un miez ciclonic, la o gură de aspiraţie irezistibilă ce s-ar hrăni cu evenimente exterioare şi, supunându-le unui metabolism rafinat, le-ar transforma într-o interioritate narativă care şi-ar suprapune agitaţia diegetică pe calmul deplin al mediului naratorial propriu-zis. Căci în spaţiul-timp „prezent" al dipticului de care ne ocupăm nu se întâmplă practic nimic: dacă în *Căsătoria* licenţiatul ascultă relatarea directă a stegarului, în *Colocviu* acesta nu face decât să doarmă, iar licenţiatul să citească. Se „întâmplă" totuşi un remarcabil proces de contracţie spaţială, care sfârşeşte în cele din urmă printr-o abolire efectivă a spaţiului fizic determinabil şi printr-o prefacere a lui în spaţiu mental pur, în „locul neloc" al lecturii. Stegarul Campuzano *intră* în Sevilla, deci într-un spaţiu citadin clar delimitat (spitalul învierii era situat extra*muros*); *intră* apoi, împreună cu licenţiatul Peralta, într-o biserică, unic moment de sacralizare a spaţiului, biserica fiind de altfel consacrată Sf. Laurenţiu, cel martirizat prin ardere pe un grătar, aşa cum stegarul însuşi îndurase, la nivel caricatural, o probă a focului, prin sudaţiile cărora li se supusese; *intră* mai departe într-o locuinţă, aceea a licenţiatului, după care stegarul *intră* în somn, adoarme, iar Peralta *intră* în spaţiul aspaţial al ficţiunii estetice, cufundându-se în lectura manuscrisului oferit de stegar, *Colocviul clinilor*. Acest proces de contracţie spaţială e perceptibil şi la nivelul povestirii stegarului, care constituie subiectul propriu-zis al

Căsătoriei înşelătoare, şi vom putea constata astfel un montaj de oglindiri paralele intranarative de-a dreptul ameţitoare. În povestirea sa, Campuzano intră deci în hanul Solana, în tovărăşia unui prieten, şi acolo o zăreşte pentru prima oară pe doña Estefania de Caicedo sau, mai bine, zis îi zăreşte doar mâna, întrucât faţa îi era ascunsă sub un văl. Scurta lor conversaţie stabileşte coordonatele de falsitate în care va decurge restul aventurii. Se cuvine să subliniem această împrejurare, deoarece tema „împăcării contrariilor" prin dragostea cosmicizată ritual, după un stagiu iniţiatic mai lung sau mai scurt, temă fundamentală a *Nuvelelor exemplare*, e tratată aici în varianta negativă, reluându-se oarecum demonstraţia din *Gelosul extremaduran*: cei doi eroi nu se iubesc, bărbatul nu exercită niciun act de agresiune asupra femeii, ei nu nutresc nici măcar o vie

curiozitate, ca Loaysa, ci îşi pun de la început în gând să se înşele şi să se escrocheze. În *Ilustra rândăşiţă*, *o* scurtă frază rezumă cele două pulsiuni principale la care ne-am referit: „Cei doi (Tomás şi Lope, n.n.) se sculară, amândoi tare dornici s-o vadă pe Costanza, numai că dorinţa unuia era o *dorinţă curioasă*, iar a celuilalt o *dorinţă îndrăgostită*" (subl. n.). În cazul de faţă, avem însă de-a face cu o dorinţă de înşelare, situaţie nouă în eroticonul *Nuvelelor exemplare*. Mânat de această dorinţă, stegarul Campuzano intră în presupusa casă a Estefam ei, inversare malignă a arhetipului locuinţei ca spaţiu al intimităţii şi confortului intim: acest spaţiu îşi destramă ţesătura de iluzii şi se contractă şi mai mult, stegarul şi trecătoarea lui soţie pătrund în altă locuinţă, de data aceasta o biată odaie sufocantă („Ne-a dus într-o încăpere strâmtă, în care se găseau două paturi atât de apropiate. Încât păreau unul singur"), dar şi aceasta dispare, şi stegarului nu-i mai rămâne decât propriul său cufăr, simbol meschin al mormântului, foarte aproape de pulverizarea sau de anularea totală, printr-o implozie definitivă, a spaţiului contractat la maximum: „M-am dus să-mi văd

cufărul şi l-am găsit deschis asemenea unui mormânt în aşteptarea trupului răposat”. Dar înainte de aceasta, Campuzano făcuse o vizită la aceeaşi biserică Sf. Laurenţiu, unde. după ce se rugase, căzuse într-un somn profund din care trebuise a fi trezit de alţii: aici, în acest somn vecin cu moartea, urmat de viziunea cufărului sicriu, găsim punctul de inserţie a spaţiului oniric ce structurează următoarea nuvelă. Toate încercările prin care trece stegarul Campuzano, la prima vedere tipul clasic al „păcălitorului păcălit”, duc la un eşec total în planul erosului, dar au totuşi o direcţie salvatoare, mai întâi subsidiară, în cele din urmă preeminentă: emasculat simbolic de Estefania, Campuzano se răscumpără printr-un derivativ estetic: devenind scriitor. Ultima contractare spaţială căreia îi e supus este camera de sudaţii din spitalul învierii, unde trece prin proba focului, în micul infern al încăperii arzătoare, din care iese diminuat trupeşte, dar cu facultăţile intelectuale suprapotenţate; el însuşi e conştient de valoarea şi sensul suferinţelor prin care i-a fost dat să treacă: „Îmi socotesc binevenite toate nenorocirile numai pentru că datorită lor am ajuns în spitalul unde-am văzut ceea ce am să-ţi spun acuma”, îi mărturiseşte el licenţiatului Peralta. „Pelerinajul iniţiatic” se desfăşoară, aşadar, şi în această nuvelă, deşi aici toate valorile propuse în celelalte nuvele (dragostea şi căsătoria în primul rând) apar compromise, pentru ca un singur ţel să se propună reflecţiei: salvarea prin artă nu numai a unui individ, ci chiar a unei lumi întregi, asimilate unui sistem contemplativ. Spaţiul estetic astfel autonomizat îşi exclude până şi autorul, care se cufundă în somn în timp ce opera îi este citită, dar şi succesivele „adormiri” ale lui Campuzano au un înţeles mai adânc, deoarece „ochiu-nchis afară înăuntru se deşteaptă”, „autorul” dezvoltând noi reţele onirice, noi spaţii absorbante care vor capta iarăşi exterioritatea factuală, o vor prelucra după legile spiritului, în neştiute scăpărări neuronale, şi propunând-o iarăşi lumii cititorilor, care vor declara cu superioritate, ca şi licenţiaţii! Peralta, că-i înţeleg şi-i gustă „meşteşugul” şi

„invenţia”, şi-l vor

LXVIII

Invita în mod condescendent pe autorul… mincinos” Ia o plimbare, şi autorul va primi poftirea, în aşteptarea altui somn creator, şi procesul de generare ficţională va continua la nesfârşit: dipticul final al Nu*velelor exemplare e*ste eminamente deschis, întrucât însuşi licenţiatul suspicios îl pofteşte pe scriitorul Campuzano să-şi aştearnă pe hârtie şi cel de-al doilea dialog, istorisirea câinelui Seipione. Suprema „încercare” propusă aici de panoplia iniţiatică a Ex*emplarelor e*ste prin urmare „abolirea realului”, condiţie sine qua non a existenţei lui „mântuite” în planul oglindirii estetice, aşa cum în unele nuvele erotice separarea de fiinţa iubită era condiţia regăsirii pe un plan superior. Aici găsim poate şi morala „realismului” cervantin, a extraordinarei impresii de autenticitate şi căldură omenească degajată de scrierile lui: scriitorul ştie că trebuie să treacă totul – realitate, viaţă, fiinţă – printr-un moment de negare ontologică a Totului, ca într-o moarte iniţiatică şi rituală, pentru ca Totul să poată renaşte. De aici şi imensa capacitate de „subtextualizare” a paginii cervantine: această fabulă despre lupta scriitorului cu realul ne e propusă, într-o viziune spirituală tota7 lizantă, sub masca unei istorisiri exacte, pline de umor şi de ironie: sordida aventură matrimonială prin care trece puţin recomandabilul stegar Campuzano nu e decât replica simbolică a unui calvar neapărat necesar eliberării spiritului, este istoria devenirii unui scriitor conştient de fragilitatea contururilor lumii, de imprecizia propriului nostru statut ontologic (problemă pusă încă în Li*cenţiatul St**icloanţă).* de instabilitatea hotarului dintre raţional şi absurd, dintre sublim şi abject, e istoria clarificării de sine a unui scriitor care îşi sacrifică bucuros propria credibilitate („scoase de la piept un catastif şi-l puse în mâinile licenţiatului, care-l primi râzând şi luând parcă. În zeflemea tot ce auzise şi tot ce gândea că va citi”), mizând totul pe posibilitatea de a-şi acredita viziunea. „Armele” au revenit aici la „litere”. Ficţiunea a fost asumată ca unul din

modurile de a fi în lume.

Recuperarea estetică a realului prin ficţiune e chiar tenia ultimei nuvele, a douăsprezecea, *Colocviul câinilor*. Emanaţie directă a nuvelei precedente, *Colocviul* e pus şi el sub semnul aceleiaşi contracţii spaţiale: convorbirea dintre cei doi clini are loc pe suprafaţa unei rogojini, în imediata vecinătate a „camerei infernale" în care stegarul îşi visează veghea. Contracţia spaţială, semnalată de noi, e însoţită şi de o accelerare temporală intensă, observată şi analizată şi de Joaquín Casalduero (op. cit., pp. 193 – 194). Dialogul celor doi câini înzestraţi în chip miraculos cu darul vorbirii42 e perceput ca o stare de excepţie de natură epifanică, pe care beneficiarii ei se grăbesc să o folosească integral, aflându-se din această pricină într-o permanentă „criză de timp" narativă: „Zorindu-mă să dau glas la tot ce-mi voi putea aminti, chiar de-o voi face învălmăşit şi încâlcit, pentru că nu ştiu când îmi va fi cerut înapoi bunul acesta pe care-l am de împrumut", spune Berganza. Nici în această nuvelă nu *s*e *întâmplă,* aşadar, ni*mic,* în timpul şi în spaţiul naratorial: nimic din exterior nu le pândeşte sau atacă in*sula*", cei doi interlocutori nu şi-o părăsesc nici ei; singurul „eveniment" care-i implică pe amândoi este o revelaţie de natură ontologică: aceste două personaje canine, cu realitate istorică certă („câinii lui Mahudes" au existat ca atare la Valladolid), devin personaje fictive după ce sunt absorbite de vortexul nuvelei precedente, şi nouă ne apar ca nişte proiecţii onirice ale unui personaj proiectat la rândul său în ficţiune de către un supra-autor, Cervantes. Ei bine, aceste personaje plasate la un nivel de gradul al treilea al „ficţionalizării" sunt obiectul celei mai adânci dileme ontologice: sunt oare câini adevăraţi sau oameni metamorfozaţi în câini? „Umanizarea" era, oricum, sensul aventurilor nu pur şi simplu picareşti, ci, iarăşi o spunem, iniţiatice, relatate de Berganza şi chiar al acelora, presupuse doar, ale „criticului" Scipione. Incertitudinea statutului lor ontologic se aseamănă cu drama lui Tomăs Rodaja, deosebindu-se de ea prin spectaculos şi

radicalizare, deoarece sunt disputate două „tărâmuri nivelice", puternic distincte, dar implicate totodată în „desfăşurarea nivelică" unitară a fiinţei. [12]Aflaţi, printr-un „miracol", cred ei, pe un tărâm nivelic superior, din care s-ar putea să fi fost însă decăzuţiicândva, cei doi câini îşi analizează condiţia omeneşte, în lume şi prin lume; ei îşi rememorează existenţele ca pe o succesiune de încercări al căror deznodământ nu putea fi decât „saltul nivelic" actual, oricât ar fi acesta de fragil şi de provizoriu. Berganza şi Scipione trăiesc astfel fulgurantul extaz al făpturii determinate nivelic ce are şansa de a contempla fie şi într-o infimă fracţiune de timp, tărâmul nivelic superior: sensul aventurii celor doi câini este, aşadar, cu toată desfăşurarea lui grotescă şi hazlie, unul superior spiritual şi ascensional. Ei înşişi sunt conştienţi de aventura lor ontologică, dar, ca roade ale unui geniu prin excelenţă prismatic, nu lipsesc nici ei a se comporta asemenea autorului lor: „profeţia" vrăjitoarei Camacha, care îi metamorfozase în câini încă de la naştere („La forma lor dintâi se vor întoarce / când vor vedea cu grabnică silinţă / trufaşii cocoţaţi cum se dărâmă / şi se ridică cei umili din ţărnă, / o mână-atotputernică urnindu-i"), e supusă de către Scipione unei ascuţite lecturi critice care coincide cu o critică ideală a oricărei alegereze şi, implicit, a oricărei abordări hermeneutice, însăşi această critică văzându-se însă suspectată perspectivic de platitudine şi de literalitate nerelevantă; apoi, chiar imaginea reducţionistă pe care o propune Scipione în locul profeţiei prea generale nu e decât tot o traducţie alegorică, mai plastică oarecum din punctul de vedere al semnificantului, şi care, la rândul ei, poate face obiectul unei lecturi hermeneutice în condiţii similare cu cele contestate „profeţiei" şi devenind la fel de

12β Aplicăm terminologia folosită de Corneliu Mircea în propriul său sistem ontologic expus în Cartea fiinţei (Cartea Românească, 1980), citată şi mai sus de noi ; vezi îndeosebi pp. 77—79, „Deschiderea nivelică" : e cel mai rodnic model teoretic ce ni s-a oXerit în discutarea acestui aspect al nuvelei lui Cervantes.

contestabilă ea însăşi, nici mai mult nici mai puţin decât" propria noastră încercare de a întreprinde o lectură a Nu*velelor exemplare c*ălăuziţi şi de imaginea simbolică a „jocului de biliard": „Zic, dar – soune Scipione, interpretând „profeţia" –, că înţelesul adevărat e un joc de popice, unde iute se prăbuşesc cele ce stau în picioare şi se ridică la loc cele căzute, şi asta datorită mâinii cui îi stă în putere s-o facă". E, prin urmare, aici o dublă critică şi, oricât ar părea de paradoxal, o dublă apologie a acelui mod de lectură „polisemie" care-şi trage obârşia încă din opera unui Clement Alexandrinul (secolul al II-lea e.n.), potrivit căruia în lectura unei scrieri trebuie distinse patru sensuri posibile: sensul literal, moral, anagogic şi mistic, model ce va fi preluat şi din nou propus de un Dante, în Sc*risoarea către Can Grande.* Opera literară îşi devine astfel la Cervantes, şi nu e prima oară când O constatăm, propriul său metatext, fără a-şi sacrifica însă nicio clipă suculenta şi carnalitatea. Un foarte nimerit prilej de meditaţie în acest sens poate fi şi constatarea că istorisirea lui Berganza, despre care numeroşi critici au afirmat că reia teme fundamentale din întregul volum, reproduce, spre surprinderea noastră (şi nu ştim dacă faptul acesta a mai fost consemnat ca atare), însăşi osatura simbolizantăde profunzime a Nu*velelor exemplare,* şi anume pe aceea întemeiată pe numărul doisprezece, într-adevăr, succesiunea aventurilor lui Berganza însumează, până în momentul povestirii, exact douăsprezece episoade, coincizând cu tot atâtea schimbări de stăpân; astfel, câinele slujeşte pe rând: 1. un parlagiu de la abatorul din Sevilla, 2. un cioban căruia îi păzese turma de oi, 3. un negustor din Sevilla, 4. un alguazil din acelaşi oraş, 5. toboşarul unei companii în curs de alcătuire, 6. nişte ţigani care-l iau la ei în şatră şi-l închid într-o peşteră, 7. un grădinar morisc de pe lângă Córdoba, 8. un student dramaturg, 9. un director de trupă, IC şi 11. „Alte două trupe de actori" şi 12. pe bunul creştin Mahudes, pe care-l ajută la cerşit pentru opere de binefacere, „slujbă dreaptă şi sfântă", păzind totodată spitalul învierii. Că prezenţa

acestui număr cu simbolism foarte bogat nu poate fi întâmplătoare la un scriitor ca autorul Nu*velelor exemplare a* încercat să demonstreze şi Walter Pabst, ale cărui argumente le-am înfăţişat mai sus; cu atât mai mult se poate spune că aşa stau lucrurile de vreme ce structura macroscopică a volumului e reprodusă în abis de alcătuirea microscopică a unui element component dintr-o singură nuvelă, şi aceea concluzivă şi „înglobantă". Se poate adăuga acum la simbolica numărului doisprezece prezentată de W. Pabst şi completată şi de noi cu unele date constatarea că, prin intermediul acestui număr informant, Nu*velele exemplare n*e propun modelul unei „scări a vieţii", imagine alegorică de o largă răspândire în Evul Mediu şi în epoca ba-LXXI

rocului, consemnată foarte frecvent în literatura emblematică, în diferite variante potrivit cărora modelul vieţii omeneşti era organizat în de la trei până la douăsprezece *vârste*. Samuel S. Chew, bunăoară, în cartea sa *The Pilgrimage ol Life* (Kennikat Press, Port Washington / London, 1, 973 [ed. I, 1962], ρ, 173) citează un poem de Thomas Tusser (1524? – 1580), *Mans age devided into iwbtfe seavens*, unde apare ideea că viaţa omenească se întemeiază pe douăsprezece ucenicii de câte şapte ani; acelaşi autor comentează şi o gravură a lui Jean-Jacques Boissard (din *Emblemata* (*tallica el latina*, 1584), intitulată „Omnium rerum vicissitudo", în care tema celor douăsprezece vârste e îmbinată cu motivul „roata vieţii", exact ca şi în *Nuvelele exemplare*: la Boissard, roata reprezentată are douăsprezece spiţe, iar pe obad.a, la distanţe egale şi în dreptul fiecărei spiţe, sunt plasaţi doisprezece trandafiri, de ia cel mai fraged boboc, trecând prin cel în plină floare, până la ultimul, cu petalele scuturate şi uscat. Nimic însă din acest alegorism oarecum rece şi didactic nu ne întâmpină la Cervantes; la el, structura simbolizantă e mascată" în belşugul vital al operei, care o secretă poate chiar spontan, fără participarea deplin conştientă a autorului. A fost totuşi voia lui ca aceste douăsprezece etape ale drumului

omenesc către perfecţiune, care ne amintesc şi cele douăsprezece „staţiuni” ale Calvarului, să aibă ca protagonişti doi câini: ei sunt cei care prezintă şi parcurg una dintre cele mai vaste panorame ale vieţii spaniole din epocă, precum şi un itinerar al vieţii umane în general. Ultim cuplu dioscuric al *Exemplarelor*, Scipione şi Berganza sunt şi cei doi câini psihopompi ai întregului ciclu narativ: Berganza apare chiar în atitudinea caracteristică a câinelui consacrat de ritualuri diverse călăuzirii sufletului celor defuncţi în lumea de dincolo, dar aici într-o valorizare eufemizantă şi carnavalescă; el o „veghează” astfel pe vrăjitoarea Caflizares, în moartea ei aparentă, scenă în care putem vedea şi o replică negativă la o pânză celebră a manierismului italian, şi anume *Moartea Procridei*, de Piero di Cosimo, aflată la National Gallery din Londra (tablou în al cărui simbolism câinii joacă un rol de prim rang). Cum însă funcţiile simbolice pozitive ale câinelui sunt dublate şi de o latură nocturnă, câinele fiind şi un animal demonic, funcţia acestei nuvele susţinute de cei doi câini cu statut ontologic incert, dar hotărât ascensional, poate fi interpretată, în sine şi în raport cu celelalte nuvele, ca o coborâre în infernul ce până la a douăsprezecea nuvelă nu fusese decât schiţat, şi ca o încercare de reurcare spre lumea valorilor pozitive părăsite sau compromise. Lumea oamenilor cu care au de a face câinii este ea însăşi o lume decăzută şi demonică, dominată de o imagistică a atrocităţii (sânge, corupţie, vrăjitorie), câinii reprezentând în anumite împrejurări singurul element corectiv şi de opoziţie. Interesant e şi faptul că Sudul e teatrul celor mai cumplite încercări ale lor, acolo toţi factorii matginali, de care vorbeam referitor la *Ţigăncuşa*, îşi manifestă puterile distructive şi dizolvante; de aici câinii urcă treptat spre Nord, unde se mută centrul salvator, care aici este oraşul Valladolid, situat în aceeaşi zonă

centrală a Spaniei în care se află şi Toledo, cetatea ascensională din *Ilustra rândăşiţă*. Cervantes n-a avut zile

prea bune la Valladolid, aici a întrezărit însă şansa mântuirii prin scris, aici şi-a dat seama că poate face saltul într-un tărâm nivelic superior, aici se găsea când i-a apărut *Don Quijote*-le din 1605, aici, ca şi stegarul Campuzano, închis într-un similar infern al derizoriului şi sordidului, a plecat urechea şi a desprins din şoaptele nocturne ale visului o poveste despre şansa omului ele mântuire prin spirit şi prin creaţie. Căci după împlinirea prin dragoste, principală temă a simfonismului *Nuvelelor exemplare*, e introdusă acum, în ultimele două mişcări, şi tema salvării prin creaţia spirituală. „Darul vorbirii" ţine şi pentru om de miracol, şi miracolul trebuie meritat, iar sufletul pregătit să-l primească, pregătire ce nu se poate săvârşi decât printr-o tainică urmare de „munci" iniţiatice. Dovada că acestea au fost duse la bun sfârşit este calma efigie generică a *scriitorului* din ultimele rânduri ale *Nuvelelor exemplare*: „Domnule stegar, să nu ne mai întoarcem la harţa aceea. Fiu unul pricep artificiul colocviului şi invenţia, şi cu asta basta. Să mergem pe Espolon, ca să ne înviorăm ochii trupului, că eu pe cei ai minţii mi i-am înviorat". La capătul muncilor se ridică acela care a descoperit lumina „slujbei drepte şi sfinte" a scrisului: „Deşi colocviul acesta e născocit şi nu s-a petrecut aievea niciodată, mi se pare atât de bine alcătuit, încât domnul stegar poate merge mai departe şi cu al doilea", îi spune licenţiatul Peralta, cucerit. Şi ultimele cuvinte din întregul volum, pe care ne îngăduim să le montăm în succesiunea celor de mai sus. sunt unele ce consemnează *plecarea din nou* a scriitorului: „Să mergem – zise stegarul; şi cu asta, s-au dus". Cercul *Nuvelelor exemplare*, a.1 acestui epos al iubirii, s-a închis cu o imagine a scriitorului, aşa cum de fapt s-a şi deschis, în *Prolog*, cu autoportretul artistului la bătrâneţe. Să fie oare şi acesta unul din tâlcurile ascunse ale capodoperei cervantine, una din „tainele care înalţă „rodul gustos" al *Nuvelelor exemplare*?

1 iunie – 1 noiembrie 1981
Sorin Mărculescu
NOTĂ DESPRE TRADUCERE

Traducerea de faţă, prima versiune românească integrală a Nuvelelor exemplare, cărora li se adaugă, în Anexă, şi Falsa mătuşă (La tia fingida), text atribuit lui Cervantes şi tradus alum întâia oară în limba română, a fost realizată pe baza celei mai bune ediţii critice de până azi: Obras completes de Miguel de Cervantes Saavedra. Novelas exemplares. Tomos I-III, edition publicada por Rodolfo Schevill y Adolfo Bonâlla, Grâficas Reunidas, S.A., Madrid, 1922 – 1925. Am folosit de asemenea: ediţia devenită clasică, dar óΛη păcate incompletă (cuprinde doar şapte nuvele), Miguel de Cervantes, Novelas exemplares, edicion, prâlogo y notas de Francisco Rodriguez Marin, Espasa-Calpe, Madrid, vol. I (1975 fed. I, 1915], vol. II (1969, led. 1, 1917}); Cervantes, Novelas exemplares, edici în preparada por Mariano Baquero Goyanes, Editora National, Madrid, 1976. Toate celelalte surse documentare utilizate în elaborarea aparatului critic (studiu introductiv, note şi comentarii) sunt citate la locurile cuvenite.

O trecere în revistă a puţinelor traduceri parţiale care au precedat-o pe a noastră se găseşte în G. Baiculescu, Al. Duţu et Dorothea Sassu-Ţimerman, ehos iberiques et hispano-americains en Roumanie. Bibliographic litteraire selective, Buearest, 1959, pp. 40 – 12. Valoroasă, dar prezentând, din păcate, serioase omisiuni, e traducerea, de către Ion Frunzetti a Căsătoriei pe furate şi a Colocviului Câinilor în antologia sa Proza picarescă soaniolă, B.P.T., 1361 [ed. I, 1950].

LXXIV

NUVELE

í

PROLOG CĂTRE CITITOR

Tare-aş vrea, de-ar fi cu putinţă, preaiubitule cititor, să mă lipsesc a mai scrie prologul acesta, fiindcă cel pe care l-am pus în *Don Quijote*-le meu nu mi-a căzut atât de bine încât să mai am poftă a păcătui încă odată cu cel de faţă. Vina o poartă şi un prieten dintre cei mulţi pe care mi i-am câştigat de-a lungul vieţii, mai degrabă cu firea decât

cu iscusinţa mea, care prieten ar fi putut prea bine, aşa cum e obiceiul şi datina, să mă deseneze şi să mă graveze pe prima foaie a cărţii acesteia, deoarece portretul meu i l-ar fi dat vestitul don Juan de Jâuregui şi cu asta s-ar fi mulţumit atât ambiţia mea cât şi dorinţa unora care ar vrea să ştie ce obrafe şi ce înfăţişare are cel ce cutează a ieşi cu atâtea născociri în piaţa lumii, sub ochii oamenilor, scriind sub portret: Acesta pe care-l vezi aici, cu faţa prelungă, cu părul castaniu, fruntea netedă şi nestânjenită. cu ochii veseli şi cu nasul coroiat, deşi bine proporţionat, cu barba de argint, dar care, cu nici douăzeci de ani în urmă, era de aur, mustăţile mari, gura mică, dinţii nici mărunţi, nici crescuţi, deoarece n-are decât şase, şi aceştia în stare proastă şi într-o şi mai proastă aşezare, fiindcă nu-şi răspund unii altora; trupul nici prea-prea, nici foarte-foarte, nici mare, nici mic, culoarea vie, mai degrabă albă decât smeadă, adus niţel de spate şi nu tocmai sprinten de picior; aceasta e, zic, înfăţişarea autorului Galateei2 şi al lui *Don Quijote de la Mancha*, şi-a aceluia care-a făcut *Călătoria la Parnas*, după modelul celei a lui Cesare Caporali Peruginul3, şi alte opere ce umblă creanga pe aici şi poate fără numele stăpânului lorr>; se numeşte îndeobşte Miguel de Cervantes Saavedra, A fost soldat mulţi ani. iar cinci şi jumătate rob" răstimp în care a învăţat să fie răbdător în restrişti. În bătălia navală de la Lepanto şi-a pierdut mâna stângă în urma unei împuşcături de archebuză, rană pe care, deşi preaurâtă, el o socoteşte frumoasă, căci a căpătat-o cu cel mai vrednic de amintire şi mai înalt prilej din câte au văzut veacurile trecute şi trag nădejde să vadă cele viitoare, luptând sub steagurile învingătoare ale fiului 5 acelui trăsnet al războiului, Carol Quintul, de fericită amintire. Şi dacă în memoria prietenului de care mă plâng nu s-ar mai ivi şi alte lucruri, în afara celor pomenite, pe care: a le spună despre mine, eu însumi mi-aş aduce în sprijin două duzini de mărturii şi i le-aş spune în taină ca să mi se lăţească numele şi să mi se adeverească mintea. Pentru că e o nerozie să crezi că asemenea elogii dau glas fără greş

adevărului, nici laudele şi nici ocările neavând un înţeles hotărât şi fără greş.

În sfârşit, de vreme ce prilejul acesta s-a dus, iar eu unul am rămas mofluz şi fără chip, voi fi nevoit să mă folosesc de limba mea care, deşi gângavă, n-are să fie astfel şi la rostirea adevărurilor, care, spuse prin semne, obişnuiesc să fie înţelese. Şi aşa îţi spun încă o dată, dragă cititorule, că din *Nuvelele* acestea pe care ţi le ofer nu vei putea găsi nicicum tocăniţă de potroace, fiindcă n-au nici picioare, nici cap, nici măruntaie, nici altceva asemănător; vreau să spun că declaraţiile de dragoste pe care le vei găsi în unele dintr-însele sunt atât de cuviincioase şi atât de măsurate cu raţiunea şi cugetarea creştinească, încât nu-l vor putea îmboldi la gând rău pe cititorul neprevăzător sau grijuliu din cale-afară.

Le-am dat numele de *exemplare*, şi de iei bine aminte, nu e niciuna din care să nu poţi scoate vreo pildă folositoare; şi de n-ar fi să lungesc vorba, ţi-aş arăta poate rodul gustos şi cinstit ce s-ar putea scoate deopotrivă din toate laolaltă ca şi din fiecare în parte.

Gândul meu a fost să aşez în piaţa statului nostru o masă de biliard, unde fiecare să se poată distra fără a păgubi porţile 5 a, zic fără a păgubi sufletul sau trupul, pentru că petrecerile cinstite şi plăcute mai degrabă folosesc decât dăunează.

Da, fiindcă nu totdeauna stăm în biserici, nu totdeauna umplem paraelisurile, nu totdeauna ne îndeletnicim cu treburilă. oricât de nobile ar fi ele; sunt ceasuri de destindere, când duhul împovărat cată a se odihni.

Tocmai în acest scop sădim copaci de-a lungul aleilor, căutăm izvoarele, netezim pripoarele şi cultivăm grădiniie cu sârg. Voi cuteza să-ţi spun un lucru, şi anume că de s-ar putea întâmpla cine ştie cum ca învăţătura acestor *Nuvele* să strecoare în cititorul lor Vreo dorinţă sau vreun gând necurat, mi-aş tăia mai degrabă mina cu care le-am scris decât să le scot în lume. Vârsta mea nu-şi mai îngăduie să ia în deşert cealaltă viaţă, căci în al cincizeci şi cincilea an

câştig alţi nouă şi-o iau înainte6.

La asta mi s-a înhămat mintea, într-acolo mă duce aplecarea mea, cu atât mai vârtos cu cât mă bate gândul, şi chiar aşa şi este, că eu sunt cel dintâi alcătuitor de nuvele7 în limba castiliană, căci multele nuvele ce-au văzut lumina tiparului într-însa, toate sunt tălmăcite din limbi străine, pe când acestea sunt numai ale mele, neimitate şi nefurate: mintea mea le-a zămislit şi le-a născut pana mea, şi-acuma cresc în braţele tiparniţei. După ele, dacă nu mă părăseşte viaţa, îţi ofer *Muncile lui Persiles 8*, carte ce cutează a se lua la întrecere cu Heliodor, de nu cumva, de prea multă cutezanţă, are să iasă cu mâinile sus; şi mai întâi, şi încă-n scurt timp, vedea-vei lungite isprăvile lui Don Quijote şi hazul lui Sancho Panza 9, iar după aceea *săptămânile din grădină 10*.

Mult făgăduiesc, cu puteri atât de slabe ca ale mele, dar cine oare putea-va ţine-n frâu dorinţele? Numai la un lucru vreau să iei seama, şi anume că de vreme ce am avut îndrăzneala să îndrept aceste nuvele către marele conte de Lemos II, vor fi ascunzând cine ştie ce taină care le înalţă.

Destul acum, mai zic doar să te aibă Domnul în paza lui, iar mie unuia deie-mi răbdare să îndur bine răul pe care au a-l spune despre mine o seamă de subtili şi de scrobiţi. Vale.

LUI DON PEDRO FERNANDEZ DE CASTRO

Conte de Lemos, de Andrade şi de Villalba, marchiz de Sarria, gentilom din suita Maiestăţii sale, vicerege, guvernator şi căpitan general al regatului Neapolelui: comandor al ordinului Zarza, al ordinului de Alcantara în două greşeli cad îndeobşte cei ce-şi dedică uperele vreunui principe. Prima este că în scrisoarea căreia îi zic de închinare şi care trebuie să fie scurtă şi succintă, se lungesc anume şi pe larg, minaţi fie de adevăr, fie de linguşeală, ca să-i reamintească nu numai isprăvile părinţilor şi bunicilor, ci şi pe toate cele ale rudelor, prietenilor şi binefăcătorilor lor. A doua este de a le spune că şi le pun sub ocrotirea şi sprijinul lor pentru ca limbile înveninate şi clevetitoare să nu cuteze a le muşca şi

ponegri.

Eu, aşadar, fugind de aceste două neajunsuri, trec sub tăcere aici măreţine şi titlurile vechii şi regalei case a excelenţei voastre, cu nefârşitele-i virtuţi, deopotrivă înnăscute şi dobândite, lăsându-l e ca noii Fidiaşi şi Lisipi să caute marmuri şi bronzuri în care să le graveze şi să le sculpteze, pentru a rivaliza cu dăinuirea vremurilor.

Necum n-o implor pe excelenţa voastră să primească sub tutela sa cartea de faţă, pentru că ştiu că clacă nu e bună, chiar de-aş pune-o sub aripile hipogrifului lui Astolfo12 şi-n umbra măciucii lui Hercule, Zoilii, Cinicii, Are\ tinii şi Bernii13 nu ar pregeta s-o treacă pe sub ascuţişul blamului lor, fără a păstra respect nimănui. O implor doar pe excelenţa voastră să ia seama că îi trimit, ca să nu zic nimic, douăsprezece povestiri care, de n-ar fi fost lucrate în atelierul înţelegerii mele, s-ar crede vrednice să stea alături de cele mai sulemenite.

Aşa cum sunt, aşa ies în lume, şi eu unul rămân aici nespus de mulţumit, deoarece mi se pare că-mi arăt într-o oarecare măsură dorinţa de-a o sluji pe excelenţa voastră, ca pe adevăratul meu stăpân şi binefăcător. Păzească Domnul Dumnezeul nostru etc.

Din Madrid, la patrusprezece iulie o mie şase sute treisprezece.

Sluga excelenţei voastre, Miguel de Cervantes Saavedra

[OMAGII] 14 Marchizul de Alcafiices către Miguel de Cervantes

SONET

Dacă-n morala pildă, – n dulcea-aflare Cervantes, a măiestrei grave lire, Conceptu-l vede-n docta-i agrăire, rai prins pe-o pânză cititorul are; mai bine vede, căci, iscoditoare, vru m; ntea-ţi din minciună să deşire doar adevărul ce-i menit s-aspire spre a datoriei volnică-ndrumare.

Subiectului memoria-i dă cale în timp, astfel că-n sumă-atât de mică încap chiar şi extremele, succinte, şi-i nobilă-nsuşire-a faimei tale că una pe condeiu-ţi se ridică,

şi cel din Lemos alteia-i părinte.

Fernando Bermudez y Carvajal, ofiţer al ducelui de Sesa, către Miguel de Cervantes

Făuri gândirea clară a mintosului Dedal – (

labirintul epocal, operă de soi şi rară; dar de faima-ar fi să-ţi sară peste-al Cretei monstru-acel, ştiu că-n bronz şi în penel ar sădi, cernind cuvinte, în douăşpe labirinte. duh mai mult decât în el;

Iar dacă natura-i, doar felurită-n mii de feţe, preabogată-n frumuseţe şi în meşteşug şi har, proslăvească mai sprinţar, nou Cervantes şi subtil, înfloritu-acest april, ce cu felurimea-i poate să uimească faima-n toate telurimile fertil.

Don Fernando de Lodeiia către Miguel de Cervantes

SONET

Lăsaţi, o, nereide, – acele-umbroase iatacuri, din cicştare-adânc zidite, abia de spume vagi acoperite, dar cu podoabe de mărgean luxoase;

Ieşiţi din văi plăcute şi retrase, driade ale sihlei neştirbite, şi voi, o, muze, pururea slăvite, lăsaţi izvorul cu licori mănoase, şi-aduceţi toate-un singur ram de-acolo, din pomu-n care Dafne preschimbată, aspru ştiu pe blondul zeu să-nfrunte, deşi, de n-ar fi fost pentru Apolo, s-ar face laur astăzi ca să poată doar să-ncunune-a lui Cervantes frunte.

Juan de Solis Mejia, gentilom curtean, către cititori

SONET

O, tu, care-ai citit cu mintea trează aceste pilde, de-ai luat aminte, vei şti c-au tainic miez de-nvăţăminte, ce pentru placul tău se deghizează!

Bine-ai ştiut, Cervantes plin de vază, umană fire, – amestecând cuminte plăcutul şi cinstitul în cuvinte, tain ce duh şi trup îndestulează.

Măreaţă eşti acum, filosofie; doctrină, azi, morală, în talare cum porţi, n-ai să-ţi auzi nicicând hulire;

dar aacă-ţi va lipsi tovărăşie, să nu te-aştepţi ca spiţa muritoare virtutea şi grandoarea să-ţi admire.

NUVELA DESPRE

ŢIGĂNCUŞA

Pare-se că ţiganii şi ţigăncile n-au venit pe lume decât ea să fie hoţi; se nasc din părinţi hoţi, cresc cu hoţii, învaţă carte de hoţi şi, până la urmă, ajung hoţi cu uşorul şi cu binişorul, iar pofta de a fura şi furatul sunt la ei ca nişte însuşiri de nedespărţit, care nu li se mai smulg decât odată cu moartea.

Aşadar, una din neanml lor, o ţigancă bătrână, ce putea fi pensionată în ştiinţa lui Cacus 15, crescu o fată şi-i puse numele Preţioasa, învăţând-o toate ţigăniile, toate felurile de înşelăciuni şi dibăciile furtişagurilor. Ajunse Preţioasa aceasta cea mai neîntrecută dansatoare din câte se găseau în toată ţigănia, şi cea mai frumoasă şi mai mintoasă din câte s-ar fi putut găsi nu numai printre ţigani, ci şi printre toate frumoasele şi mintoasele cărora li s-ar putea duce faima în lung şi-n lat. Nici arşiţele, nici vânturile, nici toate vitregiile cerului, cărora ţiganii le sunt supuşi mai mult decât alţi muritori, nu-i putură veşteji chipul şi nici tăbăci mâinile; şi, lucru încă mai de mirare, creşterea grosolană de care avusese parte nu ieşea la iveală într-însa, ci ai fi zis că se născuse cu daruri mai înalte decât cele de ţigancă, deoarece era cum nu se poate mai curtenitoare şi mai bine chibzuită.

Şi totuşi era şi cam îndrăzneaţă, dar nu într-atâta încât să arate vreo necuviinţă, ci, iscusită fiind, era şi atât de curată, încât în faţa ei nicio ţigancă, fie ea bătrână sau tânără, nu îndrăznea să cânte cântece deşucheate sau să rostească vorbe nelalocul lor; şi, în sfârşit, bunica îşi dădu seama ce comoară de nepoată are, şi astfel, bătrână zgripţuroaică se hotărî a-i da drumul vulturiţei să zboare. şi a o-nvăţa să-şi câştige pâinea cu ghearele ei.

Porni Preţioasa bogată în colinde, strigături, seguidille şi sarabande ca şi-n alte stihuri, mai cu seamă balade, pe care le cânta cu farmec deosebit. Căci vicleana de bunică-sa îşi dădu seama că asemenea jucărioare şi vorbe de duh, la puţinii ani şi la multă frumuseţe a nepoatei, nu se putea să nu fie momeli şi imbolduri preafericite ca să-i sporească cheagul, aşa că-şi făcu rost

de ele şi le căută pe toate căile cu putinţă, căci se află şi poeţi care ajung la înţelegere cu ţiganii şi le vând operele lor, aşa cum sunt unii pentru orbi, născocindu-le miracole şi mergând la parte cu ei (de toate se află pe lume), şi ameninţarea foamei face ca minţile să se înhame ia lucruri care nici nu-s pe hartă.

Preţioasa crescu pe felurite meleaguri ale Castiliei şi, după ce împlini cincisprezece ani, aşa-zisa ei bunică o readuse la Curte şi la vechea lor şatră, acolo unde şi-o au îndeobşte ţiganii, pe câmpiile Sfintei Barbara16, socotind să-şi vândă marfa la Curte, unde totul se cumpără şi totul se vinde. Şi întâia intrare a Preţioasei în Madrid a fost într-o zi de Sfânta Ana 17, patroană şi ocrotitoare a oraşului, cu un dans la care luau parte opt ţigănci, patru vârstnice şi patru fete, şi un ţigan, mare dansator, ce le călăuzea; şi deşi toate se purtau curate şi frumos împodobite, prospeţimea Preţioasei era atât de mare, încât, încetul cu încetul, tuturor celor care o priveau începură a li se scurge ochii după dânsa. Peste sunetul tamburinei şi al castanietelor şi din vârtejul dansului se ridica un zven ce proslăvea frumuseţea şi farmecul ţigăncuşei, şi dădeau năvală băieţii s-o vadă, şi bărbaţii s-o privească. Dar când o auziră cântând, dansul fiind cântat18, să te ţii! Atunci i-a mers cu adevărat vestea ţigăncuşei şi, cu consimţământul lor obştesc, staroştii serbării i-au destinat premiul şi cununa pentru cel mai frumos dans; iar când au ajuns să-l joace în biserica Sfintei Maria, în faţa icoanei Sfintei Ana, după ce dănţuiră toate, Preţioasa apucă o dairea şi-n sunetul ei, rotindu-se în cercuri largi şi nespus de uşoare, cântă următoarea baladă 19:

Pom preascump. ce multă vreme n-a dat roadă, go ta, gata asupră-i negru văl să cadă. fi dorinţa pură soţu-i să-şi prefacă doar în deznădejde şi-ndoială-cmară; ci din prea zăbava-i dat fu să se nască sila ce din templu pe cel drept afar dă; dar până la urmă sfânta glie stearpă dete tot belşugul care-i lumii hrană; ea, tarapanaua cu matriţa rară ce Domnului forma-i dete, om s-apară; maică a unei fiice-n care Domnu-arată-şi, vrând şi-având putinţa, măreţia

toată: eşti, prin ea şi tine, primitoarea casă. Ana, – n care omul dup-alin aleargă, într-un fel, ştiu bine; vorba la curată, drept şi sfânt, nepotul ţi-o ascultă-ndată. La castelul slăvii cum te-arăţi părtaşă, rude-ar vrea să-ţi fi o mii din lumea largă. Fata şi nepotul, ginerele, iată, poţi de ei îi mândră pricina ţi-e dreaptă. Tu însă, umilă, părăsişi îndată locul unde fiica sta-n umila şcoală: şi-astăzi lângă dânsa şi cu Domnu-n slavă, parte-ai de-onălţime nici în vis visată.

Cântecul Preţioasei îi lăsă uimiţi pe toţi cei ce-o ascultaseră. Unii spuneau: „Dumnezeu să te binecuvânteze, fetiţo!” Alţii: „Păcat de codana asta că-i ţigancă! Zău. zău că merita să fie fiică de mare senior”. Erau şi alţii mai din topor, care spuneau: „Las numai să crească fetişcana, c-o să-şi dea ea poalele peste cap; să mor dacă nu se-mpleteşte-nţi-însa un năvod de pescuit inimi”. Altul, mai omenos, mai necioplit şi mai capiu, văzând-o cu câtă uşurinţă dănţuieşte, îi zise: „Trage-i bine, fato, trage-i! Haida-hai, dragostelor, călcar-aţi prăfşorul tot cu repejorul!” Şi ea răspunse, fără a se opri din joc: „Şi-o să calc prăfşorul tot cu repejorul!” 20 Se sfârşiră ajunul şi sărbătoarea Sfintei Ana, şi Preţioasa rămase cam ostenită, dar atât de lăudată pentru frumuseţea, iscusinţa, înţelepciunea şi priceperea ei la dans, încât se strângea lumea roată şi vorbea despre dânsa pretutindeni la curte.

Cincisprezece zile mai târziu se întoarse la Madrid împreună cu alte trei fete, cu dairele şi cu un dans nou, tuspatru doldora de balade şi cântecele vesele, dar cuviincioase toate, fiindcă Preţioasa nu le îngăduia însoţitoarelor ei să cânte cântece fără perdea, după cum nici ea nu cântase vreodată, lucru la care mulţi luară seama şi-o preţuiră şi mai mult. O clipă nu se dezlipea de dânsa ţiganca cea bătrână. prefăcută în Argusul ei, de frică să nu-i fie răpită şi ascunsă; îi zicea nepoată, iar ea o lua drept bunică. Porniră a dănţui la umbră, pe strada Toledo-ului, şi din mulţimea ce or ce se ţineau după ele se alcătui numaidecât o roată mare, şi-n vreme ce ele dansau, bătrâna le cerea de pomană privitorilor şi plouau asupră-i

paralele şi gologanii ca pietrele pe podeală – J, de unde se vede că şi frumuseţii îi stă în putere să trezească milostenia adormită.

Isprăvind dansul. Preţioasa zise;

— Bâilă-vni daţi patru gologani, am să vă cânt eu singură o ba adă tare frumoasă, care povesteşte cum a p ecat regina stăpâna noastră Margarita la molitva de lehuză, în Valladolid, şi s-a dus ia San Llorente; să ştiţi că-i vestită şi-i alcătuită de un poet activ, ca un căpitan de batalion.

Nici nu isprăvi de rostit acestea, şi aproape toţi cei ce stăteau roată în jurul ei prinseră a striga:

— Cânt-o, Preţioaso, uite patru gologani de la mine.

Şi căzură asupra ei gologanii ca grindina, încât bătrâna nu mai prididea să-i adune.

După ce-i fu strânsă, aşadar, recolta şi umplut hambarul, Preţioasa scutură iar daireaua şi, pe ton curgător şi înfocat, cântă următoarea baladă:

La molitva de lehuză22 o regină-ntre regine, şi prin merit, şi prin nume, giuvaer bogat, azi vine.

Inimile ca şi ochii le târâşte după sine, fala şi evlavia-adâncă toţi privindu-i cu uimire.

Şi spre a dovedi că-i parte jos venită din tărie, stă-ntre soarele Austriei şi-a Aurorei frăgezime.

O urmează un luceafăr răsărit pe negândite când şi cerul, şi pământul plâng în noaptea-acelei zile.

Dacă stelele din ceruri fac rădvane strălucite, cerul ei de alte stele vii-n căleşti. Împodobit e.

Ici, Saturn bătrânul barba-şi mângâie, fecior se simte şi, desfătul leac dând gutei, chiar târziu de-i, merge sprinten.

Zeul vorbăreţ ascute limbile-ntru măgulire.

Cupidon slăn cifruri multe prinse-n perle şi-n rubine.

Colo-i furiosul Marte întrupat în ageri tineri ce şi de-umbra lor se-nfoaie, bătăioşi mereu şi chipeşi.

Lângă a soarelui lăcaşuri Jupiter păşeşte, nimeni neputând clinti hatârul câştigat prudent şi bine.

Luna vine în obrajii unor omeneşti zeiţe, Venus castă-

n frumuseţe printre cele-n cer ivite.

Ganimezi micuţi o droaie trec, merg, vin, se-ntrec în şire pe-al miraculoasei sfere brâu de jar bătut în ţinte.

Şi ca totul să uimească şi ca totul să te mire, dărnicie nu mai este, ci de-a dreptul risipire.

E Milanu-n stofe scumpe, în privelişti rare-ntins e, Indiile-aduc olmaze, şi Arabia-arome fine.

Cu cei arşi de gând pidosnic vine pizma ce sfâşie, bunătatea-apoi în inimi de leali spanioli se-mb; e.

Veselia-atotobştească de tristeţe şi restrişte fuge, bate străzi şi pieţe, parcă şi-ar ieşi din fire.

Binecuvântând muteşte, guri tăcerea mii deschide, şi băieţii toţi repetă bărbătească proslăvire.

Zice unul: „Viţă-aleasă, creşte, suie, – noi. nge, – atinge-ţi ulmul fericit23 ce umbră mii de veacuri să-ţi prefire, întru slava ta şi-a Spaniei propăşire-n vremi şi cinste, tu, Bisericii dârz reazem şi lui Mahomed micire”.

Altul strigă: „Porumbiţă dalbă, viaţa înngă-ţi fie, să ne-aduci pe lume vulturi toţi cu două coroniţe24, să ne-alunge din văzduhuri răpitoarele pornite, şi s-acopere, sub aripi, temător ascunsul bine”.

Altul, mai cu greutate, mai isteţ şi mai cuminte, zice, plin de voie bună şi în ochi, şi în cuvinte:

„Perla aceasta ce ne-ai dat-o, nacru-Austriei, ca nimeni, ce de clădării prăvale, câtor răi de hac le vine, câte mari nădejdi trezeşte, câtenăbuşă dorinţe, câte temeri nu-nteţeşte, câte tainiţe ucide!”

Şi – sosi-n sfârşit la templul Fenixului sfânt23, nainte ars, dar viu rămas, la Roma, întru slava-i pretutindeni.

La icoana vieţii înseşi, doamnei cerului slăvite, celei ce, fiind umilă, stele-azi calcă-n drum smerite, mamei şi Fecioarei una, ca şi fiicei şi soţiei Domnului, îngenuncheată, Margarita astfel zice:

„Ce mi-ai dat, şi ou îţi dărui, mină darnică-ntru bine, că unde lipseşte claru-ţi, pururea se-ntind pecingeni.

Pârga roadei mele toată, o. Fecioară, ţi-aduc ţie, pleacă-ţi ochii blânzi asupră-i, ia-o, apăr-o şi-o ţine.

Tatălui i-l dau în grijă, căci un om-Atlas s-ar frânge

sub povara de regate şi de-ndepărtate clime.

Inima acestui rege ştiu că Domnu-n mâini o ţine, ştiu că tu, miloaso, totul de la Domnul poţi obţine”.

Isprăvindu-şi rugăciunea, alta-asemeni să ridice, imnuri prind şi voci ce-arată slava pe pământ că vine.

Încheiată liturghia, cu regească rânduire fastuos s-antors pe crugu-i minunata sferă vie.

Abia îşi termină Preţioasa balada, când din ilustrul auditoriu şi respectabilul senat care-o asculta se alcătui tui singur glas din multe altele, zicând:

— Mai cântă o dată, Preţiosico, că o să ai bani cât pământul!

Peste două sute de inşi se uitau la dans şi ascultau cântecul ţigăncilor, şi-n toiul lui se nimeri să treacă pe-acolo unul din locţiitorii de primar, care, văzând atâta lume adunată, întrebă ce este. Şi îi răspunseră că stăteau şi-o ascultau pe Ţigăncuşa cea frumoasă, care cânta. Locţiitorul de primar, curios fiind, se apropie şi trase cu urechea o bucată de timp, dar, ca să nu-şi compromită gravitatea, nu ascultă balada până la sfârşit, cum însă ţigăncuşa îi păruse peste poate de încântătoare, îi porunci unui paj de-al lui să-i spună ţigăncii celei bătrâne să vie pe-nserat la el acasă cu ţigăncuşele, căci voia să le-audă doña Clara, soţia lui. Pajul făcu întocmai şi bătrâna zise că avea să vină.

Sfârşiseră dansul şi cântatul şi schimbară locul; sosi atunci un paj tare frumos gătit, se apropie de Preţioasa şi, dându-i o hârtie îndoită, îi spuse:

— Cântă, Preţiosico, balada de-aici, că-i tare frumoasă, şi-am să-ţi mai dau şi altele din când în când, ca să-ţi dobândeşti cu ele faima de cea mai bună cântăreaţă de balade din lume.

— Am s-o-nvăţ bucuros – răspunse Preţioasa –, şi ai grijă, domnule, să nu uiţi să-mi dai baladele de care vorbeşti, numai să fie cuviincioase, iar de vrei să ţi le plătesc, să facem târgul cu duzina, o duzină cânt, o duzină plătesc; şi dacă-ţi închipui că ţi-aş putea plăti înainte, să ştii că aşa ceva nu-i cu putinţă.

— Măcar pentru hârtie să-mi dea domniţa Preţioasa – zise pajul –, şi-o să fiu mulţumit; şi mai mult, balada ce nu va ieşi bună şi cuviincioasă nu va intra la socoteală.

— Alegerea rămâne pe seama mea – răspunse Preţioasa –, şi zicând acestea, porniră pe stradă mai departe, şi, de la o zăbrea, nişte cavaleri le strigară pe ţigănci.

Preţioasa se lipi de zăbrea, care era joasă, şi văzu într-o sală foarte frumos împodobită şi foarte răcoroasă numeroşi cavaleri ce petreceau, care preumbiându-se, care jucând felurite jocuri.

— Vreţi să mă miluiţi, şeniori? – zise Preţioasa, care, ţigancă fiind, vorbea peltic, asta trăgându-li-se din meşteşug, nu din fire.

La glasul Preţioasei şi la ivirea chipului ei, lăsară baltă jocul cei ce jucau şi plimbarea cei ce se preumblau, şi se grăbiră şi unii, şi alţii să vină la zăbrea ca s-o vadă, întrucât şi aflaseră despre ea, şi spuseră:

— Intraţi, intraţi, ţigăncuşelor, că aici o să fiţi miluite.

— Am plăti-o scump – răspunse Preţioasa – dacă neaţi şi ciupi cu nemiluita.

— Nu, pe cinstea noastră de cavaleri – răspunse unul – poţi intra fără grijă, copilă, fii sigură că nimeni n-o să ţi se atingă nici de vârful pantofilor, nu, jur pe ordinul de pe pieptul meu.

Şi puse mâna pe însemnele celui de Calatrava26.

— Preţioaso, dacă vrei să intri – zise una din cele trei ţigăncuşe care o însoţeau –, intră sănătoasă, eu una nu am de gând să intru unde-s atâţia bărbaţi.

— Uite, Cristina – răspunse Preţioasa –, de un bărbat singur şi între patru ochi cată să te păzeşti, nu de-atâţia laolaltă, căci mulţimea lor înlătură teama şi bănuiala că ai putea fi jignită. Ia seama, Cristina, şi fii încredinţată de un lucru, şi anume că femeia care-şi pune-n cap să fie cinstită poate fi aşa şi-n mijlocul unei armii de soldaţi. E drept că-i bine să fugi de prilejuri, dar de cele tainice, nu de cele în văzul lumii.

— Să intrăm, Preţioaso – zise Cristina –, că tu ştii mai

multe decât un învăţat.

Le dădu curaj şi ţiganca bătrână, şi intrară, şi de cum intră Preţioasa, cavalerul din ordinul pomenit văzu hârtia pe care o purta la sân şi, apropiindu-se de ea, i-o luă, iar Preţioasa zise:

— Ci nu mi-o luaţi, domnule, că-i o baladă pe care tocmai mi-a dat-o acum cineva, n-am apucat nici măcar s-o citesc!

— Cum, ştii să citeşti, copilă? – zise unul.

— Şi să scrie – răspunse bătrână –, că pe nepoată-mea am crescut-o ca pe o fiică de cărturar.

Cavalerul desfăcu hârtia şi văzu că înăuntru se afla un scud de aur, şi zise:

— Zău, Preţioaso, scrisoarea asta îşi are preţul într-însa: ia scudul aflat în baladă.

— Ce mai – zise Preţioasa –, poetul m-a luat drept sărmană. Adevărat zic că e mai mare minunea ca un poet să-mi dea mie un scud decât să-l primesc eu însămi: dacă toate baladele lui au să vină cu adaosul acesta, aducă tot *Romancero* general27 şi trimită-mi-le una câte una, că eu am să le pipăi pulsul, şi de-o fi tare, am să mă-nmoi eu şi am să le primesc.

Cei ce-o auzeau pe ţigăncuşă rămaseră uimiţi atât de înţelepciunea ei cât şi de hazul cu care vorbea.

— Citeşte, domnule, – zise ea –, şi citeşte cir glas tare; vedea-vom dacă poetul acesta e la fel de deştept pe cât e de darnic.

Şi cavalerul citi precum urmează:

Ţigăncuşo, eşti frumoasă, te slăveşte-o lume-ntreagă, dar cum eşti de piatră, dragă, ţi se zice Preţioasă.

Că-i aşa, fără greşeală, mi s-arată chiar prin tine: nu e chip să se dezbine frumuseţea de răceală.

Ca şi-n merite, la fel dacă vrei spori-n trufie, vai de veacul care ştie c-ai venit pe lume-n el, căc-i un vasilisc sub pleoape creşte-ţi, ce. privind, ucide, şi-un regat, ce şi candid e, dar ni-i satrapie-aproape.

Frumuseţi ce-atât de rare-s cum le poate naşte-o laie, de-unde-ţi scoase-aşa văpaie prăpăditul Manzanares?

Dânsa-i va aduce-ncoace faima Tagului semeţ, Preţioasa mai de preţ decât Gangele-l va face.

Ne ghiceşti noroc şi soartă, nenorocu-n jur purtându-l: frumuseţea ta şi gândul nu pe-acelaşi drum se poartă, căci la greu, când ochii-au parte să te-admire călăuză, gândul tău curat te scuză, dar *ca* nurii semeni moarte.

Zice-se că vrăjitoare sunteţi toate-n neamul tău „vraja ta însă mai rău ne loveşte şi-i mai tare, căci pe toţi târându-i pradă câţi te văd, tu faci, copilă, farmecele fără milă aprige în ochi să-ţi şadă.

În puteri mereu te-avânţi, căci dansând, ne uluieşti, ne ucizi când ne priveşti şi ne-ncînţi mereu când cânţi.

Vrăji ştii face-oricând cu carul, de priveşti, spui, cânţi sau taci, vii aproape-ori te retragi, tot i-aţâţi iubirii jarul.

Peste pieptul cel mai prob stăpânirea ţi se-ntinde, martor chiar al meu sosind e, fericit că-ţi este rob.

Preţios odor iubit: preasmerit acesta-ţi scrie, tu fiindu-i moarte vie, un sărac îndrăgostit.

— Cei din urmă stih sfârşeşte cu *sărac* – zise atunci Preţioasa semn rău; niciodată îndrăgostiţii nu trebuie să spună că sunt săraci, fiindcă la început, după părerea mea, sărăcia e duşmancă înverşunata a iubirii.

— Cine te-a învăţat asta, codano? – zise unul.

— Cine să mă fi-nvăţat? – răspunse Preţioasa. Oare n-am şi eu un suflet în trup? Oare n-am împlinit şi eu cincisprezece ani? Nu-s ciungă, nu-s şoldie, nici şchioapă la minte. Duhul ţigăncilor merge după altă miazănoapte decât al celorlalţi oameni, şi le-o ia mereu înaintea anilor; nu găseşti ţigan prost şi nici ţigancă grea de cap, şi cum ei, ca să-şi câştige pâinea, trebuie să fie isteţi, vicleni şi amăgitori, îşi înviorează mintea la fiecare pas şi n-o lasă cu niciun chip să prindă mucegai. Le vedeţi pe fetişcanele astea, soaţele mele, care tac şi par neroade? Păi ia vârâţi-le un deget în gură şi pipăiţi-le măselele de minte, şi-atunci o să vedeţi ce-o să vedeţi. Nu-i fată de doisprezece ani care să nu ştie ce ştie una de douăzeci şi cinci, fiindcă meşteri şi îndrumători le sunt dracul şi deprinderea, care le vârâ-n cap într-un ceas ce-ar fi trebuit să înveţe într-un an.

Cu cele spuse de ea, ţigăncuşa îi ului pe ascultătorii ei, şi cei ce jucau, ba chiar şi cei ce nu jucau îi făcură parte la câştig. Treizeci de reali 27 a culese puşculiţa bătrânei şi, mai bogată şi mai voioasă decât o Duminică a Floriilor, îşi mină

7 – Nuvele” ” exemplare mieluşelele şi o porni spre casa locţiitorului, rămânând ca într-una din zilele următoare să se întoarne cu cioporul ei şi să-i desfete pe domnii aceia atât de mărinimoşi. Doamna doña Clara, soţia domnului locţiitor, fusese înştiinţată că urmau să-i vină acasă ţigăncuşele, şi le aştepta acum ca pe o ploaie de mai, cu slujnicele şi jupânesele ei, împreună cu cele ale unei alte doamne, vecină cu dânsa, căci se strânseseră toate laolaltă ca s-o vadă pe Preţioasa. Şi nici nu intrară bine ţigăncile, când dintre toate străluci Preţioasa ca văpaia unei facle printre alte lumini mai plăpânde, astfel încât toate dădură fuga spre ea: unele o îmbrăţişau, altele o priveau, care o binecuvântau, care o lăudau.

Doña Clara zicea: – Da, ăsta zic şi eu păr de aur! Aceştia zic şi eu ochi de smaralde!

Doamna, vecina ei, o trecea toată prin sită şi făcea tocăniţă din toate mădularele şi încheieturile ei. Şi ajungând cu lăudatul la o gropiţă din bărbia Preţioasei, zise:

— Ah, ce mai gropiţă! în gropiţa asta au să se poticnească toţi ochii ce-o vor privi.

Vorbele acestea le auzi un scutier al doamnei doña Clara, care se afla acolo, bogat în barbă şi în ani, şi care zise:

— Asta numeşti domnia ta gropiţă, doamna mea? Atunci ori nu mă pricep eu, ori asta nu-i gropiţă, ci gropniţă de dorinţe vii. Zău, atât e de nurlie ţigăncuşa asta, încât nici dac-ar fi făcută din argint sau din acadea n-ar putea fi mai bine! Ştii să ghiceşti norocul, fetiţo?

— În trei, patru feluri – răspunse Preţioasa.

— Şi asta mai ştie? – zise doña Clara. Pe viaţa locţiitorului, stăpânul meu, trebuie să-mi ghiceşti, copilă de aur, şi copilă de argint, şi copilă de mărgăritar, şi copilă

de rubin, şi copilă din cer, că mai mult nu pot spune.

— Dă-i, dă-i fetei palma, şi cu ce să facă cruce – zise bătrâna – şi veţi vedea ce de-o să vă spună, că ştie mai multe decât un doftor în ale medicinii.

Doamna locţiitoare duse mâna la buzunar şi văzu că n-are nicio leţcaie. Le ceru un ban slujnicelor sale, dar nu avea niciuna, necum doamna vecină.

Preţioasa văzând asta, zise:

— Toate crucile, dacă sunt cruci, sunt bune, dar cele de argint sau de aur sunt şi mai bune; cât despre semnul crucii făcut în palmă cu un ban de aramă, afle domniile voastre că dăunează ghicitului, cel puţin în ce mă priveşte, aşa că tare-mi place să fac întâia cruce cu vreun scud de aur sau cu un real de opt sau măcar cu unul de patru, că mi-s ca ţârcovnicii, când e dania bună, mă bucur.

— Ai haz, copilo, pe viaţa ta – zise doamna vecină.

Şi, întorcându-se către scutier, îi spuse:

— Dumneata, domnule Contreras, n-ai cumva la îndemână vreun real de patru? Dă-mi-l, şi când vine doctorul, soţul meu, ţi-l înapoiez.

— Am, cum să nu – răspunse Contreras –, dar l-am zălogit pentru douăzeci şi doi de maravedişi, de cât am cinat aseară; daţi-mi-i şi mă duc după el zburând.

— N-avem toate câte suntem aici nici măcar un cuarto – zise doña Clara – şi dumneata ceri douăzeci şi doi de maravedişi? Fugi de-aici, Contreras, totdeauna ai fost obraznic.

Una din slujnicele de faţă, văzând nerodnicia casei, îi spuse Preţioasei:

— Fato, ar fi oare ceva dacă ai face crucea cu un degetar de argint?

— Cum să nu – răspunse Preţioasa – cele mai bune cruci din lume se fac cu degetare de argint, mai cu seamă dacă-s multe.

— Am eu unul – făcu slujnica –, dacă ajunge, uite-l, numai să-mi ghiceşti şi mie.

— Atâtea ghicituri pentru un degetar? – zise ţiganca bătrână. Nepoată, isprăveşte iute, că se lasă noaptea.

Preţioasa luă degetarul şi mina doamnei locţiitoare şi zise:

Frumuşico. frumuşico, tu cu mâini de-argint curate, de băi bal eşti mai iubită ca de regele-Aâpujarrel2S.

Eşti columbă fără fiere, uneori însă mai tare decât o leoaică mamă ori tigru-n Circania29, poate, însă cât ai zice peşte ţi-a fugit şi supărarea

7* 11

şi rămâi mironosiţă şi mai blândă ca o oaie.

Te cerţi mult, mănânci pe sponci, sufletu-ţi cam zuliar e, căci locţiitoru-i vesel, de topuz mai vrea să scape.

Când erai, văd, domnişoară te-a iubit un chipeş fanie, blestemaţi mijlocitorii ce le-ncurcă rău pe toate.

Dac-ai fi ajuns măicuţă, peste schit ai fi mai mare, căci de stareţă ai semne patru sute mari şi late.

Nu-ţi mai spun acum şi asta, dar la o adică, haide: văduvă-ai să fii, dar nuntă încă de trei ori vei face.

Nu mai plânge, doamnă dragă, noi, ţigăncile, ca-n carte nu grăim chiar totdeauna, nu mai plânge, fii pe pace.

N-ai decât să faci altminteri şi să mori întâi matale, scapi aşa de-ameninţarea de-a rămâne văduvoaie.

Te aşteaptă o moştenire, iute-acum, belşugu-i mare, vei avea un fiu canonic, dar biserica n-apare, nu prea văd c-ar fi-n Toledo; dar şi-o fată dalbă-avea-vei şi-aurie: ca măicuţă ar putea fi şi perlată.

Dacă soţul tău o lună are viaţă şi nu moare, ai să-l vezi la Salamanca sau la Burgos tare mare.

Ai o aluniţă! Doamne, ce drăguţă lună pare, şi la antipozi tărâmuri negre luminând, ce soare!

Ştiu mulţi orbi ce-ar da, s-o vadă, chiar şi patru, cinci carboave, stai acum zâmbind a râde, bată-te mereu noroace!

De căderi ai însă grijă, mai cu seamă de-a pe spate, c-aia e mai cu primejdii pentru nobilele doamne.

Ar mai îi de spus mai multe: las pe vineri, dacă-ţi place, şi-o s-auzi, sunt şi de bine, dar, să ştii, mai sunt şi proaste.

Preţioasa isprăvi de ghicit şi aprinse în toate cele de

faţă dorinţa de a le ghici şi lor, toate făcându-i această rugăminte, dar ea le amână pentru vinerea viitoare, şi ele-i făgăduiră că vor avea reali de argint pentru făcutul crucilor. Într-acestea, sosi domnul locţiitor, căruia îi povestiră minuni despre ţigăncuşă, el le puse să dănţuiască un pic şi întări ca adevărate şi îndreptăţite laudele ce-i fuseseră aduse Preţioasei, şi, ducând mâna la buzunar, dădu a se înţelege că voia să-i dăruiască ceva, dar după ce şi-l purică, scutură şi scormoni bine, scoase în cele din urmă mâna goală, zicând:

— Pe legea mea, n-am nicio leţcaie; dă-i domnia ta, doña Clara, un real Preţioasei, că ţi-l dau eu înapoi numaidecât.

— Bună treabă, domnule, zău aşa! Da, uite realul pe tavă! N-am avut noi toate nici măcar un cuarto ca să facă semnul crucii, şi dumneata vrei să avem un real?

— Păi dă-i măcar vreun guleraş valon 30 de-al domniei tale sau altceva acolo, că o să mai vie Preţioasa şi altă dată, şi atunci avem s-o omenim mai bine.

La care doña Clara zise:

— Ba tocmai ca să vină şi altă dată nu vreau să-i dau nimic acuma Preţioasei.

— Apăi dacă nu-mi daţi nimic – zise Preţioasa –, n-am să mai calc niciodată pe-aici. Ba nu, am să mă-ntorc, numai ca să-i slujesc pe nişte domni atât de nobili, dar o să-mi vâr bine-n cap că n-or să-mi dea nimic şi-o să mă crut de osteneala aşteptării. Vezi de peşcheşuri, domnule locţiitor, vezi de peşcheşuri, şi nu veni domnia ta cu obiceiuri noi, că ai să mori de foame. Ia seama, doamnă, pe-aici am auzit zicându-se, şi cu toate că-s tinerică, înţeleg că nu-s vorbe măgulitoare, că din slujbe trebuie să scoţi bani ca să ai de unde plăti amenzile la descărcări 31 şi ca să pretinzi alte slujbe.

— Aşa zic şi fac oamenii fără suflet – i-o întoarse locţiitorul –, dar judecătorul care-şi face descărcarea cinstit nu va trebui să plătească nicio amendă, şi buna folosire a slujbei avute va fi chezăşia ca să i se dea alta.

— Domnia ta vorbeşti ca un adevărat sfânt, domnule

locţiitor – răspunse Preţioasa –, dă-i înainte tot aşa şi-o să-ţi tăiem flendurile ca să facem moaşte din ele.

— Multe mai ştii, Preţioaso – zise locţiitorul. Taci, căci am să fac tot ce se poate ca să te vadă maiestăţile lor, fiindcă eşti bucăţică regească.

β – Or să mă vrea drept paiaţă – răspunse Preţioasa –, şi cum n-o să mă pricep să fiu, o să se ducă totul de râpă. Dacă m-ar vrea pentru înţelepciunea mea, n-ar avea decât să mă ia, dar prin unele palate mai bine le merge paiaţelor decât înţelepţilor. Eu una mă simt bine aşa, ţigancă şi săracă, şi soarta meargă pe unde-o vrea cerul.

— Ei, fato – zi se bătrâna ţigancă –, nu mai vorbi, c-al vorbit mult şi ştii mai multe decât te-am învăţat eu: nu te ascuţi atâta că o să ajungi boantă; vorbeşte numai ce-ţi îngăduie anii tăi şi nu te cocoţa în slăvi, că nu-i una de unde să nu te pască ditamai căderea.

— Îl au pe dracul în ele ţigăncile astea! – zise atunci locţiitorul.

Ţigăncile îşi luară bun rămas şi, când să plece, jupâniţa cu degetarul zise:

— Preţioaso, ghiceşte-mi şi mie sau de nu, dă-mi degetarul înapoi, fiindcă n-am cu ce să lucrez.

— Dragă jupâniţă – răspunse Preţioasa –, închipuieşte-ţi că ţi-am ghicit şi fă-ţi rost de alt degetar sau nu mai face niciun fel de şabace până vineri, când am să mă-ntorc şi-o să-ţi ghicesc mai multe noroace şi aventuri decât sunt într-un roman cavaleresc.

Plecară şi se-alăturară numeroaselor ţărănci care pe la ceasul Ave-Mariilor 32 obişnuiesc să iasă din Madrid ca să se întoarcă la el e-n sat, şi se întorceau în ceată, iar ţigăncile se ţineau totdeauna după ele şi mergeau fără grijă, pentru că bătrâna ţigancă trăia mereu cu spaima să nu i-o fure cineva pe Preţioasa.

Se întâmplă, dar, că în zorii unei zile, când se întorceau la Madrid ca să-şi ia haraeiul împreună cu celelalte ţigăncuşe. În tr-o vâlcea, la vreo cinci sute de paşi înainte de intrarea în oraş, văzură un tânăr chipeş şi îmbrăcat în straie bogate de drum. Sabia şi pumnalul pe

care le purta îi străluceau, după cum se spune, ca aurul; pălăria îi era împodobită cu panglică scumpă şi cu pene felurit colorate.

Ţigăncile stătură locului când îl văzură şi prinseră a-l măsura pe îndelete cu privirea, mirate că un flăcău atât de frumos se găsea la ceasul acela într-un asemenea loc, pe jos şi singur.

El se apropie de ele şi, adresându-se ţigăncii mai vârstnice. Îi zise:

— Pe viaţa dumitale, prietenă dragă, fă-mi plăcerea şi, lasă-mă să-ţi spun, dumitale şi Preţioasei, aici, deoparte, două vorbe, spre folosul vostru.

— Dacă nu ne-abatem din drum şi nu zăbovim mult. să fie într-un ceas bun – răspunse bătrâna, şi, chemând-o pe Preţioasa, se depărtară de celelalte la vreo douăzeci de paşi şi, aşa. În picioare, cum stăteau, tânărul le spuse:

— Viu într-atâta de robit înţelepciunii şi frumuseţii Preţioasei, încât, după ce m-am silit din răsputeri să nu ajung aici, m-am aflat în cele din urmă şi mai robit, şi mai neputincios. Eu. doamnele mele, căci pururi vă voi da numele acesta dacă cerul îmi va ocroti dorinţa, sunt cavaler, după cum v-o poate arăta însemnul acesta – şi, dându-şi la o parte mantia scurtă, lăsă să i se vadă pe piept unul dintre cele mai înalte ordine din Spania –, sunt fiul lui Cutare – cuviinţa ne face să nu-i dezvăluim aici numele –, mă aflu sub tutela şi ocrotirea lui, sunt fiu unic şi mă aştept la o moştenire însemnată. Tatăl, meu se află aici, la curte, unde cere o slujbă şi, cum a şi fost consultat în privinţa ei, e aproape sigur că o va obţine. Şi cu toate că sunt de rangul şi nobleţea pe care vi le-am adus la cunoştinţă şi care trebuie să vă fi şi sărit în ochi până acum, aş vrea totuşi să fiu un mare senior ca să ridic la înălţimea mea umilinţa Preţioasei, făcându-mi-o egală şi stăpână. Nu-i fac curte ca s-o înşel şi în adevărul iubirii pe care i-o nutresc nu poate încăpea niciun fel de înşelăciune; nu vreau decât s-o slujesc aşa cum îi ra plăcea ei mai mult: voinţa dânsei este şi a mea. Pentru ea, sufletu-mi e o ceară în care dânsa va putea întipări tot ce va vrea, iar ca să-l

păstrez şi să-l păzesc, semnul ei nu va fi ca întipărit în ceară, ci ca sculptat în marmuri, a căror tărie înfruntă durata vremurilor. Dacă daţi crezare acestui adevăr, speranţa mea nu-şi va îngădui nicio slăbiciune, dar de nu mă credeţi, îndoiala voastră mă va lăsa pururi temător. Numele meu e acesta (şi şi-l spuse), pe cel al tatălui meu vi l-am şi spus, casa în care trăieşte e pe strada cutare şi are semnele cutare şi cutare; are vecini pe care-i veţi putea descoase, la fel ca şi pe cei ce nu-i sunt vecini, pentru că rangul şi numele tatii şi-al meu nu-s atât de şterse încât să nu fie cunoscute pin toate ungherele palatului şi chiar în întreaga curte. Arr la mine o sută de scuzi de aur ca să vi-i dau drept arvună şi dovadă a ceea ce am de gând să vă dau, fiindcă cine-şi dăruieşte sufletul nu are de ce să-şi refuze averea.

În vieme ce cavalerul spunea acestea, Preţioasa îl privea cu luare-aminte şi nu încape îndoială că nici vorbele, nici boiul lui nu-i displăcură, aşa că, întorcându-se către bătrî. nă, zise:

— Iartă-mă, bunico, că-mi iau îngăduinţa să-i răspund acestui domn atât de îndrăgostit.

— Răspunde ce vrei, nepoată – răspunse bătrâna –, căci ştiu că ai minte pentru toate.

Şi Preţioasa zise:

— Eu, domnule cavaler, deşi sunt ţigancă sărmană şi de obârşie umilă, am aici înăuntru un anumit duhuleţ năstruşnic ce mă-mpinge la lucruri mari. Pe mine nu mă mişcă făgăduielile, nu mă năruie darurile, nu mă clintesc supunerile, nici nu mă uluiesc complimentele drăgăstoase şi, cu toate că n-am decât cincisprezece ani, pe care, după socotelile bunicii, am să-i împlinesc de Sfântul Mihail ce vine, sunt de mult bătrână la gânduri şi pricep mai mult decât îmi făgăduieşte vârsta, mai degrabă datorită înzestrării mele fireşti decât experienţei; de la una sau de la alta, ştiu însă că patimile iubirii, la cei proaspăt îndrăgostiţi, sunt ca nişte izbucniri nesăbuite ce fac ca voinţa să-şi iasă din ţâţâni, aşa încât aceasta, trecând peste orice piedici, se aruncă nebuneşte după dorinţă şi, crezând

că are să dea de slava ochilor ei, dă de iadul amărăciunilor. Dacă obţine ce doreşte, dorinţa scade odată cu stăpânirea lucrului dorit şi poate că atunci, când ţi se deschid ochii înţelegerii, îţi dai seama că e nimerit să urăşti ceea ce mai-nainte adorai. Temerea asta naşte în mine asemenea bănuieli, încât nu mă încred în nicio vorbă şi mă-ndoiesc de multe fapte. Un singur giuvaer am şi mi-e mai de preţ decât viaţa, şi anume neprihănirea şi fecioria mea, şi nu mi-l voi vinde nici pe făgăduieli, nici pe daruri, pentru că tot vândut s-ar chema că este, iar dacă ar putea fi cumpărat, ar avea parte de puţină preţuire: nu mi-l vor răpi nici viclenii şi nici înşelăciuni; ci gândesc mai degrabă să mă duc cu el în mormânt şi poate în cer, decât să-l pun în primejdia de a fi atacat şi pângărit de năluci şi închipuiri visate. Fecioria este o floare pe care, de-ar fi cu putinţă, nici cu gândul n-ar trebui s-o laşi întinată. Trandafirul tăiat din tufa lui, ce iute şi ce lesne se ofileşte! Unul îl atinge, altul îl miroase, acela îi smulge petalele şi, în cele din urmă, se prăpădeşte în mâinile bădărane. Dacă domnia ta, domnule, nu vii cumva decât după prada aceasta, n-o vei putea lua decât ferecată cu legăturile şi lanţurile căsătoriei, căci dacă e să se plece fecioria, atunci s-o facă sub acest jug sfânt, pentru că atunci nu înseamnă s-o pierzi, ci s-o foloseşti în tocmeli ce făgăduiesc doar câştiguri fericite; dacă voieşti a-mi fi soţ, îţi voi fi soţie. Dar multe condiţii şi cercetări trebuie îndeplinite mai întâi. În primul rând trebuie să ştiu dacă eşti cel ce zici că eşti; apoi, încredinţându-mă de acest adevăr, trebuie să părăseşti casa părinţilor domniei tale şi s-o schimbi cu şetrele noastre şi, îmbrăcând straie de ţigan, să urmezi doi ani la şcolile noastre; răstimp în care ne vom lămuri de felul dumitale de a fi, domnia ta de al meu, iar la urmă. dacă domnia ta vei fi mulţumit de mine şi eu de domnia ta, mă voi încredinţa domniei tale şi-ţi voi fi soţie; până atunci însă cată să mă tratezi ca pe o soră şi eu am să te slujesc cu umilinţă. Şi trebuie să ţii seama că în răstimpul acestui noviciat s-ar putea să-ţi redobândeşti văzul pe care acum ţi l-ai pierdut pesemne sau, cel puţin, îţi e înceţoşat, şi să

vezi că era mai bine să fugi de ceea ce urmăreşti acum cu atâta înverşunare, iar după ce-ţi vei recăpăta libertatea pierdută, o bună căinţă face iertată orice greşeală. Dacă vrei cu aceste condiţii să intri ca soldat în oştirea noastră, hotărârea e-n mâinile domniei tale. numai că de vei încălca fie şi numai una din ele, n-ai să ai parte nici măcar de-un deget de-al meu.

Tânărul rămase uluit de vorbele Preţioasei şi încremeni ca fermecat, cu ochii în pământ, dând semne a cugeta ce răspuns să-i dea. Văzând acestea, Preţioasa îi vorbi iarăşi:

— Nu-i o treabă atât de grabnică încât s-o poţi şi să trebuiască s-o dezlegi în puţinele clipe ce ni le lasă aici timpul. intoarce-te, domnule, în oraş şi chibzuieşte pe-ndelete ce socoteşti că-ţi cade mai bine, şi tot aici îmi vei putba vorbi în toate zilele de sărbătoare când vei voi, în drum spre Madrid sau când vin de-acolo…

— Când cerul mi-a hărăzit să te iubesc, Preţioasa mea, m-am hotărât să fac pentru tine orice i-ar năzări voii tale să-mi ceară, deşi niciodată nu mi-a trecut prin gând că aveai să-mi ceri ceea ce-mi ceri. De vreme ce însă placul tău vrea ca al meu să se potrivească şi să se dea după al tău, socoteşte-mă chiar din clipa asta ţigan şi supune-mă tuturor încercărilor la care voieşti a mă supune mai mult, căci totdeauna ai să mă găseşti acelaşi cum îţi mărturisesc acuma că sunt; spune-mi când Vrei SR. – mi schimb straiele, fiindcă eu unul aş vrea s-o fac numaidecât, căci, sub cuvânt că mă duc în Flandra, îi voi amăgi pe părinţii mei şi voi scoate şi ceva bani de cheltuială pentru câteva zile, şi cel mult opt voi mai zăbovi cu pregătirile de plecare. Pe ieşi ce mă vor însoţi voi şti eu cum să-i amăgesc ca să iasă după voia mea. Ceea ce-ţi cer, dacă pot îndrăzni cumva să-ţi cer şi să te rog ceva. este ca, dacă nu poţi face astăzi cercetările privitoare la rangul meu şi la cel al părinţilor mei, să nu te mai duci la Madrid, pentru că n-aş vrea ca unul d.în multele prilejuri ce se pot ivi acolo să-mi răpească norocul ce mă costă atât de mult.

— Asta nu, domnule amorez – răspunse Preţioasa –,

află că la mine libertatea trebuie să fie totdeauna nestânjenită, fără s-o înăbuşe şi s-o tulbure gelozia, şi cată să înţelegi că nu mi-o voi împinge atât. de departe, încât să nu se vadă de la mare distanţă că cinstea îmi e deopotrivă cu nesfiala, iar cea dintâi povară pe care voiesc s-o porţi e cea a încrederii ce trebuie s-o ai în mine. Şi ia seama că îndrăgostiţii care încep făcând pe geloşii sunt ori săraci cu duhul, ori înfumuraţi.

— Eşti un drac împielițat, fetiţo – zise atunci ţiganca bătrână –, ia te uită, spui lucruri pe care nu le-ar spune niciun student de la Salamanca. Ştii tu ce-i aia dragoste, ştii tu ce-i aia gelozie, ce-i aia încredere: cum vine asta? Că m-ai năucit şi stau şi te-ascult ca pe-o îndrăcită care turuie latineşte fără să ştie o boabă.

— Taci, bunico – răspunse Preţioasa –, şi află că tot ce-auzi de la mine sunt nimicuri şi glume faţă de c-le multe şi mai adevărate ce-mi rămân în cuget.

Tot ce spunea Preţioasa şi toată cuminţenia ce-o dovedea nu făceau decât să pună paie peste focul ce ardea în pieptul cavalerului celui îndrăgostit. În cele din urmă, rămaseră înţeleşi să se vadă peste opt zile în acelaşi, loc, unde el avea să vină ca să dea seama cum stă cu treburile, ele urmând să aibă răgaz pentru a cerceta adevărul spuselor lui. Tânărul scoase o punguţă de brocart, în care spuse că sunt o sută de scuzi de aur, şi i-o dădu bătrânei, dar Preţioasa nu voia cu niciun chip să-i ia, drept care ţiganca zise:

— Taci, fato, că cel mai bun semn ce l-a dat domnul acesta cum că-ţi este supus e că-ţi închină astfel armele în chip de supunere, iar dărnicia, în orice împrejurare, a fost totdeauna semn de inimă mărinimoasă. Şi adu-ţi aminte de proverbul care zice: „La cer înalţi ruga şi dai cu măciuca”. Şi mai mult, nu vreau ca din pricina mea să-şi piardă ţigăncile faima de lacome şi de calice pe care şi-au dobândit-o pentru veacuri îndelungate. Cum, Preţioaso, vrei să dau cu piciorul la o sută de scuzi, şi încă numai şi numai de aur, când îi poţi purta cusuţi în tivul unei fuste de nici doi reali şi să-i ţii acolo ca şi cum ai ţine un drept de

proprietate veşnică asupra ierburilor din Extremadura? Şi dacă vreunul din fiii, nepoţii sau rubedeniile noastre ar cădea, prin cine ştie ce nenoroc, în mâinile justiţiei, e oare vreun hatâr mai în stare să ajungă la urechea judecătorului şi a grefierului decât scuzii aceştia ajunşi în pungile lor? De trei ori pentru trei vini deosebite m-am pomenit aproape urcată pe măgar ca să fiu biciuită, şi de una m-a scăpat un vas de argint, de alta un şirag de mărgăritare şi de cealaltă patruzeci de reali de opt, pe care-i schimbasem pe bani mărunţi, dând pe deasupra şi douăzeci de reali pentru schimb. Vezi, fata mea, că avem parte de-o slujbă tare primejdioasă şi plină de piedici şi de împrejurări silnice şi n-avem alte apărări care să ne ocrotească şi să ne scoată din nevoi mai năpristan decât armele marelui Filip; nu-i chip să treci peste *plus ultra* 33 al lor. Pentru un dublon cu două feţe 34 ni se-arată veselă faţa cea mohorâtă a judecătorului şi-ale tuturor împuterniciţilor morţii, harpii ale noastre, ale sărmanelor ţigănci; mai pe plac le e să ne jumulească şi să ne jupoaie pe noi decât pe un tâlhar de drumul mare; niciodată, oricât de zdrenţăroase şi de prăpădite ne-ar vedea, nu ne cred sărace, zic că suntem ca mintenele franţujilor din Belmonte 33: jerpelite şi slinoase, dar doldora de dubloni.

— Pe viaţa dumitale, bunico, nu mai vorbi, că eşti în stare să citezi atâtea legi în sprijinul păstrării banilor, încât ai să le isprăveşti şi pe cele ale împăraţilor; păstrează-i şi să-ţi fie cu folos, şi dar-ar Domnul să-i îngropi într-un mormânt de unde să nu mai ajungă a vedea vreodată lumina soarelui şi nici să nu fie nevoie s-o mai vadă. Ortacelor noastre însă e musai să le dai ceva, că ne aşteaptă de multişor şi s-or fi supărat.

— Or să vadă ele – i-o întoarse bătrâna – bani din ăştia aşa cum îl văd eu pe sultanul turcilor. Drăguţul de domn facă bine şi vază de nu i-a mai rămas vreun bănuţ de argint sau niscai cuartos, şi să-i împartă lor, că se vor mul –, ţumi şi cu puţin.

— Am, sigur că da – zise amorezul.

Şi scoase din buzunar trei reali de opt pe care-i

împărţi celor trei ţigăncuşe, drept care ele rămaseră mai bucuroase şi mai mulţumite decât obişnuieşte a rămâne un autor de comedii când, aflat în întrecere cu altul, i se scrie pe zidurile de la răspântii: „*victor*, *victor*!” *36*

Într-un cuvânt, se înţeleseră, după cum s-a spus, să se întâlnească peste opt zile, şi că pe el, după ce va deveni ţigan, avea să-l cheme Andres Caballero, deoarece mai erau printre ei ţigani cu numele acesta.

Andres, căci aşa îl vom numi de-acum încolo, nu îndrăzni s-o îmbrăţişeze pe Preţioasa, ci, trimiţându-i prin priviri sufletul, le părăsi, dacă se poate spune aşa, fără el, şi intră în Madrid, iar dânsele, nespus de mulţumite, făcură acelaşi lucru.

Preţioasa, mişcată oarecum, dar mai mult cu bunăvoinţă decât cu iubire, de arătarea chipeşă a lui Andres, dorea să afle cât mai curând dacă eref cine spusese că e: intră în Madrid şi, după ce străbătu câteva străzi, îl întâlni pe pajulpoet, cel cu stanţele şi scudul, iar el, văzând-o, se apropie de dânsa şi zise:

— Să-ţi fie-ntr-un ceas bun venirea, Preţioaso: ai citit oare stanţele pe care ţi le-am dat deunăzi?

La care Preţioasa răspunse:

— Înainte de a-ţi răspunde ceva, trebuie să-mi spui un adevăr, pe viaţa cui îţi este cel mai drag.

— E o rugăminte – răspunse pajul – pe care, chiar de m-ar costa viaţa, nu m-aş codi s-o îndeplinesc.

— Apăi adevărul pe care vreau să mi-l spui – zise Preţioasa – este dacă întâmplător eşti poet.

— Dacă aş fi – îi întoarse pajul vorba – n-aş fi decât întâmplător. Trebuie să ştii însă, Preţioaso, că numele acesta de poet foarte puţini îl merită, aşa că eu unul nu-s decât un iubitor al poeziei, iar pentru ceea ce îmi face trebuinţă, nu mă duc nici să cer, nici să caut versuri străine: cele pe care ţi le-am dat sunt ale mele, şi acestea pe care ţi le dau acuma de asemenea, dar asta nu înseamnă că sunt poet, ferească Sfântul.

— E atât de rău să fii poet? – i-o întoarse Preţioasa.

— Nu-i rău – zise pajul –, dar să fii numai poet nu

socot că e prea bine. Poezia trebuie folosită ca un giuvaer foarte preţios, pe care stăpânul lui nu-l poartă în fiece zi, nici nu-l arată fitecui, nici la fiece pas, ci numai când se cuvine şi are temei să-l arate. Poezia e o preafrumoasă domniţă, neprihănită, cinstită, cuminte, iscusită, sfioasă şi retrasă între hotarele înţelepciunii celei mai înalte. E prietenă a singurătăţii; îi ţin de urât izvoarele, o mângâie pajiştile, îi descreţesc fruntea copacii, o înveselesc florile şi, în cele din urmă, ea însăşi îi desfată şi-i instruieşte pe toţi cei ce se împărtăşesc dintr-însa.

— Cu toate acestea – răspunse Preţioasa –, am auzit zicându-se că e săracă lipită pământului şi că e întrucâtva şi cerşetoare.

— Ba e dimpotrivă – zise pajul –, fiindcă nu-i poet care să nu fie bogat, de vreme ce toţi trăiesc mulţumiţi de starea lor, filosofie la care puţini ajung. Ce te-a minat însă, Preţioaso, să-mi pui întrebarea asta?

— M-a mânat – răspunse Preţioasa – mirarea pe care mi-a pricinuit-o scudul acela învelit în versurile dumitale, când eu una îi socoteam săraci pe toţi sau pe mai toţi poeţii; acum însă, când ştiu că nu eşti poet, ci doar iubitor al poeziei, s-ar putea să fii şi bogat, deşi mă-ndoiesc, din pricină că prin acea părticică din dumneata prin care ţi-e hărăzit să faci stihuri, ţi-e hărăzit şi să ţi se scurgă toată averea pe care ai putea-o avea, căci, după cum se spune, nu-i poet care să ştie a-şi păstra averea ce-o are sau să o câştige pe-aceea pe care n-o are.

— Ei bine, eu nu mă număr printre aceştia – i-o întoarse pajul fac stihuri, dar nu-s nici bogat, nici sărac, şi pot prea bine să dăruiesc un scud sau doi cui vreau fără să mă mai amărăsc sau să li-i pun la socoteală, *aşa* cum fac genovezii cu oaspeţii lor37. Ia, preţioasă perlă, încă o hârtie şi încă un scud pus în ea, fără să-ţi mai baţi capul dacă sunt poet ori ba. Nu vreau decât să gândeşti şi să crezi că acela care ţi le dă ar vrea să aibă bogăţiile lui Midas ca să ţi le dăruiască.

Şi zicând acestea, îi dădu o hârtie, iar Preţioasa, pipăind-o, văzu că înăuntru era şi scudul, şi zise:

— Hârtia asta are să trăiască ani mulţi, pentru că poartă două inimi într-însa: una cea a scudului, iar alta, cea a versurilor care sunt pline totdeauna de suflete şi de inimi. Afle însă domnul paj că nu vreau atâtea inimi cu mine; şi dacă nu scoate una, să se teamă că n-o să o primesc pe cealaltă; te preţuiesc ca poet, nu ca om darnic, şi-n felul acesta lega-vom prieteşug trainic, deoarece mai uşor e să te lipseşti de un scud, oricât ar fi el de tare, decât de lucrătura unei balade.

— Atunci – i-o întoarse pajul – facă-se voia ta, Preţioaso, să fiu eu sărac cu sila, dar nu arunca inima pe care ţi-o trimit în hârtia asta, şi dă-mi înapoi scudul, căci, atins de mina ta, îl voi păstra ca pe o relicvă câte zile voi avea.

Preţioasa scoase din hârtie scudul şi păstră hârtia, dar nu vru s-o citească pe stradă. Pajul îşi luă rămas bun şi plecă foarte mulţumit, crezând că Preţioasa rămăsese învinsă de vreme ce-i vorbise cu atâta căldură. Şi cum ea nu avea alt gând decât să caute casa tatălui lui Andres, fără a mai voi să se oprească nicăieri ca să danseze, în scurt timp ajunse pe strada unde era acea casă, şi care îi era foarte cunoscută; şi, după ce o străbătu până la jumătate, ridică ochii spre un balcon de fier aurit, ce-i fusese dat ca semn, şi văzu în el pe un cavaler de vreo cincizeci de ani, cu o cruce roşie pe piept şi cu înfăţişare plină de gravitate venerabilă şi care, de cum o zări pe ţigăncuşă, îi şi zise:

— Urcaţi, fetelor, că aici o să vi se dea de pomană.

La glasul lui veniră în balcon alţi trei cavaleri, printre dânşii aflându-se şi îndrăgostitul Andres, căruia, la vederea Preţioasei, îi fugi tot sângele din obraz şi fu cât pe ce să-şi piardă şi cunoştinţa, atât îi fu de mare emoţia stârnită de ivirea ei.

Urcară toate ţigăncuşele, afară de cea bătrână, care rămase jos ca să-i tragă de limbă pe slujitori despre adevărul celor spuse de Andres. Când intrară ţigăncuşele în încăpere, cavalerul cel vârstnic tocmai le spunea celorlalţi:

— Aceasta trebuie să fie, fără doar şi poate, frumoasa ţigăncuşă care se zice că bate Madridul.

— Ea este – făcu Andres – şi, fără doar şi poate, β cea mai frumoasă făptură ce s-a văzut.

— Aşa se spune – zise Preţioasa care, intrând, auzise totul –, adevărul însă e că aţi greşit cu jumătate din preţul cuvenit. Nurlie cred că sunt, dar chiar atât de frumoasă pe cât se spune, nici gând.

— Pe viaţa lui don Juanico, fiul meu – zise bătrânul –, eşti încă şi mai frumoasă decât se spune, mândră ţigancă!

— Şi cine e don Juanico, fiul domniei tale? – întrebă Preţioasa.

— Tânărul de lângă tine – răspunse cavalerul”.

— Zău, îmi închipuiam că domnia ta juri pe un ţânc de vreo doi ani. Da ia te uită ce mai zorzonel de don Juanico I Zău c-ar putea fi şi însurat şi, după liniile de pe frunte, n-o să treacă nici trei ani şi-o să fie, şi încă după placul lui, dacă nu cumva până atunci şi-l pierde sau şi-l schimbă.

— Ce mai calea-valea – zise unul din cei de faţă – ţir găncuşa se pricepe la linii?

Într-acestea, cele trei ţigăncuşe cure o însoţeau pe Preţioasa se strânseră într-un ungher al încăperii şi, însăilându-şi gurile unele de altele, se grămădiră ca să nu fie auzite. Şi Cristina zise:

— Fetelor, ăsta-i cavalerul care ne-a dat azi dimineaţă cei trei reali de opt.

— Da, e adevărat – răspunseră ele –, dar să nu suflăm o vorbă şi să nu-i spunem nimic dacă nu aduce el vorba despre asta: de unde ştim că nu vrea să se ascundă?

În vreme ce aşa stăteau lucrurile cu cele trei, Preţioasa răspunse la tărăşenia cu liniile:

— Ce văd cu ochii, ghicesc cu degetul. Ştiu despre seniorul don Juanieo, fără linii, că e cam iubăreţ, năvalnic şi pripit şi mare făgăduitor de lucruri ce par cu neputinţă, şi deie Domnul să nu umble şi cu minciunele, căci ar fi cel mai mare rău din toate. Are de făcut acum o călătorie tare departe de-aici. dar una gândeşte sârgul şi alta cine pune

şaua pe el, omul spune şi Dumnezeu dispune: gândeşti poate că te duci la Onez şi te pomeneşti la Gamboa38.

La acestea, don Juan răspunse:

— Într-adevăr, ţigăncuşo, ai ghicit multe trăsături deale firii mele, dar când spui că aş fi mincinos, eşti tare departe de adevăr", pentru că eu unul mă laud că-l spun în orice împrejurare. Cât aes pre călătoria cea lungă, ai ghicit, deoarece, fără-ndoială, cu voia lui Dumnezeu, peste patru, cinci zile voi pleca în Flandra, deşi tu mă ameninţi c-am s-o elrmesc din drum, dar eu n-aş vrea să mi sentâmple vreo năpastă care să mă-mpiedice să-l fac.

— Taci, domnişorule – răspunse Preţioasa – şi lasă-te în voia Domnului, că o să-ţi meargă foarte bine, şi află că eu habar n-am ce spun, dar nu-i de mirare că, vorbind mult şi cu toptanul, o mai şi nimeresc pe-alocuri; aş vrea să o nimeresc însă a te-ndupleca să n-o porneşti la drum, ci să-ţi astâmperi inima şi să rămâi cu părinţii tăi, ca să le dăruieşti o bătrâneţe tihnită, căci eu nu văd cu ochi buni acest du-te-vino în Flandra, mai ales pentru tinerii de vârsta ta fragedă; mai aşteaptă să creşti puţin, ca să poţi îndura muncile războiului, cu atât mai mult cu cât şi la tine-acasă ai război din belşug: destule lupte amoroase îţi iau cu asalt pieptul. Potoleşte-te, potoleşte-te, micuţule neastâmpărat, ia seama de două ori înainte. să te-nsori, şi miluieşte-ne olecuţă de dragul lui Dumnezeu şi-al numelui tău, că acum cu adevărat cred că eşti de familie bună, şi dacă la asta se adaugă şi încredinţarea că eşti sincer, am să-mi cânt singură laudele de biruinţa că am nimerit-o în toate câte le-am spus.

— Ţi-am mai spus o dată. fetiţo – răspunse don Juan, cel ce avea să devină Andres Caballero –, c-ai nimerit-o în toate, afară de teama pe care-o nutreşti că n-aş fi prea sincer: aici te înşeli, fără nicio îndoială; cuvântul le mi-l dau la ţară mi-l voi ţine la oraş sau în orice cât loc, fără să mă tragă nimeni de mânecă, fiindcă nu se poate lăuda că e cavaler cine cade în năravul minciunii. Tata te va milui de dragul lui Dumnezeu şi-al meu, pentru că azi dimineaţă eu le-am dat tot ce-aveam unor doamne, care de-or fi la fel de

linguşitoare pe cât sunt de frumoase, îndeosebi una dintre ele, zău n-aş vrea să fiu în pielea mea.

Auzind acestea, Cristina, cu aceeaşi fereală, le spuse celorlalte ţigănci:

— Vai, fetelor, să mor dacă nu vrea s-aducă vorba despre cei trei reali pe care ni i-a dat azi dimineaţă!

— Nu-i aşa – răspunse una din cele două – fiindcă a spus că erau nişte doamne, iar noi nu suntem, şi dacă e atât de sincer precum zice, nu putea minţi tocmai cu asta.

— Nu-i de mare însemnătate – răspunse Cristina – minciuna spusă fără a păgubi pe nimeni, ci doar spre folosul şi bunul nume al celui ce-o spune. Văd însă că nu ne dau nimic şi nici nu ne cer să dansăm.

Urcă într-acestea ţiganca bătrână şi zise:

— Nepoată, isprăveşte, că-i târziu, şi-avem multe de făcut şi încă şi mai multe de zis.

— Şi ce-i, bunico? – întrebă Preţioasa –, băiat sau fată? 39

— Băiat, şi tare mândru – răspunse bătrâna. Vino, Preţioaso, c-ai s-auzi adevărate minuni.

— Deie Domnul să nu moară din lehuzie! – zise Preţioasa.

— Vom fi cu ochii-n patru – i-o întoarse bătrâna cu atât mai mult cu cât până acum naşterea a fost norocoasă şi pruncul e ca de aur.

— A născut oare vreo doamnă? – întrebă tatăl lui Andres Caballero.

— Da, domnule – răspunse ţiganca –, dar naşterea a fost atât de tainică, încât n-o ştim decât Preţioasa şi cu mine, şi încă cineva, aşa că nu putem spune cine e.

— Nici nu vrem să ştim – zise unul dintre cei de faţă –, dar vai de capul celei ce-şi încredinţează taina limbilor voastre şi-şi bizuie onoarea pe ajutorul vostru.

— Nu toate suntem rele – răspunse Preţioasa –, poate că se află şi printre noi vreuna care să se laude că e la fel de tainică şi de sinceră ca şi cel mai ţanţoş bărbat din încăperea asta. Hai să plecăm, bunico, fiindcă aici nu dau doi bani pe noi. Apăi să ştiţi că nu suntem hoaţe şi nu ne

milogim la nimeni!

— Nu te supăra, Preţioaso – zise tatăl –, căci pe tine cel puţin cred că nimeni nu te poate bănui de ceva rău, deoarece chipul tău curat îţi este zălog şi se pune chezaş pentru faptele tale bune. Pe viaţa ta, Preţioaso, dănţuieşte niţel cu ortacele tale, că am aici un dublon de aur din cele cu două feţe, dintre care niciuna nu-i deopotrivă cu a ta, deşi sunt feţele a doi regi.

Cum auzi bătrâna acestea, cum zise:

— Hai, fetelor, poalele-n brâu şi faceţi-le pe plac domnilor acestora.

Apucă Preţioasa daireaua şi porniră a se-nvârti, legându-şi şi dezlegându-şi toate rotirile cu atâta farmec şi sprinteneală, încât picioarele lor atrăgeau ochii tuturor privitorilor, îndeosebi pe-ai lui Andres, care se ţineau atât de strâns de paşii Preţioasei, de parcă-ntr-înşii şi-ar fi avut centrul slavei sale, numai că soarta i-o tulbură în asemenea hal, încât i se prefăcu în iad: şi anume se întâmplă că în vârtejul dansului să-i cadă Preţioasei hârtia pe care i-o dăduse pajul şi, de îndată ce căzu, o şi ridică de jos acela ce nu avea o părere bună despre ţigănci şi care, despăturind-o numaidecât, zise:

— Straşnic, iacătă un soneţel! Să-nceteze dansul şi ascultaţi-mi-l, căci dacă mă iau după primul vers, zău că nu-i-deloc prost.

Preţioasa fu mâhnită, neştiind despre ce era vorba într-însul, şi-l rugă să nu-l citească şi să-i fie înapoiat, dar toată stăruinţa ei nu făcea decât să dea pinteni dorinţei lui Andres de a-l asculta. În cele din urmă, cavalerul îi dădu citire cu glas tare, şi el suna astfel:

Când Preţioasa viu daireaua bate, cu zvonu-i b. Înd rănind văzduhul moale, sâni perle, ce din mâini îi e \rg la poale, sunt flori, din gura-i darnic răsfirate.

Sufletu-uimit şi minţi le zburate lucrări suprafireşti văd dulci în cale, ce-atât de drepte-s, pure şi vitale, că aima-i pân’ la cerul nalt răzbate.

De-un fir de păr al ei smerit se-anină suflete mii, şi Amor, ei, la picioare, săg eţile-amândouă-nvins îşi pune 40.

Cu sorii ei orbeşte, dă lumină, cu ele-Amor în apărarea-i sare, simţind şi alte-n ea comori mai bune.

— Pe Dumnezeu, – zise cel ce dăduse citire sonetului –, are haz poetul care l-a scris!

— Nu-i poet, domnule, ci doar un paj foarte curtenitor şi tare de treabă – zise Preţioasa.

(Ia seama ce-ai spus, Preţioase, şi ce stai să spui: că vorbele tale nu sunt laude pentru paj, ci lănci străpungându-i inima lui Andres, care le ascultă. Vrei să-l vezi, fetiţo? Păi întoarce-ţi ochii şi uită-te la el, leşinat pe un scaun, în sudorile morţii; să nu crezi, fecioară, că Andres te iubeşte atât de uşuratic, încât să nu-l rănească şi să nu-l zbuciume şi cea mai măruntă neatenţie a ta. Du-te lângă el într-un ceas bun şi spune-i câteva vorbe la ureche, de să-i meargă drept la inimă şi să-l trezească din leşin. Nu, ci du-te şi adu în fiecare zi sonete întru lauda ta şi-ai să vezi în ce hal au să-l aducă!)

Toiul se petrecu precum s-a spus: pe Andres, la auzul sonetului, îl năpădiră mii de închipuiri zuliare. Nu leşină, dar păli atât de rău, încât taică-său, văzându-l, îi zise:

— Ce-i cu tine. don Juan? Ţi-a fugit sângele din obraz de parcă ai sta să leşini.

— Aşteptaţi – sări atunci Preţioasa – lăsaţţ-mă să-i spun câteva vorbe la ureche şi veţi vedea că nu mai leşină.

Şi, ducându-se lângă el, îi spuse, aproape fără să mişte din buze:

— Halal curaj pentru un ţigan! Cum vei putea oare, Andres, îndura cazna cu pânza41 de vreme ce n-o poţi duce nici pe-aceea cu o hârtie?

Şi, făcându-i o jumătate de duzină de cruci în dreptul inimii, se depărtă de el, şi atunci Andres îşi trase oleacă sufletul şi dădu de înţeles că vorbele Preţioasei îi făcuseră bine; în sfârşit, dublonul cu două capete îi fu dat Preţioasei, iar ea le spuse tovarăşelor sale că are să-l schimbe şi să-l împartă cu ele cinstit. Tatăl lui Andres o rugă să-i lase în scris vorbele pe care i le spusese lui don Juan, întrucât voia să le ştie în toate împrejurările. Ea zise că i le spune foarte bucuros şi să ştie că, deşi păreau o

glumă, aveau un har aparte ca să lecuiască durerea de inimă şi ameţelile, cuvintele fiind acestea:

Căpşor, căpşor, ţine-te, n-aluneca, pregăteşte-ţi o proptea de răbdare, binişor; hai, dă-i zor, şi cu dor, încrezător; nu sta-n prav corcolind un gând mârşav, ci gândeşte doar la ceea ce sfinţeşte;

Domnu-n frunte, San Cristofop cât un munte.

— Cu jumătate din cuvintele rostite astfel şi cu şase cruci făcute în dreptul inimii, oricine ar suferi de ameţeli – zise Preţioasa – are să se simtă ca-n flori de măr.

Auzind descântecul şi înşelăciunea, bătrâna ţigancă rămase cu gura căscată, iar Andres şi mai vârtos, când văzu că totul era o născocire a minţii ei ascuţite. Cei de-acolo rămaseră cu sonetul, deoarece Preţioasa nu mai vru să-l ceară înapoi ca să nu-l mai supună la încă un supliciu pe Andres, deoarece ştia, fără s-o fi învăţat cineva, ce

Înseamnă să pricinuieşti spaime, şi bănuieli, şi zbuciume de gelozie îndrăgostiţilor învinşi.

Ţigăncile! şi luară rămas bun şi Preţioasa, când să plece, îi spuse lui don Juan:

— Ia aminte, domnule, oricare zi din săptămâna asta e prielnică pentru plecări, niciuna nu-i nenorocoasă; grăbeşte-te s-o porneşti cât mai iute cu putinţă, căci te aşteaptă o viaţă largă, slobodă şi foarte plăcută, de vrei să te obişnuieşti cu ea.

— Nu-i chiar atât de slobodă cea de soldat, după părerea mea – răspunse don Juan –, încât să nu aibă parte mai mult de supunere decât de libertate; dar cu toate astea, voi vedea eu ce voi face.

— Vei vedea mai mult decât îţi închipui – răspunse Preţioasa –, şi Dumnezeu să te însoţească şi să te ocrotească, după cum merită boiul dumitale ales.

Aceste cuvinte din urmă îl mulţumiră pe Andres, iar ţigăncile plecară şi ele cum nu se poate mai mulţumite; schimbară dublonul, îl împărţiră cinstit între toate, deşi bătrâna lua totdeauna ceva mai mult de jumătate din agoniseală, atât pentru că era cea mai în vârstă cât şi

pentru că ea era nordul ce le călăuzea pe marea danţurilor, farmecelor şi chiar a vicleşugurilor lor.

Veni, în sfârşit, ziua în care Andres Caballero, pe un catâr de închiriat şi fără niciun slujitor, se ivi într-o bună dimineaţă la locul întâiei sale arătări; le găsi acolo pe Preţioasa şi pe bunică-sa, care, după ce-l recunoscură, îl primiră cu multă plăcere.

El le rugă să-l călăuzească la şatră înainte de a fi ziua namiaza mare, pentru ca nu cumva ai lui să-l caute şi să-l dibuiască după semne; ele, care, după cum se înţeleseseră, veniseră singure, făcură cale-ntoarsă şi, scurtă vreme după aceea, sosiră la cocioabele lor; Andres intră în una care era cea mai mare din şatră şi numaidecât dădură fuga să-l vadă zece, doisprezece ţigani, toţi tineri, toţi chipeşi şi bine făcuţi, pe care bătrâna îi şi înştiinţase despre noul tovarăş ce avea să le vină, fără a mai fi nevoie să le recomande secretul, pentru că, aşa cum s-a mai spus, ei îl păstrează cu o iscusinţă şi o neclintire nemaivăzută.

Puseră apoi ochii pe catâr, şi unul dintre ei zise 2

— Pe-ăsta-l vom putea vinde joi la Toledo.

— Asta nu – zise Andres –, pentru că nu-i catâr de închiriat care să nu fie cunoscut de toţi catârgiii ce cutreieră Spania.

— Zău, domnule Andres – zise unul dintre ţigani –, de-ar avea catârul mai multe. semne şi decât acelea ce au să premeargă ziua înfricoşată, aici l-am preschimba în aşa fel, încât nu l-ar mai cunoaşte nici mă-sa care l-a fătat, nici stăpânul care l-a crescut.

— Totuşi – răspunse Andres –, de data asta va trebui să-mi respectaţi şi să-mi urmaţi părerea. Catârul va trebui omorât şi îngropat într-un loc de unde nici oasele să nu-i mai iasă la iveală.

— Mare păcat! – zise alt ţigan – să luaţi viaţa unui nevinovat? Să nu spună una ca asta bunul Andres, ci să facă aşa: să-l privească bine acuma, în aşa fel încât să-i rămână bine întipărite în minte toate semnele lui, şi să-l lase în seama mea, şi dacă peste două ceasuri îl va mai recunoaşte, să mă opăriţi cu ulei fiert ca pe un negru fugit.

— Nu voi încuviinţa nici în ruptul capului – zise Andres – să rămână în viaţă catârul, oricât m-aţi încredinţa că-l veţi face de nerecunoscut; mi-e teamă să nu fiu dibuit eu dacă nu-l acoperă pe el ţărâna. Şi dacă vă ispiteşte câştigul ce s-ar putea scoate din vânzarea lui, apăi n-am venit chiar atât de golaş în confreria aceasta, încât să nu pot plăti la intrare mai mult decât fac patru catâri.

— Apăi dacă aşa vrea domnul Andres Caballero – zise atât ţigan –, moară neprihănitul, dar numai Dumnezeu ştie cât mă doare, atât pentru tinereţea lui, căci încă nu i s-a dus mursa, lucru neobişnuit printre catârii de închiriat, cât şi pentru că pare a fi iute de picior, fiindcă n-are coji sub pintece, nici răni de la pinteni.

Moartea i-a fost amânată până la căderea nopţii, iar în restul zilei se împliniră ceremoniile intrării lui Andres în rândul ţiganilor, şi anume: curăţară numaidecât un cort dintre cele mai răsărite din tabără şi-l împodobiră cu ramuri proaspete şi căprişor şi, aşezându-l pe Andres pe-o buturugă de stejar-de-plută, îi puseră în mână un ciocan şi nişte cleşte şi, în sunetul a două chitare instrunate de doi ţigani, îl puseră să facă două sărituri, apoi îi dezgoliră un braţ şi, cu o panglică de mătase neagră şi-a n fuscel, i-l strânseră de două ori cu blândeţe.

La toate acestea fură de faţă Preţioasa şi numeroase alte ţigănci, bătrâne şi tinere, privindu-l care cu uimire, care cu dragoste: atât era ele chipeşă înfăţişarea lui Andres, încât până şi ţiganei îl îndrăgiră nespus.

Împlinindu-se, aşadar, pomenitele ceremonii, un ţigan bătrân o luă de mână pe Preţioasa şi, venind în faţa lui Andres, zise:

— Pe fata asta, care-i floarea şi smântâna întregii frumuseţi a tuturor ţigăncilor ce le ştim că vieţuiesc în Spania, ţi-o încredinţăm, ca nevastă sau ca prietenă, căci în privinţa asta poţi face cum ţi-a fi mai mult pe plac, fiindcă viaţa noastră slobodă şi largă nu-i supusă mofturilor şi nici multor ifose. Uită-te bine la ea şi vezi de-ţi place, iar dacă vezi într-însa ceva ce te nemulţumeşte, alege dintre fecioarele de-aici pe aceea ce te va fi

mulţumind mai mult, că pe care o vei alege pe-acee a ţi-o vom dărui, numai să ştii că o dată aleasă, nu mai ai voie s-o părăseşti pentru alta şi nici să te încurci sau să te ţii cu alte neveste sau fecioare. Noi păzim nesmintit legea prieteniei: nimeni să nu ceară bunul altuia; trăim neapăsaţi de ciuma cea amarnică a geloziei: la noi, deşi sunt multe incesturi, nu e niciun adulter, iar dacă se-ntâmplă aşa ceva eu nevasta sau dacă prietena se ţine de vreo, potlogărie, nu mergem să-i cerem justiţiei să le pedepsească; noi înşine suntem judecătorii şi gâzii nevestelor sau ibovnicelor noastre; le ucidem şi le îngropăm prin munţi şi pustietăţi întocmai ca pe nişte jivine răufăcătoare; nu-i rudă să le răzbune, nici. părinţi să ne ceară socoteală de moartea lor. Cu frica şi spaima asta, ele se străduiesc să fie curate, iar noi, după cum am spus, trăim netulburaţi. Puţine lucruri avem care să nu fie şi ale tuturor a, fără numai nevasta sau ibovnica, pe care le vrem numai ale acelora ce-au avut parte de ele. La noi despărţirea e lucrarea bătrâneţii şi a morţii: cine vrea îşi poate lăsa muierea bătrână, dacă el e tânăr, şi-şi poate alege alta, potrivită cu placul anilor săi. Cu acestea ca şi cu alte legi şi rânduieli, ne păstrăm şi trăim voioşi; suntem stăpâni peste câmpii, ogoare, codri, munţi, izvoare şi nuri. Munţii ne dau lemn pe degeaba; pomii, fructe; viile, struguri; grădinile, zarzavaturi; izvoarele, apă; râurile, peşte; iar îngrădirile de vânătoare, vânat; umbră stâncile, aer proaspăt crăpăturile, şi case peşterile. Pentru noi, vitregiile cerului sunt adieri, răcoreală zăpezile, băi ploaia, muzică tunetele şi securi trăsnetele. Pentru noi, bulgării cei tari de pământ sunt saltele de pui; pielea tăbăcită a trupurilor noastre ne slujeşte drept platoşă de nestrăpuns ce ne apără; sprinteneala nu ne e înfrânată de obezi, nici stăvilită de râpe, nici zidurile nu i se pot împotrivi; curajul nu ni-l răsucesc funiile, nu ni-l micşorează scripeţii, nu ni-l înăbuşă pânzele/,) şi nu ni-l îmblânzesc roţile de tortură.

Între da şi nu facem deosebire doar când ne vine nouă bine; ne place totdeauna măi mult să fim mucenici decât confesori; pentru noi sunt crescute vitele de povară

la ţară şi croite buzunarele la oraş. Nu-i vultur şi nici altă pasăre răpitoare care să se năpustească la prada ce i se-arată mai iute decât ne năpustim noi asupra prilejurilor ce ne dau vreun semn de folos, şi, în sfârşit, avem numeroase îndemnări ce ne făgăduiesc un sfârşit ferice, fiindcă în temniţă cântăm, pe roata de tortură tăcem mâlc, ziua muncim şi noaptea furăm sau, mai bine zis, luăm seama că nimeni să nu trăiască fără grija de a chibzui unde-şi pune avutul. Nu ne chinuieşte teama de a ne pierde onoarea, nici pofta de a ne-o spori nu ne fură somnul; nu întreţinem găşti, nici nu ne sculăm cu noaptea-n cap ca să înfăţişăm jalbe, nici ca să însoţim mărimi, nici ca să cerem hatâruri. Colibele şi corturile acestea umblătoare ni le preţuim ca pe nişte acoperişuri aurite şi palate strălucitoare; ca pe nişte tablouri şi peisaje din Flandra, pe cele ce ni le dăruieşte firea în aceste piscuri semeţe şi stânci ninse, pajişti întinse şi păduri dese care ni se-arată ochilor la fiece pits. Suntem astrologi câmpeneşti deoarece, dormind aproape totdeauna sub cerul liber, ştim în orice clipă cât e ceasul ziua şi cât noapteaj vedem cum încolţeşte şi mătură aurora stelele de pe cer şi cum se iveşte ea cu dimineaţa, soaţa ei. Înveselind văzduhul, răcind apa şi umezind pământul, iar apoi, după ea, soarele, *culmi poleind* (cum spunea poetul) şi *codrii cârlionţându-i*; nu-ne temem nici că rămânem rebegiţi de lipsa lui, când ne loveşte pieziş cu razele-i, nici că ne încingem de arşiţă când ne păleşte drept în moalele capului. La fel întâmpinăm şi soarele, şi gerul, şi seceta, şi belşugul. Aşadar, suntem oameni ce trăim mulţumită dibăciei şi papagalului nostru şi, fără să ne încurcăm cu zicala cea veche: „Biserica, sau marea, sau casa regelui” /13, avem ceea ce ne dorim, deoarece ne mulţumim cu ceea ce avem. Ţi-am spus toate astea, mărinimosule tânăr, ca să nu fii neştiutor cu privire la viaţa în care ai intrat şi la obiceiurile pe care trebuie să le îmbrăţişezi, dar nu ţi-am zugrăvit-o decât în ciornă, pentru că, treptat, vei descoperi într-însa alte multe şi nesfârşite lucruri, nu mai puţin vrednice de luare-aminte decât acelea pe care le-ai auzit.

Zicând acestea, elocventul şi bătrânul ţigan tăcu, iar

novicele zise că era tare bucuros că aflase rânduieli atât de lăudabile şi că se hotărâse a intra într-un ordin atât de bine întemeiat pe raţiune şi pe precepte politice, nepărându-i rău decât că nu luase mai devreme cunoştinţă de o viaţă atât de plină de bucurie, şi încredinţându-i că din chiar acea clipă lepăda starea de cavaler şi gloria deşartă a spiţei sale ilustre şi punea totul sub jugul său, mai bine zis, sub legile după care trăiau ei, de vreme ce dânşii îi răsplăteau eu atâta dărnicie dorinţa de a-i sluji, încât îl încredinţau divinei Preţioasa, pentru care ar fi părăsit bucuros coroane şi imperii şi nu le-ar fi dorit decât ca s-o slujească.

La care Preţioasa răspunse:

— De vreme ce domnii aceştia legiuitori au găsit după legile lor că sunt a ta şi m-au încredinţat ţie ca fiind a ta, eu una am găsit după legea voinţei mele, care-i cea mai puternică dintre toate, că nu vreau să-ţi aparţin decât potrivit învoielilor la care am căzut înainte de venirea ta aici; doi ani trebuie să trăieşti în tovărăşia noastră înainte de a te bucura de-a mea, pdntru ca nu cumva tu să te căieşti că ai fost uşuratic, iar eu să rămân înşelată din prea marea mea grabă. Învoielile sfarmă legile: cunoşti condiţiile pe care ţi le-am” pus; dacă vei vrea să le păzeşti, voi putea fi a ta, iar tu al meu, şi dacă nu, catârul încă nu-i mort. hainele ţi-s întregi, din banii tăi nu lipseşte nicio leţcaie, lipsa ta de acasă n-a împlinit încă nicio zi, aşa încât ai timp să foloseşti ceasurile care-au mai rămas din ea ca să cântăreşti ce-i mai potrivit să faci. Domnii aceştia îţi pot încredinţa prea bine trupul, dar nu şi sufletul meu, care e slobod, s-a născut slobod şi are să rămână slobod cât timp voi vrea eu. Dacă vei rămâne, te voi preţui nespus de mult; dacă vei face cale întoarsă, nu te voi dispreţul, căci, după părerea mea, pornirile iubirii aleargă în goana mare până când se-ntâlnesc cu judecata sau cu dezamăgirea, şi n-aş vrea ca tu să fii cu mine ca vânătorul care, când ajunge iepurele fugărit, îl prinde şi-l leapădă ca să alerge după altul ce-i scapă; sunt ochi amăgiţi cărora, la prima vedere, foiţa de aramă li se pare aur, dar scurt timp după aceea îşi

dau seama de deosebirea dintre adevărat şi calp. Frumuseţea asta cu care tu zici că-s dăruită şi pe care o preţuieşti mai mult decât soarele şi-o pui mai presus de aur, de unde ştiu eu dacă de aproape nu-ţi va părea umbră şi dacă, după ce-o vei atinge, nu te vei dumiri că e doar izvodire de alchimie? Îţi dau un răgaz de doi ani ca să chibzuieşti şi să cumpăneşti ce-ar fi bine să alegi sau ce-ar fi drept să lepezi, căci odată cumpărat odorul, nimeni nu se mai poate descotorosi de el decât cu moartea, aşa că e bine să ai răgaz, şi încă clin belşug, ca să-l priveşti iarăşi şi iarăşi şi să-i vezi scăderile sau virtuţile câte le are, căci eu una nu mă cârmuiesc după voia barbară şi neobrăzată pe care şi-au luat-o rudele acestea ale mele de a-şi părăsi femeile sau de a le pedepsi când li se năzăreşte lor, şi cum eu n-am de gând să fac nimic ce să-mi atragă pedeapsa, nu vreau să-mi iau o tovărăşie din care să mă văd lepădată după bunul plac al celuilalt.

— Ai dreptate, o, Preţioaso! – zise atunci Andres –, şi aşa fiind, dacă vrei să-ţi liniştesc temerile şi să-ţi împuţinez bănuielile jurându-ţi că nu mă voi abate nici cu o iotă de la poruncile ce mi le vei da, gândeşte-te ce jurământ vrei să-ţi fac sau ce altă chezăşie să-ţi dau, căci vei vedea că sunt gata la orice.

— Jurămintele şi făgăduielile făcute de rob ca să i se dea libertatea rareori se împlinesc după ce-o capătă – zise Preţioasa –, şi la fel sunt, cred eu, şi acelea ale îndrăgostitului, care, ca să-şi înfăptuiască dorinţa, va făgădui aripile lui Mercur şi fulgerele lui Joe, aşa cum mi-a făgăduit mie un anumit poet, jurând pe apa stigiană N-am nevoie de jurământ, domnule Andres, n-am nevoie nici de făgăduieli, nu vreau decât să las totul pe seama învăţului acestei ucenicii, iar mie îmi va rămâne sarcina să mă păzesc dacă dumitale ţi-ar căşuna să mă jigneşti.

— Aşa să fie – răspunse Andres –, un singur lucru le cer acestor domni şi soţi ai mei, şi anume să nu mă silească să fur ceva vreme de o lună măcar, fiindcă mi se pare că n-o să izbutesc să ajung hoţ dacă nu iau mai înainte multe lecţii.

— Taci, fiule – zise ţiganul cel bătrân –, că aici îţi vom da o asemenea învăţătură, încât ai să devii vultur în meserie, şi după ce o vei stăpâni, are să-ţi placă atât de mult, că ai să-ţi lingi degetele după ea. Păi fleac este oare să pleci în zori cu mâna goală şi să te-ntorci seara încărcat?

— Am văzut eu pe unii din ăştia cu mâinile goale întorcându-se încărcaţi de bice – zise Andres.

— Nu prinzi păstrăvi 45”. Şi aşa mai departe – i-o întoarse bătrânul – toate lucrurile din viaţa asta sunt supuse feluritor primejdii, iar faptele hoţului celor ale galerelor, bicelor şi spânzurătorii, dar nu înseamnă să se lipsească toţi a naviga numai pentru că o corabie a fost lovită de furtună ori s-a scufundat. Straşnic ar fi ca din pricină că războiul mănâncă oamenii şi caii, să nu mai fie soldaţi! Cu atât mai mult, căci acela dintre noi care-i biciuit de către justiţie înseamnă că are o cruce de cavaler pe umeri ce i se pare mai bună decât una pe piept, fie şi din cele mai înalte. Totul e să nu sfârşim dând ghionturi văzduhului 46 în floarea tinereţii, şi chiar de la primele fărădelegi, căci pe şfichiuirea spinărilor ca şi pe ciomăgirea apei la galere nu dăm nicio boabă de cacao47. Andres, fiule, odihneşte-te acuma-n cuib, sub aripile noastre, că te vom scoate să zbori când va veni vremea şi în aşa fel, încât să nu te-ntorci fără pradă, şi ce-am zis, zis rămâne: ai să-ţi lingi degetele după fiecare furtişag.

— Atunci, ca să răscumpăr – zise Andres – tot ce-aş putea fura în răstimpul de răgaz ce mi-l îngăduiţi, vreau să împart două sute de scuzi de aur tuturor celor din şatră.

Nici nu isprăvi bine de spus acestea, că se repeziră la el o laie de ţigani şi, ridicându-l în braţe şi pe umeri, îi cântau „Ura, ura, marele Andres!”, adăugând: „Trăiască, trăiască şi Preţioasa, iubitul lui odor!” Ţigăncile făcură la fel cu Preţioasa, nu fără a stârni pizma Cristinei şi-a altor ţigăncuşe acolo de faţă, căci pizma se adăposteşte la fel de bine în corturile barbarilor şi-n coşmagele. ciobanilor ca şi-n palatele principilor, şi asta din pricină că-l văd pricopsindu-se pe vecinul ale cărui merite mi se par a nu fi

mai mari decât truda mea.

Acestea fiind făcute, mâncară împărăteşte, banii făgăduiţi fură împărţiţi cu nepărtinire şi dreptate, se reîmprospătară elogiile lui Andres şi fu ridicată-n slăvi frumuseţea Preţioasei. Se lăsă noaptea, uciseră catârul cu o lovitură în ceafă şi-l îngropară în aşa fel, încât Andres nu-şi mai făcu griji că i s-ar putea lua urma după el, şi împreună cu catârul, îi îngropară şi tot tacâmul, adică şaua, căpăstrul şi chingile, după obiceiul indienilor care îşi înmormântează cu dânşii cele mai bogate găteli.

Andres rămase uimit de tot ce văzuse şi auzise, ca şi de minţile ascuţite ale ţiganilor, punându-şi în gând să-şi vadă de treabă şi să şi-o ducă la bun sfârşit fără a se vârî câtuşi de puţin în obiceiurile lor sau, cel puţin, să se ferească pe toate căile cu putinţă şi scutindu-se cu ajutorul banilor săi de obligaţia de a le da ascultare în lucrurile nedrepte pe care i le-ar cere. A doua zi, Andres îi rugă să schimbe locul şi să se îndepărteze de Madrid, de teamă ca nu cumva, stând acolo, să fie recunoscut; ei îi spuseră că se şi hotărâseră să plece în munţii Toledo-ului şi de-acolo să colinde şi să vămuiască tot ţinutul învecinat.

Ridicară, dar, tabăra şi-i dădură lui Andres o măgăriţă pe care să călărească, dar el nu vru s-audă de ea, ci ţinu să meargă pe jos, slujindu-i drept valet Preţioasei, care mergea călare pe alta: ea nespus de mulţumită, văzându-şi triumful asupra chipeşului său scutier, iar el nu mai puţin, văzând-o lângă el pe-aceea pe care şi-o făcuse stăpână peste voinţa sa.

O, grozavă putere a aceluia numit dulce zeu al amărăciunii, titlu dat de trândăvia şi de nepăsarea noastră, cât de aprig ne înrobeşti şi cu câtă lipsă de respect te porţi cu noi! Andres e cavaler, tânăr cu judecată foarte sănătoasă, crescut aproape toată viaţa la curte şi răsfăţat de părinţii săi bogaţi, şi de ieri până azi a suferit o asemenea schimbare, încât şi-a minţit slujitorii şi prietenii, a înşelat nădejdile ce şi le puseseră într-însul părinţii lui, a lăsat baltă drumul spre Flandrarunde trebuia să-şi pună la încercare meritul personal şi să sporească bunid nume al

neamului său, şi s-a dus să se prosterneze la picioarele unei copiliţe şi să fie valetul uneia care, deşi nespus de frumoasă, era totuşi o ţigancă. Privilegiu al frumuseţii ce ia în răspăr şi târăşte de chică la picioarele sale voinţa cea mai neatârnată!

După patru zile sosiră într-un sat la două leghe de Toledo, unde-şi aşezară şatra, dând mai întâi câteva odoare de argint alcadelui, drept chezăşie că nu vor fura niciun capăt de aţă din sat şi dintre hotarele lui. După aceea, toate ţigăncile bătrâne, cu câteva tinerele, ca şi ţiganii se răspândiră prin toate aşezările sau cel puţin prin cele aflate la o depărtare de patru, cinci leghe de locul unde-şi aşezaseră tabăra. Andres plecă cu dânşii ca să ia cea dintâi lecţie de hoţie, dar deşi îi dădură multe cu prilejul acelei ieşiri, niciuna nu-i căzu bine, ci, îndemnat de sângelesău nobil, la fiecare furtişag al învăţătorilor săi, lui i se rupea sufletul, ba chiar în câteva rânduri se-ntâmplă să plătească din banii săi furturile săvârşite de soţi, mişcat de lacrimile stăpânilor păgubaşi, drept care ţiganii fură cuprinşi de deznădejde, spunându-i că prin asta le încălca rânduielile şi statutele, ce interziceau ca mila să li se strecoare în piept, căci de-ar fi simţit-o, ar fi fost nevoiţi să se lase de hoţie, împrejurare ce nu le venea la socoteală cu niciun chip.

Văzând, dar, cum stăteau lucrurile, Andres zise că vrea să fure de unul singur, fără a fi însoţit de nimeni, deoarece era sprinten ca să fugă de primejdie şi n-avea să-i lipsească nici curajul ca să se pună pe treabă, aşa încât voia ca răsplata sau pedeapsa pentru ceea ce va fi furat să fie doar a lui.

Ţiganii se străduiră a-l face să-şi schimbe hotărârea, spunându-i că s-ar putea ivi împrejurări în care tovărăşia să-i fie de trebuinţă atât pentru atac cât şi pentru apărare, şi că un om singur nu. poate lua prăzi mari. Dar oricât îl proboziră, Andres ţinu morţiş să fie hoţ singur şi stingher, cu gândul de a se răzleţi de laie şi-a cumpăra din banii săi elte ceva ca să poată zice că a furat el, şi-n felul acesta să-şi încaj-ce cugetul cât mai priţin cu putinţă. Folosindu-se

deci de şiretlicul aceste, în mai puţin de-Θ lună aduse şatrei mai multe foioase decât patru dintre cei mai dibaci hoţi din ea, şi nu puţin se bucura Preţioasa când vedea că gingaşul ei adorator e un hoţ atât de mândru şi de ager, şi totuşi se temea parcă de o nenorocire, căci n-ar fi vrut să-l vadă la necaz nici pentru tot tezaurul Veneţiei, numeroasele slujbe şi cadorisiri pe care i le făcea Andres al ei îndatorând-o să-i nutrească acea bunăvoinţă. Ceva mai mult de o lună zăboviră în ţinutul Toledo-ului, unde vârâră la hambar ca-n gustar, deşi era luna lui răpeiune, şi de-acolo intrară în Extremadura, ţară bogată şi călduroasă.

Andres avea cu Preţioasa convorbiri cinstite, cuminţi şi pline de dragoste, şi ea, încetul cu încetul, îndrăgea tot mai mult înţelepciunea şi frumoasa purtare a iubitului ei, iar el, aşijderea, de i-ar fi putut creşte dragostea, i-ar mai fi crescut, atât de mari erau sfiiciunea, înţelepciunea şi frumuseţea Preţioasei lui.

Oriunde soseau, el câştiga premiul şi prinsorile pe alergat şi sărit, mai mult decât oricare altul; era neîntrecut la popice şi pelotă, arunca drugul cu mare putere şi dibăcie fără pereche; în sfârşit, faima lui zbură prin toată Extremadura şi nu era sat în care să nu se vorbească despre chipeşia ţiganului Andres Caballero şi despre harurile şi îndemânările lui, deopotrivă cu faima lui lăţindu-se şi aceea a nurilor ţigăncuşei, şi nu era târg, sat sau cătun unde să nu fie chemaţi să înveselească serbările votive sau alte petreceri de familie.

În felul acesta, şatra era bogată, îmbelşugată şi mulţumită, iar îndrăgostiţii fericiţi chiar şi numai dacă se priveau. Se întâmplă, aşadar, că aşezată fiindu-le şatra între câţiva stejari, la oarecare depărtare de drumul regesc, într-o noapte, aproape de miezul ei, îşi auziră câinii lătrând cu multă aprindere şi mai tare ca de obicei; câţiva ţigani, însoţiţi şi de Andres, ieşiră să vadă la cine lătrau şi văzură că se apăra de ei un bărbat îmbrăcat în alb, pe care doi ciini îl apucaseră de picior; se apropiară şi-l sloboziră, unul dintre ţigani zicându-i;

— Cine dracu’ te-a adus pe-aici, omule, la ceasul ăsta

şi-atât de departe de drum? Ai venit oare să furi? apoi zău c-ai ajuns în portul cel bun.

— N-am venit să fur – răspunse cel muşcat – şi nu ştiu nici de m-am abătut ori nu din drum, deşi văd bine că l-am pierdut. Dar spuneţi-mi, domnilor, e oare pe-aici vreun han sau vreun loc unde să mă pot adăposti noaptea asta şi să-mi oblojesc rănile făcute de câinii domniilor voastre?

— Nu-i nici cătun, nici han spre care să te putem îndruma – răspunse Andres →, dar ca să-ţi oblojeşti rănile şi să fii găzduit peste noapte ţi-o putem înlesni în corturile noastre: vino cu noi, că deşi suntem ţigani, după milă n-o arătăm.

— La fel să se-ndure şi Dumnezeu de voi – răspunse bărbatul –, duceţi-mă unde vi-i voia, căci tare măchinuieşte durerea din pulpă.

Se apropiară de el Andres şi alt ţigan milos, căci până şi printre diavoli sunt unii mai răi decât alţii, iar printre mulţi oameni răi se-ntâmplă să fie şi câte unul bun, şi-l duseră cu ei. Era o noapte cu lună, aşa încât putură vedea că bărbatul era un tânăr cu chipul şi înfăţişarea aleasă: era îmbrăcat tot într-o pânză aibă şi cu un fel de cămaşă sau desagă depinză, petrecută pe umeri şi strânsă la piept.

Ajunseră la cocioaba sau cortul lui Andres şi se grăbiră să aprindă focul şi să facă lumină, iar bunica Preţioasei dădu fuga să-l îngrijească pe rănit, despre care o şi înştiinţaseră. Luă niţel păr de câine, îl puse la prăjit în untdelemn şi, spălând mai întâi cu vin două muşcături pe care le avea la pulpa stingă, îi puse pe ele părul îmbibat cu untdelemn şi deasupra un pic de rozmarin verde mestecat în gură; îl legă foarte bine cu feşe curate şi-i făcu semnul crucii deasupra rănilor, zicându-i:

— Dormi, prietene, cu ajutorul lui Dumnezeu n-o să păţi nimic.

În timp ce-l îngrijeau pe rănit, Preţioasa fu de faţă şi-l privi stăruitor, ca şi el pe dânsa, astfel încât Andres observă luarea-aminte cu care o privea tânărul, punând-o

însă pe seama faptului că marea frumuseţe a Preţioasei atrăgea ochii. În sfârşit, după ce-l oblojiră pe tânăr, îl lăsară pe un pat încropit din fin uscat şi deocamdată râu voiră să-i pună întrebări nici despre drumul lui, nici despre altceva.

Abia se depărtaseră de el. că Preţioasa îl şi chemă pe „Andres la o parte şi-i spuse:

— Îţi aminteşti oare, Andres, de o hârtie ce mi-a căzut pe jos la tine acasă, pe când dansam cu ortacele mele, şi care te-a pus la grea încercare?

— Sigur că-mi amintesc – răspunse Andres –, era un sonet în cinstea ta, şi nu rău.

— Află atunci, Andres – făcu Preţioasa –, că acela care a făcut sonetul e tânărul muşcat pe care l-am lăsat în cort, şi nu-i cu putinţă să mă-nşel, deoarece la Madrid mi-a vorbit în două, trei rânduri şi mi-a dat şi o baladă foarte izbutită; acolo părea paj, dar nu dintre cei de rând, ci cu trecere pe lângă vreun domn mare, şi zău, Andres, îţi spun că băiatul e cuminte şi cu judecată bună şi peste poate de cinstit, şi nu ştiu ce să cred despre venirea lui aici şi în asemenea straie.

— Ce să crezi, Preţioaso? – răspunse Andres. Nimic alta decât că aceeaşi putere ce m-a făcut pe mine ţigan l-a făcut şi pe el să pară. morar şi s-o pornească în căutarea ta. Ah, Preţioaso, Preţioaso, cum se mai dă în vileag că vrei să te mândreşti cu mai mult de un singur supus! Şi dacă-i aşa, fă-mi întâi mie felul şi-apoi îl vei ucide şi pe acestălalt, nu-ţi pune în gând să ne jertfeşti împreună pe altarul amăgirii, ca să nu zic pe cel al frumuseţii tale.

— Doamne, apără-mă – răspunse Preţioasa –, Andres, ce supărăcios mai eşti şi de ce fir subţire ai atârnat speranţele tale şi reputaţia mea, de vreme ce sufletul ţi-a fost cu atâta uşurinţă străpuns de sabia necruţătoare a geloziei! Spune-mi, Andres, dacă la mijloc ar fi vreo înşelătorie sau amăgire, oare n-aş fi putut eu tăcea şi ascunde cine e băiatul acesta? Pot fi eu oare atât de neroadă, încât să-ţi dau prilejul de a-mi pune la îndoială bunătatea şi cinstea? Taci, Andres, pe viaţa ta, şi mâine

caută să-l descoşi pe cel ce te înspăimântă încotro se duce şi de unde vine; s-ar putea ca bănuiala să-ţi fie neîntemeiată, deşi eu nu mă-nşel că e cine am spus. Şi ca să fii şi mai mulţumit, devreme ce mă şi văd în stare să te mulţumesc, oricum şi cu orice gând ar fi venit tânărul acesta, îndepărtează-l numaidecât şi fă-l să-şi vadă de drum, căci cei din laia noastră te ascultă şi nu se va găsi niciunul care, împotriva voinţei tale, să voiască a-i da găzduire în cortul lui, iar dacă nu se va-ntâmpla aşa, eu îţi dau cuvântul că nu voi ieşi dintr-al meu şi nu mă voi lăsa văzută de ochii lui şi nici de toţi ceilalţi de care tu nu vei fi vrând să fiu văzută. Uite, Andres, nu mă doare că te văd gelos, dar mult m-ar durea să te văd nesocotit.

— Atâta timp cât nu mă vei vedea nebun, Preţioaso – răspunse Andres –, orice altă vădire va fi de puţin sau de niciun folos ca să te facă să înţelegi până unde ajunge şi cât e de chinuitoare amara şi aspra închipuire a geloziei. Totuşi voi face ceea ce-mi porunceşti şi voi afla, de-i cu putinţă, ce vrea domnul acesta paj-poet, unde se duce sau ce caută, căci s-ar putea ca, prinzând vreun fir, pe care-l va arăta fără să-şi dea seama, tot ghemul să i-l deşir, ghem în care teamă mi-e mie că a venit ca să mă încurce.

— Gelozia, după cum cred eu – zise Preţioasa –, nu lasă niciodată înţelegerea slobodă ca să poată judeca lucrurile aşa cum sunt: geloşii privesc totdeauna cu ocheanul, care face lucrurile mici mari, pe pitici uriaşi şi bănuielile adevăruri. Pe viaţa ta şi-a mea, rogu-te, Andres, ea în împrejurarea asta şi-n tot ce are atingere cu înţelegerile noastre, să te porţi cuminte şi înţelepţeşte, că de-o vei face, ştiu că va trebui să-mi dai laurul cuvenit cinstei, prevederii şi sincerităţii mele desăvârşite.

Cu acestea, se despărţi de Andres şi, în aşteptarea zilei când urma să-i spovedească pe rănit, el rămase cu sufletul plin de tulburare şi de nenumărate închipuiri potrivnice. Nu putea crede decât că pajul acela venise acolo atras de frumuseţea Preţioasei, fiindcă-şi închipuie furul că toţi îi împărtăşesc cusurul. Pe de altă parte, lămuririle pe care ı le dăduse Preţioasa îi păreau atât de

puternice, încât îi sileau să trăiască liniştit şi să-şi lase tot norocul în mâinila bunătăţii ei.

Veni ziua, Andres îi vizită pe cel muşcat, îl întrebă cum îl cheamă şi. Încotro mergea şi cum se face că umbla atât de târziu şi răznit de drum, deşi. mai întâi îl întrebase cum o duce şi dacă-l încearcă vreo durere de pe urma muşcăturilor.

La care tânărul răspunse că se simte mai bine şi nu mai simte nicio durere, aşa încât era în stare s-o pornească la

9 – Nuvele exemplare drum. Când fu să-şi spună numele şi unde merge, nu zise altceva decât că-l cheamă Alunso Hurtado şi că se du: la Maica Domnului de la Piatra Franciei" 8 cu o treabă anume şi că, vrând să ajungă repede, mergea noaptea, dar noaptea trecută pierduse drumul şi nimerise la şatra aceea „unde câinii ce o păzeau îl aduseseră în starea ştiută.

Mărturisirea lui nu-i păru lui Andres deloc legiuită, ci foarte bastardă, şi din nou începură a-i înţepa inima bănuielile „drept care îi spuse:

— Frate, dacă eu aş fi judecător şi dacă dumneata mi-ai fi căzut în mâini din pricina vreunei vini şi ar fi trebuit să ţi se pună întrebările puse de mine. răspunsul etnii l-ai dat m-ar fi silit să strâng funia mai tare. Nu vreau să ştiu cine eşti. cum te cheamă sau unde te duci. dar ia seama că dacă socoţi nimerit să minţi în călătoria asta actumitale, cată să minţi atunci cu mai multă faţă de adevăr. Zici că te duci la Piatra Franciei, şi-o laşi pe mina dreaptă, rămasă hăt la treizeci de leghe înapoia satului în care ne aflăm. Umbli noaptea ca să ajungi repede şi te depărtezi de drum. luând-o razna prin păduri şi stejerişuri ce n-au aproape nici poteci, darmite drumuri. Prietene, ridică-te şi învaţă să minţi, şi du-te într-un ceas bun. Dar pentru sfatul acesta bun pe care ţi-l dau. nu-mi spui oare şi-un adevăr? (Sigur că-l spui, de vreme ce ştii să minţi atât de prost.) Spune-mi: eşti oare unul pe care l-am văzut deseori la curte, nici paj, nici cavaler, de-i mersese vestea că e mare poet –, unul care-a făcut o baladă şi-un sonet pentru o ţigăncuşă ce

umbla mai zilele trecute prin Madrid, unde era socotită că n-are pereche ca frumoasă ce-i? Spune-mi, că-ţi făgăduiesc pe cuvântul meu de cavaler ţigan să păstrez orice taină crezi de cuviinţă. Ia aminte, încercarea de a-mi tăgădui adevărul că eşti cine zic eu nu te-ar duce nicăieri, fiindcă chipul pe care-l văd aici e acelaşi pe care l-am văzut şi la Madrid. Fără doar şi poate că marea faimă a minţii dumitale m-a făcut de multe ori să te privesc ca pe un om rar şi ilustru, şi aşa se face că mi-a rămas în amintire figura domniei tale. chiar îmbrăcat ca acum, într-un veşmânt deosebit de cel în care te-am văzut atunci. Nu te nelinişti, fii mai cu inimă şi nu-ţi închipui c-ai picat în mijlocul unui neam de hoţi, ci într-un azil care va şti să te păzească şi să te apere de toată lumea. Uite, eu cred ceva, şi de-i aşa cum cred, întâlnindu-te cu mine te-ai întâlnit cu norocul dumitale. Ce >red eu este că, îndrăgostit de Preţioasa, acea ţigăncuşă frumoasă pentru care ai făcut stihurile, ai venit s-o cauţi, lucru pentru care nu scazi în ochii mei, ci, dimpotrivă, creşti, căci şi mie, deşi ţigan, viaţa mi-a arătat până unde se întinde marea putere a dragostei şi prefacerile la care-i supune pe cei aflaţi sub cuvântul şi porunca ei; dacă aşa teu lucrurile, cum cred fără şovăire că stau. Ţigăncuşă aici este.

— Da, aici e, am văzut-o astă noapte – zise muşcatul, vorbe la care Andres rămase ca mort, părându-i-se că prin aceasta căpătase o întărire a bănuielilor sale.

— Astă noapte am văzut-o – tăcu tânărul încă o dată –, dar n-am îndrăznit sări spun cine sâni, fiindcă nu-mi cădea bine.

— Va să zică – făcu Andres. dumneata eşti poetul de care vorbeam.

— Da, eu sunt – răspunse flăcăul –, nu pot şi nici nu vreau s-o tăgăduiesc. Cine ştie. Npoate că aici, unde gândeam că o să-mi găsesc pierzania, o să-mi aflu scăparea, dacă e adevărat c-a în păduri se află credinţă şi în munţi bună primire.

— Se află. fără îndoială – răspunse Andres –, şi între noi, ţiganii, cea mai sigură taină din lume. Cu

încredinţarea asta, poţi, domnule, să-ţi dezvăluieşti faţă de mine inima, căci în a mea găsi-vei ce vei vedea, fără nicio făţărnicie; ţigăncuşă îmi e rudă şi e supusă în tot ce face voii mele: de-o vei vrea ca soţie, eu şi toate rudele ei ne vom bucura, sau dacă numai ca ibovnică, nu ne vom încurca noi cu mofturi, numai să ai dumneata bani, fiindcă lăcomia nu pleacă niciodată clin şetrele noastre.

— Am bani – răspunse tânărul – în mânecile cărnăpe care-o port încinsă pe trup sunt patru sute de scuzi de aur.

Cu aceasta, o nouă sperietură de moarte îl lovi pe Aniires, care-şi închipui că celălalt nu adusese atâta bănet decât ca să-i cucerească şi să-i cumpere odorul, aşa încât, cu limba gata împleticită, rosti:

— Frumoasă sumă; nu mai rămâne decât să te faci cunoscut şi să te apuci de treabă, căci fata, care nu-i deloc proastă, va vedea cât de bine-i va cădea să fie a dumitale.

— Vai, prietene! – spuse chiar atunci tânărul. Vrea; să ştii că puterea ce m-a silit să-mi schimb portul nu e nici cea a dragostei, cum spui dumneata, nici dorul după Preţioasa, căci Madridul are frumoase ce pot şi ştiu robi inimile şi supune sufletele la fel şi chiar mai abitir decât cele mai frumoase ţigănci, deşi mărturisesc că frumuseţerudei dumitale rămâne mai presus de toate cele câte le-am văzut. Ceea ce mă ţine în straiele astea, pe jos şi muşcat de câini nu e dragostea, ci nenorocirea mea.

Pe măsură ce tânărul rostea vorbele acestea, André? îşi venea în fire. părându-i că ţinta lor era alta decât aceea închipuită de el şi. dornic să iasă din nelămurire, îi dădu încă o – dată toate asigurările că se poate destăinui fără grijă, drept care celălalt urmă zicând:

— Stăteam la Madrid. În casa unui nobil, pe care-l slujeam nu ca pe un stăpân. ci ca pe o rudă. Acesta avea un fiu, singurul său moştenitor, care, atât datorită înrudiri! cât şi pentru că amândoi eram de-o vârstă şi asemănători la fire, mă trata cu multă familiaritate şi prietenie. S-a întâmplat ca acest cavaler să se îndrăgostească de-o fecioară de neam bun. pe care el şi-ar fi ales-o tare bucuros ca soţie dacă nu şi-ar fi supus voinţa, ca fiu

ascultător ce era, voii părinţilor săi. ce trăgeau nădejde să-l căsătorească şi mai sus; totuşi, el urmă s-o slujească, ferindu-se de toţi ochii ce i-ar fi putut da în vileag dorinţele eu limbile lor; doar ai mei erau martori gândurilor sale. Şi într-o noapte, pe care trebuie s-o fi ales însuşi nenorocul pentru întâmplarea ce ţi-o voi istorisi acum, trecând noi doi pe strada şi pe la poarta acelei doamne, am văzut rezemaţi acolo doi bărbaţi, cu înfăţişare aleasă, după cum păreau: ruda mea vru să-i recunoască. dar nici nu porni bine spre dânşii, că ei îşi şi duseră cu mare agerime mâinile la săbii şi la două scuturi şi se îndreptară spre noi. iar noi făcurăm la fel, şi lupta s-a pornit eu aceleaşi arme. Încăierarea a ţinut puţin, pentru că n-a ţinut mult nici viaţa celor d'oi adversari, căci două lovituri călăuzite de gelozia rudei mele şi apărarea pe care i-o ţineam eu le-au pus capăt, caz ciudat şi rareori văzut. Triumfând, aşadar, în ceea ce n-am fi vrut, ne-am întors acasă şi, luând în taină câţi bani am putut, ne-am du?

Ia Sfântul Ieronim 4 J. aşteptând ziua, ca să se descopere păţania, şi ce bănuieli erau despre ucigaşi. Am aflat că împotrivă-ne nu era niciun semn, prudenţii călugări sfătuindu-ne să ne întoarcem acasă pentru ca nu cumva, prin absenţa noastră, să prilejuim sau să trezim vreo bănuială, dar tocmai când ne hotărâsem să le urmăm sfatul, ni s-a dat de ştire că domnii alcalzi ai curţii îi ridicaseră de acasă pe părinţii fetei şi pe însăşi fata şi că, printre alţi slujitori a căror mărturie o ascultaseră, o slujitoare a doamnei spusese că ruda mea o curta pe stăpână-sa zi şi noapte, şi, pornind pe urma aceasta, veniseră să ne caute i, negăsindu-ne pe noi, ci doar multe semne ale fugii noastre, s-a confirmat în toată curtea că noi suntem, cum şi eram, ucigaşii celor doi cavaleri, care se numărau printre cei mai sus-puşi. În cele din urmă, la sfatul contelui., ruda mea, şi al călugărilor, după două săptămâni pe care le-am petrecut ascunşi în mănăstire, tovarăşul meu, în straie de călugăr şi însoţit de alt călugăr, a luat calea Aragonului, cu gândul de a trece în Italia şi de-acolo în Flandra, unde să aştepte ca să vadă ce întorsătură

aveau să ia lucrurile. Eu am vrut să ne despărţim şi să ne depărtăm norocul, pentru ca soarta să nu ne umble pe-aceeaşi cărare; am apucat-o pe alt drum decât al lui şi, în straie de slujitor mănăstiresc, am plecat pe jos cu un călugăr care m-a părăsit la Talavera; de acolo până aici am venit şin*ξΐχν* şi departe de orice drum, până când azi-noapte am ajuns la stejarişul acesta, unde am păţit ce ai văzut. Şi am întrebat de drumul spre Piatra Franciei doar ca să răspund cumva la întrebarea ce mi se pusese, căci adevărul că habar n-am pe unde vine Piatra Franciei, decât că e. – era mai sus de Salamanca.

— Aşa e – răspunse Andres –, şi ai şi lăsat-o pe dreapta, la vreo douăzeci de leghe de-aici, asta ca să vezi pe ce drum drept ai fi apucat-o dacă te-ai fi dus acolo.

— Drumul pe care mă gândeam s-o apuc – făcu tânărul – e cel către. Se villa, fiindcă acolo ştiu un cavaler genovez, bun prieten cu contele, ruda mea, care obişnuieşte – a trimită la Genova mari cantităţi de argint, şi am de gând să mă vâre, ca pe unul de-al lor, printre cei ce-l duc de obicei, şi cu stratagema asta voi putea ajunge sigur până la Cartagena şi de acolo în Italia, pentru că au să vină foarte curând două galere ca să îmbarce argintul cu pricina. Iată, dragă prietene, istoria mea: vezi şi dumneata de pot spune că mi se trage mai degrabă din nenorocii: curată decât din dragoste botezată. Dacă însă domnii aceştia ţigani ar vrea să mă ia în tovărăşia lor până la Sevilla de merg cumva într-acolo, i-aş plăti foarte bine. căci îmi închipui că în tovărăşia lor aş merge mai sigur, nu cu spaima în suflet ca până acum.

— Te vor lua – răspunse Andres –, şi dacă nu cu şatra noastră, deoarece <până acum nu ştiu dacă mergem în Andaluzia, ai să mergi cu alta, cu care cred că avem să ne întâlnim peste vreo două zile şi, dându-le ceva din ce ai, cu ajutorul lor vei putea trece lesne şi de piedici mai mari.

Andres îl părăsi şi veni să dea seama celorlalţi ţigani despre cele povestite de către tânăr şi despre ceea ce dorea de la ei, împreună cu făgăduiala de a-i plăti şi răsplăti bine.

Toţi fură de părere să rămână în şatră: doar Preţioasa se împotrivi, iar bunică-sa spuse că nu poate merge ia Sevilla şi nici în împrejurimile ei din pricină că mai anii trecuţi îi jucase un renghi la Sevilla unui şepcar foarte cunoscut acolo, pe nume Friguilios 50, pe care-l făcuse să se vâre într-un chiup cu apa până la gât –, în pielea goală, şi cu o coroană de chiparos pe cap. aşteptând să bată miezul nopţii ca să iasă din chiup pentru a săpa şi dezgropa o mare comoară ce s-ar fi găsit, după cum îl făcuse ea să creadă. Într-un anumit loc din casa lui; spuse că îndată ce bunul şepcar a auzit sunându-se de utrenie, de frică să nu piardă prilejul, a dat atâta zor să iasă din chiup, încât a dat cu el de pământ şi s-a umplut de vânătăi pe trup din pricina izbiturii şi a cioburilor, apa s-a vărsat şi el a rămas să-noate în ea. urlând că se îneacă. Dăduseră fuga nevastă-sa şi vecinii cu lumini şi-l găsiseră făcând pe înotătorul, pufăind şi târându-şi burdihanul pe podea, şi dând din braţe şi din picioare grăbit, şi strigând cât îl ţineau puterile: „Ajutor, domnilor, mă-nec!” Atât de rău se speriase, încât credea cu adevărat că se îneacă. Îl luaseră în braţe. Îl scoseseră din acea primejdie, el îşi veni în fire, povesti renghiul ţigăncii şi, cu toate acestea, sapă în locul arătat mai bine de un stat de om în adâncime, în ciuda tuturor celor ce-i spuneau că-i o înşelăciune de-a mea. şi. de nu l-ar fi împiedicat un vecin, că-i atinsese şi temelia casei lui. le-ar fi năruit pe amândouă, dacă l-ar fi lăsat să sape cât ar fi vrut el. Povestea lui s-a aflat în tot oraşul şi-l arătau cu degetul până şi ştrengarii şi povesteau despre încrederea lui prostească şi despre înşelăciunea mea.

Iată ce le povesti ţiganca bătrână, şi în felul acesta se scuză că nu vrea să meargă la Sevilla.

Ţiganii, care apucaseră să afle de la Andres Caballo că tânărul avea bani destui, îl primiră lesne în tovărăşia lor şi se oferiră să-l păzească şi să-l ascundă cât timp va voi el, hotărând s-o cotească la stânga şi să intre în La Mancha şi în regatul Murciei; îl chemară pe tânăr şi-i aduseră la cunoştinţă ce gândeau să facă pentru el; dânsul le mulţumi şi le dădu îi sută de scuzi ca să-i împartă tuturora. Dania

aceasta îi făcu mai moi decât nişte pielicele de jder; doar pe Preţioasa n-o prea încânta poposirea lui don Sancho, cum spusese tânărul că-l cheamă, numai că ţiganii îi schimbară numele în acela de Clemente, şi aşa-l strigară de alunei încolo.

Cu inima cam strânsă şi nu prea mulţumit rămase şi Andres de oploşirea lui Clemente printre ei, fiindcă i se părea că acesta-şi părăsise planurile dintâi cu prea puţin temei, dar Clemente, ca şi cum i-ar fi citit gândul, îi spuse, printre altele, că era bucuros că merg în regatul Murciei, deoarece astfel se apropia de Cartagena, de unde, dacă aveau să vină galerele, cum credea că avea să se întâmple, ar fi putut trece lesne în Italia. În sfârşit, pentru a-l avea mai mult sub ochi, pentru a-i veghea faptele şi a-i scruta gândurile. Andres vru să facă din Clemente tovarăşul său, iar Clemente socoti această prietenie drept un mare hatâr.

Erau mereu împreună, cheltuiau cu amândouă mâinile, făceau să plouă scuzi, alergau, săreau, dănţuiau şi aruncau drugul mai bine decât oricare altul dintre ţigani, fiind iubiţi de ţigănci mai mult decât potrivit şi respectaţi de ţigani peste poate.

Părăsiră, aşadar. Extremadura şi intrară în La Mancha, şi. Încetul cu încetul. Îşi urmară drumul către regatul Murciei. În toate satele şi cătunele prin care treceau aveau loc întreceri de pelotă, de scrimă, de alergări, de sărituri, de aruncat drugul şi alte încercări ale puterii, dibăciei şi sprintenelii, şi-n toate ieşeau învingători Andres şi Clemente, cum s-a spus până acum numai despre Andres.

Şi în tot acest timp, adică în mai bine de o lună şi jumătate, Clemente n-a avut şi nici n-a căutat vreodată prilejul de a vorbi cu Preţioasa, până când într-o zi. Andres şi cu ea fiind împreună, intră şi el în vorbă cu ei, pentru că-l chemară, şi Preţioasa îi zise:

— Din prima clipă când ai „sosit în şatra noastră te-am recunoscut, Clemente, şi mi-am amintit versurile pe care mi le-ai dat la Madrid: dar n-am vrut să spun nimic, neştiind cu ce gând veneai în sălaşele noastre, iar când am

aflat de nenorocirea ta, m-a durut sufletul, iar inima, ce-mi sărise din piept, mi s-a liniştit, gândind că aşa cum sunt don Juani pe lume şi se prefac în Andreşi. tot atât de bine pot fi şi don Sancho care să se ascundă-sub alt nume. Îţi vorbesc aşa pentru că Andres mi-a spus că te-a înştiinţat cine este şi cu ce gând s-a făcut ţigan (şi era adevărat, căci Andres îi adusese la cunoştinţă întreaga sa istorie, pentru a-şi putea împărtăşi gândurile). Şi să nu crezi că ţi-a fost de puţin folos că te-am recunoscut, deoarece din respect pentru mine şi pentru ceea ce am spus despre tine ţi s-a înlesnit intrarea şi rămânerea în tovărăşia noastră, unde deie Domnul să ai parte de tot binele pe care ţi l-ai putea dori. Şi urarea aceasta vreau să mi-o plăteşti nepornegrind faţă de Andres josnicia gândului său şi neîncercând. să-i zugrăveşti-cit de rău îi şade să se îndârjească în starea de acum, căci deşi îmi dau seama că voinţa lui stă sub lăcăţele voinţei mele. m-ar durea totuşi să-l văd dând semne, oricât de mici, de căinţă.

La care Clemente răspunse:

— Să nu-ţi închipui, unică Preţioasă, că don Juan mi-a dezvăluit cu uşurătate cine este: întâi l-am recunoscut eu *şi* întâi ochii lui mi-au dezvăluit ce gânduri are. Întâi eu l-am spus cine sunt şi tot eu, cel dinth. i-am ghicit temniţa voinţei – ale. pomenită de tine, şi el, acordându-mi încrederea pe care era firesc să mi-o acorde. În schimbul tainei mele mi-a împărtăşii-o pe-a lui, şi el însuşi poate depune mărturie cât i-am lăudat hotărârea şi aleasa lui faptă, căci nu sunt, o, Preţioaso, atât de mărginit la minte, încât să nu înţeleg până unde se întind puterile frumuseţii, iar a ta, întrecând hotarele şi celor mai înalte culmi de frumuseţe, e o scuză îndestulătoare a celor mai mari greşeli, dacă se pot numi greşeli cele săvârşite din pricini atât de neînduplecate. Îţi sunt recunoscător, doamnă, pentru cele spuse întru lauda mea, şi cred că te-aş putea răsplăti urmău-ţi ca aceste încâlceli ale dragostei să aibă un deznodământ fericit, şi tu să te bucuri de Andres al tău şi Andres de Preţioasa lui, cu buna învoire şi plăcere a părinţilor lui, pentru ca dintr-o unire atât de frumoasă să

putem vedea pe lume cei mai mândri lăstari pe care-i poate plămădi firea cea cu bune porniri. Asta mi-e dorinţa, Preţioaso, şi asta i-o voi spune totdeauna lui Andres al tău, şi nimic altceva care să-l abată de la gândurile sale bine statornicite.

Cu asemenea simţiri îşi rosti Clemente vorbele de mai sus. Încât Andres stătu să se întrebe dacă le rostise din dragoste sau din curtenie, căci boala diavolească a geloziei e atât de gingaşă şi aşa îi e felul, că se lipeşte şi de atomii soarelui, într-atât, încât cei ce-o ating pe fiinţa iubită îl chinuiesc pe îndrăgostit şi-l fac să se dea de ceasul morţii. Cu toate acestea, gelozia nu i-a fost întemeiată şi el s-a încrezut mai degrabă în cinstea Preţioasei decât în norocul său, pentru că îndrăgostiţii se consideră totdeauna nefericiţi atâta timp cât nu dobândesc ceea ce-şi doresc. În sfârşit, Andres şi Clemente erau tovarăşi şi buni prieteni, totul mulţumită gândului curat al lui Clemente ca şi reţinerii şi prudenţei Preţioasei, care nu i-a dat niciodată prilej da gelozie lui Andres.

Clemente avea pretenţiile lui de poet, după cum o arătase în versurile dăruite Preţioasei, iar Andres se lăuda şi el că se pricepe un pic, şi amândoi erau iubitori de muzică.

Se întâmplă, aşadar, că aşezându-se şatra într-o vale ia patru leghe de Mureia, într-o seară, pentru a-şi trece timpul în chip plăcut, aşezaţi amândoi, Andres la poala unui stejar de plută. Clemente ia cea a unui tufan, ademeniţi de liniştea nopţii, începând André’s şi răspunzându-i Clemente, cântară versurile acestea:

Andres

Clemente, uite vălul plin de stele cu care noaptea rece se luptă zâua-a-ntrece, lumini frumoase, ceru-ornând cu ele, şi-n astă-asemănare, divinul duh al tău dacă-i în stare dă chip acelei feţe vegheată-acum de-un pisc de frumuseţe.

Clemente Veghea tăaeum de-un pisc de frumuseţe, şi unde Preţioasa sfială, preafrumoasa, un pisc de bunătate vrea sânveţe, şi-ncape-ntr-o fiinţă ce de slăvit nu-i mir, ţii

cu putinţă de nu-i şi-un pic divină, înaltă, rară, gravă şi deplină.

Andres

Cu-na Kă. rară, gravă şi deplină vorbire ne-ncepută spre cer măreţ crescută, pe-o nepereche cărăruie lină, te-aş vrea, o, ţigăneuşă, stârnind uimiri, mirare jucăuşă, dusă de-a faimei vrere în sânul celei de a opta sfere.

Clemente

În sânul celei de a opta sfere, acolo ţi-ar fi rândul. tot cerul bucurându-l când numele-i s-ar auzi-n tăcere, iar pe pământ, prin lume, oriunde-ar răsuna duiosu-i nume, o muzică ifuavă, în suflet pace-ar fi şi-n simţuri slavă.

Andres

În suflet pace e şi-n simţuri slavă se-aşterne-atunci rând cântă sirena ce Incintă şi aţipeşte veghea cea mai bravă, şi-atât de Preţioasă-i, că daru-i cel mai mic e că frumoasă-l.

O, dulcea-mi desfătare, cunună-n farmec, nurilor onoare.

Clemente Cunună-n farmec, nurilor onoare eşti, ţigăncuşa nouă, răcoare ca de rouă, zefir preablând în vara arzătoare, cu care Amor, pe loc, orb, şi un piept de-omăt îl schimbă-n foc, putere-aşa lăsată, că mângffos ucide şi desfată.

Slobodul şi robul nu dădeau semne a isprăvi prea curând, dacă în spatele lor n-ar fi răsunat glasul Preţioasei, care le ascultase pe-ale lor; auzul lui le luă răsuflarea şi, fără a se clinti, cu minunată luare-aminte, o ascultară; ea, nu ştiu dacă pe nepregătite ori dacă versurile cântate de dânsa îi fuseseră compuse altcândva, cu neînchipuită graţie cântă următoarele:

În isprava amoroasă, când îi dau prilej iubirii, pare-mi culmea norocirii cinstea, nu să fiu frumoasă.

Tufa cea mai mărunţică creşterea dacă i-o-ndreaptă firea, barul, buna faptă, pin la ceruri se ridică.

În tingirea mea sărmană, smalţ deşi doar cinstea-i pune, lipsă nu-i de gânduri bune şi-i mereu prisos de mană.

Nu-mi fac sânge rău deloc că de-amor şi preţ n-am

parte, îmi durez doar eu, deoparte, soartă bună şi noroc.

Eu să fac ce-adânc tot voi, să mă-ndrum spre bunătate, şi cum vrea şi cum socoate, facă cerul mai apoi.

Frumuseţea-acum o păsui, vrând să văd de poate-ncalte culmi să-mi deie-atât de-nalte, încât şi mai sus să năiiui.

Sufletele de-s egale, pe-unul de plugar putea-va meritul să-l urce-n slava celora imperiale.

Aici îşi termină Preţioasa cântul, iar Andres şi Clemente se ridicară ca s-o întâmpine. Schimbară tustrei vorbe pline de miez, şi Preţioasa îşi dădu la iveală în cele spuse de dânsa înţelepciunea, curăţia şi agerimea, astfel încât Clemente găsi dezvinovăţiri pentru pornirea lui Andres cum până atunci nici nu găsise, deoarece îndrăzneaţa hotărâre i-o socotise mai degrabă nesocotinţă de-a tinereţii decât cuminţenie.

A doua zi de dimineaţă ridicară şatra şi plecară să se oploşească într-un sat aparţinător de Murcia, la trei leghe de oraş, unde lui Andres i se întâmplă o nenorocire din pricina căreia fu cât pe ce să-şi piardă viaţa, şi anume că, după ce depuseseră în satul acela câteva odoare şi vase de argint drept zălog, ca de obicei, Preţioasa şi bunică-sa, cu Cristina şi încă două ţigăncuşe, şi cei doi, Clemente şi Andres, traseră la un han ţinut de o văduvă bogată, care avea o fiică în vârstă de şaptesprezece sau optsprezece ani, mai degrabă deşucheată decât frumoasă, şi numindu-se, pentru mai bună ştiinţă, Juana Daraca 51. Fata asta, după ce-i văzu dănţuind pe ţigănci şi pe ţigani, intrară dracii într-însa şi se îndrăgosti de Andres cu atâta patimă, încât îşi puse în cap să i-o spună şi să-l ia de bărbat, de-o vrea şi el, chiar dacă avea să-şi amărască toate neamurile, drept care căută vreme cu prilej ca să i-o spună, şi-o găsi într-o ogradă, unde Andres intrase ca să caute doi măgăruşi. Se apropie de el şi. În mare grabă, ferindu-se să fie văzută, îi spuse:

— Andres (că-i şi aflase numele), sunt fecioară şi bogată, maică-mea nu mă are decât pe mine şi hanul acesta e-al ei. şi pe lângă el mai are multe vii tinere şi încă

două perechi de case; mi-ai plăcut: dacă mă vrei de soţie, de tine atârnă totul; dă-mi iute răspunsul, şi de este cuminte, rămâi cu mine şi-ai să vezi ce mai viaţă vom duce.

Andres rămase uluit de hotărârea Daracei, dar cu iuţeala cerută de dânsa îi şi răspunse:

— Domniţă fecioară, eu sunt în vorbă să mă-nsor şi apoi noi ţiganii nu ne însurăm decât cu ţigănci; Dumnezeu să te aibă-n pază pentru milostenia ce voiai să-mi faci şi de care eu nu-s vrednic.

Auzind răspunsul acru al lui Andres, Daraca se simţi la două degete de moarte, şi stătea să-i întoarcă vorba de n-ar fi văzut că intră-n curte alte ţigănci. Plecă ruşinată şi abătută şi s-ar fi răzbunat tare bucuros de-ar fi putut.

Andres, înţelept cum era, se hotărî să-şi ia tălpăşiţa şi să ocolească prilejul acela cu care-l îmbia diavolul, pentru că citise limpede în ochii Daracei că şi fără legăturile căsniciei era gata să se supună pe de-a-ntregul voinţei lui, aşa că el nu vru cu niciun preţ să se pomenească faţă-n faţă şi singur cu ea în ţarcul acela de luptă, şi le ceru tuturor ţiganilor să plece din sat chiar în – noaptea aceea. Ei, care-l ascultau totdeauna, trecură numaidecât la fapte şi, după ce-şi scoaseră zăloagele, o luară din loc chiar în după-amiaza aceea.

Daraca, văzând că odată cu plecarea lui Andres i se ducea şi ei jumătate din suflet şi că nu-i mai rămânea timp ca să-şi urmărească împlinirea dorinţelor, rândui să-l oprească pe Andres cu sila, dacă de bunăvoie nu putea; şi astfel, cu viclenia, isteţimea şi taina pe care i le strecură în minte gândul cel rău, vârî printre catrafusele lui Andres, după ce i le dibui, nişte mărgeane scumpe şi două lefturi de argint. Împreună cu alte zorzoane de-ale ei; şi nici nu ieşiseră bine din han, că ea şi prinse a ţipa. zicând că ţiganii aceia îi furaseră bijuteriile, la strigătele ei venind numaidecât justiţia şi toţi oamenii din sat.

Ţiganii se opriră, jurind cu toţii ca nu aveau nimic de furat şi că erau gala să-şi deschidă toţi sacii şi toată zahereaua din şatră. Bătrâna ţigancă se nelinişti însă mult din pricina asta, de teamă ca în timpul cercetării să nu iasă

la iveală podoabele Preţioasei şi veşmintele lui Andres, păstrate de ea cu mare grijă şi fereală, dar poama de Daraca îi găsi leacul la repezeală, pentru că după a doua boccea pe care-o răscoliră, ceru să-i întrebe care era cea a unui ţigan, mare dansator, căci ea-l văzuse intrând de două ori în casa ei şi s-ar putea ca tocmai el să le fi luat.

Andres pricepu că despre el era vorba şi, râzând, zise:

— Domniţă fecioară, ăsta mi-e sacul cu haine şi ăsta mi-e măgăruşul; de vei găsi într-însul ori asupra lui ceea ce-ţi lipseşte, am să ţi le plătesc înşeptit, başca pedeapsa dată de lege hoţilor, şi la care mă voi supune fără crâcnire.

Slujitorii justiţiei se repeziră să dea jos catrafusele de pe măgar şi, după câteva răscoliri, dădură de furt, drept care Andres rămase atât de uluit şi încremenit, încât părea o statuie, fără grai, de piatră tare.

— Ei, n-a fost întemeiată bănuiala mea? – zise atunci Daraca. Uitaţi-vă sub ce boi falnic se ascunde ditamai hoţul!

Alcadele. care era de faţă, începu a-i acoperi cu ocări pe Andres şi pe toţi ţiganii, făcându-i hoţi de rând şi tâlhari de drumul mare. Ancires continua să tacă, năucit şi uluit, şi nici cu gândul nu gândea la trădarea Daracei.

Într-aceasta, se apropie de el un soldat fălos, nepot de-al alcadelui, zicând:

— Nu vedeţi ce plouat a rămas cioropina, putred de furat? Pun rămăşag c-o să facă nazuri şi c-o să tăgăduiască furtul, chiar aşa, prins cu mâţa-n sac; halal de cine nu vă mătrăşeşte pe toţi la galere. Spuneţi şi domniile voastre dacă nu i-ar şedea mai bine tigoarei ăsteia acolo, pe ele. slujind-o pe maiestatea sa, decât s-o ducă tot într-o ţopăială din sat în sat şi furând pe uncie-apucă. Pe cuvântul meu de soldat că-mi vine să-i trag o scatoalcă de să-l văd lat la picioarele mele.

Şi zicând asta, fără a mai sta pe gânduri, ridică mâna şi-i trase o palmă atât de grea, încât îl făcu să se trezească din buimăceală, şi-şi aduse aminte că nu era Andi es L-sballero. ci don Juan şi cavaler, şi. repezindu-se la soldat.

cu mare iuţeală şi cu şi mai multă mânie, îi smulse propria lui sabie şi i-o împlântă în trup. punându-l mort la pământ. Să fi văzut atunci cum urla mulţimea, să fi văzut cum s-a înnegurat unchiul alcade, să fi văzut cum a leşinat Preţioasa şi cum s-a tulburat Andres văzând-o leşinată, să fi văzut cum s-au repezit toţi la arme şi s-au năpustit asupra ucigaşului.

Crescu vălmăşagul, crescu hărmălaia, şi Andres, pentru că dăduse fuga lângă Preţioasa leşinată, nu se mai grăbi să se apere. Şi vru soarta ca Clemente să nu fie de faţă la nefericita întâmplare, întrucât apucase a ieşi din sat cu dobitoacele de povară; în cele din urmă, atâţia tăbărâră asupra lui Andres, că-l prinseră şi-l puseră-n fiare cu două lanţuri groase. Tare-ar fi vrut alcadele să-l spânzure numaidecât, de i-ar fi stat în putinţă, fu însă nevoit să-l trimită la Murcia, sub jurisdicţia căreia se afla; nu-l duseră decât a doua zi, şi cât mai rămase acolo, îi fu dat lui Andres să îndure multe cazne şi vorbe grele la care-l supuseră indignatul alcade, slujitorii şi toţi cei din sat. Alcadele îi prinse pe toţi ţiganii şi ţigăncile ce-i căzură-n mână, întrucât cei mai mulţi fugiseră, printre aceştia numărându-se şi Clemente, care se temea să nu fie înhăţat şi descoperit, în cele din urmă, cu raportul asupra tărăşeniei şi cu o mare liotă de ţigani, alcadele şi slujitorii săi împreună cu mulţi alţi oameni înarmaţi îşi făcură intrarea în Murcia, printre ei fiind Preţioasa şi sărmanul Andres, cetluit în lanţuri, pe un asin, cu cătuşe şi cu labă-de-prieten52 sub bărbie.

Ieşi toată Murcia să-i vadă pe prinşi, că se şi lăţise ştirea despre omorârea soldatului. Frumuseţea Preţioasei fu însă atât de mare în ziua aceea, încât nimeni n-o privea fără s-o binecuvânteze, şi vestea despre mândreţea ei ajunse la urechile doamnei corregidoare, care, murind de curiozitate s-o vadă, îl înduplecă pe corregidor r>3, soţul ei, să dea ordin ca ţigăncuşa aceea să nu fie vârâtă în temniţă, în schimb toţi ceilalţi da, Andres fiind azvârlit într-o carceră strâmtă, a cărei întunecime, ca şi lipsa luminii Preţioasei, îl loviră atât de crunt, încât crezu că n-avea să

mai iasă de acolo decât ca să intre în mormânt.

Pe Preţioasa cu bunică-sa o duseră ca să o vadă corregidoara. şi aceasta, cum-o văzu, zise:

— Pe drept cuvânt ţi-e lăudată frumuseţea – şi trăgând-o lângă ea, o îmbrăţişă cu duioşie, nemaisăturindu-se s-o privească; o întrebă apoi pe bunică-sa vârsta copilei aceleia.

— Cincisprezece ani – răspunse ţiganca – fără sau şi două luni.

— Tot atâta ar fi avut acuma şi sărmana mea Costanza. Vai, dragile mele, copila asta mi-a răscolit nenorocirea! – zise corregidoara.

Într-adevăr, Preţioasa apucă mâinile corregidoarei şi, acoperindu-i-le cu sărutări, i le scălda în lacrimi şi-i spunea

— Doamnă scumpă, ţiganul ţinut în închisoare nu are nicio vină, pentru că a fost stârnit: i s-a zis hoţ, şi nu este; i s-a dat o palmă peste obraz, care îi e aşa făcut, că-n el i se dezvăluie bunătatea sufletului. Pentru Dumnezeu şi pentru cine eşti domnia ta, doamnă, înduplecă-i să-i păzească dreptatea şi. domnul corregidor să nu se grăbească a-i da pedeapsa cu care-l ameninţă legile, şi dacă frumuseţea mea te-a bucurat măcar o clipă, bucur-o şi domnia-ta bucurându-l pe cel întemniţat, fiindcă sfârşitul vieţii sale înseamnă şi pentru a mea sfârşitul; el trebuie să-mi fie soţ şi doar oprelişti drepte şi cinstite au făcut să nu ne fi dat nici măcar mâinile până acum. De-i nevoie de bani ca să dobândim iertarea părţii vătămate, ne vom scoate la mezat toată şatra şi vom plăti chiar mai mult decât ni s-ar cere. Doamnă dragă, dacă ştii ce e dragostea, dacă ai simţit-o vreodată şi-o simţi şi acum faţă de soţul domniei tale, fie-ţi milă de mine, că-l iubesc duios şi curat pe-al meu.

Tot timpul cât vorbi nu-i slăbi mâinile şi nu încetă s-o privească stăruitor, vărsând belşug de lacrimi amare şi jalnice; la fel şi corregidoara îi ţinea mâinile într-ale ei, privind-o la fel cu un mai mică simpatie şi cu un mai puţine lacrimi. Tocmai atunci intră corregidorul şi, găsindu-le pe nevastă-sa şi pe Preţioasa atât de înlăcrimate şi de înlănţuite, rămase uimit atât de plânsul cât şi de

frumuseţea ei; întrebă care era pricina acelei mâhniri şi Preţioasa îi răspunse dând drumul mâinilor corregidoarei şi agăţându-se de picioarele corregidorului, ca să-i spună:

— Domnule, îndurare, îndurare! Dacă moare soţul meu. şi eu sunt moartă! Nu e vinovat, dar dacă totuşi este, daţi-mi mie osânda, iar de nu-i cu putinţă, măcar întârziaţi orocesul până ce se vor căuta şi găsi mijloacele cu putinţă pentru scăparea lui, căci s-ar putea ca aceluia ce n-a păcătuit din răutate cerul să-i trimită mântuirea harului său.

Şi mai uimit rămase corregidorul ascultând vorbele înţelepte ale ţigăncuşei şi, de n-ar fi vrut să nu dea semne de slăbiciune, i-ar fi şi ţinut tovărăşie la lacrimi.

În vreme ce se petreceau acestea, bătrâna ţigancă îşi perinda în minte lucruri de seamă, multe şi felurite, şi la capătul încremenirii şi cugetării sale, zise:

— Aşteptaţi-mă o clipă domniile voastre, domnii mei, că am să fac ca plânsetele să se preschimbe în râs, chiar şi cu preţul vieţii mele – şi astfel, cu pas uşor, ieşi din încăperea unde se afla, lăsându-i pe cei-doi de faţă tulburaţi de cele spuse de dânsa.

Dar până la întoarcerea ei, Preţioasa nu conteni lacrimile şi nici rugăminţile de a se amina judecarea soţului ei, cu gândul de a-i da de ştire tatălui acestuia, ca să vină – i s-a pună umărul. Ţiganca se întoarse cu un sipeţel sub braţ şi-i spuse corregidorului să intre într-o încăpere doar cu soţia lui şi. cu ea, pentru că avea să le spună lucruri îndemnate în mare taină. Corregidorul, crezând că voia să-i dezvăluie unele furturi de-ale ţiganilor spre a-i câştiga bunăvoinţa în procesul întemniţatului, se retrase numaidecât cu ea şi cu soţia sa în iatacul lor, uncie ţiganca. Îngenunchind înaintea lor, le spuse:

— Dacă veştile bune pe care voiesc a vi le da, domnii mei, nu vor merita drept răsplată iertarea unui mare păcat al meu, iată-mă gata să primesc pedeapsa ce veţi vrea să-mi daţi, clar înainte de a vă face mărturisirea, aş vrea să-mi spuneţi, domnilor, mai întâi dacă vă sunt cunoscute bijuteriile astea.

Şi, scoţând la iveală o lăcriţă în care le ţinea pe cele ale Preţioasei, i-o înmână corregidorului, iar el, deschizând-o, dădu cu ochii de podoabele acelea copilăreşti, dar nu-şi dădu seama ce puteau însemna. Le privi şi corregidoara, dar nici ea nu se dumiri, zicând doar:

— Sunt podoabele unui prunc.

— Aşa este – zise ţiganca –, şi ale cărui prunc s5 nt o spune scrisoarea aflată în hârtia asta împăturită.

Corregidorul se grăbi să o deschidă şi-i dădu citire: Fetiţa se numea doña Costanza de Azevedo y de Meneses: mama sa. doña Guiomar de Meneses, şi tatăl său, don Fernando de Azevedo, cavaler al ordinului de Calatrava; am răpit-o de ziua înălţăiti Domnului, la ceasurile opt dimineaţa, în anul o mie cinci sute nouăzeci şi cinci. Copila purta podoabele păstrate în lăcriţa asta".

Îndată ce auzi cuvintele de pe hârtie. corregidoara recunoscu numaidecât podoabele, le apropie de buze şi, acoperindu-le cu nesfârşite sărutări, căzu, pierzându-şi cunoştinţa. Corregidorul se repezi la dânsa, nemaistând s-o întrebe pe ţigancă de fată, iar soţia lui, după ce-şi mai veni în fire, zise:

— Femeie bună, mai degrabă înger decât ţigancă, unde-i stăpâna, vreau să zic pruncul ale cui erau podoabele acestea?

— Unde, doamnă? – răspunse ţiganca –, o aveţi în casa domniilor voastre: ţigăncuşa ce v-a stors lacrimile din ochi e stăpâna lor şi vă este fiică, fără îndoială, căci eu am furat-o la Madrid din casa domniilor voastre în ziua şi la ceasul arătate în hârtia asta.

Auzind aceasta, tulburata doamnă îşi lepădă galenţii şi, cu braţele fluturând şi-n fuga mare, intră în încăperea unde o lăsase pe Preţioasa şi-o găsi înconjurată de cameristele şi slujitoarele sale, tot vărsând lacrimi; se repezi la ea şi, fără a-i spune un cuvânt, îi dezbumbă în mare grabă rochia la piept şi căută să vadă dacă sub sânul stâng avea un mic semn, în chip de aluniţă albă, cu care se născuse, şi i-l găsi mare acum, deoarece crescuse cu vremea. Apoi, cu acelaşi zor. O descălţă şi dădu la iveală

un picior de nea şi fildeş minunat strunjit, şi văzu acolo ceea ce căuta, şi anume că ultimele două degete de la piciorul drept erau legate printr-un pic de carne pe care în copilărie nu voiseră niciodată să i-o tale, ca să nu o. facă să sufere. Sânul, degetele, zorzoanele, ziua răpirii, mărturisirea ţigăncii precum şi tresărirea şi bucuria pe care le simţiseră părinţii când o văzuseră întăriră cu deplin adevăr în sufletul corregidoarei convingerea că Preţioasa era fiica ei, şi astfel, cuprinzând-o în braţe, se întoarse cu ea unde rămăseseră corregidorul şi ţiganca.

Preţioasa era fâstieită, căci nu ştia cu ce scop fusese supusă acelor încercări, cu atât mai mult cu cât se vedea purtată în braţe de corregidoare, care-o săruta nu o dată, i de o sută de ori.

Doña Guiomar sosi. În sfârşit, cu preţioasa-i povară înaintea soţului său şi, trecând-o din braţele sale în cele ale corregidorului, îi spuse:

— Primeşte-o, domnule, pe fiica domniei tale Costanza, căci ea este, fără nicio îndoială: şi nu te îndoi cu niciun chip, domnule, pentru că am văzut semnul degetelor lipite. şi pe cel ele la sân şi. mai mult încă. sufletul mi-a spus-o încă din prima clipă când mi-au văzut-o ochii.

— Nu mă-ndoiesc – răspunse corregidorul ţinând-o în braţe pe Preţioasa –, fiindcă aceleaşi simţăminte mi l-au încercat şi pe-al meu, şi-apoi atâtea potriveli laolaltă s-ar fi putut oare întâmpla altfel decât printr-o minune?

Toţi cei ai casei umblau îngânduraţi, întrebându-se unii pe alţii ce să fie, şi toţi erau departe de a-şi da seama, fiindcă cine şi-ar fi putut închipui oare că ţigăncuşa era fiica stăpânilor lor?

Corregidorul le ceru soţiei şi fiicei sale, dar şi bătrânei ţigănci, ca întâmplarea aceea să rămână <? taină până când avea s-o dea în vileag el însuşi. Îi mai spuse bătrânei că o iartă pentru răul ce i-l făcuse furându-i sufletul, deoarece bucuria de a i-o fi înapoiat merita o răsplată mai n-are, şi nu-i părea rău decât că ea, cunoscând rangul Preţioasei, o măritase cu un ţigan şi, culmea, cu un hoţ şi un ucigaş.

— Vai – făcu atunci Preţioasa – κ stăpâne drag. nu e nici ţigan, nici hoţ, chiar dacă ucigaş este. clar împotriva unuia ce i-a răpit onoarea, aşa că n-a putut să nu arate cine este şi să nu-l ucidă.

— Cum adică nu-i ţigan, fata mea? – zise doña Guiomar.

Atunci ţiganca bătrână povesti pe scurt istoria lui Andres Caballero, spunând că e fiul lui Francisco de Cârcamo, avaier al ordinului Sfântului Iacob, şi că-l cheamă don Tuan de Cârcamo şi face şi el parte din acelaşi ordin, iar eşmintele schimbate cu cele de ţigan i le păstra ea. Le povesti de asemenea despre înţelegerea dintre Preţioasa şi don Juan, şi anume să aştepte doi ani de încercare spre a se căsători sau nu. Ridică în slăvi cinstea amândurora şi firea plăcută a lui don Juan. La fel de mult îi minună această împrejurare ca şi găsirea fiicei lor. şi corregidorul îi porunci ţigăncii să se ducă după veşmintele lui don Juan. Ea făcu întocmai şi se întoarse însoţită de alt ţigan care le aduse.

În timp ce ea se ducea şi venea, părinţii o copleşiră pe Preţioasa cu o sută de mii de întrebări, la care ea răspunse cu atâta înţelepciune şi duh, încât ar fi îndrăgit-o şi dacă n-ar fi recunoscut-o drept fiică. O întrebară dacă are vreun simţământ faţă de don Juan. Ea le răspunse că nimic mai mult decât acela ce o silea să fie recunoscătoare omului care voise să se umilească făcându-se ţigan de dragul ei. dar că această recunoştinţă n-avea să treacă dincolo de ceea ce domnii părinţii ei aveaţi să hotărască.

— Taci, fata mea Preţioasă – zise tatăl ei – căci vreau să-ţi rămână numele acesta de Preţioasa, în amintirea pierderii şi regăsirii tale; eu. ca tată al tău, mă însărcinez să-ţi înlesnesc o căsătorie care să nu fie nevrednică de tine.

Preţioasa oftă la auzul acestor vorbe, iar maică-sa, înţeleaptă fiind, pricepu că ofta din pricina iubirii pentru don Juan, şi-i spuse soţului ei:

— Domnule, de vreme ce don Juan de Cârcamo e atât de nobil şi-o iubeşte atât de mult pe fiica noastră, nu ne-ar

sta rău să i-o dăm de soţie.

Şi el răspunse:

— Abia astăzi am găsit-o şi vrei s-o şi pierdem? Sunt bucurăm de ea câtăva vreme, deoarece măritând-o, nu va mai fi a noastră, ci a soţului ei.

— Ai dreptate, domnule – răspunse ea –, 1 dă însă poruncă să fie scos don Juan. că trebuie să fie prin cine ştie ce beci.

— Aşa cred – zise Preţioasa –, – căci unui hoţ ucigaş şi ţigan pe deasupra, nu cred că i se va fi dat un sălaş mai bun.

— Vreau să mă duc să-l văd. ca şi cum i-aş lua chipurile mărturisirea – răspunse corregidorul –, şi încă o daţi; îţi dau în grijă, doamnă, ca nimeni să nu afle istoria asta până când nu voi vrea eu.

Şi, îmbrăţişând-o pe Preţioasa, se „duse îndată la închisoare şi, fără a-ngădui nimănui să-l însoţească, intră în carcera unde zăcea don Juan. Îl găsi cu picioarele în butuci, cu cătuşe la mâini şi cu laba-de-prieten încă nescoasă. Carcera era întunecoasă, dar puse să se deschidă o ferestruică în tavan, pe unde pătrundea o lumină foarte slabă şi, cum îl zări, îi spuse:

— Cum ţi se pare odaia asta grozavă? De i-aş vedea vârâţi în fiare, ca pe tine, pe toţi ţiganii din Spania, ca să isprăvesc cu ei într-o zi, aşa cum voia Neron cu Roma, dintr-o singură lovitură! Află, hoţule cu nas subţire, că eu sunt corregidorul acestui oraş şi vin să aflu, între patru ochi, dacă e adevărat că o ţigăncuşă din şatra voastră ţ nevasta ta.

Auzind acestea, Andres îşi închipui că pesemne corregidorul se îndrăgostise de Preţioasa, pentru că gelozia e alcătuită din corpuri subtile care pătrund în celelalte corpuri fără a le rupe, depărta sau despărţi. Totuşi, răspunse:

— Dacă ea a spus că sunt soţul ei, e foarte adevărat, şi dacă a spus că nu sunt, tot adevărată îi e spusa, pentru că nu-i cu putinţă ca Preţioasa să spună vreo minciună.

— E atât de cinstită? – răspunse corregidorul. Nu-i

puţin lucru pentru o ţigancă. Ei bine, flăcăule, ea a spus că-ţi este soţie, dar că niciodată nu ţi-a dat mâna. A aflat că, după cum îţi e vina, trebuie să mori pentru ea, şi mi-a cerut ca înainte de moartea ta să o căsătoresc cu tine, pentru că vrea să aibă cinstea de a rămâne văduva unui pungaş atât de înrăit ca tine.

— Atunci fă, luminăţia ta, domnule corregidor, aşa cum te roagă ea, căci de mă voi căsători cu ea, voi trece mulţumit în cealaltă viaţă, părăsind-o pe asta cu mândria de a fi al ei.

— Se vede că o iubeşti mult! – zise corregidorul.

— Atât demult – răspunse prizonierul –, că vorbele n-ar putea-o spune. Ce mai, domnule corregidor, să mi se isprăvească pricina: l-am ucis pe cel ce-a vrut să-mi răpească bunul nume, o ador pe ţiganca aceasta: voi muri mulţumit de voi muri în graţiile ei, şi ştiu că n-are să ne lipsească harul lui Dumnezeu, deoarece amândoi am păzit curat şi fără abatere tot ce ne-am făgăduit.

— Atunci, la noapte voi trimite după tine – zise corregidorul – şi te vei însura la mine acasă eu Preţioasa, iar mâine la amiază ai să fii urcat în furci, eu unul împlinind astfel şi legea justiţiei, şi dorinţa voastră.

Andres îi mulţumi, şi «corregidorul se întoarse acasă, împărtăşindu-i soţiei sale cele petrecute cu don Juan. precum şi alte lucruri pe care avea de gând să le facă. În lipsa lui.: Preţioasa îi istorisi mamei sale tot mersul vieţii ei şi cum crezuse totdeauna că e ţigancă şi nepoata acelei bătrâne. dar şi că totdeauna se preţuise mult mai mult decât i-ar fi îngăduit-o starea ei de ţigancă. Maică-sa îi ceru să-i spună adevărul, dacă-l iubeşte mult pe don Juan de Cârcamo. Ea, ruşinată şi cu ochii în pământ, îi spuse că, întrucât se socotise ţigancă şi prin căsătoria cu un cavaler dintr-un asemenea ordin şi atât de nobil ca don Juan de Cârcarno şi-ar fi îmbunătăţit soarta, şi întrucât îi văzuse cu ochii ei firea frumoasă şi purtarea cinstită, uneori îl privise cu ochi iubitori, dar că, pe scurt, cum apucase a le mai spune, nu avea altă voinţă decât pe-a lor.

Veni noaptea şi, pe la ceasurile zece, îl scoaseră pe

Andres clin temniţă, fără cătuşe şi labă-de-prieten, dar nu fără un lanţ lung care-i încingea tot trupul, începând de la picioare. Sosi astfel, fără a fi zărit de nimeni altul în afara celor ce-l aduceau, la casa corregidorului, şi-l duseră, în tăcere şi eu mare fereală, într-o încăpere unde-l lăsară singur; peste puţin timp intră un preot care-i spuse să se spovedească, deoarece a doua zi urma să moară. La care Andres răspunse:

— Foarte bucuros mă voi spovedi, dar cum de nu mă căsătoriţi mai întâi? Iar de mă veţi căsători, cumplit trebuie să fie patul de nuntă ce m-aşteaptă.

Doña Guiomar, care ştia cum stau lucrurile, îi spuse bărbatului său că erau de ajuns sperieturile la care-l supunea pe clon Juan; să o lase mai moale cu ele, căci s-ar putea ca el să-şi piardă viaţa din pricina lor. Corregidorului i se păru bun sfatul şi, astfel, intră să-l cheme pe confesor, spunându-i că mai întâi aveau să-l căsătorească pe ţigan cu Preţioasa, ţiganca, şi abia pe urmă avea să se spovedească şi să se să se din toată inima în voia Domnului. pentru că el obişnuieşte deseori să-şi pogoare ploaia de milostiviri tocmai la vremea când nădejdile sunt cele mai uscate.

Andres intră, dar, într-o încăpere unde se aflau numai doña Guiomar, corregidorul, Preţioasa şi doi slujitori de-ai casei. Dar când Preţioasa îl văzu pe don Juan încins şi legat cu un lanţ atât de greu, alb la faţă şi cu ochii plânşi, i se rupse inima şi se atârnă de braţul maică-sâi, ce stătea lângă dânsa şi care, strângând-o la piept, îi zise:

— Vino-ţi în fire, copila mea. că tot ce vezi are să fie spre bucuria şi folosul tău.

— Domnule vicar, ţiganul şi ţiganca aceasta sunt cei pe care trebuie să-i căsătoreşti domnia ta.

— N-o pot face dacă nu se îndeplinesc mai. Întâi toate cele trebuincioase în asemenea împrejurare. Unde s-au făcut strigările de căsătorie? Unde e aprobarea superiorului meu spre a se putea face căsătoria?

— A fost o scăpare a mea din vedere – răspunse corregidorul. dar voi avea grija să o dea parohul.

— Atunci, până ce o voi vedea – răspunse vicarul –, îi

rog pe domnii de faţă să mă ierte.

Şi fără a mai rosti o vorbă, ca nu cumva să se stârnească vreun scandal, ieşi din casă, lăsându-i pe toţi încurcaţi.

— Părintele a făcut foarte bine – zise atunci corregidorul –, şi s-ar putea să fie chiar semnul proniei cereşti, ca să se amâne execuţia lui Andres, fiindcă, oricum, el trebuie să se însoare cu Preţioasa, şi mai întâi vor trebui făcute strigările, câştigându-se în felul acesta timpul care dă de obicei o dezlegare dulce multor greutăţi amare; dar cu toate acestea, aş vrea să ştiu, în cazul că soarta îi va îndruma paşii astfel încât, fără temeri şi zbucium, să se vadă soţ al Preţioasei, dacă Andres se va socoti fericit ca Andres Caballero sau ca don Juan de Cărcamo.

Cum se auzi chemat pe numele lui, Andres zise:

— De vreme ce Preţioasa n-a vrut să rămână între hotarele tăcerii şi-a dat în vileag cine sunt eu, chiar dacă norocul acesta m-ar găsi ajuns monarh al universului, apreţui-o atât de mult, încât aş face din ea ţelul dorinţelor mele, fără a cuteza să-mi doresc alt bine decât pe-acela ceresc.

— Ei bine. tocmai pentru frumosul curaj arătat de domnia ta, seniore don Juan de Cârcamo, voi face astfel încât, când va veni timpul. Preţioasa să-ţi fie consoartă legitimă, şi acum ţi-o dau şi ţi-o încredinţez cu făgăduinţă, a pe cel mai de preţ giuvaer al casei, al vieţii şi al sufletului meu, şi s-o preţuieşti aşa cum spuneai, pentru că prin ea ţi-o dau pe doña Costanza de Meneses, singura mea fiică, şi care, dacă-ţi este deopotrivă în dragoste, nu ţi-e cu nimic mai prejos nici ca naştere.

Andres rămase uluit la vederea iubirii ce i se arăta şi. În câteva cuvinte, doña Guiomar istorisi pierderea fiice! sale şi găsirea ei. cu semnele neîndoielnice date de ţigancă despre-furtul său. drept care don Juan tot uluit şi încremenit rămase până la urmă, dar şi bucuros mai presus de orice închipuire; îi îmbrăţişă pe socrii săi, numin du-şi-i părinţi şi stăpâni, îi sărută mâinile Preţioasei, care

şi cai le căuta printre lacrimi pe-ale lui. Secretul fu rupt ştirea despre întâmplare ieşi odată cu ieşirea slujitorilor ce fuseseră de faţă, şi. ajunsă la urechile alcadelui, unchiul mortului, acesta îşi văzu închise drumurile răzbunării, deoarece nu era de aşteptat ca asprimea justiţiei să-l lovească chiar pe ginerele corregidor-ului.

Don Juan se îmbrăcă în straiele de drum pe care ţiganca le adusese; cătuşele şi lanţurile se preschimbară în libertate şi în lanţuri de aur; mâhnirea ţiganilor închişi, în veselie, deoarece a doua zi le dădură drumul pe chezăşie. Unchiul mortului primi făgăduiala a două mii de ducaţi, pe care i-o făcură, ca să-şi retragă plângerea şi să-l ierte pe don Juan, care, neuitându-l pe tovarăşul său Clemente, puse oameni să-l caute, clar aceştia nu-l găsiră şi nu aflară nimic despre dânsul, până când, patru zile mai târziu, primi veşti sigure cum că se îmbarcase pe una din cele două galere de la Genova, ce se aflau în portul Cartagena. şi plecase de îndată.

Corregidorul îi spuse lui don Juan ca pe o veste sigură că tatăl lui. don Francisco de Cârcamo, fusese înaintat corregidor la Murcia şi că ar fi fost nimerit să-l aştepte, pentru ca nunta să se facă cu voia şi consimţământul său.

Don Juan spuse că nu vrea să iasă din cuvântul lui, dar că, înainte de orice, trebuia să se logodească cu Preţioasa. Arhiepiscopul le dădu învoirea să o facă numai cu o singură strigare. Oraşul puse la cale în ziua logodnei serbări, întrucât corregidorul era foarte iubit, cu iluminaţii, cu lupte de tauri şi cu geriduri Λ; bătrâna ţigancă rămase la casa lor, nevrând să se despartă de nepoată-sa, Preţioasa. Ajunseră la curte veştile despre întâmplarea şi căsătoria ţigăncuşei; don Francisco de Cârcamo află că fiul său era ţiganul, iar Preţioasa ţigăncuşa pe care o văzuse şi-a arei frumuseţe îi ppăru ca o dezvinovăţire a nesocotinţei fiului său. după ce-l socotise ca şi pierdut, deoarece aflase că nu se dusese în Flandra, cu atât mai mult cu cât văzu ce bine-i cădea căsătoria cu fiica unui cavaler atât de însemna t şi de bogat precum don

Fernando de Azevedo.

Îşi grăbi plecarea spre a ajunge să-şi vadă copiii cât mai repede, şi după douăzeci de zile se şi găsea la Murcia, şi la sosirea lui se reînnoiră desfătările, se făcu nunta, se istorisiră, vieţile, iar poeţii oraşului, căci sunt câţiva, şi hiar foarte buni, îşi luară sarcina să celebreze ciudata întâmplare deopotrivă cu frumuseţea fără pereche a ţigăncuşei: şi-n aşa fel scrise vestitul licenţiat Pozo 53, că-n versurile lui faima Preţioasei dăinui-va cât dăinui-vor veacurile.

Uitam să spun că hangiţa îndrăgostită destăinui justiţiei că furtul lui Andres nu era adevărat şi-şi mărturisi iubirea şi vina, pentru care însă nu i se dădu nicio pedeapsă. deoarece în bucuria găsirii logodnicilor a fost îngropată răzbunarea şi-a înviat clemenţa.

NUVELA DESPRE

ÎNDRĂGOSTITUL generos

„O, vrednice de plâns ruine ale nefericitei Nicosia”, abia zvântate de sângele vitejilor şi nenorocoşilor voştri apărători! Dacă, în loc să fiţi lipsite de simţire, aţi avea-< acuma, în singurătatea aceasta în care ne aflăm, ne-am putea plânge împreună nenorocirile şi poate că tovărăşii, pe care ne-am găsi-o într-însele ne-ar alina chinul. Speranţa asta poate să vă fi rămas, donjoane nu de tot culca la pământ, că altă dată. deşi nu pentru o apărare la fel d «dreaptă ca aceea în care aţi fost dărâmate, vă veţi vedea încă o dată înălţate. Dar eu, nenorocitul de mine, ce bine voi putea nădăjdui în crâncena strâmtoare-n care mă găsesc, chiar de m-aş întoarce la starea de dinaintea celei în care mă văd? Atât de mare îmi e nefericirea. Încât în libertate am fost fără noroc, iar în robie nici nu-l am, nici nu trag nădejde să-l am”.

Aceste vorbe le rostea un rob creştin, privind de pe un dâmb zidurile dărâmate ale Nicosiei acum pierdute, şi vorbea cu ele şi îşi asemuia suferinţele cu ale lor. de parcă ele ar fi fost în stare să-l, înţeleagă, pornire firească îndureraţilor, care, purtaţi de închipuirile lor, fac sau spun lucruri străine de orice raţiune şi judecată sănătoasă.

Într-acestea, dintr-unul din cele patru pavilioane său. corturi, câte se aflau ridicate pe câmpia aceea, ieşi un t-ure tânăr, foarte plăcut şi chipeş la înfăţişare, şi, apropiindu-sf de creştin, îi spuse:

— Aş pune rămăşag, prietene Rieardo, că pe coclauri: eceştia te-aduc gândurile tale necurmate.

— Ele mă aduc – răspunse Ricardo. căci aşa-l chema pe rob –, clar ce folos dacă nicăieri unde mă duc nu găsesc răgaz şi odihnă în ele, ci ruinele ce se zăresc de-aici mai degrabă mi le-au sporit?

— De cele ale Nicosiei vorbeşti, nu-i aşa? – zise turcul.

— Păi de care vrei să vorbesc – repetă Ricardo –, dacă nu-s altele care să se înfăţişeze ochilor pe-aici?

— Cum să nu-ţi vină să plângi – replică turcul –, dacă te cufunzi în asemenea contemplaţii. Pentru că cei ce-au văzut acum vreo doi ani această renumită şi bogată insulă a Ciprului, la vreme de linişte şi tihnă, când locuitorii ei se bucurau într-însa de tot ce le poate oferi oamenilor* fericirea omenească, şi-i văd acum sau îi contemplă fie surghiuniţi din că, fie robi şi năpăstuiţi într-însa, cum ar putea să nu se îndurereze de urgia şi nenorocul lor? Să lăsăm însă lucrurile astea, de vreme ce ele n-au leac, şi să trecem de ale tale, căci vreau să văd dacă au vreunul, aşa că te rog, în numele datoriei ce-o ai faţă de bunăvoinţa pe care ţi-am arătat-o şi-n numele împrejurării că avem amândoi aceeaşi patrie şi că în copilărie am crescut împreună, să-mi spui din ce pricină eşti atât de trist, căci chiar dacă şi cea a robiei singure ajunge ca să întristeze şi cea mai voioasă inimă din lume, îmi închipui totuşi că de mai departe îşi trag puhoiul nenorocirile tale. Pentru că sufletele mărinimoase ca al tău nu obişnuiesc să se lase înfrânte de nenorocirile de rând într-atâta, încât să dea semn de întristări neobişnuite, şi ce mă face s-o cred este că nu te ştiu atât de sărac încât să nu poţi plăti oricât ţi s-ar cere pentru răscumpărare, şi nici nu te afli în turnurile de la Marea Neagră 57, ca rob de seamă, care nu-şi dobândeşte libertatea dorită decât târziu sau niciodată.

Aşa că, de vreme ce soarta potrivnică nu ţi-a răpit nădejdea de a te vedea liber şi pentru că totuşi te văd gata să dai jalnice mărturii ale nenorocirii tale, nu-i de mirare să-mi închipui că suferinţa ta vine de ia altă pricină decât din libertatea pierdută, pricină pe care te implor să mi-o spui, oferindu-ţi tot ce pot şi preţuiesc; poate doar ca să te slujesc m-a adus soarta pe această cale ocolită şi m-a făcut să mă îmbrac în veşmânral acesta pe care-l urăsc. Ştii doar, Ricardo, că stăpânul meu e cadiul oraşului, ceea ce ar fi totuna cu episcopul lui. Ştii de asemenea ce mare greutate are el şi ce mare trecere am eu pe lângă dânsul. Pe lângă asta, nu-ţi e neştiută dorinţa aprinsă pe care-o nutresc de a nu muri în starea asta pe care s-ar părea că o îmbrăţişez, deoarece când nu. voi mai răbda, va trebui să mărturisesc şi să proclam credinţa în Iisus Hristos, de care m-au îndepărtai vârsta mea fragedă şi mintea necoaptă, deşi ştiu că o asemenea mărturisire mă va costa viaţa, dar ca nu cumva să mi-o pierd pe cea a sufletului, voi socoti că sunt în câştig dacă mi-o pierd pe cea a trupului. Din tot ce am spus vreau să tragi încheierea şi să iei aminte că prietenia mea îţi poate fi de oarecare folos şi că spre a şti ce leacuri sau ce alinări poate avea nefericirea ta, e nevoie să mi-o povesteşti, aşa cum şi doctorul are nevoie de istorisirea bolnavului, încredinţându-te că o voi pune la păstrare în cea mai adâncă tainiţă a tăcerii.

Ricardo rămase tăcut la toate vorbele acestea, dar văzându-se silit de ele şi de ananghie, îi răspunse cu acestea:

— Dacă aşa cum ai nimerit-o, o prietene Mahamut. căci aşa îl chema pe turc, în ceea ce crezi despre nefericirea mea, ai nimeri-o şi în privinţa leacului ei. aş socoti că nu mi-am pierdut zadarnic libertatea şi nu mi-aş schimba nenorocirea nici pe cel mai mare noroc ce s-ar putea închipui; ştiu însă că e atât de mare, încât toată lumea i-ar putea şti pricina din care se trage, dar nu s-ar găsi niciun ins care să cuteze nu zic să-i găsească leacul, dar nici măcar alinarea. Şi ca să rămâi împăcat cu acest adevăr, ţi-o voi povesti în cât mai puţine vorbe voi fi în

stare; dar înainte să intru în labirintul cel încâlcit al suferinţelor mele, vreau să-mi spui din ce pricină a pus Hasan-paşa, stăpânul meu, să se ridice aici în câmp corturile şi pavilioanele acestea înainte de a intra în Nicosia, unde vine cel căftănit ca viceregе sau paşă, cum îi numesc turcii pe viceregi.

— Îţi voi îndeplini dorinţa pe scurt – răspunse Mahamut –, şi prin urmare cată să ştii că printre turci e obiceiul ca aceia care se duc ca viceregi ai unei provincii să nu intre în Oraşul unde locuieşte înaintaşul lor până când nu iese acela dintr-însul şi-i dă mână liberă celui ce vine să-i facă descărcarea 58, şi-n vreme ce noul paşă o face, cel vechi rămâne să aştepte în câmp, ca să vadă ce se alege din sarcinile ce i se pun în seamă, fără să le poată înrâuri cu ajutorul ciubucurilor şi prieteniilor, dacă nu cumva a apucat s-o facă mai-nainte: o dată făcută descărcarea. ea îi e înmânată celui ce părăseşte slujba într-un pergament închis şi pecetluit, şi cu ea se înfăţişează la poarta marelui stăpân sau, cum s-ar spune la curte, înaintea marelui Consiliu al turcului. După ce misiva e văzută de vizirul-paşă şi de alţi patru paşi mai mici, ca şi cum am spune preşedintele consiliului regal şi auditorii, este fie răsplătit, fie pedepsit, potrivit celor arătate de descărcare; dacă e găsit vinovat, îşi răscumpără cu bani pedeapsa şi scapă de ea. Dacă nu-i găsit vinovat şi nu e nici răsplătit, aşa cum se întâmplă de obicei, obţine cu plocoane şi daruri slujba la care râvneşte mai tare, pentru că slujbele şi huzmeturile nu sunt date pe merite, ci pe bani, totul se vinde şi totul se cumpără, împărţitorii slujbelor îi jefuiesc pe cei căftăniţi şi-i jupoaie; din postul acesta cumpărat scoţi măduva ca să cumperi altul ce făgăduieşte mai mult câştig. Totul merge cum îţi spun, toată împărăţia aceasta e crâncenă, semn că n-ar fi trebuit să dăinuiască mult, dar, după cum cred, şi acesta trebuie să fie adevărul, o ţin pe umerii lor păcatele noastre, vreau să zic păcatele celor ce în chip neruşinat şi făr’ i stavilă îl hulesc pe Dumnezeu, aşa cum fac eu însumi; aminteaască-şi de mine în marea mila Lui. Din această pricină pe care ţi-

am spus-o. aşadar, stăpânul tău, Hasan-paşa, a stat aici în câmp patru zile, şi dacă acela din Nicosia n-a ieşit iică. după cum trebuia, e pentru că a fost foarte bolnav, dar acum s-a mai întremat şi va ieşi azi sau mâine, negreşit, urmând să fie găzduit în nişte corturi de după dealul acesta, pe care tu nu le-ai văzut, iar stăpânul tău va intra numaidecât în oraş; asta trebuie să ştii despre ceea ce m-ai întrebat.

— Ascultă, dar – zise Ricardo –, numai că nu ştiu de voi putea să-mi ţin făgăduiala făcută mai-nainte, şi anume să-ţi povestesc în puţine cuvinte nenorocirea mea, întrucât e atât de lungă şi asupra de măsură, încât nu poate fi măsurată cu vreo vorbă; cu toate acestea, voi face tot ce-mi va sta în putinţă şi ce-mi va îngădui timpul. Drept care te întreb întâi de toate dacă cunoşti în oraşul nostru

Trapani 59 pe o fecioară căreia faima îi scosese numele tioea mai frumoasă femeie din toată Sicilia. O fecioară, zi. despre care toate limbile iscusite grăiau şi cele mai ra; inteligenţe afirmau că era înzestrată cu cea mai desăvâişită frumuseţe pe care a avut-o epoca trecută, o are *epo* prezenta şi nădăjduieşte s-o aibă cea care. stă să vie fecioară despre care poeţii cântau că avea pletele *de sus* şi că ochii îi erau doi sori strălucitori, şi obrajii trandafh: purpurii, dinţii mărgăritare, buzele rubine, grumazul alabastru, şi că părţile cu întregul şi întregul cu părţile alcătuiau o miraculoasă şi netulburată armonie, firea ră? – pândind asupra întregii sale fiinţe o gingăşie de culori ε 1.0; de firească şi de desăvârşită, încât pizma n-a putut gâs niciodată vreun amănunt în care să-i dibuiască vre. r. cusur. Cum, e oare cu putinţă, Mahamut, să nu-mi fi spuf până acum cine e şi cum o cheamă? Cred, fără îndoiala că ori nu mă auzi, ori pe vremea când te aflai la Trapan: erai lipsit de simţire.

— Într-adevăr. Ricardo – răspunse Mahamut. dacă aceea pe care ai zugrăvit-o cu asemenea nemărginir: de frumuseţe nu e Leonisa, fiica lui Rodolfo Florencio, m: ştiu cine poate fi, căci numai dânsa se bucura de faima dt care vorbeşti.

— Ea este, o, Mahamut! – răspunse Ricardo –, ea e, prietene, pricina de căpetenie a întregii mele fericiri şi a întregii mele nenorociri. Pentru ea, nicidecum pentru libertatea pierdută, ochii mei au vărsat, varsă şi vărsavor lacrimi fără număr, şi pentru ea aprind suspinele-m văzduhul, aproape şi departe, pentru ea ostenesc vorbei, mele cerul care le ascultă şi urechile care le aud. Pentru ea m-ai socotit tu nebun sau, cel puţin., lipsit de viteji» şi încă mai lipsit de curaj. Această Leonisa, leoaică pentru. mine şi blândă mieluşea pentru altul, m-a adus în stare aceasta jalnică. Deoarece cată să ştii că încă din anii m*. fragezi sau cel puţin de când am dobândit uzul raţiunii, η numai am iubit-o, ci am adorat-o şi am slujit-o cu atât devotament, de parcă n-aş fi avut pe pământ şi-n cer altă zeitate pe care s-o slujesc şi s-o ador. Rudele şi părinţii ei îmi cunoşteau dorinţele şi niciodată n-au dat de înţeles că i-ar nemulţumi, socotind. că hint îndreptate către va „ei cinstit şi virtuos, şi astfel ştiu că de multe ori i-au (pus-o Leonisei, spre a-i îndupleca voinţa ca să mă accepte drept soţ. Ea însă. pentru că-şi pusese ochii pe Cornelio, fiul lui Ascanio Rotulo, pe care-l ştii bine (imăr chipeş, spilcuit, cu mâini molatice şi păr cârlionţat, cu glas mieros şi vorbe de iubire, plămădit, pe scurt, numai din ambră şi acadele, împodobit cu horbote şi dichisit eu brocarturi), n-a vrut să şi-i aţintească asupra chipului meu, nu atât de delicat ca al lui Cornelio, şi n-a vrut să se arate recunoscătoare nici măcar pentru multele şi necurmatele-mi slujiri, plă tindu-mi bunăvoinţa cu dispreţ şi ură; şi atât de departe a ajuns iubirea mea pentru dânsa, încât m-aş fi socotit fericit să pier prin puterea, oricât de mare, a dispreţului şi nerecunoştinţei sale, numai să fi ştiut că nu-i face hatâruri pe faţă, fie şi cinstite, tai Cornelio. Vezi, aşadar, ajungându-se la această îmbinare dintre nelinişt ea dispreţului şi-a urii şi cea mai aiare şi mai crudă turbare a geloziei, ce se putea alege de sufletul meu hărţuit de două ciume atât de ucigătoare! Părinţii Leonisei treceau cu vederea hatârurile pe care i te făcea lui Cornelio, crezând, cum era firesc să creadă, că tânărul, atras de neasemuita şi neîntrecuta-i

frumuseţe, avea să şi-o aleagă drept soţie, ei dobândind astfel un ginere mai bogat decât mine, şi s-ar fi putut, de-ar fi fost să fie). dar n-ar fi avut, şi o spun fără nicio trufie, unul eu o fire mai aleasă decât a mea. nici cu gânduri mai înalte şi nici cu merite mai recunoscute decât ale mele. S-a întâmplat, dar. ca în vremea când o curtam» să-mi ajungă la ureche că într-o zi din luna mai trecută, de la care azi se împlineşte un an, trei zile şi cinci ore. Leonisa eu părinţii ei şi Cornelio cu ai lui se duceau să petreacă împreună cu toate neamurile şi slugile lor. În grădina lui Ascanio, aşezată aproape de ţărmul mării, pe drumul către ocne.

— O ştiu foarte bine – zise Mahamut – treci mai departe, Ricardo. căci mai bine de patru zile m-am bucurat în ea, când a vrut Dumnezeu, ele mai mult de patru lipe plăcute.

— Am aflat vestea – făcu Ricardo – şi de îndată „c-am aflat-o mi-au pus. stăpânire pe suflet o furie, o turbare şi un iad de gelozie cu atâta silnicie şi încrâncenare.

Încât m-au scos din minţi, aşa cum vei vedea după ceea ce am făcut numaidecât, şi anume m-am dus în grădina unde mi se spusese că sunt şi i-am găsit pe cei mai mulţi petrecând, iar pe Leonisa şi Cornelio şezând sub un nuc, dar mai la o parte. Cum au rămas ei când au dat cu ochii de mine, nu ştiu; despre mine pot spune că la vederea ei am rămas astfel încât eu mi-am pierdut-o pe-a mea şi-am încremenit ca o statuie, fără glas şi mişcare, dar n-a întârziat mult ca supărarea să-mi răscolească fierea, iar fierea sângele din inimă, şi sângele furia, şi furia mâinile şi limba, deşi mâinile au rămas legate de respectul cuvenit după părerea mea frumosului chip pe care-l aveam în faţă. Limba însă a rupt tăcerea cu aceste vorbe: „Mulţumită vei fi fiind, o, vrăjmaşă de moarte a odihnei mele 60, să-ţi arunci cu atâta linişte ochii asupra pricinii ce-i va face pe-ai mei să trăiască în plâns necurmat şi dureros: apropie-te, apropie-te, crudo, încă puţin, şi încolăceşte-ţi iedera de trunchiul acesta nefolositor ce te caută: piaptănă sau cârlionţează părul acelui nou Ganimede al tău ce te curtează fără vlagă, dă-te odată pe

mâna anilor răzvrătitori şi tulburi ai junelui în care îţi cufunzi privirea, pentru ca, pierzându-mi nădejdea să te dobândesc, să mi se isprăvească odată cu ea şi viaţa pe care mi-o urăsc. Crezi oare, trufaşă şi nesocotită fecioară, că doar de dragul tău vor fi înfrânte şi date uitării legile şi pravilele obişnuite în lume în asemenea împrejurări? Crezi, vreau să zic, că flăcăul acesta, îngâmfat datorită bogăţiei, trufaş datorită chipeşiei, nepriceput datorită anilor săi puţini, încrezător datorită neamului său, va fi vrând, va fi putând ori va fi ştiind să păzească statornicia în iubire, să preţuiască ceea ce este de nepreţuit, să cunoască ceea ce cunosc anii maturi şi păţiţi? Să nu mai crezi de crezi aşa ceva, pentru că lumea nu are niciun alt lucru bun decât că făptuieşte totdeauna la fel, pentru ca nimeni să nu se amăgească decât datorită propriei neştiinţe. În anii puţini stă nestatornicie multă, la bogaţi afli îngâmfarea, deşertăciunea la trufaşi, la frumoşi dispreţul, iar la cei ce au toate acestea, prostia, care e muma tuturor relelor. Şi tu, o, tinere ce crezi că atât de lesne vei lua premiul cuvenit mai degrabă dorinţelor mele curate decât celor trândave ale tale, de ce oare nu te ridici de pe divanul acesta de flori unde zaci şi nu vii să-mi smulgi sufletul ce atât de amarnic îl urăşte pe-al tău? Şi nu pentru că m-ai jigni prin ceea ce faci, ei pentru că nu ştii să preţuieşti binele pe care ţi-l acordă norocul, şi se vede limpede că nu-i dai însemnătate de vreme ce nu vrei să te urneşti să-l aperi, doar ca să nu rişti să-ţi ponoseşti găteala ferchezuită a hainelor tale elegante. Dacă firea ta molâie ar fi avut-o Ahile, Ulise ar fi fost sigur că nu şi-ar fi putut duce la bun sfârşit isprava, oricât i-ar fi arătat arme strălucitoare şi iatagane oţelite. Du-te, du-te, şi distrează-te printre slujitoarele mamei tale, şi-acolo îngrijeşte-ţi părul şi mâinile, mai sprintene să depene ibrişin moale decât să piândă-n pumn sabia cea tare”.

Nicio clipă, la toate aceste vorbe, Cornelio nu s-a ridicat din locul unde l-am găsit şezând, ba dimpotrivă, rămase liniştit, privindu-mă ca fermecat, fără a se clinti, iar la strigătele cu care i-am spus ceea ce ai auzit au

început să se adune cei ce se plimbau prin grădină şi le-a fost dat să asculte şi alte multe injurii ce i le-am aruncat lui Cornelio, care, prinzând curaj datorită lumii ce dăduse fuga, fiindcă toţi sau mai toţi îi erau părinţi, slujitori sau rubedenii, dădu să se scoale, dar înainte de a se fi ridicat în picioare, am dus mâna la spadă şi l-am atacat, dar nu numai pe el, ci şi pe toţi câţi se aflau de faţă. Leonisa abia apucă să vadă însă lucirea spadei mele, că o şi lovi un leşin neîndurător, fapt ce mă umplu deşi mai multă mânie şi ciudă. Şi nu ţi-aş putea spune dacă cei mulţi ce m-au atacat n-aveau altă grijă decât să se apere, aşa cum te aperi de un nebun furios, ori dacă m-au ajutat soarta cea bună şi strădania mea sau cerul ce voia să mă păstreze pentru nenorociri mai mari, pentru că, într-adevăr, i-am rănit pe şapte-opt inşi dintre cei ce mi-au venit mai la-ndemână; lui Cornelio i-a fost de folos graba cea Sănătoasă, deoarece atât de mare a fost aceea ce i-a urnit picioarele, făcându-l s-o rupă la fugă, încât mi-a scăpat din mâini.

Aflându-mă într-o primejdie atât de vădită, înconjurat de duşmanii mei, care, jigniţi cum erau, se străduiau să se răzbune, norocul mi-a venit în ajutor cu un asemenea leac, încât ar fi fost mai bine să-mi fi pierdut acolo viaţa decât, salvându-mi-o pe o care atât de negândită, să ajung a mi-o şi TVT (jve! *? exprpp Tară pierde în fiecare ceas de mii şi mii de ori. Şi anume, în grădină au dai năvală pe neaşteptate un mare număr de turci de pe două galiote de corsari din Bizerta, care debarcaseră într-un golf mic din apropiere fără a fi fost simţiţi de santinelele din turnurile de pe ţărm şi nici descoperiţi de gărzile sau paznicii de coastă. Când au văzut ce se-ntâmplă, potrivnicii mei m-au lăsat singur şi s-au pus la adăpost cu cea mai mare iuţeală; din toţi câţi eram în grădină, turcii n-au putut lua robi decât trei bărbaţi şi pe Leonisa, încă leşinată; pe mine m-au prins cu patru răni fioroase, dar apucasem a mi le răzbuna în luptă cu patru turci, pe care, cu alte patru răni, îi lăsasem, fără milă, întinşi la pământ. Turcii au dat lovitura aceasta cu obişnuita-le iuţeală şi, nu prea

mulţumiţi de reuşită, merseră să se îmbarce şi apoi ieşiră-n larg şi, folosind şi pânzele. şi vâslele, ajunseră în scurt timp la Favignana 61. Făcură apelul ca să vadă cine lipseşte şi, văzând că morţii erau patru soldaţi dintre aceia numiţi de ei levenţi, şi încă dintre cei mai buni şi mai preţuiţi pe care-i aveau, voiră să se răzbune pe mine. Şi astfel, căpitanul galerei porunci să fie coborâtă verga mare pentru a mă spânzura.

Leonisa. care apucase a-şi veni în fire, privea toate acestea şi, cum se văzu în puterea corsarilor, vărsa belşug de lacrimi frumoase, dar, frângându-şi mâinile gingaşe, fără a scoate o vorbă, stătea atentă şi încerca să priceapă ce spuneau turcii. Unul dintre creştinii de la vâsle îi spuse pe italieneşte că acel creştin, şi mă arătă pe mine, avea să fie spânzurat din ordinul căpitanului, pentru că omorâse, în timp ce se apăra, pe patru dintre cei mai buni soldaţi de pe galiote. De cum auzi şi înţelese acestea, Leonisa, arătându-se pentru întâia oară miloasă faţă de mine, i-a spus robului să le spună turcilor să nu mă spânzure, căci ar pierde o mare răscumpărare, şi că-i ruga să se întoarcă la Trapani, unde aveam să fiu răscumpărat de îndată. Aceasta, cum ziceam, a fost întâia şi va fi fost cea din urmă milostenie a Leonisei faţă de mine, şi totul spre cel mai mare rău al meu. Auzind, aşadar, cele spuse de rob, turcii îi crezură, iar interesul le domoli mânia. A doua zi de dimineaţă, înălţând steag de pace, s-au întors la Trapani; noaptea aceea mi-am petrecut-o în dureri lesne de închipuit, nu atât datorită celor pricinuiţide răni, cât pentru că-mi închipuiam primejdia în cart se afla cruda mea duşmancă printre barbarii aceia.

Ajunşi, dar, cum zic, în dreptul oraşului, una din galiote intră în port, iar cealaltă rămase în larg; tot portul şi malul întreg fură grabnic încununate de creştini, iar fandositul de Cornelio, din depărtare, urmărea cu privirea ce se petrecea pe galiotă; un majordom de-al meu a venit numaidecât să discute răscumpărarea mea şi i-am spus că în niciun caz să nu discute slobozirea mea, ci pe-aceea a Leonisei şi să dea pentru ea atâta cât făcea averea mea, şi

i-am mai poruncit să se întoarcă pe uscat şi să le spună părinţilor Leonisei să-l lase pe el să neguţeze libertatea fiicei lor, fără ca dânşii să se frământe pentru asta. Atunci, reizul83 principal, un renegat grec pe nume Iusuf, ceru pentru Leonisa şase mii de scuzi, iar pentru mine patru mii, adăugând că nu-l va da pe unul fără celălalt. Ceruse o sumă atât de mare, după cum am aflat mai apoi. pentru că se îndrăgostise de Leonisa şi n-ar fi vrut să o vadă răscumpărată, ci să-i dea reizului celeilalte galiote, cu care trebuia să împartă pe jumătate prăzile făcute, şi pe mine –, la preţul de patru mii de scuzi, şi o mie în bani peşin, ceea ce acea cinci mii, iar el să rămână cu Leonisa pentru alţi cinci mii, aceasta fiind pricina pentru care ne preţuise pe am îndoi ia zece mii de scuzi. Părinţii Leonisei n-au oferit nimic din partea lor, bizuindu-se pe făgăduiala ce le-o făcuse majordomul meu din parte-mi, şi nici Cornelio n-a deschis gura în folosul ei, aşa că, după multe întrebări şi răspunsuri, majordomul meu s-a învoit să dea pentru Leonisa cinci mii şi pentru mine trei mii de scuzi. Iusuf a acceptat târgul, silit de stăruinţele tovarăşului său şi de ceea ce-i spuneau toţi soldaţii lui. Cum însă majordomul meu nu avea gata strânsă o sumă de bani atât de mare, ceru un soroc de trei zile ca s-o adune, cu gândul de a-mi vinde pe preţ de nimic averea până la împlinirea răscumpărării. Iusuf primi bucuros învoiala, cugetând că poate în vremea aceasta *va* găsi un prilej pentru ca înţelegerea să nu mai fie dusă ia bun sfârşit. Şi întorcându-se în ostrovul Favignana. spuse că la împlinirea celor trei zile avea să se întoarcă după bani.

Dar soarta ingrată, nemaiostenind să mă chinuiască, cinci ui lucrurile astfel. Încât o santinelă a turcilor, pusă de pază în punctul cel mai înalt al ostrovului, zări foarte departe, în larg. şase pânze latine63, şi pricepu, şi acesta era adevărul, că trebuie să fie ori escadra din Malta ori una din cele ale Siciliei. Coborî în goana mare să ducă vestea, şi într-o clipită se şi îmbarcară toţi turcii de pe uscat, uncie coborâseră care să-şi gătească bucatele, care să-şi spelt rufele, şi ridicând ancora cu nemaivăzută

iuţeală. coborâră vâslele în apă şi înălţară pânzele în vânt. Îndreptară prorele spre Berberia şi-n mai puţin de două ceasuri pierdură din ochi galerele, şi astfel, acoperiţi d; ostrov şi de noaptea care se lăsa, îşi reveniră din spaima ce-i cuprinsese.

Las în seama bunei tale cumpăniri, o, prietene Mahamut, să cântăreşti cum o ducea sufletul meu în acea călătorie atât de potrivnică celei în care nădăjduiam, şi mai vârtos a doua zi. când. după ce gaiiotele cele două ajunseseră la insula Pantellaria °4, pe coasta de miazăzi, turcii coborâră pe uscat ca să facă plinul de lemne şi carne, cum zic ei. şi mai vârtos când am văzut că şi reizii au coborât pe usca? şi s-au apucat să împartă toate prăzile pe care le făcuseră Fiecare din lucrările acestea a fost pentru mine o moarte îndoită. Ajungând. aşadar, la împărţirea mea şi a Leonisei. lusuf îi dădu lui Fetală, cum îl chema pe reizul celeilalte galiote. şase creştini, dintre care patru pentru vâsle şi doi băieţi nespus de frumoşi, de naţie corsicani, şi pe mine împreună cu ei, pentru ca lui să-i rămână Leonisa, Fetală arătându-se mulţumit; şi cu toate că am fost de faţă ia toate acestea, n-am putut înţelege nimic din ce spuneau, deşi ştiam ce fac, şi nici n-aş fi înţeles atunci felul în care făcuseră împărţeala dacă Fetală nu s-ar fi apropiat de mine. spunându-mi pe italieneşte: „Ghiaurule, eşti al meu acum, mi te-au dat pe două mii de scuzi de aur; dacă vrei slobozenie, trebuie să dai patru mii, dacă nu, aici mort”. L-am întrebat dacă şi creştina era a lui, mi-a spus că nu. ci că-i rămăsese lui lusuf. care avea de gând s-o turcească şi să se însoare cu dânsa. Şi acesta era adevărul, fiindcă mispus-o unul dintre robii de la vâsle. care înţelegea bine turceasca şi-i auzise târguindu-se pe lusuf şi pe Fetală.

I-am spus stăpânului meu să facă în aşa fel, încât să răni mă el cu creştina, pentru că aveam să-i dau numai pentru răscumpărarea ei zece mii de scuzi de aur în aur. Mi-a răspuns că nu-i cu putinţă, dar va face astfel încât Iusuf să afle marea sumă pe care i-o ofeream pentru creştină şi poate că, împins de interes, avea să-şi schimbe

gândul şi să o dea la răscumpărare. Făcu întocmai şi le porunci tuturor celor de pe galiotă să se îmbarce numaidecât, pentru că voia să plece la Tripoli, în Berberia, de unde era el. Iusui se hotărî şi el să plece la Bizerta, şi astfel se îmbarcară cu graba obişnuită atunci când zăresc fie galere de care au pricini să se ferească, fie corăbii pe care vor să le jefuiască. De astă dată îi îndemnă să dea zor teama de o schimbare a vremii, părându-li-se că văd semne de furtună. Leonisa era pe uscat, dar nu într-un loc unde s-o pot vedea, ci numai în clipa îmbarcării am ajuns să ne întâlnim pe ţărm. O ducea de mână noul stăpân şi nea şi mai noul ei adorator, dar când păşi pe schela ridicată de la ţărm la galiotă, întoarse ochii ca să mă privească, şi ochii mei, ce nu o slăbeau, o priviră cu o simţire şi-o durere atât de duioasă, încât, fără să-mi dau seama cum, mi s-a pus o ceaţă-n faţa lor şi mi-a întunecat vederea şi, fără vedere şi fără cunoştinţă, m-am prăbuşit la pământ. La fel mi s-a spus după aceea că i se întâmplase şi Leonisei, pentru că o văzură căzând de pe schelă în mare, sar Iusui se aruncase după dânsa şi-o scosese în braţe. Acestea mi-au fost povestite pe galiota stăpânului meu. mde fusesem dus fără s-o simt; dar când m-am trezit din leşin şi m-am văzut singur pe galiotă şi am văzut-o pe calaltă că o apucase pe alt drum şi se depărta de noi, luându-mi cu sine jumătatea sufletului meu sau, mai bine zis, pe tot, mi s-a înnegurat iarăşi inima şi iarăşi mi-am blestemat soarta şi mi-am chemat moartea cu strigăte mari; şi atât de cumplit îmi vădeam mâhnirile, încât stăpânul meu, sătul să mă tot audă, m-a ameninţat cu un ciomag gros că dacă nu tac, mă snopeşte în bătaie. Mi-am înghiţit lacrimile, mi-am astâmpărat suspinurile, crezând că, din pricina silniciei la care le supuneam, aveau să plesnească şi să deschidă o poartă sufletului, ce dorea atât de mult să-mi părăsească trupul bicisnic. Dar soarta, nemulţumindu-se mei acuma că mă adusese într-o atât de cruntă strâmtoare, rândui să mă dea gata de tot, răpiodu-mi nădejdea în orice leac. şi astfel într-o clipă izbucni furtuna de care se temuseră. şi vântul ce sufla de la miazăzi, izbindu-ne în prora, începu a bate cu

utila furie, încât a trebuit să-i întoarcă pupa şi să lase nava să zboare încotro voia vântul s-o poarte.

Căpitanul avea de gând să ocolească insula şi să se adăpostească pe coasta ei. ţie miazănoapte, dar i se întâmplă pe dos de cum gândi. se pentru că vântul se năpusti cu asemenea furie, încât după cât navigasem două zile, în nu mai mult de paisprezece ceasuri ne-am pomenit întorşi la şase, şapte mile de ostrovul de unde plecasem, şi fără putinţă de scăpare aveam să ne izbim de el, şi nu pe vreo plajă, ci de nişte stânci foarte înalte ce ni se înfăţişau ochilor, ameninţându-ne vieţile cu o moarte de neocolit". Lângă noi zărirăm galiota noastră de escortă, pe care se afla Leonisa. toţi turcii şi robii vâslaşi de pe ea opintinda-se din răsputeri în vâsle ca să o ţină în loc şi să nu se zdrobească de stânci. Acelaşi lucru îl făcură şi cei de pe-a noastră, cu mai bună izbândă şi putere, pare-se, decât ceilalţi, care, osteniţi de trudă şi înfrânţi de cerbicia vântului şi a furtunii, sloboziră vâslele, se resemnară şi se lăsară sub ochii noştri împinşi către stâncile de care galiota se izbi atât de cumplit, încât se făcu toată fărâme. Începea să se lase întunericul, şi atât de grozave fură urletele celor sortiţi pierzaniei ca şi spaima celor de pe corabia noastră, înfricoşaţi să nu se piardă şi ei, încât nu se mai auzea şi nu se mai săvârşea nic-i una din poruncile date de reizul nostru; nu se mai îngrijeau decât să nu scape vâslele din mâini, încercând, ca salvare, să întoarcă prora spre vânt şi să arunce amândouă ancorele în mare ca să întârzie în felul acesta câtva timp moartea pe care şi-o socoteau neîndoielnică. Şi cu toate că frica de moarte era la fel de mare în toţi, în mine era dimpotrivă, deoarece cu nădejdea amăgitoare de-a o vedea pe lumea cealaltă pe aceea care plecase cu atât de puţin timp în urmă din lumea de aici, fiecare clipă cât galiota mai întârzia să se scufunde sau să se izbească de stânci însemna pentru mine un veac de moarte şi mai trudnică... Talazurile răscolite ce treceau peste navă şi peste creştetul meu mă făceau să fiu cu ochii în patru ca să văd dacă nu cumva purtau leşul nefericitei Leonisa.

Nu vreau să mai z & bovese. acuma. o. Mahamut. povestinlu-ţi cu de-amănuntul spaimele, temerile, groazele, gâniurile ce m-au încercat în acea noapte lungă şi amară, – a nu cumva să-mi calc făgăduiala dinţii, şi anume de a-ţi istorisi pe scurt nenorocirea mea: ajungă să-ţi spun că au fost atâtea şi atât de grele. Încât dacă moartea ar fi venit atunci, sarcina de a-mi lua viaţa i-ar fi fost foarte uşoară.

A venit ziua, cu semne de furtună şi mai mari decât în ajun, şi am văzut că nava îşi schimbase drumul simţitor, îndepărtându-se bine de stânci şi ajungând lângă un cap al insulei, şi când s-au văzut atât de aproape de a-l ocoli, turcii şi creştinii au prins nădejdi şi puteri noi, şi în şase ea suri am ocolit capul şi-am găsit marea mai blândă şi mai liniştită, astfel încât ne-am folosit mai lesne de vâsle; i, adăpostiţi de insulă, turcii au găsit cu cale să sară pe uscat spre a se duce să vadă dacă mai rămăsese ceva din gaiiota ce se izbise de stânci noaptea trecută, dar cerul n-a vrut să-mi hărăzească nici măcar alinarea de a putea ţine-n braţe, cum nădăjduiam, trupul Leonisei, căci, fie şi mort şi sfârtecat, m-oi şi fi bucurat să-i va d, spre a frânge opreliştea pusă de steaua mea ca să mă unesc cu el, precum meritau bunele-mi dorinţe, aşa că l-am rugat pe un renegat ce se pregătea să debarce, să o caute şi să vadă dacă marea n-o aruncase cumva pe ţărm. Dar. după cum am mai spus, cerul mi-a refuzat totul, pentru că în aceeaşi clipă vântul prinse iarăşi a se înteţi atât de rău, încât adăpostul insulei n-a mai fost de niciun folos. Văzând asta, Fetală nu vru să se mai împotrivească sorţii ce-l prigonea cu atâta înverşunare, aşa că porunci să se ridice verga arborelui trinchet şi să se întindă niţel trinca; întoarse prora către larg şi pupa în vânt şi, luând chiar el slujba cârmei, lăsă nava să alerge pe marea cea întinsă, încredinţat fiind că nicio piedică n-avea să-i stea în cale; vâslele stăteau alungite pe coridor şi tot echipajul şede* pe bănci şi-n ambrazuri, în toată gaiiota nezărindu-se altcineva decât vătaful, care „pentru mai multă siguranţă, pusese să fie legat zdravăn de stâlpul de la pupa. Nava zbura cu atâta uşurinţă, încât în trei zile şi trei nopţi,

trecând pe lângă Trapani, Milazzo65 şi Palermo, intră prin faţa farului de la Messina, spre groaza plină de uluire ı celor din gal iotă şi-a acelora ce-i priveau de pe ţărm. În sfârşit, ca să nu fiu şi eu la fel. de prolix în istorisirea furtunii precum a fost ea în îndârjirea ei, spun că, osteniţi, flămânzi şi secătuiţi de un drum atât de lung. ce ne-a silit să ocolim aproape toată insula Sicilia. am ajuns la Tripoli în Berberia, unde pe stăpânul meu, înainte de a fi făcut cu leventii săi socoteala prăzii şi de a le fi dat ce li’s; cuvenea fiecăruia şi o cincime regelui, după obicei. Îi apucă un junghi în coastă atât de crunt, că-n trei zile l-a trimis drept în iad. Au pus într-o clipă nuna pe toată averea lui regele din Tripoli. şi caidul morţilor pus acolo rit marele turc care. după cum ştii, este moştenitorul acelora ce nu au alţii la moartea lor: aceştia doi luară toată averea lui Fetală. stăpânul meu, şi eu i-am revenit celui ce pe atunci era viceregele din Tripoli, şi căruia, cincisprezece zile mai târziu. i-a sosit firmanul de vicerege al Ciprului, şi am venit cu dânsul până aici fără a avea de gând să mă răseumpăr. deşi el mi-a spus de multe ori s-o fac, de vreme ce sunt nobil, după cum îi spuseseră soldaţii lui Fetală. N-am încercat niciodată să mă răseumpăr, ba chiar i-am spus că aceia ce i-au ridicat în slăvi mijloacele mele îl înşelaseră. Şi dacă vrei, Mahamut, să-ţi mărturisesc tot gândul meu. cată să ştii că nu vreau să mă întorc pe nişte meleaguri unde, în vreun fel, să pot găsi ceva care să mă mângâie, ci vreau ca, adăugându-se vieţii de robie cugetările şi amintirile, ce nu mă părăsesc nicicând. despre moartea Leonisei. să facă în aşa fel, încât să nu mai am niciodată parte de vreo plăcere. Şi dacă e adevărat că durerile necurmate trebuie neapărat fie să se stingă, fie să-l stingă pe cel ce le îndură, ale mele nu vor putea să n-o facă, pentru că am de gând să le dau Mu aşa încât în puţine zile să-mi pună capăt vieţii amărâte pe care mi-o duc atât de silnic. Iată, o, Mahamut frate, trista mea întâmplare: iată pricina gemetelor şi lacrimilor mele; vezi şi tu acuma şi cumpăneşte dacă e de ajuns ca să mi le stoarcă din cele mai adânci unghere ale rărunchilor şi ca să mi le zămislească în uscăciunea

pieptului meu îndurerat. Leonisa a murit şi odată cu ea mi-a murit şi speranţa căci deţi aceea pe care o aveam, cât trăia dânsa, atârna de un fir subţire de păr, totuşi, totuşi…

Şi la acest „totuşi” limba i se lipi de cerul gurii de nu mai putu scoate niciun cuvânt şi nici să-şi oprească lacr: mile care-i curgeau, cum se zice, râuri-riuri pe obraji, cu! atâta îmbelşugare, încât ajunseră să umezească ţărina.

Îi ţinu tovărăşie la ele şi Mahamut, dar după ce trecu paroxismul pricinuit de memoria împrospătată în amara povestire. Mahamut vru să-l consoleze pe Ricardo cu cele mai nimerite vorbe pe care le găsi. dar el i-o tăie scurt, spunându-i:

— Ce trebuie să faci. prietene, e să mă sfătuieşti ce să fac eu ca să cad în dizgraţia stăpânului meu şi-a tuturor celor cu care voi fi având a face, pentru ca, urât fiind de dânsul şi. de ei, şi unii. şi alţii să mă schingiuiască şi să mă prigonească, astfel încât, adăugând durere la durere şi suferinţă la suferinţă, să dobândesc în cel mai scurt timp ceea ce doresc, şi anume să-mi sfârşesc viaţa.

— Acuma văd că e adevărat – zise Mahamut – ce se zice îndeobşte, cum că ce ştii să simţi, ştii să rosteşti, deşi uneori simţirea amuţeşte limba, oricum ar fi însă, Ricardo, fie că durerea îţi supune vorbele, fie că ele ţi-o întrec, totdeauna ai să găseşti în mine un prieten adevărat fie pentru ajutor, fie pentru sfat, căci deşi anii mei puţini şi nebunia pe care am făcut-o îmbrăcându-mă în straiele acestea strigă în gura mare că în niciunul din aceste două lucruri pe care ţi le ofer nu te poţi încrede şi nici nădăjdui, mă voi strădui ca această bănuială să nu se adeverească şi o asemenea părere să nu poată fi socotită neîndoielnică. Şi cu toate că tu nu vrei să primeşti nici sfat. nici ajutor, nu voi renunţa din pricina asta să fac ceea ce ţi-ar fi de folos, aşa cum faci cu bolnavul care cere ce nu-i dai. dar îi dai ce-i face bine. În tot oraşul acesta nu-i nimeni cu mai multă putere şi greutate decât cadiul. stăpânul meu, şi nici chiar al tău. care vine ca viceregе aici. nu va avea atâta putere. Şi stând lucrurile aşa cum stau, eu pot spune că sunt omul cu cea mai mare putere din oraş. deoarece cu stăpânul

meu pot face tot ce vreau. Spun asta pentru că s-ar putea să găsim chip şi cale ca să ajungi să fii ai lui. şi aflându-te în tovărăşia mea, timpul ne va învăţa ce avem de făcut, pe tine ca să te mângâie, dacă vrei sau poţi găsi mângâiere, iar pe mine ca să scap de viaţa asta şi să încep alta mai bună sau, cel puţin, să fiu într-un loc unde să am parte de una mai sigură când o voi părăsi pe-aceasta.

— Îţi mulţumesc – răspunse Ricardo –, Mahamut. pentru prietenia pe care mi-o arăţi, cu toate că sunt sigur că orice ai face, nu poţi face nimic ca să-mi aducă folos. Dar să lăsăm acuma asta şi să mergem la corturi, căci, după cum văd, iese multă lume din oraş şi, fără îndoială, fostul vicerege iese să stea pe câmp şi să-i dea stăpânului meu putinţa de a-i face descărcarea.

— Aşa e – zise Mahamut –, vino, dar, Ricardo, şi vedea-vei ceremoniile cu care se întâmpină, căci ştiu că-ţi va plăcea să le vezi.

— Să mergem într-un ceas bun – zise Ricardo –, s-ar putea să am nevoie de tine dacă paznicul robilor stăpânului meu a băgat cumva de seamă că lipsesc: e un renegat, corsican de neam. şi nu prea bun la inimă.

Zicând acestea, îşi întrerupseră convorbirea şi sosiră la corturi tocmai când sosea şi fostul paşă, iar cei nou îi ieşea în întâmpinare în poarta cortului. Venea însoţit Ali-paşa, cum îl chema pe acela ce părăsea dregătoria, de toţi ienicerii care în chip obişnuit alcătuiesc garnizoana din Nicosia după cucerirea ei de către turci, adică vreo mie cinci sute; veneau pe două aripi sau rânduri. unii cu puşti şi ceilalţi cu iataganele goale; sosiră la uşa noului paşă Hasan, îl înconjurară cu toţii, şi Ali-paşa, frângându-se din şale, îi făcu o plecăciune lui Hasan, iar acesta, cu o plecăciune mai mică, îl salută şi el.

Apoi Ali intră în pavilionul lui Hasan, iar pe acesta turcii îl urcară pe un cal puternic, bogat împodobit şi, plimbându-l în jurul corturilor, strigau şi ţipau, zicând pe limba lor: „Trăiască, trăiască Soliman sultanul şi Hasan paşă în numele său!”

Repetară aceasta de multe ori, întărind strigătele şi

chiotele de luptă, iar pe urmă îl aduseră înapoi la cort. unde rămăsese Ali-paşa, care, împreună cu cadiul şi Hasan, se închiseră acolo singuri vreme de un ceas.

Mahamut îi spuse lui Ricardo că se închiseseră ca să discute despre ceea ce era de făcut în oraş în privinţa lucrărilor pe care Ali apucase a le începe. După puţin timp, cadiul ieşi în u. şa cortului şi strigă, pe turceşte, arăbeşte şi greceşte, că toţi cei ce voiau să ceară dreptăţi sau altceva împotriva lui Ali-paşa puteau intra slobod, căci acolo era Hasan-paşa, pe care marele stăpân îl trimitea ca viceregе ai Ciprului şi care avea să le păzească tuturor a dreptatea şi legea.

Cu această învoire, ienicerii lăsară nepăzită uşa cortului şi le dădură voie să intre tuturor celor ce voiau. Mahamut îl duse cu el înăuntru şi pe Ricardo. căruia, ca sclav al lui Hasan, nu-i fu oprită intrarea. Ca să ceară dreptate, intrară atât greci creştini cât şi o seamă de turci, toţi cu pricini atât de neînsemnate, încât pe cele mai multe le dezlegă însuşi cadiul, fără înştiinţarea părţii, fără acte, fără cereri şi reconvenţiuni, căci toate pricinile, afară de cele matrimoniale, se judecă în picioare şi-n clipă, mai degrabă după chibzuinţă unui bărbat cuminte decât după vreo lege. Şi printre barbarii aceia, dacă sunt astfel în această privinţă, cadiul e judecătorul competent al tuturor pricinilor, pe care le scurtează cât unghia şi le rezolvă într-o suflare, fără ca împotriva hotărârii lui să se poată face apel la alt tribunal. Într-acestea, intră un ceauş, adică un fel de aprod, şi care spuse că la intrarea cortului se afla un evreu ce avea de vânzare o creştină nespus de frumoasă; cadiul porunci să fie adus înăuntru. Ceauşul ieşi şi se întoarse în clipă însoţit de un evreu venerabil, care ducea de mână pe o femeie îmbrăcată în straie berbereşti, atât de frumos împodobită şi dichisită, încât nu-i putea sta alături nici cea mai bogată maură din Fez sau din Maroc, care, în privinţa gătelilor, le întrec pe toate africancele, chiar dacă s-ar asemui şi celor din Alger, cu mărgăritarele lor atât de multe. Faţa îi era acoperită cu o tafta cârmâzie. Pe căputele picioarelor, ce i se descopereau, străluceau

două harhale 67, cum li se zice brăţărilor pe arăbeşte, pare-se de aur curat; iar pe braţe, care i se dezvăluiau sau se străvedeau printr-o cămaşă de zaimf subţire, purta alte brăţări de aur bătute cu multe perle. Pe scurt, cât priveşte îmbrăcămintea, era bogat şi ales împodobită.

Uimiţi încă de la prima vedere, cadiul şi cei doi paşi, înainte de a spune sau întreba ceva, îi cerură evreului s-o pună pe creştină să-şi dea la o parte iaşmacul. El făcu întocmai şi dădu la iveală un chip ce luă ochii şi bucură inimile celor de faţă la fel ca soarele care, printre nori groşi, după multă întunecime, se arată privirii celor ce-i duceau dorul, atât de mare era frumuseţea roabei creştine, strălucirea şi eleganţa ei. Dar minunata lumină dezvăluită de dânsa avu cele mai puternice urmări şi-l zgudui cel mai adânc pe îndureratul Ricardo, el fiind cel care-o cunoştea mai bine decât toţi, întrucât era însăşi nemiloasa şi iubita sa Leonisa, pe care el de atâtea ori şi cu atâtea lacrimi o socotise şi-o plânsese ca moartă. La neaşteptata vedere a frumuseţii nepereche a creştinei, inima lui Ali rămase înjunghiată şi robită, de aceeaşi vătămătură şi la fel de greu fiind lovită şi inima lui Hasan, şi de rana iubirii nu fu cruţată nici inima cadiului, care, mai uluit decât toţi ceilalţi, nu-şi mai putea desprinde ochii din frumoşii ochi ai Leonisei. Şi ca să lăudăm pe măsura lor neîntrecută putere a dragostei, cată să se ştie că în aceeaşi clipă se zămisli în inimile celor trei o nădejde, după gândul fiecăruia neclintită, de-a o dobândi şi a se bucura de dânsa; şi astfel, fără a mai vrea să afle cum, unde şi când ajunsese în mâinile evreului, îl întrebară ce preţ vrea pentru dânsa.

Evreul cel hrăpăreţ răspunse că patru mii de duble, ceea ce înseamnă două mii de scuzi.

Dar nici n-apucă bine să spună preţul, că Ali-paşa zise că-i dă atâta şi că să meargă numaidecât să-i numere banii în cortul său.

Totuşi, Hasan-paşa, care nu avea de gând s-o piardă, chiar de şi-ar fi riscat viaţa, zise:

— Şi eu dau pentru dânsa patru mii de duble cât cere evreul, şi nu le-aş da şi nici nu m-aş pune de-a curmezişul

celor spuse de Ali dacă n-aş fi silit de ceva ce el însuşi va recunoaşte că am cuvânt să mă oblige şi să mă sileascâ, şi anume că roaba asta mândră nu poate fi a nici unuia dintre noi, ci numai a marelui stăpân, aşa că în numele lui zic că o cumpăr; să vedem acum cine va cuteza să mi-o ia.

— Eu voi cuteza – i-o întoarse Ali –, căci în acelaşi ecop o cumpăr şi mai bine îmi vine mie la socoteală să fac marelui stăpân ploconul acesta, având şi înlesnirea de-o duce îndată la Constantinopol şi câştigând cu ea bunăvoinţa marelui stăpân, deoarece, ca unul ce rămân, după cum vezi, Hasan, fără niciun mansup, sunt nevoit a căuta mijloace pentru a-mi dobândi unul, în vreme ce tu: ti sigur de-ai tău timp de trei ani, căci azi începi să porunceşti şi să cârmuieşti nespus de bogatul regat al Ciprului. Aşa că din aceste pricini şi pentru că eu cel dintâi am oferit preţul pentru roabă, am tot dreptul, o, Hasan, să mi-o laşi!

— Cu atât mai îndatorat va fi – răspunse Hasan – dacă o cumpăr şi i-o trimit eu marelui stăpân, cu cât o fac neîmpins de niciun interes, iar în ce priveşte înlesnirea de-a o duce până acolo, voi arma o gal iotă numai cu ghimigiii şi robii mei, ca să i-o ducă.

Ali îşi pierdu cumpătul la auzul acestor vorbe şi, sculându-se în picioare, apucă iataganul, zicând:

— De vreme ce, o. Hasan, gândul meu e unul, şi anume să i-o dăruiesc şi să i-o duc marelui stăpân pe creştina aceasta, şi de vreme ce eu am fost întâiul cumpărător, e după dreptate şi lege să mi-o laşi mie, iar dacă ai cumva alte gânduri, iataganul acesta pe care-l strâng în pumn îmi va apăra dreptul şi-ţi va pedepsi îndrăzneala.

Cadiul, care urmărea cu Luare-aminte totul şi care se perpelea nu mai puţin decât cei doi, temându-se ca nu cumva să rămână fără creştină, îşi scormoni mintea cum să înăbuşe marele foc ce se aprinsese şi totodată cum să rămână el cu roaba, fără a da câtuşi de puţin de bănuit ce gând păgubitor nutreşte, şi astfel, sculându-se în picioare, se vârî între cei doi, care şi ei se ridicaseră, şi zise:

— Liniştează-te, Hasan, şi tu, Ali, potoleşte-te, că sunt aici, şi eu ştiu şi pot să vă împac neînţelegerile, astfel încât amândoi să vă împliniţi gândurile, iar marele stăpân să fie mulţumit, aşa după cum vă e dorinţa.

Dădură de îndată ascultare vorbelor cadiului, ba chiar şi altceva mai greu de le-ar fi cerut, la fel s-ar fi supus (aula e de mare respectul arătat căruntеţii acestora da către cei din prăsila aceea blestemată); cadiul urmă, aşadar, zicând:

— Tu zici, Ali, că o vrei pe creştina aceasta pentru stăpânul cel mare, iar Hasan spune acelaşi lucru; tu pretinzi că, de vreme ce ai oferit cel dintâi preţul, ea ţi se cuvine ţie; Hasan te contrazice, şi cu toate că el nu ştie să-şi întemeieze gândul, eu găsesc că şi al lui e la fel de îndreptăţit ca şi al tău, şi anume gândul ce trebuie să se fi născut, fără doar şi poate, odată cu al tău, vrând să cumpere pe sclavă în acelaşi scop; singura ta întâietatefaţă de el este că ţi-ai făcut auzit gândul cel dintâi, aş, că bag seama că va fi bine să vă împac în acest fel: roaba să fie a amândurora, şi de vreme ce folosirea ei trebuie să rămână la voia marelui stăpân, pentru care a fost cumpărată, numai dânsul poate dispune de ea, aşa că până unaalt. a, tu. Hasan, vei plăti două mii de duble, şi Ali alte dou). mii, iar roaba va rămâne în puterea mea, pentru ca, în numele amândurora, să o trimit la Constantinopol, ca să nu rămân nici eu chiar fără nicio răsplată, măcar fiindcă am fost de faţă. drept care sunt gata să o trimit pe cheltuiala mea, cu tot fastul şi cuviinţa datorate celui căruia îi e trimisă, şi scriindu-i marelui stăpân despre toate cele întâmplate aici şi despre zelul pe care l-aţi arătat amândoi Intru slujirea sa.

Nu ştiură, nu putură şi nici nu vrură să-l contrazică cei doi turci îndrăgostiţi şi, deşi vedeau că pe calea aceea nu-şi împlineau dorinţa, fură nevoiţi să se plece părerii cadiului, fiecare, aprinzându-şi în adâncul sufletului şi nutrind o nădejde care, oricât de îndoielnică, le făgăduia să poată ajunge la împlinirea dorinţelor lor înflăcărate. Hasan, care rămânea ca viceregе în Cipru, gândea să-i

facă atâtea daruri cadiului, încât acesta, covârşit şi îndatorat, să i-o dea lui pe roabă.

Ali chibzui să facă ceva prin care era sigur că-şi va vedea dorinţele înfăptuite şi. bizuindu-se fiecare pe temeinicia planului său. se plecară lesne în faţa cerinţei cadiului şi, cu consimţământul şi bunăvoia amândurora, i-o încredinţară numaidecât şi îndată îi şi plătiră evreului fiecare câte două mii de duble.

Evreul spuse că nu le-o dă şi cu straiele de pe ea, pentru că făceau încă două mii de duble, şi avea dreptate, căci în păr, pe care-l purta parte revărsat pe spate şi par: Împletit şi legat pe frunte, se arătau câteva şiraguri dt perle prinse în cosiţe cu neasemuit farmec. Brăţările de la picioare şi de la mâini erau şi ele pline de mărgăritar mari. Era îmbrăcată într-o almalafâ68 de atlaz verde, toată chindisită şi plină de ceaprazuri de zarafir; ce mai, tuturor II Be păru că evreul ceruse un preţ prea mic pentru veş Bint, şi cadiul, ca să nu se arate mai puţin darnic deei.1 cei doi paşi, zise că vrea să-l plătească el. şi-n felul acesta să-i fie înfăţişată creştina marelui stăpân.

Cei doi adversari se învoiră, fiecare crezând că totul avea să intre în stăpânirea lui. Rămâne acuma de spus ce a simţit Ricardo când şi-a văzut sufletul scos la mezat, şi ce gânduri i-au încolţit atunci, şi temerile care l-au năpădit când şi-a dat seama că nu-şi regăsise iubitul său odor decât ca să-l piardă iarăşi; nu putea pricepe dacă dormea sau dacă era treaz, nu-i venea nici să-şi creadă ochilor, pentru că îi părea cu neputinţă să o vadă în chip atât de neaşteptat înaintea lor pe aceea despre care gândea că şi-i închisese pe-ai săi de-a pururi.

Se apropie atunci de prietenul său Mahamut şi-i spuse:

— N-o cunoşti, prietene?

— N-o cunosc – zise Mahamut.

— Cată atunci să ştii – i-o întoarse Ricardo – că e Leonisa.

— Ce spui, Ricardo? – zise Mahamut.

— Ce-ai auzit – zise Ricardo.

— Taci atunci şi n-o da în vileag – zise Mahamut –, căci norocul rânduieşte lucrurile în aşa fel, încât şi soarta să-ţi fie bună şi prielnică, dacă ea ajunge în puterea stăpnului meu.

— Ţi se pare – zise Ricardo – c-ar fi bine să stau într-un loc unde să mă poată vedea?

— Nu – zise Mahamut. ca să n-o faci să tresară sau ca să nu tresari tu şi să nu te dai de gol că o cunoşti nu că ai văzut-o, căci s-ar putea să fie spre paguba planului meu.

— Am să-ţi urmez ppraţa – răspunse Ricardo şi plecă, ferindu-se ca ochii să i se întâlnească cu ai Leonisei. care şi-i ţinea pe-ai săi, în vreme ce se întâmplau toate acestea, pironiţi în pământ şi lăcrimând.

Cadiul se apropie de ea şi, luând-o de mână, i-o încredinţă lui Mahamut, poruncindu-i s-o ducă în oraş şi să i-o încredinţeze doamnei sale, Halima, şi să-i spună să se poarte cu ea cum se cuvine unei roabe a marelui stăpân.

Mahamut făcu întocmai şi-l părăsi pe Ricardo, care o urmări cu privirea pe steaua sa până ce fu acoperită de norul zidurilor Nicosiei.

Se apropie apoi de evreu şi-l întrebă unde o cumpărase ori în ce fel ajunsese în mâinile lui roaba aceea creştină.

Evreul îi răspunse că o cumpărase pe insula Pantellaria de la nişte turci a căror corabie se sfărâmase acolo. Dar când să spună mai departe, îl împiedică ştirea că e chemat de paşi, care voiau să-l întrebe ceea ce şi Ricardo dorea să ştie, şi astfel se despărţi de acesta.

Pe drumul de la corturi până în oraş, Mahamut avu răgazul şi prilejul s-o întrebe pe Leonisa pe italieneşte de unde era. Ea îi răspunse că era din oraşul Trapani. Mahamut o mai întrebă dacă în oraşul acela îl cunoştea cumva pe un cavaler bogat şi nobil, pe nume Ricardo. Auzind acestea, Leonisa oftă din rărunchi şi spuse:

— Sigur că-l cunosc, spre nenorocirea mea.

— Cum spre nenorocirea domniei tale? – zise Mahamut.

— Fiindcă el m-a cunoscut spre nenorocirea sa şi

spre nefericirea mea – răspunse Leonisa.

— Şi oare – întrebă Mahamut – n-ai cunoscut cumva în acelaşi oraş pe alt cavaler plăcut la fire, fiu al unor părinţi foarte bogaţi, el însuşi fiind foarte viteaz, foarte mărinimos şi foarte înţelept, pe nume Cornelio?

— Şi pe el îl cunosc – răspunse Leonisa – şi pot spune că şi mai rău spre răul meu decât pe Ricardo. Dar cine eşti dumneata, domnule, de-i cunoşti şi mă-ntrebi de ei?

— Sunt – răspunse Mahamut – de fel din Palermo şi felurite nenorociri m-au făcut să ajung în straiul şi veşmintele acestea atât de deosebite de cele pe care obişnuiam să le port, şi-i cunosc pentru că nu cu multe zile în urmă i-am avut pe amândoi în mâinile mele, deoarece pe Cornelio l-au robit nişte mauri din Tripol-ul Berberiei şi l-au vândut unui turc ce l-a adus pe insula aceasta, unde a venit cu mărfuri, deoarece era neguţător din Rodos, şi-şi lăsa toată averea în seama lui Cornelio.

— «Are să i-o păzească bine – zise Leonisa – fiindcă şi pe-a lui ştie să şi-o păzească foarte bine. Spune-mi însă. domnule, cum sau cu cine a ajuns Ricardo pe insula aceasta

— A venit – răspunse Mahamut – cu un corsar care l-a răpit în timp ce se afla într-o grădină din Trapan…

aproape de ţărm, şi împreună cu el spunea că au luat în – obie şi pe o fecioară al cărei nume n-a vrut niciodată să mi-l spună. A stat aici câteva zile cu stăpânul lui care plecase în hagialâc la mormântul lui Mahomed din oraşul Mev dina, dar la vremea plecării Ricardo căzu atât de greu bolnav şi era atât de zaif, încât stăpânul lui mi l-a lăsat mie, ca unuia ce-i eram compatriot, ca să-l îngrijesc şi să văd de el până la întoarcerea lui său, dacă n-avea să se mai întoarcă pe-aici, să i-l trimit la Constantinopol, el urmând lămi dea de ştire când avea să se afle acolo. Dar cerul a înduit lucrurile altfel, deoarece nenorocosul de Ricardo, fără a i se întâmpla nimic rău, în câteva zile i s-au isprăvit cele ale vieţii sale, chemând-o mereu în şoaptă pe-o: nume Leonisa, la care, după cum spunea, ţinea mai mult: ecât la viaţa şi la sufletul lui, şi mi-a mai spus că această Leonisa

se-necase pe-o galiotă ce se sfărâmase de coastelensulei Pantellaria, de atunci el rămânând să-i plângă şi să-i jeluiască pururi moartea, până când ajunse şi el să-şi piardă viaţa din această pricină, căci eu nu i-am văzut nicio boală a trupului, ci doar dovezi de suferinţă a sufletului.

— Spune-mi, domnule – i-o întoarse Leonisa –, oare celălalt tânăr de care vorbeai, în convorbirile pe care le-a avut cu dumneata (şi care, de vreme ce aveaţi aceeaşi patrie, trebuie să fi fost multe) a pomenit vreodată numele acestei Leonisa şi chipul în care ea şi Ricardo au căzut în robie?

— Da, l-a pomenit – zise Mahamut – şi m-a întrebat dacă nu cumva fusese adusă aici pe insulă o creştină cu numele acesta, cu trăsăturile cutare şi cutare, pe are ar fi fost bucuros să o găsească şi s-o răscumpere, dacă stăpânul ei se va fi lămurit între timp că nu era atât de bogată pe cât credea el, deşi s-ar fi putut ca, din primă că se va fi bucurat de ea, să-i mai scadă din preţ, şi dacă n-ar fi cerut mai mult de trei, patru sute de scuzi, s-ar fi dat foarte bucuros pentru ea. deoarece într-o vreme avusese faţă de ea un anumit simţământ.

— Slab trebuie să fi fost – zise Leonisa – de vreme ce nu trecea de patru sute de scuzi: mai mărinimos era Ricardo. mai viteaz şi mai bine crescut; Dumnezeu să-l ierte pe cine i-a pricinuit moartea, că eu am fost aceea, eu sunt nefericita pe care el a plâns-o crezând-o moartă; şi numai Dumnezeu ştie cât m-aş bucura să fie viu ca să i-o răsplătesc, cu mâhnirea pe care ar vedea că mi-o’s Urneşte nenorocirea lui, pe aceea vădită de el pentru mine. Eu, domnule, după cum ţi-am mai spus, sunt cea puţin iubită de Cornelio şi cea mult plânsă de Ricardo, şi prin multe şi felurite năprasne, am ajuns în starea aceasta ticăloasă în care mă văd, şi, în decursul ei, cu toate că e atât de primejdioasă, mi-am păstrat cu ajutorul cerului neprihănirea cinstei mele, cu care-mi duc zilele mulţumită în nenorocirea mea. Acum nu ştiu nici unde mă aflu, nici cine mi-e stăpânul. nici unde are să mă azvârle ursita mea vrăjmaşă, drept care te rog, domnule, măcar în numele

sângelui de creştin ce-l ai, să mă ajuţi cu sfatul în muncile mele. căci deşi puzderia lor m-a făcut mai prevăzătoare, mă năpădesc în fiecare clipă atâtea şi atât de crâncene, încât nu ştiu cum s-o mai scot la capăt cu ele.

La care Mahamut răspunse că el va face tot ce-i va sta în putinţă ca s-o slujească, sfătuind-o şi ajutând-o după priceperea şi puterile sale; îi atrase luarea-aminte asupra neînţelegerii ivite între cei doi paşi din pricina ei şi-i spuse că acum rămăsese sub puterea cadiului, stăpânul său, ca să o ducă plocon marelui turc Selim 69 la Constantinopol, dar că înainte de a se împlini aceasta, el trăgea nădejde că adevăratul Dumnezeu, în care, deşi rău creştin, credea, avea să rânduiască altfel lucrurile, şi o sfătuia să se pună bine cu Halima, nevasta cadiului, stăpânul său, sub a cărei putere urma să stea până când avea să fie trimisă la Constantinopol, prevenind-o despre firea Halimei, şi-i mai spuse şi alte lucruri folositoare pentru ea, până când o lăsă în casa şi în mâinile Halimei, căreia îi aduse la cunoştinţă spusele stăpânului său.

Maura îi făcu o primire binevoitoare când o văzu atât de dichisită şi de frumoasă. Mahamut se întoarse la corturi ca să-i povestească lui Ricardo cele întâmplate cu Leonisa şi, găsindu-l, îi povesti totul de-a fir a păr; şi când ajunse la mâhnirea ce-o cuprinsese pe Leonisa când îi spusese că el murise, ochii lui Ricardo aproape se umplură de lacrimi. Îi spuse cum născocise povestea robie; lui Cornelip ca să vadă care erau simţămintele. ei; îi atrase luarea-aminte asupra răcelii şi răutăţii cu care vorbise despre Cornelio, toate acestea fiind o cataplasmă p. ntru inima îndurerată, a lui Ricardo, care-i spuse lui

M aha mut:

— Îmi aduc aminte, prietene Mahamut, de o poveste povestită mie de tatăl meu, despre care tu ştii cât de iscoditor a fost şi-ai auzit cât l-a cinstit împăratul Carol Quintul, pe care l-a slujit totdeauna în slujbe de onoare ale războiului. Zic că mi-a povestit că-n vremea când împăratul asedia Tunisul70, pe care avea să-l ia odată cu fortăreaţa Goleta, aflându-se într-o zi pe câmpul de luptă şi-n cortul

său, i-a fost adusă şi înfăţişată o maură neîntrecută în frumuseţe, şi că în timp ce i-o înfăţişau, printr-o latură a cortului intrară câteva raze de soare şi căzură pe părul maurei, atât de bălai. Încât se întrecea cu al soarelui însuşi, lucru nemaivăzut la maure, care se laudă totdeauna că au părul negru; se întâmplă ca în împrejurarea aceea să se afle în cort. printre mulţi alţii, doi cavaleri spanioli: unul era andaluz şi celălalt catalan, amândoi foarte mintoşi şi amândoi poeţi; şi andaluzul, după ce o văzu. prinse, plin de admiraţie, să spună nişte versuri cărora ei le zic cuplete, cu rime sau consonanţe grele şi, poticnindu-se după primele cinci versuri, se opri fără a-şi isprăvi nici cupletul, nici cugetarea, deoarece nu-i veniră în minte atât de repede rimele trebuincioase ca s-o sfârşească. Dar celălalt cavaler, care stătea alături de el şi auzise stihurile, văzându-l încurcat, îi fură parcă de pe buze cealaltă jumătate a cupletului, continuându-l şi isprăvindu-l pe aceleaşi rime. Şi întâmplarea asta mi-a enit în minte când am văzut-o pe frumoasa Leonisa intrând în cortul paşei şi întunecând nu numai razele soarelui. de-ar fi fost s-o atingă, ci şi tot cerul cu stelele lui.

— Gata, destul – zise Mahamut –, opreşte-te, prietene Ricardo, că la fiecare pas mă tem că vei sări atât de mult peste cal în laudele aduse frumoasei tale Leonisa, încât, încetând a mai părea creştin, vei părea păgân; spune-mi, de ţi-i voia, versurile sau cupletele acelea sau cum vrei să le zici, şi-apoi vom vorbi despre alte lucruri mai desfătătoare şi poate chiar mai de folos.

— Să fie într-un ceas bun – zise Ricardo şi-ţi atrag încă o dată luarea-aminte că cinci versuri dintâi le-a spus unui, iar pe celelalte cinci celălalt, amândoi improvizând, şi sunt acestea:

Soare-n clipa când răsare dindărăt de creastă scundă şi deodată-n ochi ne sare rotogolul de lucoare şi-och: ii-n pace ni-i cufundă;

viu bălaş nevrând s-ascundă viermi în pântecele-i clare, Aha, – i faţa ta rotundă lance mult necruţătoare ce Profetu-n piept mi-afundă

— Bine-mi sună la ureche – zise Mahamut –, şi încă şi mai bine-mi sună şi-mi pare că te văd, Ricardo, în stare să spui versuri, deoarece ca să spui ori să faci versuri, e nevoie de cugete nepătimaşe.

— Tot atât de bine se obişnuieşte – răspunse Ricardo – să plângi în elegii72 ca şi să cânţi în imnuri, şi tot versuri înseamnă că spui. Dar lăsând asta la o parte, spune-mi: ce-ai de gând să faci pentru noi, căci deşi n-am înţeles ce-au pus la cale paşii în cort, cât ai dus-o tu pe Leonisa mi-a povestit-o un renegat de-al stăpânului meu, un veneţian, care a fost de faţă şi înţelege bine limba turcească, iar ceea ce trebuie făcut întâi de toate e să găsim mijlocul pentru ca Leonisa să nu ajungă-n mâna marelui stăpân.

— Cel dintâi lucru pe care trebuie să-l facem – răspunse Mahamut – e să treci tu sub puterea stăpânului meu. şi după asta ne vom mai sfătui ce ar fi mai bine de făcut.

Într-acestea. veni paznicul robilor creştini ai lui Hasan şi-l luă cu sine pe Ricardo. Cadiul se întoarse în oraş cu Hasan, care în câteva zile făcu descărcarea lui Ali şi i-o dădu închisă şi pecetluită, ca să se ducă la Constantinopol. El plecă numaidecât, lăsând vorbă foarte stăruitoare cadiului ca în cel mai scurt timp s-o trimită pe roabă, scriindu-i marelui stăpân. astfel încât să-i fie de folos în cererile sale. Cadiul i-o făgădui cu inimă trădătoare, pentru că i se făcuse scrum de dragul roabei. După ce A K plecă plin de nădejdi calpe şi Hasan rămase nu lipsit de ele, Mahamut potrivi astfel lucrurile, încât Ricardo trecu sub puterea stăpânului său. Treceau zilele, şi dorinţa de-a o. edea pe Leonisa îi chinuia atât de rău pe Ricardo, încât nu-şi mai găsea o clipă de linişte. Ricardo îşi schimbă numele în acela de Mario, pentru ca nu cumva numele lui – a ajungă la urechile Leonisei înainte de a o vedea el însuşi, dar era nespus de greu s-o vadă, din pricină că maurii sunt cum nu se poate mai geloşi, acoperind faţă: „e toţi bărbaţii chipul femeilor lor, deşi dacă li se aratăreştinilor nu se supără, pesemne fiindcă pe aceştia, robi. um sunt, nu-i socotesc bărbaţi întregi. Se întâmplă, dar a, într-o zi,

doamna Halima îl văzu pe sclavul său Mario, şi atât de tare-l privi şi-l sorbi din ochi, că-i rămase săpat în inimă şi întipărit în amintire. Şi poate nu prea mulţumită de îmbrăţişările lâncede ale soţului ei bătrâior, uşor îşi îngădui o dorinţă rea şi la fel de uşor i-o mărturisi şi Leonisei, pe care o iubea mult pentru felul ei plăcut de a fi şi pentru purtarea-i cuminte şi-i arăta mult respect ca unui odor al marelui stăpân; îi spuse cum adusese cadiul acasă un rob creştin atât de drăguţ şi de chipeş, a ea nu văzuse în viaţa ei bărbat mai fi umos, şi se spunea despre el că era cilibiu, cu alte cuvinte cavaler, şi din acelaşi oraş cu Mahamut, renegatul lor, şi că nu ştie; um să-i dea de înţeles simţămintele ei fără să se vadă cumva dispreţuită de creştin dacă i s-ar fi mărturisit.

Leonisa îl întrebă cum îl cheamă pe rob, iar Halima îi spuse că-l cheamă Mario, la care Leonisa grăi:

— Dacă ar fi cavaler şi încă din oraşul despre care se vorbeşte, eu l-aş cunoaşte, dar cu numele acesta de Mario nu-i nimeni în Trapani; rânduieşte însă, doamnă, să-l văd şi să-i vorbesc, şi-ţi voi spune cine e şi la ce te poţi aştepta de la el.

— Aşa va fi – zise Halima –, pentru că vineri, când cadiul face namazul la moschee, am să-l pun să intre aici, unde ai să poţi să-i vorbeşti între patru ochi, şi de ţi se va părea nimerit să-i dai semne despre dorinţa mea, ai s-o faci aşa cum vei crede de cuviinţă.

Asta-i spuse Halima Leonisei, şi nu trecuseră nici două ceasuri când cadiul îi chemă pe Mahamut şi pe Mario, şi. cu un mai puţin spor decât Halima când îşi dezvăluise Leonisei adâncul inimii, şi-l dezvălui şi bătrânul îndrăgostit celor doi sclavi ai săi, cerându-le să-l sfătuiască ce să facă pentru îi se bucura de creştină şi a-şi face şi datoria faţă de marele stăpân, a cărui roabă era, spunându-le că preferă să moară de o mie de ori decât să i-o dea o singură dată marelui turc. Cu asemenea simţiri îşi mărturisi preotul maur patima, încât o aprinse şi-n inimile celor doi sclavi ai săi, care gândeau tocmai pe dos de cum gândea el. Rămase hotărât între ei ca Mario, de fel din

acelaşi oraş ca şi dânsa, deşi spusese că n-o cunoaşte, să pornească a o curta în numele stăpânului său şi a-i mărturisi simţămintele acestuia, iar clacă nu va fi cu putinţă pe calea aceasta, atunci va face uz de putere, deoarece o avea sub stăpânirea lui. Şi făcând astfel, va spune că murise şi va scăpa s-o mai trimită la Constantinopol. Rămase nespus de mulţumit cadiul de părerea sclavilor săi şi, de bucuros ce-i era gândul, îi oferi de îndată slobozenia lui Mahamut. lăsându-i şi jumătate din avere la săvârşirea sa din viaţă: şi lui Mario îi făgădui, dacă dobândea ce voia, libertate şi bani ca să se întoarcă în ţara lui bogat, respectat şi mulţumii. Dacă el fu mărinimos în făgăduieli, robi; săi au fost de-a dreptul mână-spartă, îmbiindu-l şi cu luna de pe cer. darmite cu Leonisa, urmărind ca el să le dea putinţa de a sta de vorbă cu dânsa.

— Am să i-o dau lui Mario cât o pofti – răspunse cadiul. căci voi face în aşa fel, încât Halima să se ducă pentru câteva zile acasă la părinţii ei, care sunt greci creştini. şi câtă vreme va lipsi ea de-acasă, am să-i poruncesc portarului a-i da voie lui Mario să intre în casă când vrea, iar Leonisei am să-i spun că poate sta de vorbă cu compatriotul ei ori de câte ori pofteşte.

Astfel începu să se întoarne vântul norocului la Ricardo, suflând în folosul lui, fără ca stăpânii lor să ştie ce făceau. Ajungând. aşadar, tustrei la această înţelegere, cea dintâi ce o puse în fapta fu Halima, care, ca femeie, avea o fire uşuratică şi gata să se dea în vânt după tot ce-i plăcea. Chiar. În ziua aceea, cadiul îi spuse Halimei că se poate duce oricând acasă la părinţii ei ca să petreacă cu dânşii câte zile doreşte. Cum însă ea era răvăşită de – speranţele pe care i le dăduse Leon să nu nui Ticii acasă la părinţii ei nu s-ar fi dus, ci nici în raiul mincinos al lui

Mahomed, şi astfel îi răspunse că deocamdată nu avea un asemenea gând, şi că-i va spune când îl va avea, dar. că trebuie să o ia cu dânsa şi pe roaba creştină.

— Asta nu – i-o întoarse cadiul –, nu-i bine ca darul marelui stăpân să fie văzut de cineva, şi cu atât mai mult

trebuie împiedicată a sta de vorbă cu creştinii cu cât ştii că, intrând sub puterea marelui stăpân, are să fie închisă în serai şi, vrând-nevrând, turcită.

— Dacă merge cu mine – îi întoarse vorba Halima –, n-are a face că, e-n casa părinţilor mei, nici că stă de vorbă cu dânşii, de vreme ce eu stau şi mai mult de vorbă şi asta nu mă împiedică să fiu bună turcoaică, mai cu seamă că n-am de gând să stau la ei decât cel mult patru, cinci zile, fiindcă dragostea pe care ţi-o port nu mi-aiJ da învoire să lipsesc atâta fără să te văd.

Cadiul nu vru să-i întoarcă vorba spre a nu-i da prilej să intre cumva la bănuială cu privire la gândul său. Veni într-acestea ziua de vineri, şi merse la moschee, de unde nu putea pleca aproape patru ceasuri; şi Halima, de îndată ce-l văzu departe de pragul casei, trimise după Mario, dar un creştin corsican, ce slujea ca portar la poarta dinspre curtea dinăuntru, nu i-ar fi dat drumul dacă n-ar fi strigat însăşi Halima la el să-i dea voie, şi astfel Mario intră tulburat şi tremurând ca varga, de parcă ar fi plecat să lupte cu o armie de duşmani.

Leonisa arăta la fel şi purta acelaşi veşmânt ca atunci când intrase în cortul paşii; acum şedea la picioarele unei scări mari de marmură ce urca spre verande. Îşi rezema capul în palma mâinii drepte şi braţul de genunchi, cu ochii în partea opusă uşii prin care intră Mario, astfel că, deşi el se îndrepta către locul unde şedea, dânsa nu-l văzu. Cum intră, Ilicardo îşi plimbă ochii prin toată casa şi nu văzu decât o tăcere mută şi netulburată, până când privirea i se opri asupra locului unde şedea Leonisa.

Pe îndrăgostitul Ricardo îl năpădiră într-o clipă atâtea gânduri, încât îl încremeniră şi-l bucurară totodată, văzându-se la douăzeci de paşi, după cât i se părea, sau nu mult mai mulţi, de fericire şi mulţumire. Se vedea rob şi slava lui şi-o vedea în puterea altuia. Cu toate aceste cugetări răsculându-i-se în cuget, înainta încetul cu încetul şi, temător şi mişcat, vesel şi trist, înfricoşat şi cutezător, se apropie de centrul unde se afla cel al bucuriei sale, când. pe negândite. Leonisa întoarse capul şi-şi pironi ochii

în ochii lui Mario, care o privea ţintă, dar când privirile celor doi se întâlniră. cu felurite urmări dădură semn de ceea ce li se petrecuse în suflete.

Ricardo se opri şi nu mai putu face niciun pas mai departe. Leonisa. care. din povestirea lui Mahamut, îl ştia pe Ricardo mort, când îl zări viu într-un chip atât de ne aşteptat, simţi că e cuprinsă de spaimă şi uluire, dar nu-l slăbi din ochi şi nici nu-i întoarse spatele ci, urcind de-a-ndărătelea patru, cinci trepte, scoase o cruciuliţă din sân o sărută de multe ori şi-şi făcu nenumărate cruci, de parcă ar fi văzut o nălucă sau altă arătare de pe lumea cealaltă.

Ricardo îşi reveni din vrajă şi înţelese, după gesturile Leonisei. adevărata pricină a spaimei sale, drept care-i spuse:

— Rău îmi pare. o. frumoasă Leonisa, că n-au fost adevărate veştile despre moartea mea pe care ţi le-a dat Mahamut. pentru că aş fi fost cruţat de neliniştea pe care-o simt acum întrebându-mă dacă mai este în fiinţă şi neştirbită asprimea ce mi-ai arătat-o necurmat. Linişteşte-te, doamnă, şi coboară, şi de cutezi să faci ceea ce niciodată n-ai făcut, şi anume să te apropii de mine, apropie-te şi vedea-vei că nu-s un trup himeric; Ricardo sunt. Leonisa, Ricardo cel cu atâta noroc cât vrei tu să am.

Leonisa îşi duse atunci degetul la buze, iar Ricardo pricepu că-i făcea semn să tacă sau să vorbească mai încet şi. luându-şi niţel inima în dinţi, se apropie de dânsa atâta cât putu să audă vorbele acestea:

— Vorbeşte-n şoaptă, Mario, căci aşa mi se pare că te cheamă acum, şi numai despre ce voi vorbi eu, şi ia seama că de vom fi fost auziţi, s-ar putea să nu ne mai. edem niciodată. Cred că ne ascultă stăpâna noastră, Halima, care mi-a spus. că te adoră; m-a pus ca mijlocitoare a dorinţei sale, şi dacă vei vrea să i-o împărtăşeşti, ţine să tragă foloase mai mult de pe urma trupului decât a sufletului tău, iar dacă nu vrei, trebuie neapărat să te prefaci că da, fie şi doar pentru că te rog eu şi pentru că dorinţele mărturisite ale unei femei o merită.

La acestea răspunse Ricardo:

— Niciodată n-am crezut şi nici nu mi-am putut închipui. frumoasă Leonisa, că un lucru pe care mi l-ai cere tu ar putea fi prin el însuşi cu neputinţă de împlinit, dar acela pe care mi-l ceri m-a dezamăgit. E oare voinţa chiar atât de uşuratică încât să poată fi împinsă şi dusă unde vrea te miri cine; sau bine-i stă oare bărbatului cinstit şi sincer să se prefacă în împrejurări atât de grave? Dacă ţie ţi se pare că vreunul din lucrurile acestea trebuie ori poate fi făcut, fă ce-ţi prieşte ţie mai mult, fiindcă tu eşti stăpâna voinţei mele. dar tot atât de bine ştiu că şi aici mă vei amăgi, deoarece nu mi-ai cunoscut-o nicicând şi astfel nici nu ştii ce să faci cu ea. Dar ca să nu spui că! a cea dintâi poruncă pe care mi-ai dat-o n-ai găsit ascultare, eu îmi voi pierde dreptul de a fi cine sunt şi-ţi voi împlini dorinţa la şi pe-aceea a Halimei în chip prefăcut, aşa cum zici, dacă astfel voi putea dobândi fericirea de a te vedea; aşa că n-ai decât să plăsmuieşti răspunsurile după placul tău, căci voinţă mea prefăcută ţi le şi semnează şi întăreşte. Şi ca plată pentru ceea ce fac de hatârul tău, adică tot ce pot face mai mult, după cum cred, chiar dacă ar fi să-ţi dau încă o dată sufletul pe care de atâtea ori ţi l-am dat, te rog să-mi spui pe scurt cum ai scăpat din mâinile corsarilor şi cum ai căzut în cele ale evreului care te-a vândut.

— Povestea nenorocirilor mele cere mai mult răgaz – răspunse Leonisa –, dar vreau totuşi să te mulţumesc cât de cât. Află, dar, că la o zi după despărţirea noastră, corabia lui lusuf s-a întors împinsă de un vânt puternic tot lângă insula Pantellaria, unde am văzut şi galiota voastră; a noastră însă, neputând să scape, s-a năpustit către stânci. Stăpânul meu, văzându-şi pierzania atât de apropiată, a golit la iuţeală două butoaie pline cu apă. le-a astupat bine de tot şi le-a legat cu frânghii unul de altul; m-a aşezat pe mine între ele, s-a dezbrăcat îndată; i, luând alt butoi în braţe, s-a legat cu o frânghie de el şi cu aceeaşi frânghie s-a prins şi de butoaiele mele, şi, cu mult curaj, s-a aruncat în mare, târându-mă după sine. Eu n-am avut curaj să mă arunc, ci a trebuit să mă împingă alt turc, şi m-a aruncat după lusuf, şi am căzut fără cunoştinţă, venându-

mi în simţiri abia când m-am pomenit pe mal, în braţele a doi turci ce mă întorseseră cu gura în Jos, de vărsăm. apa cea multă pe care o înghiţisem. Am deschis ochii, uluită şi îngrozită, şi l-am văzut pe Iusuf lângă mine cu capul zdrobit, deoarece, aşa cum am aflat mai târziu, ajuns pe uscat, se izbise cu el de stânci şi-şi sfârşise zilele acolo. Turcii mi-au mai spus că, trăgând de frânghie, m-au scos pe ţărm aproape înecată; doar opt inşi au scăpat de pe nenorocoasa galiotă. Opt zile am rămas pe insulă, şi turcii mi-au arătat acelaşi respect ca unei surori a lor, ba chiar mai mult. Stăteam ascunşi într-o peşteră, ei temându-se ca nu cumva creştinii dintr-o fortăreaţă de pe insulă să coboare şi să-i ia robi; s-au hrănit cu pesmeţii înmuiaţi, aruncaţi de valuri la ţărm. din cei pe care-i avuseseră în galiotă şi pe care ieşeau să-i adune noaptea. Soarta a rânduit, spre mai marea mea nenorocire, ca fortăreaţa să fie lipsită de căpitan, care murise de câteva zile, iar în fortăreaţă nu erau decât douăzeci de soldaţi. Acestea le-am aflat de la un băiat pe care-l prinseseră turcii pe când coborâse din fortăreaţă ca să adune scoici pe plajă. După opt zile a sosit lângă coasta aceea o navă cu mauri, dintre cele numite de ei caramusale 73; turci: o văzură şi ieşiră de unde se ascundeau, făcând semne către nava care era atât de aproape de ţărm, încât cei de prea ctmoscură; că aceia ce-i chemau erau turci; şi-au povestit nenorocirile, şi maurii i-au primit pe corabia lor. unde era şi un evreu, negustor putred de bogat, căruia îi aparţinea toată sau aproape toată marfa de pe corabie, şi anume abale, căpenege şi alte lucruri, ce se aduc din Boi – beria în Levant. Cu aceeaşi corabie turcii s-au dus la Tripoli. şi pe drum m-au vândut evreului, care a plătit pentru mine două mii de duble, preţ din cale afară de mare. dacă nu l-ar fi făcut mărinimos iubirea faţă de mine pe care evreul mi-o mărturisi.

Lăsându-i, aşadar, pe turci la Tripoli, corabia şi-a reluat călătoria şi evreul a început să mă curteze fără pl. de ruşine; l-am înfruntat, aşa cum meritau dorinţelescârbavnice. Văzând, aşadar, că-şi pierduse orice

nădejde să şi le împlinească, s-a hotărât să se descotorosească tini ine cu întââul prilej ce i se ivea. Şi ştiind că Ali şi ffasar.

cei doi paşi, se aflau pe insula aceasta, unde-şi putea vinde marfa la fel de bine ca în Chios, unde avusese de gând să şi-o vândă, a venit aici cu gândul să mă vândă Unuia dintre cei doi paşi, în care scop m-a îmbrăcat aşa cum mă vezi acum. ca să le aţâţe dorinţa de a mă cumpăra. Am aflat că am fost cumpărată ele cadiul acesta, ca să mă ducă plocon marelui turc, ceea ce îmi trezeşte nu puţine temeri. Aici am aflat şi despre moartea ta neadevărată şi pot să-ţi spun, de vrei să mă crezi, că m-a durut sufletul şi am simţit mai mult pizmă decât milă, şi nu pentru că ţi-aş vrea răul, căci chiar dacă sunt vindecată de dragoste, ingrată şi nerecunoscătoare nu sunt, ci pentru că isprăviseşi cu tragedia vieţii tale.

— Nu grăieşti rău, doamnă – răspunse Ricardo –, dacă moartea nu mi-ar fi împiedicat fericirea de a te revedea, căci acuma, pe această clipă de slavă de care mă bucur privindu-l. e pun preţ mai mare decât pe oricare noroc, fără numai cel veşnic, cu care dorinţa mea m-ar putea învrednici în viaţă sau în moarte. Cea pe care o nutreşte stăpânul meu, cadiul, în a cărui putere am ajuns prin întâmplări nu mai puţin ciudate decât ale tale, e aceeaşi faţă de tine cum e faţă de mine dorinţa Halimei. M-a pus pe mine drept tălmaci al gândurilor sale; am primit însărcinarea nu ca să-i fac pe plac, ei pentru plăcerea cu care mă a. legeam prin înlesnirea de a-ţi vorbi, pentru că, vezi, Leonisa, ananghia-n care ne-au adus nenorocirile noastre: pe tine, să fii mijlocitoarea unui lucru cu neputinţă de săvârşit, pe care-l ştii şi totuşi mi-l ceri; pe mine, tot mijlocitor al lucrului la care m-am g îndit cel mai puţin şi pentru care mi-aş da, ca să nu-l îndeplinesc, şi viaţa, pe care acum o preţuiesc pe măsura înaltului noroc de a te vedea.

— Nu ştiu ce să-ţi spun, Ricardo – grăi Leonisa la rându-i – şi nici ce ieşire să găsim din labirintul în care. după cum spui, ne ţine prinşi norocul nostru zgârcit. Pot

spune doar că aici e nevoie să ne folosim de ceea ce nu ne stă în fire, şi anume de prefăcătorie şi amăgire; aşa încât opun că Halimei am să-i dau despre tine câteva ştiri care mai degrabă s-o ducă cu vorba decât s-o cufunde-n deznădejde. Tu îi vei putea spune despre mine cadiului tot ce vei socoti mai potrivit pentru neştirbirea onoarei mele şi a amăgirii lui. Şi întrucât îmi pun onoarea în mâinile tale, te poţi încrede pe deplin în aceea pe care o ani. eu nestrămutarea şi adevărul ce ar putea fi puse la îndoială de atâtea drumuri câte am bătut şi-atâtea lupte câte am îndurat; va fi lesne să ne vorbim, şi pentru mine va fi o nespus de mare plăcere să stăm de vorbă, numai vez1 să nu pomeneşti niciodată ceva despre simţământul tău mărturisit, căci în clipa când ai face-o, m-aş lipsi să te mai văd, pentru că nu vreau să crezi că virtutea mea are atât de puţine carate, încât robia ar putea face din ea ceea ce libertatea n-a putut; trebuie să fiu, cu ajutorul cerului, ca aurul, care cu cât este mai lămurit, cu atât ma: pur şi mai curat rămâne. Mulţumeşte-te cu ce ţi-am spus. şi anume că vederea ta nu mă va mai scârbi, ca în trecut, căci vreau să ştii, Ricardo, că te-am socotit mereu bădăran şi trufaş şi gata să crezi despre tine ceva mai mult decât se cădea. Mărturisesc de asemenea că mă amăgeam şi că acuma s-ar putea, păţită fiind, ca adevărul să-mi pună-n faţa ochilor dezamăgirea, şi, dezamăgită, să fiu nu doar cinstită, ci şi mai omenoasă. Du-te cu Dumnezeu, căci mă tem să nu fi tras cu urechea Halima, care pricepe ceva din limba creştinească sau măcar din acel amestec de limbi 74 care se foloseşte şi cu ajutorul căruia ne înţelegem toţi aici.

— Foarte bine spui, doamnă – răspunse Ricardo – şi-ţi sunt nesfârşit de recunoscător pentru dezamăgirea ce mi-ai dăruit-o şi pe care o preţuiesc la fel de mult ca şi hatârul ce mi-l faci îngăduindu-mi să te văd; şi, cum spui, poate că din păţite vei ajunge să înţelegi cât de neprefăcută şi de umilă e firea mea, îndeosebi ca să te ador, şi, fără să pui hotar şi stavilă purtării mele, ea va fi atât de cinstită faţă de tine, încât nici nu vei izbuti s-o doreşti mai bună. Cât despre dusul cadiului cu vorba, fii fără grijă; fă tu la fel cu

Halima şi înţelege, doamnă, că de când te-am văzut s-a născut în mine o asemenea speranţă, încât mă încredinţează că vom dobândi curând dorita slobozenie. Şi cu asta, rămâi cu Dumnezeu, şi altă dată am să-ţi povestesc ocolurile prin care soarta m-a adus în starea aceasta din clipa în care m-am despărţit sau, mai bine zis, am fost despărţit, de tine.

Cu asta, îşi luară bun rămas, şi Leonisa rămase mulţumită şi bucuroasă de purtarea neprefăcută a lui Ricardo. ar el nespus de mulţumit că auzise din gura Leonisei o vorbă r ostită fără asprime.

Halima stătea închisă în iatacul ei, rugându-se lui Mahomed ca Leonisa să ducă la bun sfârşit însărcinarea pe care i-o dăduse. Cadiul era la moschee, despăgubindu-se de dorinţele nevestei sale tai propriile-i dorinţe, nerăbdătoare şi atârnând de răspunsul pe care aştepta să-l audă de la robul său. căruia îi dăduse sarcina de a vorbi cu Leonisa… şi căruia, ca să o poată face. Mahamut urma să –, dea înlesnirile de trebuinţă, chiar dacă Halima rămânea acasă. Leonisa aţâţă în inima Halimei scârbavnica dorinţă şi dragostea, dându-i cele mai bune speranţe cum că Mario avea să facă tot ce i-ar cere dânsa. Dar că era silit să mai lase să treacă două luni înainte de a se învoi la ceea ce şi el râvnea mult mai mult decât dânsa, iar acest răgaz. şi soroc i le cerea din pricină că se smerea şi înălţa o rugăciune cerului ca să-i dăruiască libertatea.

Halima fu mulţumită de dezvinovăţirea iubitului său Ricardo şi de cele spuse despre dânsul. şi. după ea, l-ar fi pus în libertate înaintea piosului soroc, drept care o rugă pe Leonisa să-l roage la rândul ei să se cruţe de zăbavă şi să scurteze amânarea, deoarece ea era gala să-i ofere atâta cât i-ar fi cerut cadiul pentru răscumpărare.

Înainte de a-i da stăpânului său un răspuns, Ricardo se sfătui cu Mahamut ce să-i spună şi amândoi se hotărâră să-l scoată din răbdări şi să-i dea sfatul ca în cel mai scurt timp cu putinţă să o ducă la Constantinopol, iar pe drum, cu voia sau fără voia ei, să-şi împlinească dorinţa, şi că pentru a preîntâmpina neajunsul ce i s-ar putea ivi dinspre

partea marelui stăpân, ar fi bine să cumpere altă roabă, urmând ca în timpul călătoriei Leonisa să se prefacă bolnavă sau ei să pună cumva la cale o îmbolnăvire a ei şintr-o noapte s-o arunce în mare pe creştina cumpărată, iind că Leonisa, roaba marelui stăpân, era cea care răposase, şi totul se poate face şi se va face în aşa fel, încât adevărul să nu fie descoperit niciodată, el rămânând nevinovat în faţa marelui stăpân, ba chiar împlinitor al voinţei lui. Şi că, pentru dăinuirea plăcerii sale, avea să iscodească pe urmă o cale potrivită şi mai folositoare. Era atât de orbit cadiul cel ticălos şi bătrân, încât să-i fi spus şi alte mii de nerozii, dacă ar fi fost îndreptate spre întruparea nădejdilor lui, tuturor a le-ar fi dat crezare, cu atât mai vârtos cu cât i se păru că tot c-e-i spuneau îl punea pe calea cea bună şi-i făgăduia rodnică izbândă; şi acesta era adevărul, dacă intenţia celor doi sfetnici n-ar fi fost să pună stăpânire pe corabie şi pe el să-l dea morţii, ca plată pentru gândurile-i nebuneşti. Cadiului îi trecu prin cap altă piedică, după părerea lui mai mare decât cele ce i se puteau ivi în împrejurarea aceea, şi anume gândul că Halima, nevasta lui, nu avea să-l lase să plece la Constantinopol dacă nu o lua cu dânsul. Găsi însă curând dezlegarea, zicând că, în schimbul creştinei pe care trebuia s-o cumpere ca să moară în locul Leonisei, avea s-o folosească pe Halima, de care voia să scape mai abitir decât de moarte. Cu aceeaşi uşurinţă cu care îi năzări lui planul, i-l întăriră Mahamut şi Ricardo şi, rămânând nestrămutaţi în această privinţă, în aceeaşi zi cadiul îi dădu de ştire Halimei de călătoria pe care avea de gând s-o facă la Constantinopol ca s-o ducă pe creştină marelui stăpân, nădăjduind ca acesta, în dărnicia lui, să-l facă mare cadiu la Cairo sau la Constantinopol.

Halima îi spuse ca hotărârea lui i se pare foarte bună. crezând că avea să-l lase acasă pe Ricardo. Când însă cadiul îi aduse ia cunoştinţă că avea să-l ia cu sine, ca şi ρ»; Mahamut, ea se răzgândi şi-i dădu sfaturi potrivnice acelora de la început. Pe scurt, încheie zicând că dacă nu o lua cu el, n-avea de gând să-i lase cu niciun chip să plece.

Cadiul fu mulţumit să facă după voia ei, fiindcă socotea că avea să-şi scuture curând de pe grumaz povara aceea atât de apăsătoare. În vremea aceasta, Hasan-paşa nu-l slăbea o clipă pe cadiu, rugându-l să i-o dea lui ρ sclavă, îmbiindu-l cu munţi de aur, după ce i-l dăduse pe degeaba pe Ricardo, a cărui răscumpărare o preţuise la două mii de scuzi; îi înlesnea înmânarea cu acelaşi vicleşug pe care-l născocise şi cadiul, şi anume s-o facă moartă peroabă când avea să trimită după dânsa marele turc. Toate, aceste plocoane şi făgăduieli nu folosiră la altceva decât a-l face pe cadiu să-şi zorească plecarea. Şi astfel, împins de dorinţa sa şi de sâcâielile lui Hasan ca şi de cele ale Halimei, care îşi dura şi ea – n văzduh nădejdi deşarte, în douăzeci de zile armă o brigantină cu cincisprezece bănci, echipând-o cu cateregii mauri75 şi cu câţiva creştini greci. Îşi îmbarcă pe ea toată averea, iar Halima nu lăsă în casă niciun lucru de preţ şi-l rugă pe soţul ei să-i îngăduie a-i lua şi pe părinţii ei, ca să vadă Constantinopolul. Planu! Halimei era aidoma cu al lui Mahamut: pe drum, împreună cu el şi cu Ricardo, să pună stăpânire pe brigantină. Dar nu vru să le mărturisească gândul până nu se vedea îmbarcată, voinţa ei fiind să ajungă pe pământu'! creştin, să se întoarcă la starea ei dinţii şi să se mărite cu Rioardo, deoarece era de crezut că, ducând atâtea bogăţii cu sine şi creştinându-se. nu se putea ca el să n-o ia de soţie. Între timp, Ricardo mai vorbi odată cu Leonisa şi-i mărturisi tot planul lor, iar ea i-l spuse pe cel al Halimei, care i-l împărtăşise; amândoi se legară să păstreze taina şi, lăsânau-se în voia Domnului, aşteptară ziua plecării, când Hasan îi însoţi până ia ţărm cu toţi soldaţii săi, nu-i părăsi, până ce nu înălţară pânzele şi nu-şi dezlipi ochii de pe brigantină până ce n-o văzu pierzându-se în zare. Şi parcă vântul suspinurilor scoase de maurul îndrăgostit împingea cu mai mare putere velele ce-i îndepărtau şi-i duceau sufletul. Dar ca unul căruia dragostea de multă vreme nu-i mai lăsase o clipă tihnită, tot frământându-se ce să facă pentru a nu pieri de mina dorinţelor, sale, el puse numaidecât în lucrare ceea ce plănuise după îndelungată

chibzuinţă şi cu hotărâre de neclintit, şi astfel, pe o navă cu şaptesprezece bănci, ce fusese armată, la porunca lui, în alt port, puse cincizeci de soldaţi, cu toţii prieteni şi cunoscuţi de-ai lui şi pe care şi-i îndatorase cu multe daruri şi făgăduieli, şi le porunci să taie calea navei cadiului şi să pună mâna pe ea şi pe bogăţiile lui, măcelărindu-i pe toţi cei ce se aflau în ea, fără numai pe Leonisa roaba, căci dânsul numai pe ea o voia ca pradă mai preţioasă decât multele avuţii purtate de brigantină; – le mai porunci de asemenea să o scufunde, aşa încât să nu mai rămână nicio urmă a pierderii sale. Lăcomia jafului le puse aripi la picioare şi vitejie în inimi, deşi îşi dădeau bine seama că aceia de pe brigantină nu aveau să le opună decât o foarte slabă apărare, deoarece nu erau înarmaţi şi nu se aşteptau la o asemenea întâmplare. Trecuseră două zile de când brigantina o pornise la drum, şi cadiului i se părură două veacuri, fiindcă el ar fi vrut să-şi pună în faptă hotărârea încă din întâia zi, dar robii săi îl sfătuiră că era bine ca mai înainte să facă astfel încât Leonisa să se îmbolnăvească, pentru a-i colora moartea, şi că aceasta trebuia s-o lovească numai după câteva zile de boală; el ar fi vrut să spună că a murit subit şi să isprăvească repede totul, făcându-i de petrecanie şi nevesti-sii, ca să potolească focul ce-i mistuia încetul cu încetul rărunchii dar până la urmă fu nevoit să se plece părerii celor doi.

Într-acestea Halima apucase a-şi mărturisi planul lui Mahamut şi lui Ricardo, iar ei se gândeau să-l pună în fapt în clipa când aveau să treacă de capul Alexandriei76 sau la intrarea castelelor din Anatolia77. Dar atât de tare îi zori cadiul, încât se învoiră s-o facă de îndată ce avea să li se ivească un prilej. Şi într-o zi, a şasea de când navigau, cadiul, căruia i se păru că era de ajuns cât se prefăcuseră cu boala Leonisei, se puse cu gura pe robii săi ca a doua zi să isprăvească cu Halima şi s-o arunce în mare înfăşurată într-un giulgiu, zicând că era roaba marelui stăpân.

Venind, aşadar, ziua care, după gândul lui Mahamut şi al lui Ricardo, avea să însemne pentru ei împlinirea dorinţelor sau sfârşitul zilelor, zăriră o corabie care gonea

pe urmele lor cu pânzele şi cu vâslele; se tremură să nu fie a unor corsari creştini, din mâinile cărora nici unii, nici alţii nu se puteau aştepta să iasă cu bine, pentru că, de-ar fi fost. aşa, maurii se temeau că aveau să cadă în robie, iar creştinii, chiar dacă aveau să rămână slobozi, s-ar fi pomenit goi şi jefuiţi. Dar Mahamut şi Ricardo, cu libertatea Leonisei şi a lor, s-ar fi mulţumit mai presus de închipuire; se temeau însă de neobrăzarea tagmei corsăreşti, deoarece oamenii care se dedau unei asemenea – îndeletniciri, de orice lege sau neam ar fi, au suflet la fel de crud şi fire la fel de obraznică. Se pregătiră de apărare fără a lepăda vâslele din mâini şi făcând tot ce le stătea în putinţă. Dar trecură puţine ceasuri şi văzură că se apropiaseră de ei atât de mult, încât, în mai puţin de două ceilalţi îi avură în bătaia tunului; văzând aceasta, strânseră velele, ridicară vâslele, înşfăcară armele şi-i aşteptară, deşi cadiul le spuse că n-aveau de ce se teme, deoarece corabia era turcească şi n-avea să le facă niciun rău.

Porunci apoi să se înalţe numaidecât o flamură albă de – pace pe verga de la pupa, ca să o vadă cei ce, orbi şi hrăpăreţi, se năpusteau cu toată furia să atace slab apărata brigantină. Atunci întoarse capul Mahamut şi văzu că dinspre asfinţit venea o galiotă, cu douăzeci de bănci, după cum i se părea, şi-i spuse cadiului, iar nişte creştini ce trăgeau la vâsle spuseră că nava ce se zărea era a unor creştini; toate acestea le îndoiră nedumerirea şi teama, şi toţi stăteau încremeniţi şi aşteptau dezlegarea pe care va fi binevoit Domnul să le-o dea.

Pare-mi-se că în clipa aceea, cadiul, ca să se afle la Nicosia, ar fi dat toată nădejdea plăcerii sale, atât de grozavă era tulburarea în care se găsea, deşi întâia navă îl smulse curând dintr-însa, întrucât, fără a respecta flamurile de pace şi nici datoriile faţă de religia lor, abordă corabia cadiului atât de năprasnic, că fu cât pe-aci să o scufunde. Îndată cadiul îi cunoscu pe cei care-l atacau şi văzu că erau soldaţi din Nicosia şi, ghicind ce putea fi, se socoti pierdut şi mort, iar dacă soldaţii nu s-ar fi apucat mai întâi de jefuit decât de omorât, n-ar mai fi rămas

nimeni în viaţă, dar când erau ei mai înfocaţi şi mai cufundaţi în jaful lor, un turc strigă, zicând:

— La arme, soldaţi, ne atacă o navă de creştini.

Şi acesta era adevărul, pentru că nava pe care o descoperise brigantina cadiului purta însemne şi steaguri creştineşti şi se năpusti cu toată furia asupra navei lui Hasan; dar, înainte de a ajunge, unul de la prora întrebă pe turceşte ce corabie era aceea.

Îi răspunseră că e a lui Hasan-paşa, viceregele Ciprului.

— Păi cum aşa – i-o întoarse turcul –, voi, musulmanii, atacaţi şi jefuiţi nava asta ce ştim că-l duce pe cadiul din Nicosia?

La care îi răspunseră că ei nu ştiau altceva decât că li se poruncise să pună mina pe vas şi că ei, ca soldaţi supuşi ai lui, îi îndepliniseră porunca.

Mulţumit de ce voia să afle, căpitanul celui de-al doilea vas, cel cu însemne creştineşti, se lipsi să-l mai atace

13 – Nuvele exemplare pe-a! lui Hasan şi se repezi k vasul cadiului şi, la cea dintâi salvă, omorî peste zece turci de pe el, iar apoi dădu să-l abordeze, dar nici nu păşiseră bine pe punte, şi cadiul se şi dumirise că aceia ce-l aborda nu era creştin, ci însuşi Ali-paşa, cel îndrăgostit de Leonisa, şi care, cu acelaşi gând ca şi Hasan, îi aşteptase venirea, dar, spre a nu fi recunoscut, îşi îmbrăcase soldaţii în straie de creştini, pentru ca prin acest vicleşug să-şi acopere mai bine furtul.

Cadiul, cunoscând intenţiile celor doi îndrăgostiţi şi trădători, prinse a le înfiera cu mari strigăte mârşăvia, zicând:

— Ce-i. asta, trădătorule Ali-paşa. cum, tu care eşti musulman (ceea ce vrea să zică turc), mă tâlhăreşti ca un creştin? Şi pe voi, soldaţi trădători ai lui Hasan, ce diavol v-a împins să săvârşiţi o asemenea faptă ticăloasă, cum de îndrăzniţi să vă ridicaţi împotriva stăpânului vostru firesc doar ca să potoliţi pofta destrăbălată a celui ce vă trimite aici?

La vorbele lui. toţi lăsară armele jos, se priviră unii pe alţii şi se recunoscură, pentru că toţi fuseseră soldaţi ai aceluiaşi căpitan şi luptaseră sub acelaşi steag, aşa încât, ruşinându-se de cuvintele cadiului şi de propria lor mârşăvie, li se şi tociră tăişurile iataganelor şi le pieri curajul; doar Ali închise ochii şi îşi astupă urechile la tot şi, năpustindu-se asupra cadiului, îi dădu o asemenea lovitură de cuţit în cap că de nu l-ar fi apărat cei o sută de coţi de turban cu care „era încins, fără îndoială i l-ar fi despicat în două, dar şi aşa îl prăvăli printre băncile navei, iar cadiul, căzând, spuse:

— O, nemilosule renegat, duşman al profetului meu! E oare cuputin că să nu se găsească nimeni care să-ţi pedepsească cruzimea şi marea neruşinare? Cum, blestematule, ai cutezat să loveşti cu mâna şi cu armele pe cadiul tău şi pe un împuternicit al lui Mahomecl?

Vorbele acestea adăugară paie peste focul celor clintii, şi. soldaţii lui Hasan, auzindu-le, minau de teama că soldaţii lui Ali aveau să le smulgă prada pe care o şi socoteau drept a lor, hotărâră să joace totul pe o singură carte, şi începând unul şi urmându-l toţi, se năpustiră asupra soldaţilor lui Ali cu atâta iuţeală, pizmă şi bravură, că în scurt timp îi snopiră atât de rău. Încât, deşi erau mult mai mulţi decât ei, îi împuţinară bine. dar cei rămaşi, venindu-şi în fire, îşi răzbunară camarazii, nemailăsând în viaţă dintre soldaţii lui Hasan decât patru, iar aceştia foarte greu răniţi.

Ricardo şi Mahamut îi priveau scoţând din când în când capul prin tambuchiul încăperii de la pupa, ca să vadă ce se alege din acel grozav zăngănit de fierărie, şi, văzând că turcii îşi dăduseră mai toţi duhul, iar cei rămaşi în viaţă erau greu răniţi şi că lesne li se putea veni de hac tuturora. Ricardo îl strigă pe Mahamut şi pe doi nepoţi de7 ai Halimei, pe care-i îmbarcase ea cu sine ca să-i ajute să pună mâna pe vas, şi împreună cu ei şi cu tatăl Halimei, luând iatagane de la morţi, săriră în coridorul dintre bănci strigând „libertate, libertate” şi, ajutaţi de cateregii, creştini greci, lesne şi fără a suferi nicio zgârietură, îi

descăpăţânară pe toţi şi, trecând pe galiota lui Ali, rămasă fără apărare, o supuseră şi-o cuceriră, cu tot ce era într-însa; printre cei dintâi ce muriră în a doua încăierare s-a numărat şi Ali-paşa, înjunghiat – de un turc ce voise a-l răzbuna pe cadiu.

Apoi, după sfatul lui Ricardo, prinseră toţi să treacă tot ce era de preţ de pe vasul lor şi de pe cel al lui Hasan în galiota lui All, care era un vas mai mare şi pregătit pentru orice încărcătură sau călătorie, vâslaşi urmând să fie creştinii, care, mulţumiţi cu libertatea dobândită şi cu numeroasele lucruri împărţite de Ricardo tuturor a, se oferiră să-l ducă până la Trapani şi chiar până la capătul lumii, de-ar fi vrut. Şi cu asta, Mahamut şi Ricardo, plini de bucuria izbânzii, se duseră la maura Halima şi-i spuseră că, dacă voia să se întoarcă în Cipru, aveau să-i echipeze chiar vasul ei cu cateregii turci şi să-i dea jumătate din bogăţiile pe care şi le îmbarcase, dar ea, nepierzându-şi nici după asemenea năpastă duioşia şi iubirea pentru Ricardo, spuse că vrea să meargă cu dânşii pe pământ creştinesc, ceea ce-i bucură nespus pe părinţii ei.

Cadiul îşi veni în fire şi-l îngrijiră atâta cât le-o îngăduiau împrejurările, după care îi spuseră şi lui să aleagă una din două... fie să se lase dus pe pământ creştinesc, fie să se întoarcă pe vasul său la Nicosia.

E! răspunse că, de vreme ce soarta îl adusese la o asemenea ananghie, le mulţumeşte pentru libertatea dăruită şi vrea să se ducă la Conştantinopol ca să se plângă marelui stăpân de jignirea suferită din partea lui Hasan şi-a lui Ali. Când află însă că Halima îl părăsea şi voia să redevină creştină, fu cât pe ce să-şi piardă minţile. Până la urmă, îi armară vasul lui şi-l aprovizionară cu toate cele de trebuinţă pentru călătorie, ba îi mai dădură şi câţiva ţechini din cei ce fuseseră ai lui, şi el, luându-şi rămas bun de la toţi şi hotărându-se să se întoarcă la Nicosia, o rugă pe Leonisa, înainte de a se înălţa velele, să-l îmbrăţişeze, pentru că asemenea milostenie şi hatâr ajungeau să-l facă a-şi uita întreaga nenorocire.

Toţi o implorară pe Leonisa să-i facă acest hatâr celui

care 6 iubea atât de mult, deoarece prin aceasta nu şi-ar fi încălcat cuviinţa şi curăţia. Leonisa le îndeplini rugămintea şi cadiul îi ceru să-i pună mâinile pe cap ca să prindă nădejde că rana i se va vindeca; Leonisa îi făcu pe plac întru totul. După ce făcură toate acestea şi borteliră vasul lui Hasan, ocrotiţi de un vânt de răsărit ce părea să cheme pânzele pentru a li se încredinţa, i le dădură bucuros, şi-n câteva ceasuri pierdură din vedere vasul cadiului, care, cu lacrimi în ochi, stătea şi se uita cum vântul îi ducea averea, plăcerea, nevasta şi sufletul.

Cu alte gânduri decât cele ale cadiului navigau Ricardo şi Mahamut şi astfel, fără a voi să pună piciorul pe vreun alt ţărm, trecură prin faţa. Alexandriei78 dintr-o bucată şi, fără a strânge velele şi fără a fi nevoiţi să se folosească de vrele, ajunseră la puternica insulă Corfu, luară apă şi, curând după aceea, nemaioprindu-se deloc, trecură pe lângă ponegritele stânci acrocerauniene 79 şi, din depărtare, zăriră în cea de-a doua zi Pachinul so, promontoriu al mult rodnicei Tinacrii81, în largul căreia, ca şi-n largul vestitei insule Malta, zburară, căci cu asemenea uşurinţă naviga norocoasa înjghebare de lemn.

Pe scurt, coborând de-a lungul insulei, după patru zile zăriră ostrovul Lampedusa 82, iar apoi insula unde se pierduseră, la vederea căreia Leonisa se cutremură toată, reamintindu-şi primejdia în care se aflaseră. A doua zi li se ivi în faţă dorita şi iubita lor patrie; li se împrospătă bucuria în inimi, li se tulburară cugetele de noua mulţumire, căci e una din cele mai mari din câte poţi avea în viaţa aceasta, să eungi, după o lungă robie, slobod şi teafăr în patrie. Şi singura mulţumire ce i se poate asemui este cea născută din victoria câştigată asupra duşmanilor.

Pe galiotă. găsiseră o ladă plină cu steguleţe şi flamuri din mătăsuri felurit colorate, şi Ricardo puss să fie împodobită cu ele galiota. Să fi fost puţin după mijitul zorilor. când se pomeniră la mai puţin de o leghe de oraş şi, vâslind pe jumătate 83 şi înălţând din când în când chemări şi strigăte vesele, se apropiau tot mai mult de port, unde, în clipă, se şi adună o nesfârşită mulţime de

oameni, căci dacă văzuseră că vasul acela atât de frumos împodobit se apropia de mai atât de nezorit, nu rămase om în oraş care să nu iasă pe ţărm.

Între timp, Ricardo îi ceruse Leonisei şi o implorase să se gătească şi să se-nveşmânteze la fel cum era când intrase în cortul paşilor, fiindcă voia să le tragă părinţilor ei o păcăleală hazlie. Ea îi făcu pe plac şi, punând podoabe peste podoabe, mărgăritare peste mărgăritare şi frumuseţi peste frumuseţi, de obicei sporind şi frumuseţea odată cu mulţumirea, se îmbrăcă astfel, încât iară stârni uimire şi minunare. Se îmbrăcă şi Ricardo turceşte, la fel şi Mahamut şi toţi creştinii de la vâsle, căci pentru toţi se găsiră veşminte printre cele ale turcilor morţi; când ajunseră în port să fi fost ceasurile opt ale dimineţii, care se arăta atât de limpede şi de senină, încât părea că priveşte şi ea cu luare-aminte intrarea aceea voioasă. Înainte de a intra în port, Ricardo puse să se tragă o salvă cu piesele de la bordul galiotei, şi anume un tun de coridor şi două falconete; oraşul răspunse şi el pe măsură.

Mulţimea era nedumerită şi aştepta sosirea arătosului vas. Dar când văzură de aproape că era turcesc, fiindcă se zăreau turbanele celor ce păreau mauri, temători şi bănuind o înşelăciune, luară armele şi dădură fuga în port toţi cei ce erau în miliţiile oraşului, iar alţii călare se răspândiră de-a lungul ţărmului, ceea ce îi mulţumi nespus pe cei care se apropiară încetul cu încetul, până când intrară în port şi ancorară chiar lângă mal şi, aruncând un podeţ până pe ţărm, scoaseră vâslele dintr-o singură mişcare şi toţi, unul câte unul, ca într-o procesiune, ieşiră pe uscat şi cu lacrimi de bucurie sărutară pământul o dată şi de-in uite ori, semn limpede ce vădea că erau creştini care fugiseră cu nava aceea, în urma tuturor a ieşiră tatăl şi mama Halimei, cu cei doi nepoţi ai lor. toţi, după cum s-a pus, îmbrăcaţi turceşte; încheierea şi sfârşitul le-a făcut frumoasa Leonisa –, cu faţa acoperită de o tafta cârmâzie. De-o parte şi de alta îi stăteau Ricardo şi Mahamut, spectacol ce răpi ochii întregii mulţimi nesfârşite care-i privea.

Ajunşi pe uscat, făcură aidoma celorlalţi şi-l sărutară prosternându-se. Într-acestea se apropie de ei căpitanul şi guvernatorul oraşului, care îşi dăduse numaidecât seama că ei erau cei mai de seamă dintre toţi, dar abia sosi că-l şi recunoscu pe Ricardo şi alergă cu braţele deschise şi cu semne de mare bucurie să-l strângă la piept. Împreună cu guvernatorul veniră Cornelio şi tatăl său, şi părinţii Leonisei, cu toate neamurile lor, şi cele ale lui Ricardo, adică oamenii cei mai de vază din oraş. Ricardo îl îmbrăţişă pe guvernator şi răspunse la toate felicitările ce i se aduceau.

Îl luă de mână pe Cornelio, care de îndată ce-l recunoscu şi se pomeni înşfăcat de el, se făcu alb la faţă şi prinse aproape să dârdâie de frică; ţinând-o de mână şi pe Leonisa, Ricardo zise: ν

— cu toată curtenia vă rog, domnilor, ca înainte de a intra în oraş şi-n catedrală spre a-i aduce cuvenitele mulţumiri Domnului pentru marile îndurări ce ni le-a arătat în nenorocirea noastră, să ascultaţi anumite vorbe pe care vreau să vi le spun.

La care guvernatorul răspunse poftindu-l să spună ce vrea, căci toţi îl vor asculta cu plăcere şi-n linişte.

Îl înconjurară numaidecât cei mai mulţi dintre nobili, iar el, ridicând un pic glasul, grăi astfel:

— Vă amintiţi, desigur, domnilor, de nenorocirea ce mi s-a întâmplat acum câteva luni în grădina de lângă ocne, cu pierderea Leonisei. De asemenea, nu vi se va fi şters din amintire silinţa pe care mi-am dat-o ca să-i dobândesc libertatea, deoarece, uitându-mi de-a mea, am oferit pentru răscumpărarea ei întreaga-mi avere, deşi această faptă, ce, putea trece drept generozitate, nu poate şi nici nu trebuie înţeleasă întru lauda mea, fiindcă mi-o dădeam pentru răscumpărarea propriului meu suflet. Ceea ce de atunci şi până acum ni s-a întâmplat amândurora cere mai mult răgaz şi vreme mai prielnică şi altă împrejurare, precum şi altă Limbă nu atât de tulburată ca a mea; ajungă se va spun deocamdată „că după felurite şi ciudate peripeţii şi după ce de mii de ori mi-am pierdut

nădejdea într-un leac al nenorocirilor noastre, milostivul cer, fără niciun merit ai nostru, ne-a adus înapoi în patria dorită, deopotrivă plini de mulţumire şi covârşiţi de bogăţii, dar nu din ele şi nici din slobozenia dobândită se naşte plăcerea fără seamăn pe care o cunosc, ci din aceea pe care-mi închipui oo încearcă această n pace şi-n război dulce vrăjmaşă a mea, atât pentru că se vede slobodă cât şi pentru că-şi vede, aşa cum şi-l vede, portretul sufletului său; mă bucur încă şi de obştească bucurie a celor ce mi-au fost tovarăşi de suferinţă. Şi cu toate că nenorocirile şi întâmplările triste obişnuiesc să schimbe firile şi să nimicească inimile viteze, nu aşa au stat lucrurile cu călăul bunelor mele speranţe, deoarece cu şi mai mult curaj şi virtute decât se poate spune, a trecut lesne de naufragiul nenorocirilor sale şi de luptele cu arzătoarele, deşi cinstitele mele sâcâieli, de unde se vede că mai degrabă-şi schimbă cerul decât obiceiurile aceia ce-şi pun toată statornicia într-însele. Din tot ce-am spus vreau să trag încheierea că i-am oferit avutul meu ca răscumpărare şi i-am dat şi sufletul în dorul meu; mi-am frământat mintea pentru libertatea ei şi pentru ea mi-am riscat viaţa mai mult decât pentru a mea şi în ciuda tuturor acestora, care pentru alt ins mai norocos ar putea fi îndatorări de oarecare însemnătate, eu unul nu vreau să fie; vreau să-ţi fie însă numai cea în faţa căreia te pun acuma.

Şi zicând acestea, ridică mâna şi, cu sfioasă curtenie, scoase iaşmaeul de pe chipul Leonisei, ca şi cum s-ar fi înlăturat norul ce uneori acoperă mândra strălucire a soarelui, şi urmă zicând:

— Iată, o, Cornelio, îţi încredinţez odorul pe care cată să-l preţuieşti mai presus de orice e vrednic de preţuire; şi iată şi tu, frumoasă Leonisa, ţi-l dau pe cel pe care mereu l-ai păstrat în amintire; aceasta, da, vreau să fie socotită drept o dovadă de generozitate, căci în comparaţie cu aşa ceva, a-ţi da averea, viaţa şi chiar onoarea nu înseamnă nimic. Primeşte-o, norocosule tânăr, primeşte-o, şi dacă înţelegerea ta se poate ridica atât de sus încât să înţelegi un merit atât de neasemuit, socoteşte-te drept cel mai

norocos pământean. Împreună cu ea îţi voi da şi partea ce mi se cuvine din ceea ce ne-a dat cerul tuturor a, adică, după cum am tot temeiul să cred, mai bine de treizeci de mii de scuzi. Te poţi bucura de toate după placul tău, în libertate, linişte şi tihnă, şi deie cerul să ai parte de toate ani mulţi şi fericiţi. Eu, lipsit de noroc, de vreme ce rămân fără Leonisa, prefer să rămân sărac, căci dacă-ţi lipseşte Leonisa, îţi prisoseşte viaţa.

Şi după ce spuse acestea tăcu, de parcă i s-ar fi lipit limba de cerul gurii, dar la scurt timp după aceea, înainte ca altcineva să apuce a vorbi, zise:

— Doamne sfinte, cât de rău îţi tulbură mintea muncile istovitoare! Eu, domnilor, din dorinţa de a face bine, n-am luat seama la ce-am spus, fiindcă nu-i cu putinţă să te arăţi mărinimos cu ceea ce nu-ţi aparţine. Ce drepturi am eu oare asupra Leonisei ca să i-o dau altuia? Sau cum pot eu oferi ceva atât de departe de a fi al meu? Leonisa îşi aparţine, şi încă în asemenea măsură, că dacă, Doamne fereşte, i-ar lipsi părinţii, nimic n-ar mai sta în calea voinţei sale, iar dacă ar fi să se pună la socoteală datoriile pe care, cuminte cum este, ar putea crede că le are faţă de mine, încă din clipa asta le şterg, le anulez şi le socotesc că nu sunt, şi astfel mă dezic de cele zise, şi lui Cornelio nu-i dau nimic, fiindcă nu pot; întăresc numai dania averii mele făcută Leonisei, fără să cer altă răsplată decât să-mi socotească adevărate gândurile-mi cinstite şi să creadă despre ele că nu s-au îndrumat şi n-au năzuit spre altă culme decât aceea cerută de neasemuita-i curăţie, de marele-i curaj şi de nesfârşita-i frumuseţe.

Tăcu Ricardo, isprăvind de spus acestea, la care Leonisa răspunse după cum urmează:

— Dacă-ţi închipui, o, Ricardo, că-n timp ce tu erai îndrăgostit de mine şi gelos, i-am făcut vreun hatâr lui Cornelio, închipuieşte-ţi că a fost atât de curat precum l-au călăuzit voinţa şi porunca părinţilor mei, care, dornici să-l convingă a-mi fi soţ, îmi îngăduiau să i le fac. Dacă asta te mulţumeşte, te va mulţumi şi ceea ce ai putut vedea din trăite în privinţa curăţiei şi prevederii mele. Spun asta ca

să te fac să înţelegi, Ricardo, că totdeauna mi-am fost stăpână, fără a fi supusă altcuiva decât părinţilor mei, pe care acum, aşa cum e drept, îi implor să-mi dea învoirea şi libertatea de a dispune de cea pe care mi-au dat-o marea ta inimoşie şi generozitate.

Părinţii săi răspunseră că i le dau, întrucât aveau încredere în cuminţenia ei şi ştiau că se va folosi de ele numai şi mereu spre binele onoarei şi bunăstării sale.

— Atunci, cu această învoire – urmă Leonisa cea cuminte – vreau să nu mi se ia în nume de rău că mă voi arăta obraznică doar ca să nu mă arăt nerecunoscătoare; aşa că, o, viteazule Ricardo, voinţa mea, până acum neîncrezătoare, descumpănită şi şovăielnică, se rosteşte în favoarea ta, ca să ştie bărbaţii că nu toate femeile sunt ingrate, eu una cel puţin arătându-mă recunoscătoare: a ta sunt, Ricardo, şi a ta fi-voi până la moarte, de nu cumva altă năzuinţă mai bună nu te împinge să-mi refuzi mâna pe care ţi-o cer ca soţ al meu.

Ricardo rămase ca scos din minţi la vorbele astea şi nu ştiu şi nici nu izbuti să-i răspundă Leonisei altfel decât căzând în genunchi în faţa ei şi sărutându-i mâinile, pe care le apucă de mai multe ori cu sila şi i le scăldă în duioase şi iubitoare lacrimi. Vărsă şi Cornelio lacrimi de ciudă, şi părinţii Leonisei de bucurie, şi toţi cei de faţă de minunare şi mulţumire. Era acolo şi episcopul sau arhiepiscopul oraşului şi, dându-le binecuvântarea şi învoirea lui, îi duse la catedrală şi, scutindu-i de aşteptări, îi căsători în aceeaşi clipă. Veselia se răspândi în tot oraşul, învederând-o în noaptea aceea nesfârşitele lumini sărbătoreşti şi încă multe zile o arătară numeroasele jocuri şi petreceri încinse de rudele lui Ricardo şi-ale Leonisei. Se împăcară cu biserica Mahamut şi Halima, iar aceasta, nemaiputând să-şi împlinească dorinţa de a se vedea soţia lui Ricardo, se mulţumi să fie a lui Mahamut. Părinţilor şi nepoţilor Halimei, generozitatea lui Ricardo le dădu din părţile cuvenite lui din pradă atâta cât să trăiască îndestulaţi. Toţi, în sfârşit, rămaseră mulţumiţi, slobozi şi satisfăcuţi, iar faima lui Ricardo, ieşind dintre hotarele

Siciliei, se lăţi peste toate olaturile Italiei şi-n multe alte părţi, sub numele de *îndrăgostitul generos*, şi dăinuieşte până-n ziua de azi prin copiii cei mulţi pe care i-a avut de la Leonisa, rămasă pildă rară de cuminţenie, cinste, sfială şi frumuseţe.

NUVELA DESPRE
KINCONETE ŞI CORTADILLO

La hanul M-olinilloaşezat la marginea vestitelor câmpii ale Alcudiei S5, cum mergi din Castilia spre Andaluzia, într-una din zilele călduroase ale verii, se nimeriră doi băieţi de vreo paisprezece, cincisprezece ani; niciunul, nici altul nu treceau de şaptesprezece, amândoi dezgheţaţi, dar tare zdrenţăroşi, rupţi şi şlampăţi; manta nu aveau, nădragii le erau de pânză şi ciorapii de piele goală, E drept că-şi mai scoteau pârleala cu încălţările, ale unuia fiind nişte sandale de bucsău, pe cât de purtate pe-atât de tăvălite, iar ale celuilalt erau cu găurele şi fără pingele, slujindu-i mai mult drept butuci decât drept pantofi. Unul purta o beretă verde de vânător, celălalt, o pălărie fără panglică, scundă şi cu bor larg. Pe umeri şi legată sub sân. unul purta o cămaşă de culoarea pielii de căprioară, închisă şi adunată toată într-o mânecă; celălalt umbla numai răscroit şi fără desagi; deşi la piept i se vedea o boifă cât toate zilele, care după cum se lămuri mai apoi, era un guler din acelea zise valone, scrobit cu grăsime şi atât de horbotat de flendureală, încât părea tot o scamă. Ducea învelite şi ascunse-n el o pereche de cărţi de joc de formă ovală, pentru că de atâta bătut, li se roseseră colţurile şi, ca să mai ţină, le fuseseră rotunjite până ajunseseră de mărimea aceasta. Amândoi erau pârliţi de soare, aveau unghiile ceaprăzuite cu jeg şi mâinile nu prea curate. Unul purta o semisabie 86, iar celălalt un jungher cu plasele galbene, din cele cărora li se zice îndeobşte parlageşti 87.

Cei doi ieşiră să-şi facă siesta sub umbrarul sau pridvorul ridicat în faţa hanului şi, aşezându-se faţă-n faţă. cel ce părea mai în vârstă îi. spuse celui mai mic:

— Din ce ţinut eşti Înălţimea Ta, domnule. gentilom,

şi încotro mergi cu ajutorul lui Dumnezeu?

— Ţinutul de baştină, domnule cavaler – tăspunse cel întrebat –, nu mi-l ştiu şi nici încotro merg.

— Apăi adevărul – zise cel mai în vârstă – e că domnia ta nu pari defel din cer, şi nici locul acesta nu-i unul unde să te statorniceşti, aşa că-i musai să-ţi vezi de drum.

— Aşa-i – răspunse mezinul –, dar eu unul n-am spus decât adevărul adevărat, fiindcă locul meu de baştină nu-i al meu. de vreme ce n-am acolo decât un tată care nu mă socoteşte fiul lui şi o maşteră care se poartă cu mine cum te porţi cu un fiastru; drumul pe care am apucat-o e la noroc şi i-aş pune capăt acolo unde aş găsi pe cineva care să-mi dea cele de trebuinţă ca să-mi duc viaţa asta ticăloasă.

— Şi domnia ta ştii oare vreo meserie? – întrebă cel mare.

Şi cel mic răspunse:

— Nu ştiu alta decât să alerg ca un iepure, să sar ca… un cerb şi să tai cu foarfecele tare gingaş.

— Toate astea-s foarte bune, prielnice şi folositoare – zise cel mare –, că doar se va găsi un ţârcovnic-care să-ţi dea domniei tale ofranda de la sărbătoarea tuturor sfinţilor pentru ca să-i tai de Joia Mare flori de hârtie pentru monument88.

— Tăiatul meu nu-i de felul ăsta – răspunse cel mai mic –, ci vreau să zic că taică-meu, din mila cerului, este croitor şi ciorăpar şi m-a-nvăţat să croiesc turetci care, după cum ştie domnia ta, sunt nişte jumătăţi de colţuni cu carâmbi în faţă, cărora pe numele lor adevărat le zice jambiere, şi le croiesc atât de bine, încât aş putea trece şi încercarea de meşter, numai că soarta mea cea bearcă m-a încolţit.

— Toate astea şi altele pe deasupra li se întâmplă celor buni – răspunse cel mare –, şi-am auzit mereu zicân –, du-se că de bunele înzestrări se alege cel mai adesea praful, dar vârstă domniei tale încă-ţi îngăduie să-ţi cârpeşti norocul. Dar dacă nu mă-nşel şi dacă ochiul nu mă

minte, domnia ta mai ai şi alte daruri tainice, dar nu vrei să le dai în vileag.

— Am, într-adevăr – răspunse prâslea –, dar nu-s pentru toată lumea, precum foarte bine ai băgat de seamă domnia ta.

La care cel mare i-o-ntoarse:

— Apăi pot să-ţi spun că sunt unul dintre cei mai tainici băieţi din câţi se pot găsi pe-o mare întindere, şi ca să te silesc şi pe domnia ta să-ţi deschizi sufletul şi să ai încredere în mine, vreau să te îndatorez deschizându-ţi-l mai întâi pe-al meu, căci mă bate gândul că nu fără un rost ascuns ne-a alăturat soarta aici şi cred că avem a fi, din clipa de faţă până în cea de pe urmă a vieţii noastre, prieteni adevăraţi.

Eu, domnule hidalg, sunt de fel din Fuenfrida89, loc cunoscut şi vestit prin călătorii cei iluştri ce trec necurmat printr-însul; mă numesc Pedro del Rincon 90, taică-meu e om cu vază, deoarece e împuternicit al sfintei Cruciate, vreau să zic că e strigător de bule sau bular 91, cum li se zice în popor. Vreme de câteva zile l-am însoţit la slujbă şi i-am furat meşteşugul atât de bine, că nu m-ar dovedi în vânzarea bulelor nici cel mai încrezut mânuitor al lor, numai că într-o bună zi, căzându-mi mai cu tronc banii de pe bule decât bulele înseşi, am strâns la piept un sac şi m-am năpustit cu mine şi cu el la Madrid, unde, mulţumită înlesnirilor ce ţi se îmbie acolo de obicei, în puţine zile am golit sacul de măruntaie şi l-am părăsit mai ghemuit decât o basma de mire. A venit cel ce răspundea de banii cu pricina, am fost arestat, nu mi s-au făcut hatâruri, deşi domnii aceia, văzându-mi vârsta fragedă, s-au mulţumit să mă lege de ivăr şi să-mi târnuiască niţel spinarea. şi apoi să mă surghiurf & ască pe patru ani de la curte. Am răbdat, mi-am vârât capul între umeri, am îndurat chelfăneala şi târnuiala şi-am plecat să-mi împlinesc surghiunul cu atâta grabă, că n-am mai avut timp să-mi caut dobitoace de călărie. Dintre boarfe, mi-am luat ce-am putut şi ce mi s-a părut mai de trebuinţă, şi printre altele am scos cărţile astea de joc (şi chiar atunci le dădu la

iveală pe cele pomenite şi pe care le purta în guler), şi ca ele mi-am câştigat piinea prin hanurile şi rateşurile ce se-nşiră de la Madrid până aici, jucând douăzecişi-unu; şi chiar dacă domnia ta le vezi atât de soioase şi de hărtănite, ele au o însuşire minunată pentru cine le cunoaşte, că nu le tai o dată fără să-ţi lase un as dedesubt. Şi dacă domnia ta eşti hârşit în jocul ăsta, îţi vei da seama ce mare folos are cel ce ştie că poate fi sigur la întâia carte de un as, căci îi poate sluji de un punct şi de unsprezece, şi cu folosul acesta, când plusezi pe douăzeci şi unu, banii rămân în casă. Pe lângă asta, am mai învăţat de la bucătarul unui anumit ambasador anumite tertipuri de-ale quinolei92 şi de-ale stosului zis şi de-a cacealmaua, căci aşa cum domnia ta poţi trece examenul de croit cu tuzlucii domniei tale, aşa şi eu pot fi maestru în ştiinţa vilhanescă 93. Cu asta, sunt sigur că n-am să mor de foame, fiindcă şi la o fermă de-aş ajunge, tot s-o găsi cineva dornic să-şi omoare timpul jucând oleacă, iar că aşa stau lucrurile avem s-o încercăm numaidecât noi amândoi; să-ntindem plasa şi să vedem dacă pică vreo pasăre dintre cărăuşii de pe-aici: vreau să zic că vom juca douăzeci-şiunu ca de-adevăratelea, şi dacă va voi careva să fie al treilea, el va fi întâiul care-şi va lăsa peculiul.

— Să fie într-un ceas bun – zise celălalt – şi-ţi rămân adânc recunoscător pentru hatârul ce mi l-ai făcut povestindu-mi viaţa domniei tale, şi aşa mă văd dator să nu ţi-o tăinuiesc nici eu pe-a mea, care, mai pe scurt, e următoarea: M-am născut în piosul sătuc 94 dintre Salamanca şi Medina del Campo; taică-meu e croitor; m-a învăţat meşteşugul său şi, de la tăiatul cu foarfeca, m-am săltat, mulţumită iscusinţei mele, la tăiatul pungilor; m-am scârbit de viaţa îngustă din sat şi de purtarea lipsită de iubire a mamei mele vitrege. Mi-am părăsit cătunul şi m-am dus la Toledo ca să-mi exercit meseria, şi-am făcut minuni cu dânşa, căci nu atârnă iconiţă de broboadă şi nu-i buzunar atât de ascuns pe care degetele mele să nu-l viziteze şi foarfecele să nu o taie, chiar de-ar fi păzite cu ochi de Argus. Şi vreme de patru luni cât am stat în oraşul

acela, niciodată n-am fost prins şi strâns cu uşa, nici speriat, nici urmărit de copoi, nici ciripit de vreun turnător, deşi e drept ca acum vreo opt zile o iscoadă dublă l-a înştiinţat despre dibăcia mea pe corregidor, care, îndrăgindu-mi apucăturile mele cele bune. «ar fi. vrut să mă vadă la faţă. numai că eu, umil cum sunt şi nevrând să am de-a face cu persoane atât de serioase, m-am străduit să nu mă văd cu el. Insul; şi aşa. se face c-am plecat din oraş atât de grăbit, încât n-a mai fost chip să fac rost nici de dobitoace de călărie, nici de parale, nici de vreo trăsură de întoarcere şirtici măcar de un car.

— Să tai asta – zise Rincon –, şi de vreme ce acuma ne cunoaştem, n-au rost asemenea măreţii şi aere: s-o spunem pe şleau că n-avem nicio leţcaie şi nici chiar încălţări.

— Fie – răspunse Diego Cortado 95 (căci aşa spusese cel mic Ca1 cheamă) –, şi dacă prietenia noastră, aşa cum ai spus domnia ta. domnule Rincon, trebuie să fie veşnică, să ne-o începem cu ceremonii sfinte şi vrednice de laudă.

Şi, ridicându-se. Diego Cortado îl îmbrăţişă pe Rincon, şi Rincon pe dânsul, strâns şi cu duioşie, şi numaidecât. se şi puseră pe jucat douăzeci-şi-unu cu mai sus-pomenitele cărţi, scuturate de colb şi de paie, dar nu şi de slin şi răutate, şi după câteva mâini, ieşeau cu asul atât Cortado cât şi Rinconete, maestrul său.

Într-acestea, la poartă ieşi să se răcorească un cărăuş, care le ceru voie să intre al treilea în joc. Îl primiră cu bucurie şi-n mai puţin de o jumătate de ceas îi câştigară doisprezece reali şi douăzeci şi doi de maravedişi, ceea ce pentru el a fost ca douăsprezece împunsături de lance şi douăzeci şi două de mii de amărăciuni, şi, închipuindu-şi că, tinerei fiind, ei nu se vor putea apăra, cărăuşul vru să le ia banii, ei însă, punând mână unul pe semisabia lui şi celălalt, pe jungherul cu prăsele galbene, îi dădură atât de mult de furcă, încât, de nu i-ar fi sărit în ajutor ortacii, ar fi păţit-o rău, fără doar şi poate.

Tocmai atunci se întâmplă să treacă pe drum o ceată de drumeţi călare, ce se duceau să-şi petreacă siesta la

hanul Alcaldelui, aşezat la o jumătate de leghe mai departe, şi ei, văzând încăierarea dintre cărăuş şi cei doi băieţi, îi potoliră şi-i poftiră pe aceştia, dacă mergeau cumva la Sevilla, să vină cu dânşii.

— Acolo mergem – zise Rincon –, şi ne vom pune în slujba domniilor voastre la orice poruncă.

Şi, fără a mai zăbovi, săriră ni faţa catârilor şi plecară cu ceata, lăsându-l pe cărăuş jignit şi mâniat. iar pe hangiţă uimită de buna creştere a coţcarilor!”, căci, fără ştirea lor, le ascultase convorbirea, şi când îi spuse cărăuşului că-i auzise zicând cum că aveau cărţi măsluite, acesta începu a-şi smulge barba şi-ar fi vrut să se ducă la han după ei ca să-şi ia înapoi bănetul, zicând că e o înjosire fără margini şi o ştirbire a onoarei ca doi băieţandri să-l tragă pe sfoară pe el, ditamai bărbatul. Ortacii lui îl opriră şi-l sfătuiră să nu se ducă, fie şi doar ca să nu-şi dea în vileag nepriceperea şi prostia. În sfârşit, astfel îi vorbiră, încât, deşi nu-l mângâiară, îl siliră să rămână locului.

Într-acestea, Cortado şi Rincon îşi dădură atâta silinţă să-i slujească pe drumeţi, încât cea mai mare parte din drum aceştia-i duseră în spatele lor, pe crupe, şi cu toate că li se iviră unele prilejuri de-a pipăi sacii semistăpânilor lor, nu şi-o îngăduiră, spre a nu pierde prilejul atât de norocos al călătoriei la Sevilla, unde erau tare dornici să se vadă. Cu toate acestea, la intrarea în oraş, şi anume pe la chindie şi prin poarta Vămii97, din pricina cercetării şi-a accizelor ce se plătesc, Cortado nu se putu înfrâna să nu spintece geanta sau geamantanul de la spatele unui franţuz din ceată, şi aşa, cu jungherul său de parlagiu, îi făcu o rană atât de mare şi de adâncă, încât i se vedeau limpede toate măruntaiele şi, cu dibăcie, scoase de-acolo două cămăşi bune. un cadran solar şi un terfelog de însemnări, lucruri care, după ce le văzură, nu prea-i încântară, gândind că de vreme ce franţuzul ducea pe crupă geamantanul acela, nu se putea să-l fi umplut cu o nimica toată, cât cântăreau podoabele acelea, şi-ar fi vrut să-l mai încerce o dată, dar se răzgândiră, închipuindu-şi că vor fi şi băgat de seamă şi vor fi pus la loc sigur ceea ce

rămăsese. Înainte de a le fi dat lovitura, apucaseră a-şi lua rămas bun de la cei care-i hrăniseră până atunci, iar a doua zi vândură cămăşile la talciocul ce se ţine cum ieşi pe poarta Nisipăriei98, şi luară pe ele douăzeci de reali.

După aceea, se duseră să vadă oraşul, rămânând uimiţi de mărimea şi strălucirea catedralei sale. de mulţimea oamenilor de la râu, căci era vremea încărcării flotei şi se aflau acolo şase galere, a căror vedere îi făcu să ofteze şi chiar să se teamă de ziua în care păcatele lor aveau să-i aducă să locuiască în ele pe viaţă. Văzură mulţimea băieţilor hamali ce se foiau pe-acolo; îl întrebară pe unul dintre ei ce îndeletnicire era aceea, dacă e trudnică şi care e câştigul. Un băiat asturian, căruia îi puseseră întrebarea, le răspunse că îndeletnicirea nu-i deloc obositoare şi că nu se plăteşte dajdie, fiind zile când se alegea cu un câştig de cinci, şase reali, cu care mânca, bea şi o ducea regeşte, scutit de grija de a-şi căuta stăpân căruia să-i dea zălog şi sigur că putea mânca oricând voia, căci la orice ceas găseşti ce-ţi trebuie, până şi în cel mai prăpădit birt din oraş.

Istorisirea micului asturian nu li se păru de lepădat celor doi prieteni şi nu le displăcu nici îndeletnicirea aceea, căci li se părea că le vine ca turnată ca să şi-o poată face pe-a lor, acoperiţi şi în siguranţă, datorită uşurinţei cu care puteau intra în toate casele, aşa că numaidecât se hotărâră să-şi cumpere uneltele trebuincioase, de vreme ce o puteau practica fără examen. Şi întrebându-l pe asturian ce aveau de cumpărat, acesta le răspunse că le făceau trebuinţă câte un sac mic, curat sau nou, şi câte trei coşarce din frunze de palmier, două mari şi una mică, în care se împărţeau carnea, peştele şi fructele, iar în sac pâinea, şi-i călăuzi chiar el acolo unde se găseau de vânzare, iar ei, cu banii de pe ciordeala de la franţuz, cumpărară totul şi, după două ceasuri, ar fi putut primi patalama în noua meserie, după cât de bine îi prindeau coşurile şi le veneau sacii. Îndrumătorul lor le făcu ştiute locurile unde trebuiau să se-aţină: dimineaţa la Măcelărie şi în piaţa San Salvador; în zilele de peşte, la Pescărie şi la

Costişă în fiecare după-amiază, la râu; joia, la Târg.

Învăţară toată lecţia pe de rost şi a doua zi dis de dimineaţă se proţăpiră în piaţa San Salvador, şi nici nu sosiră bine, că-i şi împresurară ceilalţi băieţi din aceeaşi tagmă şi care, după sacii şi coşarcele lor nou-nouţe, îi cunoscură că-s proaspăt veniţi în piaţă; le puseră mii de întrebări şi ei răspunseră la toate cu chibzuinţă şi măsură. Tocmai atunci sosiră un semistudent şi un soldat, atraşi de curăţenia coşarcelor celor doi novici, şi cel ce părea student îl chemă pe Cortado, iar soldatul pe Rincon.

— Cu voia Domnului – ziseră amândoi.

— Îmi încep într-un ceas bun meşteşugul – zise Rincon –, dacă-mi faci safteaua Înălţimea Ta. domnule dragă.

La care soldatul răspunse:

— Safteaua n-o să fie rea, fiindcă sunt în bani şi-s îndrăgostit, iar azi trebuie să le dau un ospăţ unor prietene de-ale doamnei mele.

— Păi încarcă după pofta inimii domniei tale, că am şi curaj, şi vlagă să car toată piaţa asta, şi chiar de va fi nevoie să te-ajut la gătit, am s-o fac foarte bucuros.

Soldatul rămase mulţumit de firea dezgheţată a băiatului şi-i spuse că dacă vrea să slujească, el e gata să-l scoată din îndeletnicirea aceea umilă. La care Rincon răspunse că, fiind abia întâia zi când o făcea, nu voia s-o lepede aşa degrabă şi până nu apuca măcar să-i vadă părţile bune şi pe cele rele, iar dacă nu avea să-l mulţumească, îşi dădea cuvântul să intre mai degrabă în slujba lui decât la un canonic.

Soldatul făcu haz, îl încărcă straşnic, îi arătă casa iubitei lui, ca să o ştie de-atunci încolo şi să nu mai fie nevoie, când avea să-l trimită şi cu alt prilej, să-l mai însoţească. Rincon îi făgădui credinţă şi bună purtare; soldatul îi dădu trei cuartos şi băiatul zbură înapoi în piaţă, ca să nu piardă muşteriii, pentru că şi de strădania aceasta îi prevenise asturianul, precum şi de faptul că ori de câte ori aveau să care peşte mărunt, ca de pildă obleţi, sardele sau limbi-de-mare, puteau lua fără grijă câţiva de

încercare, măcar pentru cheltuiala zilei, dar că totul trebuia săvârşit cu cea mai mare ascuţime şi prevedere, pentru ca nu cumva să-şi piardă reputaţia, lucrul cel mai de seamă în acea îndeletnicire. Oricât de iute se-ntoarse Rincon, îl şi găsi pe Cortado şezând în acelaşi loc. Co” rtado se apropie de Rincon şi-l întrebă cum îi mersese. Rincon deschise pumnul şi-i arătă cei trei „cuartos. Cortado îşi vârî mâna în sân şi scoase o punguţă, ce se vedea că pe vremuri fusese atinsă de mosc, iar acum era cam umflăţică, şi zise:

— Cu asta m-a plătit cuvioşia sa studentul şi cu doi cuartos, dar ia-o dumneata, Rincon, că se pot întâmp a multe.

Şi cum i-o dădu cu mare fereală, iacătă-i şi pe student întorcându-se, năduşit şi speriat de moarte; şi, văzându-i pe Cortado, îl întrebă dacă nu cumva văzuse o pungă ce arăta aşa şi pe dincolo şi care, cu cincisprezece scuzi de aur. trei reali de doi şi atâţia maravedişi în cuartos şi oehavos 10°, îi lipsea, şi-i ceru să-i spună dacă nu cumva i-o luase în răstimpul cât făcuse el cumpărăturile.

La care, cu nemaivăzută prefăcătorie, fără a se tulbura şi schimba la faţă, Cortado răspunse:

— Ce pot spune eu despre punga asta e că nu cred să se fi pierdut, dacă nu cumva domnia ta ai pus-o te miri unde.

— Asta e, păcătosul de mine – răspunse studentul – oi fi pus-o te miri unde, de vreme ce mi-a fost furată!

— Asta zic şi eu – zise Cortado –, dar e leac la toate, afară de moarte, şi cel pe care-l vei putea folosi domnia ta. Întâi şi mai cu seamă, e să ai răbdare, că Dumnezeu ne-a făcut din şi mai puţin, ziua trece, ziua vine, şi iei de unde dai, aşa că s-ar putea ca, după o vreme, cei care-a sfeterisit punga să se căiască şi să ţi-o înapoieze chiar parfumată.

— De parfumat l-aş scuti – răspunse studentul.

Şi Cortado urmă, zicând:

— Cu atât mai vârtos cu cât se află scrisori de afurisenie. pauline 191, ca şi silinţă fără preget, care-i

mama izbânzii; la drept vorbind, n-aş vrea să fiu purtătorul unei asemenea pungi, căci dacă domnia ta eşti în vreun ordin sfânt. mi s-ar părea că am făptuit cine ştie ce mare incest ori sacrilegiu.

— Şi încă ce sacrilegiu! – făcu atunci studentul cel îndurerat –, căci deşi eu nu-s preot, ci doar sacristan ai unor călugăriţe, banii din pungă proveneau din treimea102 unei capelanii, pe care m-a însărcinat s-o încasez un preot, prieten de-al meu, aşa că-s bani sfinţi şi binecuvântaţi.

— Sta-i-ar în gât să-i stea eu pâine cu tot – zise atunci llincon – n-aş vrea să fiu în pielea lui: vine o zi a judecăţii, când ajung toate la spălat, şi-atunci o să se vadă cine-i mandea şi cine-a fost neobrăzatul care s-a obrăznicit să ia, să fure şi să ştirbească treimea capelaniei. Şi cât venit aduce pe an, ia spune-mi, domnule sacristan, pe viaţa domniei tale?

— Venitul curvei care m-a născut! Crezi că de asta-mi arde mie, acuma, să spun cât venit aduce? – răspunse sacristanul, pierzându-şi niţel cam mult sărita –, zi, frate, dacă ştii ceva, dacă nu, rămâi cu Dumnezeu, că vreau să dau de veste prin strigător.

— Nu mi se pare un leac prost – zise Cortado –, numai că ai grijă, luminăţia ta, să nu uiţi semnele pungii şi nici suma exactă a banilor aflaţi într-însa, că dacă greşeşti fie şi cu o para, n-are să mai apară în vecii vecilor, şi să ştii că aşa-i dat în bobi.

— Nicio grijă dinspre partea asta – răspunse sacristanul –, că o ţin minte mai abitir decât trasul clopotelor; n-o să mă-nşel nici cu un atom.

Scoase într-acestea din buzunar o batistă garnisită cu dantelă ca să se şteargă de năduşeala ce-i ploua de pe faţă ca dintr-un alambic, şi nici nu i-o văzu bine Cortado, că o şi-nsemnă ca pe-a lui. De îndată ce plecă sacristanul, Cortado se luă după el şi-l ajunse din urmă pe Trepte 103, unde-l strigă şi-l trase la o parte, şi acolo prinse a-i turna atâtea bazaconii şi asemenea gogoşi despre furtul şi găsirea pungii lui, şi-i dădu atâtea bune nădejdi, fără să isprăvească niciodată vreo vorbă începută, că bietul

sacristan ajunsese a-l asculta cu gura căscată, şi cum nu izbutea să priceapă ce-i spune, îl punea să-i repete vorbele de două, trei ori. Cortado se uita ţintă în ochii lui şi privirea-i nu-l slăbea. O clipă. Sacristanul îl privea şi el aidoma, spânzurând de vorbele lui. Această uluire atât de adâncă fu pentru Cortado un bun prilej de a-şi desăvârşi opera, drept care-i scoase uşurel batista din buzunar şi, luându-şi rămas bun de la dânsul, îl pofti să vină pe seară în acelaşi loc, fiindcă îi spunea lui inima că punga i-o luase un băiat de aceeaşi meserie şi aceeaşi înălţime ca el, dar cam hoţoman, şi că el se însărcina s-o afle în răstimp de câteva sau de multe zile.

Cu asta, sacristanului îi mai veni un pic inima la loc şi se despărţi de Cortado, şi acesta se întoarse la locul unde şedea Rincon, care văzuse de acolo totul, tras mai la o parte, iar şi mai jea stătea alt băiat cu coşarca, văzând şi el cele petrecute, şi care, când Cortado îi dădu batista lui Rincon, se apropie de ei şi le spuse:

— Ia spune şi-mi, domnilor crai, luminăţiile voastre, vă îndeletniciţi cu zulitul sau nu?

— Nα înţelegem ce vrei să spui, domnule crai – răspunse Rincon.

— Cum de nu vă giniţi, domnilor haramini104?

— Nu suntem nici de haram, nici la amin – zise Cort – dacă vrei altceva, spune-o, dacă nu, du-te cu Dumnezeu.

— Nu înţelegeţi? – zise băiatul. Păi am să vă fac eu să înţelegeţi şi să vă dumiriţi, aşa, băbeşte şi cu linguriţa: vreau să zic, domnilor, dacă domniile voastre sunteţi hoţi; da la drept vorbind nu ştiu de ce vă-ntreb, fiindcă ştiu că sunteţi; spuneţi-mi însă: cum de nu v-aţi dus la vama domnului Manglipodio 105?

— Oare în ţinutul acesta se plătesc accize de hoţi, domnule crai? – zise Rincon.

— Dacă nu se plătesc – răspunse băiatul –, trebuie cel puţin să vă înfăţişaţi domnului Manglipodio, care e tatăl, învăţătorul şi ocrotitorul tuturor a, aşa că vă sfătuiesc să veniţi cu mine ca să-i juraţi supunere, ori de nu, să nu cutezaţi a fura fără învoirea lui, căci v-ar costa scump.

— Eu unul credeam – zise Cortado – că hoţia e îndeletnicire slobodă, scutită de dăjdii, sau biruri şi că, dacă totuşi le plăteşti, atunci o faci pe de-a-ntregul, punându-ţi chezăşie grumazul şi spinarea. Dacă însă aşa stau lucrurile şi dacă-n fiecare bordei e alt obicei, să-l respectăm pe-al oraşului acestuia, care, fiind cel mai strălucit din lume, o fi şi cel mai dibaci de pe tot cuprinsul ei, aşa că domnia ta ne poţi călăuzi unde stă cavalerul acela despre care vorbeşti, fiindcă presimt eu, după câte am auzit zicându-se, că trebuie să fie foarte nobil şi mărinimos şi, pe deasupra, destoinic în meseria lui.

— Ba încă ce nobil, iscusit şi destoinic! – răspunse băiatul –, e într-atâta, încât, în patru ani de când ţine slujba de staroste şi de tată al nostru, n-au pătimit decât patru în *finibus terrae* 10 e, preţ de treizeci biciuiţi şi şaizeci şi doi la caterce 197.

— Zău, domnule – zise Rincon –, vorbele astea ţi le pricepem ca păsărească.

— Hai s-o pornim, că pe drum o să vi le lămuresc – răspunse băiatul – împreună cu alte câteva, care vă prind la fel de bine să le ştiţi ca gurii pâinea.

Şi astfel, în decursul convorbirii lor, ce nu fu scurtă, pentru că drumul fu lung, le spuse şi lămuri şi alte vorbe dintre cele numite de ei frăţeşti sau în jerg. Tot atunci, Rincon îi spuse călăuzei lor:

— Domnia ta eşti cumva hoţ?

— Da – răspunse el –, ca să-l slujesc pe Dumnezeu şi pe oamenii de treabă, deşi nu mă număr printre cei foarte învăţaţi, căci încă sunt în anul de noviciat.

La care Cortado răspunse:

— Pentru mine e ceva nou că se află pe lume hoţ! care-l slujesc pe Dumnezeu şi pe oamenii de treabă.

La care băiatul răspunse:

— Domnule, eu nu mă bag în tologicale 108; ştiu una şi bună, şi anume că fiecare în meseria lui îl poate slăvi pe Domnul, şi mai vârtos cu porunca dată de Manglipodio tuturor copiilor lui de suflet.

— Fără doar şi poate – zise Rincon –, trebuie să fie o

poruncă bună şi sfântă, de vreme ce face ca hoţii să-l slujească pe Dumnezeu.

— E atât de sfântă şi de bună – i-o întoarse băiatul –, că nu ştiu dacă în arta noastră se va putea găsi una mai bună. El a rânduit ca din ceea ce furăm să dăm niscaiva lucruri sau pomeni pentru uleiul candelei de la o icoană tare cucernică aflată aici, în oraş; şi-ntr-adevăr că ne-a fost dat să vedem minunăţii mulţumită acestei fapte bune, căci zilele trecute a fost pus la trei scârbe un gelep care şutise doi răgăi şi, cu toate că era schilav şi bolnav de friguri, le-a îndurat ca pe o nimica, fără să ciripească, lucru pe care noi, oamenii de meserie, îl punem pe seama evlaviei lui adânci, fiindcă puterile nu i-ar fi ajuns ca să rabde nici măcar întâia zdroabă a călăului. Şi fiindcă ştiu c-o să mă-ntrebaţi unele cuvinte pe care le-am rostit, vreau să fiu prevăzător şi să vi le spun înainte ca să-mi puneţi întrebarea. Aflaţi domniile voastre că *gelep* e hoţul da vite; *scârbă* e cazna; *răgăi*, măgarii, iertaţi vorba proastă; *întâia zdroabă* sunt cele dintâi răsuciri ale funiei strânse de călău 109. Mai mult: ne rugăm după mătăniile noastre, împărţite pe toată. săptămâna, şi mulţi dintre noi nu furăm vinerea şi nici nu stăm sâmbăta la taifas cu vreo femeie pe care o cheamă Maria.

— Toate mi se par perle curate – zise Cortado –, spune-mi însă, rogu-te: daţi oare ceva înapoi sau faceţi şi altă pocăinţă peste cele arătate?

— Despre datul înapoi nici nu-ncape vorbă – răspunse băiatul –, fiindcă nu-i cu putinţă din pricina feliilor numeroase în care e împărţit rodul furtului, fiecare dintre misiţi şi arendaşi luându-şi-o pe cea cuvenită, aşa că întâiui furător nu poate înapoia nimic, cu atât mai vârtos cu cât nu-i nimeni care să ne ceară asemenea sârguinţă, deoarece niciodată nu ne spovedim, iar dacă se dau cărţi de afurisenie, ele n-ajung niciodată la urechea noastră, fiindcă niciodată nu mergem la biserică la vremea citirii lor, ei doar în zilele de sărbătoare, atraşi de câşt. igul prilejuit di îmbulzeala atâtor poporeni.

— Şi cu asemenea fapte – zise Cortadillo – zic domnii

aceia că viaţa le e sfântă şi dreaptă?

— Păi de ce le-ar fi strâmbă? – îi întoarse băiatul vorba. Nu-i oare mai rău să fii eretic, sau renegat, sau să-i ucizi pe tatăl şi pe mama ta, sau să fii solomic?

— Sodomit vrei poate să zici domnia ta – răspunzi, Rincon.

— Da, asta zic – zise băiatul.

— Totu-i strâmb – i-o întoarse Cortado. Dar de vreme ce soarta noastră a vrut să ne vadă intraţi în tagma astă. În bun domnia ta şi lungeşte pasul, că ard de nerăbdare să dau ochii cu domnul Manglipodio, despre care se povestesc atâtea lucruri bune.

— Vi se va-mplini curând dorinţa – zise băiatul –, că i se şi zăreşte casa; domniile voastre rămâneţi ta poartă, că eu am să intru ca să văd dacă-i liber, căci acum e vremea t ind obişnuieşte să dea audienţe.

— Să fie-ntr-un ceas bun – zise Rincon.

Şi luând-o niţel înainte, băiatul intră într-o casă nu prea grozavă, ci arătând foarte jalnic 110, iar cei doi rămaseră să aştepte la poartă. Băiatul ieşi numaidecât şi-i chemă, ei intrară, iar călăuza lor le porunci să aştepte într-o curticică dinăuntru, poditä cu cărămizi şi care, de-atâta frecat şi lustruit, părea izvor de cârmâz din cel mai fin; într-o latură era o bancă cu trei picioare şi-n cealaltă un urcior ştirbit la gură, cu o cană deasupra nu mai puţin ciobită decât urciorul: în altă parte era o rogojină de papură, iar în mijloc, un ghiveci, căruia la Sevilla i se zice *maceta*, cu busuioc.

Băieţii se uitau cu luare-aminte la sculele casei, în timp ce aşteptau să coboare domnul Manglipodio; dar, văzând că întârzia, Rincon îşi luă inima-n dinţi şi păşi într-una din „cele două mici încăperi de la catul de jos, ce răspundeau în curticică, şi văzu în ea două săbii de scrimă şi două scuturi de plută, atârnate în patru cuie. şi o ladă mare, neacoperită cu vreun capac sau cu altceva, şi încă trei rogojini da papură întinse pe pardosea. Pe peretele din faţa intrării era lipită o icoană de-a Maicii Domnului, tipăritură din cele de mântuială, iar ceva mai jos atârna un

coş din frunze de palmier şi. prins în zid, un lighsnaş alb, de unde Rincon trase încheierea că paporniţa slujea drept cutie a milelor, iar ligheanul drept aghesmatar, şi acesta era adevărul.

În vremea asta, intrară în casă doi tineri de cel mult douăzeci de ani fiecare, în straie de studenţi, şi la scurt timp după aceea, încă doi hamali cu coşarca şi un orb şi, fără să scoată vreo vorbă, prinseră a se preumbla prin curticică. Nu trecu mult şi intrară doi bătrâni în halate de flanea şi cu ochelari, care-i făceau gravi şi respectabili, şi cu câv. e un şirag de mătănii sunătoare în mâini). după ei intră o bătrână cu rochie lungă şi înfoiată, care, fără să rostească un cuvânt, se duse în încăperea cea mică, luă aghesmă şi căzu în genunchi cu foarte adâncă evlavie în faţa icoanei şi, după un lung răstimp, sărutând mai întâi de trei ori pardoseala şi ridicând tot de-atâtea ori braţele şi ochii la cer, se ridică, îşi aruncă pomana în paporniţă şi ieş: „alăturându-li-se celorlalţi din curticică. Până la urmă, în scurt timp se adunară în curticică vreo paisprezece inşi, cu straie şi îndeletniciri felurite. Printre cei din urmă sosiră şi doi tineri falnici şi bravi, cu mustăţi lungi, pălării cu bor larg, gulere valone, ciorapi coloraţi, calţavete de-ţi luau ochii, săbii mai lungi decât era legiuit, câte două pistoale fiecare în loc de pumnale, şi, de cum intrară, se şi uitară chiorâş la Rincon şi la Cortado, semn că se miră şi că nu-i cunosc. Şi, apropiindu-se de dânşii, îi întrebară dacă făceau parte din tagmă. Rincon răspunse că da, şi că erau slugi prea plecate ale înălţimilor lor.

Veni între timp şi ceasul şi clipa când coborî domnul Manglipodio, pe cât de aşteptat pe-atât de bine văzut de toată acea societate virtuoasă. Părea în vârstă de patruzeci şi cinci, patruzeci şi şase de ani, înalt de stat, oacheş la obraz, cu sprâncenele împreunate, cu barba neagră şi foarte deasă; ochii, în fundul capului. Umbla în cămaşă şi, prin despicătura din faţă, dădea la iveală un codru, atâta păr avea pe piept. Târa o mantie de flanea lungă aproape până la picioare, acestea fiindu-i vârâte în nişte pantofi traşi în grabă ca papucii. Pulpele îi erau acoperite de nişte

ceacşiri de madipolon, largi şi lungi până la glezne; pălăria era dintre cele ale borfăşimii, cu calota ca un clopot şi borurile întinse; peste umăr şi piept era încins cu o bandulieră de care atârna o spadă lată şi scurtă, de felul celor cu căţeluşul 111; mâinile îi erau scurte, păroase, cu degetele bondoace şi unghiile muiereşti şi turtite; picioarele în sus nu i se vedeau, dar labele îi erau neobişnuit de lătăreţe şi de noduroase. Pe scurt, în el se întruchipa cel mai necioplit şi mai pocit barbar de pe lume. Împreună cu el coborî şi călăuza celor doi şi, apucându-i de mână, îi înfăţişă lui Manglipodio, şi-i spuse:

— Aceştia sunt cei doi flăcăi de treabă despre care ţi-am vorbit, luminăţia ta, dom Manglipodio. Ia-i la întrebări şi vedea-vei şi luminăţia ta că sunt vrednici să intre în gaşca noastră.

— Am s-o fac cu foarte mare plăcere – răspunse Manglipodio.

Am uitat să spun că la coborârea lui Manglipodio, toţi cei ce-l aşteptau îi făcură numaidecât o temenea adâncă şi lungă, fără numai cei doi viteji, ce se mulţumiră să-şi salte coperişurile, cum se zice între ei, de mântuială, după care îşi reluară preumblarea pe o latură a curţii, pe cealaltă plimbându-se Manglipodio, care-i întrebă pe noii veniţi despre îndeletnicirea, locul de baştină şi părinţii lor.

La care Rincon răspunse:

— Îndeletnicirea e gata lămurită, de vreme ce venim în faţa luminăţiei tale; locul de baştină nu mi se pare de mare însemnătate să mi-l spun, necum părinţii, deoarece nu trebuie să se facă cercetări ca să primesc vreun titlu onorabil.

La care Manglip odio răspunse:

— Ai dreptate, fiule, şi e foarte nimerit să ţii ascuns ceea ce ziceai, căci dacă soarta nu s-ar arăta cumsecade, nu-i bine să rămâie pecetluit pe veci sub semnătura grefierului şi nici în catastiful intrărilor: „Cutărică, fiul lui Cutare, de fel din cutare loc, a fost spânzurat sau biciuit în cutare zi”, sau altceva asemănător care le sună cel puţin rău urechilor cinstite; aşa că mă întorc şi zic că e

învăţătură de folos să-ţi treci sub tăcere locul de baştină, să-ţi ascunzi părinţii şi să-ţi schimbi până şi numele, cu toate că aici între noi nimic nu trebuie să rămână tăinuit, şi acum poftesc să ştiu doar cum vă cheamă pe amândoi.

Rincon îşi spuse numele, iar Cortado după el.

— Păi de-acum încolo – răspunse Manglipodio – poftesc şi vreau după voia mea ca pe tine, Rincon, să te cheme *Rinconete*, şi pe tine, Cortado, *Cortadillo*, căci sunt nume ce vin ca turnate şi vârstei voastre, şi pravilelor noastre, care ne cer să ştim cum îi cheamă pe părinţii confraţilor noştri, fiindcă avem obiceiul ca-n fiecare an să ţinem anumite slujbe pentru sufletele răposaţilor şi binefăcătorilor noştri, iar stupindul pentru pomana cui le ţine îl tragem dintr-o parte a veniturilor din şutit; şi slujbele astea, ţinute şi plătite aşa, se zice că le sunt de folos sufletelor pomenite cu modru de naufragiu. Şi printre binefăcătorii noştri se numără: avocatul care ne apără, sticletele care ne înştiinţează, călăul căruia îi e milă de noi, acela care, când vreunul din noi fuge pe stradă şi-n urma-i se aud strigăte ca: „Hoţul, hoţul! Puneţi mâna pe el, puneţi mâna pe el!”, se aşază la mijloc şi ţine piept puhoiului urmăritorilor, zicând: „Lăsaţi-l, vai de el de amărât, că-i cu norocul spart în fund; ducă-se învârtindu-se şi bată-l păcatele lui!” Binefăcătoare ne sunt şi cele ce ne ajută din sudoarea frunţii lor atât la gros cât şi la caterce, binefăcători ne sunt şi taţii şi mamele noastre, care ne-aduc pe lume, şi grefierul, că dacă el e bine pornit, nu se află delict care să fie culpă, nici culpă căreia să i se dea o pedeapsă grea; şi pentru toţi aceştia pe care i-am pomenit, frăţia noastră face-n fiecare an o adversare cu cea mai mare bombă şi surlemnitate ce ne stau în putinţă.

— Fără doar şi poate – zise Rinconete (gata întărit cu numele acesta) –, că-i o lucrare vrednică de preaînalta şi prea adânca minte de café am auzit că te bucuri domnia ta, domnule Manglipodio. Dar părinţii noştri încă se bucură de viaţă, şi dacă ne-o iau înainte la plecare, avem să dăm numaidecât de veste acestei preafericite şi ocrotitoare confrerii. pentru ca sufletelor lor să li se facă acel

naufragiu sau uragan, ori acea adversare de care vorbişi domnia ta, cu solemnitatea şi pompa obişnuită, dacă nu cumva şi mai bine se face cu bombă şi surlemnitate, după cum tot domnia ta arătaşi cu cuvintele domniei tale.

— Aşa se va face, ori de nu, să se-aleagă praful de mine – i-o întoarse Manglipodio.

Şi, chemându-l pe călăuzul lor, îi zise:

— Fă-te-ncca, Cârligel112: s-au pus caraulele?

— Da – zise călăuzul, pe care-l chema Cârligel – trei santinele stau la pândă, aşa că n-avem a ne teme c-am putea fi luaţi ca din oală.

— Întorcându-ne, dar, la vorba noastră – zise Manglipodio – aş vrea să ştiu. fiilor, ce, ştiţi, ca să vă dau slujbă şi îndeletnicire potrivit chemării şi îndemânării voastre.

— Eu – răspunse Rinconete – ştiu ceva din floricelele lui Viihan:, 12 a: mă pricep la şparlă, am ochi buni pentru fumişor; joc bine la una, la patru şi la opt; nu-mi alunecă printre, degete pilişul, teşita şi grăunciorul; în botul de lup intru ca la mine-acasă 113 şi m-aş încumeta să fac o armată de şulerii mai abitir decât armata de la Neapole, şi să-i trag clapa şi celui mai destoinic mai degrabă decât să-i împrumut doi reali.

— Sunt bune – zise Manglipodio –, dar toate astea sunt floricele la ureche şi atât de răsuflate, că nu-i ageamiu să nu le ştie, şi nu-s de folos decât dacă se găseşte vreunul atât de flaimoc, încât să se lase jupuit după miezul nopţii, dar o să treacă timpul, şi-o să mai vedem, căci punând pe temelia asta o juma de duzină de lecţii, nădăjduiesc întru Domnul că ai să ieşi calfă vestită, ba poate chiar meşter.

— Toate le voi face doar Cel să v8 slujesc pe Înălţimea Ta şi pe domnii confraţi – răspunse Rinconete.

— Şi tu, Cortadillo, ce ştii? – întrebă Manglipodio.

— Eu – răspunse Cortadilloştiu şmecheria cu bagă două şi scoate cinci şi mai ştiu să iau la pipăit un buzunar fără greş şi cu mare dibăcie.

— Altceva mai ştii?

— Nu, păcatele mele – răspunse Cortadillo.

— Nu fi mâhnit, fiule – făcu Manglipodio –, căci ai ajuns într-un port şi la o şcoală unde nici n-o să te-neci şi de unde nici n-o să poţi ieşi decât. Înzestrat cu tot ce ţi-a fi de folos. Şi-n ce priveşte curajul, cum staţi cu el, fiii mei?

— Cum să stăm – răspunse Rinconete – altfel decât foarte bine? Avem curaj destul ca să ne apucăm de orice ispravă ce ţine de meşteşugul şi îndeletnicirea noastră.

— E bine – i-o întoarse Manglipodio –, numai că aş vrea să-l aveţi şi ca să îndураţi, la nevoie, o juma de duzină de scârbe fără să vă descleştaţi buzele şi fără să ziceţi nici asta mi-e gura.

— Am şi aflat aici – zise Cortadillo –, domnule Manglipodio, ce vrea să zică scârbe, şi curaj avem pentru orice, fiindcă nu suntem atât de proşti, încât să nu pricepem că ce grăieşte limba plăteşte grumazul, şi mare pomană îşi face cerul cu bărbatul îndrăzneţ, ca să nu-i dau alt titlu, că-i lasă viaţa sau moartea la cheremul limbii lui: ca şi cum un da ar avea mai multe slove decât un nu!

— Gata, destul! – zise atunci Manglipodio. Zic că şi numai vorbele astea mă încredinţează, mă obligă, mă înduplecă şi mă silesc să vă statornicesc drept confraţi plini şi să vă iert de anul de ucenicie. uă a

— Şi eu sunt de aceeaşi părere – zise unul dintre viteji.

Şi-o întăriră într-un glas toţi cei de faţă, care ascultaseră convorbirea, şi-l rugară pe Manglipodio să le acorde numaidecât şi să le îngăduie a se bucura de imunităţile tagmei lor, pentru că înfăţişarea plăcută şi vorba lor isteaţă o meritau din plin. El răspunse că, spre a fi pe placul tuturor a, le erau acordate chiar din clipa aceea, atrăgându-le luarea-aminte că aveau de ce să fie recunoscători, căci asta însemna să nu plătească jumătate din cvantumul primului furt pe care aveau să-l facă; să nu îndeplinească slujbe mărunte tot anul acela, şi anume: să nu facă pe trepăduşii pentru fraţi superiori nici la temniţă, nici la tractir, ducându-le plocoane din partea arendaşilor; să pilească molul nebotezat; să facă ospăţ când, cum şi

unde vor, fără a-i cere îngăduinţă baciului; să intre de îndată la parte, ca unul de-ai lor, din ceea ce aveau să stoarcă fraţii mai mari, şi alte lucruri ce li se părură celor doi o dovadă de bunăvoinţă cu totul deosebită, şi celelalte, drept care, în cuvinte foarte cuviincioase, îşi arătară marea recunoştinţă.

Pe când aveau loc toate acestea, intră un băiat, fugind şi gâfâind, şi zise:

— Alguazilul haimanalelor vine-ncoace, da' n-aduce şi sticleţime.

— Nu vă pierdeţi cu firea – zise Manglipodio –, ne e prieten şi nu vine niciodată spre răul nostru. Liniştiţi-vă, ies eu să stau de vorbă cu el.

Se liniştiră eu toţii, căci le şi sărise oleacă inima, iar Manglipodio ieşi în poartă, unde-l găsi pe alguazil, cu care stătu de vorbă un răstimp, şi apoi intră iarăşi, întrebând:

— Cui i-a căzut azi piaţa San Salvador?

— Mie – zise călăuza.

— Păi cum se face – zise Manglipodio – că nu mi s-a arătat o punguţă de mosc sfeterisită azi dimineaţă acolo, cu cincisprezece scuzi de aur şi doi reali de doi şi nu ştiu câţi cuartos?

— E adevărat – zise călăuza –, că azi a dispărut punga asta, da' n-am luat-o eu şi nici nu-mi pot închipui cine a luat-o.

— La mine nu ţin şmecherlâcurile! – i-o întoarse Manglipodio. Punga trebuie să iasă la lumină, fiindcă o cere alguazilul, care ne e prieten şi ne face mii de hatâruri pe an!

Băiatul se jură iarăşi că n-are habar de ea. Manglipodio începu să se mânieze, de părea că-i ţâşneşte foc viu din ochi, zicând:

— Nimeni, nici în glumă, să nu calce nici cea mai măruntă rânduială a ordinului nostru, că-l va costa viaţa; să iasă dolofana, şi dacă cineva o doseşte ca să nu plătească drepturile, am să-i dau eu însumi tot ce i se cuvine şi am să pun de la mine restul, pentru că e musai ca alguazilul să plece mulţumit.

Iarăşi se jură băiatul şi se blestemă, zicând că nici nu luase el punga, nici n-o văzuse cu ochii lui, ceea ce nu făcu decât să pună şi mai multe paie peste focul mâniei lui Manglipodio şi să dea prilej de tulburare întregii adunări, văzând că statutele şi regulile lor sănătoase ajung să fie nesocotite.

Văzând, dar, Rinconete atâta de)?, binare şi tulburare, 1 se păru c-ar fi bine să aducă liniştea şi să-l mulţumească pe maimarele său şi, sfătuindu-se cu prietenul său Cortadillo şi căzând amândoi la învoială, scoase punga sacristanului şi zise:

— Gata cu dihonia, domnii mei, iată punga, şi din ea nu lipseşte nimic din ce-a spus alguazilul: a umflat-o azi ortacul meu Cortadillo, împreună cu o batistă pe care i-a luat-o pe deasupra aceluiaşi păgubaş.

Numaidecât Cortadillo scoase năfrămioara şi-o puse la vedere. Văzând aceasta, Manglipodio zise:

— Cortadillo *cel Bun*, căci cu titlul şi renumele acesta are să rămână de-acum încolo, să-şi păstreze batista, şi răsplata pentru fapta lui bună rămâie pe seama mea, punga însă trebuie s-o ia alguazilul, fiindcă-i a unui sacristan, rudă de-a lui, şi se cade să se împlinească proverbul acela ce zice: „Cui îţi dă găina-ntreagă nu-i mare lucru să-i dai un copan din ea”. Mai mult tăinuieşte alguazilul acesta de treabă într-o zi decât putem şi obişnuim noi să-i dăm într-o sută.

Încuviinţară cu toţii într-un glas evghenia celor doi nou-veniţi, precum şi hotărârea şi părerea baciului lor, care ieşi să-i dea p-nga alguazilului, iar Cortadillo rămase întărit cu porecla de *cel Bun*, întocmai ca şi cum ar fi fost don Antonio Pérez de Guzmán *cel Bun*, cel care a zvârlit cuţitul de pe zidurile Tarifei ca să-i fie spintecat singurul său fecior ni.

Întorcându-se Manglipodio, intrară cu el şi două tinere cu obrajii sulemeniţi, cu buzele pline de văpsea şi piepţii de ceruză, acoperite cu mantii scurte de muslin, doldora de obrăznicie şi neruşinare: semne vădite, după care Rinconete şi Cortadillo, dacă le văzură, cunoscură că

erau de la casa cea deocheată, şi nu se înşelară deloc; şi de cum intrară, se îndreptară cu braţele deschise, una către Chiquiznaque113, iar cealaltă către Labă-de-fier lle, cum îi chema pe cei doi viteji, numele lui Labă-de-fier venind de la împrejurarea că avea o mână de fier, în locul aceleia retezate de către justiţie; ele îi îmbrăţişară tare bucuroase, iar ei le întrebară dacă aduseseră ceva de udat jgheabul cel mare.

— Păi cum să nu aducem, spadasinul meu drag? – răspunse una pe care-o chema Gologanca 117 –, acuşi tre' –, buie să pice şi să vină Fluierică118, trepăduşul tău, cu coşul burduşit cu ce s-a-ndurat Dumnezeu.

Şi, într-adevăr, chiar atunci intră un băiat cu un coş de rufe, acoperit cu un cearşaf.

Îi bucură pe toţi venirea lui Fluierică, şi Manglipodio porunci îndată ca una din rogojinile de papură aflate în odaie să fie scoasă şi întinsă în mijlocul curţii. Şi mai dădu ordin de asemenea ca toţi să se aşeze în jurul ei, pentru ca, în timp ce-şi vor uda gâtlejul, să mai şi tăifăsuiască despre cele cuvenite. Auzind acestea, bătrâna care se rugase la icoană zise:

— Manglipodio fiule, eu nu-s de petreceri, fiindcă de două zile am o ameţeală la cap care mă scoate din minţi, şi pe lângă asta, înainte de amiază trebuie neapărat să mă duc să-mi împlinesc sfintele îndatoriri şi să-mi aprind lumânărelele la Maica Domnului a Apelor 119 şi la sfântul Crucifix al Sfântului Augustin, că nu m-aş lipsi s-o fac nici dac-ar ninge şi-ar viscoli. Ce m-a făcut să vin aici e că aseară Renegatu şi Cârcăiacu 120 mi-au adus acasă un coş de rufe, ceva mai mare decât cel de-aici, plin de albituri, şi uite, ăsta mi-e Dumnezeu şi sufletul meu, că l-au adus cu cenuşa de leşie cu tot, fiindcă se vede treaba că sărmănuţii de ei n-avuseseră timp s-o arunce, şi când au ajuns, îi treceau toate năduşelile, de ţi se rupea inima când îi vedeai cum gâfâiau şi cum le curgeau ape-ape de pe faţă, că păreau nişte îngeraşi. Mi-au spus că pleacă pe urmele unui cirezar care cântărise nişte berbeci la Măcelărie, ca să vadă dacă nu pot pune mâna pe ditamai mâţa cu

reali121 pe care-o avea asupră-i. N-au mai stat să golească coşul şi nici n-au mai numărat rufele, încrezându-se în cugetul meu cinstit, şi aşa să-mi împlinească Domnul-Dumnezeu dorinţele cele bune şi să ne slobozească pe toţi din gheara justiţiei, că nu m-am atins de coş şi l-am lăsat întreg aşa cum l-a făcut mă-sa.

— Te credem pe cuvânt, doamnă maică – răspunse Manglipodio –, şi coşul rămâie aşa cum e, c-am să vin chiar eu pe-nserat şi-am. să-i trec prin ciur şi prin dârmon cuprinsul, şi fiecăruia am să-i dau ce i se cuvine, curat şi fără părtinire, aşa cum îmi stă în obicei.

— Facă-se porunca dumitale, fiule – răspunse bătrâna – şi fiindcă e târziu pentru mine, dă-mi să trag o duşcă, dacă ai, ca să-mi mai mângâi pârdalnicul ăsta de stomac, că nu mi-l slăbeşte leşinul nicio clipă.

— Şi ce-o să mai bei, măiculiţa mea! – zise atunci Cataliga că aşa o chema pe soaţa Gologancei.

Şi dezvelind coşul, ieşi la vedere o butelcă pântecoasă ca o balercă, cu peste două vedre de vin, şi 0 donicioară de plută în care liniştit şi neîndesat puteau încăpea şi două ocale, şi, umplându-i-o, Cataliga i-o înmână preacuvioasei bătrâne, care, apucând-o cu amândouă mâinile şi suflându-i dintâi niţel spuma, zise:

— Mult ai turnat, Cataligo, fata mea, dar Dumnezeu ne dă putere pentru toate.

Şi ducându-şi-o la gură, dintr-odată şi fără să mai răsufle, pritoci vinul din donicioară în stomac şi sfârşi zicând:

— E de Guadalcanal da parc-aş zice că are un bucheţel de ipsos, prămătica. Dumnezeu să te mângâie, fata mea, că şi tu m-ai mângâiat pe mine; mi-e teamă doar să nu-mi facă rău, fiindcă n-am pus numea-n gură azi.

— N-o să-ţi facă, mamă – răspunse Manglipodio –, fiindcă-i vechi ele câţiva ani.

— Aşa nădăjduiesc şi eu c-o să-mi ajute Maica Domnului – răspunse bătrâna şi adăugă:

— Ia vedeţi, fetelor, poate-aveţi niscai bănişori ca să-mi cumpăr lumânările pentru rugăciuni, că de grăbită şi

de ahoţnică ce-am fost să vin şi să vă dau de ştire despre coş, mi-am uitat acasă punga.

— Am eu, cum să nu, doamnă Poloboaca 124 (aşa o chema pe vrednica bătrână) – răspunse Gologanca –, ia: uite, îţi dau doi cuartos; dintr-unul te rog să cumperi una pentru mine şi să i-o pui dumisale Sfântului Mihail, iar de poţi cumpăra două, pe cealaltă pune-i-o dumisale Sfântului Blasiu, apărătorii mei. Aş vrea să-i pui alta şi dumisale Sfintei Lucia, căci şi dânsei, pentru povestea cu ochii125, îi port evlavie, numai că n-am mărunţiş, dar altă dată am să-mi fac datoria faţă de toţi.

— Foarte bine faci, fata mea, şi vezi să nu fii zgârcită, căci e de mare însemnătate ca omul să-şi poarte singur luminările în faţă până nu moare, şi să nu aştepte să i le» pună moştenitorii sau executorii testamentari.

— Bine grăieşte mama Poloboaea – zise Cataiiga.

Şi, virându-şi mâna în pungă, îi dădu şi ea un cuarto, însărcinând-o să pună încă două iumânărele la sfinţii ce i se vor fi părând dânsei mai gospodăroşi şi mai recunoscători. Cu acestea, Poloboaca plecă, spunându-le:

— Desfătaţi-vă, copii, acuma, cât aveţi timp, că are să vie bătrâneţea şi-atunci o să plângeţi clipele pierdute la tinereţe, aşa cum le plâng eu însămi, şi puneţi o vorbă bună la Dumnezeu pentru mine în rugăciunile voastre, că şi eu una la fel am să fac pentru voi, pentru ca El să ne slobozească şi să ne ţină teferi în viaţa noastră plină de primejdii, fără spaimă de justiţie.

Şi zicând acestea, se duse. După plecarea bătrânei, se aşezară cu toţii în jurul rogojinii şi Gologanca întinse cearşaful în loc de faţă de masă, şi-ntâi scoase din coş o legătură mare de ridichi negre şi vreo două duzini de portocale şi lămâi, iar apoi o cratiţă mare plină cu felii de batog prăjit. Dădu apoi la iveală o jumătate de brânză de Flandra şi un ol cu măsline straşnice, şi o strachină de crevete, şi-o sumedenie de raci, cu mezelicul lor de capere înecate în ardei iute, şi trei jimble de Gândul 12 β, mari şi albe. Să tot fi fost paisprezece inşi la micul dejun, şi niciunul nu pregetă să-şi scoată jungherul cu plăsele

galbene, fără numai Rinconete, care-şi scoase semisabia lui. Celor doi bătrâni în halatele de flanca şi călăuzei le reveni misiunea de a turna vinul cu donicioara de plută. Dar abia îşi începuseră asaltul asupra portocalelor, că tuturor a le sări inima din loc la auzul unor lovituri puternice în poartă. Manglipodio le porunci să se liniştească şi, intrând în încăperea de jos şi luând din cui o pavăză, duse mâna la sabie, se apropie de poartă şi, cu glas găunos şi spăimântător, întrebă:

— Cine bate?

De afară i se răspunse:

— Nu-i nimeni, eu sunt, domnule Manglipodio, eu, Tagarete ls, santinela de rând azi dimineaţă, şi vin să-ţi spun că vine aici Juliana Bucălata 128, despletită toată şi plânsă, de parcă i s-ar fi întâmplat o nenorocire.

Într-acestea sosi cea de care fusese vorbă, plângând cu hohote, şi Manglipodio, când o auzi, deschise poarta şi-i porunci lui Tagarete se se-ntoarcă la postul lui şi pe viitor să-l înştiinţeze despre ceea ce vede cu mai puţin tărăboi şi zgomot. Acesta zise că are să facă întocmai.

Intră Bucălata, o faţă de aceeaşi teapă ca şi celelalte şi cu aceeaşi îndeletnicire. Era cu părul vâlvoi şi cu capul plin de cucuie şi, de cum păşi în curticică, se prăbuşi leşinată; în ajutorul ei săriră Gologanca şi Cataliga şi, descheind-o la piept, văzură că e vânătă toată şi parcă strivită. O stropiră cu apă pe faţă şi ea îşi veni în fire, strigând:

— Lovi-l-ar dreptatea lui Dumnezeu şi-a regelui pe borfaşul ăla grosoman, pe laşul ăla găinar, pe coţcarul ăla lindinos, că l-am scăpat de streang de mai multe ori de câte fire are el în barbă! Nefericita de mine! Uite pentru cine mi-am pierdut şi mi-am irosit eu tinereţea şi anii mei cei mai înfloritori, pentru un potlogar fără suflet, ucigaş şi nemernic fără nădejde de îndreptare!

— Liniştеşte-te, Bucălato – zise atunci Manglipodio –, sunt eu aici şi-am să-ţi fac dreptate; povesteşte-ne cum ai fost insultată, că mai mult timp vei zăbovi tu ca să povesteşti decât mine ca să te răzbun; spune-mi dacă ţi s-

a-ntâmplat ceva cu gagicul tău, că dacă aşa stau lucrurile şi vrei răzbunare, nu trebuie altceva decât să deschizi gura.

— Ce gagic? – răspunse Juliana. Vedea-m-aş mai degrabă gagică-n tartar decât cu ăla de-i leu cu mieluşelele şi miel cu bărbaţii. Cu ăla trebuia eu să mai mănânc pâine pe faţa de masă şi să mă culc în acelaşi pat? Decât s-o mai fac, mai bine să-mi văd trupul mâncat de şacali, că uitaţi-vă în ce hal mi l-a schingiuit.

Şi, ridicându-şi în clipă poalele până la genunchi, şi chiar un pic mai sus, şi-l arătă plin de vânătăi.

— Uite-aşa – urmă ea – m-a schingiuit nerecunoscătorul de Sclivisitu t29, când mie îmi datora mai mult decât mâsii care l-a făcut; şi, mă rog, de ce credeţi c-a făcut-o? Să mor, dacă i-am dat eu prilej! Nu. zău; a făcut-o doar fiindcă, după ce jucase şi pierduse, m-a trimis împreună cu Cabrillas, trepăduşul lui, să fac rost de treizeci de reali, iar eu nu i-am trimis decât douăzeci şi patru, şi osteneala şi corvoada cu care i-am câştigat rog cerurile să mi le tragă din socoteala păcatelor mele; şi ca răsplată a curteniei şi faptei mele bune. crezând că-l ciupesc cu ceva din ceea ce socotise el în închipuirea lui c-aş fi putut avea. azi dimineaţă m-a scos la câmp, în spatele grădinii Regeluil3”, şi

J5 – Nuvele exemplare acolo, într-o livadă de măslini, m-a despuiat şi atât de rău m-a plesnit cu cureaua, fără să mă ferească de fiarele cataramei, vedea-l-aş pe el în fiarele şi-n cătuşele cele rele, de m-a lăsat ca moartă, şi martori de încredere ai adevărului istorisirii mele sunt vânătăile astea pe care le vedeţi.

Şi iar se puse pe ţipat, şi iar începu a cere dreptate, şi iarăşi i-o făgăduiră Manglipodio şi toţi vitejii ce se aflau acolo. Gologanca sări s-o mângâie, spunându-i că ea una şi-ar da bucuros unul din cele mai de preţ giuvaere ale ei numai ca să i se-ntâmple şi dânsei aşa ceva cu ibovnicul său.

— Căci vreau să ştii – zise ea – soră Bucălato, de cumva încă nu ştii, că pe cine-l iubeşti îl pedepseşti. Şi

când derbedeii ăştia ne cotonogesc, ne biciuiesc şi ne trag picioare, atunci ne adoră; dacă nu-i aşa, ia mărturiseşte-mi un adevăr, pe viaţa ta: după ce te-a pedepsit şi snopit în bătaie, nu te-a şi dezmierdat?

— Numai o dată? – răspunse înlăcrimata. De-o sută de mii de ori m-a dezmierdat, şi şi-ar fi dat şi-un deget de la mână ca să mă duc acasă la el, ba chiar mi se pare că aproape i-au dat şi lacrimile după ce mi-a înmuiat oasele.

— Nu-ncape îndoială – i-o întoarse Gologanca –, şi-ar plânge de mâhnire dacă ar vedea în ce hal te-a adus, căci bărbaţii ca el şi-n împrejurări asemănătoare nici nu cad bine în greşeală, că-i şi cuprind remuşcările, şi-ai să vezi tu, surioară, de n-o veni el să te caute înainte ca să plecăm de-aici şi o să-ţi ceară iertare pentru toate cele întâmplate, căzându-ţi la picioare ca un mieluşel.

— Aferim – răspunse Manglipodio. nici să nu intre aici mardeiaşul ăsta laş dacă mai întâi nu dă dovadă limpede de pocăinţă pentru crima săvârşită. Să cuteze el să-şi lipească labele de obrajii Bucălatei şi de şuncile ei, când ea se poate măsura în curăţenie şi-n dever până şi cu Gologanca aici de faţă. că mai mult n-o pot lăuda!

— Vai! – zise atunci Juliana – nu-l vorbi de rău, domnule Manglipodio, pe blestematul acela, căci oricât ar fi de ticălos, ţin la el mai abitir decât la băierile inimii: mi-a venit inima la loc auzind vorbele rostite în sprijinul lui de prietena mea Gologanca şi să mor de nu plec chiar acum a – să-l: caut.

— Sfatul meu e să nu faci una ca asta – i-o întoarse Gologanca –, fiindcă are să se umfle-n pene şi-o să-şi dea ifose, şi-o să te joace ca pe-un trup fără viaţă. Linişteşte-te, surioară, că-n scurt timp ai să-i vezi venind cu coada-ntre picioare, aşa cum ţi-am spus, iar de n-o veni, o să-i scriem un răvaş în stihuri de să-l opărească.

— Asta da – zise Bucălata –, am o mie de lucruri să-i scriu!

— Îţi voi fi diac de va fi nevoie – zise Manglipodio –, şi chiar dacă nu-s deloc poet, când bărbatul îşi suflecă mânecile, se-ncumetă să facă şi două mii de stanţe cât ai

zice peşte, iar dacă n-or ieşi cum se cuvine, am eu un prieten bărbier, mare poet, gata să ne-ndrepte stihurile şchioape la oricare ceas din zi şi din noapte; dar la ceasul acesta să isprăvim gustarea începută, că pe urmă au să meargă toate.

Juliana fu mulţumită să-i dea ascultare maimarelui său. şi astfel toţi se întoarseră la *gaudeamus-ul* lor şi-n scurt timp văzură fundul coşului şi drojdiile burdufului. Bătrânii băură *sine fine*, tinerii berechet, doamnele cu toptanul; bătrânii cerură voie să plece, Manglipodio le-o dădu numaidecât, cerându-le să vină şi să dea de ştire amănunţit despre tot ce aveau să vadă că e folositor şi potrivit obştii. Ei răspunseră că asta le era grija de căpetenie, şi se duseră; Rinconete, curios de felul lui, cerând mai întâi iertare şi învoire, îl întrebă pe Manglipodio ce slujbă au în confrerie doi inşi atât de cărunţi, atât de gravi şi de chipoşi. La care Manglipodio răspunse că, pe jergul şi vorba lor, aceia se numesc pontagii, şi slujba le e să umble ziua prin tot oraşul, iscodind la ce case s-ar putea da gaură noaptea, şi să-i urmărească pe cei ce scot bani de la Tribunalul Indiilor 131 sau Casa Monedei, ca să vadă unde-i duc şi chiar unde-i pun, iar după ce află, cercetează grosimea zidului casei cu pricina şi descriu locul cei mai potrivit ca să facem gârliciurile, adică găurile, pentru a uşura intrarea. Într-un cuvânt, spuse că ei sunt de mare sau de cel mai mare folos în frăţia lor şi că din tot ceea ce furau mulţumită dibăciei lor, ei încasau o cincime, la fel ca maiestatea sa din comori, şi că au cu toate acestea mare dragoste de adevăr şi sunt foarte cinstiţi. cu trăi şi nume bun, cu frica lui Dumnezeu şi cugetele curate, şi zilnic ascultă liturghia cu neobişnuită evlavie.

— Şi printre dânşii sunt unii atât de cumpătaţi, îndeosebi aceştia doi care au plecat adineauri de-aici, încât se mulţumesc cu mult mai puţin decât li s-ar cuveni după tarifele noastre. Alţi doi sunt salahori şi, cum uneori mută gospodării, cunosc intrările şi ieşirile tuturor caselor din oraş şi mai ştiu şi care-s de folos şi care nu.

— Adevărate perle mi se par toate – zise Rinconete – şi tare-aş vrea să fiu cât de cât folositor unei confrerii atât de vestite.

— Cerul ocroteşte totdeauna dorinţele bune – zise Manglipodio.

Pe când stăteau astfel la taifas, auziră strigăte la poartă; Manglipodio ieşi să vadă cine e şi, întrebând, i se răspunse:

— Deschide, Înălţimea Ta, dom Manglipodio, că-s eu, Sclivisitu.

Auzindu-i glasul, Bucălata şi-l înălţă pe-al său până la cer şi zise:

— Nu-i deschide, domnule Manglipodio, nu-i deschide marinerului ăstuia din Tarpeiam, tigrului ăstuia din Circania 133.

Ceea ce nu-l împiedică pe Manglipodio să-i deschidă lui Sclivisitu, dar Bucălata, văzând că-i deschide, se ridică, o rupse la fugă, intră în încăperea cu scuturile şi, trăgând uşa după ea, răcni dinăuntru:

— Lipsească din ochii mei moaca asta de prisos, călăul ăsta de nevinovaţi, sperietorul ăsta de porumbiţe.

Labă-de-fier şi Chiquiznaque îl ţineau pe Sclivisitu care voia cu orice chip să intre acolo unde era Bucălata, cum însă nu-l lăsau, striga de afară:

— Gata, hai să ne-mpăcăm, supărăcioaso; pe viaţa ta, linişteşte-te, vedea-te-ai măritată!

— Eu, măritată, vicleanule? – răspunse Bucălata – ia te uită ce şa bate! Şi să crăpi să mă mărit cu tine, mai degrabă m-aş mărita cu un schelet de mort decât cu tine!

— Ei, tâmpito – i-o întoarse Sclivisitu –, să isprăvim odată, că-i târziu, şi ia seama, nu cumva să te umfli-n pene dacă mă vezi că-ţi vorbesc atât de blând şi-ţi cad la picioare, fiindcă să nu dea ăl de Sus să mi se urce dracii în clopotniţă, c-ai să cazi din lac în puţ; smereşte-te, şi să ne smerim cu toţii, şi să nu-i mai dăm haleală Satanei.

— Ba eu una i-aş da şi cina – zise Bucălata – numai de te-ar duce undeva unde să nu mi te mai vadă ochii niciodată.

— Nu vă spun eu? – zise Sclivisitu –, să mă bată Dumnezeu de nu-mi miroase mie, coană mindir de tractir, că pân la urmă dau cu toate de pământ, chiar de s-o alege praful de toate!

La asta zise Manglipodio.

— În faţa mea să nu prind pe nimeni cu mojicii: Bucălata are să iasă, da’ nu cu ameninţări, ci de dragul meu, şi totul o să fie bine, căci păruielile dintre cei ce se iubesc sunt pricină deşi mai mari giugiuleli după ce fac pace. Ah, Juliana, ah fetiţo, fă. Bucălato, ieşi de-acolo, de dragul meu, c-am să-l fac pe Sclivisitu să-ţi ceară iertare în genunchi.

— Dacă face asta – zise Cataliga –, trecem toate de partea lui şi-o rugăm pe Juliana să iasă-afară.

— Dacă e vorba de supunere cu iz de dezonoare personală – zise Sclivisitu –, nu m-aş preda nici unei armate de şviţeri; dar dacă e vorba că asta e pe placul Bucălatei. apăi sunt gata nu doar să bat mătănii în faţa ei, ci să-mi bat şi-un piron în frunte ca s-o slujesc.

Chiquiznaque şi Labă-de-fier râseră de una ca asta, ceea ce pe Sclivisitu îl supără foc, deoarece crezu că şi bat joc de el, drept care zise cu semne de nesfârşită mânie:

— Oricine ar râde sau ar gândi să râdă de ce-am spus sau am mai spune, Bucălata împotriva mea sau eu împotriva Bucălatei, zic că minte şi va minţi ori de câte ori va râde sau va gândi să râdă, aşa cum am spus.

Chiquiznaque şi Labă-de-fier schimbară o privire atât de fioroasă, încât Manglipodio îşi dădu seama că ar fi dat de bucluc dacă nu-i potolea, aşa că se înfipse numaidecât între ei, zicând:

— Nu mergeţi mai departe, domnilor cavaleri, încetaţi cu vorbele grele, lăsaţi-le să se destrame pe limbă, şi cur., cele rostite până acum n-ajung nici la brâu, să nu le ia nimeni în seamă.

— Suntem siguri – răspunse Chiquiznaque – că nu nouă ni s-au spus şi nici nu ni se vor spune asemenea dojeni, căci de ne-am fi închipuit că ni s-ar fi spus, daireaua e-n mâini ce-ar şti s-o bată bine.

— Şi noi avem icişa dairea, dom; Chiquiznaque – i-o întoarse Sclivisitu – şi tot atât de bine ştim şi noi, la nevoie, să sunăm din clopoţei, şi-am zis că cine se hlizeşte minte, iar dacă cineva gândeşte altfel, să mă urmeze, căci cu o palmă de sabie mai puţin faci ca vorba să fie vorbă.

Şi, zicând acestea, dădu să iasă pe poartă-n stradă. Bucălata trăgea cu urechea şi, când auzi că pleca furios, ieşi zicând:

— Opriţi-l, să nu plece, c-o să-şi facă de cap! Nu vedeţi că pleacă furios, el care-i un lucia Macadăul 134 în ale vitejiei? întoarce-te, zmeu al lumii şi-al ochilor mei!

Şi, năpustindu-se asupra lui, îl apucă strâns de mantie şi, împreună cu Manglipodio, care dădu fuga şi el, îl opriră. Chiquiznaque şi Labă-de-fier nu ştiau dacă să se supere au ba, aşa că rămaseră liniştiţi, aşteptând să vadă ce face Sclivisitu, care, văzându-se rugat de Bucălata şi de Manglipodio, se întoarse din drum zicând:

— Niciodată prietenii să nu-i supere pe prietenii lor, nici să nu-şi bată joc de prieteni, şi mai vârtos când văd că prietenii se supără.

— Aici nu-i niciun prieten – răspunse Labă; de fier – care să vrea să-l supere ori să-l batjocorească pe alt prieten, şi de vreme ce suntem cu toţii prieteni, strângă-şi mâinile prietenii.

Atunci Manglipodio zise:

— Domniile voastre aţi vorbit toţi ca buni prieteni, şi ca prieteni ce sunteţi, facă bine prietenii să-şi deie mâna.

Şi-o dădură numaidecât, iar Cataliga, scoţându. şi un sabot, prinse a suna din el ca dintr-o dairea; Gologanca apucă o mătură din frunze de palmier, şi, zdrăngănind dintr-însa, scoase un ison care, deşi gâjâit şi aspru, se armoniza cu acela al sabotului. Manglipodio sparse o farfurie… şi înjghebă două ţiglişoare cu care, punându-şi-le între degete şi îovindu-le cu mare uşurinţă, ţinea-contrapu netei „sa. botului şi ai aiurii.

Rinconete şi Cortadillo rămaseră uluiţi de noua născocire cu mătura, căci până atunci nu le mai fusese dat să vadă una ca asta. Labă-de-fier îşi dădu seama şi le

spuse:

— Vă miraţi de mătură? Păi aveţi de ce, fiindcă muzică mai la-ndemână, şi mai fără bătaie de cap, şi mai ieftină nu s-a născocit pe lume, şi-ntr-adevăr, l-am auzit mai deunăzi pe un student zicând că nici Orfanu, care-a scos-o pe Oridiche din iad, nici Mărion, care-a-ncălecat pe delfin 1: Ju, şi-a ieşit din mare de parc-ar fi venit călare pe-un catâr de închiriat, nici celălalt mare lăutar care-a durat o cetate cu o sută de porţi şi tot atâtea portiţe, niciodată n-au născocit un soi mai bun de muzică, atât de lesne de prins, atât de la-ndemână de cântat, atât de scutită de traste, cuie şi strune şi fără a fi nevoit s-o acordezi; şi dracu' să nă ia dacă n-a născocit-o vreun crai din oraşul ăsta, care se crede un Hector în ale muzicii!

— Aşa cred că este, nu mă-ndoiesc – răspunse Rinconete –, să ascultăm însă ce vor să cânte lăutarii noştri, căci pare-mi-se că Gologanca a scuipat, semn că vrea să cânte.

Şi aşa era, într-adevăr, căci Manglipodio o rugase să cânte câteva seguidille din cele la modă, dar începutu-l făcu Cataliga, care, cu glas subţirel şi ager la triluri, cântă ceea ce urmează:

Dup-un sevilian, ca un neamţ bălai, inima îmi arde toată-n jărăgai.

Urmă Gologanca şi cântă:

După unul oacheş cu ochii verzi. unde-mi eşti, focoaso, să nu te pierzi?

Iar apoi Manglipodio, clămpănind de zor din ţiglişoarele sale, zise:

Doi iubiţi se ceartă; pace fac. frumos; de-i necazul mare, plăcu-i mai vârtos.

Bucălata nu voi să-şi treacă placul sub tăcere aşa că, luând alt sabot, porni să dănţuiască şi le ţinu celorlalţi hangul, zicând:

Stai pe loc, turbate, nu mă bate, stai, că de iei aminte, tot în tine dai.

— Cântaţi curat – zise atunci Sclivisitu –, şi nu mai răscoliţi poveşti trecute, că n-are rost: trecutul trecut să

fie, apucaţi-o pe-altă potică, şi gata!

Dădeau semne să nu isprăvească atât de curând cântecul început, de n-ar fi auzit bătăi grăbite în poartă, şi Manglipodio ieşi să vadă cine era, iar caraula îi spuse că în capul străzii se ivise alealdele de justiţie şi că înaintea lui veneau Grivu şi Vindereu, vătăşei neutri. Auziră şi cei dinăuntru şi se tulburară toţi atât de cumplit, încât Bucălata şi Cataliga îşi încălţară galenţii pe dos; Gologanca lăsă mătura, Manglipodio ţiglişoarele şi muzica toată încremeni într-o tăcere spăimoasă, Chiquiznaque amuţi, Sclivisitu rămase cu gura căscată şi Labă-de-fier uluit, şi toţi, care printr-o parte, care prin alta, se făcură nevăzuţi, urcându-se pe terase şi pe acoperişuri, ca să fugă şi să treacă pe-acolo în altă stradă. Niciodată o archebuză descărcată pe neaşteptate sau un tunet din senin n-a speriat mai rău un stol de hulubi nepăsători, aşa cum semănă tulburarea şi spaima în mijlocul acelei reculese întruniri de oameni cumsecade ştirea sosirii alcadelui de justiţie. Cei doi novici, Rinconete şi Cortadillo, nu ştiau ce să facă şi rămaseră locului, aşteptând să vadă cum avea să se termine acea furtună din senin, care nu avu altă urmare decât că santinela se întoarse spunând că alealdele îşi văzuse de drum, fără a da semne sau a lăsa să se vadă că ar nutri vreo bănuială urâtă.

Şi-n vreme ce-i spunea acestea lui Manglipodio, sosi la poartă un cavaler tânăr, îmbrăcat, după cum se spune, ca un crai de mahala 136; Manglipodio îl pofti înăuntru şi porunci să fie chemaţi Chiquiznaque, Labă-de-fier şi Sclivisitu, iar dintre ceilalţi să nu coboare nimeni. Cum Rinconete şi Cortadillo rămăseseră în curticică, putură auzi toată convorbirea dintre Manglipodio şi cavalerul proaspăt sosit, care-l întrebă pe Manglipodio de ce se făcuse atât de prost treaba cu care-l însărcinase el. Manglipodio îi spuse că încă nu ştia ce se făcuse, dar că meşterul în sarcina căruia era daravela lui era acolo de faţă şi avea să-i dea socoteală curată ce şi cum. Coborî într-acestea Chiquiznaque, şi Manglipodio îl întrebă dacă dusese la bun sfârşit lucrarea ce-i fusese încredinţată, şi

anume înjunghietura de paisprezece puncte.

— Care? – răspunse Chiquiznaque. Aia asupra neguţătorului de la răscruce?

— Da, aia – zise cavalerul.

— Păi uite ce se-ntâmplă atunci – răspunse Chiquiznaque –, eu l-am aşteptat astă-noapte la poarta casei lui, şi el a venit înainte de rugăciunea de seară; m-am apropiat de el, i-am măsurat faţa din ochi şi-am văzut că îi era atât de mică, încât ar fi fost cu neputinţă şi peste poate să-i încapă pe ea o înjunghietură de paişpe puncte, aşa că, văzându-mă împiedicat să-mi ţin făgăduiala şi să săvârşesc cele prevăzute în distrucţiunile mele…

— *Instrucţiuni* vrei poate să spui domnia ta – zise cavalerul –, nu distrucţiuni.

— Asta am vrut să zic – răspunse Chiquiznaque –, zic că văzând că-n strâmţirnea şi puţinătatea acelei feţe nu-ncăpeau punctele prevăzute, ca să nu-mi fie drumul de pomană, am săvârşit înjunghierea asupra unui valet al lui, căci fără doar şi poate era loc de ea cu asupra de măsură.

— Aş fi preferat – zise cavalerul – să-i fi dat stăpânului una de şapte decât slugii pe cea de paisprezece. Adevărul e că, în ce mă priveşte, nu v-aţi îndeplinit sarcina, dar nu-i nimic: nu sărăcesc eu din cei treizeci de ducaţi pe care i-am lăsat ca arvună. Vă sărut mâinile, domnilor.

Şi, zicând acestea, îşi săltă pălăria şi le întoarse spatele ca să plece, dar Manglipodio îl apucă de mantia multicoloră pe care-o purta, zicându-i:

— Domnia ta fă bine, dom’le, şi opreşte-te, şi ţine-ţi cuvântul, căci noi ni l-am ţinut pe-al nostru cu toată cinstea şi cu mult folos. Lipsesc douăzeci de ducaţi, şi domnia ta n-ai să ieşi de-aici fără să dai banii sau un zălog care să facă atâta.

— Păi asta numeşti domnia ta cuvânt ţinut – răspunse cavalerul –, să-l înjunghii pe slujitor, când trebuia înjunghiat stăpânul?

— Bine mai judecă domnul! – zise Chiquiznâque – Pare-mi-se că nu-ţi aminteşti proverbul care zice: „Cine-l

iubeşte pe Beltrán îl iubeşte şi pe câinele lui”.

— Păi în ce fel vezi dumneata că se potriveşte aici proverbul ăsta? – i-o întoarse cavalerul.

— Păi nu-i totuna – urmă Chiquiznâque – să zici: „Cine nu-l iubeşte pe Beltrán nu-l iubeşte nici pe câinele lui”? Şi aşa, Beltrán e negustorul, domnia ta nu-l iubeşti, valetul lui e câinele, şi dând în câine, dai în stăpân, şi datoria e plătită şi săvârşirea pe măsură: de-aceea nu-i alt chip decât să plăteşti pe loc, fără zapcială.

— Jur şi eu că-i aşa – adăugă Manglipodio –, şi din gură mi-ai luat, Chiquiznâque prietene, vorbele pe care le-ai rostit, aşa că domnia ta, domnule crai, nu le căuta nod în papură slujitorilor şi prietenilor domniei tale, ci urmează-mi sfatul şi plăteşte numaidecât munca depusă, şi dacă binevoieşti să-i facem alta stăpânului, de o mărime pe care-o poate suferi faţa lui, e ca şi cum iar şi doftorici-o.

— Aşa să fie – răspunse craiul –, de bunăvoie şi bucuros voi plăti şi pentru una, şi pentru alta preţul întreg.

— Să nu te-ndoieşti – zise Manglipodio – cum nu te-ndoieşti că eşti creştin, iar Chiquiznâque are să i-o dea cu tot dichisul, aşa încât să pară că i se trage din născare.

— Păi atunci, cu încredinţarea şi făgăduiala asta – răspunse cavalerul –, primiţi lanţul ăsta ca zălog pentru cei douăzeci de ducaţi neachitaţi încă şi pentru cei patruzeci pe care-i ofer pentru viitoarea înjunghiere; face o mie de reali şi s-ar putea să vă rămână de-a binelea, căci îmi şoptesc mie ochii că o să fie nevoie ele încă paisprezece puncte în scurtă vreme.

Zicând acestea, scoase de la gât un lanţ cu zale mărunte şi i-l dădu lui Manglipodio. care, după culoare şi greutate, văzu bine că nu era calp. Manglipodio îl primi cu mare mulţumire şi curtenie, fiindcă era cum nu se poate mai bine crescut; îndeplinirea rămase în sarcina lui Chiquiznâque, care singur îi dădu soroc noaptea aceea. Cavalerul plecă foarte mulţumit şi-ndată Manglipodio îi chemă pe toţi cei plecaţi şi înfricoşaţi. Coborâră toţi, şi Manglipodio, aşezându-se în mijlocul lor, scoase un catastif de socoteli pe care-l purta în glugă mantiei şi i-l dădu lui

Rinconete ca să citească, fiindcă el nu. ştia carte. Rinconete îl deschise şi văzu că pe prima pagină stătea scris:

„Planul înjunghierilor de făcut săptămâna asta.

Cea dintâi, asupra negustorului de la răspântie: preţuieşte cincizeci de scuzi. S-au primit arvună treizeci cinstit număraţi. Zecutant, Chiquiznaque”.

— Nu cred că mai e alta, fiule – zise Manglipodio –, treci mai departe şi uită-te unde zice: „*Planul ciomăgelilor*”. Şi mai jos zicea:

„Crâşmarului din Alfalfa137, douăsprezece ciomege barosane, a câte un scud bucata. S-au dat bine socotite opt. Soroc, şase zile. Zecutant, Labă-de-fier”.

— Ar putea fi ştearsă rubrica asta – zise Labă-defier –, pentru că diseară am s-o mântui.

— Mai e ceva, fiule? – zise Manglipodio.

— Da, alta – răspunse Rinconete – care zice aşa:

„Croitorului cocoşat poreclit Sticlete, şase ciomege barosane la cererea doamnei care a lăsat şiragul de mărgele. Zecutant, Ciuntitu”.

— Tare mă mir – zise Manglipodio – cum de-a mai rămas rubrica asta în fiinţă; fără doar şi poate, Ciuntitu nu-i în toate apele lui, căci au trecut două zile de la soroc şi nici nu s-a apucat de treabă.

— M-am în ti 1 nit ieri cu el – zise Labă-de-fier – şi mi-a spus că nu şi-a făcut datoria din pricină că, bolnav fiind, cocoşatul a rămas în casă.

— Cred că aşa a fost – zise Manglipodio –, pentru că altminteri Ciuntitu e. după mine, un slujbaş atât de conştiincios, încât, de n-ar fi fost o piedică atât de adevărată, ar fi dus la bun sfârşit şi isprăvi mai dihai decât asta. Mai e ceva, băieţaş?

(– Nu, domnule – răspunse Rinconete.

— Atunci treci mai departe – zise Manglipodio –, şi uită-te unde zice: „Planul batjocurilor obişnuite”.

Trecu mai departe Rinconete şi pe altă pagină găsi scris:

„Planul batjocurilor obişnuite, şi anume: împroşcări

din sticle, ungeri cu ulei de ienupăr, pironiri de tăbliţe defăimătoare şi coarne, zeflemele, sperieturi, tărăboaie şi apintecări prefăcute, răspândire de pamflete etc.”

— Ce zice mai jos? – zise Manglipodio. Λ

— Zice – zise Rinconete – „ungere cu ulei de ienupăr la casa…”

— Nu citi casa. că ştiu unde e – răspunse Manglipodio –, şi eu însumi sunt *factotum*-ul şi săvârşitorul acestei copilării, şi s-au plătit ca arvună patru scuzi, iar costul e opt.

— Aşa e – zise Rinconete –, totul stă scris aici, şi chiar mai jos zice încă: „Pironire de coarne”.

— Nu citi nici aici casa – zise Manglipodio –, nici unde. că-i de ajuns să-i batjocorim fără s-o strigăm în gura mare, altfel ne-ncăreăm rău cugetul. Eu unul mai bucuros aş pironi o sută de coarne şi încă pe-atâtea tăbliţe defăimătoare, de bună seamă dacă mi se plăteşte munca, decât s-o spun o singură dată, fie şi mamei care m-a născut.

— Executantul acestei trebi e Năsulică 138

— Gata, s-a făcut şi plătit – zise Manglipodio. Vezi dacă mai e ceva, că, dacă nu mă-nşală ţinerea de minte, mai trebuie să fie-acolo o sperietură de douăzeci de scuzi; s-a plătit jumătate şi ezecutantă e toată obştea noastră, sorocul fiind toată luna în care suntem, şi-o vom duce la îndeplinire cuvânt cu cuvânt, fără să lipsească o virgulă, şi-o să fie una din cele mai straşnice isprăvi din câte s-au întâmplat în oraşul şi prin părţile astea de multă vreme. Dă-mi catastiful, flăcăiaşule, ştiu că nu mai e nimic, şi tot atât de bine ştiu că treaba merge foarte slab; dar după vremurile astea au să vină altele şi-o să avem de lucru mai mult decât am vrea, că nu se mişcă nici e frunză fără voia Domnului, şi noi nu putem sili pe nimeni să se răzbune, cu atât mai mult cu cât fiecare la el acasă face pe viteazul şi nu vrea să plătească făptuirea lucrării pe care o poate face el însuşi cu mâna lui.

— Aşa-i – zise atunci Sclivisitu. Cată însă domnia ta. domnule Manglipodio, şi vezi ce porunci şi ordine ai să ne

dai. că se face târziu şi afară se lasă arşiţa tot mai iute.

— Ce trebuie făcut – răspunse Manglipodio – este ca toţi să se ducă la locurile lor şi nimeni să nu se clintească până duminică, zi când ne vom aduna tot aici şi vom împărţi tot ce va fi căzut, fără a păgubi pe nimeni. Lui Rinconete *cel Bun* şi lui Cortadiâlo le dăm ca district, până duminică, de la Turnul Aurului m, în afara oraşului, până la portiţa Alcazarului, unde au să poată lucra cu şuleriile lor, şezând liniştiţi, căci i-am văzut şi pe alţii mai puţin dibaci decât ei scoţând zilnic peste douăzeci de reali în mărunţiş, başca argintul, cu o singură pereche de cărţi, ba şi asta cu patru cărţi mai puţin. Districtul o să vi-l arate Cârligel, şi chiar dacă vă întindeţi până la San Sebastián şi San Telmo 140, nu-i bai, deşi după lege nimeni n-are voie să încalce domeniul altuia.

Cei doi îi sărutară mâna pentru hatârul ce li se făcuse şi făgăduiră să-şi facă slujba bine şi cu credinţă, cu toată sârguinţa şi cu prevedere.

Într-acestea, Manglipodio scoase din gluga mantiei o hârtie împăturită pe care se afla lista confraţilor, şi-i spuse lui Rinconete să treacă acolo şi numele lui şi pe-acela al lui Cortadillo, dar, pentru că nu aveau călimară, îi dădu hârtia s-o ia cu sine şi, la cel dintâi spiţer, să le scrie, zicând: „Rinconete şi Cortadillo, confraţi; noviciat, ioc; Rinconete, şulerii; Cortadillo, găinar”, cu ziua, luna şi anul, trecând sub tăcere părinţii şi locul de baştină.

Într-acestea, intră unul din pontagiii cei bătrâni şi zise:

— Vin să vă spun domniilor voastre că adineauri m-am întâlnit la Trepte cu Lupşor 141 din Malaga şi mi-a spus că şi-a desăvârşit atât de mult meşteşugul, încât chiar cu cărţi nemăsluite l-ar lăsa fără o leţcaie până şi pe Satana în carne şi oase, şi că, deoarece se află cotonogit, nu vine acum să dea seama şi să facă obişnuita dovadă de supunere, dar că duminică va fi aici negreşit.

— Totdeauna am avut temei să cred – zise Manglipodio – că Lupşor ăsta are să fie neîntrecut în meşteşugul lui, fiindcă are cele mai bune şi mai potrivite

mâini pe care ţi le-ai putea dori; căci pentru a fi un bun meseriaş în îndeletnicirea ta, îţi fac la fel de mare trebuinţă uneltele de soi cu care să ţi-o duci la bun sfârşit ca şi mintea cu care o-nveţi.

— Am mai dat nas în nas – zise bătrânul –, într-o casă de oaspeţi de pe strada Boiangiilor, cu Jidovul, în straie preoţeşti, care s-a dus să tragă acolo fiindcă prinsese de veste că-n aceeaşi casă locuiesc doi peruvienili2, şi-ar vrea să vadă de nu s-ar putea să-i atragă la nişte foiţe, fie şi pe bani puţini, că mai apoi s-ar putea s-ajungă şi la mulţi. Mai zice că duminică nu va lipsi de ia adunare şi va da socoteală despre sine.

— Şi Jidovul ăsta – zise Manglipodio – e un mare pişicher şi ştie multe. Au trecut destule zile de când nu l-am mai văzut, şi nu-i bine ce face. Apăi, zău, dacă nu se-ndreaptă, i-aş putea feşteli tonsura, căci tâlharul ăsta nu-i mai popit decât e turcul şi nu ştie mai multă lăţinie decât maică-mea. Mai e ceva nou?

— Nu – zise bătrânul –, cel puţin, după câte ştiu eu.

— Păi atunci să fie-ntr-un ceas bun – zise Manglipodio. Luaţi domniile voastre din sărăcia asta – şi le împărţi tuturor a vreo patruzeci de reali –, şi duminică să nu lipsească nimeni, că n-o să lipsească nimic din ce s-a strâns.

Îi aduseră cu toţii noi mulţumiri, se îmbrăţişară încă o dată. Sclivisitu cu Bucălata, Cataliga cu Labă-de-fier şi Gologanca cu Chiquiznaque, învoindu-se ca pe înnoptate, după ce-şi vor fi mântuit treburile la tractir, să se întâlnească la Poloboaca acasă, unde spusese şi Manglipodio că avea să vină, pentru a fi de faţă la inventarul coşului de rufe, după care avea să se ocupe de îndeplinirea şi ştergerea rubricii privitoare la unsul cu ulei de ienupăr. Îi îmbrăţişă pe Rinconete şi pe Cortadillo şi, binecuvântându-i, le dădu drumul să plece, după ce le puse în vedere să nu aibă niciodată un loc de mas neschimbat şi nici sălaş cunoscut, pentru că aşa era bine pentru izbăvirea tuturora. Îi însoţi Cârligel şi le arătă locurile fiecăruia, amintindu-le ca nu care cumva să lipsească

duminică, fiindcă, după gândul şi credinţa sa, Manglipodio avea să dea citire unei prealegări de ezamen W3 cu privire la principiile artei lor. Zic-xnd acestea, plecă, lăsându-i pe cei doi tovarăşi uimiţi de cele văzute.

Rinconete, deşi băiat încă, era foarte vioi la minţe şi avea o fire bună, şi cum îl însoţise pe taică-său în slujba lui de strigător de bule, deprinsese o vorbire îngrijită şi-l pufnea râsul când îşi aducea aminte de cuvintele pe care le auzise rostite ele către Manglipodio şi toţi ceilalţi din societatea-i şi binecuvântata lui obşte, şi mai vârtos când în ic>e de *per modum sufragii* zisese *cu modru de naufragiu* şi ră *scoteau stupindid* în loc să zică *stipendiul* din ceea ce adunau prin furt; şi când Bucălata zisese că Sclivisitu e ca un *mariner din Tarpeia*. şi un tigru din *Circania*, în loc să zică *Hârcania*, pe lângă alte mii de gugumănii de aceeaşi teapă cu acestea, ba chiar altele asemănătoare şi mai deocheate; i se păruse cu deosebire hazliu s-o audă pe Bucălata zicând că osteneala pe care şi-o dăduse ca să câştige cei douăzeci şi patru de reali vrea să i-o treacă cerul la socoteală pentru a-i mai ierta din păcate144;, şi, mai cu seamă, îl uimea siguranţa şi încrederea lor că aveau să meargă în cer dacă-şi îndeplineau fără greş sfintele îndatoriri, când ei erau atât de împovăraţi de furturi, asasinate şi huliri aduse Domnului. Şi râdea şi de Poloboaca, baba aceea de treabă, care-şi lăsa coşul de rufe furat, pus ia adăpost acasă la dânsa, şi se ducea să aprindă luminări pe la icoane, crezând că astfel avea să se ducă-n rai încălţată şi îmbrăcată. Nu-l miră mai puţin ascultarea şi respectul nutrit de toţi faţă de Manglipodio, care nu era decât un om barbar, necioplit şi fără suflet. Cugeta la cele citite în catastiful lui şi la îndeletnicirile ia care se dedau cu toţii. În sfârşit, i se părea cu totul neobişnuit ca într-un oraş atât de vestit ca Sevilla să fie o justiţie atât de nepăsătoare, încât aici să poată trăi aproape la lumina zilei o lume atât de păgubitoare şi atât de potrivnică firii înseşi, drept care îşi puse în gând să-l sfătuiască pe ortacul său să nu zăbovească mult în viaţa aceea atât de rătăcită şi de rea,

atât de neliniştită, de slobodă şi de stricată. Cu toate acestea însă, împins de anii săi cei puţini şi de puţina sa experienţă, o duse mai departe vreme de câteva luni, răstimp în care trecu prin întâmplări care cer o scriere mai lungă, şi astfel lăsăm pentru alt prilej istorisirea vieţii şi minunilor sale, dimpreună cu acelea ale maestrului său Manglipodio, şi alte peripeţii de-ale infamei academii, căci toate ar fi vrednice de multă luare-aminte şi-ar putea sluj i drept pildă şi sfat celor ce le-ar citi. ı

NUVELA despre

SPANIOLA ENGLEZOAICA

p-Printre capturile făcute de englezi în oraşul Cádiz145, Clotaldo, un cavaler englez, căpitan al unei escadre de nave, o dusese la Londra pe o fetiţă în vârstă de vreo şapte ani, împotriva voinţei şi fără ştiinţa contelui de Leste], (i, care, cu mare sârguinţă, poruncise ca fetiţa să fie căutată şi înapoiată părinţilor, după ce aceştia i se plânseseră de lipsa fiicei lor şi-i ceruseră ca, de vreme ce se mulţumea cu averile şi punea în libertate persoanele, să nu fie tocmai ei atât de năpăstuiţi, încât, aduşi la sapă de lemn, să se vadă şi fără fiica lor, care le era lumina ochilor şi cea mai frumoasă copilă din tot oraşul. Contele porunci să se dea un ordin de zi pe întreaga sa flotă pentru ca, sub ameninţarea cu moartea, oricine va fi robit-o pe fetiţă s-o dea înapoi, dar nici pedepsele, nici înfricoşările n-au fost de ajuns a-l face pe Clotaldo să-i dea ascultare, ci urmă s-o ţină ascunsă pe corabia sa, îndrăgostit peste poate, deşi creştineşte, de neasemuita frumuseţe a acelei Isabel, cum o chema pe fetiţă. În cele din urmă, părinţii ei rămaseră fără dânsa, trişti şi nemângâiaţi, iar Clotaldo, vesel peste măsură, sosi la Londra şi i-o încredinţă soţiei sale pe preafrumoasa fetiţă, ca pe o captură nespus de bogată.

Soarta cea bună vru ca toţi cei din casa lui Clotaldo să fie catolici ascunşi, deşi în lume se prefăceau că urmează părerea reginei lor... Clotaldo avea un fiu, pe nume Ricaredo, în vârstă de doisprezece ani, crescut de părinţii săi în dragostea şi frica lui Dumnezeu şi învăţat să rămână neclintit în adevărurile credinţei catolice.

Cătălină, soţia lui Clotaldo, nobilă creştină şi doamnă înţeleaptă, o îndrăgi atât de tare pe Isabel, încât o creştea, o răsfăţa şi-o educa de parcă i-ar fi fost fiică bună, iar fetiţa era atât de înzestrată din fire, încât prindea cu uşurinţă tot ce-o învăţau. Timpul şi darurile o făcură treptat să le uite pe cele ce i le făcuseră părinţii ei adevăraţi, dar nu într-atâta încât să nu şi-i mai amintească deloc, suspinând adeseori de dorul lor, şi cu toate că învăţa limba engleză, nu uita nici spaniola, deoarece Clotaldo avea gri: a să-i aducă acasă, în taină, spanioli care să stea de vorbă cu dânsa. În felul acesta, după cum s-a spus, vorbea limba engleză ca şi cum s-ar fi născut la Londra.

După ce-o învăţară toate dichisurile lucrului de mână, pe care o fată de familie bună poate şi trebuie să-l ştie, o învăţară să citească şi să scrie mai mult decât potrivit. Culmea însă o atinse în cântatul la toate instrumentele îngăduite unei femei, şi aceasta cu toate desăvârşirile trebuincioase în muzică, însoţind-o cu un glas dăruit de cer şi atât de frumos, că încânta ori de câte ori cânta.

Toate aceste haruri, dobândite şi adăugate harului firesc, aprinseră încetul cu încetul inima lui Ricaredo, pe care dânsa îl iubea şi-l slujea ca pe fiul stăpânului său; la început iubirea îl fură cu un fel de desfătare şi de dulce zăbavă la vederea frumuseţii fără seamăn a Isabelei şi la însemnarea virtuţilor şi harurilor ei fără de sfârşit, iubind-o ca pe o soră, fără ca dorinţele să-i iasă dintre hotarele cinstite şi virtuoase. Dar pe măsură ce Isabel creştea, căci şi împlinise doisprezece ani când începuse Ricaredo să se perpelească, bunăvoinţa aceea dinţii, dulcea zăbavă şi desfătarea de-a o privi se preschimbară în dorinţe cum nu se poate mai arzătoare de a se bucura de dânsa şi de-a o avea, fără a năzui însă la asta prin alte mijloace decât devenindu-i soţ, deoarece de la neasemuita curăţie dovedită de Isabela, cum îi spuneau ei, nu te puteai aştepta la altceva, şi nici el, chiar de i-ar fi dat mâna. n-ar fi vrut să se aştepte, pentru că firea sa nobilă şi preţuirea pe care o avea faţă de Isabela nu îngăduiau nici unui gând rău să-i prindă rădăcini în suflet.

De mii de ori se hotărî să-şi dea în vileag simţământul faţă de părinţii săi şi tot de-atâtea ori nu-şi încuviinţă hotărârea, deoarece ştia că era menit de ei să devină soţul unei foarte bogate şi nobile fecioare seoţience, creştină tainică şi ea, aşijderea lor; şi era limpede, după cura spunea el, că n-aveau să se-nvoiască să dea unei roabe, dacă Isabelei i se putea da numele acesta, ceea ce puseseră de mult la cale „să-i dea unei domniţe; şi astfel, buimac şi îngândurat. neştiind pe ce drum s-o apuce ca să-şi vadă împlinită dorinţa cea bună, ducea o asemenea viaţă. Încât fu cât pe ce să şi-o piardă. Părându-i-se că ar fi însă o mare laşitate să accepte moartea fără a fi încercat să găsească vreun leac suferinţei sale. se însufleţi şi-şi luă inima în dinţi ca să-şi mărturisească Isabelei gândul.

Toţi cei din casă erau mâhniţi şi tulburaţi de boala lui Ricaredo, care de toţi era iubit, iar de părinţii săi cum nu se poate mai mult, atât pentru că nu aveau alt fecior, cât şi pentru că o meritau clin plin multa-i virtute precujn şi curajul şi mintea lui ascuţită; doctorii nu-i dibuiau boala, iar el nu îndrăznea şi nu voia să le-o dezvăluiască.

În sfârşit, pornit să treacă peste toate piedicile pe care şi le închipuia, într-o zi, când Isabela intră să-l slujească, văzând-o singură, îi spuse cu glas pierit şi limbă împleticită:

— Frumoasă Isabela, marele merit, marea virtute şi marea ta frumuseţe m-au adus în starea în care mă vezi; dacă nu vrei să-mi las viaţa în mâna celor mai crunte dureri ce se pot închipui, răspundă şi dorinţa ta bunei mele dorinţe, aceasta nefiind alta decât să mi te fac soţie fără ştirea părinţilor mei, care teamă mi-e că, necunoscând aşa cum cunosc eu ce ţi se cuvine după merit, au să-mi tăgăduiască binele pe care eu pun atâta preţ. Dacă-mi dai cuvântul că ai să fii a mea, ţi-l dau şi eu acum, că un creştin adevărat şi catolic, să fiu al tău, astfel încât, deşi nu voi ajunge, şi nici nu voi încerca să ajung să mă bucur de tine până când nu vom avea bineeuvântarea Bisericii şi a părinţilor mei, gândul că eşti fără doar şi poate a mea va fi destul ca să-mi dea sănătate şi să mă ţie vesel şi

mulţumit până ce va sosi clipa fericită după care tânjesc.

Cât timp vorbi Ricaredo, Isabela îl ascultă cu ochii plecaţi, arătând cu acel prilej. că de-o seamă cu frumuseţea îi ei a CWăţia, şi cu marca-i cuminţenie, sfiala.

Şi astfel, văzând că Ricaredo, tăcu, ea, curată, frumoasă şi cuminte, îi răspun se precum urmează:

— De când a vrut asprimea sau îndurarea cerului, căci nu ştiu pe seama căreia din aceste extreme s-o pun, să fiu smulsă de lângă părinţii mei, domnule Ricaredo, şi dată părinţilor domniei *tale*, recunoscătoare pentru nenumăratele dovezi de bunăvoinţă pe care mi le-au făcut, m-am hotărât ca voia mea să nu se abată nicicând de la voinţa lor, şi astfel, fără aceasta, mi-aş socoti ca pe o soartă nu bună. ci rea, nepreţuita bunăvoinţă ce vrei să-mi arăţi. De-ar fi să fiu cu ştirea lor atât de norocoasă încât să te merit, încă din clipa aceasta îţi dăruiesc simţământul îngăduit de dânşii, iar câtă vreme va mai întârzia ori nu va fi să fie, dorinţele domniei tale să ştie neslăbit că ale mele fi-vor veşnice şi curate şi-ţi vor dori nestrămutat tot binele pe care ţi-l poate da cerul.

Aici puse capăt Isabela vorbelor sale cinstite şi cuminţi, şi aici începu însănătoşirea lui Ricaredo şi începură să renască nădejdile părinţilor lui, care, în timpul cât el bolise, zăcuseră moarte.

Cei doi se despărţiră cu multă curtenie, el cu lacrimi în ochi, ea cu uimire 111 suflet văzându-l pe-al lui Ricaredo atât de subjugat iubirii pentru dânsa, după care acesta, sculându-se din pat, ca prin minune după cum li se păru părinţilor săi, nu vru să-şi mai ţină mult timp ascunse gând urile faţă de dânşii, şi-astfel, într-o bună zi, şi le destăinui mamei sale, spunându-i, la sfârşitul vorbirii, care fu îndelungată, că dacă nu-l căsătoresc cu Isabela, a i-o refuza pe ea ori a-l da morţii era totuna.

Cu asemenea vorbe, cu asemenea elogii ridică în slavă Ricaredo virtuţile Isabelei, încât mamei sale i se păru că Isabela ar fi fost cea amăgită dacă l-ar fi luat de bărbat pe feciorul ei. Îi dădu fiului ei nădejdi bune cum că avea să-l înduplece pe tatăl lui pentru a încuviinţa cu plăcere

ceea ce dânsa şi încuviinţase; şi aşa a fost. căci spunându-i bărbatului aceleaşi vorbe pe care i le spusese şi ei fiu-său, îl îndemnă să vrea ceea, ce. fiul lor dorea-atât de mult şi să născocească scuze care să împiedice căsătoria pusă aproape la cale cu fecioara din Scoţia.

lO*

La vremea aceea, Isabela avea paisprezece şi Ricaredo douăzeci de ani, şi la vârstă aceasta atât de verde şi înfloritoare, multă cuminţenie şi înţelepciunea lor cunoscută îi făceau bătrâni. Patru zile mai lipseau până la aceea când părinţii lui Ricaredo voiau ca fiul lor să-şi plece grumazul sub jugul cel sfânt al căsniciei, socotindu-se înţelepţi şi prea norocoşi că şi-o aleseseră drept fiică pe însăşi prizoniera lor, întrucât îi preţuiau mai mult zestrea virtuţilor decât marea bogăţie cu care li se îmbia scoţianca; pregătirile de sărbătoare erau în toi, rudele şi prietenii fuseseră poftiţi şi nu mai lipsea nimic altceva decât să aducă învoiala lor la cunoştinţa reginei, pentru că, fără voia şi consimţământul său nu se poate săvârşi nicio căsătorie printre cei cu sânge ilustru, dar, neîndoindu-se de încuviinţare, întârziaseră să i-o ceară.

Zic, dar, că aşa stând toate lucrurile, când mai erau doar patru zile până la cea a nunţii, într-o după-amiază întreaga bucurie le-a fost tulburată de către un trimis al reginei, care îi puse în vedere lui Clotaldo că maiestatea sa îi poruncea ca a doua zi de dimineaţă s-o aducă în faţa sa pe prizoniera lui, spaniola din Cádiz.

Clotaldo îi răspunse că va face foarte bucuros ceea ce îi poruncea maiestatea sa. Trimisul plecă şi lăsă inimile tuturor a pline de uluire, de tulburare şi frică.

— Vai – zicea doamna Cătălină –, dacă află regina că ani crescut-o pe fata asta în legea catolică şi de-aici ajunge să tragă încheierea că toţi cei din casa asta suntem creştini! Păi dacă regina o întreabă ce a-nvăţat în cei opt ani de când e prizonieră, ce-o să poată răspunde sărmănuţa de ea ca să nu ne osândească, oricât de mare i-ar fi cuminţenia?

Auzind acestea, Isabela îi spuse:

— Să nu te frământe, nicicum, stăpână, temerea aceasta, căci eu am încredere că, în clipa aceea, cerul, prin dumnezeiasca-i milostenie, are să-mi dea asemenea cuvinte, încât, nu numai să nu vă osândească, ci să fie şi în folosul domniilor voastre.

Ricaredo tremura, ca şi cum ar fi presimţit o nenorocire. Clotaldo căuta mijloace ca să-şi dea curaj în multa-i temere şi nu le găsea decât în marea sa încredere în Dumnezeu şi în prudenţa Isabelei, căreia îi ceru stăruitor se caute pe toate căile cu putinţă a nu-i osândi în calitate de catol ci, căci deşi în duh erau gata să sufere martiriul, trupul slăbănog respingea totuşi un asemenea drum amar

O dacă şi de multe ori îi încredinţă Isabela să fie siguri că din pricina ei nu avea să se întâmple nimic după temere: „şi bănuiala lor. Deoarece chiar dacă ea nu ştia atun îi cum avea să răspundă la întrebările ce aveau să i se pună în asemenea împrejurare, trăgea nădejde vie şi neîndoioasă că avea să răspundă astfel, încât, precum mai spusese, ră. – punsurile aveau să-i slujească drept chezăşie.

Noaptea aceea ţinură sfat despre multe lucruri, îndeosebi despre împrejurarea că regina, de-ar fi ştiut că erau a toţi e;, nu le-ar fi trimis o înştiinţare atât de blândă, de urce se putea trage încheierea că nu voia decât s-o vadă pe is. be a, a cărei frumuseţe şi-ale cărei înzestrări fără seamăn vor fi ajuns la urechile sale, ca şi la ale tuturor celor din oraş; dar şi numai pentru că nu i-o înfăţişaseră până atunci se făcuseră vinovaţi, vină de care găsiră cu cale să se dezvinovăţească spunând că, din clipa când intrase sub puterea lor, o aleseseră şi o desemnaseră drept soţie a fiului lor Ricaredo. Şi de-aici ieşeau însă vinovaţi, pentru că hotărâseră căsătoria fără învoirea reginei, deşi vina asta nu li se părea vrednică de o pedeapsă grea.

Cu asta se mai mângâiară şi rămaseră înţeleşi ca Isabela să nu se ducă îmbrăcată umil, ca o prizonieră, ci ca soţie, cum şi era, a unui soţ atât de nobil precum fiul lor. Hotărâţi în această privinţă, a doua zi o îmbrăcară pe

Isabela după moda spaniolă, cu o rochie lungă de atlaz verde cu despicături şi căptuşită cu zaraf în bogat, iar despicăturile împodobite cu „s”-uri de mărgăritare şi presărată peste tot cu perle nespus de bogate; colier şi cordon de diamante, şi cu evantai, după moda nobilelor doamne spaniole; înseşi cosiţele ei, dese. bălaie şi lungi, împletite şi stropite cu diamante şi mărgăritare, îi slujeau drept acoperământ. Cu această gătează cum nu se poate mai bogată, cu înfăţişarea ei mândră şi miraculoasa-i frumuseţe, Isabela se arătă în ziua aceea – Londrei într-o caleaşcă elegantă, şi pună cu sine. atârnând de vederea-i. sufletele şi ochii tuturor celor ce o priveau. O însoţeau Ciotă de soţia lui şi Ricaredo în caleaşca, iar călare, numeroase şi strălucite rubedenii de-ale lor. Clotaâdo vru să-i facă toată această cinste prizonierei sale spre a sili-o pe regină să o trateze ca pe soţia feciorului său.

Ajunşi, dar, la palat şi într-o sală mare unde se afla regina, Isabela intră acolo, dând despre sine cea mai frumoasă vădire ce putea încăpea într-o închipuire. Sala era mare şi spaţioasă, iar după doi paşi însoţitorii se opriră, Isabela mergând înainte şi, rămânând singură, apăru aidoma cum apare steaua căzătoare ce obişnuieşte a se mişca prin regiunea focului în nopţile senine şi liniştite sau aidoma unei raze de soare ce, la revărsatul zilei, se arată între doi munţi.

Toate acestea păru, şi chiar cometă, prognosticând incendiul mai mult decât al unui singur suflet din cele ce se aflau acolo şi pe care dragostea le aprinse cu razele celor doi sori frumoşi ai Isabelei, care, plină de umilinţă şi curtenie, merse de îngenunche în faţa reginei şi-i spuse în limba engleză:

— Deie-şi Maiestatea voastră mâinile acestei slugi a voastre, care de azi încolo se va socoti mai degrabă stăpână, de vreme ce a fost atât de norocoasă, încât a ajuns să vă vadă măreţia.

Regina rămase o bună bucată de vreme privind-o, fără a-i spune o vorbă, şi părându-i-se, după cum avea să-i spună mai târziu cameristei sale, că avea înaintea ochilor

un cer înstelat, ale cărui stele erau multele mărgăritare şi diamante purtate de Isabela, frumosu-i chip şi ochii ei soarele şi luna, şi ea toată, o nouă minune de frumuseţe.

Doamnele de onoare ce-o însoţeau pe regină ar fi vrut să fie numai ochi, ea să nu le scape nimic de privit la Isabela. Care-i lăuda vioiciunea ochilor, care culoarea obrajilor, care mândreţea trupului, care dulceaţa graiului, găsindu-se şi una care. din pizmă curată, zise:

— E bine spanioloaica, dar nu mă mulţumesc hainele ei.

După ce i se mai potoli niţel uimirea, regina îi spuse Isabelei, punând-o să se ridice r

— Vorbeşte-mi în limba spaniolă, copilă, căci o înţeleg bine1” 7 şi-mi va Zace plăcere.

Şi, întorcându-se către Clotaldo, spuse:

— Clotaldo, rău m-ai păgubit ţinându-mi atâţia ani sub obroc această comoară, dar e atât de bogată, că ţi-a stârnit lăcomia acum eşti silit să mi-o înapoiezi, fiindcă îmi aparţine de drept.

— Stăpână – răspunse Clotaldo. e mult adevăr în ceea ce spune Maiestatea voastră; îmi recunosc vina, dacă vină e, de a fi păstrat comoara asta ca să ajungă la desăvârşirea cuvenită pentru a se arăta în faţa ochilor Maiestăţii voastre, iar acum când a ajuns, aveam de gând s-o aduc sporită, cerând învoire Maiestăţii voastre ca Isabela să fie soţia fiului meu Ricaredo, şi să vă dau, înaltă Maiestate, prin ei doi, tot ce vă pot da.

— Până şi numele mă mulţumeşte – răspunse regina –, nu mai lipsea decât s-o cheme Isabela *Spaniola* ca să nu-mi mai rămână de dorit nicio desăvârşire într-însa. Ia seama însă. Clotaldo. că fără învoirea mea i-ai făgăduit-o feciorului domniei tale.

— E adevărat, doamnă – răspunse Clotaldo –, dar am făcut-o încredinţat că numeroasele şi deosebitele slujiri aduse de mine şi de înaintaşii mei acestei coroane ar putea, dobândi de la Maiestatea voastră şi alte bunăvoinţe mai anevoioase decât învoirea aceasta, cu atât mai mult cu cât fiul meu nici nu s-a căsătorit încă.

— Nici nu se va căsători – zise regina – cu Isabela până când n-o va merita prin el însuşi; vreau să spun că nu vreau să-i folosească întru aceasta nici slujirile domniei tale, nici ale înaintaşilor săi; el însuşi cată a se pregăti să mă slujească şi să merite prin el însuşi acest odor, căci o şi preţuiesc ca şi cum ar fi copila mea.

Cum auzi acest din urmă cuvânt, Isabela căzu iarăşi în genunchi înaintea reginei, spunându-i pe limba castiliană:

— Nenorocirile ce aduc asemenea pagube, serenisimă stăpână, trebuie socotite mai curând noroace decât năpaste; de vreme ce Maiestatea voastră mi-a dat numele de copilă a voastră, de ce rele m-aş mai putea teme sau ce fericiri n-aş putea nădăjdui?

Cu atâta graţie şi farmec spunea Isabela tot ce spunea, încât, regina o îndrăgi peste măsură şi porunci să rămână în slujba ei. Încredinţându-i-o unei mari doamne, marea sa cameristă, ca s-o înveţe felul ei de viaţă.

Ricaredo, care văzu că i se ia viaţa odată cu Isabela, fu cât pe ce să-şi piardă judecata, şi astfel, tremurând şi cu spaimă, se duse şi căzu în genunchi în faţa reginei, căreia îi spuse:

— Ca să o slujesc pe Maiestatea voastră nu-i nevoie să fiu îmboldit cu alte răsplăţi decât cele dobândaite de către părinţii şi strămoşii mei pentru că şi-au slujit regii. Dar dacă Maiestatea voastră doreşte să o slujesc cu noi dorinţe şi ambiţii, aş vrea să ştiu în ce fel şi prin ce îndeletnicire voi putea arăta că-mi îndeplinesc îndatorirea pe care mi-o dă Maiestatea voastră.

— Două nave – răspunse regina – sunt gata de plecare într-o expediţie corsărească şi comandant peste amândouă l-am numit pe haronul de Lansac; pe domnia ta te fac căpitan al uneia clin ele, pentru că sunt încredinţată că sângele din care te tragi va ţine locul anilor puţini ai domniei tale; şi gândeşte-te bine la favoarea ce-ţi fac, deoarece prin ea îţi dau prilej ca, arătându-te la înălţimea a ceea ce eşti, slujindu-ţi regina, să-ţi dovedeşti meritele minţii şi ale persoanei domniei tale şi să dobândeşti cea

mai bună răsplată pe care, după părerea mea, ţi-ai fi putut-o alege domnia ta însuţi; eu voi fi strajă Isabelei, deşi ea arată că straja cea mai adevărată îi va fi însăşi curăţia ei. Du-te cu Dumnezeu, căci dacă pleci îndrăgostit, după cum cred, îmi făgăduiesc izbânzi mari de pe urma isprăvilor domniei tale; norocos ar fi regele luptător care ar avea în oastea sa zece mii de soldaţi îndrăgostiţi, care ar trage nădejde că răsplata victoriilor lor va să fie putinţa de a se bucura de iubitele lor. Ridică-te, Ricaredo, şi vezi dacă ai sau vrei să-i spui ceva Isabelei, pentru că mâine are să aibă loc plecarea domniei tale.

Ricaredo sărută mâinile reginei, preţuind cum se cuvenea hatârul făcut de dânsa, şi-apoi merse de îngenunche în faţa Isabelei şi, vrând să-i vorbească, nu izbuti, fiindcă i se puse un nod în gât care-i legă limba, iar lacrimile îi năvăliră în ochi şi el se strădui să şi le-ascundă cât fu în stare, dar cu toate acestea nu şi le putu ascunde de ochii reginei, aceasta zicând:

— Nu-ţi fie ruşine, Ricaredo, să plângi, şi mei nu te dispreţui de a fi dat în împrejurarea aceasta semne atât de gingaşe ale inimii domniei tale, căci una e să lupţi cu duşmanii şi alta să-ţi iei rămas bun de la fiinţa iubită. Îmbrăţişează! Isabela, pe Ricaredo, şi dă-i binecuvântarea dumitale, fiindcă simţirea lui o merită din plin.

Isabela, rămasă fără grai şi uluită la vederea durerii şi umilinţei lui Ricaredo, pe care-l iubea ca pe soţul său, nu înţelese porunca reginei, ci prinse a vărsa lacrimi cu atâta neştiinţă de sine şi atât de liniştită şi de nemişcată, încât nu s-ar fi putut spune altfel decât că plânge o statuie de alabastru. Simţămintele celor doi îndrăgostiţi, atât de duioase şi atât de iubitoare, îi făcură să verse lacrimi şi pe mulţi dintre cei de faţă, iar Ricaredo, fără a mai scoate nicio vorbă şi fără a-i fi adresat vreuna Isabelei, după ce Clotaldo şi însoţitorii săi făcură o plecăciune reginei, ieşi din sală cu ei, plini toţi de compătimire, de ciudă şi de lacrimi.

Isabela rămase asemenea unei orfane ce tocmai şi-a îngropat părinţii şi temătoare ca nu cumva noua stăpână

să vrea a-i schimba obiceiurile în care o crescuse cea dintâi. În sfârşit, rămase acolo, şi peste două zile Ricaredo întinse pânzele, sfâşiat, printre multe altele, de două gânduri care-l scoteau din minţi. Unul era gândul că trebuia să facă isprăvi îndreptăţindu-l s-o merite pe Isabela, iar celălalt, că nu putea face niciuna dacă ar fi fost să-şi respecte crezul catolic, care-l oprea să tragă spada împotriva catolicilor, iar de n-o trăgea, avea să fie socotit fie drept creştin, fie drept laş, şi toate acestea erau în paguba vieţii şi ridicau stavilă în calea ambiţiei sale. Dar, în sfârşit, se hotărî să pună plăcerea de a fi îndrăgostit înaintea celei de a fi catolic, şi-n adâncul inimii ruga cerul, să-i hărăzească prilejuri în care, fiind şi viteaz, să poată fi şi creştin, izbutind s-o mulţumească pe regina sa şi s-o merite pe Isabela.

Şase zile plutiră cele două vase cu vânt prielnic, urmând drumul insulelor Azore, meleaguri pe unde niciodată nu lipsesc fie nave portugheze din Indiile Orientale, fie unele abătute, ce-au pierdut drumul spre cele Occidentale. Şi la sfârşitul celei de-a şaptea zile se pomeniră izbiţi de un vânt năprasnic, ce poartă în Marea Oceană1*8 alt nume decât în Mediterana, unde i se zice de Miazăzi, care vânt s-a dovedit atât de neslăbit şi atât de tare, încât, fără a le mai îngădui să tragă la ţărmul insulelor, îi sili să alerge către Spania, şi în apropierea coastelor ei, la gura strâmtorii Gibraltar, descoperiră trei nave, una puternică şi mare, iar celelalte două mici: corabia lui Ricaredo se îndreptă spre nava-comandant spre a şti dacă generalul voia să pornească la atac împotriva celor trei nave pe care le zăriseră. dar înainte de-a ajunge, văzu înălţându-se pe arborele gabier mare un steag negru şi, apropiindu-se şi mai mult. auzi răsunând pe navă goarne şi trompete mohorâte, semne limpezi că murise fie generalul, fie alt nobil de pe corabie. Cu această spaimă, se apropiară cât să-şi poată vorbi, ceea ce nu mai făcuseră de la plecarea din port. Se înălţară glasuri de pe nava-comandant, cerându-i căpitanului Ricaredo să treacă la bordul ei, fiindcă generalul murise noaptea trecută de

apoplexie. Toţi se întristară, fără numai Ricaredo, care se bucură nu de răul generalului său. ci văzând că rămânea el liber să comande cele două nave. Întrucât aşa poruncise regina, ca, în lipsa generalului, să-i ia locul Ricaredo, aşa că acesta trecu sprinten pe nava-comandant, unde-i găsi pe unii plângându-l pe generalul răposat şi pe alţii bucurându-se de cel în viaţă; în cele din urmă, şi unii, şi alţii i se supuseră numaidecât şi-l aclamară ca general printr-o scurtă ceremonie, altceva neîngăduindu-le două dintre cele trei nave pe care le descoperiseră, şi care, îndepărtându-se de cea mare, se Îndrept au către cele două corăbii ale lor.

Văzură curând că erau galere, şi anume turceşti, după semi! unele de pe steaguri, ceea ce-l bucură tare mult pe Ricaredo, întrucât i se părea că, dacă i-o îngăduia cerul, putea face o pradă însemnată, fără să aducă atingere nici unui catolic. Cele două galere turceşti se apropiară ca să recunoască navele engleze, care nu purtau însemnele Angliei: ei pe cele ale Spaniei, ca să înşele pe oricine s-ar apropia ca să le recunoască, spre a nu fi luate drept nave de corsari. Turcii crezură că aveali de-a face „cu Corăbii abătute din drumul Indiilor şi că le puteau cuceri lesne.

Se apropiară încetul cu încetul, şi Ricaredo le lăsă anume să vină, până când le avu în bătaia tunurilor sale, cărora le porunci să deschidă focul într-o clipă atât de nimerită, încât cu cinci ghiulele lovi în plin una din galere, cu atâta furie, încât o sfărâmă toată la mijloc; numaidecât luă bandă 149 şi începu să se scufunde fără scăpare. Cealaltă galeră, văzând cumplitul deznodământ, îi veni în ajutor cu mare grabă şi-o duse la adăpostul navei celei mari. Dar Ricaredo, cu corăbiile-i iuţi şi uşoare, plutind înainte şi înapoi de parcă ar fi avut vâsle, porunci să fie încărcată iarăşi toată artileria şi-i urmări până la navă, împroşcându-i cu nenumărate ghiulele.

De îndată ce ajunseră lângă corabie, cei de pe galera deschisă îşi părăsiră vasul şi căutară să se refugieze pe corabie. Ricaredo, văzând aceasta. În timp ce galera

teafără era ocupată de cea înfrântă, se năpusti asupră-i cu cele două corăbii ale sale şi, fără a-i lăsa timp nici să facă volta, nici să se folosească de vâsle, o prinse la strâmtoare, aşa încât turcii dădură. şi mai abitir să se adăpostească pe ea, nu ca să se apere, ci ca să-şi salveze până una-alta măcar vieţile.

Creştinii, care alcătuiau echipajele galerelor, smulgându-şi belciugele şi rupându-şi lanţurile, amestecaţi cu turcii, se refugiară şi ei pe corabie, şi-n vreme ce se căţărau pe bordaj, cei de pe corăbii trăgeau cu archebuzele ca la ţintă numai în turci, căci Ricaredo poruncise ca în creştini să nu tragă nimeni. Astfel, mai toţi turcii fură ucişi, iar pe cei ce apucară a se sui pe navă, creştinii, amestecaţi cu ei şi folosindu-se chiar de armele lor, îi făcură harcea-parcea, căci puterea vitejilor, când cad, trece în slăbiciunea celor ce se ridică. Şi aşa, încălziţi de gândul că navele, engleze erau spaniole, creştinii făcură minuni pentru libertatea lor. În cele din urmă, după ce-i omorâră pe aproape toţi turcii, câţiva spanioli se aplecară peste copastia, navei şi le strigară celor pe care-i credeau spanioli să vină şi să se bucure de răsplata biruinţei.

Ricaredo îi întrebă pe spanioleşte ce navă era aceea.

Îi răspunseră că era o corabie ce venea din Indiile portugheze, încărcată cu mirodenii şi cu atâtea mărgăritare şi diamante, încât făcea peste un milion în aur, şi că din pricină furtunii fusese împinsă prin părţile acelea, distrusă toată şi lipsită de artilerie, deoarece o aruncaseră în mare, cu echipajul bolnav şi aproape mort de sete şi de foame, iar cele două galere, ce erau ale corsarului Mami Arnăutul 150, o capturaseră în ajun fără ca ea să se apere, şi că, după cum auziseră spunându-se, întrucât nu puteau trece atâtea bogăţii pe cele două vase ale lor, o remorcau ca să o ducă pe râul Larache m, aflat prin apropiere.

Ricaredo le răspunse că dacă-şi închipuiau cumva că cele două corăbii erau spaniole, se înşelau, căci nu erau decât ale doamnei regine a Angliei, veste ce-i puse pe gânduri şi-i înfricoşa pe cei ce-o ascultară, crezând, cum erau îndreptăţiţi să creadă, că dintr-o capcană căzuseră în

alta. Ricaredo însă le spuse să nu *se* teamă de nimic rău şi să fie siguri că-şi vor redobândi libertatea, cu condiţia să nu încerce a se apăra.

— Nici nu-i cu putinţă să ne apărăm – răspunseră ei –, pentru că, după cum am spus, nava aceasta nu are artilerie şi nici noi nu avem arme, aşa încât suntem siliţi să apelăm la bunăvoinţa şi mărinimia comandantului vostru. Căci ar fi drept ca acela care ne-a slobozit din nesuferita robie a turcilor să ducă şi mai departe un hatâr şi-o binefacere atât de mare, deoarece asta-l va putea face faimos în toate părţile, şi vor. fi nenumărate, unde are să ajungă vestea acestei victorii de neuitat precum şi a generozităţii sale, ce ne dă mai multe temeiuri de nădejde decât de teamă.

Lui Ricaredo nu-i părură proaste vorbele spaniolului şi, chemându-i la sfat pe cei de pe nava sa, îi întrebă ce s-ar putea face ca să-i trimită pe toţi creştinii în Spania, fără a se vedea primejduiţi ei înşişi de vreo întorsătură fatală dacă numărul lor mare i-ar fi însufleţit cumva să se răscoale.

Se auziră păreri cum că să-i treacă unul câte unul pe nava lor şi, pe măsură ce vor ajunge, să-i ucidă sub punte, şi-n felul acesta să-i omoare pe toţi şi să ducă la Londra corabia cea mare, fără niciun fel de temere sau grijă.

La aceasta. Ricaredo răspunse:

— Deoarece Dumnezeu ne-a făcut o milostenie atât de mare, dându-ne atâta bogăţie, nu vreau să-i răspund cu suflet crud şi nerecunoscător şi nici nu-i bine ca ceea ce ai putea dezlega cu dibăcia, să dezlegi cu sabia, aşa încât sunt de părere să nu moară niciun creştin catolic, nu pentru că aş ţine la ei, dar pentru că ţin tare mult la mine însumi, şi aş vrea ca isprava de astăzi nici mie şi nici vouă, care mi-aţi fost tovarăşi într-însa, să nu ne dea, amestecat cu numele de viteji, renumele de cruzi, fiindcă niciodată vitejiei nu i-a stat bine alături de cruzime. Ce trebuie făcut e ca toată artileria de pe una din navele. acestea să fie trecută pe marea corabie portugheză, fără a lăsa pe navă alte arme sau altceva în afară de hrană şi. echipând

corabia cu oamenii noştri, o vom duce în Anglia, iar spaniolii se vor duce în Spania.

Nimeni nu cuteză a se împotrivi propunerii lui Ricaredo, iar unii îl socotiră viteaz şi mărinimos şi cu înţelegere dreaptă; alţii îl judecară în sinea lor ca fiind mai catolic decât se cuvenea. Luând, prin urmare, hotărârea aceasta, Ricaredo trecu împreună cu cincizeci de archebuzieri pe corabia portugheză, toţi cu ochii în patru şi cu feştilele aprinse; găsi pe corabie aproape trei sute de inşi, dintre cei ce scăpaseră de pe galere. Ceru numaidecât registrul corăbiei şi acelaşi om care-i vorbise înainte de la copastie îi răspunse şi acuma, spunându-i că registrul fusese luat de corsarul de pe galere, care se înecase cu ele. Puse îndată troiiul în ordine şi, alipindu-şi cea de-a doua navă de corabia cea mare, cu uimitoare iuţeală şi cu ajutorul unor cabestane foarte puternice, trecură artileria de pe micul vas pe corabia cea mare.

Apoi, ţinându-le o scurtă cuvântare creştinilor, le porunci să treacă pe vasul părăsit, unde găsiră hrană din belşug, pentru mai bine de o lună şi chiar pentru mai mulţi oameni; şi pe măsură ce se îmbarcau, dădu fiecăruia câte patru scuzi de aur spanioli, ce pusese să fie aduşi de pe nava sa, pentru a-şi acoperi măcar în parte nevoile când aveau să ajungă pe uscat, acesta fiind atât de aproape, încât se zăreau de acolo munţii cei înalţi Abila şi Calpe i52.

Toţi îi aduseră nesfârşite mulţumiri pentru milostenia ce le-o făcea; iar ultimul gata să se îmbarce fu acela ce vorbise în numele celorlalţi şi care-i spuse:

— M-aş socoti şi mai norocos, viteazule cavaler, dacă m-ai lua cu tine în Anglia în loc să mă trimiţi în Spania, pentru că, deşi e patria mea şi n-am plecat decât acum şase zile câintr-însa, nu pot găsi acolo altceva decât prilejuri de întristări şi doruri. Află, domnule, că, odată cu pierderea Cádiz. – ului, care s-a petrecut acum vreo cincisprezece ani l-am pierdut o fiică, pe care englezii trebuie s-o fi dus în Anglia, şi odată cu ea mi-am pierdut şi tihna bătrâneţii şi lumina ochilor mei, cărora, de când n-au mai văzut-o pe ea. nu le-a mai fost dat să vadă niciodată

ceva ce să le fie pe plac. Greaua mâhnire în care m-a lăsat pierderea ei, ca şi cea a averii mele, ce mi-a dispărut de asemenea, m-au adus într-o asemenea stare, încât n-am mai vrut şi nici n-am mai putut să mă îndeletnicesc cu neguţătoria, mulţumită căreia îmi câştigasem faima de a fi cel mai bogat negustor din tot oraşul. Şi acesta era adevărul, căci în afară de credit, care îmi era de mai multe sute de mii de scuzi, averea dindărătul porţilor casei mele făcea mai bine de cincizeci de mii de ducaţi. Am pierdut totul, dar n-aş fi pierdut nimic dacă n-aş fi pierdut-o pe fiica mea. După această nenorocire obştească şi, în acelaşi timp, atât de privată, nevoia m-a hărţuit într-atâta, încât, nemaiputându-i face faţă, soţia mea, femeia aceea tristă ce şade colo, şi cu mine ne-am hotărât să plecăm în Indii, refugiu obştesc al săracilor cu inimi mari, şi, îmbarcându-ne pe o navă curier acum şase zile, la plecarea din Cádiz aceste două vase de corsari au dat peste a noastră şi ne-au luat robi, împrejurare ce ne-a împrospătat nenorocirea şi ne-a întărit nenorocul, care ar fi fost şi mai mare dacă acei corsari n-ar fi capturat corabia portugheză, fapt ce i-a ţinut în loc, până când s-a întâmplat ceea ce văzuse şi dânsul.

Ricaredo îl întrebă cum o chema pe fiica lui. El îi răspunse că Isabel.

Cu asta, Ricaredo îşi întări bănuiala ce-i încolţise, şi anume că povestitorul era însuşi tatăl iubitei sale Isabela; şi, fără să-i dea vreo ştire despre dânsa, îi spuse că-i va duce cu toată plăcerea, pe el şi pe soţia lui, la Londra, unde s-ar putea să afle veşti despre cea căreia-i duceau dorul, îi puse, să treacă de îndată pe nava sa comandant, lăsând pe corabia portugheză marinari şi paznici destui. Chiar noaptea aceea ridicară pânzele şi se grăbiră să se depărteze ele coastele Spaniei, şi întrucât pe vasul robilor sloboziţi se aflau şi vreo douăzeci de turci, pe care Ricaredo îi pusese de asemenea în libertate, pentru a dovedi că se arată mărinimos datorită firii bune şi sufletului său generos, iar nu mânat de iubirea pentru catolici, îi rugă pe spanioli ca la întâiul prilej ce îi s-ar ivi să le dea slobozenie deplină şi turcilor, care-i rămaseră şi

ei recunoscători.

Vântul, ce dădea semne să fie prielnic şi larg în începu să se potolească un pic, liniştirea lui stârnind mare furtună ele temeri printre englezi, care dădeau vina pe Ricaredo şi pe generozitatea lui, spunându-i că cei sloboziţi puteau duce în Spania vestea celor petrecute, iar dacă în port se aflau cumva galioane de război, o puteau porni în căutarea lor, aducându-i la ananghie şi în primejdie de moarte.

Ricaredo ştia bine că aveau dreptate, dar, biruindu-i pe toţi cu vorbe bune, îi linişti; mai mult însă îi domoli vântul care porni iar să sufle cu puteri proaspete, astfel încât, dându-i toate pânzele, fără a mai fi nevoie să le strângă şi nici chiar să le slăbească, după nouă zile se văzură în dreptul Londrei şi, când se-ntoarseră victorioşi, trecuseră vreo treizeci de când plecaseră. Ricaredo nu voi să intre în port cu vădiri de bucurie, din pricina morţii comandantului său, şi astfel amestecă semnele vesele cu cele triste; uneori răsunau goarne voioase, alteori trompete mohorâte; uneori băteau tobele vesele şi răsunau arme înfiorate, cărora le răspundeau cu semne triste şi jalnice surlele.

De un catarg atârna, răsturnat, un steag semănat cu semilune: pe altul se vedea un stindard lung de taftă neagră, ale cărui vârfuri sărutau apa. În cele din urmă, cu aceste extreme atât de potrivnice. intră doar cu nava sa pe fluviul Londrei, deoarece corabia nu găsi în el adâncimea ce să i-o îngăduie, drept care rămase pe mare, mai departe.

Aceste vădiri şi semne atât de potrivnice umpleau de uimire poporul nesfârşit ce-i privea de pe ţărm. Cunoscură lesne, după anumite însemne, că nava aceea mai mică era vasul-comandant al baronului de Lansac, dar nu puteau pricepe cum de se schimbase cealaltă navă în corabia puternică ce rămăsese pe mare.

Dar din această nedumerire îi scoase viteazul Ricaredo, care sări în barcă, înarmat cu toate armele, bogate şi strălucitoare, şi care, pe jos, şi fără a mai aştepta

altă suită afară de o mulţime nenumărată ce se ţinea după dânsul, se duse la palat, unde regina, ieşind într-un pridvor, se şi afla în aşteptarea veştilor ce urmau a-i fi aduse despre nave. Împreună cu regina şi cu celelalte doamne era şi Isabela, îmbrăcată englezeşte, arătând însă la fel de bine ca şi în straiele castiliene. Înainte de a sosi Ricaredo, venise altcineva care o vesti pe regină cum că venea Ricaredo.

Isabela se înflăcără când auzi numele lui Ricaredo şi-n aceeaşi clipă fu încercată de teamă şi de speranţă la gândul întâmplărilor rele şi bune ale venirii lui. Ricaredo era mare de stat, nobil şi bine proporţionat, şi cum venea înarmat cu platoşă, umărar, grumăjer, brăţare şi pulpare, într-o armură milaneză cu unsprezece feţe lo3, gravate şi aurite, le apărea cum nu se poate mai mândru tuturor celor ce-l priveau; capul nu-i era acoperit de nicio chivără, ci de o pălărie cu bor larg, de culoare roşcată, cu o mare felurime de pene încrucişate după moda valonă; spada lată, centironul scump, pantalonii şviţereşti. Văzându-l cu această găteală şi cu pasul lui apăsat, se găsiră unii care-l comparară cu Marte, zeu al bătăliilor, iar alţii, îndemnaţi de frumuseţea chipului său, se zice că l-au comparat cu Venus, care, ca să-i joace un renghi lui Marte, se străvestise chiar aşa.

În sfârşit, ajunse în faţa reginei; îngenunchind, îi spuse:

— Înaltă Maiestate, în virtutea norocului vostru şi ca urmare a dorinţei mele, după ce generalul de Lansac a murit din pricina unei apoplexii, iar eu am rămas în locul său mulţumită generozităţii voastre, norocul mi-a hărăzit două galere turceşti care trăgeau după ele corabia aceea mare ce se zăreşte în larg. Le-am atacat, soldaţii voştri s-au bătut ca totdeauna; am scufundat vasele corsarilor. Pe unul din ale noastre, în regescul vostru nume, le-am dat libertate creştinilor scăpaţi din mâna turcilor; am aclas cu mine doar pe un bărbat şi o femeie de naţie spaniolă, care, după placul lor, au vrut să vină şi să vadă cu ochii lor măreţia voastră. Corabia e dintre cele ce vin din Indiile

portugheze şi, din pricina unei furtuni, a ajuns să cadă în puterea turcilor care, cu puţină osteneală, sau, mai bine zis, fără, au cucerit-o şi, după spusele unor portughezi dintre cei ce veneau cu ea, preţul mirodeniilor şi-al altor mărfuri, perle şi diamante, ce se găsesc într-însa trece de un milion în aur; nu ne-am atins de nimic şi nici turcii nu apucaseră s-o facă, deoarece totul a fost închinat de cer şi pus de mine sub pază pentru Maiestatea voastră, ia* pentru un singur giuvaer ce-mi veţi da, vă voi rămâne dator cu încă zece corăbii, giuvaer pe care Maiestatea voastră mi l-a şi făgăduit, şi anume pe buna mea Isabela; cu dânsa mă voi socoti bogat şi răsplătit, nu numai pentru această slujire, oricât ar fi ea, pe care am făcut-o Maiestăţii voastre, ci şi pentru multe altele pe care am de gând să vi le fac, spre a plăti măcar o parte din întregul, aproape nesfârşit, pe care mi-l oferă Maiestatea voastră prin acest giuvaer.

— Ridică-te, Ricaredo – răspunse regina – şi, crede-mă, dacă ar fi să ţi-o dau la preţul ei pe Isabela, aşa cum eu o preţuiesc, n-ai putea-o plăti nici cu ceea ce aduce corabia asta, nici cu tot ce a rămas în Indii. Ţi-o dau fiindcă ţi-am făgăduit-o şi fiindcă ea este vrednică de domnia ta şi domnia ta de dânsa. Numai bărbăţia domniei tale o merită; dacă domnia ta ai păstrat giuvaerele de pe corabie pentru mine, eu ţi-am păstrat giuvaerul acesta pentru domnia ta, şi chiar de ţi-ar părea că nu fac mare lucru restituindu-ţi ceea ce-ţi aparţine, ştiu că-ţi fac astfel un mare hatâr; căci odoarele ce le cumperi cu doruri, avându-şi preţuirea în sufletul cumpărătorului, atâta fac cât face un suflet, încât nu sunt bogăţii pe pământ cu care să le preţuieşti. Isabela e a domniei tale, iat-o; când vrei, o poţi lua în deplină stăpânire, şi cred că va fi şi pe placul ei, pentru că este cuminte şi va şti să cântărească darul prietenesc pe care i-l faci, căci nu vreau să-l numesc hatâr, ci dar prietenesc, întrucât vreau să păstrez numai pentru mine faima că eu singură pot face hatâruri; du-te de odihneşte-te şi vino să mă vezi mâine, căci vreau *ss – ti* aud jij Nuvele exemplare mai amănunţit isprăvile, şi adu-mi-i şi pe cei doi despre

care zici că au vrut să vină de bunăvoie să mă vadă, căci – vreau să le arăt mulţumirea mea.

Ricaredoai sărută mâinile pentru multele hatâruri ce i le făcea.

Regina intră într-o încăpere, iar doamnele îl înconjurară pe Ricaredo, şi una dintre ele, care legase o mare prietenie cu Isabela, pe nume doamna Tansi15G, socotită drept cea mai cuminte, mai îndrăzneaţă şi mai glumeaţă dintre toate, îi spuse lui Ricaredo:

— Ce-i asta, domnule Ricaredo, ce-i cu armura aceasta? îţi închipuiai oare că vii să te baţi cu vrăjmaşii domniei tale? Zău, aici toate îţi suntem prietene, fără numai doamna Isabela, care, ca spaniolă ce este, e silită să nu-ţi poarte bunăvoinţă.

— Aminteascăşi doamna Tansi că îmi poartă niţică bunăvoinţă, căci dacă am rămas în amintirea ei – zise Ricaredo – ştiu că simţămintele îi vor fi bune, deoarece în marile-i merite, în mintea deosebită şi-n rara-i frumuseţe nu poate încăpea urâţenia nerecunoştinţei.

La care Isabela răspunse:

— Domnule Ricaredo, de vreme ce trebuie să fiu a domniei tale, e în căderea dumitale să obţii de la mine toată mulţumirea pe care o voieşti, ca răsplată a laudelor ce mi le-ai adus şi-a hatârurilor ce ai de gând să mi le faci.

Aceste vorbe cuviincioase şi altele asemenea lor a schimbat Ricaredo cu Isabela şi cu doamnele, printre care se afla o fetiţă de vârstă fragedă, care nu făcu altceva decât să-l privească pe Ricaredo tot timpul cât stătu acolo; îi ridica pulparele, ca să vadă ce purta sub ele, îi pipăia spada şi, cu nevinovăţie de copilă, voia ca armura să-i slujească drept oglindă, venind să se privească-n ea cât mai de aproape, iar după ce plecă, ea spuse:

— Acuma, doamnelor, îmi închipui că războiul trebuie să fie ceva nespus de frumos, deoarece şi între femei bărbaţii înarmaţi arată bine.

— Şi încă ce bine! – răspunse doamna Tansi –, iar dacă nu credeţi, uitaţi-vă la Ricaredo. arată ca şi cum însuşi soarele s-ar fi pogorât pe pământ şi-ar merge pe

stradă în veşmintele acelea.

K sera toate de vorba fetiţei şi de asemuirea nesăbuită a Tansiei, ba n-au lipsit nici clevetitori care socotiră drept o neobrăzare că Ricaredo venise la palat înarmat, deşi alţii îi scuzară, zicând că o putea face în calitate de soldat, ca să-şi arate vitejia chipeşă.

Părinţii, prietenii şi cunoscuţii săi îl primiră pe Ricaredo cu dovezi de dragoste adâncă. În noaptea aceea se făcură petreceri obşteşti la Londra, în cinstea izbânzii lui.

Părinţii Isabelei se şi aflau acasă la Clotaldo, căruia Ricaredo îi spusese cine erau, cerându-i să nu le dea nicio veste despre Isabela până ce nu le-o dădea el însuşi. Acelaşi consemn îl avură şi doamna Cătălină, mama sa, şi toţi slujitorii şi slujitoarele casei. Tot în noaptea aceea, cu multe vase, şalupe şi bărci şi cu un mai puţini ochi ce priveau toate acestea, începu descărcarea marii corăbii, care nici în opt zile nu izbuti să le dea multul piper şi alte mărfuri nespus de bogate închise în pântecele ei. În ziua ce urmă acestei nopţi, Ricaredo merse la palat, ducându-i cu sine pe tatăl şi pe marna Isabelei, îmbrăcaţi în straie noi, după moda englezească, şi spunându-le că regina vrea să-i vadă. Ajunseră cu toţii acolo unde regina stătea în mijlocul doamnelor sale, aşteptându-l pe Ricaredo, pe care vru să-l măgulească şi să-l ocrotească, ţinând. – o lângă dânsa pe Isabela, îmbrăcată în acelaşi veşmânt pe care-l purtase întâia dată, şi arătând acum nu mai puţin frumoasă decât atunci. Părinţii Isabelei rămaseră uluiţi şi încremeniţi la vederea unei asemenea întruniri de măreţie şi splendoare, îşi opriră privirile asupra Isabelei şi n-o recunoscură, deşi inima, presimţind parcă fericirea ce le stătea atât de aproape, începu să îi se zbată în piept, nu de o temere întristătoare, ci de nu ştiu ce desfătător, de nu înţelegeau ce poate fi.

Regina nu consimţi ca Ricaredo să stea în genunchi în faţa „ei, ci îi porunci să se ridice şi-l pofti să şadă pe un scaun fără spătar, pus acolo doar în acest scop, hatâr neobişnuit pentru firea trufaşă a reginei, încât unul îi

spuse altuia:

— Ricaredo nu şade azi pe scaunul pe care i l-au dat, ci pe piperul adus de el însuşi.

Sări altul şi zise:

— Acum se adevereşte ceea ce se spune îndeobşte, că darurile sfarmă stânci, fiindcă ce. e aduse de Ricaredo au înmuiat inima aspră a reginei noastre.

Sări altul şi zise:

— Acum, când e atât de bine înscăunat, vor cuteza unii, şi chiar mai mulţi, să-l facă de ocară.

Într-adevăr, de prilejul acelei noi cinstiri pe care i-o făcu regina lui Ricaredo se fo' osi pizma ca să se nască în multe piepturi ale celor ce-l priveau, pentru că nu-i hatâr făcut de un suveran favoritului său ce să nu fie ca o lance care străpunge inima invidiosului.

Regina vru să afle de la Ricaredo, în chip amănunţit, cum se desfăşurase bătălia cu vasele corsarilor; el povesti încă o dată, punând victoria pe seama lui Dumnezeu şi-a braţelor viteze ale soldaţilor săi, pe care-i lăudă pe toţi iao altă şi, distingând unele fapte ale câtorva ce se înălţase ră deasupra celorlalţi, o sili astfel pe regină să le facă tuturor a hatâruri, şi îndeosebi celor deosebiţi; iar când ajunse să povestească despre slobozenia pe care, în numele Maiestăţii sale, le-o dăruise turcilor şi creştinilor, spuse:

— Femeia şi bărbatul de colo – şi-i arătă pe părinţii Isabelei – sunt cei despre care vă spuneam ieri Maiestăţii voas re că, dornici să vă vadă măreţia, m-au rugat stăruitor să-i aduc cu mine; sunt din Cádiz şi din ceea ce mi-au povestit, ca şi după ce am văzut şi observat la dânşii, ştiu că sunt oameni de neam şi merituoşi.

Regina le porunci să se apropie. Isabela îşi înălţă ochii ca să-i privească pe cei ce ziceau că sunt spanioli, şi încă din Cádiz, dornică să afle dacă nu cumva îi cunoşteau din întâmplare pe părinţii săi. De îndată ce Isabela îşi înălţă ochii, şi-i aţinti asupră-i şi maică-sa, stând locului ca s-o privească mai cu luare-aminte, şi-n memoria Isabelei începură a se trezi nişte vestiri nedesluşite ce voiau să-i dea de înţeles că o mai văzuse cândva pe femeia din faţa

ei.

Tatăl ei era cuprins de aceeaşi tulburare, fără a se încumeta să se hotărască a da crezare adevărului pe care i-l arătau ochii. Ricaredo stătea cu ochii-n patru ca să vadă simţămintele şi mişcările pe care le făceau cele trei suflete şovăitoare şi descumpănite, stând atât de nehotărâte între da-ul şi nu-ul recunoaşterii. Regina îşi dădu seama de uluirea celor doi şi chiar de neliniştea Isabelei, căci o văzu asudând şi ridicând de multe ori mâna ca să-şi potrivească părul. Isabela dorea s-o audă vorbind pe-aceea despre care credea că e mama ei, gândind că poate urechile ar scoate-o din îndoiala în care o aruncaseră ochii.

Regina îi spuse Isabelei să le spună pe limba spaniolă femeii şi bărbatului aceluia să-i spună ce pricină îi făcuse să nu voiască a se bucura de libertatea dăruită de Ricaredo, când libertatea e lucrul cel mai iubit nu numai de către oamenii cu raţiune, dar chiar şi de către animale care sunt lipsite de ea.

Toate acestea o întrebă Isabela pe maică-sa, iar aceasta, fără un cuvânt de răspuns, rătăcită şi cu paşi aproape împleticiţi, se apropie de Isabela şi, nemaiţinând seama d respect, frică sau fereli curteneşti, duse mâna la urechea dreaptă a Isabelei şi descoperi o aluniţă neagră pe care-o avea acolo, ceea ce îi întări întru totul bănuiala şi, văzând lămurit că Isabela era fiica ei, o strânse-n braţe şi strigă, zicând:

— O, fiică a inimii mele, o scump odor al sufletului meu! – şi, nemaiputând urma, se prăbuşi fără cunoştinţă în braţele Isabelei.

Tatăl ei, la fel de duios pe cât de prevăzător, îşi vădi simţirea nu cu alte vorbe, ci doar vărsând lacrimi, care-i scăldară în linişte chipul şi barba venerabilă.

Isabela îşi alipi chipul de cel al mamei sale şi întorcând ochii către tatăl ei, îl privi în aşa fel, încât îl făcu să înţeleagă plăcerea şi mâhnirea ce-i umpleau sufletul văzându-i acolo.

Regina, uimită de asemenea întâmplare, îi spuse lui Ricaredo:

— Cred, Ricaredo, că după chibzuinţă domniei tale s-au orânduit vederile acestea, şi nu pot spune dacă au fost nimerite, deoarece ştim că la fel ucide o bucurie surprinzătoare cum ucide o tristeţe.

Şi zicând acestea se întoarse către Isabela şi o îndepărtă de maică-sa, care, după ce i se aruncă cu apă pe faţă, îşi veni în simţire şi, ceva mai stăpână pe minţile sale, căzu în genunchi în faţa reginei şi-i spuse:

— Ierte-mi Maiestatea voastră îndrăzneala, căci nu-i de mirare să leşini de bucuria găsirii unui odor atât de iubit.

Kegma îi răspunse că are dreptate, drept tălmaci slujindu-i ca să fie înţeleasă, Isabela, care, după cum s-a povestit, şi-a cunoscut părinţii şi părinţii ei au cunoscut-o pe dânsa, iar acestora regina le ceru să rămână la palat spre a putea pe îndelete să-şi vadă fiica, şi să-i vorbească, şi să se veselească împreună cu ea. Ceea ce-l bucură mult pe Ricaredo, şi din nou o rugă pe regină să-şi ţină cuvântul dat de a i-o da, dacă într-adevăr o merita, iar dacă tot nu o merita, o implora să-i poruncească de îndată să se îndeletnicească şi cu alte lucruri care să-l facă vrednic de a dobândi ceea ce dorea.

Regina pricepu lesne că Ricaredo era mulţumit de sine şi de marele-i curaj şi că nu era nevoie de noi încercări pentru a-l cântări, drept care-i spuse că peste patru zile avea să i-o încredinţeze pe Isabela, făcându-le celor doi toată cinstea ce-i stătea în putere. Cu acestea, Ricaredo îşi luă rămas-bun, nespus de mulţumit de apropiata nădejde pe care o nutrea de-a o putea avea în puterea-i pe Isabela fără teama de-a o pierde, aceasta fiind suprema dorinţă a îndrăgostiţilor.

Timpul goni, dar nu cu iuţeala pe care ar fi dorit-o Ricaredo, întrucât cei ce trăiesc cu nădejdile făgăduielilor viitoare, îşi închipuie mereu că timpul nu zboară, ci umblă cu picioarele trândăviei înseşi. Dar, în sfârşit, veni ziua, nu când Ricaredo gândea să-şi pună capăt dorinţelor, ci să găsească în Isabela noi haruri care să-l îndemne s-o iubească şi mai mult, de-ar fi fost cu putinţă mai mult. Dar

în acel scurt răstimp, când el credea că nava ursitei sale bune alerga cu vânt prielnic spre portul dorit, soarta potrivnică stârni pe marea lui o asemenea furtună, încât de mii de ori fu cât pe ce să-l înece.

Se întâmplă. aşadar, că marea cameristă a reginei, sub a cărei îngrijire se afla Isabela, avea un fecior în vârstă de douăzeci şi doi de ani, pe nume contele Arnesto. Măreţia stării sale, nobleţea sângelui, marea favoare de care se bucura mama lui din partea reginei, toate acestea, zic, îl făceau, mai mult decât se cuvenea, trufaş, înţepat şi încrezut. Arnesto acesta, prin urmare, se îndrăgosti de Isabela. atât de mistuitor, încât sufletul îi ardea ca para în lumina ochilor Isabelei şi, deşi în vremea cât Ricaredo lipsise îi dezvăluise cu anumite semne dorinţa sa, Isabela nu-I îngădui niciodată.

Şi cu toate că respingerea şi dispreţurile de la începutul iubirilor obişnuiesc a-i face pe îndrăgostiţi să se lase păgubaşi, asupra lui Arnesto lucrară dimpotrivă multele şi cunoscutele dovezi de dispreţ pe care i le dădu Isabela, fiindcă de gelozie se perpelea şi curăţia dânsei îl punea pe jăratic. Şi când văzu că Ricaredo, după părerea reginei, o merita pe Isabela şi că în scurt timp avea să-i fie încredkw ţaţă drept soţie, vru să-şi facă seama, dar înainte de ar< curge la un leac atât de mârşav şi de laş, vorbi cu maică-sa, spunându-i să o roage pe regină să i-o dea lui pe Isabela de soţie, că de nu, să ştie că moartea bătea la porţile vieţii lui.

Camerista rămase uluită de vorbele fiului său şi cum îi cunoştea asprimea firii nesăbuite şi dârzenia cu care i se înfigeau dorinţele în suflet, se temu ea nu cumva dragostea lui să ia o întorsătură nefericită. Totuşi, ca mamă, pentru care e firesc să dorească şi să se străduiască pentru binele copiilor săi, îi făgădui odraslei sale să-i vorbească reginei, nu cu nădejdea de-a obţine de la dânsa un lucru cu neputinţă, şi anume să-şi calce cuvântul dat, ci pentru a nu zice că n-a încercat, cum faci într-o împrejurare deznădăjduită, cele din urmă leacuri.

Şi fiind în dimineaţa aceea Isabela îmbrăcată din

porunca reginei atât de bogat, încât pana nuse-ncumetă s-o povestească, şi după ce însăşi regina îi atârr. à la gât un şirag de mărgăritare dintre cele mai frumoase ce se găsiseră pe corabie, preţuite la douăzeci de mii de ducaţi, şi-i puse un inel cu diamant, preţuit la şase mii de scuzi, şi în vreme ce toate doamnele se înflăcărau la gândul serbării aşteptate cu prilejul apropiatei nunţi, marea cameristă intră la regină şi-o imploră în genunchi să amâne căsătoria Isabelei cu încă două zile, căci şi numai cu acest hatâr pe care i l-ar face Maiestatea sa, ea s-ar socoti mulţumită şi răsplătită de toate hatârurile pe care le merita şi le aştepta pentru slujirile sale.

Regina vru să ştie mai întâi de ce-i cerea cu atâta înverşunare amânarcă aceea ce mergea în chip atât de vădit împotriva cuvântului pe care i-l dăduse lui Ricaredo, dar camerista nu vru să i-o spună până când nu consimţi să-i îndeplinească cererea, într-atâta era de dornică regina să a e pricina acelei rugăminţi.

Şi astfel, după ce camerista dobândi ceea ce dorea deocamdată, îi povesti reginei despre dragostea fiului ei şi în se temea că de nu i-o dădeau de soţie pe Isabela, aveaul să-şi facă seama, ori. să săvârşească vreo faptă nesăouită, şi că acele două zile i le ceruse pentru a-i da putinţă Maiestăţii sale să cugete la un mijloc bun şi potrivit spre a-l scăpa pe fiul ei.

Regina răspunse că, dacă nu-i pus în joc cuvântul său regesc, n-are decât să găsească ieşirea dintr-un labirint atât de închis, dar că nimic în lume n-ar face-o să şi-l calce şi că în? ele speranţele lui Ricaredo.

Camerista îi împărtăşi răspunsul acesta fiului ei, care, fără a mai zăbovi o clipă, mistuit de focul iubirii şi-al geloziei, se înarmă din cap până-n picioare şi, pe un cal voinic şi mândru, se duse în faţa casei lui Clotaldo şi, cu mari strigăte, ceru să se arate la fereastră Ricaredo, care tocmai atunci se îmbrăcase în veşmintele de mire şi era gata să plece la palat cu suita cerută de un atare act, dar auzind strigătele şi spunându-i-se cine le scotea şi-n ce chip venise, se arătă oarecum temător la o fereastră, şi

cum îl zări, Arnesto spuse:

— Ricaredo, ascultă cu luare-aminte ce vreau să-ţi spun. Regina, stăpâna mea, ţi-a poruncit să te duci s-o slujeşti şi să faci isprăvi care să te facă vrednic de neasemuita Isabela; te-ai dus şi te-ai întors cu corăbiile doldora de aurul cu care socoţi că ai putut s-o cumperi şi s-o meriţi pe Isabela, şi chiar dacă regina, stăpâna mea, ţi-a făgâduit-o, a făcut-o crezând că la curtea sa nu mai e nimeni care s-o slujească mai bine decât tine şi nici mai îndreptăţit prin titlul său de nobleţe să o merite, şi aici se prea poate să se fi înşelat, şi astfel, îmbrăţişând această părere, care pentru mine e adevăr dovedit, zic că nici n-ai făcut ceva care să te îndreptăţească a o merita pe Isabela, nici nu vei putea face vreodată ceva ce să te înalţe la o asemenea fericire; şi având în vedere că nu o meriţi, dacă vrei cumva să mă contrazici, te provoc la duel pe viaţă şi pe moarte.

Contele tăcu şi Ricaredo îi răspunse precum urmează:

— Cu niciun chip nu sunt dator să ies în întâmpinarea provocării domniei taie, domnule conte, fiindcă eu unul mărturisesc nu numai că n-o merit pe Isabela, ci şi că n-o merită niciunul dintre cei ce trăiesc astăzi pe lume; aşa că, de vreme ce mărturisesc ceea ce spui şi domnia ta, încă o dată zic că provocarea domniei tale nu mă priveşte; o accept însă din pricina îndrăznelii pe care ai avut-o ca să mă provoci.

Zicând acestea, plecă de la fereastră şi-şi ceru iute armele. Se tulburară părinţii săi şi toţi cei ce veniseră să-l însoţească în drumul la palat; printre cei mulţi ce-l văzuseră pe contele Arnesto înarmat şi-i auziseră strigătele de provocare se găsi şi cineva care se duse la regină şi-i povesti totul, iar aceasta porunci căpitanului gărzii sale să meargă şi să-l areseze pe conte. Căpitanul se grăbi atât de tare, încât ajunse ch ar în clipa când Ricaredo ieşea din casă înarmat, cu armura cu care debarcase, şi călare pe un cal frumos.

Când îl văzu pe căpitan, contele îşi închipui

numaidecât cu ce scop vine şi hotărî să nu se lase arestat, şi, ridicând glasul împotriva lui Ricaredo, zise:

— Vezi acum, Ricaredo, piedica ivită; de vei avea poftă să mă pedepseşti, mă vei căuta; şi după cât poftesc eu să te pedepsesc, te voi căuta de asemenea, şi deoarece doi care se caută lesne se găsesc, să lăsăm pentru acel prilej împlinirea dorinţelor noastre.

— Sunt mulţumit – răspunse Ricaredo.

Într-acestea sosi căpitanul cu toată garda sa şi-i spuse contelui să se predea în numele Maiestăţii sale.

Contele răspunse că aşa va face, dar nu ca să fie dus în altă parte decât în faţa reginei.

Căpitanul se mulţumi cu aceasta şi, luându-l în mijlocul gărzii, îl duse la palat în faţa reginei, care apucase a fi înştiinţată de către camerista sa despre marea dragoste nutrită de fiu-său pentru Isabela, iar camerista o implorase cu lacrimi în ochi să-l ierte pe conte, care, tânăr şi îndrăgostit fiind, era supus chiar unor greşeli mai mari.

Sosi Arnesto înaintea reginei, iar dânsa, fără a sta de vorbă cu el, îi porunci să lepede sabia şi să fie dus ca prizonier, într-un turn. Toate acestea sfâşiau inima Isabelei şi a părinţilor săi, care îşi vedeau atât de curând tulburată marea tihnei lor. Camerista o sfătui pe regină, pentru a linişti nenorocirea ce se putea în timpii între cimotiile ei şi cele ale lui Ricaredo, să înlăture pricina de la mijloc, şi anume pe Isabela, trimiţând-o în Spania, după care ar înceta urmările de temut, iar la toate aceste temeiuri, îl adăugă şi pe acela că Isabela era catolică şi atât de creştină, încât niciuna din încercările sale de-a o convinge, şi fuseseră multe, n-o putuseră clinti câtuşi de puţin din pornirea-i catolică.

La acestea, regina răspunse că pentru asta o preţuia şi mai mult, deoarece ştia atât de bine să apere legea în care o crescuseră părinţii ei, iar cât despre trimiterea ei în Spania, să n-o mai pomenească, pentru că prezenţa ei frumoasă şi multele-i haruri şi virtuţi îi făceau mare plăcere şi că, fără nicio îndoială, dacă nu în ziua aceea, atunci în altă zi, tot trebuia să i-o dea de soţie lui Ricaredo,

aşa cum îi făgăduise.

La această hotărâr-e a reginei, camerista rămase atât de nemângâiată, încât nu-i mai răspunse nimic; şi părându-i-se, aşa cum i se mai păruse odată, că dacă n-o înlătura pe Isabela de la mijloc nu mai era de găsit niciun mijloc spre a domoli firea cea aspră a fiului ei şi spre a-l îndupleca să facă pace cu Ricaredo, îşi puse-n cap să săvârşească una din cele mai cumplite cruzimi ce-a putut încăpea vreodată în cugetul unei femei nobile, şi încă al uneia de rangul ei, şi anume hotărârea ei a fost s-o ucidă cu otravă pe Isabela; şi cum firea mai tuturor femeilor e să fie iuţi şi hotărâte, chiar în după-amiaza aceea o otrăvi pe Isabela cu o dulceaţă pe care i-o dădu, silind-o s-o ia, sub cuvânt că ar fi fost bună la apăsarea de inimă *ce-o* simţea.

Nu trecu mult timp după ce o luă, şi Isabelei începu a i se umfla limba şi gâtul, a i se înnegri buzele, a-i răguşi glasul, a i se înceţoşa ochii şi a i se crâncena pieptul: toate acestea, semne limpezi că fusese otrăvită.

Doamnele de onoare dădură fuga la regină, povestindu-i ce se întâmpla şi adeverindu-i că nelegiuirea aceea o săvârşise camerista. Reginei nu i-a fost greu să creadă şi merse numaidecât s-o vadă pe Isabela, care stătea să-şi dea duhul.

Regina porunci să fie chemaţi grabnic doctorii săi, iar până veniră ei, puse să i se dea o mare câtime de prafuri de unicorn J58, împreună cu alte multe antidoturi pe care domnitorii cei mari obişnuiesc’s; a le aibă la îndemână pentru nevoi asemănătoare. Veniră doctorii şi întăriră leacurile, şi-o rugară pe regină s-o silească pe cameristă a spune ce fel de otravă îi dăduse, căci nu mai încăpea îndoială că ar fi otrăvit-o altcineva în afara ei. Ea mărturisi şi, cu ştirea asta, doctorii aplicară atâtea leacuri şi atât de eficace, încât cu ele şi cu ajutorul lui Dumnezeu, Isabela scăpă cu viaţă sau măcar cu speranţa de a scăpa.

Regina porunci să fie arestată camerista şi închisă într-o încăpere strâmtă din palat, cu gândul de-a o pedepsi pe măsura crimei sale, deşi ea se dezvinovăţea, zicând că prin uciderea Isabelei aducea o jertfă cerului, ştergând de

pe faţa pământului o catolică şi, odată cu ea, pricina încăierărilor fiului său. Veştile acestea triste, ajunse la urechile lui Ricaredo, îl duseră la un pas de pierderea minţilor; aşa arătau lucrurile pe care le făcea şi vorbele tânguitoare cu care se jeluia. Până la urmă, Isabela nu-şi pierdu viaţa, dar în schimbul ei, firea o lăsă fără sprâncene, fără gene şi fără păr, cu faţa buhăită, tenul dus, pielea scorojită şi ochii lăcrimoşi. Pe scurt, rămase atât de urâtă, încât, aşa cum până atunci păruse un miracol de frumuseţe, acum părea un monstru de urâţenie. Cei care-o cunoşteau socoteau ca pe o nenorocire mai mare că scăpase în felul acesta decât dacă ar fi ucis-o veninul.

Cu toate acestea, Ricaredo i-o ceru reginei şi-o imploră să i-o dea lui ca s-o ducă la el acasă, pentru că dragostea ce i-o nutrea trecea de la trup la suflet; şi că dacă-şi pierduse frumuseţea, Isabela nu se putea să-şi fi pierdut şi nesfârşitele virtuţi.

— Aşa este – zise regina –, ia-ţi-o, Ricaredo, şi ţine seama că duci un giuvaer nepreţuit. Închis într-o cutie de lemn grosolan; Dumnezeu ştie cât aş fi vrut să ţi-o dau aşa cum mi-ai încredinţat-o; de vreme ce însă nu-i cu putinţă, iartă-mă, şi poate pedeapsa pe care am să i-o dau celei ce-a săvârşit atare crimă va îndestula oarecum dorinţa de răzbunare.

Muite-i spuse Ricaredo reginei, dszvinovăţind-o pe cameristă şi implorând-o pe regină s-o ierte, întrucât dezvinovăţirile aduse erau de ajuns a face iertate şi mişelii mai mari. În sfârşit, îi fură încredinţaţi Isabela şi părinţii ei, iar Ricaredo îi duse acasă la el, vreau să zic la părinţii lui; mărgăritarelor bogate şi diamantului, regina le adăugă alte giuvaere şi veşminte ce învederară cât de mult o iubea pe Isabela, care, vreme de două luni, rămase la fel de urâtă, fără a da niciun semn de reîntoarcere la frumuseţea dintâi, dar la sfârşitul acestui răstimp începură a-i cădea cojile şi a-i apărea din nou tenul frumos.

În vremea aceasta, părinţii lui R. caredo, părându-li-se cu neputinţă ca Isabela să-şi mai revină vreodată, hotărâră să trimită după fecioara din Scoţia, cu care se

înţeleseseră, înainte de Isabela, să-l însoare pe Ricaredo, şi-o făcură fără ştirea lui, neîndoindu-se că frumuseţea prezentă a noii logodnice îl va face pe feciorul lor s-o dea uitării pe cea demult trecută a Isabelei, pe care aveau de gând s-o trimită în Spania cu părinţii ei, dânau-le atâta avere şi bogăţii, încât să le răscumpere toate pierderile din trecut. Nu trecu nicio lună şi jumătate când, fără ştirea lui Ricaredo, noua logodnică îi trecu pragul casei, cu o suită pe măsura ei, şi atât de frumoasă, încât, după ceea ce fusese odinioară Isabela, nu se mai găsea alta la fel de frumoasă în toată Londra.

Ricaredo se sperie la neaşteptata ivire a fecioarei, temându-se că sperietura sosirii ei avea să-i ia zilele Isabelei, şi astfel, ca să-şi potolească temerea, se duse la patul unde zăcea Isabela şi-o găsi în tovărăşia părinţilor săi, în faţa cărora spuse:

— Isabelă a. sufletului meu, părinţii mei, din marea dragoste ce mi-o poartă, nelămuriţi încă de multa-mi iubire pentru tine, au adus acasă pe o fecioară scoţiancă, cu care ei puseseră la cale să mă însoare înainte ca eu să fi ştiut cât preţuieşti tu, şi au făcut-o, după cum cred, cu gândul că marea frumuseţe a acestei fecioare mi-o va şterge din suflet pe-a ta, ce mi-e întipărită într-însul. Eu, Isabela, din clipa în care te-am îndrăgit, ţi-am nutrit altă iubire decât aceea ce-şi are sfârşitul şi teiui în împlinirea poftei senzuale, căci deşi frumuseţea ta trupească mi-a înrobit simţurile, virtuţile tale nesfârşi 1: e mi-au încătuşat sufletul într-atâta, încât, dacă frumoasă te-am iubit, urâtă te ador, şi ca să întăresc adevărul acesta, dă-mi mâna – şi dându-i ea mâna dreaptă şi prinzându-i-o el într-a lui, urmă zicând:

— Pe credinţa catolică în care m-au crescut părinţii mei creştini, iar dacă-i lipseşte cumva neştirbirea cerută, jur pe aceea păzită de pontiful romani, ea fiind cea pe care-o mărturisesc, în care cred şi pe care-o port în inimă, pe Dumnezeul adevărat ce ne aude acuma, îţi făgăduiesc, o, Isabela, jumătate a sufletului meu, să-ţi fiu soţ, şi-ţi şi sunt din clipa asta, dacă tu vrei să mă ridici la înălţimea de

a-ţi fi soţ.

Rămase încremenită Isabela auzind vorbele lui Ricaredo, iar părinţii ei uluiţi şi zăpăciţi. Ea nu fu în stare să zică ori să facă altceva decât să-i sărute ele multe ori mâna lui Ricaredo şi să-i spună cu glas înlăcrimat că-l acceptă ca soţ şi i se încredinţează ca roabă a lui. Ricaredo îi sărută faţa cea urâtă, de care nu îndrăznise niciodată să se apropie când era frumoasă. Părinţii Isabelei celebrară cu multe lacrimi duioase sărbătoarea logodnei. Ricaredo le spuse că avea să amâne căsătoria cu scoţianca, aflată în casa lor, aşa cum aveau să vadă mai pe urmă, iar când tatăl lui va vrea să-i trimită în Spania pe ei trei, să nu se împotrivească, ci să plece şi să-l aştepte la Cádiz sau la Sevilla vreme de doi ani, după care le dădea cuvântul că avea să fie cu dânşii, dacă cerul îi mai îngăduia să trăiască atâta, iar dacă va trece şi sorocul acesta, să fie încredinţaţi că o mare piedică sau, cel mai sigur, moartea se va fi pus de-a curmezişul drumului său.

Isabela îi răspunse că nu numai doi ani avea să-l aştepte, ci atâtva câţi îi mai rămâneau de trăit, până când avea să ştie neîndoios că el nu mai e în viaţă, căci clipa în care ar afla-o, ar fi şi cea a morţii ei. La aceste vorbe duioase, lacrimile tuturor a se reînnoiră şi Ricaredo plecă să le spună părinţilor săi că nu se va căsători şi nu-i va da mâna logodnicei sale, scoţianca, sub niciun motiv, până când nu se va duce mai întâi la Roma spre a-şi întări conştiinţa. Asemenea vorbe se pricepu să le spună lor şi rudelor ce veniseră cu Clisterna, cum o chema pe scoţiancă, încât, toţi fiind catolici, lesne l-au crezut, iar Clisterna se mulţumi să stea în casa socrului său până la întoarcerea lui Ricaredo, care ceru răgaz un an de zile.

Rămânând astfel înţeleşi, Clotaldo îi spuse lui Ricaredo că hotărâse a-i trimite în Spania pe Isabela şi pe părinţii ei, dacă avea să i-o îngăduie regina; poate că aerul patriei avea să grăbească şi să uşureze însănătoşirea, ce şi începuse a se arăta.

Ricaredo, ca să nu-şi dea în vileag planurile, îi răspunse cu nepăsare tatălui său, spunându-i să facă aşa

cum va crede că e mai bine, dar îl rugă stăruitor să nu-i ia Isabelei niciuna din bogăţiile dăruite de regină.

Clotaldo i-o făgădui şi chiar în ziua aceea se duse să-i ceară voie reginei atât ca să-l căsătorească pe fiul său cu Clisterna, cât şi ca să-i trimită în Spania pe Isabela şi pe părinţii săi.

Regina se arătă întru totul mulţumită şi găsi nimerită hotărârea lui Clotaldo; în aceeaşi zi, fără a mai aştepta încuviinţarea juriştilor şi fără s-o mai aducă în faţa judecăţii pe camerista ei, o condamnă să nu mai slujească niciodată în slujba de până atunci şi să-i plătească Isabelei zece mii de scuzi de aur, iar pe contele Arnesto, pentru provocarea la duel, – îl surghiuni pe şapte ani din Anglia.

Nu trecură nici patru zile, şi Arnesto se şi pregăti să plece întru ispăşirea surghiunului său, banii fiind şi ei strânşi. Regina chemă pe un negustor bogat care locuia la Londra, fiind însă francez, şi care avea legături în Franţa, Italia şi Spania, şi-i încredinţă cei zece mii de scuzi, cerându-i ţidule, ca să-i înmâneze tatălui Isabelei la Sevilla sau în alt loc din Spania.

Negustorul, după ce-şi scăzu dobânzile şi câştigul, îi spuse reginei că avea să treacă hârtiile, sigure şi chezăşuite, la Sevilla, asupra altui negustor francez, reprezentantul său, în felul următor: el avea să scrie la Paris, pentru ca acolo, prin alt reprezentant al său, să se întocmească ţidulele, astfel încât ele să fie datate din Franţa, şi nu din Anglia, legăturile dintre cele două regate nefiind îngăduite, şi că era de ajuns ca ei să ducă o misivă de înştiinţare din partea sa, fără dată, cu contrasemnele lui, pentru ca numaidecât negustorul din Sevilla, gata înştiinţat de cel din Paris, să le şi dea banii.

În sfârşit, regina luă asemenea chezăşii de la negustor, încât nu mai avu îndoieli în privinţa siguranţei plăţii. Şi mulţumindu-se cu atâta, porunci să fie chemat patronul unei corăbii flamande ce se pregătea să plece a doua zi în Franţa, doar ca să ia o dovadă dintr-un port al ei spre a putea intra în Spania sub cuvânt că vine din Franţa, iar nu din Anglia, şi-i ceru stăruitor să-i ia pe corabia lui pe

Isabela şi pe părinţii ei şi, cu deplină siguranţă şi bună îngrijire, să-i lase într-un port din Spania, întâiul în care avea să ajungă.

— Patronul, dornic să o mulţumească pe regină, spuse că va face întocmai şi-i va lăsa la Lisabona, Cádiz sau Sevilla.

Luând, aşadar, garanţiile de la negustor, regina trimise vorbă lui Clotaldo să nu-i ia Isabelei nimic din ce-i dăduse ea, atât giuvaere cât şi haine. A doua zi, Isabela şi părinţii săi veniră să-şi ia rămas bun de la regină, care-i primi cu mult drag. Regina le dădu scrisoarea negustorului şi alte multe daruri, atât în bani cât şi în alte lucruri de podoabă, pentru călătorie; Isabela îi mulţumi cu asemenea vorbe, încât iarăşi regina se simţi îndatorată să-i facă pururea hatâruri.

Îşi luă rămas bun de la doamnele de onoare, care, acum., când era urâtă, n-ar mai fi vrut s-o vadă plecând, slobode fiind de pizma ce le-o stârnea frumuseţea ei şi mulţumite să se bucure de vorbele-i de duh şi de iscusinţele sale.

Regina îi îmbrăţişă pe cei trei şi, după ce-i dădu în grija norocului şi-a patronului corăbiei şi-i ceru Isabelei să-i dea de ştire despre sosirea lor cu bine în Spania şi totdeauna despre sănătatea ei prin mijlocirea negustorului francez, îşi luă rămas bun de la Isabela şi de la părinţii ei, care se îmbarcară în aceeaşi după-amiază, nu fără lacrimi din partea lui Clotaldo şi a soţiei sale ca şi a tuturor celor ai casei lor, iubită fiind de toţi cum nu se poate mai mult. La despărţirea aceasta nu fu de faţă Ricaredo, care, ca să nu-şi dea în vileag simţirile duioase, rândui astfel ca nişte prieteni să-l ia la vânătoare. Darurile pe care-i le făcu doamna Cătălină Isabelei pentru călătorie au fost multe, îmbrăţişările nesfârşite, lacrimile din belşug, stăruinţele de a-i scrie nenumărate, iar mulţumirile Isabelei şi ale părinţilor ei au fost la înălţime pentru toate, aşa încât, deşi plânşi, i-au lăsat împăcaţi.

Seara, corabia înălţă pânzele şi, după ce ajunse cu vânt prielnic în Franţa şi luă de-acolo zapisele

trebuincioase spre a putea intra în Spania, în treizeci de zile trecu bara de la Cádiz, unde Isabela şi părinţii ei debarcară, şi cum toţi cei din oraş îi cunoşteau, fură primiţi cu dovezi de mare mulţumire. Primiră mii de felicitări pentru găsirea Isabelei şi pentru libertatea ce-o dobândiseră, atât de la maurii care-i luaseră în robie, întâmplare ce fusese cunoscută de la robii puşi în libertate. de generozitatea lui Ricaredo, cât şi pentru cea dobândită de la englezi.

În vremea aceasta Isabela începea a trage mari nădejdi să-şi recapete frumuseţea dintâi. Puţin mai mult de-o lună stătură la Cádiz, refăcându-se de pe urma ostenelilor călătoriei pe mare, şi apoi plecară la Sevilla ca să vadă dacă iese cu bine plata celor zece mii de ducaţi, pe care îi aveau traşi asupra negustorului francez. Două zile după sosirea la Sevilla, îl căutară, îl găsiră şi-i dădură scrisoarea negustorului francez din oraşul Londra.

El o recunoscu, dar spuse că până nu-i vin de la Paris poliţele şi scrisoarea de înştiinţare, nu le poate da banii, dar că aşteaptă înştiinţarea dintr-o clipă-n alta.

Părinţii Isabelei închiriară o casă arătoasă, peste drum de Sfânta Paula 1S9, din pricină că în acea sfântă mănăstire era călugăriţă o nepoată de-a lor, cu un glas fără pereche şi neîntrecut, atât ca să fie aproape de dânsa cât şi pentru că Isabela îi spusese lui Ricaredo că, de va veni s-o caute, are s-o găsească în Sevilla, şi către casa lor îl va îndruma verişoara ei, călugăriţa de la Sfânta Paula, iar pentru a da de aceasta nu era nevoie de altceva decât să întrebe de călugăriţa cu cel mai bun glas din mănăstire, căci semnele acestea nu le putea uita.

Încă patruzeci de zile întârziară să vină înştiinţările de la Paris, şi două zile după ce sosiră, negustorul francez îi încredinţă cei zece mii de scuzi Isabelei, iar ea părinţilor săi, şi cu aceşti bani şi cu alţii de care făcură rost vânzând câteva din multele giuvaere ale Isabelei, tatăl ei se putu reîntoarce la îndeletnicirea sa de negustor, nu fără uimirea celor ce-i cunoşteau marile pierderi. În sfârş. it, în câteva luni îşi refăcu creditul pierdut, iar frumuseţea Isabelei

reveni la starea-i dintâi în asemenea măsură, încât, când venea vorba de frumoase, toţi îi dădeau laurii spaniolei englezoaice, căci atât după numele acesta cât şi după frumuseţea sa, era cunoscută de tot oraşul. Prin mijlocirea negustorului francez din Sevilla, Isabela şi părinţii săi r. scriseră reginei Angliei despre sosirea lor, împreună cu mulţumirile şi supuseniile cuvenite multelor hatâruri primite din partea sa; de asemenea, îi scriseră lui Clotaldo şi doamnei sale Cătălină, Isabela numindu-i părinţi, iar părinţii ei stăpâni. De la regină nu primiră răspuns, dar de la Clotaldo şi de la soţia lui da, aceştia felicitându-i pentru sosirea cu bine şi înştiinţându-i că a doua zi după ce e. Înălţaseră pânzele, plecase şi fiul lor Ricaredo în Franţa, iar de acolo în alte părţi unde se cuvenea să meargă pentru liniştirea conştiinţei, la acestea adăugând alte vorbe şi veşti pline de dragoste şi numeroase urări. Misivă la care răspunseră cu alta pe cât de curtenitoare şi plină de iubire pe-atât de recunoscătoare.

Isabela îşi închipui numaidecât că Ricaredo nu putuse părăsi Anglia decât pentru a veni să o caute în Spania şi. Însufleţită de nădejdea asta, trăia cum nu se poate mai mulţumită şi se străduia să trăiască aşa încât, atunci când Ricaredo avea să sosească la Sevilla, la urechi, înainte de semnele casei, să-i ajungă faima virtuţilor ei. Rareori sau niciodată nu ieşea din casă, decât pentru a merge la mănăstire: nu se ducea la alte jubilee decât la cele ce se sărbătoreau în mănăstire. Din casa şi din paraclisul ei urma în gând, în vinerea mare, preasfânta oprire a crucii şi cele şapte pogorâri ale Duhului Sfânt1G0.

Nu se duse niciodată să vadă râul, nu trecu niciodată în Triana 16J, nu văzu bucurarea obştească de pe câmpul Tablada şi de la poarta Jerez 162, de ziua Sfântului Sebastian 163, prăznuit, dacă e senin, de atâta lume, încât nu poate fi cuprinsă într-un număr. Pe scurt, nu văzu nicio petrecere obştească şi nici altă serbare la Sevilla: nu se devota decât reculegerii sale, rugăciunilor şi bunelor gânduri, în aşteptarea lui Ricaredo.

Această mare sihăstrire a ei încinsese şi aprinsese dp

–rinţele nu numai ale fanţilor din mahala, ci şi ale tuturor acelora ce apucaseră s-o vadă o dată; de aici se născură muzici pe uliţa ei noaptea şi alergături ziua. Din refuzul ei de a se lăsa văzută şi din marea dorinţă a multora de-a o zări crescură veniturile codoaşelor, care se lăudau că sunt neîntrecute şi fără seamăn în ademenirea Isabelei; ba s-au găsit şi unii care au vrut să se folosească de aşa-numitele vrăji, ce nu-s decât înşelăciuni şi nerozii; dar la toate acestea Isabela rămânea ca o stâncă în mijlocul mării, pe care valurile şi vânturile o lovesc, dar n-o pot clinti.

Se şi scursese un an şi jumătate, când speranţa apropiată a celor doi ani făgăduiţi de Ricaredo începu şi mai vârtos decât până atunci să-i chinuiască inima Isabelei; şi când i se şi părea că soţul ei soseşte şi că-l are în faţa ochilor şi-l întreba ce piedici îl făcuseră să-ntârzie atâta, când îi şi ajungeau parcă la urechi dezvinovăţirile soţului ei, şi când ea îl şi ierta şi-l îmbrăţişa, şi-l întâmpina ca pe jumătatea sufletului ei, îi ajunse în mâini o scrisoare de la doamna Cătălină, datată din Londra, cu cincizeci de zile în urmă; era în limba engleză, dar, citind-o în spaniolă, văzu că glăsuia astfel:

„Fiică a sufletului meu, l-ai cunoscut bine pe Guillarte, pajul lui Ricaredo; a plecat cu dânsul în călătoria despre care te-am înştiinţat în altă scrisoare, şi în care Ricaredo pornise către Franţa şi alte meleaguri a doua zi după plecarea ta. Ei bine, Guillarte acesta însuşi, după şaisprezece luni de când nu mai ştiam nimic despre fiul meu, a intrat ieri pe poarta noastră cu vestea că Ricaredo a fost ucis mişeleşte în Franţa de către contele Arnesto. Gândeşte-te, fata mea, cum rămânem noi, tatăl său şi cu mine, şi logodnica lui după o asemenea veste, atât de cumplită, zic, că încă nu ne-a lăsat să ne dezmeticim din nenorocirea noastră. Uite ce te rugăm încă o dată Clotaldo şi cu mine, fată a sufletului meu, te rugăm să i te rogi lui Dumnezeu să aibă-n paza lui sufletul lui Ricaredo, căci merită din plin binefacerea asta, el care le-a iubit, cum ştii, atât de mult. Cere-i aşijderea Domnului nostru să ne dea nouă răbdare şi moarte bună, precum şi noi îl vom ruga şi

implora să-ţi dea ţie şi părinţilor tăi ani îndelungaţi de viaţă”.

Văzând scrisul şi semnătura, Isabela nu mai avu de ce să se îndoiască şi să nu creadă în moartea soţului său; îl cunoştea foarte bine pe pajul Guiilarte şi ştia că spune adevărul şi că de la sine n-ar fi vrut şi nici n-ar fi avut de ce să născocească acea moarte, şi cu atât mai puţin ar fi născocit-o mama lui, doamna Cătălină, neavând niciun interes să-i trimită veşti atât de triste. În sfârşit, nicio judecată pe care o dură, niciun lucru pe care şi-l închipui n-o putură abate de la gândul că vestea nenorocirii sale n-ar fi adevărată. După ce termină de citit scrisoarea, fără să verse lacrimi şi să dea semne de mâhnire dureroasă, cu faţa liniştită şi cu inima parcă împăcată, se ridică de pe un divan pe care stătea şi intră într-un paraclis şi, căzând în genunchi în faţa icoanei unui sfânt crucifix, făcu legământ de călugărire, căci o putea face, socotindu-se văduvă.

Părinţii săi îşi ascunseră şi-şi tăinipră cu înţelepciune suferinţă în care-i cufundase vestea cea tristă „ca să o poată mângâia pe Isa, bela în amărăciunea ei, dar dânsa, aproape mulţumită parcă de durerea sa, potolindu-şi-o cu sfânta şi creştineasca hotărâre pe care o luase, căuta ea să-i mângâie pe părinţii săi, destăinuindu-le planul ei, dar dânşii o sfătuiră să nu-l pună în faptă până ce nu aveau să se scurgă cei doi ani hotărâţi de Ricaredo ca soroc al venirii sale, căci în felul acesta s-ar întări adevărul despre moartea lui Ricaredo, iar ea cu mai multă siguranţă şi-ar putea schimba starea.

Aşa făcu Isabela, şi cele şase luni şi jumătate ce mai rămâneau pentru a se împlini cei doi ani le petrecu în pregătiri de călugăriţă şi punând la cale intrarea în mănăstire, după ce şi-o alesese pe aceea a Sfintei Paula, unde era verişoara ei.

Trecu sorocul celor doi ani şi veni ziua să îmbrace rasa. veste ce se răspândi în tot oraşul, şi atât cei ce-o cunoşteau din vedere pe Isabela cât şi cei ce-o cunoşteau numai după faimă umplură mănăstirea, iar mica depărtare de aici până la casa ei, ca şi faptul că tatăl ei îi poftise pe

prietenii lor, şi aceştia pe alţii, îi prilejui Isabelei unul din cele mai onorabile cortegii din câte se văzuseră la

Sevilla în împrejurări asemănătoare. Se aflau în el asistentul 164, vicarul general al bisericii şi locţiitorul arhiepiscopului, cu toate doamnele şi domnii nobili din oraş, atât de mare era dorinţa tuturor de a vedea soarele frumuseţii Isabelei, ce li se eclipsase de atâtea luni; şi cum se obişnuieşte ca fecioarele ce merg să îmbrace rasa călugărească să umble cât mai arătoase cu putinţă şi cât mai frumos gătite, ca unele ce în clipa aceea pun la bătaie toată eleganţa şi se leapădă de ea, vru şi Isabela să se îmbrace cât mai elegant cu putinţă, şi astfel îşi puse acelaşi veşmânt ce-l purtase când i se înfăţişase reginei Angliei, despre care s-a mai spus cât de bogat şi de strălucitor era. Ieşiră la lumină mărgăritarele şi faimosul diamant, cu colierul şi cordonul, de asemenea de mare preţ. Cu această găteală şi cu mândreţea sa, dând prilej tuturor să-l slăvească pe Dumnezeu pentru dânsa, ieşi Isabela din casă pe jos, căci, mănăstirea fiind atât de aproape, n-a mai fost nevoie de căleşti şi de trăsuri. Afluenţa lumii a fost atât de mare, încât regretară că nu se urcaseră în caleşti, deoarece n-aveau loc nici s-ajungă la mănăstire; unii îi binecuvântau pe părinţii ei, alţii cerul, că o înzestrase cu atâta frumuseţe; unii se ridicau în vârful picioarelor ca s-o vadă; alţii, după ce o văzuseră o dată, alergau înainte ca s-o mai vadă încă o dată; iar cel ce se arătă cei mai zelos, şi încă într-atâta, încât mulţi oameni îl luară la ochi, era un bărbat îmbrăcat în straiele celor răscumpăraţi din robie, cu o insignă a ordinului Trinităţii, semn că au fost răscumpăraţi prin pomana mântuitorilor lor.

Acest rob, aşadar, în clipa în care Isabela apucase să şi păşească cu un picior în încăperea de la poarta mănăstirii, unde veniseră în întâmpinarea ei, după cum se obişnuieşte, stareţa şi călugăriţele cu crucea, zise cu mari strigăte:

— Opreşte-te, Isabela, opreşte-te, căci atâta vreme cât eu sunt viu, tu nu poţi fi călugăriţă!

La strigătele acestea, Isabela şi părinţii săi întoarseră privirile şi văzură că, despicând toată mulţimea, venea către dânşii robul acela, căruia îi căzuse tichia albastră pe care o purta în cap şi lăsase vederii o hălăciugă încâlcită de fire de aur cârlionţate şi un chip precum carminul şi neaua, rumen şi alb, semne după care toţi cunoscură şi judecară că era străin.

În adevăr, căzând şi ridicându-se, ajunse unde stătea Isabela şi, luând-o de mână, îi spuse:

— Mă recunoşti, Isabela? Uite-mă, sunt Ricaredo, soţul tău.

— Da, te recunosc – zise Isabela –, dacă nu cumva eşti o nălucă ce vine să-mi tulbure tihna.

Părinţii ei îl apucară şi-l priviră cu luare-aminte, şi-n cele d: n urmă văzură că robul era Ricaredo, care, cu lacrimi în ochi, căzând în genunchi în faţa Isabelei, o imploră ca ciudăţenia straiului pe care-l purta să n-o împiedice să-l recunoască, şi nici starea lui umilă să n-o oprească a se ţine de cuvântul ce şi-l dăduseră ei doi. Isabela, în ciuda impresiei pe care i-o lăsase în amintire scrisoarea mamei lui Ricaredo, dându-i vestea morţii lui, vru să dea mai multă crezare ochilor ei şi adevărului pe care-l avea în faţă, şi astfel, îmbrăţişându-l pe rob, îi spuse:

— Domnia ta, fără doar şi poate, stăpâne drag, eşti singurul care mă va putea întoarce de la creştinească-mi hotărâre; domnia ta, domnule, eşti făr-ndoială jumătatea sufletului meu, deoarece eşti soţul meu adevărat; te am întipărit în memorie şi păstrat în suflet; veştile despre moartea domniei tale pe care mi le-a scris stăpâna mea şi mama domniei tale, dacă nu mi-au luat viaţa, m-au făcut s-o aleg pe cea monahicească, în care chiar în clipa aceasta voiam să intru şi să-mi duc zilele întru ea, dar de vreme ce Dumnezeu arată printr-o atât de dreapta oprelişte că alta-i voia lui, nici nu putem şi nici nu se cade să mă opun eu de una singură; vino, domnule, în casa părinţilor mei, care-i a domniei tale, şi-acolo îţi voi încredinţa deplina stăpânire asupra mea după rânduielile pe care le cere sfânta noastră credinţă catolică.

Toate aceste vorbe le auziră cei dimprejur, şi asistentul, şi vicarul, şi împuternicitul arhiepiscopului, şi, auzindu-le, se mirară şi rămaseră uluiţi, şi voiră ca neîntârtiat să li se spună ce este cu istoria aceea, cine era străinul şi despre ce căsătorie era vorba.

La toate acestea răspunse tatăl Isabelei, zicând că istoria aceea pretindea alt loc şi oarece răgaz pentru a fi spusă şi, ca atare, îi ruga din inimă pe toţi cei doritori s-o afle să binevoiască a face calea-ntoarsă până la casa lui, care era atât de aproape, şi acolo are să le fie istorisită în aşa chip, încât cu adevărat să rămână mulţumiţi şi uimiţi de măreţia şi ciudăţenia întâmplării aceleia.

La acestea, unul din cei de faţă ridică glasul şi zise:

— Domnilor, tânărul acesta e un mare corsar englez, pe care eu îl cunosc, şi el este acela care acum mai bine de doi ani le-a luat corsarilor din Alger corabia portugheză ce se înapoia din Indii; nu-ncape îndoială că el este, eu îl cunosc, fiindcă el mi-a dat libertate şi bani ca să mă-ntorc în Spania, şi nu numai mie, ci şi altor trei sute de robi.

La auzul acestor vorbe, mulţimea fremătă şi se înteţi dorinţa tuturor de-a şti şi de-a vedea faţa cea luminată a unor lucruri atât de încâlcite. În sfârşit, persoanele mai cu vază, printre care asistentul şi cele două feţe bisericeşti, se întoarseră din drum şi-o însoţiră pe Isabela acasă la ea, lăsându-le pe călugăriţe triste, nedumerite şi plângând ceea ce pierdeau, de vreme ce n-o mai aveau în tovărăşia lor pe frumoasa Isabela, care, ajunsă acasă, îi pofti pe domnii aceia să ia loc într-o sală mare. Şi cu toate că Ricaredo vru să-nceapă el a povesti istoria lor, gândi că era mai bine să se încreadă în limba şi înţelepciunea Isabelei, şi nu într-a lui, căci nu vorbea limba castiliană cu prea mare pricepere.

Amuţiră toţi cei de faţă, cu sufletele atârnate de vorbele Isabelei, şi aceasta îşi începu istorisirea, pe care eu o scurtez şi zic că a povestit tot ce i se întâmplase din ziua în care Clotaldo o răpise din Cádiz până când intră şi se întoarse acolo, povestind de asemenea bătălia dată de Ricaredo cu turcii; generozitatea cu care el se purtase faţă

de creştini, cuvântul pe care şi-l dăduseră ei doi de a-şi fi soţ şi soţie; făgăduiala celor doi ani; veştile ce-i sosiseră despre moartea lui, atât de neîndoielnice după dânsa, încă. t o aduseseră, după cum. văzuseră cu toţii, la hotărârea de a se călugări. Proslăvi generozitatea reginei, credinţa creştină a lui Ricaredo şi a părinţilor lui şi isprăvi cerând ca Ricaredo să istorisească tot ce i se întâmplase după plecarea lui din Londra şi până în clipa de faţă, când îl vedeau în straie de rob şi cu un însemn ce arăta că fusese răcumpărat din pomeni.

— Aşa este – zise Ricaredo –, şi-n vorbe puţine voi rezuma uriaşele mele munci. După ce, ca să scap de căsătoria, cu neputinţă de făcut, cu Clisterna, fecioara scoţiană catolică, cu care, după cum a spus Isabela, părinţii mei voiau să mă căsătorească, am plecat din Londra, luându-l cu mine şi pe Guillarte, pajul despre care mama a scris că a dus la Londra vestea morţii mele, am străbătut Franţa şi am ajuns la Roma, unde mi s-a bucurat sufletul şi mi s-a întărit credinţa; am sărutat picioarele Suveranului Pontif, mi-am spovedit păcatele cu cel mai mare duhovnic penitenţiar lG5, dânsul m-a dezlegat de ele şi mi-a dat dovezile trebuincioase care să-mi stea mărturie spovedaniei şi penitenţei, ca şi întoarcerii mele depline în sânul maicii noastre universale, Biserica. După aceea, am vizitat locurile pe cât de sfinte pe-atât de nenumărate ce se găsesc în acel sfânt oraş; iar din cei două mii de scuzi pe care-i aveam în aur, i-am dat o mie şase sute unui zaraf, care mi i-a tras în oraşul acela asupra unui anume Roqui, florentin 166. Cu cei patru sute ce-mi rămăseseră, am plecat, cu gândul să vin în Spania, spre Genova, unde auzisem că două galere ale acelei republici ar fi fost gata de plecare în Spania. Am ajuns cu Guillarte, sluga mea, într-o aşezare ce se numeşte Aquapendente şi care, mergând dinspre Roma spre Florenţa, e cea din urmă stăpânită de Papă, – şi într-o ospătărie sau un han, unde am mas, am dat de contele Arnesto, duşmanul meu de moarte, care, cu patru slujitori, travestit şi mascat, am înţeles că mergea la Roma, mai degrabă din curiozitate

decât pentru că era catolic. Am crezut, fără-ndoială, că nu mă recunoscuse; m-am închis într-o odaie cu slujitorul meu, grijuliu şi hotărât ca la căderea nopţii să mă mut în alt han. N-am făcut-o din pricină că marea nepăsare, pe care nu ştiu cum o arătau contele şi slujitorii lui, m-a încredinţat că nu mă recunoscuseră; am cinat la mine-n odaie, am zăvorât uşa, mi-am pus la-ndemână sabia; m-am lăsat în voia Domnului şi n-am vrut să mă culc. Slujitorul meu a adormit, iar eu am rămas picotind pe un scaun, dar puţin după miezul nopţii m-au deşteptat ca să mă „cufunde în somnul cel de veci; patru pistoale, cum aveam să aflu mai târziu, au descărcat asupra mea contele şi slujitorii săi şi, crezând că m-au omorât, cum caii le erau gata pregătiţi, sau şi dus, apunându-i hangiului să mă îngroape fiindcă eram de neam mare; şi zicând acestea, duşi au fost. Slujitorul meu, după cum mi-a spus mai apoi hangiul, trezit de zgomot, s-a aruncat pe-o fereastră ce dădea într-o curte şi, strigând: „Nenorocitul de mine, l-au omorât pe stăpânul meu!” a ieşit din han şi trebuie să fi fost cuprins de-o asemenea groază, încât se vede treaba că nu s-a mai oprit până la Londra, căci el a fost cel care a dus vestea morţii mele. Cei din ospătărie au urcat, m-au găsit străpuns de patru gloanţe şi de multe alice, dar toate în părţi unde rana nici uneia n-a fost mortală. Am cerut să fiu spovedit şi să mi se dea toate sacramentele, ca unui catolic creştin; mi s-au dat, am fost îngrijit şi n-am fost în stare s-o pornesc la drum vreme de două luni, după care am venit la Genova, unde n-am găsit alt mijloc de trecere decât în două feluri pe care le-am navlosit eu şi cu doi nobili spanioli: una ca să meargă înainte în recunoaştere, iar cealaltă în care să stăm noi.

Cu această măsură de prevedere, ne-am îmbarcat, navigând numai de-a lungul coastei, cu grijă să nu ne trezim în largul mării; dar ajunşi într-un loc numit cele trei Marii167, de pe coasta Franţei, în timp ce întâia noastră felucă mergea în recunoaştere, pe nepusă masă au ieşit dintr-un mic golf două galiote turceşti şi, luându-ne una dinspre larg şi cealaltă dinspre uscat, când să ne repezim

spre ţărm, ne-au tăiat drumul şi ne-au luat robi; după ce am urcat pe galiotă, ne-au despuiat până la piele, au jefuit felurile de tot ce era. Într-însele şi le-au lăsat să eşueze pe ţărm, fără a le scufunda, zicând că aveau să le mai fie de folos şi altă dată ca să le aducă şi altă pleaşcă, aşa numind ei prăzile luate creştinilor. Nu e greu de crezut dacă spun că m-a durut până-n fundul sufletului robia mea şi mai cu seamă pierderea dovezilor de la Roma, pe care, într-o cutie de tinichea, le ţineam împreună cu ţidula pentru cei o mie şase sute de ducaţi; soarta cea bună a vrut însă ca ea să încapă pe mâna unui rob spaniol creştin, care le-a păstrat, căci de-ar fi ajuns în puterea turcilor, ar fi trebuit să dau ca răscumpărare cel puţin cât glăsuia ţidula, pentru că ei ar fi dibuit a lui era.

M-au dus la Alger, unde i-am găsit îndeletnicindu-se cu răscumpărările pe părinţii Preasfintei Treimi168; am vorbit cu dânşii, le-am spus cine sunt şi, împinşi de milostenie, deşi eram străin, m-au răscumpărat în acest chip: au dat în schimbul meu trei sute de ducaţi, o sută pe loc, iar ceilalţi două sute când avea să se întoarcă vasul cu pomana pentru răscumpărarea părintelui mântuirii, care rămânea la Alger, ca zălog pentru patru mii de ducaţi, pe care-i cheltuise peste câţi avea: până la asemenea îndurare şi mărinimie ajunqe mila acestor părinţi care-şi vând slobozenia pentru slobozirea aproapelui şi rămân robi ca să-i răscumpere pe robi. Pe lângă binele libertăţii mele, am găsit şi cutia pierdută, cu dovezile şi ţidula; i-am arătat-o binecuvântatului părinte care mă răscumpărase şi i-am oferit încă cinci sute de ducaţi peste preţul răscumpărării mele. ca ajutor pentru zălogirea lui.

Aproape un an a întârziat până când s-a întors corabia cu pomenile, şi cele ce mi s-au întâmplat în anul acela, de le-aş putea povesti acum, ar fi altă istorie; voi spune doar că am fost recunoscut de unul dintre cei douăzeci de turci pe care i-am pus în libertate odată cu creştinii pomeniţi adineauri, şi el s-a arătat atât de recunoscător şi de ispravă, încât n-a vrut să mă dea în vileag, căci dacă turcii l-ar fi recunoscut în mine pe acela

ce le scufundase două nave şi le luase corabia cea mare venită din India, fie m-ar fi dus în faţa marelui turc, fie mi-ar fi luat viaţa; iar dacă m-ar fi înfăţişat marelui sultan, ar fi însemnat să nu mă mai văd slobod câte zile aveam.

În cele din urmă, părintele mântuitor a venit în Spania cu mine şi cu încă cincizeci de creştini răscumpăraţi. La Valencia am făcut procesiunea obştească, şi de-acolo fiecare a plecat încotro a vrut, cu însemnele slobozeniei sale, şi anume hăinuţele astea. Azi am ajuns aici în oraş, atât de dornic să o văd pe Isabela, soţia mea, încât, fără a mai zăbovi altundeva, am întrebat de mănăstirea aceasta, unde urmau a mi se da λ eşti despre soţia mea; ceea ce rai s-a-ntâmplat aici, aţi văzut cu ochii dumneavoastră; ceea ce mai rămâne de văzut sunt dovezile acestea, pentru ca istoria mea, care e deopotrivă miraculoasă şi adevărată, să poată fi întru totul adeverită.

Şi cum zise acestea, scoase dintr-o cutie de tinichea dovezile despre care vorbise şi i le înmână vicarului, care le văzu, împreună cu domnul asistent, şi nu găsi într-însele nimic în stare să pună la-ndoială cele povestite de Ricaredo. Şi pentru o şi mai bună adeverire a lor, rândui cerul să fie de faţă la toate acestea negustorul florentin, asupra căruia era trasă poliţa cu cei o mie şase sute de ducaţi, şi care ceru să i se arate ţidula şi, după ce-i fu arătată, o recunoscu şi-o acceptă numaidecât, pentru că el fusese de multe luni înştiinţat de această plată. Asta nu făcu decât să adauge minunare peste minunare şi uluire peste uluire.

Ricaredo spuse că oferă din nou cei cinci sute de ducaţi pe care-i făgăduise. Asistentul îl îmbrăţişă pe Ricaredo şi pe părinţii isabelei şi pe Isabela, punându-se la dispoziţia lor cu vorbe curtenitoare.

La fel făcură cele două feţe bisericeşti şi o rugară pe Isabela să aştearnă toată istoria aceea în scris, ca să o citească stăpânul lor, arhiepiscopul, iar dânsa le-o făgădui.

Marea tăcere pe care toţi cei de faţă o păstraseră ca să asculte ciudata întâmplare fu ruptă spre a se aduce laude Domnului pentru marile-i minuni şi după ce toţi, de

la mic la mare, îi felicitară pe Isabela, pe Ricaredo şi pe părinţii lor, îi părăsiră, iar dânşii îl implorară pe asistent să le cinstească nunta, pe care gândeau s-o facă peste opt zile. Asistentul le primi bucuros poftirea şi, peste opt zile, însoţit de cei mai de vază cetăţeni ai oraşului, luă parte la ea.

Prin asemenea ocoluri şi prin asemenea peripeţii şi-au recâştigat fiica şi şi-au refăcut averea părinţii Isabelei, iar ea, protejată de cer şi ajutată de multele-i virtuţi, în pofida atâtor neajunsuri, şi-a găsit un soţ atât de nobil ca Ricaredo, în a cărui tovărăşie se crede că mai trăieşte şi azi în casele pe care le-au închiriat, peste drum de Sfânta Paula, şi pe care mai apoi le-au şi cumpărat de la moştenitorii unui hidalg din Burgos, pe nume Hernando de Cifuentes.

Această nuvelă ne-ar putea învăţa cât poate virtutea şi cât frumuseţea, care şi împreună, şi fiecare în parte, sunt de ajuns ca să-i facă până şi pe duşmani să le îndrăgească, şi cum ştie cerul să scoată pentru noi, din cele mai mari potrivnicii ale noastre, foloasele cele mai mari.

NUVELA DESPRE LICENŢIATUL STICLOANŢĂ

I

Plimbându-se pe malurile râului Tormes, doi cavaleri studenţi găsiră pe-acolo, adormit sub un copac, un băiat în vârstă de vreo unsprezece ani, îmbrăcat ţărăneşte; porunciră unui slujitor să-l trezească; se trezi, şi-l întrebară de unde era şi cum se făcea de dormea în pustietatea aceea.

La care băiatul răspunse că a uitat numele locului său de baştină şi că merge la Salamanca în căutarea unui stăpân în slujba căruia să intre, necerând altceva decât să fie dat la învăţătură.

Îl întrebară dacă ştie să citească, răspunse că da şi, pe deasupra, să şi scrie.

— Atunci – zise unul dintre cavaleri – nu din lipsa ţinerii de minte ţi-ai uitat numele patriei tale.

— Oricare ar fi pricina – răspunse băiatul –, nici pe-al ei, nici pe-al părinţilor mei nu le voi mai şti până când nu voi putea să-i cinstesc şi pe ei, şi pe ea.

— Păi în ce fel ai de gând să-i cinsteşti? – întrebă celălalt cavaler.

— Cu studiile mele – răspunse băiatul –, devenind vestit prin ele, pentru că am auzit că din oameni se fac episcopii.

Acest răspuns îi îndemnă pe cei doi cavaleri să-l primească şi să-l ia cu = dânşii, dându-i învăţătură aşa cum se obişnuieşte să li se dea în acea universitate slujitorilor ce muncesc.

Băiatul spuse că-l cheamă Tomăs Rodaja, de unde stăpânii săi traseră încheierea, după nume şi port, că trebuie să fi fost fiul vreunui ţăran sărac. După câteva zile îl îmbrăcară în negru şi după câteva săptămâni Tomăs dădu dovezi că are o minte rară, slujindu-şi stăpânii cu atâta credinţă, promptitudine şi sârguinţă, încât, fără a lipsi o clipă de la cursurile lui, părea. că nu are altă îndeletnicire decât să-i slujească. Şi cum buna îndeplinire a datoriei de către slujitor îl îndeamnă pe stăpân să se poarte bine cu el, Tomás Rodaja ajunsese a nu mai fi slujitorul, ci tovarăşul stăpânilor săi. În sfârşit, în opt ani cât. stătu cu ei, îşi câştigă o asemenea faimă în universitate pentru mintea sa bună şi pentru remarcabila-i îndemânare, încât era preţuit şi iubit de tot felul de oameni. Studiul său principal au fost legile, dar cel mai mult se distingea în umanioare şi avea o memorie atât de fericită, încât era de-a dreptul uluitoare, ilustrându-şi-o într-atâta cu adânca-i înţelegere, încât nu era mai puţin faimos pentru aceasta din urmă decât pentru cea dintâi.

Se întâmplă că veni vremea când stăpânii lui îşi isprăviră studiile şi se înapoiară în locul de unde erau, şi anume într-unul dintre cele mai frumoase oraşe din Andaluzia, îl luară şi pe Tomás, care rămase cu dânşii câteva zile, dar cum era chinuit de dorinţa de a se întoarce la studiile sale şi la Salamanca, oraş ce le vrăjeşte voinţa de a reveni tuturor celor ce-au apucat să guste tihna

şederii într-însul, le ceru stăpânilor săi învoirea de a se întoarce. Ei, curtenitori şi mărinimoşi, i-o dădură, înlesnindu-l astfel încât, cu ceea ce-i dăruiră, se putea întreţine vreme de trei ani. Îşi luă rămas bun de la dânşii, arătându-şi în cuvinte potrivite recunoştinţa, şi plecă din Málaga, aceasta fiind patria stăpânilor săi; şi, pe când cobora coasta Zambrei, pe drumul spre Antequera, se întâlni cu un gentilom călare pe cal, îmbrăcat elegant în straie de drum şi însoţit de doi slujitori tot pe cai. I se alătură şi află că făcea aceeaşi călătorie ca şi el; făcură tovărăşie, sporovăiră despre una şi alta, şi-n câteva clipe, Tomás îşi învederă mintea cea rară, iar cavalerul generozitatea şi purtarea curtenitoare, şi spuse că era căpitan de infanterie în slujba Maiestăţii sale şi că stegarul său recruta compania pe lângă Salamanca. Lăudă viaţa soldăţească; îi zugrăvi în culori foarte vii frumuseţea oraşului Neapole, huzurul din Palermo, belşugul din Milano, petrecerile din Lombardia, mesele splendide din locande; îi descrise îmbietor şi fără greş cum e cu *a concea*, *patroane*; *pasa ici*, *manigoldo*; *adă la macat el a*, îi *polasiri*, *e* îi macarroni1U9. Ridică în slava cerului viaţa slobodă a soldatului şi libertatea din Italia „nu-i suflă însă o vorbă despre dârdâiala santinelelor, primejdia asalturilor, groaza bătăliilor, foametea asediilor, prăpădul minelor, împreună cu alte lucruri de aceiaşi soi, pe care unii le iau şi le socotesc drept adaosuri la greutatea vieţii de soldat, când de fapt sunt povara ei de căpetenie. Pe scurt, atâtea lucruri îi spuse şi atât de bine, încât cuminţenia lui Tomás Rodaja al nostru începu să se clatine, iar voinţa să-i îndrăgească viaţa aceea, atât de învecinată cu moartea.

Căpitanul, pe nume don Diego de Valdivia, 7 n, nespus de mulţumit de buna înfăţişare, mintea şi sprinteneala lui Tomás, îl rugă să meargă cu el în Italia, dacă vrea şi numai din curiozitatea de-a o vedea, el oferindu-i masa şi chiar, de va fi fiind nevoie, steagul, deoarece stegarul său urma să-l părăsească în curând.

Nu fu nevoie de multe stăruinţe pentru ca Tomás să primească invitaţia, făcându-şi socoteala într-o clipă că ar

fi bine să vadă Italia şi Flandra. ca şi alte pământuri şi ţări, deoarece lungile pribegii îi fac înţelepţi pe oameni, şi că, în acest scop, putea irosi cel mult trei, patru ani care, adăugaţi la cei puţini ai săi, nu vor fi atâţia încât să-l împiedice a se întoarce la studiile sale.

Şi ca şi cum totul ar fi trebuit să se petreacă după placul său, îi spuse căpitanului că merge bucuros cu el în Italia, dar numai cu condiţia să nu intre sub drapel şi să nu fie trecut pe listă ca soldat, pentru a nu fi silit să-i urmeze steagul. Şi deşi căpitanul îi spuse că nu era nimic dacă se trecea pe listă, ci doar ca să se bucure astfel de ajutoarele şi plăţile ce aveau să i se dea companiei, pentru că el i-ar da învoire ori de câte ori avea să i-o ceară, „asta ar însemna – zise Tomás – să merg împotriva conştiinţei mele şi-a domnului căpitan, aşa că prefer să merg slobod, mai degrabă decât îndatorat”.

— O conştiinţă atât de scrupuloasă – zise don Diego – e mai mult de călugăr decât de soldat, dar, cum, necum, ne-am şi văzut camarazi.

În seara aceea sosiră la Antequera şi în puţine zile, dar în etape lungi, ajunseră la locul unde era compania, gata alcătuită, şi care o şi pornise în marş către Cartagena, încartiruindu-se, împreună cu altele patru, prin satele ce le veneau la-ndemână.

Tomás observă acolo autoritatea comisarilor, arţagul unor căpitani, bunăvoinţa furierilor, sârguinţa şi socoteala casierilor, plângerile sătenilor, răscumpărarea biletelor de cartiruire, obrăzniciile răcanilor, certurile cu gazdele, cererea nesăbuită de animale de povară şi, în sfârşit, nevoia aproape de neocolit de a face tot ce vedea şi i se părea că e rău.

Tomás se îmbrăcase ca un papagal m, renunţând la hainele de student, şi se purta ca în grădina cea mare a lui Dumnezeu, cum se zice. Din multele cărţi pe care le avea se mulţumi cu nişte *Rugăciuni ale Maicii Domnului* şi un *Garcilaso* 172 fără comentarii, pe care le purta în cele două buzunare.

Sosiră mai repede decât ar fi vrut la Cartagena,

pentru că viaţa prin cartiruiri e largă şi felurită şi-n fiecare zi te întâlneşti cu lucruri noi şi plăcute. Acolo se îmbarcară pe patru galere spre Neapole şi tot acolo observă Tomás Rodaja viaţa ciudată de pe acele case maritime, în care mai tot timpul ploşniţele te urgisesc, ocnaşii te jecmănesc, marinarii te scârbesc, şobolanii îţi vin de hac şi valurile te chinuiesc. Îl umplură de spaimă marile furtuni şi uragane, îndeosebi în golful Leului, unde avură parte de două, dintre care una i-a azvârlit în Corsica şi cealaltă i-a întors la Toulon. În Franţa. În sfârşit, nedormiţi, muraţi şi încercănaţi, ajunseră în frumoasa şi strălucita cetate a Genovei şi, debarcând în portul ei bine adăpostit, după vizitarea unei biserici, căpitanul se grăbi să intre, cu toţi camarazii săi, într-o ospătărie, unde dădură uitării toate furtunile trecute cu *gaudeamus*-ul prezent. Acolo cunoscură suavitatea Trebbianului, excelenţa Montefiasconului, vânjoşia Asprinului, generozitatea celor două vinuri greceşti de Candia şi Soma, măreţia celui de la Cinci-Vii, dulceaţa şi blândeţea doamnei Guarnaccia, ţărănia Centolei, fără ca mârlărâia Romanescului să cuteze a se arăta printre toţi aceşti domni-173.

Şi după ce hangiul trecu în revistă atâtea şi atât de diferite vinuri, se oferi a face să apară acolo, fără să recurgă la vreo boscărie şi nici doar zugrăvite pe hartă, ci aievea şi adevărat, vinuri de Madrigal, Coca, Alaejos, Cetatea mai degrabă Imperială decât Regală, iatac al zeului râsului; îi îmbie cu vinuri de Esquivias, Alanis, Cazalla, Guadalcanal şi Membrilla, fără a uita pe cele de Ribadavia şi Descargamar; a. Pe scurt, hangiul le pomeni şi le dădu mai multe vinuri decât a putut păstra în pivniţele sale Bacchus însuşi.

Îl uimiră pe bunul Tomás şi pletele bălaie ale genovezelor ca şi chipeşia şi firea îndrăzneaţă a bărbaţilor, admirabila frumuseţe a oraşului, ce pare a-şi fi încrustat casele în stânci, ca diamante în aur.

A doua zi debarcară toate companiile ce trebuiau să plece în Piemont, dar. Tomás nu vru să facă o asemenea călătorie, ci să meargă pe uscat la Roma şi la Neapole,

cum a şi făcut-o, urmând să se întoarcă prin Veneţia cea mare şi prin Loretto la Milano şi în Piemont, unde don Diego de Valdivia îi spuse că urma să-l găsească, de n-aveau cumva să-i pornească spre Flandra. după cum mergea vorba. Tomás îşi luă rămas bun de la căpitan după două zile şi în încă cinci ajunse la Florenţa, vizitând mai întâi Lucca, cetate mică, dar foarte bine întocmită, şi în care, mai mult decât în alte părţi ale Italiei, spaniolii sunt bine văzuţi şi primiţi. Florenţa îl mulţumi peste poate, atât prin „aşezarea ei plăcută cât şi prin curăţenia, edificiile măreţe, râul răcoros şi străzile ei paşnice. Rămase aici patru zile şi apoi plecă spre Roma, regină a oraşelor şi stăpână a lumii. Îi vizită catedralele, îi adoră relicvele şi-i admiră măreţia, şi aşa cum măreţia şi sălbăticia leului i-o cunoşti după gheare, tot aşa şi el o dibui pe cea a Romei după marmurile-i sfărâmate, după statuile înjumătăţite şi întregi, după arcurile de triumf ciuntite şi după termele prăbuşite, după magnificele portice şi marile amfiteatre, după râul ei sfânt şi faimos, ce pururi îşi scaldă malurile cu apă, beatificându-le cu nenumăratele moaşte de trupuri de martiri ce şi-au aflat mormântul în ele; după podurile ei, ce par a se privi unul pe celălalt, şi după străzile ei, ce şi numai cu numele lor dobândesc autoritate asupra celor din toate celelalte oraşe ale lumii: via Appia, Flaminia, Iulia, cu altele de acelaşi soi. Şi nu-l minuna mai puţin nici împărţirea munţilor înăuntrul ei: Celiul, Quirinalul şi Vaticanul, cu ceilalţi patru 174, ale căror nume pun în lumină măreţia şi maiestatea romană. Observă de asemenea autoritatea Colegiului Cardinalilor, maiestatea Su? veranului Pontif, afluenţa şi felurimea oamenilor şi-a naţiilor. Privi, observă şi proslăvi totul. Şi după ce făcu opririle la cele şapte biserici 175, după ce se spovedi cu un călugăr penitenţiar şi sărută piciorul Sanctităţii Sale, hotărî, plin de *agnus* dei176 şi mătănii, să plece la Neapole, dar întrucât era la schimbarea de vreme, răstimp rău şi dăunător pentru toţi cei ce intră sau ies atunci din Roma, dacă fac drumul pe uscat, se duse pe mare la Neapole, unde, la minunarea de care se umpluse după ce

văzuse Roma, o adăugă pe aceea pricinuită de vederea Neapolelui, cel mai frumos oraş din Europa şi chiar din întreaga lume, după părerea lui şi a tuturor celor care l-au văzut.

De acolo merse în Sicilia şi văzu Palermo, apoi Messina; la Palermo îi plăcură aşezarea şi frumuseţea oraşului, la Messina, portul, şi în toată insula, belşugul, pentru care în chip nimerit şi adevărat i se zice grânarul Italiei.

Se întoarse la Neapole şi la Roma, şi de acolo se duse la Maica Domnului din Loretto, în al cărei templu sfânt nu văzu nici pereţi, nici ziduri, pentru că toate erau acoperite de cârje, giulgiuri, lanţuri, fiare, cătuşe, plete, busturi de ceară, tablouri şi altare, semne vădite ale nenumăratelor milostiviri pe care mulţi le primiseră din mâna lui Dumnezeu prin mijlocirea divinei sale Mame, care voi să preamărească şi să întărească acea sacrosanctă icoană a sa, cu mare mulţime de minuni, ca răsplată a evlaviei pe care i-o nutresc aceia ce-i împodobesc zidurile casei cu asemenea baldachine. Văzu chiar locuinţa şi odaia unde a fost înrnânată cea mai înaltă solie şi cea mai însemnată din câte au văzut, şi n-au înţeles, toate cerurile şi toţi îngerii şi toţi sălăşluitorii sălaşurilor veşnice i77.

De acolo. Îmbarcându-se la Ancona, se duse la Veneţia, oraş care, de n-ar fi venit Columb pe lume, nu şi-ar avea asemănare într-însa: mulţumită cerului şi marelui Hernán Cortés, care a cucerit marele oraş México, pentru ca marea Veneţie să poată avea oarecum pe cineva cu care să se ia la întrecere. Aceste două faimoase oraşe se aseamănă în privinţa străzilor, ce sunt toate de apă: cel din Europa, minunare a lumii vechi; cel din America, uluire a lumii noi. I se păru că bogăţia îi era nesfârşită, cârmuirea prudentă, aşezarea inexpugnabilă, îmbe yugarea multă, îmJ9 – Nuvele exemplare prejurimile râzătoare şi, în sfârşit, toată la un loc şi în fiecare dintre părţile ei, vrednică de faima măreţiei sale ce se lăţeşte în toate colţurile lumii, pricină şi mai puternică de întărire a acestui adevăr fiind şi clădirea vestitului său arsenal, care

e locul unde se construiesc galerele, împreună cu alte corăbii fără număr. Puţin lipsi ca desfătările şi petrecerile pe care le găsi curiosul nostru în Veneţia să nu fie cele ale nimfei Calipso, deoarece-l făcură aproape să-şi uite gândul dintâi m. \ Λ**

După ce stătu însă o lună acolo, se întoarse, prin Ferrara, Parma şi Piacenza. la Milano, atelier al lui Vulcan179, ciudă a regatului Franţei180, oraş, în sfârşit, despre care se spune că poate la fel de bine vorbi şi făptui, dându-i strălucire măreţia sa şi a catedralei sale, ca şi miraculoasa îmbelşugare cu toate cele de trebuinţă vieţii omeneşti.

De acolo plecă înspre Asti şi ajunse tocmai când a doua zi regimentul pleca în Flandra. Fu foarte bine primit de prietenul său, căpitanul, şi. În tovărăşia şi societatea lui, trecu în Flandra şi ajunse la Anvers, oraş nu mai puţin uimitor decât acelea pe care le văzuse în Italia.

Văzu Gand şi Bruxelles, şi văzu că ţara întreagă se pregătea să ridice armele pentru a începe „campania în primăvara viitoare.

Şi împlinindu-şi dorinţa ce-l împinsese a vedea ceea ce văzuse, luă hotărârea de a se întoarce în Spania. şi la Salamanca pentru a-şi încheia studiile şi-şi puse gândul numaidecât în faptă, spre nespus de marea părere de rău a camaradului său, care-l rugă, la vremea despărţirii, să-i dea de ştire despre sănătatea, sosirea şi împlinirile sale.

Făgădui să facă precum îi cerea şi se întoarse în Spania prin Franţa, fără a fi văzut Parisul, deoarece era sub arme. În sfârşit. ajunse la Salamanca, unde fu bine primit de prietenii săi şi. cu înlesnirile făcute de dânşii, îşi continuă studiile până ce obţinu titlul de licenţiat: în drept.

Se întâmplase în vremea aceasta să sosească în oraş o doamnă unsă cu toate unsorile şi mare cutră. Dădură numaidecât năvală la nadă. şi la ţivlitoare toate păsările locului. fără să rămână niciun ghiozdan181 care să n-o viziteze. Lui Tomás îi spuseră că doamna aceea zicea că fusese în Italia şi în Flandra-şi. casă vadă dacă într-adevăr de cunoştea, o vizită şi el, şi de pe urma acestei vizite şi

vederi, ea se îndrăgosti de Tomás, dar el, fără a-i da atenţie altfel decât cu sila şi împins de alţii, nu voia să intre în casa ei. Până la urmă, ea îşi dădu pe faţă simţămintele şi-i oferi averea sa.

Cum însă el avea mai mult grija cărţilor decât a altor petreceri, nu catadicsea să răspundă nicicum placului doamnei cu pricina, care* văzându-se dispreţuită, ba chiar, după părerea ei, urâtă, şi dându-şi seama că prin mijloace de rând şi obşteşti nu putea cuceri steiul voinţei lui Tomás, se hotărî să caute alte mijloace, după ea mai puternice şi îndestulătoare, pentru a-şi vedea împlinite dorinţele. Şi astfel, sfătuită de o moriscă, într-o gutuie toledană 182 îi dădu lui Tomás nişte amestecuri din acelea numite farmece, crezând că-i dă ceva spre a-i sili voinţa să-i arate iubire, ca şi cum ar fi pe lume buruieni, descântece şi vorbe în stare să silească liberul arbitru; şi, prin urmare, cele ce dau asemenea băuturi sau feluri de mâncare de dragoste sunt numite *venefice* 183, pentru că nu fac altceva decât să dea otravă cui o ia, aşa cum a arătat-o experienţa în multe şi felurite împrejurări.

Tomás mâncă într-un ceas atât de rău gutuia, încât pe loc prinse a-şi bănănăi picioarele şi mâinile de parcă ar fi suferit de boala copiilor, pierzându-şi cunoştinţa multe ceasuri la rând, şi abia într-un târziu îşi veni în fire parcă prostit şi, cu limba împleticită şi gângavă, spuse că o gutuie pe care o mâncase l-a ucis şi dezvălui cine i-o dăduse. Justiţia, care fu înştiinţată despre cazul său, porni s-o caute pe răufăcătoare, dar ea, văzând urâta întorsătură a lucrurilor, se şi pusese la adăpost şi nu se mai arătă niciodată.

Şase luni zăcu Tomás la pat, răstimp în care se uscă şi rămcise, cum se zice, numai piele şi os, toate simţurile arătându-se a-i fi tulburate, şi deşi i se dăduseră toate leacurile cu putinţă, ele nu-l vindecară decât de boala trupului, nu însă şi de aceea a înţelegerii, pentru că se însănătoşi, dar rămase atins de cea mai ciudată nebmve din câte se văzuseră până atunci. Nefericitul îşi închipuia că era făcut în întregime din sticlă şi, datorită acestei

închipuiri, când se apropia cineva de el, scotea strigăte grozave, cerând şi implorând cu vorbe şi temeiuri potrivite să nu vină lângă el, deoarece l-ar putea sparge, fiindcă, aievea şi adevărat, el nu era aidoma celorlalţi oameni, ci cu totul şi cu totul de sticlă, din cap până-n picioare.

Ca să-l smulgă din ciudata lui închipuire, mulţi nu ţinură seama de strigătele şi rugăminţile sale, ci se repeziră la el şi-l strânseră în braţe, zicându-i să ia seama şi să vadă că nu se sparge. Dar tot ce se obţinea în felul acesta era că sărmanul om se arunca la pământ scoţând mii de urlete şi-apoi cădea într-un leşin din care nu-şi mai revenea vreme de patru ceasuri, iar când îşi revenea, nu făcea decât să-şi reînnoiască rugăminţile şi stăruinţele ca altă dată să nu se mai apropie de dânsul. Cerea să i se vorbească de departe şi să fie întrebat orice ar vrea ceilalţi, pentru că la toate avea să răspundă cu mai multă înţelegere, ca om de sticlă, şi nu de carne, ce era, căci sticla, fiind dintr-o materie subtilă şi gingaşă, îngăduie sufletului să lucreze prin ea cu mai mare promptitudine şi eficacitate decât prin aceea a trupului, greoaie şi pământească.

Unii vrură să încerce dacă spusele lui erau adevărate şi, astfel, îi puseră multe întrebări grele, la care el răspunse fără şovăială şi cu o foarte mare ascuţime a minţii, ceea ce îi umplu de uimire şi pe cei mai docţi jurişti ai Universităţii, ca şi pe profesorii de la medicină şi filosofie, când vedeau că într-un ins în care sălăşluia o nebunie atât de neobişnuită cum era credinţa că e de sticlă, se adăposteşte o inteligenţă atât de mare, încât putea da la orice întrebare răspunsul potrivit şi plin de ascuţime.

Tomăs rugă să i se dea vreo teacă în care să-şi vâre vasul atât de fragil al trupului său, pentru ca nu cumva, îmbrăcându-se cu vreun veşmânt strâmt, să i se spargă; şi astfel i se dădu un veşmânt cafeniu închis şi o cămaşă foarte largă, cu care se îmbrăcă foarte grijuliu, încingându-se cu o funie de bumbac. Pantofi nu vru cu niciun chip să încalţe, iar rânduiala pe care o găsi pentru a i se da să

mănânce fără ca nimeni să se apropie de dânsul fu să se atârne în vârful unei prăjini un zarf de ţucal în care-i puneau niscaiva poame, după anotimp. Nu voia nici carne, nici peşte; nu bea decât de la izvor sau din râu, şi atunci doar din mâini. Când mergea pe străzi, umbla prin mijlocul lor, luând seama la acoperişuri, să nu-i cadă vreun olan în cap şi să-l spargă; vara dormea pe câmp şi sub cerul liber, iarna se adăpostea în câte un han şi în tânărie se îngropa în paie până la gât, zicând că acela era cel mai nimerit şi mai sigur pat pe care-l puteau avea oamenii de sticlă. Cmd tuna, tremura ca unul otrăvit cu argint-viu şi ieşea la câmp, nemaiintrând în nicio aşezare omenească până când nu trecea furtuna.

Prietenii l-au ţinut închis multă vreme, dar văzând că nenorocirea se prelungea, hotărâră să-i împlinească rugămintea, şi anume să-l lase să umble slobod, şi-l lăsară, iar el ieşi în oraş, stârnind uimirea şi mila tuturor cunoscuţilor săi. Numaidecât îl înconjurară ştrengarii, dar el îi ţinea în loc cu bâta şi-i ruga să-i vorbească de la distanţă, ca să nu se spargă, deoarece, fiind om de sticlă, era foarte gingaş şi fragil.

Ştrengarii, care sunt cea mai afurisită seminţie din lume, începură, în pofida rugăminţilor şi strigătelor lui, să arunce-n dânsul cu zdrenţe şi chiar cu pietre, ca să vadă dacă e de sticlă, aşa cum zicea, dar el scotea atâtea strigăte şi făcea atâtea nebunii, încât oamenii se simţeau îndemnaţi să-i mustre şi să-i pedepsească pe ştrengari ca să nu mai arunce-n el cu nimic. Într-o zi, când însă-l chinuiseră peste măsură, se întoarse către ei, zicând:

— Ce-aveţi cu mine, măi, ştrengarilor, încăpăţânaţi ca muştele, murdari ca ploşniţele, obraznici ca puricii? Sunt oare muntele Testaccio 184 din Roma, ca să aruncaţi în mine cu atâtea hârburi şi ţigle?

Mulţi se ţineau întruna după el ca să-l audă muştruluindu-i şi răspunzându-le tuturor, şi ştrengarii îşi dădură seama şi hotărâră că e mai de folos să-l asculte ce zice decât să dea în el cu pietre. Trecând, dar, odată prin piaţa de haine vechi din Salamanca, o teleloaică îi spuse:

— Pe sufletul meu, domnule licenţiat, îmi pare rău de nenorocirea domniei tale, da ce să fac, că nu pot plânge?

El se întoarse către dânsa şi-i spuse foarte măsurat:

— Filiae Hierusalem, plorate super vos et super jilios vestros i85.

Bărbatul teleloaicei pricepu împunsătura vorbelor, şi-i zise:

— Frate licenţiatule Sticloanţă – că aşa zicea el că-l cheamă –, eşti mai degrabă nemernic decât nebun.

— Nu-mi pasă – răspunse el –, numai prost să nu fiu.

Trecând într-o zi prin faţa lupanarului şi-a tractirului obştesc, văzu că stăteau în uşă multe dintre locuitoarele lui şi zise că sunt vitele de povară ale oştirii Satanei, găzduite în hanul tartarului.

Unul îl întrebă că ce sfat sau mângâiere să-i dea unui prieten de-al său. care era foarte trist pentru că nevastă-sa plecase cu altul. La care el răspunse:

— Spune-i să-i mulţumească lui Dumnezeu pentru că a îngăduit să-i fie luat duşmanul din casă.

— Atunci să nu plece în căutarea ei? – zise celălalt.

— Nici gând – făcu Sticloanţă –, căci a găsi-o ar însemna să găsească un martor necurmat şi adevărat al dezonoarei sale.

— Chiar dacă aşa ar sta lucrurile – zise acelaşi –, ce să fac eu ca să am pace cu nevastă-mea?

Îi răspunse:

— Dă-i ce-i trebuie, las-o să poruncească tuturor celor din casă, dar nu îngădui să-ţi poruncească ţie.

Un băiat îi spuse:

— Domnule licenţiat Sticloanţă. eu vreau să fug de la taică-meu pentru că mă biciuieşte de multe ori.

Şi-i răspunse:

— Ia aminte, băiete, că loviturile de bici date de părinţi fiilor lor cinstesc, pe când cele date de călău dezonorează.

Stând la poarta unei biserici, văzu că intra acolo un ţăran dintre cei ce zi şi noapte se împăunează că sunt creştini vechi, iar după ei venea unul care nu se bucura de

aceeaşi bună reputaţie ca întâiul, şi licenţiatul îi strigă cât putu ţăranului:

— Aşteaptă, duminică, să treacă sâmbătă!

Despre învăţători zicea că sunt norocoşi, deoarece au mereu de-a face cu îngeri, şi că ar fi cum nu se poate mai norocoşi dacă îngereii n-ar fi mucoşi.

Altul îl întrebă ce părere are despre codoaşe.

Răspunse că aşa ceva sunt nu veneticele, ci vecinicefer

Veştile despre nebunia şi despre răspunsurile şi vorbelţ sale se lăţiră prin toată Castilia şi, ajungând la urechiiunui principe sau senior aflat la curte, acesta vru să tn-v mită după el şi-l însărcină pe un cavaler prieten de-al lui, ce se găsea la Salamanca, să i-l trimită.

Şi cavalerul, dând de el într-o bună zi, îi spuse:

— Afle domnul licenţiat Sticioanţă că un mare nobil de la curte vrea să-l vadă şi trimite după dânsul.

La care el răspunse:

— Să mă scuze domnia ta faţă de seniorul acela, căci eu unul nu-s bun de palat, pentru că am obraz şi nu ştiu să linguşesc.

Cu toate acestea, cavalerul îl trimise la curte şi, ca să-l ducă, se folosi pentru el următoarea născocire: fu aşezat pe nişte coşuri de samar cu paie, ca acelea în care e purtată sticla, cumpănind desagii cu pietre, şi între paie, fură puse şi câteva geamuri, pentru a da de înţeles că este dus ca un vas de sticlă.

Sosi la Valladolid pe la căderea nopţii şi fu despachetat acasă la seniorul ce trimisese după el şi care-l primi foarte bine, zicându-i:

— Fii foarte bine venit, domnule licenţiat Sticioanţă. Cum ai călătorit? Cum îţi merge cu sănătatea?

La care el răspunse:

— Niciun drum nu-i rău când sfârşeşte, fără numai acela ce duce la spânzurătoare. Cu sănătatea o duc neutru, fiindcă pulsul mi s-a cumpănit cu creierul.

În altă zi, după ce văzu pe o mulţime de stinghii mulţi şoimi şi coroi şi alte păsări de vânătoare, zise că

vânătoarea cu şoimi e vrednică de principi şi mari seniori, dar aceştia să ia seama că prin ea plăcerea vămuieşte folosul cu mai mult de două mii la unu. Zise că vânătoarea de iepuri e foarte plăcută mai cu seamă când vânezi cu ogari de împrumut.

Cavalerului îi plăcu nebunia lui şi-i îngădui să iasă prin oraş, sub ocrotirea şi paza unui om care să ia seama că ştrengarii să nu-i facă niciun rău, şi-n şase zile fu cunoscut şi de ei, şi de întreaga curte, şi la fiecare pas, pe fiecare uliţă, şi la orice răspântie, răspundea la toate întrebările ce i se puneau. Între altele, un student îl întrebă dacă era poet, fiindcă i se părea că are minte pentru toate.

La care el răspunse:

— Până afum n-am fost nici atât de prost, nici atât de norocos.

— Nu pricep cum vine asta, prost şi norocos – zise studentul, şi Sticloanţă răspunse:

— N-am fost atât de prost, încât să mă trezesc poet prost, nici atât de norocos, încât să merit a fi unul bun.

Alt student îl întrebă cum îi preţuia pe poeţi. Răspunse că ştiinţa lor, mult, dar pe poeţi, deloc.

I-o întoarseră că de ce vorbeşte aşa.

Răspunse că în numărul infinit de poeţi câţi există, cei buni sunt atât de puţini, încât aproape nu intră la numărătoare; şi astfel, ca şi cum n-ar exista poeţi, nu-i preţuieşte. Dar că admiră şi respectă ştiinţa poeziei, deoarece cuprinde într-însa toate celelalte ştiinţe: căci de toate se slujeşte, cu toate se împodobeşte şi îşi lustruieşte şi dă la lumină operele sale minunate, cu care umple lumea de folos, de desfătare şi de miracol.

Mai adăugă:

— Ştiu bine cât trebuie să preţuieşti pe un bun poet, fiindcă-mi amintesc versurile lui Ovidiu care spun:

Cura aucum fuerant olim regumque poetae, praemiaque antiqui magna tulere chori, sanctaque majestas, et erai venerable nomen vatibus, et largae saepe dabantur opesm.

Şi cu atât mai puţin uit de înaltul rang al poeţilor cu cât Platon îi numeşte tălmaci ai zeilor, iar Ovidiu spune despre ei:

Est Deus în nobis; agitante calescimus illo lor.

Şi mai spune de asemenea:

At sacri vates, et Divum cura vocamur, 8S.

Asta se spune despre poeţii cei buni, căci despre cei proşti, despre flecari, ce se poate spune decât că sunt idioţenia şi trufia lumii?

Şi mai adăugă:

— Să vezi pe un poet din aceştia cu caşul la gură, când vrea să le spună un sonet altora ce stau în jurul său, să vezi sal & malecurile pe care le face tuturor a, zicând: „R°g pe domniile voastre să asculte un mic sonet pe care l-am făurit azi-noapte într-o anumită împrejurare, şi care, după părerea mea, deşi nu face doi bani, are un nu ştiu ce drăguţ!” Şi-n timp ce vorbeşte, îşi strâmbă gura, îşi arcuieşte sprâncenele şi se scarpină în buzunar, şi dintre alte o mie de hârtii slinoase şi pe jumătate rupte pe care zac alte o mie de sonete, îl scoate pe cel pe care vrea să-l aducă la cunoştinţă şi, în sfârşit, îi dă drumul, pe un ton mieros şi izmenit. Şi dacă cumva cei ce-l ascultă, de ceapcâni sau de ignoranţi ce sunt, nu i-l laudă, zice: „Ori domniile voastre n-aţi înţeles sonetul, ori n-am ştiut eu să-l spun, aşa că va fi bine să-l mai recit o dată, iar domniile voastre să-i acordaţi mai multă luare-aminte, pentru că sonetul o merită, într-adevăr”. Şi se mai apucă să-l recite o dată, cu gesturi noi şi cu noi pauze. Să-i vezi apoi criticându-se unii pe alţii! Ce să zic despre lătrăturile căţelandrilor moderni împotriva zăvozilor vechi de zile şi gravi? Dar despre cei ce murmură despre unele personaje ilustre şi excelente, asupra cărora străluceşte adevărata lumină a poeziei, şi care, luând-o drept alinare şi petrecere în multele şi gravele lor îndeletniciri, îşi învederează divinitatea minţilor şi înălţimea conceptelor, în pofida bâjbâitorului ignorant care judecă ce nu ştie şi detestă ce nu înţelege? Dar despre cel ce vrea să fie preţuită şi slăvită prostia aşezată sub pologuri şi ignoranţa rezemată de

jilţurile de onoare?

Altă dată îl întrebară de ce oare poeţii sunt, mai toţi, săraci.

El răspunse că pricina este că aşa vor ei, deoarece ar sta în puterea lor să fie bogaţi, dacă ar şti să profite de prilejul ce le stă uneori în mâini, şi anume în cele ale doamnelor lor, căci toate sunt nesfârşit de bogate, deoarece au părul de aur, fruntea de argint lustruit, ochii de smaragde verzi, dinţii de fildeş, buzele de mărgean şi gâtul de cleştar străveziu, iar plânspl lor e din mărgăritare lichide, şi încă mai mult, căci pământul călcat de tălpile lor, oricât de împietrit şi de sterp ar fi, zămisleşte în clipă iasomii şi trandafiri, şi răsuflarea lor e de ambră curată, mosc şi zibetă, toate acestea fiind semne şi vădiri ale marii lor bogăţii. Astfel de lucruri şi altele asemănătoare spunea despre poeţii proşti, căci despre cei buni totdeauna a vorbit de bine şi i-a ridicat mai sus de cornul lunii.

Văzu într-o zi pe lângă zidul Sfântului Francisc nişte figuri pictate de o mână neîndemânatică şi zise că pictorii buni imită natura, pe când cei proşti o vomită.

Într-o zi se rezemă cu mare grijă, ca să nu se spargă, de dugheana unui librar, şi-i spuse:

— Meseria dumitale mi-ar plăcea foarte mult dacă n-ar avea un cusur.

Librarul îl întrebă care anume. El îi răspunse:

— Mofturile pe care le faceţi când cumpăraţi privilegiul unei cărţi şi renghiurile pe care le jucaţi autorului ei dacă şi-o tipăreşte cumva pe banii lui, deoarece în loc de o mie cinci sute, tipăriţi trei-mii de cărţi, şi când autorul crede că se vând ale lui, se desfac cele străine.

Se întâmplă ca în aceeaşi zi să treacă prin piaţă şase osândiţi la biciuire şi. cum pristavul zicea: „Cel dintâi, pentru hoţie”, el le strigă celor din faţa lui, zicându-le:

— Daţi-vă la o parte, fraţilor, nu care cumva să-nceapă socoteala cu vreunul dintre voi.

Iar când pristavul ajunse să spună: „Pe cel dinapoi...”, zise:

— Acela trebuie să fie chezaşul ştrengarilor.

Un ştrengar îi spuse:

— Frate Sticloanţă, mâine va fi scos la biciuit un codoş.

Îi răspunse:

— De-ai fi spus că e scoasă la biciuit o codoaşă, aş fi înţeles că e scoasă la biciuit o caleaşcă, 89.

Se nimeri să fie acolo un purtător de lectici, şi-i spuse:

— Despre noi, licenţiatule, n-ai nimic de zis?

— Nu – răspunse Sticloanţă –, decât că fiecare dintre voi ştie mai multe păcate decât un duhovnic, cu o deosebire însă: anume că duhovnicul le ştie că să le ţină secrete, iar voi ca să le daţi în vileag prin cârciumi.

Îl auzi un catârgiu, pentru că stăteau să-l asculte întruna oameni de toată mina, şi-i zise:

— Despre noi, domnule Carafă, nu-i nimic sau e prea puţin de spus, fiindcă suntem oameni cumsecade şi trebuincioşi în stat.

La care Sticloanţă răspunse:

— Bunul nume al stăpânului îl dă la iveală şi pe-al slugii; aşa stând lucrurile, ia seama pe cine slujeşti şi vei vedea şi cât de cinstit eşti. Voi sunteţi slujitorii celei mai ticăloase gloate pe care-o rabdă pământul. Odată, când nu eram de sticlă, am călătorit o zi întreagă pe un catâr de închiriat, căruia i-am numărat douăzeci şi una de metehne. toate capitale şi potrivnice neamului omenesc. Toţi catârgiii au ceva de codoşi, ceva de tâlhari şi ceva ba este, ba nu este de soitari. Dacă patronii, că aşa le zic celor pe care-i duc pe catârii lor, sunt nătăfleţi, le trag la cacealmale mai multe decât s-au tras în oraşul ăsta anii trecuţi 190! Dacă sunt străini, îi jefuiesc; dacă sunt studenţi, îi bălăcăresc; dacă-s călugări, se leapădă de ei, iar dacă sunt soldaţi, tremură de frica lor. Ei şi marinarii, şi căruţaşii, şi cărăuşii au un fel al lor de viaţă, cu totul neobişnuit şi numai al lor. Căruţaşul îşi petrece cea mai mare parte din viaţă pe un loc de vreo doi coţi, că doar nu mult mai mult trebuie să fie de la jugul catârilor până la

gura căruţei; jumătate din timp cântă şi cealaltă jumătate suduie, şi tot zicând: „La o parte!” le mai trece şi altă bucată; şi dacă mai trebuie să scoată şi vreo roată din glod, de mai mare ajutor le sunt două înjurături decât trei catâri. Marinarii sunt o naţie păgână, necivilizată, care nu cunoaşte alt grai decât acela folosit pe corăbii. Pe vreme bună sunt harnici, pe vreme rea sunt leneşi. Pe timp de furtună poruncesc mulţi şi ascultă puţini. Dumnezeul lor le e cufărul şi priciul. iar distracţia, să-i vadă pe pasageri loviţi de rău de mare. Cărăuşii sunt o teapă care-a divorţat de cearşafuri şi s-a însurat cu samarele. Sunt atât de harnici şi de grăbiţi, încât „ca să nu-şi piardă ziua de drum, îşi pierd sufletul. Muzica lor e cea a pivei, sosul lor, foamea, utreniile lor, sculatul ca să dea nutreţul, iar liturghiile, lipsa de la ele.

Pe când spunea acestea, stătea în uşa unui spiţer şi, întorcându-se către stăpân. Îi spuse:

— Domnia ta ai o meserie folositoare sănătăţii, dacă n-ar fi o vrăjmaşă atât de înverşunată a candelelor dumitale.

— Cum adică vrăjmaşă a candelelor. mele?

— Întrebă spiţerul.

Şi Sticioanţă răspunse:

— Spun asta fiindcă ori de câte ori duci lipsă de vreun ulei, îl înlocuieşti cu acela din cea mai apropiată candelă; şi mai are meseria asta încă ceva, destul ca să răpească bunul nume al celui mai iscusit doctor din lume.

Fiind întrebat de ce, el răspunse că sunt spiţeri care, ca să nu spună că din dugheana lor lipsesc cele prescrise de doctor, pun în locul lor alte substanţe care, după părerea lor, au aceeaşi virtute şi calitate, când de fapt nu-i aşa; şi în felul acesta, leacul rău preparat lucrează pe dos de cum ar fi trebuit să lucreze cel bine alcătuit.

Cineva îl întrebă atunci ce părere are despre doctori, şi el răspunse:

— „*Honora medicum propter necessitatem, etenim creavit* cum *altissimus. A De-o eram est omnis medela, et a rege accipiet donationem. Disciplina medici exaltabit capul*

illius, et în conspectu' magnatum collaudabitur. Altissimus de terra creavit medicinam, et vir prudens non abhorrebit illam" 191. Asta zice = – spuse el – *Eclesiasticul* despre medicină şi despre doctorii buni, iar despre cei proşti s-ar putea spune totul pe dos, pentru că nu se află oameni, mai dăunători statului decât ei. Judecătorul ne poate strâmba sau amâna dreptatea; avocatul ne poate susţine din interes pricina nedreaptă; negustorul ne poate suge averea; în sfârşit, toţi inşii cu care avem de-a face de nevoie ne pot dăuna într-un anumit fel, dar să ne ia viaţa fără a tremura de frica pedepsei, niciunul. Doar doctorii ne pot ucide şi ne ucid fără frică şi pe îndelete, fără a trage din teacă altă sabie decât aceea a unei *reţete*, şi crimele nu li se pot descoperi, pentru că numaidecât le ascund sub pământ. Îmi aduc aminte de pe vremea când eram om de carne, iar nu de sticlă ca acuma, că un bolnav l-a părăsit pe un doctor din cei de rangul al doilea ca să se caute cu altul şi s-a nimerit ca întâiul să treacă după patru zile pe la spiţeria unde-şi făcea reţetele celălalt, şi-l întrebă pe spiţer cum îi merge bolnavului părăsit de el şi dacă doctorul celălalt îi prescrisese vreun purgativ. Spiţerul îi răspunse că are chiar la el o reţetă de purgativ pe care a doua zi trebuia să-l ia bolnavul; doctorul îi ceru să i-o arate şi văzu că la sfârşitul ei stătea scris: „*Sumat diluculo*" 1!) 2, şi zise: „Tot ce conţine purgativul acesta mă mulţumeşte, afară de acest *diluculo*, fiindcă e umed din cale afară".

Pentru acestea şi pentru alte lucruri pe care le spunea despre toate meseriile, lumea se ţinea scai de el, fără a-i face niciun rău şi fără a-i lăsa o clipă de răgaz; cu toate acestea, de ştrengari nu s-ar fi putut apăra de nu l-ar fi apărat paznicul său.

Îl întrebă cineva ce să facă pentru a nu pizmui pe nimeni.

Îi răspunse:

— Dormi, căci tot timpul cât vei dormi vei fi de-o seamă cu acela pe care-l pizmuieşti.

Altul îl întrebă pe ce cale s-o apuce pentru a căpăta o slujbă pe care o tot cerea de doi ani.

— Să pleci călare, cu ochii pe acel ce-o are, şi să-l însoţeşti pe stradă, până la capăt, şi vei putea spune atunci: „O capăt”.

Odată se întâmplă să treacă prin faţa locului unde stătea el un judecător de instrucţie care o pornise la drum chemat de o pricină penală şi era însoţit de mulţi oameni şi de doi alguazili; întrebă cine este şi, după ce-i spuseră, zise:

— Pun rămăşag că judecătorul acela poartă vinere în sân, pistoale la brâu 19: i şi trăsnete în mâini, ca să distrugă tot ce va cădea sub cercetarea lui. Îmi aduc aminte că aveam un prieten, şi el, într-un proces panal pe care-l avusese, dăduse o sentinţă atât de lipsită de măsură. Încât întrecea cu multe trepte crima făptaşilor. L-am întrebat de ce dăduse acea sentinţă atât de crudă şi săvârşise o nedreptate atât de strigătoare la cer. Mi-a răspuns că avea de gând să admită apelul, lăsând astfel drum liber domnilor din Consiliu ca să-şi arate îndurarea, micşorând şi aducând acea sentinţă aspră la înălţimea cuvenită. I-am răspuns că ar fi fost mai bine să o fi dat în aşa fel, încât să-i cruţe de osteneala aceea, deoarece astfel l-ar fi socotit şi pe el ca pe un judecător drept şi chibzuit.

În mulţimea celor care, după cum s-a spus, se adunau mereu ca să-l asculte, se găsea un cunoscut de-al lui în straie de avocat, pe care altul îl strigă *domnule licenţiat*, iar Sticloanţă, ştiind că acel om pe care-l strigaseră licenţiat nu avea nici măcar titlul de bacalaureat, îi zise;

— Fereşte-te, cumetre, să nu dea peste titlul dumitale fraţii ce se îndeletnicesc cu răscumpărarea robilor, că ţi-l umflă ca pe unul de pripas în

La care prietenul zise:

— Să ne purtăm frumos unul cu altul, domnule Sticloanţă. deoarece ştii doar că sunt un om cu învăţătură înaltă şi adâncă.

Îi răspunse Sticloanţă:

— Ştiu bine că eşti un Tantal în învăţături, pentru că îţi scapă, de înalte ce sunt, şi nu le-ajungi, de adânci.

Stând odată rezemat lângă prăvălia unui croitor, îl

văzu pe acesta stând cu braţele încrucişate, şi-i zise:

— Fără îndoială, domnule meşter, că eşti pe cale de a te mântui.

— După ce vezi? – întrebă croitorul.

— După ce văd? – răspunse Sticloanţă. Văd după faptul că, deoarece n-ai de lucru, n-o să ai nici prilej de minciună.

Şi adăugă:

— Vai de croitorul care nu minte şi coase de sărbători: e lucru de mirare că printre mai toţi cei ce se îndeletnicesc cu meşteşugul acesta, abia, abia găseşti unul care să facă un veşmânt corect, în timp ce sunt atâţia cei ce le fac păcătoase.

Despre pantofari zicea că, după părerea lui, niciodată nu fac pantofi proşti, căci dacă celui ce-i încalţă îi erau strâmţi, îi spuneau că aşa trebuie să fie şi că orice om elegant se cade să-i poarte fest, iar după ce-i vor fi purtat două ceasuri au să-i fie mai largi decât nişte sandale; şi dacă erau largi, ziceau că aşa se cădea să fie, ca să nu stârnească podagra.

Un băiat iscusit, care era scriitor într-o judecătorie provincială 195, îl încolţea mereu cu întrebări şi cereri şi-i aducea veşti despre ceea ce se petrecea în oraş, pentru că el pe toate le comenta, şi la toate răspundea. Băiatul îi spuse odată:

— Sticloanţă, azi-noapte a murit în temniţă un zaraf osândit la spânzurătoare.

— Bine-a făcut că s-a grăbit să moară, până nu-l dezgrădinează călăul şi din za, şi din raf 196.

Lângă zidul Sfântului Francisc stătea un grup de genovezi şi, trecând pe-acolo, unul dintre ei îl chemă, zicându-i:

— Vin aici, domnule Sticloanţă, şi dezleagă-ţi sacul.

El răspunse:

— Nu vreau, ca să nu mi-l ră… stornaţi la Genova 197.

Dădu o dată peste o mărchitănească care-o mâna din urmă pe-o fiică de-a ei, slută foc, dar înzorzonată cu fel de

fel de podoabe, giuvaericale şi mărgăritare, şi-i spuse maică-sii:

— Tare bine-ai făcut c-ai pavat-o, ca să poată ţine la plimbare.

Despre plăcintari zise că de mulţi ani jucau la maz fără să le urce nimeni darea, pentru că ei ridicaseră preţul plăcintei de doi la patru, al celei de patru la opt şi al celei de opt maravedişi la o jumătate de real, cu de la sine putere şi după bunul lor plac.

Despre păpuşari spunea o mie ele lucruri rele: zicea că sunt un soi de oameni lainici şi fără pic de respect pentru cele sfinte, deoarece cu păpuşile pe care le arătau în hârzoabele 198 lor făceau evlavia de râsul lumii şi că li se întâmplă să bage într-un sac toate sau mai toate feţele din Testamentul cel vechi şi cel nou şi să se aşeze pe el ca să mănânce şi să bea prin birturi şi cârciumi. Pe scurt, se mira că cine putea nu le osândea la tăcere veşnică hârzoabele sau nu-i surghiunea din regat.

Se nimeri să treacă o dată pe unde stătea el un actor îmbrăcat ca un principe şi. văzându-l, zise:

— Îmi aduc aminte că l-am văzut pe acesta ieşind de la teatru infăinat pe faţă şi îmbrăcat cu o saricâ miţoasă şi, cu toate astea, la fiecare pas în afara scenei, jură pe cuvânt: de hidalg.

— Trebuie să fie – răspunse unui –, pentru că sunt mulţi actori de familie foarte bună şi hidalgi.

— Aşa o fi – i-o întoarse Sticloanţă –, numai că farsa are cel mai puţin nevoie de persoane de familie bună, în schimb de oameni fercheşi, bine făcuţi şi buni de gură, da. Pot spune de asemenea despre ei că-şi câştigă o bucată de pline cu sudoarea frunţii, cu o muncă istovitoare, învăţând mereu pe de rost, trăind ea nişte ţigani veşnici, dintr-un loc în altul şi din han în birt, rupându-şi din somn ca să-i bucure pe ceilalţi, pentru că în plăcerea aproapelui stă tot avutul lor. Mai mult, cu meseria lor nu amăgesc pe nimeni, deoarece marfa şi-o scot necurmat în piaţa publică, în văzul şi la judecata tuturora. Munca directorilor de trupe e de necrezut, iar grija lor, nemaiîntâlnită, şi sunt nevoiţi să

câştige mult pentru la la sfârşitul anului să nu iasă atât de îndatoraţi, încât să fie daţi în judecată de creditori, şi cu toate acestea, sunt trebuincioşi în stat, precum sunt grădinile de flori, aleile de plopi şi priveliştile odihnitoare şi toate cele ce desfată cuviincios. Spunea că, după părerea unui prieten de-al său, cel care slujeşte o actriţă, într-una singură slujeşte mai multe femei laolaltă, după cum ea poate fi regină, nimfă, zeiţă, rândăşiţă, păstoriţă, şi de multe ori soarta vrea să slujească într-însa pe un paj sau pe un lacheu, căci tuturor acestor feţe şi multor altora obişnuieşte să le dea viaţă o comediantă.

Îl întrebă unul cine a fost cel mai fericit om din lume. Îi răspunse că Nemo, pentru că Nemo novit *pat*, rem, Nemo sine crimine vivit, Nemo sua sorte contentus, Nemo ascendit în coelum 199

Despre spadasini spuse odată că sunt maeştri într-o ştiinţă sau artă pe care tocmai când le e de trebuinţă n-o ştiu şi că sunt oarecum înfumuraţi, deoarece vor să reducă la demonstraţii matematice, care sunt infailibile, mişcările şi cugetările colerice ale adversarilor.

Pe cei ce-şi căneau barba îi duşmănea cu osebire şi odată, certându-se de faţă cu el doi bărbaţi, dintre care unul portughez, acesta îi spuse castilianului, apucându-se de barbă, care îi era foarte cănită:

— Por istas barbas que teno no rostro… 200.

La care Sticioanţă sări:

— Olhay, home, naon digâis teno, sino tino 201.

Altul avea barba împestriţată, şi încă în multe culori, din pricina văpselelor proaste, şi Sticioanţă îi spuse că are barbă de bălegar pag. Altuia, care avea barba jumătate albă, jumătate neagră, fiindcă nu se mai îngrijise, şi tuleii crescuţi, îi spuse să caute a nu se gâlcevi şi certa cu nimeni, deoarece ar fi avut toate temeiurile să i se spună că minte eu jumătate de barbă.

Odată povesti că o fecioară, cuminte şi cu multă judecată, ca să se supună voinţei părinţilor, primi să se mărite cu un bătrân alb-colilie, care, în noaptea din ajunul cununiei, s-a dus nu la râul Iordanului 202, cum zic babele,

ci la sticluţa cu apă tare şi argint 203, înnoindu-şi cu ea barba atât de bine, încât la culcare îi era de nea, iar la trezire de smoală. Veni clipa să-şi dea mâinile, şi fata cunoscu după culoare şi după văpsea cu cine avea de-a face şi le ceru părinţilor ei să i-l dea pe acelaşi soţ pe care i-l arătaseră, căci altul nu voia. Ei îi spuseră că bărbatul din faţa ei era acelaşi pe care i-l arătaseră şi i-l dăduseră drept soţ. Ea susţinu că nu e acelaşi, aducând mărturii cum că acela pe care i-l dăduseră părinţii săi erau un bărbat serios şi împovărat de căruntеţi şi că, întrucât cel de faţă nu le avea, nu era el, ci se dădea drept el prin înşelăciune. O ţinu sus şi tare tot aşa, cănitul se ruşină şi căsătoria se desfăcu.

Împotriva dădacelor avea acelaşi dinte ca şi împotriva căniţilor; povestea minunăţii despre *permafoă*-urile 204 lor, despre broboadele lor ca nişte linţolii, despre mofturile lor multe, despre pedanteriile şi despre calicia lor nemaipomenită. Îl supărau slăbiciunile lor de stomac, ameţelile, felul lor de a vorbi, cu mai multe refecuri decât la broboade şi, în sfârşit, zădărnicia şi chindiselile lor.

Unul îi spuse:

— Cum se face, domnule licenţiat, că te-am auzit vorbind de rău multe meserii, dar niciodată şi pe grefieri, când ai fi avut atâtea de spus?

La care el răspunse:

— Chiar dacă-s de sticlă, nu-s atât de fragil, încât să mă las târât de valul mulţimii, care e pradă, cel mai adesea, amăgirii. Pare-mi-se că gramatica bârfitorilor şi la ta, Zα-ul celor ce cântă sunt grefierii, căci aşa după cum nu poţi trece la alte ştiinţe decât prin poarta gramaticii şi după cum muzicianul murmură înainte de a cânta, aşa şi clevetitorii încep să-şi arate răutatea limbilor vorbindu-i de rău pe grefieri şi alguazili, ca şi pe ceilalţi slujitori ai justiţiei, când meseria grefierului e una dintre acelea fără de care adevărul s-ar strecura prin lume doar pe sub streşini, ruşinat şi luat în spăngi, de unde zice *Eclesiasticul*:

manu Dei potestus hominis est, et super faciem

scribae, wiponet honorem" 205. Grefierul este un om public, şi slujba judecătorului nu se poate exercita cu înlesnire fără a lui. Grefierii trebuie să fie liberi, iar nu robi, nici fii de robi; legitimi, nu bastarzi şi nici zămisliţi din vreo seminţie spurcată; jură să păstreze secretul şi credinţa şi să nu întocmească niciun înscris cămătăresc; jură că nici prietenia, nici duşmănia, folosul sau paguba nu-i va împinge să nu-şi facă îndeletnicirea cu cuget curat şi creştinesc. Păi dacă meseria asta cere atâtea însuşiri bune, de ce e musai să crezi că din cei mai bine de douăzeci de mii de grefieri câţi sunt în Spania îşi strânge dracul recolta, ca de pe butucii din via lui? Nu vreau să cred una ca asta şi nu-i bine s-o creadă nimeni, pentru că spun, în sfârşit, că ei sunt oamenii cei mai trebuincioşi în statele bine rânduite şi că dacă au prea multe drepturi, fac şi prea multe strâmbătăţi, între aceste două extreme putându-se trage o mijlocie care să ne facă a-i privi cum se cuvine.

Despre alguazili spunea că nu-i de mirare că au duşmani, de vreme ce îndeletnicirea lor e fie să te aresteze, fie să-ţi scoată avutul din casă, fie să te ţină sub pază acasă la ei şi să mănânce pe spezele tale.

Înfiera lipsa de grijă şi ignoranţa avocaţilor, procurorilor şi juriştilor, asemuindu-i medicilor care. fără a le păsa dacă bolnavul se face bine sau nu, ei bacşişul şi-l iau, iar procurorii şi juriştii la fel, fie că duc, fie că nu duc la bun sfârşit procesul pornit de ei.

Cineva îl întrebă care e cel mai bun pământ. Răspunse că acela timpuriu şi recunoscător… Celălalt îi replică:

— Nu asta te-am întrebat, ci care e cea mai bună aşezare: Valladolidul sau Madridul?

Şi el răspunse:

— Din Madrid, extremele: din Valladolid, mijlocul.

— Nu înţeleg – repetă cel care-l întrebase.

Şi zise:

— Din Madrid, cerul şi pământul: din Valladolid, caturile

Sticloanţă îl auzi pe un bărbat spunându-i altuia că de îndată ce intrase în Valladolid. nevastă-sa căzuse greu bolnavă la pat, din pricină că nu-i pe: isc pământul. La care Sticloanţă zise:

— Mai bine ar fi înghiţit-o, de-i cumva geloasă.

Despre muzicanţi şi despre curierii pedeştri spunea că speranţele şi soarta le sunt mărginite, pentru că unii sfârşesc ajungând cel mult curieri călare, iar ceilalţi izbutesc să devină muzicanţi ai regelui.

Despre doamnele cărora li se zice curtezanfe spunea că toate sau mai toate trăiesc ca la curte, dar mor cu tizane207.

Aflându-se odată într-o biserică, văzu că erau aduşi un bătrân pentru îngropăciune, un prunc pentru botez şi o femeie pentru cununie, totul în acelaşi timp, şi zise că lăcaşurile sfinte sunt câmpuri de luptă, unde bătrânii sfârşesc, pruncii învinq şi femeile triumfă 20S.

Odată îl înţepa o viespe la gât şi nu îndrăznea s-o scuture de pe el ca să nu se spargă, dar se văita totuşi.

Cineva îl întrebă cum de simţea viespea dacă trupul îi era de sticlă.

Şi el răspunse că viespea aceea era pesemne o clevetitoare şi că limbile şi clonţurile clevetitorilor sunt în stare să năruiască şi trupuri de bronz, darmite de sticlă.

Întâmplându-se să treacă pe unde era el un călugăr foarte gras, unul dintre ascultătorii săi zise:

— Părintele, de costeliv ce e, nu se poate mişca.

Sticloanţă se supără şi zise:

— Să nu uite nimeni ce zice Duhul Sfânt: *„Noaits tangere christos meos" 209*.

Şi aprinzându-se şi mai mult de mânie, le spuse să ia seama, şi au să vadă că din sfinţii cei mulţi pe care-i canonizase Biserica în ultimii câţiva ani pe meleagurile acelea şi-i pusese în rândul preafericiţilor, pe niciunul nu-l chema căpitanul don Nu ştiu-cum, nici secretarul don Cutare al lui don Cum-îi-zice, nici contele, marchizul sau ducele de Nu ştiu-unde, ei fratele Diego, fratele Jacinto, fratele Raimundo, cu toţii monahi şi călugări, căci ordinele

religioase sunt Aranjuezurile cerurilor, ale căror fructe sunt nelipsite de la masa Domnului.

Zicea că limbile clevetitorilor sunt ca penele vulturului, care rod şi prăpădesc toate penele celorlalte păsări ce li se alătură210.

Despre patronii de case de joc şi despre cartofori spunea fel de fel de minunăţii: zicea că patronii de tripouri sunt prevaricatori publici, deoarece, luând caniotă de la cel ce pontează, doreau ca acesta să piardă şi să dea cărţile mai departe, ca să ponteze adversarul, şi ei să-şi încaseze iar câştigurile. Avea multe cuvinte de laudă pentru răbdarea unui cartofor, care stătea noaptea întreagă jucând şi pierzând şi, cu toate că era coleric din fire şi îndrăcit, nu scotea o vorbuliţă şi răbda ca la mucenicia lui Varava, numai ca să nu se retragă adversarul. Lăuda şi conştiinţa unor patroni de case de joc cinstiţi, care nici în vis nu îngăduiau să se joace în casa lor altceva decât ombru şi sutic, şi-n felul acesta, la foc mic, fără frică şi ciripit de turnători, scoteau la sfârşitul lunii o caniotă mai mare decât cei ce îngăduiau jocurile în asalt, reparolul, şapte-şi-ridică şi spargebanca zil.

Pe scurt, spunea asemenea lucruri, că de n-ar fi fost ţipetele pe care le scotea când cineva îl atingea ori se rezema de el, de n-ar fi fost veşmântul pe care-l purta, cumpătarea hranei sale, felul în care bea, refuzul de a dormi altfel decât sub cerul „liber vara şi în tânării iarna, după cum s-a spus, prin care dădea semne limpezi ale nebuniei sale, nimeni n-ar fi putut crede decât că era unul d între cei mai înţelepţi oameni de pe lume. Doi ani sau ceva mai mult rămase cu boala aceasta, până când un călugăr din ordinul Sfântului Ieronim, cu har şi ştiinţă deosebită pentru a-i face pe muţi să audă şi oarecum să vorbească şi pentru a-i tămădui pe nebuni, luă asupra sa vindecarea lui Sticloanţă, îndemnat de milostenie, şi-l căută şi însănătoşi, făcându-l să revină la judecata, înţelegerea şi vorbele cumpănite dintâi.

Şi, de îndată ce-l văzu sănătos, îl îmbrăcă în straie de avocat şi-l puse să se întoarcă la curte, unde, dacă ar fi dat

tot atâtea dovezi de înţelepciune câte dăduse de nebunie, şi-ar fi putut exercita meseria, devenind faimos printr-însa. Făcu întocmai şi, schimbându-şi numele în Licenţiatul Rueda în loc de Rodaj a 212, se înapoie la curte, unde nici nu apucă bine să intre că şi fu recunoscut de toţi ştrengarii; cum însă îl văzură în veşminte atât de diferite de cele în care obişnuia să umble, nu îndrăzniră nici să strige după el, nici să-i pună întrebări, dar se ţineau după dânsul şi-şi ziceau unii altora:

— Oare nu-i ăsta Sticloanţă nebunul? Zău că el e. Acum s-a înţelepţit; dar poate fi nebun şi bine, şi rău îmbrăcat. Să-l întrebăm ceva şi să ieşim din nedumerirea asta.

Licenţiatul auzea totul şi tăcea, simţindu-se mai tulburat şi mai ruşinat decât pe vremea când nu era în toate minţile. După ştrengari îl recunoscură şi oamenii în toată firea, şi, înainte ca licenţiatul să ajungă în curtea Consiliilor, târa după sine peste două sute de inşi de toată mâna. Cu acest alai, mai mare decât al unui profesor 213, ajunse în curte, unde. se grăbiră să-l înconjoare şi toţi câţi se aflau acolo.

El, pomenindu-se cu atâta gloată în jurul său, ridică glasul şi zise:

— Domnilor, eu sunt licenţiatul Sticloanţă, dar nu acela de dinainte; acuma sunt licenţiatul Rueda. Int. Împlări şi nenorociri care se petrec în lume prin îngăduinţa cerului mi-au luat mintea, şi milostivirile lui Dumnezeu mi-au dat-o înapoi. După vorbele pe care se zice că le-am spus nebun fiind, puteţi măsura ceea ce voi spune şi voi face cu mintea întreagă. Sunt licenţiat în drept la – Salamanca, unde am studiat în sărăcie şi unde am ieşit al doilea la licenţă, de unde se poate trage încheierea că mai mult meritul decât hatârul mi-a dat gradul pe care-l am. Iată-mă venit pe această întinsă mare a curţii ca să pledez la bară şi să-mi câştig viaţa, dar dacă nu-mi daţi pace. voi fi venit să trag la vâsle şi să-mi agonisesc moartea: pentru numele lui Dumnezeu, nu faceţi ca goana voastră după mine să devină prigoană, aşa încât ceea ce am câştigat ca nebun,

adică pâinea, s-o pierd ca înţelept. Ceea ce obişnuiaţi să mă întrebaţi prin pieţe, întrebaţi-mă acum la mine acasă şi veţi vedea că acela ce vă dădea răspunsuri bune pe negândite, după cum se spune, vi le va da şi mai bune precugetând.

Îl ascultară cu toţii şi-l părăsiră câţiva. Se întoarse la hanul său, cu un alai nu mult mai mic decât. avusese. Ieşi a doua zi şi-o păţi la fel: ţinu altă predică, dar fără niciun folos. Pierdea mult şi nu câştiga nimic şi, văzând că moare de foame, hotărî să plece de la curte şi să se întoarcă în Flandra, unde gândea să se folosească de puterea braţelor, de vreme ce nu se putea folosi de cea a minţii. Şi, înfăptuindu-şi gândul. zise, la plecarea de la curte: – O. curte, care lungeşti nădejdile pretendenţilor îndrăzneţi şi le scurtezi pe cele ale virtuoşilor modeşti! îmbuibi pe lichelele neruşinate şi-i laşi să moară de foame pe înţelepţii sfioşi!

Zicând acestea, plecă în Flandra, unde viaţa pe care începuse a şi-o nemuri prin litere şi-o nemuri până ia urmă prin arme, în tovărăşia bunului său prieten căpitanul Valdivia, lăsând la moarte faimă de soldat cuminte şi foarte viteaz.

NUVELA DESPRE PUTEREA SÂNGELUI

Într-una din nopţile cele călduroase ale verii, după ce se învioraseră la râu, se întorceau în Toledo un hidalg bătrân cu soţia sa, un băiat mic, o fiică în vârstă de şaisprezece ani şi o slujnică. Noaptea era limpede, ceasurile unsprezece, drumul pustiu şi pasul zăbavnic, spre a nu plăti cu osteneală câştigul adus de petrecerile ce se fac la râu sau în luncă la Toledo. Cu siguranţa făgăduită de multă justiţie şi de locuitorii cu bune înclinări ai acelui oraş, venea vrednicul hidalg cu cinstita-i familie, departe de a se gândi că asupra lor s-ar putea abate vreo năpastă. Cum însă cele mai multe nenorociri vin când nici nu gândeşti, împotriva oricărei aşteptări, li. se întâmplă una ce le-a tulburat petrecerea şi le-a dat de plâns vreme de mulţi ani.

Vreo douăzeci şi doi de ani avea un cavaler din oraşul acela, şi bogăţia, sângele ilustru, pornirile strâmbe, libertatea prea multă şi tovărăşiile deocheate îl îndemnau să săvârşească fapte şi să-şi îngăduie nesăbuinţe care-i contraziceau rangul şi-i scoseseră faima de obraznic.

Acest cavaler, aşadar, pe care deocamdată, din respect tăinuindu-i adevăratul nume, îl vom chema cu acela de Rodolfo, împreună cu alţi patru prieteni de-ai săi, toţi tineri, toţi veseli şi toţi neobrăzaţi, cobora aceeaşi coastă pe care-o urca hidalgul. Cele două escadroane, cel al oiior cu cel al lupilor, se întâlniră şi, cu uşurătate necuviincioasă, Rodolfo şi soţii săi, cu chipurile acoperite, le priviră pe cele ale mamei, fiicei şi slujnicei.

Bătrânul se tulbură, îi dojeni şi-i mustră pentru obrăznicia lor; ei îi răspunseră cu strâmbături şi batjocuri şi, neîmpingând obrăznicia mai departe, îşi văzură de drum.

Dar marea frumuseţe a chipului pe care-l văzuse Rodolfo, şi anume cel al Locadiei, căci aşa vrea s-o cheme pe fiica hidalgului, prinse atât de straşnic a i se întipări în memorie, încât îi târî după sine voinţa şi trezi în el pofta de-a se bucura de ea, în ciuda oricăror neajunsuri ce i s-ar fi putut întâmpla; şi într-o clipă îşi împărtăşi gândul soţilor săi şi-n clipa următoare se hotărâră să se întoarcă şi s-o răpească, pentru a-i face pe plac lui Rodolfo, căci totdeauna bogătaşii care fac pe mărinimoşii găsesc inşi gata să le sanctifice nelegiuirile şi să le înnobileze drept bune apucăturile rele. Aşa că naşterea planului mârşav, împărtăşirea lui, încuviinţarea, hotărârea de-a o răpi pe Leocadia şi răpirea ei, aproape totul s-a petrecut într-o clipită.

Îşi legară faţa cu batistele şi, cu săbiile scoase din teci, au făcut calea-ntoarsă şi după câţiva paşi i-au ajuns din urmă pe cei ce nici nu apucaseră bine să-i dea mulţumită lui Dumnezeu că-i scăpase din mâinile acelor neruşinaţi.

Rodolfo se năpusti la Leocadia şi, prinzând-o în braţe, o rupse la fugă, şi ea nu avu putere să se apere, iar

sperietura îi luă şi glasul ca să se plângă şi chiar şi lumina ochilor, căci, leşinată şi fără cunoştinţă, nu văzu cine o lua şi nici unde o ducea.

Strigă tatăl ei, ţipă maică-sa, plânse frăţiorul, se zgârie pe faţă slujnica, dar strigătele n-au fost auzite, nici ţipetele ascultate, nici plânsul n-a înduioşat pe nimeni, nici zgârieturile n-au fost de vreun folos, pentru că totul era înăbuşit de singurătatea locului, de tăcuta linişte a nopţii şi de rărunchii cei cruzi ai răufăcătorilor. În sfârşit, unii au plecat voioşi, iar ceilalţi au rămas trişti.

Rodolfo sosi la el acasă fără nicio piedică, şi părinţii Leocadiei ajunseră la a lor cu inimile sfâşiate, îndureraţi şi deznădăjduiţi. Orbi, fără ochii fiicei lor, căci ai lor într-ai dânsei îşi aveau lumina; singuri, pentru că Leocadia le era tovărăşia dulce şi plăcută; răvăşiţi, neştiind dacă ar fi bine să dea de veste justiţiei despre nenorocirea lor, temându-se ca nu cumva ei înşişi să fie unealta de căpetenie a lăţirii veştii despre dezonoarea sa. Se vedeau lipsiţi de protecţie, ca hidalgi săraci ce erau; nu ştiau de cine să se plângă, dacă nu de norocul lor berc. Rodolfo, între timp, iscusit şi viclean, o şi închisese în casa şi-n odaia lui pe Leocadia, căreia, deşi o simţise că-şi pierde cunoştinţa în timpul drumului, îi acoperise ochii cu o năframă, ca să nu vadă străzile pe unde o purta, nici casă, nici încăperea unde stătea şi acolo unde (fără a fi văzut de nimeni, din pricină că el avea o locuinţă aparte în casa tatălui său, care încă trăia, având cheia şi de la casă şi de la odăile lui toate, greşeală a părinţilor ce vor să-şi ţină copiii retraşi), înainte ca Leocadia să-şi fi venit în simţiri, Rodolfo îşi împlinise pofta, căci izbucnirile necaste ale tinereţii rareori, sau chiar niciodată, nu ţin seama de înlesniri sau cerinţe care să le îmboldească şi să le înalţe mai mult. Orb la lumina inteligenţei, fură pe întuneric cel mai de preţ odor al Leocadiei, şi cum păcatele simţurilor, în cea mai mare parte a lor, nu bat dincolo de hotarul împlinirii, Rodolfo ar fi vrut numaidecât ca Leocadia să dispară de acolo şi-i dădu prin gând s-o ducă pe uliţă, aşa leşinată cum era, dar când să treacă la fapte, auzi că-şi venea în simţiri, zicând:

— Unde sunt, nefericita de mine? Ce-i cu bezna asta? Ce întuneric mă-nconjoară? Sunt oare în limbul neprihanei sau în iadul păcatelor mele? Iisuse, cine mă atinge? Eu, în pat, eu, vătămată? Mă asculţi, mamă şi stăpână a mea? Mă auzi, tată drag? Vai, nenorocita de mine, acum îmi dau seama că părinţii mei nu mă ascultă şi că duşmanii mă ating! Norocoasă aş fi dacă întunericul acesta ar fi veşnic, şi ochii mei n-ar mai ajunge să vadă iar lumina lumii, şi dacă locul acesta în care mă aflu acum mi-ar sluji drept mormânt al onoarei mele, căci e mai bună dezonoarea neştiută, decât onoarea intrată în gura lumii. Acum îmi amintesc, de nu mi-aş mai fi amintit nicicând, că puţin mai-nainte veneam în tovărăşia părinţilor mei; acum îmi amintesc şi că am fost furată; şi acum îmi închipui şi văd că nu-i bine să mă vadă lumea. O, tu, oricine-ai fi, care eşti aici cu mine – şi-ntr-acestea îi luă mâinile lui Rodolfo într-ale ei – dacă sufletul tău îngăduie vreo rugăminte, atunci rogu-te ca de vreme ce ai triumfat asupra bunului meu nume, să triumfi şi asupra vieţii mele: ia-mi-o pe loc, căci nu-i bine s-o mai aibă cea care nu-şi mai are onoarea! Gândeşte-te că asprimea cruzimii pe care mi-ai arătat-o când m-ai ofensat, se va domoli cu mila pe care mi-o vei arăta ucigându-mă, şi aşa, vei ajunge să fii în acelaşi timp crud şi milos.

Cuvintele Leocadiei îl buimăciră pe Rodolfo şi, ca tânăr puţin trecut prin viaţă, nu ştia nici ce să spună, nici ce să facă, iar tăcerea lui o uimea şi mai mult pe Leocadia, care, cu mâinile, încerca să se dezamăgească dacă nu. era nălucă sau umbră cel de lângă dânsa.

Cum însă atingea un trup şi-şi amintea de silnicia ce i se făcuse pe când mergea eu părinţii săi, îşi dădea seama de adevărul nenorocirii sale.

Şi, cu acest gând, reînnodă vorbele pe care multele hohote de plâns şi suspinuri i le întrerupseseră, zicând:

— Îndrăzneţule tânăr, căci faptele tale mă fac să te socotesc de vârstă mică, îţi iert ofensa ce mi-ai adus-o, dacă-mi făgăduieşti şi juri că, aşa cum ai acoperit-o cu bezna aceasta, o vei acoperi şi cu veşnică tăcere, fără a

mărturisi-o nimănui. Puţină plată îţi cer pentru o insultă atât de mare; dar pentru mine este cea mai mare pe care ţi-aş putea-o cere şi pe care tu ai vrea să mi-o dai. Gândeşte-te că eu una nu te-am văzut niciodată la faţă şi nici nu vreau să te văd, pentru că chiar de-mi voi aduce aminte de ofensa mea, nu vreau să-mi aduc aminte de cel ce m-a ofensat şi nici să păstrez în amintire icoana pângăritorului meu; între mine şi cer mi se vor înşira plângerile, fără a vrea să mi le-audă lumea, care judecă lucrurile nu după cum se întâmplă, ci potrivit măsurii ei le preţuieşte. Nu ştiu cum de-ţi spun asemenea adevăruri, ce se întemeiază de obicei pe experienţa multor împrejurări şi în decursul multor ani, pe când ai mei n-ajung la şaptesprezece; de unde mă bate gândul că durerea în acelaşi chip leagă şi dezleagă limba îndureratului: uneori umflându-şi suferinţa, ca să fie crezut, alteori trecând-o sub tăcere, ca să nu i se caute leacul. Oricum ar fi, că tac sau că vorbesc, cred că trebuie să te înduplec să mă crezi sau să mă lecuieşti, deoarece a nu mă crede ar fi neştiinţă, iar a nu-mi găsi leacul, neputinţă de-a avea o alinare; nu vreau să deznădăjduiesc, pentru că te va costa puţin să mi-o dai, şi e tocmai aceasta; să nu te aştepţi şi să nu crezi că trecerea vremii are să-mi domolească ura cea dreaptă împotriva ta, şi nici nu căuta să sporeşti jignirile câtă vreme te vei bucura mai puţin de mine, şi odată ce ţi-ai făcut pofta cu mine, mai puţin ţi se vor aprinde dorinţele rele. Zi că m-ai ofensat din întâmplare, fără să dai ascultare nici unei cugetări cuminţi; eu am să zic că n-am venit pe lume sau că de am venit, a fost ca să fiu nefericită. Du-mă numaidecât pe stradă sau măcar lângă catedrală, căci de acolo voi şti bine să mă-ntorc la mine acasă. Trebuie însă să şi juri că n-ai să mă urmăreşti, nici să afli unde stau, nici să mă-ntrebi cum îi cheamă pe părinţii mei, sau pe mine. sau pe rudele mele, căci ei de-ar fi la fel de bogaţi pe cât sunt de nobili, n-ar fi atât de nefericiţi prin mine. Răspunde-mi la asta, iar dacă te temi că te-aş putea recunoaşte după grai. află că, afară de tatăl meu şi de duhovnic, n-am mai vorbit în viaţa mea cu niciun bărbat şi

pe puţini i-am auzit vorbind atât de aproape, încât să-i pot deosebi după sunetul vorbirii.

Răspunsul pe care Rodolfo îl dădu cuvintelor cuminţi ale vătămatei Leocadia nu fu altul decât o îmbrăţişare, dând semne că voia să-şi reîntărească pentru el plăcerea, iar pentru ea dezonoarea.

Văzând acestea, cu mai multe puteri decât făgăduise vârsta-i fragedă, ea se apără cu picioarele, cu mâinile, cu dinţii şi cu vorba, spunându-i:

— Ia seama, ins trădător şi fără suflet, orieine-ai fi tu, prada pe care mi-ai smuls-o nu-i decât aceea pe care ai putut s-o iei de la un trunchi sau de la o coloană fără simţire, biruinţa şi triumful acesta acoperindu-te ele nemernicie şi dispreţ. Dar cea la care năzuieşti acuma n-o vei dobândi decât cu moartea mea. M-ai călcat în picioare. şi m-ai nimicit leşinată fiind, dar acuma, când sunt în putere, mai degrabă vei putea să mă ucizi decât să mă înfrângi, căci dacă acuma, trează, aş încuviinţa fără împotrivire pofta-ţi dezgustătoare, ţi-ai putea închipui că leşinul meu, atunci când ai cutezat să mă distrugi, a fost doar prefăcut.

În sfârşit, eu atâta curaj şi îndârjire se împotrivi Leocadia, încât puterile. şi dorinţele lui Rodolfo se vlăguiră; şi, cum obrăznicia pe care-o arătase faţă de Leocadia nu avusese altă obârşie decât un avânt lasciv, din care niciodată nu se naşte adevărata dragoste, care dăinuieşte, în locul avmtului, care trece, rămâne, clacă nu căinţa, cel-puţin o slabă voinţă de a stărui în el.

Rece, aşadar, şi ostenit, nescoţând nicio vorbă, Rodolfo o lăsă pe Leocadia în patul şi-n casa lui şi, încuind odaia, plecă să-i caute pe tovarăşii lui pentru a se sfătui cu ei ce să facă.

Leocadia simţi că rămăsese singură şi închisă şi, sculându-se din pat, străbătu odaia toată, pipăind pereţii cu mâinile, ca să vadă dacă nu cumva găseşte uşă pe unde să iasă ori fereastră pe care să se aYunce; găsi uşa, dar bine încuiată, şi dădu de o fereastră, pe care putu s-o deschidă şi pe unde intră văpaia lunii, atât de luminoasă,

încât Leocadia fu în stare să deosebească culorile unor damascuri ce împodobeau odaia. Văzu că patul era aurit şi atât de bogat gătit, încât părea mai degrabă pat al unui principe decât al unui cavaler obişnuit. Numără scaunele şi măsuţele de scris, observă partea unde era uşa şi, deşi văzu că pe pereţi atârnau câteva tablouri, nu izbuti să vadă picturile înfăţişate în ele. Fereastra era mare, ornamentată şi păzită de zăbrele groase; dădea într-o grădină, închisă şi ea între ziduri înalte, piedici care se împotriviră gândului ce-i încolţise de-a sări în stradă. Tot ce văzu şi luă aminte cu privire la cuprinderea şi bogatele podoabe ale încăperii aceleia îi dădu de înţeles că stăpânul ei trebuie să fi fost om nobil şi bogat, şi nu oricum, ci cu prisosinţă. Pe o masă de scris, aflată lângă fereastră, văzu un mic crucifix, tot de argint, pe care-l luă şi-l vârî în mâneca rochiei, nu din smerenie, nici ca să-l fure, ci minată de un plan al ei cuminte. După aceea, închise fereastra la loc şi se întoarse în pat, aşteptând să vadă ce sfârşit avea să aibă începutul cel rău al păţaniei sale.

Nu trecuse, după cum i se păru, mai mult de o jumătate de ceas, când auzi deschizându-se uşa încăperii şi se apropie de dânsa un ins care, fără a-i spune un cuvânt, o legă la ochi cu o năframă şi, luând-o de braţ, o scoase din odaie, iar ea îl auzi cum încuie la loc uşa. Insul acesta era Rodolfo, care, deşi pornise să-i caute pe soţii săi, nu mai vru să-i găsească, părându-i-se că nu se cădea să aibă martori la cele întâmplate cu fata aceea; ci se hotărî să le spună că, plin de căinţă pentru răul făcut şi mişcat de lacrimile ei, o părăsise în mijlocul drumului.

Luând această hotărâre, se întoarse iute ca s-o ducă pe Leocadia lângă catedrală, aşa cum îl rugase* dânsa, înainte de revărsatul zorilor, când lumina l-ar fi împiedicat să se descotorosească de ea şi l-ar fi silit s-o ţină la el în odaie până noaptea următoare, răstimp în care n-ar mai fi vrut nici să se mai folosească de puterea sa şi nici să rişte ca ea să-l cunoască. O duse, prin urmare, până în piaţa numită a Primăriei, şi acolo, cu glas schimbat şi într-o limbă corcită, jumătate portugheză, jumătate castiliană. Îi

sonse că se putea duce în linişte acasă, căci n-avea să fie urmărită de nimeni; şi, înainte ca ea să aibă timp să-şi smulgă năframa, el se şi retrăsese într-un loc unde să nu poată fi văzut.

Rămase Leocadia singură, îşi dădu jos legătura de pe ochi, recunoscu locul unde fusese lăsată. Privi în toate părţile, nu văzu pe nimeni; dar, temându-se totuşi să nu fie urmărită de departe, se oprea la fiecare pas făcut spre casa ei, care nu era prea departe de acolo. Şi, ca să înşele iscoadele, dacă erau cumva pe urmele ei, intră într-o casă pe care-o găsi deschisă şi după câtva timp se duse la a ei, unde-i găsi pe părinţii ei atât de năuciţi, încât nu se dezbrăcaseră încă şi nici prin gând nu le trecea să-şi îngăduie niţică odihnă. Când o văzură, alergară spre ea cu braţele deschise şi-o întâmpinară cu lacrimi în ochi.

Leocad a, conteşită de spaimă şi tulburare, le ceru părinţilor săi să se tragă cu ea într-un loc ferit, ceea ce şi făcură, iar acolo, în vorbe puţine, le dădu seama despre toată păţania sa nefericită, cu toate împrejurările, ca şi despre lipsa oricărei ştiri privitoare la tâlharul şi jefuitorul onoarei sale. Le spuse ce văzuse. În teatrul unde se reprezentase tragedia năpastei sale: fereastra, grădina, zăbreaua, mesele de scris, patul, damascurile şi, la urmă, le arătă crucifixul pe care-l adusese. Icoană în faţa căreia din nou izbucniră lacrimile, se înălţară rugi, se cerură răzbunări şi se doriră pedepse miraculoase. Mai spuse de asemenea că, deşi ea nu dorea să afle cine fusese ofensatorul său, dacă părinţilor ei li se părea nimerit să-i dea de urmă, ar putea-o face cu ajutorul acelui chip, punându-i pe sacristani să spună din amvoanele tuturor parohiilor din oraş că acela ce pierduse acea icoană o putea găsi în păstrarea călugărului pe care aveau să-l indice ei, şi astfel, aflându-l pe stăpânul icoanei, aveau să afle casa şi chiar persoana duşmanului lor. La acestea, tatăl ei îi răspunse:

— Bine-ai grăit, fata tatii, dacă răutatea obişnuită nu s-ar împotrivi judecăţii tale cuminţi, deoarece e limpede ca lumina zilei că astăzi chiar se va observa lipsa acestei

icoane clin încăperea de care vorbeşti, iar stăpânul ei va fi sigur că a luat-o persoana care a fost cu el şi, când va afla că e în mâinile vreunui călugăr, întâi de toate îşi va da silinţa să afle cine i-a dat-o celui ce-o are şi nu de a-l da în vileag pe stăpânul care a pierdut-o, pentru că poate fi pus să se ducă după ea altcineva, căruia stăpânul i-a spus toate semnele ei. Şi aşa stând lucrurile, vom rămâne mai degrabă mofluzi decât luminaţi, deşi ne-am putea folosi de acelaşi vicleşug de care ne temem, dându-i crucifixul călugărului printr-o a treia persoană. Ce-ţi rămâne de făcut, fata. mea, e să-l păstrezi şi să i te rogi, căci de vreme ce ţi-a fost martor în nenorocire, îngădui-va să fie şi un judecător care să-ţi facă dreptate cândva. Şi ia seama, fata mea, că mai rău vatămă o uncie de dezonoare dată în vileag decât o oca de ticăloşie secretă; şi de vreme ce poţi trăi onorată faţă de Dumnezeu în mijlocul lumii, nu suferi că eşti dezonorată faţă de tine în taină. Adevărata dezonoare stă în păcat, iar adevărata onoare în virtute: cu spusa, cu dorinţa şi cu fapta îl huleşti pe Dumnezeu, iar cum tu nici cu spusa, nici cu gândul, nici cu fapta nu l-ai hulit, socoteşte-te cinstită, căci eu unul aşa te voi socoti, fără să te privesc niciodată altfel decât ca tatăl tău bun.

Cu aceste vorbe înţelepte o mângâie tatăl ei pe Leocadia, iar mama ei, îmbrăţişând-o iarăşi, încercă şi ea s-o mângâie; Leocadia gemu şi iarăşi plânse, şi se resemnă să-şi ia capul în poale, cum se zice, şi să-şi ducă viaţa în reculegere sub ocrotirea părinţilor săi şi îmbrăcată pe cât de cinstit pe-atâta de sărăcăcios.

Între timp, Rodolfo, întors acasă, observă lipsa crucifixului şi-şi închipui cine-l putuse lua, dar nu-i păsă şi, bogat fiind, nu făcu caz de asta. şi nici părinţii săi nu i-l cerură când, trei zile mai târziu, plecând în Italia, el îi încredinţa cu socoteală unei cameriste de-a maică-sii tot ce lăsa în iatac.

Se scurseseră multe zile de când Rodolfo se hotărâse să meargă în Italia, iar taică-său, care fusese acolo, îl tot îndemna, spunându-i că nu poţi fi cavaler doar în patria ta, trebuie să fii şi în ţări străine. Din aceste pricini şi clin

altele, voinţa lui Rodolfo se înduplecă s-o asculte pe-aceea a tatălui său, care! credită cu mulţi bani pentru Barcelona, Genova, Roma şi Neapole, aşa încât el, cu doi tovarăşi de drum, plecă numaidecât, murind de pofta celor auzite de ia nişte soldaţi despre îmbelşugarea ospătăriilor din Italia şi Franţa, despre libertatea de care se bucurau spaniolii în cartiruiri. Îi suna bine acel *Eco* îi *buoni polastri*, *picioni*, *presuto e salcieie* 214, cu alte nume de soiul acesta, de care-şi amintesc soldaţii când de pe meleagurile acelea vin acasă şi au de-a face cu îngustimea şi neajunsurile rateşurilor şi hanurilor din Spania. În sfârşit, plecă, aducându-şi atât de puţin aminte de cele petrecute cu Leocadia, de parcă nu s-ar fi întâmplat niciodată.

Dânsa, în vremea aceasta, îşi ducea viaţa în casa părinţilor săi în cea mai mare însingurare cu putinţă, fără a se lăsa văzută de nimeni, temătoare ca nu cumva năpasta să i se poată citi pe frunte. Dar după câteva luni fu silită să facă de nevoie ceea ce până atunci făcuse de voie; văzu că i se cădea să trăiască retrasă şi ascunsă, fiindcă simţi că rămăsese grea, împrejurare datorită căreia lacrimile oarecum date uitării i se reîntoarseră în ochi, iar suspinurile şi tânguirile prinseră iarăşi a răni văzduhul, înţelepciunea bunei sale mame nemaifiind în stxfă e s-o mângâie.

Zburară zilele şi sosi clipa naşterii, într-o asemenea taină, încât nu cuteză a se încrede nici în moaşă. Uzurpând mamă-sa această îndeletnicire, Leocadia aduse pe lume un băiat dintre cei mai frumoşi ce se pot închipui. Cu aceeaşi fereală şi taină cu care îl născuse, îl duseră într-un sat unde fu crescut vreme de patru ani. după care, zicând că e un nepot de frate, bunicul său îl aduse acasă, unde era crescut dacă nu în bogăţie, cel puţin în mare virtute.

Copilul, căruia-i puseră numele de Luis, cum îl chema pe bunicul său, era frumos la chip, blând la fire, cu mintea ascuţită, şi-n tot ceea ce putea face la vârsta lui fragedă, lăsa să se vadă că fusese zămislit de un tată nobil, iar vioiciunea, frumuseţea şi cuminţenia lui îi făcură pe bunici să-l îndrăgească atât de tare, încât ajunseseră să ia drept

noroc nenorocul fiicei lor, pentru că le dăduse un asemenea nepot. Când mergea pe stradă, asupra lui plouau bineeuvântări cu miile. Unii îi binecuvântau frumuseţea, alţii pe mama care îl născuse; aceştia pe tatăl care-l zămislise, aceia pe cine-l creştea atât de bine. Lăudat astfel de cunoscuţi şi necunoscuţi, copilul ajunse la vârsta de şapte ani, când şi învăţase a citi latineşte şi spanioleşte, şi a scrie cu slove bine aduse şi foarte frumoase, deoarece gândul bunicilor săi erau să-l facă virtuos şi învăţat, dacă nu-l puteau face bogat, ca şi cum învăţătura şi virtutea n-ar fi fost bogăţiile asupra cărora n-au putere nici hoţii şi nici cea căreia i se zice soartă.

Se întâmplă, dar, ca într-o zi, când copilul plecase să ducă ceva din partea bunicii sale unei rubedenii, să aibă a trece pe-o stradă unde avea loc o întrecere de călăreţi; începu şi el să privească şi, ca să-şi găsească un loc mai bun, trecu de partea cealaltă a străzii, dar nu mai izbuti să se ferească şi fu trântit la pământ de un cal pe care stăpânul lui nu-l mai putu opri în furia alergării. Trecu peste el şi-l lăsă „ca mort, întins pe jos şi curgându-i mult sânge de la cap. Nici nu se petrecuseră bine toate acestea, când un cavaler bătrân, care stătea şi privea cursa, sări jos de pe cal cu o nemaivăzută sprinteneală, se repezi la locul unde zăcea copilul şi, smulgându-l din braţele cuiva care-l şi ridicase, îl luă într-ale sale şi, fără a ţine seama de căruntеţea şi nici de autoritatea sa, mare, cu paşi întinşi se duse la el acasă, poruncindu-le slujitorilor să plece numaidecât şi să caute un chirurg care să-l îngrijească pe copil. Îl urmară mulţi cavaleri, cu inimile sfâşiate de nenorocirea ce-l lovise pe un copil atât de frumos, şi îndată se auzi un glas zicând că accidentatul este Luisico, nepotul cutărui cavaler, şi spuse numele bunicului său. Spusa aceasta alergă din gură-n gură până ce ajun-e la urechile bunicilor şi-ale mamei sale tăinuite, iar ei, lămuriţi pe deplin asupra întâmplării, porniră ca nebuni şi cu minţile rătăcite în căutarea odorului lor şi, întrucât, cavalerul care-l luase la dânsul era atât de cunoscut şi de nobil, mulţi dintre cei cu care se-ntâlniră îi îndrumară spre casa

lui. unde sosiră tocmai când copilul fusese luat în primire de către chirurg. Cavalerul şi soţia lui, stăpânii casei, le cerură celor despre care credeau că-i sunt părinţi să nu plângă şi nici să nu ridice glasul tânguindu-se, deoarece copilului nu i-ar fi fost de niciun folos.

Chirurgul, care era faimos, după ce-l îngriji cu foarte mult tact şi măiestrie, spuse că rana nu era chiar mor J talã, aşa cum se temuse la început.

În toiul îngrijirilor, Luisico îşi veni în fire, căci până atunci fusese fără cunoştinţă, şi se bucură văzându-şi unchii, care-l întrebară plângând cum se simte.

El răspunse că bine, doar că-i dureau tare trupul şi capul. Doctorul le porunci să nu mai stea de vorbă cu el, ci să-l lase să se odihnească. Făcură întocmai, şi bunicul lui începu a-i mulţumi stăpânului casei pentru marea milă ce-o avusese faţă de nepotul său.

La care cavalerul răspunse că n-avea de ce să-i mulţumească, pentru că, dacă voia să ştie, când îl văzuse pe copil trântit pe jos şi călcat în picioare de cal, i se păruse că vede chipul unui fecior al său, pe care-l iubea din tot sufletul, şi că asta îl îndemnase să-l ia în braţe şi să-l aducă la dânsul acasă, unde avea să rămână pe toată durata vindecării, cu toate înlesnirile cu putinţă şi trebuincioase.

Soţia lui, care era o nobilă doamnă, vorbi la fel, ba chiar făcu şi mai călduroase făgăduieli.

Bunicii rămaseră uimiţi de o purtare atât de creştinească, dar mama fu şi mai uimită, deoarece, liniştindu-şi oarecum cu veştile chirurgului minţile tulburate, privi cu luare-aminte iatacul în care zăcea fiul ei şi, limpede, după multe semne, cunoscu că aceea era încăperea unde i se pusese capăt onoarei şi i se dăduse cep nenorocirii sale, şi, cu toate că nu era împodobită cu damascurile de atunci, îi recunoscu aşezarea, văzu fereastra cu zăbrele ce răspundea în grădină, şi, întrucât era închisă din pricina rănitului, întrebă dacă fereastra aceea dădea cumva într-o grădină şi i se spuse că da. Cel mai bine însă cunoscu patul, acelaşi ce-i fusese mormânt

de îngropăciune, şi mai mult, văzu că însăşi măsuţa de scris, pe care stătuse crucifixul luat de dânsa, era în acelaşi loc. În cele din urmă, adevărul tuturor bănuielilor sale fu scos la lumină de trepte, pe care le numărase atunci când fusese scoasă din iatac lega; la ochi, vreau să zic treptele de acolo şi până în stradă, pe care, cu prevedere cuminte, le numărase, iar acum, când şi Nuvele exemplare se întoarse acasă, părăsindu-l pe fiul său, le numără din nou şi găsi acelaşi număr tocmai pe tocmai; şi, confruntând semnele între ele, întări întru totul adevărul presimţirii sale, despre care îi dădu seamă pe larg maicăsii, iar aceasta, femeie cuminte, cercetă dacă acel cavaler la care stătea nepotul ei avusese sau avea vreun fiu, şi află că îl avea pe cel pe care-l numim Rodolfo, aflat atunci în Italia, şi socotind timpul de când i se spusese că lipsea din Spania, văzu că erau chiar cei şapte ani câţi avea nepotul. Îl înştiinţă de toate acestea şi pe soţul său, şi amândoi, împreună cu fiica lor, hotărâră într-un glas să aştepte ce va voi să facă Dumnezeu cu rănitul, care, după cincisprezece zile. se văzu în afara oricărei primejdii, iar după treizeci se sculă din pat, şi în tot acest răstimp fu vizitat de mama şi de bunica sa şi răsfăţat de stăpânii casei ca şi cum ar fi fost propriul lor fiu; şi uneori, stând de vorbă cu Leocadia, doña Estefania, căci aşa o chema pe soţia cavalerului, îi spunea că acel copil semăna atât de bine cu un fiu al ei aflat în Italia. Încât nu-l privea niciodată fără a i se părea că-l are în faţa ochilor pe fiul său.

De aceste cuvinte se folosi Leocadia ca să-i spună, odată, când se nimeri singură cu dânsa, ceea ce, cu încuviinţarea părinţilor ei, hotărâse a-i spune, şi anume aceste vorbe sau altele asemănătoare:

— În ziua când părinţii mei, doamnă, au auzit că nepotul lor de frate fusese, atât de rău lovit, au crezut şi au gândat că li se închisese cerul şi toată lumea se prăvălise în hău; şi-au închipuit că se şi văzuseră lipsiţi de lumina ochilor, şi de toiagul bătrâneţilor de vreme ce le lipsea nepotul acesta pe care ei îl iubesc cu o dragoste atât de mare, încât în multe privinţe o întrece pe-aceea nutrită

ele alţi părinţi faţă de copiii lor; dar, aşa cum se spune că Dumnezeu când dă rana, dă şi leacul, copilul şi l-a găsit în casa aceasta, iar eu am legate de ea nişte amintiri pe care nu le voi putea uita cât voi trăi. Eu, doamnă, sunt nobilă, pentru că aşa-mi sunt părinţii şi mi-au fost toţi strămoşii, care, cu o stare mijlocie în bunurile sorţii, şi-au întreţinut onoarea în chip fericit oriunde îi s-a întâmplat să trăiască.

Mirată şi încremenită stătea doña Estefania ascultând vorbele Leocadiei şi nu-i venea să creadă că în atât de puţini ani putea începea atâta cuminţenie, deşi, după cum i se părea, îi dădea vreo douăzeci, nici mult mai mult, nici mult mai puţin, dar fără a-i spune nimic şi fără a-i întoarce vorba, aşteptă să le-audă pe toate câte vru să le spună, şi au fost vorbele ce i-au ajuns ca1 să-i povestească pozna fiului ei, dezonoarea sa, răpirea, legatul la ochi, felul cum fusese adusă de el în iatacul acela, semnele după care cunoscuse că este chiar încăperea pe care-o bănuia. Drept adeverire, scoase din sân chipul Răstignitului pe care îl luase şi căruia îi spuse:

— Tu, Doamne, care ai fost martor al silniciei ce mi-a fost făcută, fii judecător al îndreptării ce mi se cuvine; te-am luat de pe măsuţa aceea, cu gândul să-mi amintesc pururi de înjosirea mea, nu ca să-ţi cer răzbunare împotrivă-i, căci n-o caut, ci ca să te rog să-mi dai puţină mângâiere cu care să-mi pot îndura nenorocirea.

Copilul acesta, doamnă, faţă de care ţi-ai arătat desăvârşirea milosteniei domniei tale, îţi este nepot bun; cerul a îngăduit să fie călcat în picioare de cal, pentru ca, aducându-l pe copil în casa domniei tale, eu să găsesc într-însa, aşa cum trag nădejde că am să găsesc, clacă nu leacul cel mai potrivit (şi dacă nu) 2 3 nefericirii mele, cel puţin mijlocul prin care să mi-o mai uşurez.

Zicând acestea şi strângând la piept crucifixul, căzu leşinată în braţele Estefaniei; iar aceasta, în sfârşit, ca femeie şi nobilă, în care compasiunea şi mila obişnuiesc a fi la fel de fireşti precum cruzimea la bărbat, abia văzu leşinul Leocadiei, că-şi lipi îndată chipul de-al ei, \jărsind asupră-i atâtea lacrimi, încât n-a mai fost nevoie s-o

stropească şi cu apă pentru ca Leocadia să-şi vină în fire.

Fiind cele două în starea aceasta, se nimeri să intre cavalerul, soţul Estefaniei, care-l ducea pe Luisico de mână, şi când văzu. plânsul Estefaniei şi leşinul Leocadiei, întrebă foarte nerăbdător care le este pricina.

Copilul o îmbrăţişa pe maică-sa ca pe verişoara, iar pe bunică-sa ca pe binefăcătoarea lui, întrebându-le şi el de ce plâng.

— Mari lucruri, domnule, sunt de spus – îi răspunse Estefania soţului său – şi culmea lor e să-ţi spun că, aşa cum va trebui. să ştii, această femeie leşinată îţi este fiică, iar copilul acesta, nepotul domniei tale. Adevărul pe care ţi-l spun mi i-a spus copila aceasta şi l-a întărit şi-l întăreşte chipul acestui copil, în care noi amândoi l-am văzut pe-acela al fiului nostru.

— Dacă nu vorbeşti mai limpede, doamnă, eu unul nu te-nţeleg – îi întoarse vorba cavalerul.

Într-acestea, Leocadia îşi veni în fire şi, ţinând strâns la piept crucifixul, părea preschimbată într-o mare de plâns. Totul îl adusese pe cavaler într-o mare nedumerire, din care ieşi după ce soţia lui îi povesti tot ce-i povestise şi ei Leocadia, şi el crezu totul, prin sfânta îngăduire a cerului, ca şi cum totul i-ar fi fost dovedit cu martori mulţi şi adevăraţi. O consolă şi-o îmbrăţişă pe Leocadia, îl sărută pe nepotul său şi chiar în ziua aceea trimiseră un mesager la Neapole, înştiinţându-i pe fiul lor să vină în cel mai scurt timp, pentru că-i puseseră la cale o căsătorie cu o femeie frumoasă peste poate şi potrivită lui întru totul.

Nu consimţiră ca Leocadia şi fiul ei să se mai întoarcă acasă la părinţii săi, iar aceştia, nespus de mulţumiţi de izbânda fiicei lor, îi aduceau nesfârşite mulţumiri Domnului.

Mesagerul ajunse la Neapole, şi Rodolfo, hulpav să se bucure de o femeie atât de frumoasă cum îi vestea tatăl său, la două zile după primirea scrisorii, ivindu-i-se prilejul că patru galere erau gata de a porni către Spania, se îmbarcă pe ele cu cei doi tovarăşi ai săi, ce încă nu-l părăsiseră, şi, având parte de împrejurări prielnice, în

douăsprezece zile ajunse la Barcelona, iar de acolo, cu poşta, după alte şapte coborî în Toledo şi intră în casa tatălui său atât de mândru şi de elegant, încât culmile mândreţei şi ale eleganţei se adunaseră toate într-însul.

Părinţii se bucurară de sănătatea şi", sosirea cu bine a fiului lor.

Rămase uimită Leocadia, care-l privea dintr-un ungher ascuns, pentru a nu se ifbate de la mijlocul şi rânduiala pe care i le pusese în vedere doña Estefania.

Tovarăşii lui Rodolfo ar fi vrut să plece numaidecât la casele lor, dar Estefania nu le-o îngădui., deoarece avea nevoie de ei pentru planul dânsei.

Se înnoptase aproape când sosise Rodolfo şi, în vreme ce se pregătea cina, Estefania îi chemă la o parte pe tovarăşii fiului ei, crezând, fără nicio îndoială, că ei trebuie să fi fost doi din cei trei despre care Leocadia spusese că-l însoţeau pe Rodolfo în noaptea în care o răpiseră, şi cu mari rugăminţi le ceru să-i spună dacă-şi aminteau că fiul ei răpise o femeie, în cutare noapte, acum atâţia ani, pentru că de aflarea adevărului despre această împrejurare atârnau onoarea şi liniştea tuturor rudelor lor; şi cu atare şi atâtea stăruinţe se pricepu să-i roage şi în aşa chip ştiu să-i asigure că nu li se putea întâmpla nimic rău dacă dezvăluiau răpirea aceea, încât ei socotiră nimerit a mărturisi cum că, într-adevăr, într-o noapte de vară, pe când ei doi şi alt prieten îl însoţeau pe Rodolfo, o răpiseră, chiar în noaptea de care vorbea dânsa, pe o fată şi că Rodolfo plecase cu ea în timp ce ei îi ţineau în loc pe cei din familia ei, care voiau s-o apere cu strigăte, iar a doua zi Rodolfo le spusese că o dusese acasă; şi că asta era tot ce puteau răspunde la ceea ce fuseseră întrebaţi.

Mărturisirea celor doi i-a înlăturat toate îndoielile pe care le-ar mai fi putut avea, şi astfel se hotărî să-şi ducă la capăt gândul cel bun, şi anume: cu puţin înainte de a se aşeza la cină, mama se închise cu Rodolfo într-un iatac şi, între patru ochi, punându-i în mână un portret, îi spuse: – Vreau, Rodolfo fiule, să-ţi prilejuiesc o cină plăcută arătându-ţi-o pe soţia ta; iată-i portretul adevărat, vreau să

te previn însă că pe cât îi lipseşte frumuseţea, pe atât îi prisoseşte virtutea, e nobilă şi cuminte şi potrivit de bogată. Şi deoarece ţi-am ales-o, tatăl tău şi cu mine, fii încredinţat că e ceea ce-ţi trebuie.

Rodolfo privi cu multă luare-aminte portretul şi zise: – Dacă pictorii, care îndeobşte fac risipă de frumuseţe la chipurile pe care le zugrăvesc în portrete, au făcut şi la acesta, cred fără doar şi poate că originalul trebuie să împărtăşească aceeaşi urâţenie; zău, doamnă şi mamă dragă, e drept şi e bine ca fiii să-şi asculte părinţii întru totul, dar tot potrivit şi chiar mai bine e ca părinţii să le dea fiilor lor starea care să le fie cel mai pe plac, şi cum căsătoria este un nod pe care nu-l dezleagă decât moartea, bine ar fi ca legăturile să fie egale şi împletite din aceleaşi fire, Virtutea, nobleţea, cuminţenia şi bunurile sorţii îi pot bucura prea bine mintea celui care a avut norocul să le capete prin soţia sa. Dar ca urâţenia ei să bucure ochii soţului, asta mi se pare cu neputinţă. Sunt tânăr, dar înţeleg prea bine că tainei căsătoriei i se potriveşte şi dreapta şi cuvenita desfătare de care se bucură soţii, şi dacă ea lipseşte, căsnicia şchioapătă şi-şi trădează cel de-al doilea ţel. Păi a crede că un chip urât, pe care eşti nevoit să-l ai în faţa ochilor la tot pasul, în casă, la masă şi-n pat, te poate desfăta, zic încă o dată că mi se pare aproape cu neputinţă. Pe viaţa domniei tale, mamă dragă, dă-mi o tovarăşă de viaţă care să mă înveselească, nu să mă amărască, pentru că, fără să tragem într-o parte şi-n alta, la fel şi pe drum drept să ne ducem amândoi jugul în care ne va fi punând cerul. Dacă doamna aceasta e nobilă, cuminte şi bogată, după cum spui domnia ta, are să-şi găsească ea ca soţ pe unul cu altă fire decât a mea. Sunt unii care caută nobleţe, alţii cuminţenie, alţii bani şi alţii frumuseţe; eu mă număr printre aceştia din urmă. Pentru că nobleţe am, har cerului şi strămoşilor, şi părinţilor mei, ce mi-au lăsat-o moştenire; deşteptăciunea, dacă o femeie nu-i proastă, neghioabă sau toantă, e de-ajuns, astfel ca nici de prea ascuţită să nu se tocească, nici de prea neghioabă să nu dea-n gropicât despre bogăţii, şi aici, cele

ale părinţilor mei nu mă fac. să mă tem c-aş putea ajunge la sapă de lemn. Eu frumuseţea o caut, mândreţea o vreau, nu cu altă zestre decât aceea a curăţiei şi-a bunelor obiceiuri; căci dacă asta-mi va aduce soţia mea, îl voi sluji pe Dumnezeu cu tragere de inimă şi le voi da o bătrâneţe tihnită părinţilor mei.

Foarte mulţumită fu maică-sa de vorbele lui Rodolfo, dându-şi seama după ele că avea să-şi poată duce planul la bun sfârşit.

Îi răspunse că-şi va da silinţa să-l însoare potrivit dorinţei lui; să nu-şi facă niciun fel de griji, căci era uşor să desfacă înţelegerile la care ajunseseră ca să-l însoare cu doamna aceea; Roclolfo îi mulţumi cu recunoştinţă şi, în trucât venise vremea cinei, se duseră la masă, iar după ce tatăl şi mama, Rodolfo şi cei doi tovarăşi ai săi luară loc în urul ei, doña Estefania zise ca într-o doară:

— Păcătoasa de mine, frumos mă mai port cu musafira mea! Ia du-te – îi spuse ea unui slujitor – şi spune-i doamnei doña Leocadia să treacă peste multă dumisale sfiiciune şi să binevoiască a ne cinsti masa, căci toţi cei din juru-i sunt feciorii mei şi servitorii domniei sale.

Toate acestea erau un vicleşug al ei, şi Leocadia fusese înştiinţată şi prevenită de tot ce avea de făcut. Nu zăbovi mult Leocadia şi intră, dând despre sine cea mai neaşteptată şi mai frumoasă mărturie pe care a putut-o da vreodată o frumuseţe meşteşugită şi firească.

Era îmbrăcată, fiind la vreme de iarnă, într-o rochie lungă de catifea neagră, stropită cu bumbi de aur şi mărgăritare, cu cingătoare şi colier de diamante; părul el însuşi, lung şi nu peste măsură de bălai, îi slujea drept podoabă şi acoperământ, iar plăsmuirea lui de cozi şi cârlionţi, şi scăpărările de diamante ce i se-ntreţeseau tulburau lumina ochilor care le priveau.

Leocadia era bine făcută şi plină de farmec, îl aducea de mână pe fiul ei, iar înaintea sa păşeau două fete, luminându-i calea cu două lumânări de ceară în două candelabre de argint. Se sculară cu toţii în picioare ca să-i facă plecăciune, ca şi cum s-ar fi plecat în faţa unei făpturi

cereşti ce s-ar fi arătat acolo în chip miraculos. Se pare că dintre toţi cei ce rămăseseră acolo încremeniţi cu ochii la dânsa, nimeni n-a nimerit Spliala. O vorbă măcar. Leocadia, cu gingaşă gratie şi creştere aleasă, li se smeri tuturor, iar Estefania, luând-o de mână, o aşeză lângă dânsa şi în faţa lui Rodolfo. Pe copil îl aşezară lângă bunicul său.

Rodolfo, care privea mai de aproape frumuseţea neasemuită a Leocadiei, îşi spunea în sinea lui:

„Dacă cea pe care mi-a ales-o mama ca soţie ar avea jumătate din frumuseţea acesteia, m-aş socoti cel mai fericit bărbat din lume. Sfinte Doamne, ce mi-e dat să văd? Oare înger printre oameni e cea la care mă uit acuma?”

Şi-n vremea asta îi intra prin ochi ca să-i pună stăpânire pe suflet frumoasa icoană a Leocadiei. care, şi ea. În timp ce începea să fie servită cina, văzându-l atât de aproape de dânsa pe cel pe care-l şi iubea mai mult decât lumina ochilor, tot privindu-l câteodată pe furiş, prinse a depăna iarăşi în închipuire cele întâmplate cu Rodolfo. Începură a-i slăbi în suflet nădejdile că mama lui avea să i-l dea de soţ ei, temându-se ca nu cumva sărăciei norocului ei să i se potrivească şi făgăduielile mamei. Se gândea ci (de aproape era să fie fericită sau nefericită pe veci.

Şi cugetarea i-a fost atât de aprinsă şi gândurile atât de zdruncinate, că i-au strâns atât de tare inima, încât începu să asude şi să pălească într-o clipă, apucând-o un leşin ce o sili să-şi lase capul în braţele dorici Estefania. care. cum o văzu, o primi cu tulburare într-însele. Toţi se speriară şi. părăsind masa, se repeziră s-o ajute. Dar cel ce dădu cele mai multe semne de in ihnire fu Rodolfo, deoarece, până să ajungă iute lângă dânsa, se împiedică şi căzu de două ori. Nici dacă o deşcheiară la nasturi şi-o stropiră cu apă pe faţă nu-şi reveni, ci mai curând pieptul săltat şi pulsul, pe care nu i-l găseau, dădeau semne neîndoielnice de moarte, iar slujitoarele şi slujitorii din casă, mai puţin chibzuiţi, începură a striga şi-a da de veste c-a murit.

Aceste ştiri amare ajunseră la urechile părinţilor

Leocadiei, pe care doña Estefania îi ţinea ascunşi pentru un prilej mai plăcut. Aşa că ei, cu preotul paroh, care se afla şi dânsul cu ei, trecând pe Ste ordinul Estefaniei, intrară în sală. Preotul se grăbi să vadă dacă nu dădea semne că se căia de păcatele ei, ca s-o dezlege de ele. şi de unde credea că are să găsească un singur ins leşinat, găsi doi, pentru că şi Rodolfo zăcea cu faţa pe pieptul Leocadiei.

Mama sa îi înlesni să se apropie de dânsa, ca de fiinţa ce urma să fie a lui, dar când văzu că şi el rămăsese fără cunoştinţă, fu cât pe ce să şi-o piardă şi ea, şi şi-ar fi pierdut-o dacă n-ar fi văzut că Rodolfo îşi veni în fire, aşa cum îşi reveni, ruşinat că-l văzuseră toţi căzând în asemenea nesăbuinţe prea fără măsură; dar maică-sa, ghicind parcă ce îl frământa pe feciorul ei, îi spuse:

— Nu te ruşina, fiule, de izbucnirile în voia cărora te-ai lăsat, ci ruşinează-te de cele pe care n-ai să le poţi îndura când vei afla ceea ce nu vreau să-ţi mai tăinuiesc, deşi aveam de gând s-o las pentru o împrejurare mai veselă. Află, fiu al sufletului meu, că femeia asta leşinată, pe care-o ţin în braţe, e soţia ta adevărată; şi zic adevărată, fiindcă eu şi cu tatăl tău ţi-o alesesem, cea din portret fiind falsă.

Auzind acestea, Rodolfo, mânat de dorinţa-i zăbovită şi înfierbântată, şi cum numele de soţ îi înlătura toate stavilele ce i le-ar fi putut opune cinstea şi cuviinţa locului, se zvârli către chipul Leocadiei şi-şi lipi gura de-a dânsei, aşteptând parcă să-i iasă sufletul ca să-i dea găzduire într-al său. Dar când curgeau mai tare de jale lacrimile tuturor a, şi când strigătele se înălţau amarnic de durere, şi când părul mamei şi barba tatălui Leocadiei se răreau smulse, iar ţipetele copilului străpungeau cerurile, îşi veni în fire şi

Leocadia, şi odată cu ea se întoarseră şi veselia şi mulţumirea ce dispăruseră din inimile celor de faţă.

Leocadia se pomeni în braţele lui Rodolfo şi-ar fi vrut, cu cinstită putere, să se desprindă din ele, dar el îi spuse:

— Nu, doamnă, nu trebuie să fie aşa, nu-i bine să lupţi ca să te smulgi din braţele celui ce te are în suflet.

La vorbele acestea, Leocadia îşi reveni de-a binelea în simţiri, iar doña Estefania găsi cu cale să nu-şi ducă mai departe hotărârea dintâi, ci-i spuse preotului să-l cunune numaidecât pe fiul ei cu Leocadia; preotul făcu întocmai, deoarece, întâmplarea aceasta petrecându-se într-o vreme când căsătoria rămânea gata încheiată prin simpla voinţă a contractanţilor, fără demersurile şi prevederile drepte şi sfinte ce se obişnuiesc acuma 216, nu s-a ridicat nicio piedică în calea nunţii, dar, odată săvârşită, rămâie în sarcina altei pene şi altui talent mai gingaş decât al meu să istorisească veselia universală a tuturor ce luară parte la ea; îmbrăţişările pe care părinţii Leoqadiei i le dăruiră lui Rodolfo, mulţumirile pe care le aduseră cerului şi părinţilor lui, legămintele părţilor, uimirea tovarăşilor lui Rodolfo, care, în chip atât de neaşteptat, văzură chiar în noaptea sosirii lor o nuntă atât de frumoasă, şi mai vârtos când aflară, după ce doña Estefania o povesti în faţa tuturor a, că Leocadia era fata pe care fiul ei o răpise în tovărăşia lor, nu mai puţin uluit rămânând de aceasta Rodolfo; şi pentru a se încredinţa mai mult de adevărul acela, o întrebă pe Leocadia dacă-i poate da vreo dovadă prin care să ajungă la o cunoaştere deplină a unui fapt despre care nu mai avea îndoieli, deoarece îşi închipuia că părinţii lui îl cercetaseră cu prisosinţă.

Ea răspunse:

— Când mi-am amintit ce-i cu mine şi mi-am venit în fire din alt leşin, m-am pomenit, domnule, în braţele domniei tale fără onoare; acuma primesc totul cu inima împăcată. deoarece, revenindu-mi din cel pe care l-am avut adineauri, m-am pomenit în aceleaşi braţe, dar cu onoarea nepătată. Şi dacă semnul acesta nu-i de ajuns, fie de ajuns cel al unui crucifix, pe care nimeni altul decât mine nu l-a putut fura, dacă i-ai observat cumva lipsa a doua *zi* de dimineaţă, şi dacă e acelaşi pe care-l are stăpâna mea.

— Domnia ta eşti stăpâna sufletului meu şi vei fi câţi ani rândui-va Dumnezeu, comoara mea – şi îmbrăţişând-o iarăşi, iarăşi se revărsară asupra lor binecuvântările şi urările de bine ce li se făcură.

Fu servită cina şi veniră muzicant., tocmiţi din timp în acest scop. Rodolfo se văzu pe sine însuşi în oglinda ce era chipul fiului. său; cei patru bunici ai lui plânseră de plăcere; nu rămase ungher în toată casa necălcat de însufleţire, de mulţumire şi de veselie. Şi cu toate că noaptea zbura cu aripile-i negre şi uşoare, lui Rodolfo i se părea că merge şi umblă, nu cu aripi, ci în cârje, atât de aprigă-i era dorinţa de-a se vedea singur că iubita-i soţie.

Veni în sfârşit şi ceasul dorit, pentru că nu e sfârşit care să nu-şi aibă şi el sfârşitul. Merseră cu toţii la culcare, casa întreagă rămase îngropată în tăcere, ceea ce nu se va întâmpla şi cu adevărul acestei povestiri, deoarece n-o vor îngădui numeroasele odrasle şi descendenţa ilustră pe care ou lăsat-o în Toledo, şi trăiesc şi azi cei doi miri norocoşi, care s-au bucurat ani mulţi şi fericiţi de ei înşişi, de copiii şi de nepoţii lor, totul îngăduit de cer şi de puterea sângelui pe care l-a văzut curgând pe pământ viteazul, ilustrul şi creştinul bunic al lui Luisico.

NUVELA, DESPRE

GELOSUL EXTâlEMADURAN

Nu cu mulţi ani în urmă, dintr-un sat din Extremadura plecă un hidalg, născut din părinţi nobili, care „asemenea altui risipitor m, a colindat felurite meleaguri din Spania. Italia şi Flandra, tocându-şi atât anii cât şi averea, şi, la capătul multor pribegii, după ce părinţii îi răposaseră şi patrimoniul şi-l irosise, poposi în cele din urmă în marele oraş Sevilla, unde găsi prilejuri prea destule ca să-şi facă praf şi bruma ce-i. mai rămăsese. Văzându-se. dar, atât de lipsit de bani şi nici cu mulţi prieteni, recurse la leacul la care recurg şi alţi mulţi rătăciţi în oraşul acela, şi anume să treacă în Indii, refugiu şi adăpost al deznădăjduiţilor din Spania, biserică a delapidatorilor, salvconduct al asasinilor, cuibar şi obroc al cartoforilor pe care experţii în arta foiţelor îi numesc şuieri, ţivlitoare universală a femeilor slobode, amăgire obştească a multora şi leac privat al puţinora.

În sfârşit, când veni vremea ca o flotă să plece spre continent, căzu la învoială cu amiralul ei, îşi pregăti

merindele şi rogojina, se îmbarcă la Cádiz şi, aruncând o binecuvântare Spaniei, flota ridică ancora şi, spre bucuria tuturor a, pânzele fură înălţate în bătaia vântului ce sufla blând şi prielnic, în câteva ceasuri ascunzându-le vederii uscatul şi dezvăluindu-le largile şi încăpătoarele întinsuri ale marelui părinte al apelor, Oceanul.

Călătorul nostru şedea copleşit de gânefuri, pritocindu-şi în amintire multele şi feluritele primejdii prin care trecuse în anii săi de pribegie şi reaua cârmuire în care-şi dusese întreaga viaţă, şi din toată răfuiala aceasta cu sine însuşi îşi trăgea o hotărâre nestrămutată de a-şi schimba felul de viaţă şi de a avea eu totul altă grijă în păstrarea averii ce se va fi milostivind Dumnezeu să i-o mai dea; şi de a se purta cu femeile mai prevăzător decât până atunci.

Flota era într-un răstimp de acalmie în vreme ce îndura această furtună lăuntrică Felipe 217 a de Carrizales, acesta fiind numele aceluia ce ne-a dat subiectul nuvelei noastre, Vântul porni să bată iarăşi, împingând navele eu atâta putere, încât nu lăsă pe nimeni la locul său, drept care şi Carrizales fu nevoit să-şi părăsească închipuirile şi să se lase purtat numai de grijile călătoriei, călătorie ce fu atât de prielnică, încât, fără a întâmpina nicio năpastă şi nicio piedică, sosiră în portul Cartagena218. Şi ca să isprăvim cu tot ceea ce nu intră în vederile noastre, mai spun că vârsta pe care o avea Filipo când trecu în Indii să tot fi fost de patruzeci şi opt de ani, şi în cei douăzeci petrecuţi acolo, ajutat de priceperea şi sârguinţa sa, izbuti să adune peste o sută cincizeci de mii de pesos încercaţi.

Văzându-se, aşadar, bogat şi prosper, muşcat de dorul firesc, de toţi nutrit, de-a se întoarce în patrie, lăsând baltă mari interese ce i se îmbiau, părăsi Perii-ul, unde agonisise atâta avere, prefăcută acum toată în drugi de aur şi argint şi înregistrată, ca să nu aibă neplăceri, şi se întoarse în Spania, debarcă la Sanhicar. ajunse la Sevilla, la fel de plin de ani ca şi de bogăţii, îşi sepase înscrisurile fără bătaie de cap, îşi căută prietenii, îi găsi pe

toţi răposaţi, vru să se ducă la el în sat, cu toate că apucase a primi veşti că moartea nu-i mai cruţase nicio rubedenie. Şi dacă pe vremea când luase drumul Indiilor, sărac şi nevoiaş, îl năpădea un noian de gânduri, fără a-i lăsa o clipă de linişte în mijlocul talazurilor mării, nu-l năpădeau mai puţin acum în liniştea uscatului, deşi dintr-o altă pricină; căci dacă atunci nu dormea de grija sărăciei, acuma nu se putea linişti de bogat ce era, căci bogăţia, pentru cel ce nu-i obişnuit s-o aibă şi nici nu ştie s-o folosească, e o povară la fel de apăsătoare ca şi sărăcia pentru cel ce trăieşte necurmat sub ea. Griji aduce aurul, griji aduce şi lipsa lui, numai că unele se lecuiesc dobândind o câtâme mijlocie, iar celelalte sporesc pe măsură ce dobândeşti mai mult.

Carrizales se frământa privindu-şi drugii, nu din zgârcenie, pentru că vreme de qţiva ani cât fusese soldat se deprinsese a fi darnic, ci întrebându-se ce putea face cu ei, căci a-i păstra ca atare era o treabă nespornică, iar ţinuţi în casă, erau nadă pentru ahtiaţi şi aţâţare pentru tâlhari. Dorinţa de a se întoarce la frământata îndeletnicire a neguţătorilor se stinsese într-însul şi i se părea că, la anii săi, avea destui bani ca să-şi ducă viaţa şi-ar fi vrut să şi-o ducă în satul său de baştină şi să-şi pună averea în parte, petrecându-şi acolo anii bătrâneţii în linişte şi tihnă, dându-i lui Dumnezeu ce va putea, de vreme ce lumii îi dăduse mai mult decât trebuia. Pe de altă parte, se gândea că strâmtorarea locului său de baştină era multă şi oamenii foarte săraci, şi că dacă se ducea să trăiască acolo însemna să devină ţinta tuturor sâcâielilor la care săracii obişnuiesc să-l supună pe bogătaşul ce se nimereşte să le fie vecin, cu atât mai vârtos când în sat nu mai e nimeni la care să alerge cu păsurile lor. Ar fi vrut să aibă cui lăsa averea după săvârşirea sa din viaţă şi, însufleţit de această dorinţă, îşi lua pulsul vigoarei şi i se părea că era încă în stare să ducă povara căsniciei, dar la gândul acesteia îl cuprindea o spaimă atât de grozavă, încât i-l risipea şi destrăma aşa cum vântul risipeşte şi destramă ceaţa, pentru că era din fire, chiar şi necăsătorit, cel mai gelos

bărbat din lume, deoarece şi numai închipuindu-şi că ar fi, gelozia începea să-l supere, bănuielile să-l chinuiască şi închipuirile să-l pună pe jeratic, şi totul cu asemenea putere şi turbare, încât în cele din urmă se hotărî să nu se însoare.

Şi fiind lămurit în privinţa aceasta, dar nu şi în privinţa felului cum avea să-şi petreacă viaţa, soarta vru ca, pe când trecea într-o zi pe-o stradă, să ridice ochii şi să vadă stând la o fereastră o fecioară, pare-se în vârstă de treisprezece, paisprezece ani, cu chip atât de plăcut şi atât de frumoasă, încât bătrânul Carrizaâes. nemaifiind în stare să se apere, îşi închină slăbiciunea mulţilor săi ani celor puţini ai Leonorei, căci acesta era numele frumoasei fecioare. Şi numaidecât, fără a mai zăbovi, începu a se socoti îndelung şi, vorbind cu sine însuşi, zicea:

„Fata asta e frumoasă şi, după cum arată casa ei, nu pare a fi bogată; este copilă: anii ei puţini îmi pot linişti bănuielile; am să mă-nsor cu ea, am s-o închid în casă şi-am s-o dau pe brazdă, şi aşa n-are să se poarte altfel de cum o voi învăţa eu. Nu-s atât de bătrân, încât să-mi pierd nădejdea de a mai avea copii care să mă moştenească. Nu-mi pasă de are zestre ori ba, fiindcă cerul mi-a dat pentru toţi, şi bogaţii nu trebuie să caute în căsătorii avere, ci plăcere, căci plăcerea lungeşte viaţa, pe când neplăcerile dintre soţi o scurtează. Gata, deci: soarta mi-a ieşit la sorţi şi aceasta e soarta pe care cerul vrea s-o am”.

Şi purtând acest solilocviu, nu doar o dată, ci ele o sută de ori, după câteva zile vorbi cu părinţii Leonorei şi află că, deşi săraci, erau nobili, şi, încunoştinţându-i atât despre gândul cât şi despre rangul şi averea sa, îi rugă să i-o dea de soţie pe fiica lor. Ei îi cerură un răgaz pentru a-i cerceta spusele, răgaz pe care şi el îl putea folosi ca să se încredinţeze de adevărul celor spuse de dânşii despre nobleţea lor. Se despărţiră, îşi făcu fiecare parte cercetările sale şi găsiră că aşa stăteau lucrurile precum spuseseră amândoi şi, în cele din urmă, rămase ca Leonora să fie soţia lui Carrizales, după ce el o înzestră mai întâi cu douăzeci de mii de ducaţi, atât de aprinsă era inima

gelosului bătrân. Care nici nu apucă să rostească, da" ca soţ, că şi năvăli asupră-i o gloată de zulii turbate şi, fără nicio pricină, începu a tremura şi-a nutri îngrijorări mai mari decât avusese vreodată. Şi prima dovadă a firii sale geloase o dădu nevrând în ruptul capului ca vreun croitor să-i ia măsurile soţiei sale pentru multele veşminte pe care avea de gând să i le facă şi, ca urmare, umblă să dea de altă femeie, ca să aibă, mai mult sau mai puţin, talia şi trupul Leonorei, şi găsi o sărmană pe măsura căreia porunci să se facă o rochie şi, încercând-o pe nevastă-sa, văzu că-i venea bine, iar după aceeaşi măsură făcu şi celelalte veşminte, atât de multe şi de bogate, încât părinţii miresei se socotiră mai mult decât norocoşi că nimeriseră un ginere atât de bun, întru căpătuirea lor şi-a fiicei lor. Fata era uluită la vederea atâtor haine de gală, fiindcă toate cele pe care le purtase în viaţa ei nu fuseseră decât o fustă de postav şi o tunică de tafta.

Al doilea semn dat de Filipo fu refuzul ele a se uni cu soaţa sa înainte de a o muta într-o locuinţă anume, pe care o pregăti în acest chip: cumpără o casă cu douăsprezece mii de ducaţi într-un cartier ales, având apă de izvor şi o grădină cu mulţi portocali; astupă toate ferestrele ce dădeau spre stradă şi le deschise vedere spre cer, acelaşi lucru făcându-l cu toate celelalte clin casă. În portalul dinspre stradă, numit la Sevilla casa porţii, înjghebă un grajd pentru un catâr şi deasupra l'ui o tânărie şi o chiţimie în care să stea cel ce urma să aibă grijă de dobitoc, şi anume un negru bătrân şi hadârab; ridică pereţii teraselor atât de mult, încât cine intra în casă trebuia să privească cerul în linie dreaptă, fără a putea zări altceva. Făcu un dulap rotitor 2 i9 ce răspundea din casa porţii în curtea dinăuntru. Cumpără de asemenea patru sclave albe şi le însemnă cu, fierul roşu pe obraz 22°, şi alte două negrese aduse de curând în Spania, Căzu la învoială cu un chelar să-i aducă şi să-i cumpere de mâncare, cu condiţia să nu doarmă în casă şi să nu intre în ea decât până la dulapul rotitor, prin care urma să înmâneze cele aduse. Făcând acestea, o parte din avere şi-

o investi, cu rentă, în diferite locuri de încredere; alta şi-o depuse la bancă şi rămase cu altă parte pentru orice eventualitate. Făcu de asemenea o cheie pentru toate uşile din casă şi vâri în locuinţă tot ce se obişnuieşte să se cumpere cu ridicata şi cu amănuntul, ca provizii pentru un an întreg, şi, după ce rândui şi aşeză astfel totul, merse acasă la socrii săi şi le-o ceru pe nevastă-sa, pe care dânşii i-o încredinţară nu cu puţine lacrimi, fiindcă li se părea c-o duc la groapă.

Frageda Leonora nici nu se dumirise încă ce se întâmplă cu ea, şi astfel, plângând împreună cu părinţii ei, le ceru binecuvântarea şi, luându-şi rămas bun de la dânşii, înconjurată de roabele şi slujitoarele sale, luată de mână de către soţul ei, veni la casa lui şi, după ce intrară, Carrizales le ţinu o predică tuturor a, încredinţându-le paza Leonorei şi cerându-le ca pe nicio cale şi-n niciun chip să nu îngăduie nimănui, nici chiar negrului hadâmb. să pătrundă dincolo de cea de-a doua poartă. Şi cel mai mult încredinţă paza şi îngrijirea Leonorei unei madame cu multă chibzuinţă şi foarte serioasă, pe care o tocmi ca dădacă a Leonorei şi ca supraveghetoare a tot ce se făcea în casă, ca şi pentru a le porunci roabelor şi altor două fete de aceeaşi vârstă cu Leonora, pe care le tocmise pentru ca ea să-şi poată petrece timpul cu cineva de vârsta ei. Le făgădui că se va puiia cu ele şi le va răsplăti pe toate în aşa fel, încât să nu sufere din pricina întemniţării, urmând ca în zilele de sărbătoare, toţi, până la unul, să meargă la liturghie, dar atât de devreme, încât lumina abia să-i poată zări.

Slujitoarele şi roabele îi făgăduiră să-i urmeze întru totul poruncile, fără a cârti, cu sârg şi bunăvoie. Iar proaspăta soţie, vârându-şi capul între umeri, zise că nu are altă voinţă decât pe cea a soţului şi stăpânului său, căruia pururi îi va da ascultare. După ce luă această măsură de prevedere şi se retrase în casele lui, bunul extremaduran începu a se bucura după putinţă de fructele căsniciei, care Leonorei, lipsită cum era de experienţa altora, nu-i părură nici gustoase, nici serbede; şi astfel îşi

petrecea timpul cu dădaca, fetele şi roabele sale, iar acestea, ca să şi-l treacă în chip mai plăcut, căzură în patima lăcomiei, şi aproape nu era zi de la Dumnezeu să nu facă fel şi fel de prăjituri cărora le clau gust bun mierea şi zahărul. Aveau pentru asta din belşug, şi chiar mai mult decât era nevoie, tot ce le trebuia, şi nu mai puţin prisosea şi-n stăpânul lor voia de a le da de toate, deoarece i se părea că în felul acesta le dă o distracţie şi le ţine ocupate, fără a mai avea prilejul de a cugeta la întemniţarea lor. Leonora se purta ca de la egal la egal cu slujitoarele sale şi petrecea aidoma lor, ba chiar, în nevinovăţia ei, se apucă de făcut păpuşi şi de alte copilării, ce-i învederau naivitatea firii şi cruzimea anilor, totul spre nespus de marea mulţumire a soţului gelos, căruia i se părea că o nimerise în alegerea vieţii mai bine decât şi-ar fi putut închipui şi că nu ar fi fost cu putinţă ca viclenia şi răutatea omenească să-i poată tulbura cumva tihna; şi astfel n-avea altă grijă decât să-i aducă daruri soţiei sale şi s-o îndemne a-i cere tot ce i-ar fi putut trece prin minte, căci va fi întru toate mulţumită.

În zilele în care mergea la liturghie, şi anume, după cum am spus, când se îngâna ziua cu noaptea, veneau şi părinţii ei şi stăteau de vorbă cu fiica lor în biserică, de faţă cu soţul ei, care le făcea atâtea daruri, încât, deşi îi plângeau de milă fetei lor pentru îngustimea în care trăia, îşi domoleau părerea de rău cu multele daruri ce li le aducea Carrizales, mărinimosul lor ginere. Acesta se scula de dimineaţă şi aştepta să vină chelarul, care era înştiinţat de cu seară, printr-un bilet pus în dulapul rotitor, ce anume trebuia să aducă a doua zi; iar după ce venea chelarul, Carrizales pleca de acasă, cel mai adesea pe jos, lăsând încuiate cele două porţi, cea de la stradă şi cea din mijloc, între ele rămânând negrul. Se ducea să-şi vadă de treburi, care erau puţine, şi în scurt timp se întorcea şi, încuindu-se în casă, petrecea răsfăţându-şi nevasta şi mângâindu-şi slugile, care-l iubeau toate din toată inima, căci avea o fire simplă şi plăcută şi, mai cu seamă, se arăta atât de mărinimos cu toate. În acest chip petrecură un an de

noviciat şi apoi intrară de-a bine] ea în acea viaţă, hotărându-se să şi-o trăiască tot aşa până la sfârşitul zilelor, şi aşa ar fi fost dacă vicleanul răsturnător al neamului omenesc nu le-ar fi pus beţe-n roate, după cum veţi auzi numaidecât.

Să-mi spună acum cine se socoteşte cel mai înţelept şi cel mai prudent, oare ce măsuri de prevedere mai mari ar fi putut lua bătrânul Felâpo pentru liniştea sa, de vreme ce. n-a îngăduit în casă nici măcar vreun animal de parte bărbătească? Şobolanii dintr-însa n-au fost niciodată urmăriţi de cotoi şi-n ea nu s-a auzit nicicând lătrat de câine ı toate dobitoacele erau de genul feminin. Ziua cugeta, noaptea nu dormea; el era straja şi caraula casei sale, şi Argusul celei preaiubite; niciodată n-a intrat vreun bărbat dincolo de poarta curţii dinăuntru. Cu prietenii stătea de vorbă pe stradă. Chipurile de pe tapiseriile ce-i împodobeau sălile şi odăile erau toate femei, flori şi crânguri. Întreaga lui casă răspândea miresme de cinste, reculegere şi sfială; până şi în basmele povestite de slujitoarele lui la gura căminului, în nopţile cele lungi de iarnă, fiind şi dânsul de faţă, nu se dezvăluia niciun fel de aprindere a simţurilor. Argintul părului cărunt al bătrânului apărea ochilor Leonorei ca păr de aur curat, pentru că dragostea dintâi nutrită de fecioare li se întipăreşte în suflet ca o pecete în ceară. Paza peste măsură i se părea prudenţă chibzuită. Gândea şi credea că cele ce i se întâmplau ei li se întâmplau tuturor proaspetelor căsătorite. Gândurile ei nu se dădeau de ceasul morţii ca să iasă dintre zidurile casei şi nici vomţa-i nu dorea altceva decât ceea ce voia bărbatul ei; vedea străzile doar în zilele când se ducea la liturghie, şi asta se petrecea atât de dimineaţă, încât, fără doar la întoarcerea de la biserică, nu era lumină ca să le privească. Nu s-a mai văzut mănăstire atât de zăvorâtă, nici călugăriţe atât de retrase, nici mere de aur atât de straşnic păzite; şi totuşi nu izbuti cu niciun chip să preîntâmpine şi să scape de ceea ce îi era frică: cel puţin să creadă că nu scăpase.

Se află la Se villa un soi de oameni trândavi şi pierde-

vară, numiţi îndeobşte crai de mahala: sunt feciorii de megieşi din fiecare parohie, şi încă ai celor mai bogaţi, 1 oameni fără căpătâi, spilcuiţi şi mieroşi, despre care, ca şi despre veşmintele şi felul lor de viaţă, despre firea şi despre legile ce le păzesc între ei, ar fi multe de spus, dar de dragul bunei cuviinţe renunţăm Unul dintre craii aceştia, aşadar. cărora între ei li se zice *mazdraci* tânăr burlac, căci însurăţeilor le zic *scufiţaţi* 223, luă la ochi casa prudentului Carrizales, şi, văzând-o mereu zăvorâtă, pofti să afle cine trăieşte în ea şi se strădui cu atâta sârg şi curiozitate, încât ajunse să ştie de-a fir a păr tot ce dorea. Ştiu firea bătrânului, frumuseţea nevestei sale şi mijloacele prin care şi-o păzea. Toate acestea îi aprinseră dorinţa de a se lămuri dacă ar fi cu putinţă, cu sila sau cu vicleşugul, să cucerească o fortăreaţă atât de bine păzită. Şi împărtăşindu-şi gândul la doi mazdraci şi unui scufiţat, prieteni de-ai săi, hotărâră să se aştearnă pe treabă, căci niciodată nu duci lipsă de sfetnici şi ajutoare în assmenea lucrări.

Li se părea greu să pornească o ispravă atât de anevoioasă şi, ţinând divan de multe ori, căzură la învoială precum urmează: ca Loaysa, căci aşa-l chema pe mazdrac, care pleca din oraş pentru câteva zile, să dispară din ochii prietenilor săi, ceea ce şi făcu. după care îşi trase o pereche de pantaloni de pânză albită şi-o cămaşă curată, dar pe deasupra îşi puse nişte straie atât de rupte şi de peticite, încât niciun sărac în tot oraşul nu purta altele mai flenduroase; îşi dfelu jos un pic clin barbă, îşi acoperi un ochi cu o faşă. Îşi legă strâns un picior şi, sprijinindu-se în două cârje, se preschimbă într-un biet damblagiu atât de bine, încât nici cel mai adevărat olog nu i se putea asemui.

Sub această înfăţişare se aşeza în fiecare seară, la ceasul rugăciunii, la pearta casei lui Carrizales, de mult zăvorâtă. şi unde nu mai rămânea decât negrul, pe care-l chema Luis, închis între cele două porţi. Aşezându-se acolo, Loaysa scotea o chităruţă cam soioasă şi cu câteva coarde lipsă şi, înzestrat fiind oarecum în ale muzicii, începea să zică nişte cântece vesele şi sprinţare,

schimbându-şi glasul spre a nu fi cunoscut. Apoi se grăbea să cânte balade cu mauri şi maure, pe-nfocatelea, cu atâta haz, încât toţi trecătorii se opreau să-l asculte şi mereu, 111 timp ce cânta, era înconjurat de copii, iar Luis, harapul, ciulindu-şi urechile între cele două porţi, stătea atârnat de muzica mazdracului şi şi-ar fi dat bucuros un braţ ca să poată deschide poarta şi să-l asculte după pofta inimii: atâta e de mare aplecarea negrilor către muzică. Şi când Loaysa voia ca aceia care-l ascultau să-l părăsească, înceta să cânte, îşi strângea chitara şi, rezemându-se în cârje, îşi lua tălpăşiţa.

De patru sau de cinci ori îi făcuse muzică negrului, căci numai pentru el cânta, socotind că locul pe unde putea începe surparea acelei clădiri era şi trebuia neapărat să fie negrul însuşi, iar gândul nu i se dovedi zadarnic, deoarece, într-o seară, apropiindu-se „ca de obicei, de poartă, începu să-şi acordeze chitara şi-şi dădu seama că negrul îl şi aştepta cu luare-aminte, aşa că veni lângă ţâţâna porţii şi zise şoptit:

— Nu s-ar putea oare, Luis, să-mi dai un pic de apă, că mor de sete şi nu pot cânta?

— Nu – zise negrul –, pentru că n-am cheia de la poartă şi nu-i nicio gaură prin care să ţi-o pot da.

— Păi cine are cheia? – întrebă Loaysa.

— Stăpânul meu – răspunse harapul –, care e cel mai zuliar bărbat din lume. Şi dacă el ar şti că stau acum de vorbă cu cineva, mi-aş lua rămas bun de la viaţă. Da cine eşti dumneata care-mi ceri apă?

— Eu – răspunse Loaysa – sunt un biet olog de un picior şi-mi câştig traiul cerând de pomană în numele lui Dumnezeu oamenilor milostivi, şi, pe lângă asta, dau lecţii de chitară câtorva tuciurii şi altor oameni sărmani, şi m-am şi văzut cu trei negri, robi a trei dintre cei douăşpatru pe care i-am învăţat atât de bine, încât pot cânta din gură şi la chitară la orice bal şi-n orice cârciumă, şi m-au plătit pentru asta mai mult decât bine.

— Încă şi mai bine te-aş plăti eu – zise Luis – de-aş avea cum să iau lecţii, dar nu-i cu putinţă, din pricină că

stăpânul meu, când iese dimineaţa, închide poarta de la stradă, şi când se întoarce face la fel, lăsându-mă zidit între două porţi.

— Zău, Luis – i-o întoarse Loaysa. care şi apucase a afla numele negrului –, dacă ai dibăci un mijloc ca eu să intru câteva nopţi să-ţi dau lecţii, în mai puţin de cincisprezece zile te-aş scoate atât de dibaci la chitară, că ai putea cânta fără niciun fel de sfială la orice răspântie, căci află că am mare har de profesor şi cu atât mai vârtos cu cât am auzit spunându-se că dumneata ai foarte multă îndemânare, şi după cât aud şi pot judeca după sunetul glasului, care-ţi e piţigăiat, trebuie să cânţi tare bine.

— Nu cânt rău – răspunse negrul –, dar ce folos, de vreme ce nu ştiu nici un cântec afară de cel cu *Luceafărul 225* şi cel cu *Pe-o pajişte verde* 22 r, şi celălalt, la modă acum, care zice: *Strâns de drugii-unei zăbrele – cu turbata mână prinsă 227*?

— Toate astea-s un fleac – zise Loaysa – pe lângă ce te-aş putea învăţa eu, căci le ştiu pe toate cele cu maurul Abindarrâez, ca şi pe cele cu doamna lui, Harifa 228, şi pe toate cele ce se cântă despre istoria marelui sufi Tomumbei 229, başca acelea cu sarabanda în manieră sacră 23°, aşa de grozave, încât îi fac să leşine până şi pe portughezi 231, şi pe toate astea le predau în aşa chip şi cu atâta înlesnire, încât chiar dacă nu pui osul ca să le-nveţi, nici n-ai s-apuci să mănânci trei, patra baniţe de sare, c-ai să te şi vezi muzicant, cu uşorul şi cu binişorul, în tot soiul de chitare.

Auzind acestea, negrul suspină şi zise:

— Ce folos de toate astea, dacă nu ştiu cum să te bag în casă?

— Am un leac bun – zise Loaysa – cată să iei cheile de la stăpânul dumitale, iar eu am să-ţi dau un boţ de ceară în care să le întipăreşti, astfel încât să le rămână însemnată în ceară bărbia, că eu, de dragul dumitale, am să-l rog pe un lăcătuş prieten de-al meu să facă un rând de chei, şi aşa am să pot intra noaptea şi-am să-ţi dau învăţătură mai înaltă decât preotului Ioan din Indii 232, pentru că mi se

rupe inima văzând cum se pierde un glas ca al dumitale, văduvit de sprijinul chitarei, căci cată să ştii, frate Luis, că şi cea mai bună voce din lume îşi pierde caratele dacă nu-i acompaniată de un instrument, fie el chitară, clavecin, orgă sau harpă; dar dintre ele cel mai potrivit cu glasul dumitale e chitara, cel mai uşor de mânuit şi cel mai puţin costisitor dintre toate instrumentele.

— Bine-ar fi – făcu negrul –, dar nu-i chip să fie aşa, fiindcă cheile n-ajung niciodată în mâinile mele, stăpânul nu le lasă nicio clipă din mână ziua, iar noaptea dorm sub perna lui.

— Atunci fă altceva, Luis – zise Loaysa –, dacă într-adevăr arzi să ajungi muzician desăvârşit, că dacă nu, n-are rost să mă spetesc sfătuindu-te.

— Cum să nu ard? – i-o întoarse Luis –, ba ard, şi încă atât de rău, încât aş face orice de-ar fi cu putinţă, numai să mă văd muzicant.

— Atunci e bine – zise mazdracul –, eu am să-ţi dau între astea două porţi, dacă ai să faci loc scoţând niţel pământ de la ţâţâni, am să-ţi dau, zic, nişte cleşti şi un ciocan cu care să poţi scoate noaptea cu mare uşurinţă cuiele de la broască şi la fel de lesne avem să punem la loc foaia, aşa încât să nu se vadă c-a fost scoasă din cuie, şi, odată intrat înăuntru, închizându-mă cu dumneata în tânărie sau acolo unde dormi, am să dau asemenea zor în ce am de făcut, că ai să vezi mai mult decât ţi-am spus, întru folosul meu şi sporul destoiniciei dumitale. Şi să nu-ţi faci griji în privinţa mâncării, că am s-aduc merinde pentru amândoi şi pentru mai bine de opt zile, căci am învăţăcei şi prieteni ce nu mă vor lăsa la ananghie. i

— Dinspre partea mâncării – i-o întoarse harapul – n-avem de ce ne teme, căci cu tainul pe care mi-l dă stăpânul şi cu rămăşiţele pe care mi le dau roabele, prisoseşte mâncarea şi pentru încă două guri. Adă dumneata ciocanul şi cleştele de care pomeneai, că am să fac pe lângă ţâţâna asta loc să-ncapă, şi-am să-l astup şi am. să-i bătătoresc bine cu lut, şi chiar de va trebui să câau câteva lovituri ca să scot foaia, stăpânul meu doarme atât de departe de

poarta asta, încât numai printr-o minune sau printr-un mare nenoroc s-ar putea s-audă.

— Atunci cu Dumnezeu înainte – zise Loaysa –, că peste două zile, Luis, o să ai toate cele de trebuinţă ca să ne punem în faptă gândul nostru curat, şi ia seama să nu mănânci lucruri care aţâţă flegma, pentru că nu-s de niciun folos, ci doar dăunează vocii.

— Nimic nu mă răguşeşte – răspunse negrul – mai rău decât vinul, dar de el nu mă lipsesc nici pentru toate glasurile de pe pământ.

— Nu ţi-o cer – zise Loaysa –, nici Dumnezeu n-ar îngădui-o: bea, fiule Luis, bea, şi să-ţi fie cu folos, căci vinul băut cu măsură n-a dăunat nimănui nicicând.

— Cu măsură-l beau – făcu negrul – am aici un urcior în care încape o oca tocmai pe tocmai, pe ăsta mi-l umplu roabele, fără ştirea stăpânului, iar chelarul, pe ascuns, îmi aduce o butelcă în care încap încă două ocale cu care îmi scot pârleala pentru lipsurile din urcior.

— Zic – zise Loaysa – că tot aşa să-mi fie viaţa cum spui, pentru că gâtlejul uscat nu-i bun nici de mârâit, nici de cântat.

— Du-te cu Dumnezeu – zise negrul –, dar vino să cânţi şi-n serile câte mai sunt până când ai s-aduci cele de trebuinţă pentru a intra aici, că mă şi mănâncă degetele să mi le-aşez pe chitară.

— Cum să nu vin! – i-o întoarse Loaysa. Ba chiar cu cântecele noi.

— Asta-ţi şi cer – zise Luis –, şi acum nu uita să-mi cânţi ceva, ca să mă duc la culcare cu inima împăcată, iar în ce priveşte plata, să ştie domnul sărăntoc că am să-l plătesc mai bine decât un bogătan.

— Nu mă uit eu la aşa ceva – zise Loaysa –, ai să mă plăteşti după cum o să te-nvăţ. şi până una-alta, ascultă cânteceâul ăsta, că după ce mă voi vedea înăuntru, ai să vezi minuni.

— Să fie într-un ceas bun – răspunse negrul.

Şi odată isprăvită această lungă convorbire, Loaysa cântă o mică baladă plină de duh, lăsându-l pe negru atât

de mulţumit şi de împăcat, încât nu-i mai era gândul decât la ceasul când avea să deschidă poarta.

Nici nu se dezlipi bine de poartă, că Loaysa, cu mai multă sprinteneală decât i-ar fi îngăduit-o târâtul cârjelor, plecă să dea seamă sfătuitorilor săi despre începutul cel bun, prezicător al bunului deznodământ pe care nădăjduia să-l apuce; îi găsi şi le istorisi învoiala cu negrul, iar a doua zi găsiră nişte scule aşa de grozave, că frângeau orice cui, ca şi cum ar fi fost de lemn. Mazdracul nu uită să se întoarcă spre a-i cânta harapului, după cum nici harapul nu pierdu din vedere să facă gaura pe unde să încapă ceea ce avea să-i dea maestrul său, acoperind-o apoi atât de bine, încât, dacă nu era privită cu răutate, şi prepuielnic, nimeni nu putea bănui că acolo e o gaură. Noaptea următoare, Loaysa îi dădu sculele, şi Luis îşi încercă puterile şi aproape fără osteneală se pomeni cu cuiele scoase şi cu foaia de la broască în mână; deschise poarta şi-l primi înăuntru pe Orfeul şi maestrul său, şi când îl văzu cu cele două cârje ale lui, şi atât de rufos, şi cu piciorul atât de înfăşurat, rămase uluit. Loaysa nu mai purta faşa la ochi, căci nu era nevoie, şi aşa, de cum intră, îl îmbrăţişă pe bunul său discipol şi-l sărută pe obraji şi-i puse numaidecât în mâini un burduf mare cu vin şi o cutie cu fructe zaharisite şi alte dulciuri, din care adusese câteva desagi doldora. Şi azvârlind cârjele, ca şi cum n-ar fi avut niciun beteşug, începu a trage la sărituri, drept care negrul se miră şi mai mult, până ce Loaysa îi zise:

— Află, frate Luis, că şchiopătatul şi ologeala mea nu vin dintr-o boală, ci din vicleşug, cu ajutorul căruia îmi câştig pâinea cerşind în numele lui Dumnezeu şi, cu ajutorul acestui tertip şi al muzicii, duc cea mai bună viaţă dintr-o lume în care toţi cei ce nu-s dibaci şi vicleni mor de foame, şi-o să te încredinţez că-i aşa de-a lungul prieteniei noastre.

— Rămâne de văzut – răspunse negrul –, până una. alta să ne îngrijim să punem la loc foaia asta, ca să nu i se vadă schimbarea.

— Să fie într-un ceas bun – zise Loaysa.

Şi scoţând cuie din desagi, bătură broasca la loc la fel de bine ca mai înainte, ceea ce pe negru îl mulţumi nespus, iar Loaysa, urcându-se în chiţimia ρε care-o avea negrul în tânărie, se culcuşi cât putu mai bine. Luis aprinse apoi o feştilă de ceară şi, fără a mai zăbovi, Loaysa îşi scoase chitara şi, ciupind-o încet şi blând, îl ului atât de tare pe negru, că-şi ieşea din piele ascultându-l; după ce cântă o vreme, scoase iarăşi o gustare şi-i dădu clin ea discipolului său care, deşi mâncă tot dulciuri, bău din burduf cu atâta râvnă, încât îşi pierdu minţile mai mult decât de pe urma muzicii. Acestea fiind făcute, rândui ca Luis să ia îndată o lecţie şi, cum bietul negru avea patru degete de vin pe creieri, nu nimerea strunele, dar cu toate acestea Loaysa îl făcu să creadă că şi învăţase cel puţin două cântece, şi hazul era că negrul îl credea, şi e „pu noaptea de lungă, nu făcu altceva decât să zdrăngănească din chitara deza –, cordată şi fără strunele trebuincioase.

Dormiră puţinul timp cât le mai rămăsese din noapte şi, pe la ceasurile şase în zori, Carrizales coborî şi deschise poarta din mijloc şi pe cea din stradă, rămânând să-l aştepte pe chelar, care veni puţin după aceea şi, după ce dădu mâncarea prin dulapul rotitor, îşi văzu de drum; îl strigă apoi pe harap să coboare şi să-şi ia nutreţul pentru catâr. ca şi tainul pentru el, iar după ce şi le luă, bătrânul Carrizales plecă, lăsând încuiate amândouă porţile, fără a băga de seamă meştereala de la aceea dinspre stradă, spre un mâfca bucurie a maestrului şi a învăţăcelului.

Nici nu plecă bine stăpânul de acasă, că negrul şi înşfăcă chitara şi începu să cânte cu atâta foc, încât îl auziră toate slujnicele şi-l întrebară prin dulapul rotitor:

— Ce-i asta, Luis? De unde şi până unde ai tu chitară sau cine ţi-a dat-o?

— Cine mi-a dat-o? – răspunse Luis. Cel mai bun muzicant din lume şi cel ce are să mă-nveţe în mai puţin de şase zile peste şase mii de cântece.

— Şi unde-i muzicantul ăsta? – întrebă dădaca.

— Nu-i foarte departe de aici – răspunse negrul –, şi dacă nu m-ar ţine ruşinea şi frica de stăpânul meu, poate

că vi l-aş arăta în clipa şi, zău, aţi fi tare mulţumite să-l vedeţi.

— Şi unde poate sta el, mă rog, de nu-l putem vedea noi – i-o întoarse dădaca –, de vreme ce în casa asta n-a pus niciodată piciorul alt bărbat decât stăpânul nostru?

— Haida de – zise negrul –, nu vreau să vă spun nimic până când nu veţi vedea ce ştiu şi ce m-a învăţat el în răstimpul scurt de care pomeneam.

— Să mor – zise dădaca – de nu-i un diavol cel care s-a prins să te înveţe, că eu una nu ştiu cine altul te-ar putea scoate muzicant într-un timp atât de scurt.

— Lasă – zise negrul –, c-aveţi să auziţi şi să vedeţi într-o bună zi.

— Nu-i cu putinţă – zise altă fată –, pentru că n-avem ferestre la stradă ca să putem vedea şi auzi pe cineva.

— Nu-i bai – zise negrul –, că la toate e leac, doar ca să scapi de moarte nu, şi mai abitir dacă ştiţi sau vreţi să vă ţineţi gura.

— Şi încă cum o să ne-o ţinem, frate Luis! – zise una dintre roabe. Vom tăcea mai straşnic decât de-am fi mute, căci crede-mă, prietene, mor să aud un glas frumos, că de când am fost zidite aici, n-am mai auzit nici măcar cântul păsărilor.

Cu nespus de mare mulţumire asculta Loaysa toate aceste tăifăsuieli, părându-i-se că toate se îndrumau către împlinirea planului său şi că norocul se arătase şi le călăuzea după voia lui.

Slujitoarele plecară după ce negrul le făgădui că avea să le cheme, când se vor aştepta mai puţin, ca să asculte o voce frumoasă şi, temându-se ca nu cumva să i se întoarcă stăpânul şi să-l găsească stând cu ele de vorbă, le părăsi şi se adăposti în locuinţa şi-n chilia lui. Ar fi vrut să ia o lecţie, dar nu îndrăzni să cânte ziua, ca să nu-l audă stăpân-su, care se şi întoarse puţin mai târziu şi, încuind porţile după obiceiul său, se închise în casă. Şi când i se dădu în ziua aceea de mâncare prin dulapul rotitor, Luis îi spuse unei hărăpoaice care i-o adusese că în noaptea aceea, după ce va fi adormit stăpânul, să coboare toate,

fără să lipsească una, la dulapul rotitor ca să audă glasul pe care li-l făgăduise. E drept că înainte de a le fi spus asta, îi ceruse cu multe rugăminţi maestrului său să binevoiască a cânta la noapte din gură şi din chitară în dreptul dulapului rotitor, pentru ca el să-şi poată ţine cuvântul dat slujnicelor că le va înlesni ascultarea unui glas neîntrecut, şi-l încredinţase că toate-l vor răsplăti cum nu se poate mai bine. Maestrul se lăsase rugat oleacă pentru a face cum dorea el tare mult, până la urmă spuse însă că are să facă întocmai ceea ce-l ruga discipolul său drag, numai ca să-i facă pe plac şi fără niciun interes. Harapul îl îmbrăţişă şi-l pupă pe obraz, drept semn al mulţumirii pe care i-o pricinuise bunăvoinţa făgăduită, iar peste zi îi dădu lui Loaysa să mănânce la fel de bine cum ar fi mâncat acasă, ba chiar şi mai bine, deoarece s-ar fi putut ca acasă la el să nu aibă ce pune-n gură.

Se făcu noapte şi pe la miezul ei, sau niţel mai devreme, începură să se-audă şopăcăieli în dulapul rotitor, şi Luis pricepu îndată că era slugărimea care sosise şi, chemându-l pe profesorul său, coborâră din pod, cu chitara bine strunită şi încă şi mai bine acordată. Luis întrebă cine şi câte erau cele ce ascultau. Îi răspunseră că toate, afară de stăpâna lor, care rămăsese să doarmă cu soţul ei, ceea ce pe Loaysa îl mâhni, dar vru totuşi să-nceapă a-şi pune planul în faptă şi a-şi mulţumi învăţăcelul; şi, atingând cu blindate chitara, scoase asemenea sunete, încât îl uimi pe negru şi luă graiul cioporului de femei ce-l ascultau. Apoi ce să spun despre ceea ce au simţit ele când îl auziră cm când *Râu îmi pare* 233 şi sfârşind cu sunetul îndrăcit al sarabandei234, nou pe atunci în Spania? N-a rămas bătrână să nu dănţuiască şi fată să nu rupă pingelele, totul muteşte şi într-o linişte ciudată, punând santinele şi veghetori ca să le dea de ştire dacă se trezea cumva bătrânul, Loaysa mai cântă şi stanţe de seguidilla 235, cu ele punând capac desfătării ascultătoarelor, care-i cerură stăruitor harapului să le spună cine-i muzicantul acela minunat. Negrul le spuse că e un biet cerşetor, cel mai curtenitor şi mai de soi om din toată sărăcimea Sevillei. Îl

rugară să facă ce-o şti ea să-l vadă şi ele şi să nu-l lase să plece din casă vreme de două săptămâni, căci ele aveau să-l ospăteze cum nu se poate mai bine şi aveau să-i dea tot ce i-ar fi fost de trebuinţă. Îl întrebară prin ce mijloc îl adusese în casă. La asta nu le răspunse niciun cuvinţel, cât despre celelalte le spuse că, pentru a-l putea vedea, să dea o găurică în dulapul rotitor, pe care, după aceea, s-o astupe cu ceară, iar în ce priveşte ţinerea lui în casă. asta s-o lase pe seama lui.

Le vorbi şi Loaysa, oferindu-se să le slujească, şi totul în cuvinte atât de alese, încât ele îşi dădură seama că nu ieşeau din mintea unui biet cerşetor. Îl rugară ca noaptea următoare să vină în acelaşi loc, iar ele aveau s-o înduplece pe stăpâna lor să coboare şi ea ca să-l asculte, în ciuda somnului uşor al stăpânului, uşor nu din pricina mulţilor săi ani, ci a marii sale gelozii. La care Loaysa le spuse că de vor să-l asculte fără să se teamă de bătrân, el avea să le dea nişte prafuri pe care să i le pună în vin şi care aveau să-l facă să doarmă somn greu şi mai mult ca de obicei.

— Iisuse Hristoase – zise una dintre fete –, de-ar fi adevărat, ce noroc ne-a intrat pe uşă, fără să-l simţim şi să-l meritäm! N-or fi prafuri de somn pentru el, ci prafuri de viaţă pentru noi toate ca şi pentru sărmana doamnă Leonora, nevasta lui. că n-o lasă nici la soare, nici la umbră, şi n-o pierde din ochi nicio clipă. Vai, domnule dragă, adu prafurile astea şi deie-ţi Dumnezeu tot ce-ţi doreşti! Du-te, şi nu zăbovi, adu-le, domnule dragă, că eu una mă prind să i le-am estec în vin şi să fiu şi paharnică, şi deie Domnul ca bătrânul să doarmă neîntors trei zile şi trei nopţi, că tot atâtea am avea şi noi de slavă.

— Atunci am să le-aduc – zise Loaysa – şi au asemenea însuşire, că nu-i fac alt rău sau vătămare cui le ia, doar cât pricinuiesc un somn ca de plumb.

Toate îl rugară să le-aducă în cel mai scurt timp şi, rămânând înţeleşi ca noaptea următoare să dea cu un sfredel o gaură în dulapul rotitor şi s-o aducă pe stăpâna lor ca să-l vadă şi să-l audă şi dânsa, se despărţiră, iar

harapul, deşi se crăpa aproape de ziuă, vru să ia o lecţie, pe care Loaysa i-o dădu şi-l făcu să creadă că niciunul dintre învăţăceii săi nu avea auz mai bun decât el, şi când colo bietul negru nu ştia şi nici n-a ştiut vreodată să facă nici măcar un simplu acord.

Prietenii lui Loaysa aveau grijă să vie noaptea şi să tragă cu urechea la porţile dinspre stradă pentru a vedea dacă prietenul lor n-avea ceva de spus sau dacă nu ducea lipsă de ceva, şi, făcând un semn, asupra căruia rămăseseră înţeleşi, Loaysa îşi dădu seama că erau la poartă şi, prin gaura de sub ţâţâni, îi înştiinţă pe scurt despre buna desfăşurare a daraverei sale, cerându-le cu toată căldura să-i caute ceva care să adoarmă, ca să-i dea lui Carrizales, căci el auzise că s-ar fi găsind nişte prafuri cu asemenea putere. Dânşii îi spuseră că aveau un doctor prieten care avea să le dea cel mai bun leac după ştiinţa lui. de se va fi găsind vreunul, şi, încurajându-l să-şi ducă isprava mai departe, îi făgăduiră să se întoarcă noaptea următoare cu toate cele cerute şi se despărţiră în grabă.

Se făcu noapte şi stolul de porumbiţe dădu buzna la ţivlitoarea chitarei; cu ele veni şi neştiutoarea Leonora, înfricoşată şi tremurând ca nu cumva să se trezească soţul său. căci deşi ea. covârşită de această spaimă, nu voise să vină, slujitoarele sale. Îndeosebi dădaca, îi îndrugaseră atâtea despre dulceaţa muzicii şi despre înfăţişarea chipeşă a muzicantului sărac, pe care, fără a-l fi văzut, îl punea mai presus de Avesalom şi de Orfeu, încât biata doamnă, convinsă şi înduplecată de ele, fu nevoită să facă ce nici nu gândea şi nici n-ar fi făcut vreodată.

Întâi de toate se apucară să sfredelească dulapul rotitor ca să-l vadă pe muzicant, care lepădase hainele de sărac şi-şi pusese nişte nădragi mari de tafta şofranie, largi, după portul marinăresc, un pieptar din aceeaşi stofă, cu fireturi de aur, o beretă de atlaz de aceeaşi culoare, şi guler scrobit, cu vârfuri mari de dantelă, căci venise înarmat cu de toate în desagi, închipuindu-şi că avea să se vadă şi într-o împrejurare când va fi nevoie să-şi schimbe hainele. Era tânăr, plăcut şi arătos, şi cum trecuse atâta

timp de când toate îşi obişnuiseră ochii doar cu vederea bătrânului lor stăpân, li se păru că văd un înger. Se aşezau în dreptul găurii, ca să-l vadă, întâi una, apoi alta, şi ca să-l poată vedea mai bine, negrul îi tot lumina trupul de sus în jos, plimbându-şi feştila de ceară aprinsă. Şi după ce-l văzură toate, până şi hărăpoaieele de curând aduse-n Spania, Loaysa luă chitara şi cântă în noaptea aceea atât de desăvârşit, încât le făcu praf şi le lăsă cu gura căscată pe toate, atât pe bătrână cât şi pe tinere, toate rugându-l pe Luis să facă pe dracu-n patru pentru ca domnul profesor al lui să intre la ele, ca să-i audă şi să-l vadă mai de aproape, nu pe dibuite, ca prin gaură, şi fără frica de a sta atât de departe de stăpânul lor, care le putea prinde pe negândite şi cu mâţa-n sac, ceea ce nu s-ar putea întâmpla clacă l-ar ţine ascuns înăuntru. Stăpâna lor se împotrivi cu multe temeiuri adevărate, zicând că nu trebuie să facă una ca asta şi nici să-i dea intrare, pentru că ar mustra-o cugetul, de vreme ce de acolo îl puteau vedea şi auzi în linişte şi fără a-şi primejdui onoarea.

— Care onoare? – zise dădaca –, are regele destulă; rămâi domnia ta închisă cu Matusalemul luminăţiei tale şi lasă-ne pe noi să ne bucurăm cum putem. Cu atât mai mult cu cât domnul ăsta pare atât de cinstit, încât nu va vrea de la noi mai mult decât noi însene am vrea.

— Eu, doamnele mele – zise atunci Loaysa –, n-am venit aici decât cu gândul de a le sluji pe toate luminăţiile voastre cu sufletul şi cu viaţa, mâhnit de nemaivăzuta domniilor. voastre sihăstrie şi de clipele irosite printr-o viaţă atât de îngustă. Sunt un om, mă jur pe viaţa tatălui meu, atât de neprefăcut, atât de blând, atât de supus şi de ascultător, încât nu voi face decât ceea ce mi se va porunci; şi dacă oricare dintre domniile voastre ar spune: „Maestre, ia loc aici, maestre, treci dincolo, aşază-te colea, du-te colo”, eu voi face întocmai, precum cel mai domesticit şi mai dresat câine ce sare pentru regele Franţei 236.

— Dacă aşa au să stea. lucrurile – zise neştiutoarea Leonora –, prin ce mijloc vei izbuti să intri aici, domnule

profesor?

— Bine – zise Loaysa – domniile voastre străduiţi-vă să luaţi cu ceară tiparul cheii de la poarta asta din mijloc, iar eu voi face astfel, încât mâine seară să vie gata făcută alta aidoma, care să ne poată fi de folos.

— Dacă luăm cheia asta – zise o fată – le luăm de la toată casa, pentru că e cheie. pentru toate uşile.

— Cu atât mai bine – i-o întoarse Loaysa.

— E adevărat – zise Leonora –, dar domnul va trebui să jure mai întâi că după ce se va vedea înăuntru, nu va face nimic altceva decât să cânte din gură şi la chitară când îi vom porunci noi, şi că va rămâne închis şi mut ca pământul acolo unde-l vom pune noi.

— Da, jur – zise Loaysa.

— Jurământul acesta nu face doi bani – răspunse Leonora –, trebuie să juri pe viaţa tatălui dumitale, şi să juri pe cruce, şi să o săruţi, aşa ca să te vedem cu toatele.

— Mă jur pe viaţa tatălui meu – zise Loaysa – şi pe semnul acesta al crucii, pe care-l sărut cu gura mea păcătoasă – şi făcându-şi crucea cu două degete, o sărută de trei ori.

Făcând el acestea, altă fată zise:

— Bagă de seamă, domnule, să nu uiţi povestea cu prafurile, care sunt sufletul întregii daravere.

Cu asta luă sfârşit taifasul din noaptea aceea, toţi rămânând foarte mulţumiţi de învoială. Şi soarta, care călăuzea treburile lui Loaysa din bine în mai bine, îi aduse pe stradă, în ceasurile acelea, adică pe la două după miezul nopţii, pe prietenii săi, cărora, după ce dădură semnul obişnuit, şi anume cântând dintr-o drâmbă, Loaysa le vorbi şi-i înştiinţă despre stadiul la care ajunsese încercarea sa, întrebându-i dacă aduseseră prafurile sau altceva, după cum le ceruse, ca să-l adoarmă pe Carrizales; le mai spuse şi tărăşenia cu cheia pentru toate uşile. Ei îi spuseră că prafurile sau o alifie aveau să sosească noaptea următoare, şi vor avea atare puteie, încât, ungându-ţi cu ea încheieturile de la mâini şi tâmplele, te cufundă într-un somn adânc, din care nu te mai poţi trezi vreme de două

zile decât dacă-ţi speli cu oţet toate părţile unse, şi-i mai spuseră să le dea tiparul în ceară al cheii, căci aveau să i-o făurească şi pe aceasta cu uşurinţă.

Zicând acestea, se despărţiră, iar Loaysa şi discipolul său dormiră scurtul răstimp ce le mai rămăsese din noapte, Loaysa aşteptând-o cu mare nerăbdare pe următoarea, când avea să vacâă dacă-şi vor ţine cuvântul dat în privinţa cheii. Şi cu toate că timpul li se pare zăbavnic şi leneş celor ce aşteaptă să le-aducă ceva, el aleargă până la urmă la fel de repede ca şi gândul şi ajunge la limanul voit, pentru că nicicând nu stă în loc şi nici nu se linişteşte.

Veni, aşadar, noaptea şi ceasul obişnuit când se strângeau la dulapul rotitor, unde veniră toate slugile casei, mari şi mici, oacheşe şi bălane, pentru că toate erau dornice să-l vadă în seraiul lor pe domnul muzicant; Leonora însă nu veni, şi când Loaysa întrebă de dânsa, îi răspunseră că era în pat cu soţul ei, care ţinea închisă cu cheia uşa odăii în care dormea, şi după ce o-ncuia, îşi vâra cheia sub pernă, şi stăpâna lor le spusese că, după ce avea să adoarmă bătrânul, va căuta să ia cheia pentru toate uşile şi să-i scoată tiparul în ceara pe care o şi pregătise şi o muiase, urmând ca în scurt timp ele să se ducă şi s-o ia printr-o deschizătură pentru pisici.

Loaysa rămase uimit de neîncrederea bătrânului, dar dorinţa nu-i slăbi din pricina asta. Tocmai atunci auzi drâmba, dădu fuga la post, îi găsi pe prietenii săi care-i dădură un borcănaş din alifia cu însuşirea pomenită; Loaysa îl luă şi-i rugă să aştepte niţel, căc-i avea să le dea tiparul cheii; se întoarse la dulapul rotitor şi-i spuse dădacei, care se arăta cea mai înfocată în dorinţa de a-l vedea intrat, să i-l ducă doamnei Leonora, să-i spună ce însuşiri are şi că să caute a-l unge pe bărbatul ei cu asemenea grijă, încât să nu prindă de veste, căci avea să vadă pe urmă minuni. Dădaca făcu întocmai şi, apropiindu-se de deschizătura pentru pisică, văzu că Leonora o şi aştepta întinsă pe duşumea cât era de lungă şi cu chipul în deschizătura cu pricina. Dădaca se apropie şi, lungindu-se

şi ea pe jos, îşi lipi buzele de urechea stăpână-sii şi, în şoaptă, îi spuse că adusese alifia precum şi felul în care să-i încerce puterea. Ea luă alifia şi-i răspunse dădacei că nu era chip să-i ia cheia soţului ei, pentru că n-o ţinea sub pernă, ca de obicei, ci între cele două saltele şi aproape sub şale, dar că să-i spună maestrului că, dacă alifia lucra după cum zicea el, aveau să scoată lesne cheia ori de câte ori voiau şi prin urmare nu mai era nevoie să-i ia tiparul în ceară; zise să se ducă neîntârziat să-i spună şi-apoi să se întoarcă spre a vedea cum lucrează alifia, pentru că avea de gând să-l ungă repede, repede pe bărbatu-său. Dădaca se duse jos să-l înştiinţeze pe maestrul Loaysa, iar el le spuse prietenilor săi, care rămăseseră să aştepte cheia, că pot picca.

Tremurând şi încetişor, nemaiîndrăznind aproape nici să-şi dea drumul răsuflării din gură, Leonora se apropie de bărbatul ei gelos ca să-l ungă la încheieturile mâinilor, după care-i unse şi nările, dar când să i le-atingă, i se păru că tresare, drept care încremeni ca moartă, crezând c-o şi prinsese asupra faptului. În cele din urmă, îi unse cum putu mai bine toate locurile unde i se spusese că e nevoie, ca şi cum l-ar fi îmbălsămat pentru îngropăciune. Alifia cu afion nu zăbovi mult să dea semne neîndoielnice ale tăriei sale. pentru că bătrânul începu curând să tragă nişte aghioase atât de puternice, încât se puteau auzi din stradă, muzică, pentru urechile nevestei lui, mai armonioasă decât cea făcută de profesorul negrului. Dar încă neîncrezătoare în ceea ce vedea, se apropie de dânsul şi-l hâţână up pic, apoi mai mult, pe urmă niţeluş şi mai mult, ca să vadă dacă se trezeşte, şi deveni atât de cutezătoare, încât îl întoarse de pe o parte pe alta, fără ca el să se trezească. Cum văzu una ca asta, se duse la deschizătura pentru pisică din uşă, şi, cu glas nu atât de şoptit ca întâia oară, o chemă pe dădacă, pe care o găsi aşteptând acolo, şi-i zise:

— Sunt bună de cinste, surioară, Carrizales doarme mai bumben decât un mort.

— Păi de ce pregeţi să iei cheia, stăpână? – zise dădaca –, gândeşte-te că muzicantul o aşteaptă de mai

bine de un ceas.

— Ai răbdare, surioară, acum mă duc după ea – răspunse Leonora.

Şi, întorcându-se ia pat, vârî mina între saltele şi scoase dintre ele cheia, fără ca bătrânul să simtă ceva; şi, ţinând-o în mână, începu să sară-n sus de mulţumire şi, fără a mai zăbovi, descuie uşa şi i-o înmână dădacei, care o primi cu cea mai mare bucurie din lume. Leonora porunci să meargă să-i deschidă muzicantului şi să-l aducă în pridvor, pentru că ea nu avea curaj să plece de-acolo, de teama vreunei întâmplări neprevăzute, dar că, întâi de toate, să-l pună să-şi întărească încă o dată jurământul pe care-l făcuse şi potrivit căruia nu trebuia să facă nimic alta decât ceea ce aveau să-i poruncească ele, şi dacă cumva nu va vrea să-l adeverească şi să-l reînnoiască, să nu-i deschidă cu niciun preţ.

— Aşa va fi – zise dădaca –, şi zău că n-are să intre dacă mai întâi nu jură o dată şi încă o dată, şi nu sărută crucea de şase ori.

— Nu-i pune tu preţ – zise Leonora. facă bine s-o sărute, dar de câte ori, asta-l priveşte; ia seama să se jure însă pe viaţa părinţilor lui şi pe tot ce iubeşte mai mult, fiindcă aşa vom sta liniştite şi-l vom asculta după pofta inimii cum cântă din gură şi la chitară, că, pe sufletul meu, tare dulce cântă. Şi du-te odată, nu mai sta, că ni se duce noaptea tot sporovăind.

Dădaca îşi surnese poalele şi, cu nemaivăzută iuţeală, ajunse la dulapul rotitor, unde o aşteptau toţi cei din casă, şi după ce le arătă cheia pe care-o adusese, atât fu de mare mulţumirea tuturor a, încât o ridicară pe umeri, ca pe un profesor universitar, strigând: „Vivat, vivat!” şi încă mai abitir când le spuse că nu mai era nevoie să măsluiască cheia, deoarece, după cum dormea bătrânul uns, o puteau lesne folosi pe cea a casei ori de câte ori voiau.

— Hei, prietenă – zise una din fete –, deschide atunci poarta ca să intre domnul acesta, că de mult aşteaptă, şi să ne putem şi noi ghiftui odată de muzică, cum nu s-a mai

văzut.

— Ba mai avem ceva de văzut – i-o întoarse dădaca –, fiindcă e musai să-l punem să jure, ca noaptea trecută.

— E atât de cumsecade – zise una dintre roabe –, că n-o să facă nazuri la jurăminte.

Dădaca deschise într-acestea poarta şi, ţinând-o crăpată, îl strigă pe Loaysa, care ascultase totul prin gaura din dulapul rotitor, şi el, apropiindu-se de poartă, vru să intre buzna, dar dădaca, punându-Г mina în piept, îi zise:

— Va să ştii domnia ta, domnul meu, că, pe Domnul Dumnezeu şi pe conştiinţa mea, toate cele câte stăm îndărătul porţilor acestei case suntem fecioare ca mamele care ne-au născut, afară de stăpână-mea, ba chiar şi eu, deşi ol şi părând de patruzeci de ani, cu toate că n-am treizeci împliniţi, până la care îmi lipsesc două luni jumătate, şi eu sunt, păcatele mele; şi dacă par bătrână, beteşugurile, ostenelile şi nemulţumirile adaugă un zero anilor, ba uneori chiar doi, după cum li se năzăreşte. Şi aşa stând lucrurile, n-ar fi drept ca în schimbul a două, trei sau patru cântece auzite, s-ajungem a ni se duce de râpă atâta feciorie câtă-i strânsă aici. căci până şi hărăpoaica asta, pe care-o cheamă Guiomar, e fată mare. Aşa că domnule drag inimii mele, domnia ta, înainte să intri în regatul acesta al nostru, trebuie să ne depui un jurământ înfricoşat cum că n-ai să faci nimic peste ce-ţi vom porunci noi, şi dacă ţi se pare că-ţi cerem prea mult, gândeşte că şi mai mult e ceea ce punem la bătaie. Iar dacă domnia ta vii cu gând bun, n-are de ce să te supere că juri, căci pe bunul platnic nu-l dor zăloagele.

— Bine, zău, bine a vorbit doamna Marialonso – zise una dintre fete –, ce mai, a vorbit ca o persoană înţeleaptă şi care vede lucrurile cum se cuvine; dacă domnul nu catadicseşte să jure, să nici nu între aici.

La acestea, Guiomar, care nu era prea dezlegată Îs limbă, zise:

— La mine, chiar dacă nu jură, între cu tot dracu', că şi dacă jură mai mult, dacă estem aici, uită tot.

Loaysa ascultă cu mare linişte predica doamnei

Marialonso şi, grav, tacticos şi plin de autoritate, răspunse:

— Desigur, doamnelor surioare şi tovarăşe ale mele, niciodată gândul nu mi-a fost şi nu-mi va fi altul decât să vă fac pe plac şi să vă mulţumesc atâta cât m-or ţine puterile, aşa că jurământul pe care mi-l cereţi n-are să-mi stea în gât; tare aş vrea să vă încredeţi însă cât de cât în cuvântul meu, pentru că, dat de un om ca mine, este la fel de sigur ca o hotărâre judecătorească, şi vreau ca domnia ta să ştii că sub aba e ceva şi că sub mantaua ponosită e un băutor de soi. Dar pentru ca toate să fiţi încredinţate de dorinţa fg – Nuvele exemplare mea curată, mă hotărăsc să mă jur ca un catolic şi ca un bărbat cinstit ce sunt, aşa că jur pe pura eficacitate, acolo unde mai sacru şi mai îmbelşugat se află, şi pe intrările şi ieşirile sfântului munte Liban, şi pe tot ceea ce cuprinde în precuvântarea sa istoria cea adevărată a lui Carol Magnul, cu moartea uriaşului Fierabras 237, să nu mă abat şi să nu încalc jurământul făcut şi nici porunca celei mai mărunte şi mai pipernicite dintre doamnele de faţă, sub pedeapsa ca, dacă voi face sau voi vrea să fac altminteri, de acum până atunci sau de atunci până acum, să-mi socotesc fapta nulă, neavenită şi nevalabilă.

Aici ajunsese cu jurământul bunul Loaysa, când una dintre cele două fete în casă, care-l ascultase cu luare-aminte, scoase un strigăt, zicând:

— Asta da jurământ care să-nduioşeze până şi pietrele; blestemată fir-aş eu dacă-mi trebuie să te mai juri, căci şi numai cu cât te-ai jurat ai putea pătrunde şi-n Peştera Caprei 23S!

Şi apucânau-l de ceacşiri, îl trase înăuntru, iar toate celelalte îl înconjurară în clipă, Numaidecât una se grăbi să-i ducă vestea stăpânei lor, care veghea somnul bărbatului său, şi când mesagera îi spuse că muzicantul urca într-acolo, ea se bucură şi se tulbură în acelaşi timp, întrebând dacă jurase; slujnica îi răspunse că da şi chiar cu cel mai nou fel de jurământ pe care-l pomenise în viaţa ei.

— Apăi dacă a jurat – zise Leonora –, e-n mâinile noastre; o, ce prudentă am fost că l-am pus să jure!

Într-acestea sosi toată şleahta cu muzicantul la mijloc, harapul şi Guiomar hărăpoaica luminându-le calea. Şi văzând-o pe Leonora, Loaysa dădu semne că vrea să i se arunce la picioare şi să-i sărute mâinile. Ea, tăcută şi prin semne, îi porunci să se ridice, toate stând ca mutele, fără a cuteza să vorbească, de teamă ca nu cumva să le audă stăpânul lor, dar Loaysa, luând seama, le spuse că puteau yorbi tare fără nicio grijă, pentru că alifia cu care fusese uns stăpânul lor avea o asemenea putere, încât, fără doar că nu-i lua viaţa, îl făcea pe un om să fie ca şi mort.

— Aşa cred – zise Leonora –, că de n-ar fi aşa, s-ar – îi şi deşteptat de douăzeci de ori, după cât de uşor îi fac somnul multele sale beteşuguri, dar de când l-am uns; horcăie ca un animal.

— Păi clacă aşa stau lucrurile – zise dădaca, să mer-i gem în sala din faţă unde-l Vom putea auzi cântând pe domnul acesta şi ne vom putea veseli un pic.

— Să mergem – zise Leonora –, dar să rămâie aici de pază Guiomar, ca să ne dea de ştire de se trezeşte Carrizales.

La care Guiomar răspunse:

— Eu. neagră, rămâi, albe pleci: Dumnezeu ierte pe toate!

Negresa rămase; celelalte se duseră în sală, unde era un divan-bogat, şi, aşezându-l pe domn în mijloc, se aşezară toate. Şi, luând o făclie, buna Marialonso începu să-l privească din cap până-n picioare pe poama de muzicant, iar una zicea:

— Vai. ce moţ are. atât de mândru şi de cârlionţat!

Alta:

— Vai, ce albeaţă de dinţi! Lua-îe-ar naiba de coco n-are cojite, de-or fi ele mai albe şi mai frumoase!

Alta:

— Ptiu, ce ochi mari şi migdalaţi! Şi. pe sănătatea maică-mii, sunt verzi, parc-ar fi smaragde!

Una-i lăuda gura, alta picioarele, şi toate laolaltă îi făcură o anatomie-amănunţită şi-l tocară ca pentru o tocăniţă; numai Leonora tăcea şi-l privea şi începea să-i

pară mai arătos decât bărbatu-său.

Atunci, dădaca luă chitara. pe care-o ţinea negrul şi i-a puse-n mâini lui Loaysa, rugându-l s-o instrune şi să cânte nişte stihuleţe 239 care se bucurau pe-atunci de mare trecere în Sevilla şi care ziceau: *Mamă*, *dragă mamă*, / *tot cu străji mă creşti*. Loaysa le împlini dorinţa. Se ridicară toate şi prinseră să se facă ţăndări, dănţuind. Dădaca ştia stihurile şi le cântă mai mult cu plăcere decât cu glas frumos, şi ele sunau astfel:

Mamă, dragă mamă, tot cu străji mă creşti, ei de nu-mi stau. paznic, geaba mă fereşti.

Cărţile cuprind vorbă cu dreptate: că-nţârcarea poate fi temei de jind; creşte năboind dragostea-n strânsoare, şi-nţelept îmi pare să nu mă fereşti: *eu de nu-mi stau paznic*, *geaba mă păzeşti*.

Dacă simţământul nu-şi e strajă el, nu-l păzesc defel teama sau cuvântul; nu-i va frânge-avântul nici pedeapsa morţii pân' nu-şi află sorţii ce-i tăgăduieşti: *eu de nu-mi stau paznic*, *geaba mă păzeşti*.

Cine-n sânge duce dragostea, ca un fluture nebun după i ocui fuge, oricâte belciuge şi cătuşe-l leagă şi-oricât vrei să-l tragă încotro doreşti: *eu de nu-mi stau paznic*, *geaba mă păzeşti*.

Şi de e cu cale. dragostea e-n stare mândre foc fecioare să le schimbe-n bale, pieptu-n ceară moale, pofta-n vâlvătaie, mâinile în paie, paşii-n meşi hoţeşti: *eu de nu-mi stau paznic*, *geaba mă păzeşti*.

Ajunsese corul fetelor, îndrumat de buna dădacă, la capătul cântecului şi-al dansului, când sosi Guiomar, santinela, zăpăcită toată, bâţâind din mâini şi din picioare de parcă ar fi avut boala copiilor, şi, cu glas nici gâjâit, nici şoptit, zise:

— Trezit domn, doamna; şi, doamna, trezit domn şi sculaţi şi vine!

Cine, a văzut cum un stol de porumbei, ciugulind fără teamă seminţele aruncate pe ogor de mâini străine, se înspăimântă şi se ridică la auzul bubuitului furios al focului unei flinte şi, uitând de hrană, spintecă văzduhul năucit şi

uluit, îşi poate închipui cum a rămas cârdul şi hora dansatoarelor, buimace şi înfricoşate, la auzul neaşteptatei veşti aduse de Guiomar; şi, căutându-şi fiecare în parte o dezvinovăţire şi toate laolaltă leacul, care pe colo, care pe dincolo, se năpustiră să se ascundă prin podurile şi cotloanele casei, lăsându-l singur pe muzicant, care, lepădând chitara şi cântatul, plin de nelinişte, nu mai ştia pe unde să scoată cămaşa. Leonora îşi frângea frumoasele-i numi, doamna Marialonso îşi trăgea palme pe obraji, deşi cu blândeţe. În sfârşit, totul era buimăceală, înfricoşare şi spaimă. Dădaca însă, mai vicleană şi mai stăpână pe sine, porunci ca Loaysa să intre într-un iatac al ei, iar ea cu stăpână-sa să rămână în sala cea mari unde se aflau, căci aveau să găsească ele o scuză dacă avea să dea domnul peste dânsele.

Loaysa se ascunse numaidecât, iar dădaca trase cu urechea să vadă dacă vine stăpânul, şi, neauzind niciun zgomot, îi veni inima la loc, apoi încetul cu încetul, pâş-pâş, se apropie de iatacul în care dormea stăpânu-său şi, auzindu-l că sforăia ca la început şi încredinţându-se că doarme, îşi sumese poalele şi se întoarse în fuga mare să-i dea stăpânei vestea cea bună despre somnul stăpânului, zicându-i că-i bună de cinste, ceea ce ea încuviinţă din toată inima. Buna dădaca nu vru să piardă prilejul cu care o îmbia soarta de a se înfrupta, ea cea dintâi, din harurile pe care-şi închipuia că nu se putea să nu le aibă muzicantul, şi astfel, spunându-i Leonorei să aştepte în sală până se duce ea să-l cheme, o părăsi şi intră unde stătea el, la fel de buimac pe cât de îngândurat, în aşteptarea veştilor despre isprăvile bătrânului uns. Blestema slăbiciunea alifiei şi se plângea de credulitatea prietenilor săi şi de puţina prevedere pe care o dovedise neincercând-o întâi pe altcineva, nu pe Carrizales.

Sosi atunci dădaca şi-l asigură că bătrânul dormea neîntors; îşi linişti, aşadar, inima şi plecă urechea la multele cuvinte de dragoste pe care le rosti Marialonso şi din care-i dibui gândul vinovat şi-şi propuse în sinea lui s-o folosească drept cârlig de undiţă ca s-o poată pescui pe

stăpână-sa.

Şi pe când cei doi stăteau de vorbă, celelalte slujitoare ce se pitiseră prin toate ungherele casei, se întoarseră care de ici, care de colo, spre a vedea dacă într-adevăr stăpânul lor se deşteptase; dar văzând că totul era îngropat în tăcere, veniră în sala unde o lăsaseră pe stăpână lor, de la care aflară de somnul stăpânului şi, întrebând-o ce se întâmplase cu muzicantul şi dădaca, ea le spuse unde erau, şi toate, păstrând aceeaşi tăcere de până atunci, se apropiară să asculte la uşă ce tăifăsuiau cei doi; nu lipsi de la adunare Guiomar, negresa; negrul însă da, pentru că de cum auzi că stăpânu-său se trezise, îşi îmbrăţişase chitara şi dăduse fuga să se ascundă în tânăria lui şi, trăgându-şi peste cap cerga de pe patul sărăcăcios, îl treceau toate năduşelile de groază; dar cu toate acestea nu contenea să ciupească corzile chitarei; atât îi era de mare (lua-l-ar Satana sub oblăduirea lui) dragostea pentru muzică.

Fetele din casă întrauziră dezmierdările bătrânei şi fiecare îi zise de toţi sfinţii: niciuna n-o făcu doar babă fără să adauge şi epitete şi adjective potrivite, ca vrăjitoare, şi bărboasă, şi rea de muscă, şi altele, pe care buna-cuviinţă ne face să le trecem sub tăcere; dar râsul cel mai mare l-ar fi stârnit atunci, de le-ar fi auzit cineva, vorbele hărăpoaicei Guiomar, care, fiind portugheză, şi nu prea isteaţă, o suduia cu un haz nemaipomenit. Până la urmă, încheierea convorbirii celor doi a fost că el va catadicsi să se supună voinţei ei, după ce ea avea s-o pună pe de-a-ntregul la cheremul voii lui pe stăpână-sa. Doar călcându-şi pe inimă se învoi dădaca să împlinească cererea muzicantului, dar ca să-şi înfăptuiască dorinţa care-i şi robise sufletul, şi oasele, şi măduvioarele trupului, i-ar fi" făgăduit şi imposibilul de i-ar fi dat lui prin cap să i-l ceară. Îl lăsă singur şi ieşi să stea de vorbă eu stăpână-sa, dar când îşi văzu uşa înconjurată de toate slujitoarele, le spuse să se retragă în odăile lor, pentru că abia noaptea următoare aveau să se poată bucura de muzicant cu mai puţină sau chiar fără nicio temere, întrucât în „noaptea

aceea zarva le stricase cheful. Pricepură toate că bătrână voia să rămână singură, dar, neavând încotro, i se supuseră, deoarece dânsa le poruncea tuturora. Slujitoarele plecară, iar dădaca dădu fuga în sala cea mare ca s-o înduplece pe Leonora să se supună voinţei lui Loaysa, ţinându-i o predică lunga” şi atât de bine întocmită, de parcă şi-ar fi pregătit-o cu multe zile înainte. Îi ridică în slăvi chipeşia, meritele, farmecul şi multele-i haruri. Îi zugrăvi cu cât i-ar fi mai plăcute îmbrăţişările unui ibovnic tânăr faţă de cele ale soţului babalâc, liniştind-o în privinţa tainei şi a duratei desfătării, împreună cu alte lucruri asemănătoare, pe care numai dracul i le puse pe limbă, pline de culori retorice, atât de vii şi de convingătoare, încât ar fi putut mişca nu numai inima fragedă şi nesocotită a prostuţei şi neprevăzătoarei Leonora, ci chiar şi pe aceea a unei marmuri împietrite. O, voi, dădacelor, venite şi folosite pe lume pentru pierzania a mii de gânduri bune şi prudente! O, broboade lungi şi cutate, alese ca să umple de gravitate saloanele şi divanurile de neam bun, cât de anapoda de cum s-ar fi cuvenit vă folosiţi de slujba voastră, acum aproape atotputernică!

În sfârşit, atâtea-i înşiră dădaca, atât de convingătoare fu dădaca, încât Leonora se predă, Leonora se amăgi şi Leonora se pierdu, ducând de râpă toate prevederile înţeleptului Carrizales, care-şi dormea somnul de moarte al onoarei sale. Marialonso o luă de mână pe stăpână-sa şi, aproape cu sila, cu ochii umflaţi de lacrimi, o duse acolo unde stătea Loaysa şi, dându-i binecuvântarea cu râs prefăcut de diavol, trase uşa după dânsa şi-i lăsă închişi împreună, iar ea se lungi pe divan ca să doarmă său, mai bine zis, ca să-şi aştepte mulţumirea la a doua mână. Cum însă vegheatul din nopţile trecute o doborî, se cufundă în somn pe divan.

Bine ar fi fost într-o asemenea împrejurare să-l întrebăm pe Carrizales, de n-am fi ştiut că doarme, unde-i mai erau neslăbita băgare de seamă, bănuielile, prevederile, încercările de convingere, zidurile cele înalte

ale casei sale, opreliştea de a intra în ea, nici chiar cu gândul, a vreunei fiinţe cu nume de bărbat, îngustul dulap rotitor, pereţii groşi, ferestrele oarbe, nemaipomenita izolare de lume, marea zestre cu care o blagoslovise pe Leonora, darurile necurmate pe care i le făcea, purtarea bună faţă de slujnicele şi roabele sale, îndestularea cu tot ce gândea el că le era de trebuinţă şi că-şi puteau dori. Am mai spus însă că nu era cu cale să-l întrebăm, deoarece dormea mai mult decât avea nevoie, şi dacă ar fi auzit şi-ar fi putut răspunde, n-ar fi avut răspuns mai bun decât să dea din umeri şi să ridice din sprâncene, zicând: „Totul a fost dărâmat din temelii, după cum cred, de viclenia unui tânăr pierde-vară şi stricat, şi de răutatea unei dădace perfide, împreună cu neeugetarea unei fete rugate şi înduplecate!”

Mântuiască-l Dumnezeu pe oricine de atare duşmani, împotriva cărora nu se află pavăză de prudenţă care să te apere şi nici spadă de prevedere care să reteze; cu toate acestea, Leonora făcu dovada unei asemenea vitejii, încât, tocmai când avea mai mare nevoie de ea, şi-o ridică împotriva puterilor mârşave ale vicleanului ei amăgitor care nu-i fură de ajuns acestuia ca s-o învingă, el istovindu-se-n zadar, ea ieşind învingătoare, şi amândoi adormind 2 i0.

Şi tocmai atunci hotărî cerul ca, în pofida alifiei, Carrizales să se trezească şi, precum îi stătea în obicei, pipăi patul peste tot şi, negăsind-o în el pe iubita-i soţie, sări din pat îngrozit şi uluit, cu mai multă sprinteneală şi semeţie decât i-ar fi îngăduit anii săi cei mulţi, şi când n-o găsi pe nevastă-sa nici în iatac, şi-l văzu deschis, şi mai văzu că-i lipsea şi cheia dintre saltele, crezu că-şi pierde minţile, dar, stăpânindu-se puţin, ieşi pe coridor şi de acolo, păşind în vârful picioarelor, ca să nu fie auzit, ajunse în sala unde adormise dădaca şi, văzând-o singură, fără Leonora, merse la iatacul dădacei, unde, deschizând uşa încet de tot, văzu c. cea ce ar fi socotit că ar fi fost în câştig dacă n-ar fi avut ochi ca să vadă: o văzu pe Leonora în braţele lui Loaysa, dormind atât de adânc, de parcă

puterea alifiei ar fi lucrat asupra lor, şi nicidecum asupra bătrânului zuliar.

Carrizaâes, la amara privelişte ce i se înfăţişă ochilor, simţi că nu mai are puls, cuvintele i se opriră în gâtlej, braţele îi căzură moi şi rămase prefăcut într-o statuie de marmură rece şi cu toate că mânia îşi îndeplini rostul firesc, înviorându-i spiritele aproape moarte, durerea fu atât de puternică, încât nu-i îngădui să-şi tragă răsuflarea; dar chiar şi aşa, tot ar fi săvârşit răzbunarea cerută de acea mare ticăloşie, dacă s-ar fi nimerit să aibă asupră-i armele trebuincioase, drept care hotărî să se întoarcă la dânsul în odaie, să ia un pumnal şi să vie înapoi spre a-şi scoate petele de pe onoare cu sângele celor doi vrăjmaşi ai săi, ba chiar cu cel al întregii suflări din casă. Cu această hotărâre cinstită şi de neocolit se întoarse, cu aceeaşi linişte şi fereală ca la venire, în iatacul său, unde durerea şi îngrijorarea îi încleştară inima într-atâta, încât, nemaifiind în stare de altceva, se prăbuşi fără cunoştinţă pe pat.

Se făcu între timp ziuă, şi lumina ei îi surprinse pe proaspeţii adulteri înlănţuiţi în plasa braţelor lor; Marialonso se deşteptă şi vru să se repeadă la ceea ce, după cugetul ei, i se cădea, dar văzând că e târziu, amână pentru noaptea următoare. Leonora se nelinişti văzând ziua atât de înaintată şi-şi blestemă nebăgarea de seamă ca şi pe-aceea a blestematei dădace, şi amândouă, cu paşi înfricoşaţi, merseră în odaia unde era soţul Leonorei, rugându-se cerului printre dinţi să-l găsească tot sforăind, dar când îl văzură amuţit de-a curmezişul patului, îşi închipuiră că alifia lucra încă, deoarece el dormea, şi cu mare bucurie se îmbrăţişară. Leonora se apropie de soţul său şi, apucându-l de un braţ, îl întoarse de pe-o parte pe alta ca să vadă dacă se trezeşte fără a mai fi nevoie să-l spele cu oţet. cum i se spusese că se cerea pentru a-l putea face să-şi vină în fire. Mişcarea însă îl smulse pe Carrizaâes din leşin şi, oftând din adâncul rărunchilor, cu glas tânguitor şi vlăguit, zise:

— Nefericitul de mine, în ce jalnică fundătură m-a

adus soarta!

Leonora nu înţelese bine spusele bărbatului ei, dar, văzându-l treaz şi vorbind, mirată că puterea alifiei nu ţine atâta cât i se spusese, veni lângă dânsul şi, lipindu-şi obrazul de obrazul lui şi îmbrăţişându-l strâns, îi spuse:

— Ce ai, stăpâne drag, căci mi se pare că te tânguieşti? x Nefericitul bătrân auzi glasul dulcei sale duşmance şi, holbând ochii, năucit parcă şi fermecat, şi-i aţinti asupră-i şi, cu mare foc, – fără a clipi, rămase privind-o un lung răstimp, la capătul căruia zise:

— Fă-mi plăcerea, doamnă, şi fără nicio zăbavă trimite după părinţii domniei tale din parte-mi, pentru că simt nu ştiu ce la inimă, de mă lasă tare slăbit, şi mă tem că în curând are să-mi ia şi zilele, şi aş vrea să-i văd înainte de a mă prăpădi.

Leonora nu se-ndoi că spusele bărbatului ei sunt adevărate, închipuindu-şi că tăria alifiei, iar nu cele văzute, îl adusese în starea aceea, şi. răspunzându-i că va face precum îi poruncea, porunci la rându-i negrului să plece neîntârziat şi să-i cheme ρε părinţii săi „iar apoi îl îmbrăţişă pe soţul ei, îl copleşi cu cele mai calde mângâieri cu care-l copleşise vreodată, şi-l întrebă ce simte oare, cu vorbe atât de duioase şi de drăgăstoase, de parcă el i-ar fi fost lucrul cel mai drag de pe lume. El urma să o privească tot înmărrr. urit, precum am spus, fiecare vorbă sau dezmierdare a ei fiindu-i ca o lovitură de lance care-i străpungea sufletul.

Dădaca le şi spusese celor ai casei şi lui Loaysa despre boala stăpânului lor, stăruind că trebuie să fie foarte gravă, de vreme ce uitase a porunci să se închidă porţile de la stradă după ce plecase negrul ca să-i cheme pe părinţii stăpânei, solie de care şi aceştia se mirară, întrucât niciunul din ei nu intrase în casa aceea după ce o măritaseră pe fiica lor. În sfârşit, cu toţii erau tăcuţi şi nedumeriţi, neghicind adevărata pricină a suferinţei stăpânului lor, care ofta din când în când atât de adânc şi de dureros, încât părea că fiecare oftat îi smulge şi

sufletul. Leonora plângea văzându-l în starea aceea, iar el râdea cu un rânjet de om ce şi-a ieşit din minţi, cântărind prefăcătoria lacrimilor ei.

Într-acestea sosiră părinţii Leonorei, şi, găsind poarta de la stradă şi pe cea dinspre curte deschise şi casa înmormântată în tăcere şi pustie, rămaseră uimiţi şi fură cuprinşi de nelinişte. Se duseră în iatacul ginerelui lor şi-l găsiră, după cum s-a spus, tot cu ochii ţintă la soţia lui, pe care o ţinea de mâini, amândoi vărsând belşug de lacrimi, ea, doar pentru că-l vedea pe soţul ei vărsându-le, ei, pentru că vedea cât de prefăcut le vărsa dânsa. De cum intrară părinţii ei, Garrizales vorbi şi zise:

— Domniile voastre luaţi loc, ceilalţi să părăsească odaia şi să rămână numai doamna Marialonso.

Porunca îi fu ascultată şi, cei cinci rămânând singuri, „Carrizales nu aşteptă să vorbească altcineva, ci, cu glas liniştit, ştergându-şi ochii, vorbi precum urmează:

— Sunt sigur, dragi părinţi şi stăpâni, că nu va fi nevoie să vă aduc martori ca să credeţi un adevăr pe care vreau să vi-l spun. Vă amintiţi pesemne foarte bine – căci nu-i cu putinţă să fi dat uitării aşa ceva – cu câtă dragoste, cu ce bune simţăminte, acum un an, o lună, cinci zile şi nouă ceasuri, mi-aţi încredinţat-o pe iubita voastră fiică drept soţie legiuită. Ştiţi la fel de bine cu câtă generozitate am înzestrat-o, zestrea fiind atât de mare, încât chiar trei de rangul său s-ar fi putut mărita cu ajutorul ei, mergându-le faima că sunt bogate. Trebuie să vă amintiţi de asemenea silinţa pe care mi-am dat-o ca s-o îmbrac şi s-o împodobesc cu tot ce i s-ar fi năzărit să-şi dorească şi cu ceea ce eu însumi am izbutit să aflu că i se potrivea. La fel de bine aţi văzut, domnilor, cum, împins de firea mea şi temându-mă de răul ce, fără îndoială, are să-mi pricinuiască moartea, şi păţit, datorită vârstei mele înaintate, în ciudatele şi feluritele întâmplări ale lumii, am vrut să păzesc bijuteria aceasta, pe care eu mi-am ales-o şi domniile voastre mi-aţi dăruit-o, cu cea mai mare băgare de seamă cu putinţă: am înălţat zidurile casei acesteia, am astupat ferestrele cu vederea la stradă, am. Îndoit lăcăţele

la porţi, am pus dulap rotitor, ca la mănăstire, am surghiunit pe veci dintr-însa tot ce purta umbră sau nume de bărbat, i-am dat fete şi roabe s-o slujească, nici ei, nici lor nu le-am refuzat nimic din ce mi-ar fi cerut; am făcut-o deopotrivă mie, i-am împărtăşit gândurile mele cele mai tainice, i-am dat pe mâini toată averea mea. Am făcut toate acestea, dacă ar fi luat aminte cum se cădea, ca să trăiesc liniştit şi să mă bucur fără grijă de ceea ce mă costase atâta, şi ea să caute a nu-mi da niciodată prilejul ca-n gânduri să mi se încuibeze vreo temere iscată de gelozie. Dar cum nu poţi ocoli prin silinţă omenească pedeapsa pe care voinţa divină vrea s-o dea celor ce nu-şi pun doar într-însa dorinţele şi nădejdile, nu-i de mirare că mi-am văzut înşelate aşteptările şi că eu însumi mi-am pregătit otrava ce-mi ia acum viaţa. Dar fiindcă vă văd uluiţi pe toţi şi atârnaţi de vorbele gurii mele, vreau să pun capăt lungilor preambuluri ale acestei cuvântări, spunându-vă într-un cuvânt ceea ce nu-i cu putinţă de spus nici în câteva mii. Zic, aşadar, domnilor, că tot ce am spus şi am făcut a avut ca urmare faptul că azi în zori am găsit-o pe fiinţa asta, venită pe lume pentru pierzania tihnei şi isprăvirea vieţii mele – şi zicând acestea o arătă pe soţia sa –, în braţele unui tânăr chipeş ce stă acum închis în odaia ciumei acesteia de dădacă.

Nici nu-şi isprăvi bine vorba Carrizales, că Leonorei îi îngheţă sângele în vine şi se prăbuşi leşinată chiar pe genunchii bărbatului ei. Marialonsa se albi la faţă şi părinţilor Leonorei li se puse câte un nod în gât, nemaiizbutind să scoată nicio vorbă. Carrizales, grăind însă mai departe, zise:

— Felul în care înţeleg să mă răzbun pentru această jignire nu este şi nici nu trebuie să fie dintre cele obişnuite. Căci vreau ca, aşa după cum nesăbuit am fost eu în ceea ce am făcut, nesăbuită să-mi fie şi răzbunarea, şi anume împotriva mea însumi, adică împotriva celui mai vinovat în această amarnică împrejurare, căci s-ar fi căzut să-mi dau seama cât de rău le stătea alături şi cât de nepotriviţi erau cei cincisprezece ani ai acestei fetiţe cu cei

aproape optzeci ai mei24 i. Eu, asemenea viermelui de mătase, mi-am făurit casa în care să mor, şi nu pe tine tenvinuiesc, o, fată rău sfătuită! – şi zicând acestea se aplecă şi sărută chipul Leonorei leşinate –, nu te învinuiesc, zic, pentru că îndemnurile bătrânelor şirete şi vorbele dulci ale tinerilor îndrăgostiţi lesne învinge şi triumfă asupra puţinei minţi de care au parte anii cei puţini. Dar pentru ca întreaga lume să vadă preţul şi multele carate ale simţământului şi credinţei cu care te-am iubit, în această ultimă încercare a vieţii mele vreau să mi le-arăt în aşa fel, încât să rămână în lume ca pildă, dacă nu de bunătate, cel puţin de nemaivăzută şi nemaiauzită simplitate; aşa că vreau să fie adus aici neîntârziat un notar, ca să-mi refac testamentul, prin care lăsa-voi cu limbă de moarte să se îndoiască zestrea Leonoi-ei, şi-i voi face rugămintea ca, după ce mi se vor isprăvi zilele, ce-mi vor fi foarte puţine, să-şi înduplece voinţa, căci o va. putea face fără silă, şi să se mărite cu tânărul acela pe care cărunteţea acestui bătrân îndurerat nu l-a jignit niciodată; şi astfel va vedea că aşa cum în timpul vieţii nu m-am abătut cu o iotă de la ceea ce mi-am putut închipui că e placul dânsei, la fel voi face şi după moarte, vrând să şi-l mulţumească alături de acela pe care se vede că-l iubeşte atât de mult. Restul averii o voi lăsa pentru alte fapte evlavioase; iar domniilor voastre, domnii mei, vă voi lăsa atâta cât să puteţi trăi cu fruntea sus câte zile mai aveţi. Notarul să vină numaidecât, fiindcă patima din mine mă apasă atât de grozav, încât îmi scurtează văzând cu ochii paşii vieţii.

Zicând acestea, îl năpădi un leşin cumplit şi-şi dădu drumul să cadă atât de aproape de Leonora, încât obrajii li se lipiră: ciudată şi tristă privelişte pentru părinţii ce o priveau pe fiica lor iubită şi pe ginerele lor drag. Dădaca cea rea nu vru să mai aştepte mustrările pe care se temea că aveau să i le facă părinţii stăpânei sale, aşa că ieşi din odaie şi merse să-i spună lui Loaysa tot ce se întâmpla, sfătuindu-l să plece fără întârziere din casa aceea, căci ea avea să aibă grijă să-l înştiinţeze prin harap de tot ce avea să se mai petreacă, întrucât nu-i mai stăteau împotrivă nici

porţi; nici chei. Loaysa rămase uluit de asemenea veşti şi, urmându-i sfatul, îşi puse iarăşi straiele de cerşetor şi plecă să dea seamă prietenilor săi despre ciudata şi nemaivăzuta întorsătură a dragostelor sale.

Pe când, aşadar, cei doi zăceau fără cunoştinţă, tatăl Leonorei trimise după un notar prieten de-al lui, care sosi tocmai când fiica şi ginerele îşi veniseră în fire. Carrizales îşi făcu testamentul precum spusese, fără a da în vileag greşeala Leonorei, altfel decât că, pentru păzirea cuviinţei, îi cerea şi o ruga să se mărite, dacă el avea să moară, cu tânărul despre care el îi vorbise în taină. Auzind acestea, Leonora se aruncă la picioarele soţului său şi, cu inima bătând să-i spargă pieptul, îi spuse:

— Să trăieşti ani mulţi, stăpâne şi singură comoară a mea, şi, cu toate că nu eşti silit să crezi nimic din cele ce-ţi voi spune, află că nu te-am jignit decât cu gândul – şi începând să se dezvinovăţească şi să povestească amănunţii adevărul” împrejurării, nu mai putu să mişte limba şi-şi pierdu iarăşi cunoştinţa 242.

Îndureratul bătrân o înbrăţişă aşa leşinată cum era; o îmbrăţişară părinţii ei; plânseră cu toţii atât de amarnic, încât îl împinseră şi chiar îl siliră să le calce pe urme şi pe notarul ce scria testamentul, prin care Carrizales le lăsa de mâncare tuturor slujnicelor casei, dădea slobozenie roabelor şi negrului, iar mincinoasei de Marialonso nu-i lăsa altceva decât plata simbriei; cum-necum, durerea însă îl apăsă atât de puternic, încât în a şaptea zi îl duseră la groapă.

Leonora rămase văduvă, înlăcrimată şi bogată, iar Loaysa, când se aştepta ca ea să ducă la împlinire ceea ce apucase şi el să afle că-i poruncise bărbatul ei în testament, o văzu după o săptămână intrând călugăriţă într-una din cele mai retrase mănăstiri din oraş; el, înciudat şi aproape ruşinat, trecu în Indii. Părinţii Leonorei rămaseră nespus de trişti, deşi se mângâiară cu ceea ce le lăsase şi le hotărâse ginerele lor prin testament. Slujnicele se mângâiară şi ele aşi jder ea, roabele şi robul cu libertatea, iar ticăloasa de dădacă se văzu săracă şi

înşelată în toate gândurile ei rele; iar eu rămăsei cu dorinţa de-a ajunge la sfârşitul acestei întâmplări, pildă şi oglindă a puţinului temei pe care trebuie să-l pui pe chei, dulapuri rotitoare şi pereţi, când rămâne voinţa liberă, şi a încă şi mai puţinei încrederi pe care trebuie s-o arăţi anilor fragezi şi puţini, dacă la urechea lor vin îndemnuri de-ale dădacelor acestora, cu rasă neagră şi dreaptă şi îmbrobodeli albe şi lungi. Un singur lucru nu ştiu, şi anume de ce oare Leonora n-a încercat cu mai mult zel să se dezvinovăţească şi să = – i dea de înţeles bărbatului gelos cât de curată şi nepătată rămăsese în acea împrejurare; dar tulburarea i-a legat limba, iar graba cu care muri bărbatu-său nu i-a dat vreme cu prilej să se dezvinovăţească 243.

NUVELA despre
ILUSTRA RÂNDAŞIŢA

În Burgos, oraş vestit şi ilustru, trăiau, nu cu mulţi ani în urmă, doi cavaleri nobili şi bogaţi: pe unul îl chema don Diego de Carriazo, şi pe celălalt, don Juan de Avendafio. Acel don Diego avu un fecior, pe care-l botează cu numele său, iar acel don Juan avu şi el unul, căruia îi puse numele de don Tomás de Avendano. Pe aceşti doi juni cavaleri, întrucât au să fie principalele personaje ale povestirii de faţă, îi vom chema, ca să cruţăm şi să economisim literele, doar cu numele de Carriazo şi Avendano.

Treisprezece ani sau doar ceva mai mult să tot fi avut Carriazo, cindmânat de o pornire coţcărească, fără ca la pasul acela să-l fi împins vreo purtare aspră de-a părinţilor săi, ci numai după bunu-ri plac şi chef, se rupse, cum zic tinerii, de casa părintească, şi-o porni în lumea largă, atât de încântat de viaţa cea slobodă, încât nici în toiul neplăcerilor şi mizeriilor pe care aceasta le-aduce cu sine, nu simţea lipsa belşugului din casa tatălui său. după cum nici mersul pe jos nu-l obosea, nici frigul nu-l necăjea, nici căldura nu-l supăra. Pentru dânsul, toate anotimpurile anului erau primăvară dulce şi blândă. Dormea pe snopi la fel de bine ca pe saltele; cu tot atâta plăcere se îngropa în

tânăria câte unui rateş ca şi cum s-ar fi culcat între două cearşafuri de olandă. În sfârşit. ajunse atât de departe în învăţătura de coţcar 2” *, încât i-ar fi putut ţine cursuri la facultate până şi faimosului din Aflarăchză.

În cei trei ani cât zăbovi până când reapăru şi se întoarse acasă. Învăţă să joace în arşice la Madrid, coz în cârciumioarele din Toledo, maslă-bătătoare, de-a-n picioarelea, printre parapetele din Sevilla; dar deşi acestui fel de viaţă îi sunt nelipsite mizeria şi strâmtorarea, Carriazo, în ce-l priveşte, arăta că e un domn: de la o bătaie de flintă, după mii de semne, învedera că e nobil din născare, întrucât era mărinimos şi darnic cu tovarăşii săi. Vizita rareori sihăstriile lui Bacchus şi cu toate că bea vin, o făcea cu atâta măsură, încât niciodată n-a putut intra în rândul celor aşa-zişi nenorociţi şi cărora, de îndată ce beau prea mu. lt din ceva, li se şi face faţa de parcă şi-ar fi sulemenit-o cu chinovar şi cretă roşie. În sfârşit, prin Carriazo lumii i-a fost dat să vadă un coţcar virtuos, curat, binecrescut şi isteţ peste mijlocie. Trecu prin toate treptele de coţcar, până-şi luă licenţa de maestru la talianele de ton de la Zahara 246, adevărat *finibusterrae* 247 al coţcăriei. Oh, rindaşi de bucătărie, graşi, îngălaţi şi lucitori; săraci prefăcuţi, falşi damblagii, ploscari din Zocodover 248 şi din piaţa Madridului, rugători orbi cu ochii ageri, hamali cu coşarca din Sevilla, trepăduşi ai hoţimii. cu toată golănimea fără de număr cuprinsă sub numele de *coţcar* 249, coborâţi steagul, potoliţi-vă mândria, nu vă mai daţi drept coţcari dacă n-aţi urmat vreme. de doi ani cursurile academiei pescuitului de toni! Acolo, acolo e într-adevăr la ea acasă munca împreună cu trândăveala! Acolo găseşti murdăria curată, grăsimea durdulie, foamea nezăbavnică, saţul îmbelşugat, viciul fără mască, jocul totdeauna, încăierările uneori, uciderile din când în când, zeflemelele la tot pasul, danţurile ca la nunţi, seguidillele ca din tiparniţă, baladele cu strigături, poezia fără dârlogi 250. Aici se cântă, acolo se huleşte, dincolo se iscă certuri, dincoace se joacă foiţe şi peste tot se fură. Acolo se sumeţeşte libertatea şi străluceşte munca; acolo se duc sau

trimit mulţi părinţi nobili după feciorii lor, şi-i găsesc, şi atât de rău le pare acestora când se văd smulşi din viaţa aceea, de pască ar fi duşi la moarte.

Toată această dulceaţă pe care am zugrăvit-o are însă şi o pungă de fiere, care o amărăşte, şi anume că nu ţi-e dat să dormi un somn liniştit fără spaima că poţi fi într-o clipă strămutat din Zahara în Berberia. De aceea, noaptea, oamenii de acolo se aciuiesc în nişte turnuri de pe ţărm şi îşi au paznicii de coastă şi caraulele lor şi, bizuindu-se pe ochii acestora, închid şi ei ochii, deşi s-a întâmplat uneori ca paznici de coastă şi caraule, coţcari, stăpâni, bărci şi năvoade, cu toată gloata ce-şi face de lucru pe-acolo, să înnopteze în Spania şi să mânece ia Tetuân 251.

Dar spaima asta nu-l împiedică deloc pe Carriazo al nostru să hălăduiască pe-acolo trei veri la rând. În cea din urmă vară, norocul îi surâse atât de straşnic, încât câştigă la cărţi aproape şapte sute de reali, cu care vru să se înţolească şi să se întoarcă la Burgos şi la ochii maică-sii. ce vărsaseră multe lacrimi pentru el. Îşi luă rămas bun de la prieteni, căci avea mulţi şi foarte buni. Le făgădui că vara următoare avea să fie împreună cu ei, de nu-i va pune beţe în roate boala sau moartea. Îşi lăsă cu ei jumătatea sufletului şi-şi încredinţă toate dorurile acelor nisipuri sterpele lui i se păreau mai proaspete şi mai verzi decât Câmpiile Elizee; şi cum era de mult obişnuit să meargă pe jos, îşi luă picioarele la spinare şi pe două sandale merse de la Zahara până la Valladolid, cântând *Trei răpişte, mamă*.

Rămase acolo două săptămâni ca să-şi schimbe culoarea obrazului, făcând-o, din mulatră, flamandă, şi ca să-şi dreagă boiul, şi de pe ciorna de coţcar să-l treacă pe curat pe cavalerul dintr-însul. Făcu toate acestea aşa cum şi atâta cât i-o îngăduiră cei cinci sute de reali cu care ajunsese la Valladolid, mai şi punând deoparte din ei o sută spre a închiria un catâr şi-un catjrgiu, înfăţişându-li-se astfel părinţilor săi cinstit şi mulţumit. Dânşii îl primiră cu multă bucurie, şi toţi prietenii şi rudele veniră să le prezinte firitiseli pentru fericita întoarcere acasă a

seniorului don Diego de Carriazo, feciorul lor. E de notat că în pribegia sa, don Diego îşi schimbase numele din Carriazo în Urdiales, şi sub numele acesta fusese cunoscut ele cei ce nu i-l ştiau pe-al lui.

Printre cei ce veniră să-i vadă pe proaspătul sosit se numărară şi don Juan de Avendano şi fiul său don Tomás. cu care Carriazo, fiind amândoi de aceeaşi vârstă şi vecini, legă şi întări o prietenie cum nu se poate. mai strânsă. Carriazo le povesti părinţilor săi şi tuturor a o mie de minciuni magnifice şi gogonate despre cele ce i se întâmplaseră în cei trei ani de absenţă. Nu pomeni însă niciodată, nici pe departe, talianele, deşi închipuirea îi zbura necontenit la ele, îndeosebi când văzu că se apropia vremea la care le făgăduise prietenilor săi că se va întoarce; nu-i distra nici vânătoarea, cu care-i omora timpul taică-său, şi nici numeroasele, cuviincioasele şi desfătătoarele invitaţii, ce se obişnuiesc în acel oraş nu-i făceau plăcere; orice petrecere îl ostenea şi tuturor acelora mari, ce i se îmbiau, le-o opunea pe-aceea cunoscută de dânsul la taliane.

Avendano. prietenul său, văzându-l deseori melancolic şi dus pe gânduri, se încrezu în prietenia lor şi se încumetă să-l întrebe pricina, şi luă în seama-i şi găsirea leacului, de s-ar putea şi-ar fi trebuinţă, chiar cu preţul sângelui său. Pe Carriazo nu-l răbdă inima să i-o tăinuiască, spre a nu jigni marea prietenie ce şi-o nutreau; aşa că-i povesti punct cu punct viaţa lotcii şi-a năvodului; şi cum toate mâhnirile şi gândurile i se trăgeau din dorul de a se întoarce la ea, i-o zugrăvi în atare chip, încât Avendano, isprăvind să-l asculte, mai degrabă îi lăudă gustul decât i-l înfieră. Pe scurt, la sfârşitul convorbirii Carriazo izbuti să încline voinţa lui Avendano atât de puternic, încât acesta hotărî să plece cu dânsul ca să se bucure o vară de viaţa aceea preafericită pe care i-o zugrăvise, ceea ce pe Carriazo îl mulţumi nespus, întrucât i se păru că astfel câştigase un martor chezaş, care să spele obrazul hotărârii sale josnice. Plănuiră de asemenea să adune cât mai mulţi bani cu putinţă, şi cel mai bun

mijloc pe care-l găsiră fu împrejurarea că peste două luni Avendano trebuia să plece la Salamanca, unde, vreme de trei ani, studiase, după placul său, limbile grecească şi latinească, iar tatăl său voia să meargă mai departe şi să urmeze ce facultate va fi vrând el, aşa încât din banii pe care avea să-i primească îi vor avea pe cei ce şi-i doreau.

În acest timp, Carriazo îi spuse tatălui său că ar vrea să pleca cu Avendano şi să studieze la Salamanca. Tatăl său îi întâmpină dorinţa cu atâta bucurie, încât, vorbind cu tatăl lui Avendano, hotărâră să-i instaleze în aceeaşi casă la Salamanca şi să-i înzestreze cu toate cele de trebuinţă ca pe unii ce le erau fii. Veni sorocul plecării, îi îndestulară cu bani şi-l trimiseră cu ei, ca să-i îndrume, şi pe un preceptor, mai mult om cumsecade decât cuminte. Părinţii le dădură feciorilor lor învăţături despre ce să facă şi să dreagă şi cum să se poarte pentru a se alfege cu folos în virtute şi în ştiinţe, acesta fiind rodul pe care orice student trebuie a stărui să-l smulgă ostenelilor şi veghilor sale, cu atât mai vârtos cei de familie bună.

Feciorii se arătară smeriţi şi ascultători; mamele plânseră; ei primiră binecuvântarea tuturor a; se aşternură drumului cu catârii lor proprii şi cu două slugi de-ale casei, başca preceptorul care-şi lăsase barbă ca să dea autoritate slujbei sale.

Sosind în oraşul Valladolid, îi spuseră preceptorului că doreau să stea în acel loc două zile, ca să-l vadă, pentru că nu-l mai văzuseră niciodată şi nici nu mai stătuseră în el.

Îi dojeni mult preceptorul, cu severitate şi asprime, pentru zăbavă, spunându-le că unii care o porniseră să studieze cu atâta zor ca ei nu se cădea să se oprească spre a căsca ochii la fleacuri niciun ceas, necum două zile, şi că el şi-ar face mustrări de cuget de i-ar lăsa să se oprească fie şi numai o clipă, aşa că să plece numaidecât, că de nu, ţine-te pârleo! Până aici se întindea dibăcia domnului preceptor sau majordom, cum ne va fi plăcând mai mult să-i zicem.

Flăcăiaşii, care demult îşi făcuseră şi culesul, şi

alesul» deoarece îi şi sfeterisiseră preceptorului cei patru sute de scuzi de aur pe care-i avea asupra lui, ŞI rugară să-i lase numai în ziua aceea, când voiau să se ducă să vadă izvorul de la Argales 252, căci se porniseră lucrările de aducere a lui în oraş prin apeducte mari şi încăpătoare.

În cele din urmă, le dădu învoire, deşi cu jalea-n suflet, fiindcă el ar fi vrut să economisească cheltuiala pentru acea noapte şi să o petreacă în Valdeastillas 253, împărţind în două zile cele optsprezece leghe câte sunt de la Valdeastillas la Salamanca, iar nu cele douăzeci şi două câte sunt de la Valladolid. Cum însă una gândeşte murgul şi alta cel ce pune şaua pe el, totul se petrecu pe dos de cum ar fi vrut dânsul.

Tinerii, cu un singur slujitor şi călări pe doi catâri de casă tare buni, porniră să vadă izvorul de la Argales, vestit pentru vechimea şi apele sale, în ciuda Ulucului Aurit şi-a cuvioasei Stareţe, ca să nu mai vorbim de Leganitos şi de neîntrecută cişmea Castiliana, în comparaţie cu care pot amuţi Corpa şi Pizarra de la Mancha 254. Ajunseră la Argales, şi când slujitorul crezu că Avendano dădea să scoată

Zr din buzunarele poclăzii un vas de băut, văzu că scoate o scrisoare pecetluită, poruncindu-i să se-ntoarcă mintenaş în oraş, ca să i-o dea preceptorului lor şi, după ce i-o va da, să-i aştepte la Poarta Câmpului25 δ.

Slujitorul îi dădu ascultare, luă scrisoarea, se întoarse în oraş, iar ei întoarseră hăţurile şi noaptea aceea dormiră la Mojados 256 iar două zile mai târziu la Fiadrid, şi după alte patru îşi vândură catârii în piaţa publică, şi se găsi cine să li-i ia pe chezăşie cu o arvună de şase scuzi şi chiar să le dea toţi banii în aur, până la cea din urmă para. Se îmbrăcară ţărăneşte, cu cepchene, nădragi îmbumbaţi în laturi sau şalvari şi colţuni de postav cenuşiu.

Se găsi un telal care dimineaţa le cumpără hainele, iar la căderea nopţii îi preschimbase în aşa fel, – încât nici mamele care-i născuseră nu i-ar mai fi cunoscut.

Înţoliţi, aşadar, uşurel şi în chipul în care Avendano voise şi se pricepuse, o luară la drum spre Toledo *ad*

pedem literae 257 şi fără săbii, căci li le cumpărase tot telalul, deşi nu era treaba lui.

Să-i lăsăm, până una, alta, să meargă, deoarece păşesc mulţumiţi şi veseli, şi să ne întoarcem ca să povestim ce-a făcut preceptorul când a deschis scrisoarea adusă de slujitor şi când a văzut că suna precum urmează:

„Domnia ta vei binevoi, domnule Pedro Alonso, să ai răbdare şi să faci calea întoarsă la Burgos, unde le vei spune părinţilor noştri cum că noi, fiii lor, după ce am cumpănit, cu matură chibzuinţă, că pentru cavaleri, sunt mult mai potrivite armele decât literele, ne-am hotărât să dăm Salamanca pe Bruxelles, şi Spania pe Flandra; cei patru sute de scuzi îi luăm cu noi, catârii avem de gând să-i vindem. Planul nobil şi drumul cel lung sunt o dezvinovăţire îndestulătoare a rătăcirii noastre, deşi nimeni nu ne-o va judeca astfel, dacă nu e un laş. Plecarea noastră e în clipa de faţă, întoarcerea va fi când va binevoi Domnul Dumnezeu, pe care-l rugăm să te păzească pe domnia ta aşa cum poate şi cum dorim şi noi, cei mai neînsemnaţi discipoli ai domniei tale. De la izvorul Argales, cu pieioi-u-nfipt în scară.258 ca să pornim spre Flandra. *Carriazo şi Avendano*”.

Pedro Alonso rămase uluit la citirea scrisorii, apoi se repezi la cufărul său, şi faptul că şi-l găsi gol, îi întări adevărul scrisorii, aşa că mintenaş, pe catârul care-i rămăsese, o porni spre Burgos ca să le dea de ştire cât mai grabnic stăpânilor săi. pentru ca, înştiinţaţi fiind, să găsească dânşii leacul şi să-şi dea silinţa de a-i ajunge din urmă pe feciorii lor; dar despre aceste lucruri autorul nuvelei de faţă nu spune nimic, deoarece, cum îl văzu pe Pedro Alonso suit în şa, îl părăsi şi reîncepu să povestească cele întâmplate lui Avendano şi lui Carriazo la intrarea în Illescas, zicând că la poarta târgului întâlniră doi catârgii, andaluzi după înfăţişare, cu nădragi de pânză largi, mintene de dimie cu despicături, pieptare din piele de bivol, pumnale de verigaşi şi săbii fără centiron; unul venea pare-se din Sevilla şi celălalt se ducea într-acolo. Cel ce se ducea îi spunea celuilalt:

— Dacă stăpânii nu mi-ar fi luat-o atât de mult înainte, m-aş mai opri oleacă, pentru că m-ai uluit povestindu-mi că, fără a le mai îngădui să facă apel, contele i-a spânzurat pe Alonso Genis şi pe Ribera 259.

— Vai, păcătosul de in ine! – făcu sevilianul –, contele le-a întins o cursă şi i-a prins sub jurisdicţia lui, căci erau soldaţi, şi-a pus mâna pe ei prin contrabandă, fără ca Audienţa să i-i poată lua. Află, prietene, că acest conte de Punonrostro are un Belzebut în trup şi ne vârâ-n suflet degetele cu pumn cu tot: Sevilla şi zece leghe roată a fost măturată de tâlhari; nu mai face purici niciun hoţ între hotarele ei: toţi se tem de el ca de foc, deşi s-a şi zvonit că are să părăsească în curând postul de asistent, pentru că nu suferă să o ducă tot de-a hâra cu domnii de la Audienţă.

— Ei să trăiască o mie de ani – zise cel ce se ducea la Sevilla –, că sunt părinţi ai ticăiţilor şi ocrotire a nefericiţilor! Câţi calici nu molfăie acuma lut doar din pricina mâniei unui judecător neînduplecat, a unui corregidor fie rău informat, fie pătimaş bine! Mulţi ochi văd mai bine decât doi; veninul nedreptăţii nu pune stăpânire pe multe inimi la fel de iute ca pe una singură.

— Te-ai făcut predicator – zise cel din Sevilla şi după cât îţi e gura de spartă, n-ai să termini prea curând, şi eu nu te pot aştepta; la noapte vezi de nu trage unde obişnuiai, ci la hanul La Sevilianul, căci o vei vedea acolo pe cea mai frumoasă rândăşiţă din câte se ştiu; Marinilla, cea de la rateşul Tejada, îţi face greaţă pe lângă dânsa; nu-ţi spun mai mult decât că umblă vorba că băiatul corregidorului se dă în vânt după ea; unul dintre stăpânii aceia ai mei care au plecat într-acolo jură că la întoarcerea sa în Andaluzia are să stea două luni la Toledo, şi numai în acelaşi han, ca măcar ochii să şi-i sature de vederea ei. Eu unul i-am şi lăsat ca amintire o ciupitură şi plec cu un ditamai dosul de palmă în obraz în schimbul ei. E tare ca o marmură şi sălbatică precum o ţărancă din Sayago 2G0, şi înţepătoare ca o urzică; are însă un boi ca o zi de Paşti şi o faţă de an îmbelşugat; pe un obraz are soarele şi pe celălalt luna, unul îi e plămădit din trandafiri şi celălalt din

garoafe, şi-n amândoi are şi crini, şi iasomie. Nu-ţi spun mai mult decât s-o vezi şi vedea-vei că nu ţi-am spus nimic din câte ţi-aş fi putut spune despre frumuseţea ei. Pe cei doi catâri rotaţi pe care ştii că-i am, aş înzestra-o nespus de bucuros dacă ai ei ar vrea să mi-o dea de nevastă; ştiu însă că nu mi-o vor da, căci e un giuvaer vrednic de un arhipresbiter sau de un conte 260 a. Şi încă o dată viu şi zic că ai s-o vezi acolo, şi rămâi cu bine, că mă cărăbănesc.

Zicând acestea, cei doi catârgii se despărţiră, convorbirea şi taifasul Tor lăsându-i muţi pe cei doi prieteni ce-o ascultaseră, îndeosebi pe Avendano, în care simpla relatare a cafârgiului despre frumuseţea rândăşiţei trezise o dorinţă năprasnică de-a o vedeai o trezise şi-n Carriazo, dar nu într-atât, încât să nu dorească mai mult să ajungă la talianele sale de ton decât să se oprească pentru a privi piramidele Egiptului, sau alta dintre cele şapte minuni, sau chiar pe toate şapte laolaltă.

Drumul până la Toledo şi-l umplură repetând vorbele catârgiilor şi imitând şi copiind aerul şi gesturile cu care le rostiseră, iar apoi, călăuză fiind Carriazo, care mai trecuse o dată prin acel oraş, coborâră pe la Sângele-lui-Cristos şi dădură de hanul La Sevilianul261, dar nu se încumetară să ceară găzduire acolo, pentru că nu le-o îngăduiau straiele lor. Se şi lăsase întunericul, şi Carriazo, deşi îl bătu la cap pe Avendano să-şi caute altundeva găzduire, nu-l putu clinti de la poarta hanului La Sevilianul, unde aştepta să vadă de nu cumva se iveşte mult lăudata rândăşiţă.

Se înnopta tot mai mult şi rândăşiţa nu ieşea Carriazo îşi pierduse răbdarea, iar Avendano stătea locului, până când, spre a-şi împlini gândul, chipurile ca să întrebe de nişte cavaleri din Burgos în drum spre Sevilla, intră până în curtea dinăuntru a hanului şi, de cum intră, dintr-o sală ce dădea în curte văzu ieşind o fată, pare-se de vreo cincisprezece ani sau pe-aproape, înveşmântată ca o ţărancă şi purtând o luminare aprinsă într-un sfeşnic, Avendano nu-şi opri ochii ia rochia şi straiele fetei, ci la chipul dânsei, în care i se păru că le vede pe-acelea ce li se zugrăvesc îndeobşte îngerilor; rămase amuţit şi uluit de

frumuseţea ei şi nu nimeri s-o întrebe nimic: atât de mari îi erau uimirea şi vraja.

Fata, văzându-l pe omul acela în faţa ei, îi spuse:

— Ce cauţi, frate? Eşti oare slujitorul vreunuia din oaspeţii casei?

— Nu sunt slujitorul nimănui, ci doar al domniei tale, răspunse Avendano, plin de tulburare şi emoţie.

Fata, văzând în ce fel i se răspunde, zise:

— Bute, frate, într-un ceas bun, că noi cele ce slujim n-avem nevoie de slujitori – şi chemându-l pe stăpânul său, îi spuse:

— Ia vezi, domnule, ce caută flăcăul ăsta.

Ieşi stăpânul ei şi-l întrebă ce caută.

El răspunse că pe nişte cavaleri din Burgos în drum spre Sevilla, unul dintre ei fiind stăpânul lui, care-l trimisese înainte la Alcalá de Henares, unde trebuia să pună la cale o daraveră însemnată, şi-i poruncise totodată să vină la Toledo şi să-l aştepte la hanul La Sevilianul, unde avea să tragă şi el, urmând, după socotelile lui, să sosească în noaptea aceea sau cel târziu a doua zi.

Avendano îşi coloră minciuna atât de meşteşugit, încât pentru hangiu trecu drept adevăr, deoarece îi spuse:

— Rămâi, prietene, la han, aici ai să-l poţi aştepta pe stăpânul dumitale până va veni.

— Multe mulţumiri, domnule hangiu – răspunse Avendano –, şi rogu-te, porunceşte domnia ta să mi se dea o cameră pentru mine şi pentru un tovarăş de-al meu care mă însoţeşte şi aşteaptă acolo afară, că avem bani să plătim ca oricare altul.

— Să fie-ntr-un ceas bun – răspunse hangiul şi, întorcându-se către fată, zise:

— Costancica, spune-i Arguellei să-i ducă pe junii ăştia în odaia din colţ şi să le-aştearnă cearşafuri curate.

— Voi face întocmai, domnule – răspunse Costanza, căci aşa o chema pe fecioară.

Şi, după o plecăciune înaintea stăpânului său, se făcu nevăzută, lipsa ei fiind pentru Avendano ceea ce obişnuieşte a fi pentru drumeţ apusul soarelui şi lăsarea

nopţii întunecoase şi negre.

Ieşi totuşi să-i dea socoteală lui Carriazo despre ceea ce văzuse şi pusese la cale. Acesta cunoscu după o mie de semne că prietenul său fusese atins de ciuma amoroasă, dar deocamdată nu vru să-i spună nimic, aşteptând să vadă el însuşi dacă pricina din care îşi trăgeau obârşia laudele nemaipomenite şi nemăsuratele hiperbole cu care ridica frumuseţea Costanzei mai presus chiar de ceruri, le merita într-adevăr.

Intrară, în sfârşit, în han, şi Argiiella 262 o femeie de vreo patruzeci şi cinci de ani, supraveghetoarea paturilor şi-a mobilierului încăperilor, îi duse în una ce nu era nici de cavaleri, nici de slugi, ci de oameni ce puteau face mijlocia între cele două extreme.

Cerură să cineze; Argiiella le răspunse că în hanul acela nu dădeau de mâncare nimănui, ci doar găteau şi dregeau ceea ce aduceau oaspeţii de cumpărat din oraş, dar că în apropiere erau birturi şi ospătarii unde se puteau duce fără nici e mustrare de cuget ca să cineze după pofta inimii.

Cei doi urmară sfatul Arguellei şi se înfundară cât erau de mari într-un birt, unde Carriazo mâncă ce li se aduse., iar Avendano ce avea cu el, şi anume gânduri şi închipuiri. Pe Carriazo îl mira nespus că Avendano mânca. atât de puţin sau chiar nimic.

Ca să se lămurească pe deplin asupra gând urilor prietenului său, când se întoarseră la han îi spuse:

— Mâine se cuvine să ne sculăm cu noaptea-n cap, ca că şi ajungem la Orgaz înainte de a se lăsa arşiţa.

— Nu sunt de părerea ta – răspunse Avendano –, căci am de gând, până nu plec din oraşul acesta, să văd tot ce se spune că e vestit într-însul, precum Sagrariul, meşteşugul lui Juanelo, înălţimile Sfântului Augustin, Grădina Regelui şi Lunca 263.

— Să fie-ntr-un ceas bun – răspunse Carriazo –, toate astea le putem vedea în două zile.

— Adevărul e că vreau s-o iau domol, că doar nu mergem la Roma ca să ne pricopsim cu vreun post liber.

— Te-te-te! – făcu Carriazo –, să mor eu, prietene, dacă nu te-ndeamnă inima să rămâi mai degrabă la Toledo decât să urmezi hagialâcul nostru abia început.

— E adevărat – răspunse Avendano –, ba chiar la fel de peste poate mi-ar fi să mă lipsesc a mai vedea chipul fecioarei acesteia după cum e peste poate să ajungi în rai fără fapte bune.

— Straşnică ridicare-n slăvi – zise Carriazo – şi hotărâre vrednică de-o inimă atât de mărinimoasă ca a dumitale! Bine-i mai stă unui don Tomás de Avendano, fiu al lui don Juan de Avendano, cavaler cât încape, bogat cât pofteşti, tânăr cât să te bucure, înţelept cât să stârnească mirare, să fie şi îndrăgostit până peste cap de o rândăşiţă ce slujeşte în hanul Sevilianului!

— La fel mi se pare şi mie că stau lucrurile – răspunse Avendano – când stau şi mă uit la un don Diego de Carriazo, fiul tatălui cu acelaşi nume, cavaler al ordinului de Alcantara, tatăl, iar fiul moştenitor al său ca prim născut, nu mai puţin nobil la trup decât la cuget, şi, înzestrat cu toate aceste însuşiri generoase, să-l văd îndrăgostit, de cine credeţi, mă rog? De regina Ginevra 264? Nu, nici vorbă, ci de talianele de la Zahara, mai urâte, cred eu, decât o spaimă a Sfântului Anton 2G5.

— Suntem chit, prietene – răspunse Carriazo; cu tăişul cu care eu te-am rănit, tu m-ai ucis; să lăsăm baltă sfada şi să mergem la culcare, că o s-aducă Dumnezeu iarăşi ziua pe pământ şi-o să ne meargă mai bine.

— Uite ce, Carriazo, până acum n-ai văzut-o pe Cos la η za; după ce-o vei vedea, îţi dau voie să mă-mproşti cu toate sudalmele sau mustrările ce-ţi vor veni la gură.

— Ştiu eu unde o să ducă asta – zise Carriazo.

— *Unde*? – i-o întoarse Avendano.

— Acolo că eu am să plec la talianele mele, iar tu o să rămâi cu rândăşiţă ta – zise Carriazo.

— N-am să fiu eu aşa de norocos – zise Avendano.

— Nici eu aşa de prost – răspunse Carriazo –, încât, ca să mă iau după toana ta nebunească, să renunţ a-mi înfăptui gândul meu cuminte.

Tot sfătuindu-se astfel, ajunseră la han, urmând să tot vorbească în chip asemănător vreo jumătate din noapte *şi*, după ce *dormiseră*, *după cum îi se* păru *lor*, *doar niţel* mai mult de un ceas, fură treziţi de sunetul multor fluiere ce cântau pe stradă.

Se ridicară în capul oaselor în pat şi ascultară cu luare-aminte, iar Carriazo zise:

— Pun rămăşag că s-a şi făcut ziuă şi că o fi început vreo serbare într-o mănăstire a Maicii Domnului a Carmeliţilor m, aflată prin apropiere, şi de-aceea cântă fluierele astea.

— Nu se poate – răspunse Avendano –, pentru că nu-i atât de mult de când dormim, încât să se fi şi luminat de ziuă.

Într-acestea, auziră bătăi la uşa odăii lor şi, întrebând cine bate, cineva le răspunse de afară, zicând:

— Băieţi, dacă vreţi să auziţi o muzică straşnică, sculaţi-vă şi duceţi-vă să vă uitaţi prin zăbreaua care dă în stradă, în sala din faţă, că nu-i nimeni acolo.

Cei doi se sculară şi, după ce deschiseră, nu găsiră nici ipenie de om şi nici nu aflară cine le dăduse sfatul, dar pentru că auziră sunetul unei harpe, se încredinţară că muzica e aievea, şi astfel, în cămăşi, cum se nimeriseră, se duseră în sala cu pricina, unde se şi aflau alţi trei-patru oaspeţi lipiţi de zăbrea; îşi găsiră şi ei un loc şi, în scurt timp, în sunetul harpei şi-al unei chitare, auziră, cântat de un glas minunat, sonetul acesta, care lui Avendano i se întipări în memorie;

Făptură rară şi umilă, care atât de sus urcat-ai frumuseţea, încât şi firea şi – a-ntrecut mândreţea prin ea, şi largă-i faci spre cer cărare:

dacă vorbeşti, sau râzi, sau cânţi arare, dacă-ţt-arăţi asprimea sau blândeţea (izvor fiind întâiei doar nobleţea), tot sufletul ni-l scalzi în încântare.

Dar pentru a fi de mai mulţi auzită atoatăfrumuseţea ce te împle şi curăţia-ţi demnă de blazoane.

slujirea las-o, meriţi tu slujită să fii de toţi câţi mâini îşi văd şi tâmple de sceptre scăpărând şi de coroane.

N-a fost nevoie să le spună altcineva celor doi că muzica aceea era închinată Costanzei, deoarece le-o dezvăluise nespus de limpede însuşi sonetul, care avu un asemenea răsunet în urechile lui Avendano, încât, ca să nu-l fi auzit, ar fi fost bucuros să se fi născut surd şi să fi rămas aşa câte zile mai avea de trăit, deoarece din acea clipă viaţa îi păru la fel de neagră ca unuia care-şi vede inima străpunsă de lancea nemiloasă a geloziei, partea cea mai rea fiind că nu ştia pe cine trebuie sau poate să fie gelos. Curând însă îl scoase din frământarea aceasta unul dintre cei aflaţi lângă zăbrea, şi care spuse:

— Mare prostănac poate fi şi băiatul ăsta al corregidorului, de-şi pierde vremea închinându-i muzici unei rândăşiţe; e drept că ea este una din cele mai frumoase fete pe care le-am văzut vreodată, şi am văzut multe, dar asta nu-i o pricină ca s-o curteze chiar aşa în văzul lumii.

La care altul dintre cei de la zăbrea adăugă:

— Păi eu, zău, am auzit spunându-se ca un lucru neîndoios că ei nu-i pasă de el, ca de un nimeni; pun rămăşag că acuma doarme dusă după patul stăpâne-sii, unde se zice că doarme, fără a se sinchisi de muzici şi de cântece.

— Ăsta-i adevărul – i-o întoarse celălalt –, pentru că e cea mai cinstită fecioară din câte se ştiu, şi-i o minune cum, aflându-se în casa asta cu atâta dever, şi unde zilnic vine lume nouă, şi ea bate toate odăile, nu i se cunoaşte totuşi nici cea mai măruntă necuviinţă din lume.

La auzul acestor vorbe, lui Avendano îi veni inima la loc şi se-ntoarse la viaţă ca să poată asculta şi alte multe bucăţi, pe care le cântară muzicanţii în sunetul feluritelor instrumente, toate închinate Costanzei, care, după cum spusese oaspetele, dormea fără nicio grijă.

Ivindu-se zorile, muzicanţii plecară, luându-şi rămas bun cu fluierele.

Avendano şi Carriazo se întoarseră în odaia lor, unde cine putu dormi până dimineaţa, când cei doi se scalară, amândoi tare dornici s-o vadă pe Costanza; numai că

dorinţa unuia era o dorinţă curioasă, iar a celuilalt, dorinţă îndrăgostită. Dar pe-a amândurora le-o împlini Costanza, ieşind din camera stăpânului ei, atât de frumoasă, încât celor doi li se păru că toate laudele aduse ei de către catârgiu erau neîndestulătoare şi incapabile de orice proslăvire. Îmbrăcămintea îi era alcătuită dintr-o fustă şi un laibăr din postav verde, cu nişte tivuri din acelaşi postav. Laibărul era scurt, dar cămaşa înaltă, având un guler răsfrânt, cu broderie de mătase neagră, şi purta un gherdan din steluţe de jeu pe o frântură de coloană de alabastru, căci nu mai puţin alb îi era gâtul; era încinsă cu un cordon al Sfântutului Francisc şi de o panglică îi atârna, pe partea dreaptă, o mare legătură de chei; nu purta papuci, ci pantofi roşii cu două pingele, ciorapi tot roşii, ce nu i se vedeau decât puţin, dintr-o parte. Părul îl purta împletit cu panglici albe de borangic, iar cozile îi erau atât de lungi, încât pe spate îi treceau de mijloc; culoarea îi pornea de la castaniu şi bătea în bălai, şi părea atât de curat, atât de întins şi de pieptănat, încât niciunul, fie şi din fire de aur, nu i se putea asemui. De urechi îi atârnau doi cercei de sticlă ce păreau adevărate mărgăritare; cosiţele singure îi erau şi reţea, şi broboadă.

Când ieşi din sală, se închină şi-şi făcu cruce, şi cu multă evlavie şi linişte bătu o mătanie adâncă în faţa unei icoane a Maicii Domnului, aninată de unul din pereţii curţii dinăuntru; apoi, ridicând ochii, îi văzu pe cei doi stând şi privind-o, şi nici nu-i văzu bine, că se şi retrase şi intră înapoi în sală, de unde îi strigă Arguellei să se scoale.

Rămâne să mai spunem acuma cum îi păru lui Carriazo frumuseţea Costanzei, căci cum îi păruse lui Avendano s-a spus când a văzut-o întâia oară; nu spun mai mult decât că lui Carriazo îi păru la fel de mare ca şi tovarăşului său. numai că-l înflăcără mai puţin, ba chiar atât de puţin, încât n-ar fi vrut să mai înnopteze la han, ci să plece numaidecât spre talianele sale.

Într-acestea, la strigătele Costanzei, ieşi pe coridor Arguella împreună cu alte două fătoare, slujnice şi ele de-ale casei, despre care se zice că erau galicience, şi

numărul lor mare era cerut de mulţimea celor ce trag la hanul Sevilianului, unul dintre cele mai bune şi mai căutate din câte sunt la Toledo. Veniră şi slugile oaspeţilor să ceară orz şi veni hangiul să li-l dea, blestemându-şi slujnicele, căci din pricina lor îi plecase un argat care obişnuia să împartă orzul cu bună socoteală şi cumpănire, fără să-l lipsească de un grăunte.

Avendano, auzind acestea, zise:

— Nu te osteni, domnule hangiu; dă-mi mie condica de socoteli, că în zilele câte voi fi nevoit să rămân aici, mă prind eu să-mpart orzul şi fânul, după cum sunt cerute, ca să nu simţi lipsa argatului care zici că ţi-a plecat.

— Să ştii că-ţi mulţumesc, flăcăule – răspunse hangiul –, fiindcă eu unul nu pot să mă-ndeletnicesc şi cu asta, pe lângă celelalte multe treburi după care trebuie să alerg peafară. Vino jos, am să-ţi dau condica, dar ia seama că toţi catârgiii ăştia sunt dracul goi şi-ţi fac uite nu e un mertic de orz cu mai puţine mustrări de cuget decât dacă ar fi o sarcină de paie.

Avendano coborî în curte, luă în primire condica şi-ncepu să distribuie merticuri fără şovăire, însemnându-le cu atât de bună rânduială, încât hangiul, care-l tot urmărea din ochi. rămase mulţumit, şi încă într-atâta, încât zise:

— Dar-ar Domnul să nu mai vie stăpânul tău şi ţie să-ţi vină cheful să rămâi la han, că zău, ţi-ar cânta alt cocoş, fiindcă argatul care mi-a plecat a venit la mine, acum vreo opt luni, rupt şi pricăjit, iar acum are două rânduri de haine, şi încă foarte bune, şi-a plecat gras ca o nutrie. Căci cată să ştii, fiule, că-n casa asta sunt multe foloase, başca simbriile.

— Dac-aş rămâne – răspunse Avendano – nu m-aş uita prea mult la câştig, m-aş mulţumi cu orice, numai să stau în oraşul acesta, despre care mi s-a spus că-i cel mai bun din Spania.

— Cel puţin – răspunse hangiul – e unul dintre cele mai bune şi mai îmbelşugate oraşe dintr-însa; altceva ne lipseşte însă acuma, şi anume să căutăm pe cineva care să

aducă apă de la râu, căci mi-a plecat şi alt argat care, cu un măgar de-al meu, căruia i-a mers vestea, îmi umplea hârdaiele de-mi dădeau pe-afară şi-mi făceau casa un iaz.

Iar una dintre pricinile pentru care catârgiii se bucură să-şi aducă stăpânii la hanul meu este belşugul de apă ce se găseşte pururi aici, aşa că nu-şi mai duc vitele la râu, ci-şi adapă dobitoacele chiar în casă, din budăie mari.

Carriazo auzea toate acestea şi, văzând că Avendano se şi rostui se şi se alesese cu slujbă la han, nu vru să rămână de căruţă, gândindu-se, pe deasupra, şi la marea plăcere pe care i-ar face-o lui Avendano dacă i-ar urma toana; aşa că-i spuse hangiului:

— Adu-ncoace măgarul, jupâne hangiu, că m-oi pricepe şi eu să-l înching şi să-l încarc nu mai puţin de cum ştie tovarăşul meu să facă înscrisurile-n condica lui de marfă.

— Dazise Avendano –, ortacul meu Lope Asturianul e-n stare să care apă că un împărat, mă pun chezaş pentru el.

Arguella, care trăgea cu urechea de pe coridor la toate discuţiile acestea, când îl auzi pe Avendano zicând că avea încredere în tovarăşul său, spuse:

— Ia spune-mi, domnişorule, dar pentru matale cine să fie chezaş? Că, zău, mi se pare mai de trebuinţă să fii chezăşuit decât chezaş.

— Tacă-ţi gura, Argiiello – zise hangiul – nu te băga unde nu-ţi fierbe oala, eu mă pun chezaş pentru amândoi şi, pe viaţa voastră, să nu vă prind că mai aveţi ceva de împărţit cu argaţii, căci din pricina voastră îmi pleacă toţi.

— Păi cum – zise altă slujnică – ni sau şi oploşit în casă flăcăiaşii ăştia? Pe crucea mea, dac-aş fi la drum cu ei, nu le-aş încredinţa niciodată burduful.

— Lasă-te de cabazlâcuri, coană galicianco – răspunse hangiul –, şi vezi-ţi de treaba ta şi nu le mai căuta pricină băieţilor, că-ţi înmoi oasele cu ciomagul.

— Păi sigur că da! – făcu galicianca. Uite ce mai podoabe, să ţi se scurgă ochii după ele, nu alta! La drept vorbind, stăpânul nu m-a prins că mă hârjonesc cu băieţii

din casă sau de-afară, nici pomeneală, ca să-şi facă despre mine o pinie 267 atât de proastă; ei sunt golani şi-şi iau lumea-n cap când îi se năzare, nu noi le dăm prilejul s-o facă. Vai, ce drăguţi mi-s dumnealor dacă au nevoie de sosuri pipărate, ca să-i împingă să-şi lase stăpânii cu buzele umflate când se-aşteaptă mai puţin!

— Vorbeşti mult, galicianco surioară – răspunse stăpânul ei –, ţine-ţi gura şi vezi-ţi de treaba ta.

Între timp, Carriazo apucase să şi înhame măgarul şi, încălecând pe el dintr-o săritură, o porni la gârlă, lăsându-l pe Avendano tare bucuros că văzuse o hotărâre atât de voinicească. Iată-i, aşadar, – curgă povestirea într-un ceas bun – pe Avendano, devenit argat la han, sub numele de Tomás Pedro, căci aşa zisese că-l cheamă, şi pe Carriazo, sub cel de Lope Asturianul, devenit apar: metamorfoze vrednice să se bucure de întâietate faţă de cele ale poetului năsos 2G8.

Argiiella, de cum înţelese că cei doi rămâneau la han, se şi grăbi să pună ochii pe Asturian şi-l însemnă pentru sine, hotărându-se să-l răsfeţe atât de bine, că, şi de-ar fi fost sălbatic şi retras din fire, să-l „facă mai moale decât o mănuşă.

Aceeaşi socoteală şi-o făcu năzuroasa galiciancă, în ce-l priveşte pe Avendano, şi cum cele două, prin felul lor de viaţă şi prin flecăreală, cum şi pentru că dormeau împreună, erau prietene la cataramă, îşi împărtăşiră pe loc hotărârea lor amoroasă şi încă din noaptea aceea se hotărâră să treacă la cucerirea celor doi iubiţi nepăsători; dar primul lucru pe care luară seama să-l facă fu să le ceară neapărat să nu fie geloşi când le vor vedea ce fac şi ce dreg cu ele înseşi, pentru că anevoie îi pot desfăta slujnicele pe cei ai casei dacă nu şi-i fac tributari şi pe cei de-afară.

„Tăceţi, fraţilor, ziceau ele, ca şi cum i-ar fi avut în faţa ochilor şi ei le-ar fi şi fost adevăraţi ibovnici sau concubini, tăceţi şi închideţi ochii, şi lăsaţi să sune din dairea cine-o ştie suna, şi să conducă danţul cine se pricepe, şi n-o să fie altă pereche de canonici în oraşul ăsta

mai răsfăţaţi decât fi-veţi voi de către birnicele astea ale voastre.

Asemenea vorbe şi altele cu acelaşi miez şi de acelaşi soi înşirară galicianca şi Argiiella, iar între timp, bunul nostru Lope Asturianul o şi luase către gârlă pe coasta Carmenului, cu gândul la talianele lui şi la neaşteptata schimbare a stării sale. Fie din pricina asta, fie pentru că aşa îi rânduise soarta, pe o cărăruie îngustă, coborând coasta, se întâlni cu măgarul unui apar ce urca încărcat şi cum el cobora, iar măgarul lui era voinic, bine dispus şi nemuncit, îi trase o izbitură atât de straşnică măgarului ostenit şi costeliv care urca, încât dădu cu el de pământ şi, spărgându-se urcioarele, se vărsă numai bine şi apa, nenorocire ce-l făcu pe apărut antic, înciudat şi negrii de mânie, să se năpustească la apărut modern, care încă era călare şi căruia, înainte să se dezmeticească şi să apuce a se da jos din şa, îi şi croi şi lipi o duzină de ciomege atât de grele, încât nu-i căzură deloc bine Asturianului.

Descălecă, în sfârşit, dar cu rărunchii atât de înverşunaţi, încât se repezi la duşmanul său şi, apucându-l de gât cu amândouă mâinile, dădu cu el de pământ. şi-l izbi atât de tare cu capul de o piatră, încât i-l crăpă în două şi ţâşni atâta sânge, încât crezu că-l omorâse.

Alţi sacagii, mulţi, care veneau, văzând în ce hal ajunsese tovarăşul lor, se repeziră la Lope şi. prinzându-l ţeapăn, strigară:

— Justiţia, justiţia, apărut ăsta a omorât un om! – şi deodată cu vorbele şi strigătele, îi muiau şi oasele cu scatoalce şi lovituri de ciomag; alţii dădură fuga la cei căzut şi văzură că avea capul crăpat şi stătea să-şi deie duhul.

Urcară strigătele din gură-n gură pe coastă, şi în piaţa Carmenului ajunseră la urechea unui alguazil, care, împreună cu doi vătăşei, mai iute decât dacă ar fi zburat, se şi ivi la locul încăierării, în clipa în care rănitul fusese aşezat de-a curmezişul pe măgarul său, măgarul lui Lope poprit, iar Lope înconjurat de peste douăzeci de apari, care nu-l lăsau nici să se-nvârtească, ci-i burduşeau coastele

atât de rău, încât mai primejduită era viaţa lui decât cea a rănitului, după cum plouau asupră-i pumnii şi toroipanele acelor răzbunători ai jignirii altuia.

Sosi alguazilul, dădu la o parte lumea, îl dădu în seama vătăşeilor pe Asturian şi, luându-i măgarul de căpăstru şi pe rănit pe dobitocul lui, îi duse să-i azvârle în temniţă, însoţit de-atâta omenet şi de-atâţia ştrengari care-l urmau, că abia-şi puteau croi drum pe străzi.

Auzind gălăgia mulţimii, Tomás Pedro şi stăpânu-său ieşiră în poarta hanului, ca să vadă de unde venea larma aceea, şi când colo, îl zăriră pe Lope între cei doi vătăşei, cu faţa şi gura pline de sânge; hangiul îşi căută apoi din ochi măgarul şi-l văzu dus de alt vătăşei care li se şi alăturase. Întrebă care era pricina acelor arestări; i se aduse la cunoştinţă adevărul întâmplării; i se frânse inima după măgarul său, temându-se că avea să-l piardă sau, cel puţin, că avea să cheltuiască pentru a-l recăpăta mai mult decât făcea. Tomás Pedro se ţinu după ortacul său, fără a izbuti să se apropie de el, ca să-i spună măcar o vorbuliţă, atât de multă era lumea care-l împiedica şi atât de mare prevederea vătăşeilor şi-a alguazilului, care-l duceau cu dânşii. În sfârşit, nu-l părăsi până ce nu-l văzu dus ia temniţă, într-o carceră cu două perechi de fiare, iar pe rănit la botniţă, unde se duse să vadă dacă-l pot vindeca, şi se văzu că rana era foarte primejdioasă, părere întărită şi de chirurg. Alguazilui îi duse la el acasă pe cei doi măgari şi cinci reali de opt ce-i fuseseră luaţi lui Lope de către vătăşei.

Se întoarse la han plin de tulburare şi de tristeţe;! găsi pe acela ce-i era acuma stăpân nu mai puţin mâhnit decât el însuşi şi-l. Înştiinţă despre starea în care-l lăsase pe tovarăşul său, apoi de primejdia de moarte în care se afla rănitul şi de cele întâmplate măgarului. Îi mai spuse că la nenorocirea lui se mai adăugase alta nu mai puţin supărătoare, şi anume că un prieten apropiat de-al stăpânului său îl întâlnise pe drum şi-i spusese că stăpânuif fiind foarte grăbit şi voind să scurteze drumul cu două leghe, de la Madrid trecuse cu barca pe la Aceea 21,

9 şi în noaptea aceea dormea la Orgaz şi că-i dăduse doisprezece scuzi ca să i-i dea, cu poruncă să se ducă la Sevilla, unde avea să-l aştepte.

— Dar nu se poate – adăugă Tomás –, căci nu se cuvine să-l părăsesc pe prietenul şi pe tovarăşul meu în închisoare şi la o asemenea ananghie; stăpânul meu are să mă poată ierta, cu atât mai vârtos cu cât e un om atât de bun şi cinstit. Încât îmi va trece cu vederea orice greşeală, faţă de dânsul, numai să n-o fac şi faţă de tovarăşul meu. Domnia ta, jupâne hangiu, fă bunătatea şi ia banii aceştia şi ieşi cu ei din încurcătură; şi, între timp, eu am să-i scriu stăpânului meu despre cele întâmplate şi ştiu că are să-mi trimită bani de ajuns ca să ne scoată din orice primejdie.

Hangiul căscă ochii mari de-o şchioapă, bucuros să vadă că în parte îşi scotea paguba pierderii măgarului. Luă banii

85 – Nuvele exempii. – 3 şi-i mângâie pe Tomás, spunându-i că are la Toledo cunoştinţe atât de sus-puse, încât aveau mare trecere pe lângă justiţie, îndeosebi o doamnă călugăriţă, rubedenie de-a corregidorului, pe care-l avea la degetul cel mic; şi că o spălătoreasă de la mănăstirea călugăriţei cu pricina avea o fată, care era prietenă la cataramă cu o soră de-a unui călugăr foarte apropiat şi cunoştinţă de-a duhovnicului amintitei călugăriţe, care spălătoreasă spăla rufe la han „J dacă ea o s-o roage pe fiică-sa, şi-o s-o roage negreşit, să vorbească cu sora călugărului, ca să vorbească cu frate-său, ca să vorbească cu duhovnicul, şi duhovnicul cu călugăriţa, şi călugăriţa să binevoiască a-i da un bileţel, lucru lesne de făcut, pentru corregidor, în care să-i ceară stăruitor să aibă grijă de daravera lui Tomás, avem toate temeiurile să ne aşteptăm la un deznodământ fericit. Toate astea însă numai dacă nu moare apărut şi dacă nu vom duce lipsă de unsoare ca să-i ungem pe toţi slujitorii justiţiei, că de nu-s unşi, scârţâie mai abitir decât nişte care cu boi”.

Pe Tomás îl înveseliră făgăduielile de ajutor făcute de jupânul său, precum şi nesfârşitele. şi întortocheatele ţevării prin care-l purtase, şi deşi îşi dădu seama că o

spusese mai degrabă clin viclenie decât cu inima curată, îi mulţumi totuşi pentru bunăvoinţa sa şi-i încredinţă banii, cu făgăduiala că mai aveau să vină şi mulţi alţii, după încrederea pe care o avea, aşa cum i-o mai spusese, în stăpânul său.

Argiiella, văzându-şi pus în butuci proaspătul ibovnic, dădu fuga la închisoare ca să-i ducă merinde, dar nu-i îngăduiră să-l vadă, drept care se întoarse foarte îndurerată şi nemulţumită, fără a-şi lăsa baltă însă gândul cel bun. Pe scurt, după două săptămâni, rănitul fu în afara oricărei primejdii, şi după douăzeci de zile chirurgul îl declară pe de-a-ntregul vindecat; iar în acest răstimp, Tomăs puse la cale cum că să-i vină cincizeci de scuzi de la Sevilla şi, scoţându-i din sân, i-i dădu hangiului împreună cu scrisorile şi ţi du la plăsmuită a stăpânului său, şi cum hangiul nu-şi bătu capul să verifice adevărul acelei corespondenţe, înşfacă banii care, fiind în scuzi de aur, îl bucurară mult. Cu şase ducaţi se stin. se plângerea rănitului; la zece şi la plata măgarului şi-a cheltuielilor îl osândiră pe Asturian *ţ* ieşi din închisoare, dar nu vru să se întoarcă şi să stea ca tovarăşul său, spunându-i drept scuză că, în zilele cât stătuse închis, îl vizitase Arguella şi-i spusese vorbe dulci, lucru atât de sâcâitor şi de supărător pentru dânsul, încât s-ar fi lăsat mai degrabă spânzurat decât să plece urechea la dorinţa unei muieri atât de parşive; avea de gând, deoarece era hotărât să urmeze şi să ducă mai departe planul amândurora, să cumpere un măgar şi să îndeplinească slujba de apar câtă vreme aveau să mai rămână la Toledo, căci sub asemenea prefacere n-avea să fie judecai şi nici închis ca vagabond270, şi că numai cu o singură încărcătură de apă putea bate toată ziua oraşul după cuia i se năzărea, căscând gura după proaste.

— Vedea-vei mai curând frumoase decât proaste în oraşul acesta, căruia-i merge vestea că-i locuit de cela mai înţelepte femei din Spania, şi că înţelepciunea şi frumuseţea lor merg mână-n mină271, iar dacă nu, uită-te la Costancica, clin ale cărei prisosuri de frumuseţe s-ar

putea îmbogăţi nu numai frumoasele din oraşul acesta, ci şi acelea din toată lumea.

— Cătinel, domnule Tomás – i-o întoarse Lope –, s-e luăm mai cu binişorul în privinţa laudelor aduse jupâniţei rândăşiţe, de nu vrei să te socotesc, pe lângă nebun., şi eretic.

— Rândăşiţă i-ai zis Costanzei, frate Lope? – răspunse Tomás. Să ţi-o ierte Dumnezeu şi să-ţi deschidă ochii asupra greşelii tale.

— Păi nu-i rândăşiţă la bucătărie? – făcu Asturianui.

— Pân-acuma eu unui n-am văzut-o spălând întâia farfurie.

— N-are a face – zise Lope – că n-ai văzut-o spălind întâia farfurie dacă ai văzut-o spălând-o pe-a doua şi chiar pe-a o sută.

— Ţi-o spun eu, frate – i-o întoarse Tomás –, că nu spală vase şi nu se Îndeletniceşte cu altă treabă în afara muncii sale, şi anume să vegheze asupra argintăriei, cită se află în casă, şi e multă.

— Păi atunci cum de-i zice tot oraşul – zise Lope – ilustra rândăşiţă, dacă. nu spală vase? Se vede treaba că i se zice ilustră, fiindcă lustruieşte vase de argint, şi *m** 15 mu de faianţă. Dar lăsând asta la o parte, ia spune-mi, Tomás, cum stai cu speranţele tale?

— Stau pe ducă – răspunse Tomăs –, fiindcă în tot cocst răstimp cât ai fost închis, n-am putut să-i adrese2 niciodată niciun cuvinţej, iar la cele multe pe care i le aruncă oaspeţii, nu răspunde altfel decât plecând ochii şi nedeschizând gura; atât îi sunt de mari curăţia şi prevederea, că aprinde inimile la fel de mult cu sfială ca şi cu frumuseţea ei. Ceea ce mă scoate de-a binelea din răbdări e faptul de a şti că băiatul corregidorului, tânăr frumuşel şi cam prea îndrăzneţ, moare după ea şi-i face curte cu muzici, puţine nopţi trecând fără să i le închine, şi încă atât de făţiş, încât, în ceea ce i se cântă, i se spune pe nume, e lăudată şi ridicată-n slăvi. Ea însă nu le-aude şi, de cum înnoptează şi până în zori, nu iese din iatacul stăpânei sale, pavăză ce nu împiedică totuşi ca necruţătoarea

săgeată a geloziei să-mi străpungă pieptul.

— Atunci ce-ai de gând să faci în faţa piedicilor de netrecut ce ţi se ivesc întru cucerirea acestei Porţii, acestei Minerve şi acestei noi Penelope, care sub înfăţişare de fecioară şi de rândăşiţă, te aprinde de iubire, te face să-ţi pierzi curajul şi chiar cunoştinţa?

— Fă pe seama mea ce glume vrei, prietene Lope, căci eu ştiu că m-am îndrăgostit de cel mai frumos chip pe care a izbutit firea să-l plăsmuiască, şi de cea mai neasemuită curăţie din câte se pot găsi pe lume. Costanza o cheamă, iar nu Porţia, Minerva sau Penelopa; e slujnică într-un han, asta n-o pot tăgădui; dar ce oare pot face eu dacă mi se pare că soarta mă împinge cu putere nevăzută, iar alegerea mă îndeamnă cu judecată limpede & a o ador?

Vezi, prietene, nu ştiu cum să-ţi vorbesc – urmă Tomás – despre felul în care iubirea îmi înalţă şi-mi ridică în slavă atât de sus fiinţa umilă a acestei rând işiţe, cum îi zici tu, încât, văzând-o, nu o văd. şi cunoscând-os n-o cunosc. Nu-i cu putinţă, nici nu m-aş strădui cu tot dinadinsul, să o pot contempla, fie şi pentru un scurt răstimp, dacă se poate spune astfel, în umilinţa stării sale» pentru că numaidecât frumuseţea, graţia, curăţia şi reculegerea vin să-mi şteargă acest gând, dându-mi să-nţeleg că sub scoarţa aceea necioplită trebuie să stea închisă şi ascunsă cine ştie ce mină de mare preţ şi de mare merit, în sfârşit, oricum ar sta lucrurile, eu o iubesc din adâncul inimii, şi nu cu acea dragoste de rând cu care le-am iubit pe altele, ci cu o dragoste atât de curată. Încât nu năzuiesc altceva decât să o slujesc şi să mă străduiesc a fi iubit de dânsa, plătindu-midoar cu simţire cinstită ceea ce ea-i datorează simţirii mele la fel de cinstite.

În aceeaşi clipă Asturianul scoase un strigăt mare şi, exclamând parcă, zise:

— O, iubire platonică! O, rândăşiţă ilustră! O, preafericite vremuri ale noastre, când vedem că frumuseţea trezeşte iubire fără răutate, curăţia aprinde fără să pârjolească, farmecul desfată fără să aţâţe. iar josnicia stării umile obligă şi sileşte să fie urcată mai sus

decât roata aceleia căreia i se zice Fortuna! O. sărmanii mei toni, care aveţi a trece anul acesta fără a fi vizitaţi de un îndrăgostit şi mare admirator al vostru! Anul viitor însă îmi voi scoate atât de bine pârleala, încât capii doritelor mele. taliane să nu aibă de ce să se plângă de mine!

La acestea, Tomás zise:

— Văd bine, Asturianule, cât de făţiş îţi baţi joc de mine; ce-ai putea face ar fi să te duci învârtindu-te la pescuitul tău, că eu unul ram în la vânătoarea mea, şi aici mă vei găsi 3 a întoarcere. De-i vrea să iei cu tine banii ce ţi se cuvin, ţi-i dau numaidecât, şi du-te în pace, şi fiecare urmeze-şi cărarea pe unde îl va fi călăuzind soarta sa.

— Te socoteam mai cuminte – i-o întoarse Lope –, păi tu nu vezi că nu vorbesc decât în glumă? Dar de vreme ce ştiu că tu vorbeşti de-adevăratelea, tot de-adevăratelea am să te slujesc şi eu în tot ce-ţi va fi pe plac. Un singur lucru îţi cer, ca răsplată a celor multe pe care am de gând să le săvârşesc în slujba ta, – şi anume să nu mă aduci niciodată în împrejurarea de a fi curtat şi drăgălit de Arguella, fiindcă mai degrabă voi rupe prietenia cu tine decât să mă văd ameninţat să am parte de-a ei. Pe viul Dumnezeu, prietene, vorbeşte mai mult decât un avocat şi răsuflarea îi miroase a drojdie cale de-o poştă; toţi dinţii de sus îi sunt falşi, şi eu unul sunt încredinţat că şi părui îi e de împrumut, iar ca să dreagă şi să îndrepte neajunsurile astea, a început, de când mi-a dezvălui!

gândul ei mârşav, să se sulemenească cu ceruză, şi atât de rău îşi spoieşte faţa, încât n-o pot asemui decât cu un» mascaron de ipsos curat.

— Tot ce spui aşa este – făcu Tomăs –, şi nici galicianca aia care mă martirizează pe mine nu-i atât de rea; ce putem face e să mai stai la han doar noaptea asta, iar mâine îţi vei cumpăra măgarul de care vorbeşti şi vei căuta un loc unde să te aciuiezi, fugind astfel de întâlnirile cu Arguella, iar eu voi rămâne supus celor cu galicianea şi celor de nevindecat cu trăsnetele din privirea Costanzei mele.

Astfel se învoiră cei doi prieteni şi se duseră la han”,

unde, asturianul fu întâmpinat de către Arguella cu dovezi de mare dragoste. În noaptea aceea avu loc la poarta hanului o petrecere la care luară parte numeroşi catârgii găzduiţi într-însul ori în cele învecinate. Cel ce cânta la chitară fu Asturianul; dănţuitoarele, pe lângă cele două galicience şi Arguella, fură încă trei slujnice de la alt han; ce alăturară mulţi mascaţi, mai doritori s-o vadă pe Costanza decât dansul; ea însă nu apăru şi nici nu ieşi să-l vadă, lăsând astfel cu buzele umflate numeroase doruri. Atât de bine le zicea din chitară Lope, încât lumea spunea că o face să vorbească.

Slujnicele, şi cu şi mai mare stăruinţă Arguella, îi cerură să cânte o baladă; el răspunse că dacă aveau să o danseze aşa cum se cântă şi se dănţuieşte în comedii, el unul are s-o cânte, şi, ca să nu greşească, ele n-aveau decât să facă tot ceea ce avea să le spună el cântând, şi nimic alta. Printre catârgii se găseau dănţuitori, iar printre slujnice, nici mai multe, nici mai puţine dănţuitoare; Lope îşi curăţă gât-Îejul, scuipând de două ori, răstimp în care se gândi la ce avea să spună, şi cum avea o minte iute, ageră şi bine înzestrată, cu o preafericită curgere începu să cânte pe Begândite după cum urmează: – Vină-Arguella cea frumoasă, iată-odată şi mai va şi, făcând o plecăciune, deie-se-ndărăt doi paşi.

De lăbuţă s-o înşface cel pe nume Varavă andaluzul, catârgiul, mare popă în Compasă T* Două sunt galicienos pripăşile-aici, la han: iasă cea mai bucălata, însă fără şorţ pe ea;

să mi-o-nşface-acum Tor o te şi tuspatru, toţi egal, legănându-se să-nceapă contradanţul c-un prim pas.

Tot ceea ce cânta Asturianul, ei şi ele făcură întocmai, dar când ajunse a le spune să pornească un prim pas, răspunse Varava, căci aşa-l porecliseră pe dansatorul catârgiu.

— Frate lăutare, ia seama la ce cânţi şi nu lua pe nimeni peste picior cum că-i de pripas – 1, fiindcă aici nu e nicio vită de pripas, şi fiecare se oploşeşte cum îl ajută Dumnezeu.

Hangiul, văzând neştiinţa catârgiului, îi zise:

— Frate catârgiule, prim pasul e un pas de danţ străin; nicidecum derâdere a celor de pripas.

— De-i aşa – i-o întoarse catârgiul –, n-are rost să ne aprindă paie-n cap; cânte-şi sarabandele, ciaconele şi foliile la modă şi grozăvească-se cât or vrea, că aici sunt inşi în stare să le umple măsurile până la gură.

Asturianul, fără a răspunde o vorbă, îşi urmă cântarea, zicând:

Nimfele să intre toată şi nimic oii vie, dar, căci mai larg decât e mare ştiu că-i al ciaconei danţ;

clămpăniţi din geamparale, mâinile vi le frecaţi, mult frângându-vă din şale, prin nisip sau băligar.

Aţi făcut-o de minune, n-are rost să fiţi mustraţi, faceţi-vă cruce-acuma, dracului cu tifla-i daţi.

şi-l stuchiţi, fecior de lele, pace numai să ne dea, că-i ştiut că la ciaconă du se-ndură să nu stea.

Schimbă-acum, Argiiella, mândr mai dihai ca un spital, tu-mi eşti, slin to, – a noua muză, fi-un hatâr te rog să-mi faci.

Când ciacona dănţuieşte, ritme omul că trăieşte.

Ai în ea plăcută trudă, sănătăţii îi prieşte, scutură din mădulare mult nesuferita lene.

Râsul gilgâie-n gâtlejul cui dansează şi cui cântă, cui priveşte, cui ascultă ianţ şi muzici cum se-avântă.

Viu argint din tălpi ţâşneşte, praf şi pulbere te faci, încântaţi cu toţii-şi vâră tocălţăriie în draci.

Sprinteneala, vioiciunea moşilor prind iarăşi viaţă, *şi* la tinerei se-nfoaieţi în voie se răsfaţă.

Când ciacona dănţuieşte, rim te omul că trăieşte.

Câte încercări făcut-a doamna nobilă de faţă, cu vioaia sarabandă» au „căţeaua măuroaică”.

prin spărturi să se strecoare într-un schit sau într-o lavră, ca să pună pe jăratic cinstea în chilii retrasă!

Cât de des fu suduită chiar de cel ce o-ndrăgeşte, căci destrăbălaţul crede ţi nebunul bănuieşte *că ciacoană dănţuieşte* omul ce din ρ lin trăieşte.

Şi indianca a mulatră „T* cea de-n lume buhu-i merge

că se-arată ne-ntrecută în hoţii şi făr' delege, ea, ce ţine în şerbie toată a slujnicelor şleahtă, toată a pajilor scursoare şi-a lacheilor armată, zice, jură şi nu crapă, că oricât se străduieşte s-ocrotească za mb apa lui, 7 trufaş, tot ciacona creşte, *doar ciaconă dănţuieşte omul ce din plin trăieşte*.

În vreme ce Lope cânta, gloata asinanţilor 277 şi rând ifşiţelor danţului, în număr de doisprezece, îşi frângeau oasele dănţuind, şi-n vreme ce Lope se pregătea să continue şi să cânte bucăţi cu mai multă noimă, mai cu miez şi mai serioase decât cele cântate, unul dintre numeroşii mascaţi ce priveau dansul îi strigă fără să-şi scoată obrăzarul:

— Taci, beţivule! Taci, butie, taci, burdufule, poet c-îrpaci, lăutar fals!

După asta se năpustiră şi alţii, blagoslovindu-l cu atâtea înjurături şi strâmbături, încât Lope găsi cu cale să tacă, dar catârgiii o luară în nume atât de rău, încât ar fi ieşit păruială mare de n-ar fi fost la mijloc hangiul, care-i potoli cu vorbe aşezate „şi cu toate acestea nu şi-ar fi ţinut pumnii acasă dacă în aceeaşi clipă n-ar fi sosit justiţia, care pusă de-i umflă pe toţi.

Nici nu apucaseră să plece, că la urechile tuturor celor ce rămăseseră treji în mahala ajunse glasul unui bărbat care, şezând pe o piatră, în faţa hanului La Sevilianul, cânta cu o armonie atât de minunată şi de suavă, încât îi lăsă uluiţi şi-i sili să asculte până la capăt. Dar cel mai atent dintre toţi fu însuşi Tomás Pedro, ca unu! pe care-l privea cel mai mult nu numai ascultatul muzicii, dar şi înţelesul vorbelor, căci lui nu i-a fost dat să asculte cântece, ci scrisori de afurisenie ce-i întristau de moarte sufletul, deoarece cântăreţul cântă această baladă:

Unde eşti, de nu răsări, sferă a frumuseţii, pura desfătaţe-a vieţii lumii, în divină-alesătură cer empireu278, unde-amorul în lăcaş ferit se ratată, prim motor ce-nvâriejeşte soarta tuturor a-n urmă-i;

cristalin havuz în care ape străvezii susură, şi-al iubirii foc răeindu-l, îl purifică şi-l umflă;

crug frumos şi „nou pe unda două stele împreună, făr-a lua-mprumut lumină, cer şi lume-n raze-afundă;

bucurie ce se-opune tulburei mâhniri ce scurmă pe-un părinte, care fiii drept în pântec şi-i astrucă î7;

umilinţă ce rezistă la-nălţimea neajunsă a lui Joe, – mâurindu-l cu blândeţea-i, căre-i multă;

plasă nevăzută, fină, ce-n robie grea l-aruncă pe războinicul adulter care-n bătălii triumfă288;

cer al patrulea şi-alt soar» ce pe-ntiiu-l pune-n umbră, când văzut se lasă, rar, la noroc doar şi pe fugă;

grav ambasador ce graiul faci astfel să ţi se-audă, că, tăcut fiind, îndupleci peste aşteptări şi trudă?

Bin al doilea cer ai numai frumuseţea ne-ntrecută, şi din cel dintâi, atâta: strălucirea de la lună.

Sfera aceasta eşti, Costanza, dar de-o soartă mult prea crudă pusă eşti la loc nevrednic, ce menirea ţi-o astupă.

Hai, zideşte-ţi tu destinul fl-nvoieşte-te s-ajungă străşnicia-ţi curtenie şi dispreţul vorbă bună.

Astfel, doamna mea, vedea-vei pizma-n juru-ţi că se-adună, şi trufaşe de neam mare, şi fruniseţi ce se-mpăună.

Dacă-ţi vrei mai scurtă calea, eu simţirea cea mai pură ţi-o ofer, cea mai bogată ce vreun suflet cunoscută.

Nici nu isprăvi bine ultimele stihuri, că şi sosiră-n zbor deuă jumătăţi de cărămizi şi dacă, în loc să nimerească la picioarele cântăreţtdui, i-ar fi nimerit în moalele capului „lesne i-ar fi scos din ţeastă şi muzica, şi poezia. Sărmanul rămase cu gura căscată şi-o rupse la fugă de-a coasta cu atâta grabă, că nu l-ar fi ajuns din urmă niciun ogar, nefericită stare a muzicanţilor, a liliecilor şi-a cucuvăilor, mereu supuşi unor asemenea ploi şi năbădăi.

Tuturor celor ce-o ascultaseră, le plăcuse vocea lapidatului, cel mai mult însă-i plăcuse lui Tomás Pedro, pe care-l uimiseră glasul şi balada, tare ar fi vrut însă ca alta decât Costanza să fi prilejuit atâtea cântări, deşi la urechile ei niciuna nu ajunsese vreodată.

De cu totul altă părere fu Varava, catârgiul, care

ascultase şi el cu luare-aminte muzica, fiindcă de îndată ce-l văzu pe cântăreţ luându-şi tălpăşiţa, zise:

— Du-te învârtindu-te, smintitule, trubadur al lui Iuda, mânca-ţi-ar puricii ochii, şi cine dracu' te-a-nvăţat pe tine t-ă-i cânţi unei rândăşiţe bazaconii cu sfere şi cerui i, de-i faci luni şi martz", şi cu roţi ale norocului. De i-ai fi spus, fi-ţi-ar ceasul rău să-ţi fie ţie şi cui i-o plăcea cântecul tău ţie inimă albastră, că e ţeapănă ca un sparanghel, înfumurată ca un penet, albă ca laptele, cinstită ca un frate novice, năzuroasă şi nărăvaşă ca un catâr – de închiriat şi mai tare decât o bucată de tencuială, dacă i-ai fi spus aşa, ar fi priceput şi s-ar fi bucurat şi ea, dar să-i zici ambasador, şi plasă, şi mobil, şi înălţime, şi micime, ar fi mai potrivite de spus unui elev de orfelinat decât unei rândăşiţe. Zău că sunt poeţi pe lume care scriu „cântece pe care nici dracu' nu le pricepe. Eu, cel puţin, cât mi-s eu de Varava, alea pe care le-a zis cântăreţul ăsta nu le văd nici de frică, darmite Costancica ce-o să facă. Da ea face mai bine i stă-n patul ei şi-i râde-n nas până şi Preotului Ioan din Indii2S2. Cântărfeţul ăsta nu-i măcar nici ca ăia aduşi de fiul corregidorului, că ăia-s mulţi şi uneori o mai zic şi pe-nţeles, dar ăsta mă lasă mofluz, să n-am parte!

Toţi cei ce-l ascultară pe Varava fură tare încântaţi şi socotiră că critica şi părerea lui erau foarte nimerite. După aceea „se duseră cu toţii la culcare şi abia se liniştise lumea, că Lope auzi pe cineva ciocănind uşor la uşa odăii sale şi, întrebând cine este, i se răspunse în şoaptă:

— Suntem noi, Argueila şi galicianca: deschide-ne, că murim de frig.

— Păi, zău – răspunse Lope – suntem în toiul caniculei.

— Lasă-te de glume, Lope – făcu galicianca –, scoală-te şi deschide, că ne-am gătit ca nişte arhiducese.

— Arhiducese, şi la ceasul ăsta? – răspunse Lope – 1 Nu cred în aşa ceva, ci socot mai degrabă că sunteţi fie vrăjitoare, fie nişte marţafoaice fără pereche; căraţi-vă de-aici numaidecât, că de nu, pe viaţa lui… mă jur că dacă mă scol din pat, cu cataramele de la cureaua mea o să vă fac

bucile ca nişte maci.

Ele, văzând că li se răspunde atât de necruţător şi atât He altfel de cum îşi închipuiseră ele, se tremură de mânia Asturian ui ui şi, cu nădejdile înşelate şi planurile duse de râpă, se întoarseră, triste şi bătute de soartă, la paturile lor, deşi, înainte de a se depărta de uşă, Argueila zise, lipinjiu-şi clanţa de gaura cheii

— Nu-i mierea pentru botul măgarului – şi cu asta. de parcă ar fi rostit o mare sentinţă şi ar fi săvârşit o dreapta răzbunare, se întoarse, după cum s-a spus, la patul ei cel mohorât.

Lope, auzind că plecaseră, îi spuse lui Tomás Pedro, care era treaz:

— Uite, Tomás, pune-mă să lupt cu doi uriaşi şi într-o împrejurare în care, spre a-ţi fi de folos, să fiu nevoit a muta fălcile unei jumătăţi de duzine sau chiar unei duzine întregi de lei, şi-am s-o fac mai lesne decât ai da de duş că un pahar de vin; dar dacă m-ai sili să mă încaier cu mina goală cu Argiiella, asta n-o voi primi nici dacă m-ai săgeta. Ia te uită ce fecioare din Danemarca 283 ne adusese ursita pe tavă, în noaptea asta! Şi-acuma gata, dă Dumnezeu să se facă ziuă, şi-o să ne fie mai bine!

— Ţi-am mai spus, prietene – răspunse Tomás –, că poţi face după placul tău, fie s-o porneşti iar în hagialâc, fie să cumperi măgarul şi să te faci apar, după cum te-ai hotărât.

— Rămân la gândul de-a mă face apar – răspunse Lope –, şi să dormim cât mai e până se face ziuă, căci mi-e capul mai umflat decât o bute şi nu-mi arde să mă iau la sfadă cu tine.

Adormiră, se făcu ziuă, se sculară, şi Tomás plecă zorit să împartă orz, iar Lope la târgul de vite din apropiere ca să cumpere un măgar, bun de se va fi putut. Se întâmplă, dar, că Tomás, furat de gândurile sale şi de înlesnirea pe care i-o dădea singurătatea siestelor, în asemenea răstimpuri alcătuise nişte stihuri de dragoste, scriindu-le chiar în catastiful în care ţinea socoteala orzului, cu gândul de a le trece mai apoi pe curat şi de a

rupe sau şterge foile acelea. Înainte însă de-a fi apucat s-o facă, el fiind plecat de acasă şi catastiful rămânând pe lădoiul cu ovăz, il lui stăpânu-său ca să vadă cum e socoteala, şi dădu de stihurile cu pricina, care, citite, îl tulburară şi-l neliniştiră. Merse cu ele la nevastă-sa şi, înainte de a i le citi, o chemă, pe Costanza şi cu mari stăruinţe, amestecate cu ameninţări, îi ceru să-i spună dacă Tomás Pedro, sluga cu orzul îi. spusese vreo vorbă dulce sau nelalocul ei sau dacă-i dăduse vreun semn că i-ar fi dragă.

Costanza jură că, nici în privinţa aceea, nici în alteia, nu schimbaseră încă nicio vorbă, şi că niciodată, nici chiar din priviri, nu-i dăduse niciun semn de gânduri necurate.

Stăpânii săi o crezură, întrucât erau obişnuiţi s-o audă spunând mereu adevărul, orice ar fi întrebat-o. Îi spuseră să plece, şi hangiul îi spuse nevestei sale:

— Nu ştiu ce să zic de asta. Trebuie să ştii, doamnă, că Tomás a scris în catastiful ăsta de orz nişte cântecele care mă fac să bănuiesc că-i îndrăgostit de Costancica.

— Să vedem cântecelele – răspunse femeia –, şi-ţi spun eu ce se-ascunde sub toate astea.

— Aşa voi face, negreşit – i-o întoarse bărbatu-său –, căci poetesă cum eşti, ai să le descurci înţelesul.

— Nu-s poetesă – răspunse femeia –, dar ştii bine că am cap bun şi că ştiu să spun pe latineşte cele patru rugăciuni 284.

— Mai bine-ai face să le spui pe limba noastră, că ţi-a ea ai spus şi unchiul dumitale, preotul, că spui mii de nerozii când te rogi pe latineşte şi că aşa nu te rogi nicicum.

— Săgeata asta a ieşit din tolba nepoată-sii, care plesneşte de ciudă când mă vede că iau în mână cartea de rugăciuni latinească şi că mă plimb prin ele ca printr-o vie culeasă.

— Fie cum spui – răspunse hangiul –, fii atentă, stihurile sună aşa;

Cine-n dragoste-i crezut Cel tăcut. Cine-nvinge-i reavoinţa?

Stăruinţa. Cine-şi vede bucuria 1 Cerbicia.

Astfel poate fi în stare de victorie ne-ntreruptă sufletu-mi în astă luptă doar tăcând, fiind dârz şi tare.

Cum se întreţine-amorul f cu favorul.

Şi cu ce-i descreşte para?

Cu ocara. Care cu dispreţ mai creşte T Se-ofileşte.

Limpede mi se vădeşte în amoru-mi veşnic fi-va: iiici favor, nici, dimpotrivă, vreo ocară nu primeşte.

Ce-i e deznădejdii dragă 7 Moartea-ntreagă. Dar ce moarte-aleanu-alină 7

Nedeplină. Bine-i deci să mori, în fine 7 Rabzi mai bine.

Căci, aşa cum spune-oricine, şi-i adevărat cuvânt, după răscoliri de vânt vin şi zilele senine.

Patima-mi s-o spun cum geme 7 Doar la vreme. şi de nu va fi nicicând?

Toate-au rând. Moartea vine pân-atunci.

Vezi s-ajungi tu fidel, păstrând speranţa, «căci al rând-o, şi Constanţa piinsu-n rss ţi-l schimbă-atunci.

— Mai sunt? – zise hangiţa.

— Nu – răspunse soţul ei –, dar cum ţi se par stihurile astea?

— Mai întâi – zise ea –, trebuie să te încredinţezi iâacă-s făcute de Tomás.

— Aici nu-ncape nicio îndoială – i-o întoarse soţul ei –, pentru că scrisul socotelii cu orzul şi cel al poeziei sunt unul şi acelaşi, fără putinţă de tăgadă.

— Uite, bărbate – zise hangiţa –, după cât văd eu, deşi stihurile o numesc pe Costanciea, de unde s-ar putea crede c-au fost făcute pentru dânsa, noi nu putem spune că ăsta-i adevărul, ca şi cum am fi fost de faţă la scrierea lor: unde mai pui că pe lume mai sunt şi alte Costanze decât a noastră; chiar însă de-ar fi pentru ea, aici nu i se spune nimic care s-o dezonoreze şi nici nu i se cere ceva care să o privească îndeaproape. Să stăm de veghe şi să-i dăm de ştire fetei, căci clacă el e îndrăgostit de dânsa, cu siguranţă va mai face şi alte stihuri şi va căuta să i le dea.

— N-ar fi mai bine – zise bărbatul – să ne scuturăm

de griji de astea şi să-l dăm pe uşă afară?

— Asta – răspunse hangiţa – stă în puterea dumitale; adevărul însă este că, după cum spui, băiatul slujeşte atât de bine, că ar fi păcat să-l dai afară dintr-o pricină atât de neînsemnată.

— Bine atunci – zise bărbatul – vom sta de strajă, cum spui, şi timpul ne va învăţa ce avem de făcut.

Rămase aşa, iar hangiul se duse să pună catastiful acolo unde-l găsise.

Tomás se întoarse, îngrijorat, să-şi caute catastiful, îl găsi şi, ca să nu-i mai dea alte griji, trecu stihurile pe curat şi răzui foile acelea, hotărându-se să-şi ia inima în dinţi şi, cu primul prilej ce i-s-ar ivi, să-şi dea în vileag simţământul faţă de Costanza. Cum însă curăţia şi prevederea îi erau totdeauna cu ochii-n patru, ea nu dădea nimănui prilejul de-a o privi, necum de-a intra în vorbă cu dânsa; şi cum de obicei, la han, erau atâţia oameni şi atăţia ochi, anevoinţa de a-i vorbi sporea şi mai mult, spre deznădejdea bietului îndrăgostit.

Cum însă în ziua aceea Costanza ieşise legată cu o broboadă peste obraji şi spunând, cui o întreba, că şi-o pusese fiindcă o dureau tare rău măselele, Tomás, căruia dorinţele îi ascuţeau înţelegerea, cugetă într-o clipă ce ar fi fost cu cale să facă şi zise:

— Doamnă Costanza, îţi voi da în scris o. rugăciune care, după ce o vei rosti de două ori, îţi va lua durerea cu mâna.

— Să fie-ntr-un ceas bun – răspunse Costanza –, am s-o rostesc, fiindcă ştiu citi.

— Cu o condiţie însă – zise Tomás –, şi anume să n-o arăţi nimănui, fiindcă o preţuiesc mult, şi n-ar fi bine ca, ştiută de prea mulţi, să-şi piardă puterea.

— Îţi făgăduiesc. Tomás – zise Costanza –, să n-o dau nimănui, dar dă-mi-o cât mai iute, căci durerea mă chinuieşte rău.

— Am s-o scriu aşa cum mi-o amintesc – răspunse Tomás – şi am să ţi-o dau numaidecât.

Acestea fură întâile vorbe, pe ca Re Tomás i le spuse

Costanzei şi Costanza lui Tomás în tot timpul ce trecuse de când era el în casă, adică de peste douăzeci şi patru de zile.

Tomás se retrase şi scrise rugăciunea, găsind prilejul de a i-o da Costanzei fără să-i vadă nimeni, iar dânsa, cu multă plăcere şi cu şi mai multă evlavie, intră de uni singură într-o odaie, şi, despăturind hârtia, văzu că glăsuia astfel:

„Doamnă a sufletului meu: Sunt un cavaler de fel din Burgos; dacă-l întrec în zile pe tatăl meu, moştenesc, ca fiu mai mare, o rentă de şase mii de ducaţi. Atras de faima frumuseţii domniei tale, care se lăţeşte pe multe leghe, mi-am părăsit locul de baştină, mi-am schimbat straiele şi, în veşmântul cu care mă vezi, am venit să slujesc stăpânului nostru; dacă ai vrea să-mi fii domnia ta stăpână, prin mijloacele care s-ar potrivi cel mai bine curăţiei domniei tale, gândeşte-te ce dovezi vrei să-ţi aduc ca să te încredinţezi de adevărul spuselor mele, şi, odată încredinţată, de-ţi va fi pe plac, voi fi soţul domniei tale şi mă voi socoti drept omul cel mai norocos din lume. Deoc e adată nu-ţi cer altceva decât să nu arunci pe stradă gânduri atât de îndrăgostite şi de curate ca ale mele, Căci dacă stăpânul domniei tale află de ele şi nu le dă crezare, mă va osândi la surghiun de lângă domnia ta, ceea ce ar fi totuna eu o osândâre la moarte. Îngăduie-mi, doamnă, să te văd, până când vei ajunge să mă crezi, ţinând seama că acela ce n-are altă vină decât că te adoră, nu merită pedeapsa aspră de a nu te mai vedea; îmi vei putea răspunde din ochi, fără ştirea acelora mulţi ce te privesc necontenit, căci ochii domniei tale au o asemenea putere, încât, mânioşi, ucid, iar miloşi, dau viaţă”.

Câtă vreme Tomás pricepu că Costanza se dusese să-i citească răvaşul, inima îi bătu să-i spargă pieptul, încercat de teamă şi de speranţă, aşteptând fie condamnarea la moarte, fie reîntemeierea vieţii sale.

Ieşi într-ace, stea Costanza, atât de frumoasă, deşi îmbrobodită, încât dacă vreun accident i-ar fi putut spori frumuseţea, s-ar fi putut crede că spaima de a fi văzut în

răvaşul lui Tomás ceva atât de departe de aşteptările ei o făcuse şi mai frumoasă. Ieşi cu răvaşul în mână rupt în bucăţele mărunte şi-i spuse lui Tomás care abia se mai putea ţine pe picioare:

— Frate Tomás, rugăciunea asta a ta pare mai degrabă vrăjitorie şi înşelăciune decât rugăciune sfântă, şi ca atare nu vreau să cred în ea şi nici s-o folosesc, drept care am făcut-o bucăţele, ca să n-o vadă nimeni altcineva n\ai lesne încrezător decât mine; învaţă alte rugăciuni mai uşoare, pentru că asta e cu neputinţă să-ţi fie de folos cândva.

Zicând acestea, intră la stăpâna sa, iar Tomás rămase încremenit, dar mângâiat oarecum, deoarece văzuse că taina dorinţei sale rămăsese doar în inima Costanzei, şi credea că, de vreme ce nu-i dăduse socoteală despre ea stăpânului său, nu era cel puţin în primejdie de a fi dat afară. I se păru că la cel clintii pas făcut întru peţirea ei, trecuse peste mii de munţi de neajunsuri, şi că, în lucrurile mari şi îndoielnice, greutatea cea mai mare este la început.

Şi în vreme ce la han se întâmplau acestea, Asturianul umbla să cumpere măgarul acolo unde se vindeau dar deşi găsi mulţi, niciunul nu-l mulţumi, cu toate că un ţigan făcu pe dracu-n patru să-i vâre pe gât unul care păşea mai mult datorită argintului viu pe care i-l băgase în urechi decât sprintenelii sale; pe cât îl mulţumea însă umbletul –, pe-atâta îl nemulţumea trupul lui, care era foarte mic, neavând mărimea şi înălţimea dorite de Lope, care căuta unul în stare să-l ducă şi pe el, pe lângă urcioare, goale sau pline cum erau. Se apropie atunci de el un băiat şi-i şopti la ureche:

— Domnişorule, dacă vrei un dobitoc potrivit pentru meseria de apar, am eu un măgar aici aproape, pe-o pajişte, cum nu-i altul mai de soi şi mai mare în tot oraşul, şi te sfătuiesc să nu cumperi vite de la ţigani, căci deşi par sănătoase şi zdravene, toate sunt calpe şi pline de metehne ascunse; dacă vrei să cumperi un dobitoc aşa cum îţi trebuie, v ino cu mine-şi mucles.

Asturianul îl crezu şi-i ceru să-l călăuzească spre

locul unde era măgarul pe care-l lăudase atâta.

Se duseră cei doi, mână-n mină, aum se zice, până când ajunseră la Grădina Regelui, unde, la umbra unei roţi cu ciuturi, găsiră numeroşi apari, ai căror măgari păşteau pe o pajişte din apropiere

Vânzătorul îşi arăta măgarul în aşa fel, încât îi luă ochii Asturiahului, şi toţi cei de faţă lăudară şi ei măgarul, arătând că e vânjos, bun la drum şi mâncăcios peste măsură.

Căzură la învoială şi, fără altă chezăşie sau cercetare, ceilalţi sacagii fiind samsari şi mijlocitori, dădu şaisprezece ducaţi pe măgarul înzestrat şi cu toate cele de trebuinţă meşteşugului. Făcu plata peşin, în scuzi de aur. Primi felicitări pentru cumpărătură şi pentru intrarea în meserie şi-i adeveriră că-şi cumpărase un măgar foarte norocos, deoarece stăpânul ce-l părăsise, fără să-l fi ologit sau omorât, câştigase cu ei în mai puţin de un an, după ce se hrăniseră şi dânsul, şi măgarul, în chip cinstit, două rânduri de haine şi pe deasupra cei şaisprezece ducaţi cu care avea de gând să se întoarcă acasă, unde ai lui îi puseseră la cale o căsătorie cu o rudă îndepărtată de-a sa.

Pe lângă samsarii măgarului, mai erau acolo încă patru apari care jucau protos 286, tolăniţi pe jos, drept masă slujindu-le pământul şi drept faţă de masă mantiile lor.

Asturianul începu să se uite la ei şi văzu că nu jucau ca aparii, ci ca nişte arhidiaconi, pentru că fiecare avea la teşcherea peste o sută de reali în cuartos şi monede da argint.

Veni o mână când toţi trebuiră să ponteze tot ce le rămăsese, şi dacă unul dintre ei nu l-ar mai fi păsuit pe altul, ar fi ras totul. În cele din urmă, doi dintre ei terminară banii în mina aceea şi plecară.

Văzând acestea, vânzătorul măgarului zise că dacă s-ar găsi al patrulea, ar juca şi el, fiindcă-n trei nu suferea să joace.

Asturianul, înzestrat cu însuşirea zahărului, care vorba italianului, nu strică niciodată supa, spuse că ar

intra el al patrulea. Se aşezară numaidecât, treaba merse cum se cade şi, vrând să-şi joace mai curând banii decât vremea, în scurt timp Lope pierdu şase scuzi, câţi avea, şi, pomenindu-se fără o leţcaie, îi întrebă dacă nu voiau să joace măgarul, că el unul l-ar juca. Ceilalţi acceptară miza şi

Lope pontă un sfert de măgar, zicând că voia să-l joace pe sferturi. Avu gura atât de pocită, încât în patru mâini la rând pierdu cele patru sferturi ale măgarului, câştigându-i-le chiar acela ce i-l vându-se; când acesta dădu să se ridice ca să şi-l ia din nou în stăpânire, Asturianul le puse în vedere că el jucase numai cele patru sferturi ale măgarului, dar coada nu, aşa că să i-o dea, şi pe urmă n-au decât să şi-l ia sănătoşi.

Îi pufni râsul pe toţi la auzul cererii privitoare la coadă şi se găsiră avocaţi care fură de părere că pretenţia îi era neîntemeiată, zicând că ori de câte ori se vinde un berbec sau altă vită, nu i se ia şi nu i se retează coada, care trebuie neapărat să însoţească unul dintre sferturile din spate.

La care Lope le răspunse că berbecii din Berberia au îndeobşte cinci sferturirjă7, şi că al cincilea e coada, iar când berbecii cu pricina sunt împărţiţi, coada are acelaşi preţ ca oricare alt sfert, cât despre faptul că coada trebuie să meargă cu animalul vândut viu, recunoştea că aşa e, dar că a lui nu fusese vândută, ci jucată, şi el n-avusese nicio clipă de gând să joace şi coada, aşa că să i-o dea numaidecât înapoi cu tot ce ţine de dânsa şi o priveşte, şi anume din vârful creierului, cu toate oasele şirei spinării, de unde începea şi din care cobora, până la cele din urmă fire de păr cu care se sfârşea.

— Fă-mă să cred – zise unul – că-i aşa cum spui şi că ţi-o vor da după cum ceri, şi aşază-te lângă ceea ce rămâne din măgar.

— Păi aşa este – i-o întoarse Lope –, daţi-mi coada încoace, că de nu, jur pe Dumnezeu că n-o să-mi ia nimeni măgarul, chiar dac-ar veni după el toţi aparii de pe lume; şi să nu vă-nchipuiţi că dacă sunteţi aici atât de mulţi, mă

veţi putea trage pe sfoară, fiindcă eu mi-s om în stare să mă apropii de alt om şi să-i înfig două palme de pumnal în burtă, fără să ştie de la cine, pe unde şi cum i-a venit, şi mai mult, nu vreau să-mi plătiţi coada în bani, ci vreau să mi-o daţi în fiinţă şi să i-o tăiaţi măgarului, aşa precum am spus.

Câştigătorului şi celorlalţi li se păru că n-ar fi bine să facă târgul cu anasâna, deoarece cumpăniră că Asturianul e atât de aprig. Încât nu s-ar învoi la aşa ceva, iar acesta, deprins cu purtările de la tali a ne unde ai de-a face cu tot soiul de bâzdâcuri şi de ţâfne, de sudalrae şi răcnete nemaipomenite, îşi zvârli cât colo pălăria, înşfăcă un pumnal pe care-l purta sub cepchen şi se propti într-o asemenea postură, încât umplu de spaimă şi de respect toată societatea aceea apărească. În cele din urmă, unul dintre ei, care părea mai cu scaun la cap, îi îndemnă să pună la bătaie coada împotriva unui sfert de măgar la quinola sau la doi şi pas.

Rămaseră mulţumiţi, Lope câştigă quinola; celălalt se ambiţionă, jucă alt sfert, şi după-alte trei rânduri rămase fără măgar. Vru să joace banii, Lope nu voia; dar atâta-l bătură toţi la cap, încât fu nevoit s-o facă, drept care făcu el călătoria de ginerică 2SS, lăsându-l fără o leţeale, şi-atât de crâncenă fu mâhnirea în care căzu din pricina asta pierzătorul, încât se aruncă pe jos şi prinse a se izbi cu capul de pământ. Lope, ca om nobil, mărinimos şi milostiv, îl ridică de jos şi-i dădu înapoi toţi banii pe care i-i câştigase, ca şi cei şaisprezece ducaţi pentru măgar, ba chiar, din ce mai avea el, le împărţi celor de faţă, nemaivăzuta lui generozitate înmărmurindu-i pe toţi, şi de-ar fi fost vremurile şi prilejurile lui Tamerlan 2 ee, l-ar fi înscăunat rege al aparilor.

Cu mare alai se întoarse Lope în oraş, unde-i povesti lui Tomás păţania sa, iar Tomás îi dădu şi el seamă despre bunele sale isprăvi. Nu rămase crâşmă şi birt, şi nici adunare de coţcari unde să nu se fi aflat despre jocul pe măgar, despre povestea revanşei cu coada precum şi despre vitejia şi generozitatea Asturianului. Dar cum, în

cea mai mare parte, fiara cea rea a gloatei e rea, blestemată şi bârfitoare, ea nu ţinu minte generozitatea, vitejia şi părţile cele bune ale marelui Lope, ci numai coada, şi, astfel Lope nu colindă nici două zile oraşul vânzând apă, că se şi văzu arătat de multă lume cu degetul, zicându-se: „Acesta-i apărut cu coada”.

Ştrengarii ciuliră urechile, aflară pătărania şi nici nu se arăta bine Lope la capătul unei străzi, că se şi pomenea că-i strigă, care de-aici, care de colo: „Asturiendă-ncoace coada! Dă încoace coada, Asturiene

Lope, văzându-se săgetat de atâtea limbi şi pe atâtea *voci*, găsi cu cale să tacă mâlc, socotind. că în marea-i tăcere se va îneca multă lor obrăznicie. Dar nici pomeneală, elci cu cât tăcea mai mult cu atât mai straşnic răcneau ştrengarii, aşa încât încercă să-şi prefacă răbdarea în furie şi, descălecând de pe măgar, dădu cu ciomagul după, băieţi, neizbutind altceva decât să pună paie peste foc, întâmplându-se ca în povestea cu tăiatul capetelor balaurului, deoarece în locui unuia pe care i-l reteza, ciomăgindu-l pe câte un ştrengar, se năşteau în aceeaşi clipă nu altele şapte, ci şapte sule, care cu şi mai mare stăruinţă şi înfocare îi cereau coada. Până la urmă socoti că e mai nimerit să se retragă într-un han Iq care trăsese după ce plecase de la cel al tovarăşului său, ca să fugă de Arguella, şi să stea acolo până când avea să dispară înrâurirea acelei planete rele şi să se şteargă clin amintirea băieţilor vorbele mârşave cu care-i cereau coada.

Şase zile trecură fără să iasă din casă decât noaptea, când se ducea să-l vaclă pe Tomás şi să-l întrebe cum mai stătea, iar acesta îi povesti că după ce-i dăduse Costanzei răvaşul, nu mai izbutise a-i vorbi nici măcar o singură dată şi i se părea că devenise şi mai grijulie decât de obicei, deşi o dată avu prilejul să se apropie de dânsa ca să-i vorbească, la care ea, văzând ce se întâmplă, îi spuse înainte ea el să vie mai aproape: „Tomás, nu mă doare nimic, aşa că n-am trebuinţă nici de vorbele, nici de rugăciunile tale; fii mulţumit că nu te acuz la Inchiziţie, şi

nu te mai osteni”; vorbele acestea le rostise însă fără mânie în priviri şi fără altă nemulţumire ce ar fi putut vesti o anumită asprime.

Lope îi povesti şi el zorul pe care i-l dădeau băieţii cerându-i coada fiindcă el o ceruse la rându-i pe cea a măgarului său, cu care-şi luase faimoasa revanşă.

Tomás îl sfătui să nu iasă din casă, cel puţin nu pe arsăgar, şi dacă totuşi va ieşi, s-o facă numai pe străzi pustii şi dosnice, şi dacă nici asta nu va fi de ajuns, nu va avea de făcut altceva decât să se lase de meserie, leacul cel de pe urmă spre a pune capăt unei cereri atât de puţin onorabile.

Lope îl întrebă clacă-l mai asaltase galicianca.

Tomás zise că nu; dar că ea nu înceta să-i miluiască voinţa cu daruri şi plocoane din ceea ce fura la bucătărie de la oaspeţi.

Zicând acestea, Lope se retrase în hanul său, hotărât să nu mai iasă de acolo încă şase zile sau cel puţin nu cu măgarul. Să tot fi fost ceasurile unsprezece din noapte, când, pe neaşteptate şi pe negândite, văzură intrând în han multe topuze de-ale justiţiei şi, la urmă, corregidorul. Hangiul şi chiar oaspeţii se tulburară, pentru cămaşa cum cometele, când se arată, nasc totdeauna temeri de necazuri şi de nenorociri, la fel şi justiţia, când intră pe nepusă masă şi-n pripă în casa cuiva, alarmează şi sperie până şi cugetele nevinovate.

Corregidorul intră într-o sală şi-l chemă pe hangiu, care, tremurând ca varga, veni să vadă ce vrea domnul corregidor.

Şi de îndată ce-l zări, corregidorul îl întrebă cu multă gravitate:

— Dumneata eşti hangiul?

— Da, domnule – răspunse el –, şi-s întru totul la ordinele domniei tale.

Corregidorul porunci să iasă din încăpere toţi cei ce’s «aflau acolo şi să fie lăsat singur cu hangiul. Făcură întocmai şi, rămâmnd singuri, corregidorul îi spuse hangiului:

— Hangiule, ce slujitori ai în hanul dumitale?

— Domnule – răspunse el –, am două fete galicience, o chelăreasă şi un băiat care ţine socoteala la împărţitul orzului şi finului.

— Nimeni altul? – i-o întoarse corregidorul.

— Nu, domnule – răspunse hangiul.

— Atunci spune-mi. hangiule – zise corregidorul → unde-i o fată despre care se zice că slujeşte în casa asta, atât de frumoasă, încât în tot oraşul i se zice ilustra rândăşită? Şi chiar mi-a ajuns la urechi că însuşi fiul meu, don Periquito, s-a îndrăgostit de ea şi nu-i noapte să nu-i închine muzici?

— Domnule – răspunse hangiul –, această rândăşiţă ilustră despre care se vorbeşte e drept că locuieşte în casa asta, numai că ea nu mi-e slujnică, dar nici mult na lipseşte să-mi fie.

— Nu înţe eg ce spui, hangiule; cu vorbele astea că rândăşiţă ba-ţi este. ba nu-ţi este slujnică.

— Am spus bine – adăugă hangiul –, iar dacă domnia ta îmi îngădui, îţi voi spune ce se ascunde aici, lucru pe care nu l-am spus nimănui niciodată

— Înainte de-a afla ceva, vreau s-o văd pe rândăşiţă; cheam-o aici – zise cori-egidorul.

Hangiul se arătă în uşa sălii şi zise: ι

— Auzi, doamnă? Spune-i Costancicăi să vină-aici.

Când auzi hangiţa că corregidorul o chema pe Costanza, se pierdu cu firea şi începu a-şi frânge mâinile, zicând:

— Vai, nefericita de mine! Corregidorul o vrea pe Costanza, şi încă între patru ochi, trebuie să se fi întâmplat o mare nenorocire, căci frumuseţea fetei ăsteia îi vrăjeşte pe bărbaţi.

Costanza, care o auzea, zise:

— Doamnă, nu te amărî, am să mă duc să văd ce vrea domnul corregidor, iar de se va fi întâmplat ceva rău, domnia ta fii sigură că nu eu sunt de vină – şi zicând acestea, fără a mai aştepta să o cheme încă o dată, luă o luminare aprinsă într-un sfeşnic de argint şi, mai mult

ruşinată decât temătoare, se duse unde aştepta corregidorul.

De cum o văzu, corregidorul îi porunci hangiului să încuie uşa sălii, după care se sculă în picioare şi, luând sfeşnicul purtat de Costanza, apropie lumina de faţa ei şi-o măsură lung din cap până-n picioare; şi cum Costanzei îi sărise inima, i se îmbujorară obrajii, fiind atât de frumoasă şi de sfielnică, încât corregidorului i se păru că privea frumuseţea unui înger venit pe pământ, şi, după ce o privi îndelung, zise:

— Hangiule, aceasta nu-i un giuvaei care să stea în montura josnică a unui han: spun. răspicat că fiul meu Periquito e înţelept, de vreme ce atât de bine a ştiut să-şi îndrume gândurile. Zic, fecioară, că se poate şi trebuie să ţi se zică nu numai ilustra, că ilustrisimă, dar aceste titluri nu se cădea să pogoare asupra numelui de rândăşiţă, ci asupra celui al unei ducese.

— Nu e rândăşiţă, domnule – zise hangiul –, căci n-are altă slujbă în gospodărie decât să poarte cheile de ia argintărie, căci din mila Domnului am ceva, cu Cârl-i servim pe oaspeţii de vază ce vin la hanul nostru.

— Cu toate acestea – zise corregidorul –, zic, hangiule, că nu-i cuviincios şi nici potrivit ca fecioara aceasta să stea „într-un han. Îţi este cumva rudă?

— Nu mi-e nici rudă. nici slujnică, şi dacă domnia ta şi dori să ştii cine e. când nu va mai fi de faţă, auzi-vei lucruri care nu numai te vor desfăta, ci te vor şi uimi.

— Da, doresc – zise corregidorul – acuma să iasă Costancica şi-i făgăduiesc tot ce i-ar putea făgădui însuşi tatăl ei, căci multa-i curăţie şi frumuseţe îi silesc pe toţi cei ce-o văd să se pună în slujba ei.

Costanza nu răspunse niciun cuvânt, ci, cu multă măsură, făcu o plecăciune adâncă în faţa corregidorului şi ieşi din sală, iar afară o găsi pe stăpână-sa, care-o aştepta ea să afle ce voia corregidorul.

Ea îi povesti cele întâmplate, şi că stăpânul ei rămăsese eu dânsul ca să-i povestească nu ştiu ce lucruri pe care nu voia să le audă şi ea.

Hangiţa nu izbuti să se liniştească, şi urmă să se roage fără preget până când corregidorul plecă şi-l văzu ieşind slobod pe bărbatul ei, care, în vremea cât stătuse cu corregidorul, îi spusese:

— Astăzi, domnule, se împlinesc, după socoteala mea, cincisprezece ani, o lună şi patru zile de când a sosit la hanul acesta o doamnă în straie de pelerină, într-o litieră, însoţită de patru slujitori călări şi de două dădace şi o cameristă, care veneau într-o trăsură. Avea de asemenea doi catâri de povară acoperiţi cu câte un cioltar scump şi încărcaţi cu un pat bogat şi cu scule de bucătărie. În sfârşit, alaiul era de soi, şi pelerina dădea de înţeles că era o mare doamnă, şi cu toate că, în privinţa vârstei, arăta a fi de patruzeci de ani sau ceva mai mulţi, aceasta n-o împiedica să pară cum nu se poate mai frumoasă. Era bolnavă şi palidă, şi atât de ostenită, încât porunci să i se facă patul cât mai iute, slujitorii ei aşezându-i-l chiar în sala asta. M-au întrebat care e doctorul cei mai vestit din oraş. Le-am spus că evdoctorul de la Fuente. Se duseră numaidecât după el, şi el veni numaidecât; şi-a împărtăşit suferinţa între patru ochi cu dânsul, şi urmarea convorbirii lor a fost că doctorul a poruncit să i se facă patul în altă parte, şi anume într-un loc unde să nu ajungă niciun fegomot. Îndată au-şi mutat-o în altă odaie, aflată aici, sus; într-o latură ferită şi cu înlesnirea cerută de către doctor. Niciunul dintre slujitori nu intra în iatacul doamnei, ei. O slujeau numai cele două dădace şi camerista. Eu şi cu nevastă-mea i-am întrebat pe slujitori cine era doamna aceea şi cum o chema, de unde venea şi unde se ducea, dacă era căsătorită, văduvă sau fecioară, şi de ce se îmbrăca în straiele acelea de pelerină. La toate aceste întrebări puse de noi în repetate rânduri, nu s-a găsit nimeni care să ne răspundă altcum decât că era o doamnă de neam mare şi bogată din Castilia Veche, şi că era văduvă şi nu avea copii care s-o moştenească, şi că, fiind de câteva luni bolnavă de dropică, se hotărâse să meargă în hagialâc la Maica Domnului din Guadalupe, legământ în temeiul căruia mergea îmbrăcată cu straiele acelea. Cât

despre numele ei, aveau poruncă să nu-i zică decât doamna pelerină.

Atâta am aflat până una-alta, dar după trei zile, răstimp pe care doamna pelerină îl petrecuse în casă din pricina bolii, una dintre dădace ne-a chemat pe mine şi pe nevastă-mea din partea dânsei: ne-am dus să vedem care îi era voia şi, cu uşa încuiată şi de faţă cu slujitoarele sale, aproape cu lacrimi în ochi, ne-a spus. cred, chiar vorbele acestea: „Domnii mei, cerurile îmi sunt martore că nu din vina mea mă aflu în aspra încercare pe care am să v-o împărtăşesc acuma. Sunt însărcinată, şi atât de aproape de sorocul naşterii, încât durerile mă şi încearcă. Niciunul dintre slujitorii care mă însoţesc nu-mi cunosc nevoia şi nefericirea; femeilor acestora n-am putut şi nici n-am vrut să le-o tăinuiesc. Ca să fug de ochii răutăcioşi din locul meu de baştină şi ca să nu mă prindă acolo ceasul acesta, am făcut legământ să mă duc la Maica Domnului din Guadalupe; dânsa a binevoit pesemne ca sorocul naşterii să mă prindă aici, în casa domniilor voastre: de dumneavoastră atârnă acuma lecuirea şi ajutorarea mea, ca şi taina pe care o merită fiinţa ce-şi dă reputaţia pe mâinile voastre. Plata milosteniei ce mi-o veţi face, căci aşa vreau să-i zic, dacă nu va fi pe măsura marii binefaceri pe care-o aştept, va fi cel puţin în măsură să stea mărturie unei simţiri adânc recunoscătoare. Şi vreau ca mărturii de început ale simţirii mele să fie cei două sute de scuzi de aur aflaţi în punga aceasta” şi, scoţând de sub perna patului o punguţă brodată în aur şi verde, i-o puse în mâini soţiei mele, care, prostită parcă şi fără să lă seama la ce făcea, fiindcă era uluită şi atârnată de vorbele pelerinei, a luat punguţa, fără să-i spună o vorbă de mulţumire sau de bună creştere. Eu îmi aduc aminte că i-am spus că nu era nevoie de nimic din toate acelea, că nu eram noi oamenii minaţi mai mult de interes decât de milă, ca să facem binele doar când ni se iveşte folosul. Ea urmă zicând: „Trebuie, prieteni, să căutaţi un loc unde să duceţi cât mai iute rodul naşterii mele, gândindu-vă de asemenea şi ce minciuni să-i spuneţi celui căruia aveţi să-l încredinţaţi;

deocamdată să fie în oraş, dar mai apoi vreau să fie dus într-un sat. Cu privire la ceea ce va fi de făcut mai apoi, dacă Domnul va binevoi să mă lumineze şi să mă poarte întru împlinirea legământului meu, o veţi afla când mă voi întoarce de la Guadalupe, căci până atunci voi avea răgaz să cuget şi să aleg ce mi-e mai potrivit. De moaşă n-am trebuinţă şi nici nu vreau să vină, căci alte naşteri mai cinstite pe care le-am avut îmi dau încredinţarea că-mi voi uşura clipele cele grele numai cu ajutorul acestor slujitoare, scutindu-mă pe deasupra şi de încă un martor al necazurilor mele”.

Aici şi-a încheiat vorbirea îndurerata pelerină şi-a izbucnit într-un plâns îmbelşugat, care, în parte, a fost mângâiat de multele şi bunele vorbe ce i le spuse nevastă-mea, după ce-şi mai venise în fire. Apoi, eu am plecat îndată ca să caut unde să duc rodul naşterii, la orice oră ar fi să fie, şi, între ceasurile douăsprezece şi unu ale aceleiaşi nopţi, când toată lumea din han se lăsase în voia somnului, buna doamnă născu o fetiţă, cea mai frumoasă din câte-mi văzuseră ochii până atunci, şi care e însăşi fata pe care domnia ta ai văzut-o adineauri. Nici mama n-a gemut când a născut, nici fata nu s-a născut plângând: asupra tuturor a se aşternuseră o pace şi-o linişte minunată, tocmai potrivite pentru secretul acelei împrejurări ciudate. Rămase în pat încă şase zile, şi-n tot acest timp doctorul venea să o vadă, dar nu pentru că dânsa i-ar fi dezvăluit de unde i se trăgea răul; cât despre doctoriile prescrise de el, nu le folosi niciodată, căci cu vizitele doctorului nu urmărea decât să-i amăgească pe slujitorii săi. Toate acestea mi le-a spus ea însăşi după ce s-a văzut în afară de orice primejdie, iar după opt zile s-a sculat cu aceeaşi umflătură, sau cu alta asemănătoare aceleia pe care-o avusese când se urcase în pat. A plecat în hagialâcul ei şi s-a întors de acolo după douăzeci de zile, aproape însănătoşită, fiindcă puţin câte puţin îşi scotea câte ceva din meşteşugul cu care, după naştere, – se prefăcea hidropică.

La întoarcerea ei, copila şi fusese dată cuiva care s-o

crească, la ordinul meu, şi zicând că mi-e nepoată, într-un sat la două leghe de-aici; la botez i-am pus numele Costanza. căci aşa hotărâse maică-sa, care, mulţumită de cele săvârşite, în clipa despărţirii mi-a dat un lanţ de aur, pe care-l am şi-n ziua de azi, din care scoase şase verigi, spunând că le va aduce persoana ce avea să vină după copilă. A mai tăiat de asemenea un pergament alb în zigzag, după tipicul şi felul cum se împreunează mâinile şi scrii ceva pe degete, astfel că, atâta timp cât degetele rămân împreunate, poţi citi, dar după ce mâinile se depărtează una de alta, înţelesul rămâne despicat, pentru că se despică literele, dar dacă îmbini la loc degetele; acestea se alătură şi se potrivesc în aşa chrp, încât poţi citi curgător: zic că jumătate de pergament slujeşte drept mimă celeilalte jumătăţi, şi îmbucate, pot fi citite, dar despărţite, nu-i cu putinţă decât ghicind. Jumătate din pergament şi aproape tot lanţul au rămas în păstrarea mea, şi am totul, aşteptând contrasemnul până azi, deşi ea mi-a spus că peste doi ani avea să trimită după fiică-sa, punându-mi în vedere s-o cresc nu ca pe cineva de rangul ei, ci după datina în care e crescută o ţărancă. Mi-a mai pus în vedere că dacă din cine ştie ce pricină nu i-ar fi cu putinţă să trimită atât de curând după fiica ei, să nu-i spun copilei cum s-a născut nici după ce avea să crească şi să poată pricepe; şi că să o iert că nu-mi spune cum o cheamă şi cine este, amânând-o pentru un prilej mai însemnat. În sfârşit, după ce mi-a dat încă patru sute de scuzi de aur şi-a îmbrăţişat-o pe soţia mea cu lacrimi duioase, a plecat, lăsându-ne pe toţi uimiţi de înţelepciunea, curajul, frumuseţea şi prudenţa ei. Costanza a crescut la ţară vreme de doi ani, apoi am adus-o cu mine, aşa cum îmi lăsase vorbă maică-sa.

Sunt; cincisprezece ani, o lună şi patru zile de când aştept să vină cineva după dânsa, şi marea întârziere mi-a stins nădejdea de a m-ar vedea, această venire, iar dacă în decursul acestui an în care ne aflăm nu vine nimeni, m-am hotărât s-o înfiez. şi să-i dau toată averea mea, ce face peste şase mii de ducaţi. Domnul fiebinecuvântat. Rămâne

acum, domnule corregidor, să-ţi spun domniei tale, de-i cu putinţă să mă pricep a le spune, bunele însuşiri şi virtuţile Costancicăi. Ea, întâi de toate, nutreşte o foarte mare evlavie faţă de Maica Domnului; se spovedeşte şi se împărtăşeşte în fiecare lună; ştie să scrie şi să citească; în Toledo nu se află o dantelăreasă mai bună decât ea; cântă pentru sufleţ. elul nostru ca un înger; în cinste, n-o întrece nimeni. Cât despre frumuseţe, ai văzut şi domnia ta. Seniorul don Pedro, fiul domniei tale, în viaţa lui n-a ajuns să-i vorbească; e drept că, din când în când, îi face câte o cântare pe care ea n-o ascultă însă niciodată. Mulţi seniori, şi de rang mare, au te-aş la hanul acesta, şi înadins, ca să-şi sature ochii de dânsa, au zăbovit din drum multe zile, ştiu însă bine că niciunul nu s-ar putea lăuda cu adevărat că dânsa i-ar fi dat prilej să-i arunce o vorbă măcar, nici chiar cu altcineva de faţă. Aceasta e, domnule, adevărata istorie a ilustrei rândăşiţe, care nu face munci de rând, istorie în care nu m-am abătut nici cu o iotă de la adevăr.

Tăcu hangiul, şi corregidorul întârzie mult timp să-i vorbească, atât de mult îl uimise întâmplarea pe care i-o povestise hangiul. În sfârşit, îi ceru să-i aducă lanţul şi pergamentul, căci voia să le vadă.

Hangiul se duse după ele şi, aducându-i-le, văzu că se înfăţişau precum îi spusese: lanţul era din verigi cu o lucrătură ciudată. Pe pergament stăteau scrise, una sub alta, în spaţiul ce urma să umple golul celeilalte jumătăţi, aceste litere: ACTEENLVBT, dându-şi seama că era neapărat nevoie ca aceste litere să fie îmbinate cu celelalte, spre *a* putea fi-înţelese. Semnul de recunoaştere i se păru înţelept şi socoti că doamna pelerină care-i lăsase hangiului un asemenea lanţ trebuie. să fi fost tare bogată; şi, punându-şi în gând s-o scoată din acel han pe frumoasa fată de îndată ce avea să cadă la înţelegere cu o mănăstire unde să o ducă, se mulţumi deocamdată să ia doar pergamentul, lăsându-i vorbă hangiului ca în caz că avea să vină cineva după Costanza, să – înştiinţeze şi să-i dea de veste cine este col venit, înainte de a-i arăta lanţul, pe care-l lăsă în păstrarea lui.

Zicând acestea, plecă uluit atât de povestea şi de întâmplarea ilustrei rândăşiţe, cât şi de neasemuita-i frumuseţe.

În tot răstimpul petrecut de hangiu cu corregidorul şi-n cel cât stătu Costanza acolo când o chemaseră, Tomás îşi ieşise aproape din minţi, cu sufletul frământat de mii de gânduri felurite, fără a nimeri niciunul pe placul său, dar când văzu că corregidorul pleacă şi Costanza rămâne, răsuflă uşurat, şi-i reveni pulsul care-l lăsase aproape de izbelişte. Nu îndrăzni să-l întrebe pe hangiu ce voise corregidorul şi nici hangiul nu-i spuse nimănui altuia fără doar soţiei sale, drept care şi dânsa îşi veni în fire, aducând mulţumită Domnului că o slobozise de o spaimă atât de grozavă”.

A doua zi, pe la unu, intrară în han, însoţiţi de patru bărbaţi călări, doi cavaleri bătrâni cu înfăţişare venerabilă, după ce mai întâi îl întrebară pe unul din argaţii ce veneau cu ei pe jos dacă acolo era hanul Sevilianului şi, spunându-i-se că da, intrară cu toţii.

Cei patru descălecară de pe cai şi merseră de-i ajutară să descalece pe cei doi bătrâni, semn prin care se vădi că cei doi erau stăpânii celor şase.

Costanza ieşi cu obişnuita-i drăgălăşenie în întâmpinarea noilor oaspeţi, şi, de cum o zări, unul dintre bătrâni îi spuse celuilalt:

— Cred, seniore don Juan, că am găsit cu prisosinţă ceea ce am venit să căutăm.

Tomás, care se grăbi să le dea cailor merticul de orz, recunoscu numaidecât pe două slugi de-ale tatălui său, iar apoi îi recunoscu pe tatăl său şi pe tatăl lui Carriazo, care erau cei doi bătrâni respetăţi de către ceilalţi, şi cu toate că venirea lor îl miră, gândi că trebuie să o fi pornit în căutarea lui şi a lui Carriazo la taliane, deoarece se va fi găsit cineva să le sufle că acolo, şi nu în Flandra, aveau să-i găsească; dar nu se încumetă a se face cunoscut în straiele acelea, ci, mergând la risc, îşi acoperi faţa cu mâna, trecu pe dinaintea lor şi porni s-o caute pe Costanza, soarta cea bună îngăduindu-i s-o găsească

singură, şi în pripă şi cu limba împleticită, temându-se cu un cumva ea să nu-i îngăduiască a vorbi, îi spuse:

— Costanza, unul dintre cei doi cavaleri bătrâni care au sosit aici e tatăl meu, şi anume cel pe care vei auzi că-l cheamă dun Juan de Avendano; întreabă-i pe slujitorii lui dacă are un fiu pe nume don Tomás de Avendano, cu fiind acela, şi de aici vei putea vedea şi te vei putea încredinţa că ţi-am spus adevărul în ceea ce priveşte calitatea persoanei mele şi că ţi-l voi spune şi în tot ce ţi-am oferit din parte-mi; şi rămâi cu Dumnezeu, căci până pleacă dânşii, eu unul n-am de gând să mă întorc în casa asta.

Costanza nu-i răspunse nimic şi nici el nu-i aşteptă răspunsul, ci, ieşind de acolo, cu faţa acoperită ca şi la intrare, se duse a-l înştiinţa pe Carriazo că părinţii lor sosiseră la han.

Hangiul îl strigă pe Tomás să vină ca să dea orzul, dar cum el nu se ivi, îl dădu el însuşi.

Unul din cei doi bătrâni o chemă deoparte pe una dintre slujnicele galiciehce şi o întrebă cum o cheamă pe fata aceea frumoasă pe care o văzuse şi dacă era fiica sau ruda hangiului sau a hangiţei. Galicianca îi răspunse:

— Pe fată o cheamă Costanza; nu e rudă nici de-a hangiului, nici de-a hangiţei, şi nici nu ştiu cine e, zic doar s-o bată ciuma, că nu-şi ce-are de nu ne lasă pe niciuna din fetele din casa asta să ne învârtim şi noi oleacă. Zău aşa, avem şi noi mutrele noastre, aşa cum ni le-a dat Dumnezeu; nu intră oaspete care să nu întrebe de îndată cine-i frumoasa şi să nu spună: „Mânură e, bine arată, zău că nu-i urâtă; an rău pentru cele mai sulemenite: să n-am parte niciodată de unul mai rău”; iar nouă, nu e unul care să nu ne spună: „Ce-aveţi aici, draci sau muieri, sau ce naiba sunteţi?”

— Păi dacă-i aşa – i-o întoarse cavalerul –, înseamnă că fata asta se lasă mângâiată şi curtată de oaspeţi?

— Ce să zic! – răspunse ea –, calului ţine-i piciorul când îl potcoveşti! Face pe mândra la d-alde d-astea. Zău, domnule, dacă s-ar lăsa măcar privită, ar ploua cu aur; e mai ţepoasă decât un arici, e o înghiţitoare de avemarii;

toată ziulica nu face decât să lucreze şi să se roage. Pentru ziua când are să facă şi minuni, aş. vrea să am o rentă de un milion. Stăpână-mea zice că poartă un ciulinciu –:! 0 a lioit de piele, ian-auzi3 tataie!

Nespus de mulţumit de cele auzite de la galiciancă, cavalerul nu mai aşteptă să-i fie scoşi pintenii, ci-l chemă pe hangiu şi, retrăgându-se cu el într-o încăpere, îi spuse:

— Eu, domnule hangiu, vin să-ţi iau un odor de-al meu ce ţi-a rămas în păstrare câţiva ani buni; ca să-l scot, îţi aduc o mie de scuzi de aur, aceste verigi de lanţ şi pergamentul acesta – şi zicând acestea, le scoase pe cele şase de la lanţul pe care-l avea hangiul.

Acesta retunoscu pergamentul şi, bucuros nevoie, mare de ofranda celor o mie de scuzi, răspunse:

— Domnule, odorul ce-l doreşti e-n casa asta, dar nu şi lanţul231 şi pergamentul trebuincios ca să se facă dovada adevărului despre care cred că vorbeşti domnia ta, aşa că rogu-te fierbinte să ai răbdare, că mă întorc numaidecât.

Şi-ndată se duse să-l înştiinţeze pe corregidor de întâmplare şi de faptul că la ei în han erau doi cavaleri <pe veniseră după Costanza.

Corregidorul tocmai isprăvea de mâncat şi, cu dorinţa de a vedea sfârşitul acelei-istorii, sări îndată pe cal şi veni la hanul Sevilianului, aducând cu sine pergamentul mărturiei, şi de cum îi zări pe cei doi cavaleri, se şi duse cu braţele deschise să-l îmbrăţişeze pe unul din ei, zicând 3

— Iartă-mă, Doamne! Ce vânt fericit te-aduce-aici, seniore don Juan de Avendano, văr şi domn al meu?

Cavalerul îl îmbrăţişă şi el, spunându-i:

— Fără îndoială, domnule văr, că venirea mea nu poate fi decât fericită, de vreme ce te văd, şi încă sănătos, aşa cum îţi doresc mereu. Îmbrăţişează-l, vere, pe cavalerul acesta, căci e seniorul don Diego de Carriazo, mare senior şi prieten al meu.

— Îl cunosc pe seniorul don Diego – răspunse corregidorul –, şi-i sunt slugă preaplecată.

Şi după ce se îmbrăţişară şi se întâmpinară cu multă

dragoste şi mari curtenii, cei doi intrară într-o sală unde rămaseră singuri cu hangiul, care avea asupră-i lanţul şi care zise:

— Domnul corregidor a şi aflat în ce scop vii domnia ta, seniore don Diego de Carriazo; binevoieşte şi scoate verigile ce-i lipsesc acestui lanţ. iar domnul corregidor va scoate pergamentul, care se află în păstrarea sa, şi să facem încercarea pe care de atâţia ani aştept s-o fac.

— Aşadar – răspunse don Diego –, nu va fi nevoie să-i dăm seama şi domnului corregidor de pricina venirii noastre, deoarece lesne se va vedea că e cea pe care domnia ta, domnule hangiu, i-o vei fi spus.

— Ceva – ceva mi-a spus, dar şi mult îmi rămâne de aflat Pergamentul, iată-l.

Îl scoase don Diego pe celălalt şi, alăturând cele două părţi, se făcură una, iar literelor de pe acela aflat la hangiu, şi anume, după cum s-a spus, A E T E E N L V R T, le corespundeau pe celălalt pergament acestea: C S A S M U AD E A A, toate împreună spunând: ACESTA E SEMNUL ADEVĂRAT.

Apoi asemuiră verigile lanţului şi găsiră că semnele sunt adevărate…

— S-a făcut – zise corregidorul –, rămâne acum să mai ştiu, de-i cu putinţă, cine-s părinţii acestui preafrumos odor.

— Tatăl – răspunse don Diego – sunt eu; mama nu mai trăieşte: ajungă să se ştie că a fost de neam atât de nobil, încât eu i-aş fi putut fi slugă. Şi pentru ca, tăinuindu-i numele, să nu i se tăinuiască şi faima şi să nu i se pună în cârcă. tot ceea ce pare că i-a fost greşeală vădită şi păcat cunoscut, cată să ştiţi că mama acestui odor zălogit, văduvă a unui mare cavaler, s-a retras să trăiască într-un sat de-al ei, şi acolo, cu mare cuviinţă şi cinste, ducea cu slujitorii şi vasalii săi o viaţă paşnică şi liniştită. A rânduit soarta ca într-o bună zi, ducându-mă eu la vânătoare pe la hotarul satului său. să mă hotărăsc a-i face o vizită; era ceasul siestei când am sosit la palatul ei, căci aşa poate fi numită casa ei măreaţă; mi-am lăsat calul în grija unui

slujitor de-al meu; am urcat fără să mă-ntâlnesc cu nimeni până în iatacul unde ea îşi petrecea siesta, dormind pe un divan negru. Era peste închipuire de frumoasă, iar liniştea, singurătatea, prilejui treziră în mine o dorinţă mai degrabă sfruntată decât cinstită şi, fără a mă mai gândi la discursuri cuminţi, am închis uşa după mine şi, apropiin lumă de ea, am trezit-o şi, ţinând-o strâns în braţe, i-am spus: „Înălţimea Ta, doamna mea, să nu ţipi. căci strigătele pe care le-ai scoate ar fi pristavii dezonoarei domniei tale; nimeni nu m-a văzut intrând în iatacul acesta, căci norocul

— Îâuvele exempt Af-i t» eu, şi mi-i socotesc nespus de darnic dacă-mi dă voie să mă bucur de Înălţimea Ta, a picurat somn în toţi slujitorii domniei tale, şi chiar dacă ei ar da fuga la chemarea domniei tale. n-ar putea face mai mult decât să-mi ia viaţa, lucru ce s-ar petrece chiar în braţele domniei tale, moartea mea neputând să-ţi lase reputaţia neîntinată”. În sfârşit, m-am bucurat de ea împotriva voinţei sale şi doar cu sila: ea, obosită, sfârşită şi năucită, sau n-a putut, sau n-a vrut să-mi spună nicio vorbă, iar eu, lăsând-o ca prostită şi încremenită, am plecat pe acelaşi drum pe care intrasem şi m-am dus în satul altui prieten de-al meu, aflat la două leghe de-al ei. Doamna aceasta s-a mutat din aşezarea aceea în alta şi, fără s-o mai văd vreodată şi chiar fără a mai încerca s-o fac, au trecut doi ani, după care am aflat că murise; şi să tot fie vreo douăzeci de zile, când, cu mari stăruinţe, scriindu-mi că era vorba de mulţumirea şi de bunul meu nume, a trimis după mine un majordom al acestei doamne. M-am dus să văd ce vrea, şi nici cu gândul n-am gândit ce avea să-mi spună; l-am găsit trăgând să moară şi, ca să nu mai lungesc vorba, mi-a spus în câteva cuvinte că înainte de a muri, stăpâna sa i-a spus tot ce i se întâmplase cu mine, şi cum de pe urma acelei silnicii, rămăsese grea, şi cum, pentru a-şi ascunde pântecul umflat, plecase în pelerinaj la Maica Domnului din Guadalupe, şi cum în casa aceasta dăduse naştere unei fetiţe ce trebuie să poarte numele de Costanza. Mi-a dat semnele cu care aveam s-o găsesc şi anume lanţul şi pergamentul pe care le-aţi văzut,

şi mi-a mai dat şi treizeci de mii de scuzi de aur, pe care stăpâna lui îi lăsase pentru a-şi mărita fata. Mi-a mai spus că nu-mi dăduse acestea îndată după moartea stăpânei sale şi nici nu-mi dezvăluise ceea ce dinsa pusese sub ocrotirea credinţei şi discreţiei lui, doar din lăcomie şi ca să poată pune el mâna pe banii aceia; dar că acum, când era pe cale de a merge să dea socoteală lui Dumnezeu, ca să-şi descarce cugetul, îmi dădea banii şi mă înştiinţa unde şi cum aveam să-mi găsesc fiica. Am primit banii şi semnele şi, încunoştinţându-l de toate acestea şi pe seniorul don Juan de Avendano, am pornit-o la drum încoace.

La vorbele acestea ajunsese don Diego, când auziră la poarta dinspre stradă mari strigăte, zicând:

— Spuneţi-i lui Tomás Pedro, argatul cu drzul, că fost arestat prietenul său, Asturianul; să dea fuga la temniţă, că-l aşteaptă acolo!

Auzind vorbe ca *închisoare* şi *arestat*, corregidorul ceru ca prinsul şi alguazilul ce-l ducea să vină înăuntru. Îi spuseră alguazilului că îi poruncea corregidorul, care se afla acolo, să intre împreună cuprinsul, şi n-avu încotro.

Asturianul se ivi cu toţi dinţii scăldaţi în sânge şi într-un hal fără de hal, ţinut strâns de alguazil; şi de îndată ce intră în sală, îi recunoscu pe tatăl său şi pe acela al lui Avendano. Îşi pierdu cumpătul şi, ca să nu fie recunoscut, îşi acoperi faţa cu o basma, ca şi cum s-ar fi curăţat de sânge.

Corregidorul întrebă ce făcuse argatul acela, de ajunsese în asemenea hal.

Răspunse alguazilul că argatul acela era un aparcăruia i se zicea Asturianul, iar ştrengarii îi strigau pe străzi: „Dă-ncoace coada, Asturiene, dă-ncoace coada!” şi numaidecât, în puţine cuvinte, istorisi de ce anume îi cereau coada cu pricina, ispravă de care toţi făcură nu puţin haz. Mai spuse că, ieşind pe podul Alcantara, cum ştrengarii îl tot sâcâiau cu cerutul cozii, el se dăduse jos de pe măgar şi, fugărindu-i pe toţi, îl prinsese pe unul şi-l lăsase pe jumătate mort de ciomăgeală şi că, vrând să-l

aresteze, el se împotrivise, şi de-aceea era într-un hal fără de hal.

Corregidorul îi porunci să-şi descopere faţa, dar cum el se încăpăţână să şi-o/ţină acoperită, alguazilul se duse lângă el şi-i smulse basmaua, iar tatăl său îl recunoscu în clipă şi-i spuse mânios:

— Fiule don Diego, cum de-ai ajuns în starea asta? Ce înseamnă veşmântul acesta? Nu ţi-ai dat încă uitării coţcăriile?

Carriazo căzu în genunchi şi veni la picioarele tatălui său, care, cu lacrimi în ochi, îl strânse îndelung în braţe.

Don Juan de Avendano, ştiind că don Diego făcuse drumul împreună cu don Tomás, fiul lui, îl întrebă de el, la care dânsul îi răspunse că don Tomás de Avendano era argatul care împărţea orzul şi finul în hanul acela. Cu cele spuse de Asturian, uimirea puse în cele din urmă stăpânire pe toţi cei de faţă, iar corregidorul îi porunci hangiului să-l aducă acolo pe argatul cu orzul.

2? * 15

— Cred că nu-i acasă – răspunse hangiul –, dar ara să-E caut – şi astfel plecă să-l caute.

Îl întrebă don Diego pe Carriazo ce fel de metamorfoze erau acelea şi ce-i minase să se facă el. apar, şi don Tomás, argat la han.

La care Carriazo spuse că nu le putea răspunde la întrebări de faţă cu toată lumea, ci numai între patru ochi.

Tomás Pedro se ascunsese în odaia lui. ca să vadă de-aeolo, fără a fi văzut, ce făceau tatăl său şi cel al lui Carriazo. Îi încremeniseră venirea corregidorului şi zarva ce cuprinsese casa întreagă. „Se găsi cineva care-i spuse hangiului că se ascunsese acolo; urcă după el şi, mai mult de nevoie decât de voie, îl sili să coboare, şi nici aşa n-ar fi coborât dacă n-ar fi ieşit în curte însuşi corregidorul, strigându-l pe nume şi spunându-i:

— Coboară, Înălţimea Ta, domnule cimotie, că nu te-aşteaptă aici nici urşi, nicijei.

Tomás coborî şi, cu ochii plecaţi şi cu mare supusenie, căzu în genunchi în faţa tatălui său, care-l

îmbrăţişă cu x foarte mare mulţumire, aidoma celei pe care-o simţise tatăl fiului risipitor, când şi-l recăpătase, după ce-l crezuse pierdut.

Între timp venise o caleaşcă a corregidorului, pentru ca toţi să aibă cu ce se întoarce, deoarece marea sărbătoare nu îngăduia întoarcerea călare.

Porunci să fie chemată Costanza şi, luând-o de mână, i-o înfăţişă tatălui ei, zicând:

— Primeşte, seniore don Diego „acest odor şi preţuieşte – ca pe cel mai bogat pe care ţi l-ai fi putut dori vreodată. Şi dumneata, frumoasă fecioară, sărută-i mâna tatălui dumitale şi mulţumeşte-i lui Dumnezeu că printr-o atât de cinstită întâmplare ţi-a îndreptat, înălţat şi îmbunătăţit umilinţa stării domniei tale.

Costanza, care nu ştia şi nici prin gând nu-i trecea ce se întâmplase, tulburată şi tremurând toată, nu putu face altceva decât să cadă în genunchi în faţa tatălui său şi, apucându-i mâinile, începu să i le sărute duios, scăldându-i-le cu nesfârşitele lacrimi vărsate din ochii-i preafrumoşi.

În vreme ce se petreceau acestea, corregidorul apucase Sr J convinge pe vărul său don Juan să-l însoţească cu toţii la ei acasă, şi cu toate că don Juan se împotrivea, atât de mari fură stăruinţele corregidorului, că fu nevoit să primească, drept care intrară cu toţii în caieaşcă; dar când corregidorul îi spuse şi Costanzei să intre în caieaşcă, ei i se înnegură sufletul, şi ea cu hangiţa se prinseră în braţe şi începură a plânge atât de jalnic, încât li se rupea inima tuturor celor ce le ascultau.

Hangiţa zicea:

— Cum vine asta, fată a inimii mele, te duci şi mă laşi? Te lasă inima s-o părăseşti pe mama asta, care te-a crescut cu atâta dragoste?

Costanza plângea şi i-i răspundea cu vorbe nu mai puţin duioase. Dar corregidorul, mişcat, porunci ca şi hangiţa să urce în caieaşcă şi să nu se depărteze de fiica ei, căci aşa o socotea, până la plecarea din Toledo. Aşadar, hangiţa şi toţi ceilalţi intrară în caieaşcă şi merseră la casa corregidorului, unde fură bine. primiţi de soţia lui, care era

o doamnă de neam mare. Se ospătară după. pofta inimii şi împărăteşte, iar după masă Carriazo îi povesti tatălui său cum, de dragui Costanzei, don Tomás se băgase argat la han, fiind atât de îndrăgostit de dânsa, încât şi dacă nu s-ar fi descoperit că e atât de nobilă ca una ce e fiica lui, el ar fi luat-o de soţie şi ca rândăşiţă.

Nevasta corregidorului o îmbrăcă apoi pe Costanza în nişte veşminte ale unei fiice de-a ei, de aceeaşi vârstă şi statură ca şi Costanza, iar dacă în cele de ţărancă părea frumoasă, în cele de curte părea coborâtă din cer: atât de bine îi veneau, încât dădea de înţeles că încă de la naştere fusese doamnă şi purtase cele mai bune veşminte la modă.

Dar între ătâţia inşi veseli nu se putea să lipsească şi unul. trist, şi acesta fu don Pedro, fiul corregidorului, care-şi închipui numaâdecât că frumoasa Costanza nu avea să fie a lui, şi într-adevăr, aşa a şi fost, deoarece corregidorul, don Diego de Carriazo şi don Juan de Avendano se învoiră ca don Tomás să se însoare cu Costanza, tatăl ei dându-i cei treizeci de mii de scuzi lăsaţi de maică-sa, iar apărut don Diego de Carriazo să se însoare cu fata corregidorului, şi don Pedro, fiul corregidorului, cu o fiică a lui don Juan de Avendano, tatăl ei oferindu-se să aducă dispensa de rudenie.

În felul aeeeta rămaseră mulţumiţi cu toţii, veseli şi împăcaţi, iar vestea căsătoriilor şi-a norocului rindăşiţei ilustre ce lăţi în tot oraşul, o mare de lume dând fuga să o vadă pe Costanza în nou-i veşmânt, în care se arăta atât de doamnă precum s-a spus. Îl văzură pe argatul cu orzul, Tomás Pedro, preschimbat în don Tomás de Avendano şi îmbrăcat ca un nobil; băgară de seamă că Lope Asturianul era curat gentilom de când îşi schimbase hainele şi-şi părăsise măgarul şi coşurile eu urcioare; cu toate acestea, tot se mai găsea câte unul care, în toiul alaiului, când mergea pe stradă, îi cerea coada.

Rămaseră o lună întreagă la Toledo, după care don Diego de Carriazo şi soţia lui, tatăl lui şi Costanza, cu soţul ei, don Tomás, precum şi fiul corregidorului, care vru să-şi vadă ruda şi logodnica, se întoarseră la Burgos. Sevilianul

se văzu îmbogăţit cu cei o mie de scuzi şi cu multe giuvaeruri pe care i le dărui Costanza stăpânei sale, căci aşa continua să-i spună celei care o crescuse. Istoria ilustrei rândăşiţe fu un bun prilej pentru ca poeţii Tagului aurit să-şi încerce penele întru proslăvirea şi lauda frumuseţii fără pereche a Costanzei, care şi azi trăieşte în tovărăşia bunului său argat de han. iar Carriazo la fel, cu trei fii, care, fără a-şi imita părintele şi fără a-şi aminti că pe lume se află talianele, studiază astăzi cu toţii la Salamanca, iar tatăl lor, cum zăreşte măgarul vreunui apar, şi-l şi închipuie, amintindu-şi-l, pe acela pe care-l avusese la Toledo, şi se teme ca nu cumva, când i-o fi lumea mai dragă, să reapară în vreo satiră acel: „Dă-ncoace coada, Asturiene, Asturiene, dă încoace coada i”.

nuvela despre CELE DOUĂ FETE

La cinci leghe de oraşul Sevilla se află un sat pe nume

Castilblanco, şi, într-unul din multele hanuri ce sunt în ei» la ceasul când înnopta, intră un drumeţ pe un frumos căluşel străin; n-avea niciun slujitor şi, nemaiaşteptând să i se ţină căpăstrul, sări din şa cu mare siguranţă. Hangiul, care era om harnic şi grijuliu, dădu fuga, dar nu fu destul de iute, încât drumeţul să nu apuce a se şi aşeza pe o bancă de piatră ce se găsea în portal, descheindu-şi în mare grabă nasturii de la piept, după care îşi dădu drumul să cadă cu braţele în lături, cu semne vădite că stătea să leşine.

Hangiţa, miloasă din fire, se apropie de el şi, stropindu-i faţa cu apă, îl făcu să-şi vină în fire, iar el, lăsând să se vadă cât îi părea de rău că fusese văzut astfel, se încheie la loc şi. ceru să i se dea îndată o odaie unde să se odihnească şi, dacă era cu putinţă, să fie singur.

Hangiţa îi spuse că în toată casa nu era decât una, şi aceea cu două paturi, şi că era neapărat nevoie ca, dacă mai venea vreun oaspete, să-l aşeze în celălalt.

La care drumeţul răspunse că avea să plătească amândouă paturile, vine, nu vine alt oaspete, şi, scoţând un scud de aur. i-l dădu hangiţei, cu condiţia să nu dea

nimănui patul cel gol.

Hangiţa nu fu nemulţumită de plată, ba chiar se legă să-i facă pe plac, de-ar fi fost să vină însuşi Decanul Sevillei în noaptea aceea la ea în han. Îl întrebă dacă vrea să cineze, şi el răspunse că nu, nu voia decât un singur lucru, să aibă cineva mare grijă de căluşelul său. Ceru cheia odăii şi, luând cu sine nişte pungi mari de piele, intră şi încuie uşa cu cheia, ba chiar – după cum li se păru mai apoi – o propti cu două scaune.

Nici nu se încuiase bine, că se şi adunară la sfat hangiul şi hangiţa, argatul care împărţea orzul şi încă doi vecini, picaţi din întâmplare acolo, şi toţi tăifăsuiră despre marea frumuseţe şi chipeşia noului oaspete, trăgând încheierea că nu mai văzuseră niciodată asemenea mândreţe. Îi cumpăniră vârsta şi se hotărâră să-i dea între şaisprezece şi şaptesprezece ani. Se tot frământară, că-i aşa, că-i pe dincolo – cum se zice –, care să fi fost pricina leşinului ce-l apucase, dar cum n-o dibuiră, rămaseră să se minuneze de mândreţea lui.

Vecinii plecară la casele lor, hangiul să-i dea nutreţ căluşelului, iar hangiţa să gătească ceva pentru cină, ca să aibă dacă mai veneau şi alţi oaspeţi; şi nu trecu mult, că intră altul doar cu puţin mai în vârstă decât cel dintâi şi nu mai puţin chipeş, iar hangiţa, de îndată ce-l văzu, şi zise:

— Doamne Sfinte, ce-i asta? Astă seară vin oare îngeri să poposească în casa mea?

— De ce spui asta. doamnă hangiţă? – zise cavalerul.

— Ia, nimica, domnule – răspunse gazda –, zic doar că domnia ta să nu mai descaleci, pentru că n-am să-ţi dau pat, căci pe cele două câte aveam Le-a luat un cavaler care stă în odaia aceea şi mi le-a plătit pe-amândouă, deşi n-avea nevoie decât de unul singur, pentru ca nimeni să nu-i mai intre-n odaie, şi se vede treaba că-i place singurătatea; şi zău, pa sufletul meu. eu una nu ştiu de ce oare, că n-are nici faţă, nici purtare de ascuns, ci ca să-l vadă toată lumea şi să-l binecuvânteze.

— Chiar atât de frumos e, doamnă hangiţă? – i-o întoarse cavalerul.

— Cum dacă e frumos? – zise ea –, foc de frumos, nu alta!

— Ia ţine, băiete – zise atunci cavalerul – chiar de-o fi să dorm pe „jos, trebuie să-l văd pe un bărbat atât de lăudat –, şi. Întinzându-i scara unui ca târgiu care-l însoţea, descălecă şi ceru să i se aducă îndată cina, şi aşa se făcu, iar apoi. În vreme ce mânca, intră un alguazil din sat – cum se întâmplă de obicei în aşezările mici – şi se aşează la taclale cu cavalerul, în timp ce acest a-şi lua cina.

şi nu scăpă prilejul ca, între două vorbe, să dea pe gât trei păhărele de vin şi să roadă un piept şi un copan de potârniche pe care i le oferi cavalerul, iar alguazilul îşi plăti totul întrebându-l noutăţi de pe la curte, şi de la războaiele din Flandra, şi despre descreşterea Turcului, neuitând de întâmplările Transilvanului Jft2, aibă-l Dumnezeu în paza lui.

Cavalerul mânca şi tăcea, pentru că nu venea dintr-un loc de unde să-i poată răspunde mulţumitor la întrebări, între timp, isprăvise şi hangiul să vadă de căluşel şi se aşează ca să facă mâna a treia la taifas şi ca să încerce şi el însuşi din vinul lui nu mai puţine sorbituri decât alguazilul şi, la fiecare sorbitură dată de duşcă, îşi răsucea capul şi şi-l prăvălea pe umărul stâng, şi lăuda vinul, ridicându-l în slava cerului, deşi mult nu-ndrăznea să-l lase acolo de frică să nu tragă niscai apă.

Dintr-una într-alta, se întoarseră la elogiile aduse oaspetelui zăvorât, şi lungiră vorba despre leşinul lui şi despre încuiatul cu cheia, şi că nu voise a mânca nimic la cină. Lăudară măreţia pungilor şi bunătatea căluşelului şi-a hainelor de drum arătoase pe care le purta. Totul ar fi cerut să nu fi plecat la drum fără un slujitor care să-l ajute. Toate proslăvirile acestea îi aprinseră şi mai mult dorinţa de a-l vedea, şi-l rugă pe hangiu să facă ce-o şti ca să intre şi el să doarmă în celălalt pat, căci i-ar. da un scud de aur. Şi cu toate că lăcomia de bani îl înduplecă până la urmă pe hangiu să-l primească, văzu că e cu neputinţă, din pricină că acela se încuiase pe dinăuntru şi el nu îndrăznea să-l trezească pe cel ce dormea, după ce că-i şi plătise

amândouă paturile.

Toată treaba însă o înlesni alguazilul. zicând:

— Uite ce s-ar putea face: eu am să bat la uşă, zicând că sunt justiţia şi că, din ordinul domnului alcade, îl aduc pe cavalerul acesta ca să fie găzduit aici în han şi că, negăsindu-se alt pat, e poruncă să i-l dea pe ăla, la care hangiul cată să răspundă că i se face o nedreptate, fiindcă patul-a şi fost închiriat şi nu-i drept să-i fie luat celui ce l-a plătit. Cu asta, hangiul are să iasă basma curată, şi domnia ta ai să-ţi faci cheful.

Tuturor a li se păru bun planul alguazilului şi drept mulţumită curiosul îi dădu patru reali. Îl puseră numaidecât în faptă şi, pe scurt, arătându-se foarte supărat, întâiul oaspete deschise justiţiei, iar al doilea, cerându-i iertare pentru ofensa pe care, pare-se, i-o adusese, merse de se culcă în patul neocupat; celălalt însă nu scoase niciun cuvânt de răspuns şi, cu atât mai puţin, nu îngădui să fie văzut la chip. pentru că nici nu deschise bine, că se şi dusese în patul lui şi, întorcându-se cu faţa la perete, ca să nu trebuiască a răspunde, se prefăcu că doarme. Celălalt stă culcă, nădăjduind să-şi astâmpere curiozitatea dimineaţa, când aveau să se scoale.

Erau nopţile cele lâncede şi lungi de decembrie, iar frigul şi osteneala drumului te sileau să le petreci pe cât se putea în odihnă; dar cum întâiul oaspete nu avea parte de ea, niţel după miezul nopţii prinse a suspina cu atâta amărăciune. Încât părea că, la fiecare suspin, sufletul stătea să-şi ia rămas bun de la dânsul, şi aşa s-a făcut că, deşi al doilea dormea, fu nevoit să se deştepte în zvonul jeluitor al celui iese plângea. Şi, uluit de hohotele de plâns ce însoţeau suspinurile, porni să asculte cu luare-aminte spusele murmurate, pare-se, de celălalt în sinea lui. Încăperea era întunecată şi paturile bine depărtate unul de altul, ceea ce nu-l împiedică să audă, printre altele, vorbele acestea, pe care, cu glasul slăbit şi, şovăielnic, le rostea îndureratul oaspete dintâi:

— Vai, nenorocita de mine! încotro mă poartă puterea de nebiruit a ursitei mele? Pe ce drum sunt sau ce ieşire

sper să aflu din încâlcitul labirint unde mă găsesc? Vai, ani puţini şi neînvăţaţi, neînstare de chibzuinţă şi sfat bun! Ce sfârşit va avea oare această neştiută pribegie a mea? Vai, onoare dispreţuită! Vai. dragoste ce n-ai parte de recunoştinţă! Vai, respect al unor părinţi şi rude cu nume bun călcat acum în picioarel şi vai mie, o dată şi de mii de ori. că m-am lăsat cu atâta uşurătate dusă de dorinţele mele! O, vorbe prefăcute, ce m-aţi silit atât de aievea să vă răspund cu fapte! Dar de cine mă plâng oare, sărmana de mine? Nu eu însămi am vrut să mă amăgesc? Nu eu însămi am înşfăcat cu mâinile mele cuţitul cu care mi-am retezat şi pus la pământ reputaţia odată cu încrederea pe care bătrânii mei părinţi o aveau în virtutea mea? O, perfidiile Marco Antonio! Cum e oare cu putinţă ca-n vorbele dulci pe care mi le spuneai să se amestece fierea necuviânţei şi dispreţului tău? Unde eşti, ingratule? Unde-ai fugit, nerecunoscătorule? Răspunde-mi, că doar îţi vorbesc; aşteaptă-mă, că vin după tine; susţine-mă, că mă părăsesc puterile; plăteşte-mi, că-mi eşti dator; ajută-mă, că-n atâtea chipuri te-am îndatorat faţă de mine.

Tăcu după ce spuse acestea, dând dovadă prin vaiete şi suspinuri că ochii nu-i conteneau a vărsa lacrimi duioase. Al doilea oaspete ascultă totul într-o tăcere netulburată, deducând, din vorbele pe care le auzise, că, fără nicio umbră de îndoială, cea care se plângea era femeie, împrejurare ce-i înteţi şi mai mult dorinţa de-a o cunoaşte, şi de multe ori se hotărî să se ducă la patul celei pe care G credea femeie, şi ar fi făcut-o, dacă n-ar fi auzit-o chiar atunci că se scoală şi, după ce deschise uşa de la odaie, îi strigă hangiului să-i pună şaua pe-căluşel, că vrea să plece.

La care. după ce se lăsă chemat o bună bucată de timp, hangiul îi spuse drept răspuns să se potolească, fiindcă nu trecuse nici de miezul nopţii, şi bezna era atât de mare, că ar fi fost o nesăbuinţă s-o pornească la drum.

Cu asta se linişti, şi, închizând uşa la loc, se azvârli deodată în pat, scoţând un suspin vijelios.

Celui ce asculta i se păru că ar fi fost nimerit să-i

vorbească şi să-i ofere sprijin din partea-i, atâta cât se putea, ca s-o îndatoreze astfel a se da în vileag şi a-i povesti istoria sa jalnică, aşa că-i spuse:

— Desigur, domnule gentilom, dacă suspinurile pe care le-ai scos şi Vorbele pe care le-ai rostit nu m-ar fi-ridemnat să mă-nduioşez ele suferinţa de care te plângi, aş zice că sunt lipsit de simţire firească sau că inima îmi e de piatră şi pieptul de bronz tare; iar dacă mila ce ţi-o port ca şi gândul ce mi-a încolţit de a-mi da şi viaţa spre a-ţi găsi leacul – presupunând că suferinţa domniei tale are unul – merită o anumită cur tenie ca răsplată, rogu-te să mi-o arăţi, dezvăluindu – mi, fără să-mi ascunzi nimic, pricina durerii domniei tale.

— Dacă ea nu m-ar fi făcut să-mi ies din minţi – răspunse cel ce ge tânguia –, ar fi trebuit neapărat să-mi amintesc că nu sunt singur în odaie şi atunci mi-a? îi strunit mai bine limba şi rpi-aş fi oprit suspinurile, dar ca pe.

Heapsă că mi-a lipsit ţinerea de minte într-o împrejurare când era atât de însemnat s-o am întreagă, vreau să fac ceea ce-mi ceri, pentru că, reîmprospătându-mi istoria amară a nefericirilor mele, s-ar putea ca noua mâhnire să mă dea gata. Dar dacă vrei să fac ceea ce-mi ceri, cată să-mi făgăduieşti. pe credinţa arătată prin poftirea pe care mi-ai făcut-o, ca şi pe ceea ce eşti domnia ta – căci, după cum arăţi în vorbele domniei tale, făgăduieşti mult –, ca orice ai auzi de la mine în cele ce-ţi voi spune, să nu te clinteşti sub niciun cuvânt din patul dumitale, nici să nu vii într-al meu şi nici să nu mă întrebi mai multe decât aş vrea eu să-ţi spun, căci de vei face altminteri, chiar în clipa când te voi auzi mişcându-te, îmi voi străpunge pieptul eu o sabie pe care-o ţin la căpătâi.

Celălalt – care ar fi promis şi-o mie de lucruri cu neputinţă de săvârşit numai ca să afle ceea ce dorea atât de mult – îi răspunse că nu se va abate nici cu o iotă da la cele cerute, întărindu-i-o cu mii de jurăminte.

— Cu această chezăşie, aşadar – zise cel dintâi –, am să fac ceea ce până. acuma n-am mai făcut, şi anume să

dau cuiva seama despre viaţa mea, aşa că ascultă:

Cată să ştii, domnule, că eu, care-am intrat în hanul acesta – după cum ţi s-a spus, fără îndoială – în haine bărbăteşti, sunt o nefericită fată, sau cel puţin aşa am fost până acum opt zile, când am încetat să fiu din neprevedere şi nebunie şi pentru că am dat crezare unor vorbe răsucite şi sulemenite ale unui bărbat perfid. Numele meu e Teodosia, patria mea e un târg însemnat de aici, din Andaluzia, al cărui nume îl trec sub tăcere, pentru că pe domnia ta nu te interesează să-l ştii atâta cât mă interesează pe mine să-l tăinuiesc, părinţii mei sunt nobili şi bogaţi peste mijlocie, şi ei au avut un fiu şi o fiică: el spre tihna şi onoarea lor, iar ea, dimpotrivă; pe el l-au trimis să studieze la Salamanca; pe mine mă ţineau acasă, unde mă creşteau în reculegerea şi fereala cerute de virtutea şi nobleţea lor, iar eu, fără nicio părere de rău, le-am fost totdeauna supusă, potrivindu-mi voinţa după a lor, fără nicio abatere, până când puţinul meu noroc sau multa-mi nesăbuinţă mi-a scos în faţa ochilor pe feciorul unui vecin de-al nostru, mai bogat decât părinţii mei şi la fel de nobil ca şi dânşii.

Când l-am privit întâia oară, n-am simţit nimic altceva decât un simţământ plăcut că-l văzusem, şi nu era de mirare, pentru că mândreţea, eleganţa, chipul şi manierele lui erau dintre cele lăudate şi preţuite de lume, împreună cu rara-i înţelepciune şi curtenie. La ce-mi slujeşte să-mi laud însă vrăjmaşul sau să lungesc cu vorbe întâmplarea mea atât de nefericită sau, mai bine zis, începutul nebuniei mele? Zic, în sfârşit, că el m-a văzut o dată şi de multe ori de la o fereastră peste drum de una de a mea; de acolo – după cum mi s-a părut mie – mi-a trimis sufletu-i prin ochi, iar ai mei, cu alt soi de mulţumire decât cea dintâi, s-au dedulcit să-l privească şi chiar m-au silit să cred că erau adevăruri curate tot ce citeam în gesturile şi pe chipul său. Văzul a mijlocit şi înlesnit graiul, graiul spovedirea dorinţei lui, dorinţa lui aprinderea dorinţei mele şi încrederea într-a lui.

S-au adăugat la toate astea făgăduielile, jurămintele,

lacrimile, suspinurile şi tot ceea ce, după mine, poate face un îndrăgostit statornic ca să-şi facă înţelese neştirbirea simţământului şi statornicia inimii, iar pentru mine, nefericita de mine, care nu mă mai văzusem nicicând în asemenea împrejurări şi întâmplări, fiecare cuvânt era o salvă de artilerie ce dărâma încă o parte din fortăreaţa onoarei mele; fiecare lacrimă era un foc în care mi se mistuia curăţia; fiecare suspin un vânt năprasnic ce înteţea pojarul, în aşa fel, încât făcu până la urmă scrum virtutea ce până atunci nici nu fusese atinsă; şi, în cele din urmă, cu făgăduiala că-mi va fi soţ, în pofida părinţilor lui, care-l păstrau pentru alta, mi-am dat la pământ însingurarea mea, şi, fără să ştvu cum, m-am încredinţat puterii lui, fără ştirea părinţilor mei, fără alt martor al smintelii – mele decât un paj al lui Marco Antonio – căci aşa-l cheamă pe zădărâtorul tihnei mele –, şi cum mi-a pus stăpânire pe ceea ce a râvnit, după două zile s-a şi făcut nevăzut din târg, fără ca părinţii lui sau altcineva să poată să spună sau să-şi închipuie unde plecase.

Cum am rămas eu, s-o spună cine are putere s-o spună, că eu nu ştiu şi n-am ştiut altcum decât s-o simt. Mi-am pedepsit părul, ca şi cum el ar fi purtat vina greşelii mele; mi-am martirizat chipul, întrucât mi se părea că el îmi prilejuise pe de-a-ntregul nenorocirea; mi-am blestemat soarta; mi-am învinovăţit hotărârea pripită; am vărsat multe şi nesi arşite lacrimi; m-am văzut aproape înecată în ele şi în suspinurile ce-mi ieşeau din pieptul sfâşiat de durere. În tăcere m-am jeluit cerului; am colindat cu închipuirea ca să văd de nu descopăr cumva un drum sau o cale de scăpare, iar cea pe care am găsit-o a fost să mă-mbrac în haine bărbăteşti, şi să fug clin casa părinţilor mei, şi s-o pornesc în căutarea acestui al doilea Enea amăgitor, acestui crud şi perfid Bireno acestui prădător al gândurilor bune şi-al speranţelor mele legiuite şi bine întemeiate; aşa că fără să mă mai întind la vorbă, prilejul făcându-mi plocon nişte haine de călătorie de-ale fratelui meu şi un căluşel de-al tatii, l-am înşeuat eu însămi şi, într-o noapte întunecoasă deţot, am plecat de-acasă cu

gândul să mă duc la Salamanca, unde, după cum ziceau unii mai apoi, se credea că s-ar fi putut duce Marco Antonio, pentru că şi el e student şi coleg cu fratele meu, despre care ţi-am vorbit. N-am uitat nici să scot o sumă de bani în aur, pentru tot ce mi s-ar putea întâmpla în călătoria aceea negândită. Şi ceea ce mă chinuieşte cel mai rău e gândul că părinţii mei au să pornească pe urmele mele şi-au să mă găsească după semnele hainelor şi căluşelului cu care am plecat; şi dacă nu m-aş teme de asta, mă tem de fratele meu, «care e la Salamanca, şi dinspre partea, căruia, dacă mă va recunoaşte, e lesne de înţeles în ce primejdie îmi voi vedea pusă viaţa, fiindcă chiar de-şi va pleca urechea la dezvinovăţirile mele, cel mai mic punct al onoarei lui le întrece pe toate câte i le-aş putea da eu.

Cu toate astea, hotărârea mea de căpetenie este să-l caut, fie şi cu preţul vieţii, pe neomenosul meu de soţ, căci nu poate tăgădui că-mi este dacă nu vrea să-l dea de ruşine sculele pe care le-a lăsat în mâinile mele, şi anume un inel cu diamante şi cu o inscripţie ce glăsuieşte: „Marco Antonio e soţul Teodosiei”. Dacă-l găsesc, am să aflu eu de la el ce l-a făcut să mă părăsească atât de iute şi, pe scurt, îl voi sili să-şi ţină cuvântul şi credinţa făgăduită, ori de nu, am să-i iau viaţa, dovedindu-mă la fel de iute la răzbunare, pe cât de uşuratică am fost când l-am lăsat să mă păngărească, fiindcă nobleţea sângelui pe care mi l-au dat părinţii mei trezeşte în mine un curaj ce-mi făgăduieşte fie leacul, fie răzbunarea ofensei mele. Asta e, domnise cavaler, istoria cea „adevărată şi nefericită pe care doreai s-o afli, şi ea îmi aduce destulă dezvinovăţire pentru oftaturile şi vorbele ce te-au trezit din somn. Ce te rog şi te implor e că, dacă leac nu-mi poţi da, să-mi dai măcar un sfat ca să mă pot feri de primejdiile ce-mi stau în cale, şi să-mi domolesc frica de a fi găsită, şi să-mi înlesnesc aflarea mijlocului prin care să-mi ating ţelul pe care-l doresc şi de care am atâta nevoie.

Cel ce ascultase istoria îndrăgostitei Teodosia rămase fără a scoate o vorbă un lung răstimp, ba chiar atât de

lung, încât pe dânsa o bătu gândul că adormise şi n-auzise nimic din ce-i spusese dânsa, şi, ca să se încredinţeze de bănuiala ei, îi spuse:

— Dormi, domnule? Şi nici n-ar fi rău să dormi, pentru că pătimaşul ce-şi povesteşte nefericirile cuiva care nu le simte este firesc să nască-n cei ce i le-ascultă mai degrabă somn decât milă.

— Nu dorm, – răspunse cavalerul –, ba chiar sunt atât de treaz şi mă mâhneşte atât de tare nenorocirea domniei tale, încât nu ştiu de n-aş putea. spune că mă apasă şi mă doare la fel ca şi pe domnia ta, şi din pricina asta sfatul ce mi-l ceri nu se va mărgini la un sfat, ci va fi ajutor dat din toate puterile mele, căci deşi în felul cum mi-ai povestit păţania domniei tale s-a vădit rara înţelegere cu care eşti înzestrată, şi că, aşa stând lucrurile, trebuie să te fi amăgit mai degrabă voinţa domniei tale îngenuncheată decât stăruinţele lui Marco Antonio, vreau totuşi să cred că scuza greşelii îţi sunt anii domniei tale cei puţini, în care nu era cu putinţă să încapă experienţa multelor amăgiri ale bărbaţilor. Liniştеşte-te, doamnă, şi dormi – dacă poţi – puţinul cât va mai fi rămas din noapte, şi, când se va lumina de-ziuă, vom ţine sfat amândoi şi vom vedea pe ce cale ţi se va putea găsi leacul.

Teodosia îi mulţumi cum se pricepu mai bine şi sectrădui să se odihnească un pic, ca să-l lase şi pe cavaler să doarmă; acestuia însă nu-i fu cu putinţă să se liniştească nicio clipă, ci prinse a se zvârcoli în pat şi-a ofta atât de puternic, încât Teodosia nu putu să nu-l întrebe ce-l frământa, întrucât, dacă era vreo patimă la care să-i poată găsi ea leacul, ar „fi făcut-o cu aceeaşi bunăvoinţă cu care şi el îi sărise-n ajutor.

La. acestea, cavalerul răspunse:

— Deşi dumneata, doamnă, eşti pricina neliniştii ce ţi-ai dat seama că m-a cuprins, nu domnia ta îi poţi găsi leacul, că de-ai putea-o, nu m-ar mai încerca nicio suferinţă.

Teodosia nu izbuti să priceapă unde voiau să bată vorbele acelea atât de nelămurite; bănui însă. că-l chinuia

vreo patimă amoroasă, ba chiar se gândi că ea însăşi i-ar fi pricina, şi pe drept cuvânt putea bănui şi se putea gândi la aşa ceva, deoarece înlesnirea odăii, singurătatea şi întunericul ca şi ştiinţa că e femeie n-ar fi fost de mirare să fi deşteptat într-însul vreun gând rău, aşa că, apucând-o frica, se îmbrăcă în mare zor şi-n deplină tăcere şi se încinse cu sabia şi pumnalul, şi astfel, şezând în pat în capul oaselor, rămase în aşteptarea zilei, care peste puţin timp dădu semn că venise cu lumina ce se strecura prin multele deschideri şi crăpături pe care le au odăile hanurilor şi n. ţesurilor. Şi aidoma Teodosiei făcuse şi cavalerul „care, de cum zări încăperea înstelată de lumina zilei, se şi sculă din pat, zicând:

— Scoală-te, doamnă Teodosia, căci vreau să te însoţesc în călătoria aceasta şi să nu mă dezlipesc de domnia ta până când nu ţi-l vei aduce alături ca soţ legiuit pe Marco Antonio sau până când ori el, ori eu ne vom pierde viaţa, şi într-aceasta vedea-vei îndatorarea şi voinţa de a-ţi sluji la care m-a adus nenorocirea domniei tale.

Şi zicând acestea, deschise ferestrele şi uşile încăperii.

Teodosia era dornică să vadă lumina pentru ca, odată cu ea, să vadă ce boi şi ce înfăţişare avea acela cu care stătuse de vorbă toată noaptea, dar când îl privi şi-l cunoscu, ar fi vrut să nu se mai fi făcut niciodată ziuă, ci să i se fi închis ochii, acolo, într-o noapte veşnică, pentru că nici nu întorsese bine cavalerul ochii ca s-o privească – întrucât şi el era dornic s-o vadă –, şi ea îşi dădu seama că era fratele ei, de care se temea atât de tare, şi la vederea lui aproape şi-o pierdu pe-a sa, şi rămase încremenită şi mută, şi cu obrajii goliţi de sânge. Scoţând însă din spaimă curaj şi din primejdie cuminţenie, duse mâna la pumnal, îl apucă de vârf şi merse de căzu în genunchi în faţa fratelui său, zicând; cu glas tulburat şi temător:

— Ia, domnule şi iubite frate al meu, şi pedepseşte cu fierul acesta fiara greşelii pe care-am făptuit-o, împăcându-ţi mânia, căci, la o vină atât de mare ca a mea, nu-i bine să m-ajute nicio îndurare; îmi mărturisesc păcatul şi nu vreau

ca pocăinţa să-mi slujească drept dezvinovăţire; te Implor numai ca pedeapsa să fie astfel, încât să-mi ia doar viaţa, nu şi onoarea, căci deşi eu însămi mi-am primejduit-o în chip atât de vădit, fugind din casa părinţilor mei, îmi va rămâne totuşi neîntinată în ochii lumii, dacă pedeapsa ce-mi vei da va fi tainică.

Fratele ei o privea şi cu toate că destrăbălarea sfruntarii ei îl îndemna la răzbunare, cuvintele atât de duioase şi de pătrunzătoare cu care-şi mărturisea păcatul îi îmblânziră în atare măsură inima, încât, cu chip binevoitor şi *cu* înfăţişare paşnică, o ridică de jos şi-o mângâiecum putu şi se pricepu mai bine, spunându-i, printre altele, că, negăsind pedeapsă pe potriva nebuniei sale, o amâna până una-alta; şi atât din pricina asta cât şi fiindcă i se părea că soarta nu-i închisese de tot porţile leacului, voia mai întâi să-l caute pe toate căile cu putinţă, şi nu să se răzbune pentru ofensa care, datorită marii ei uşurătăţi, se răsfrângea şi asupra lui.

Cu aceste vorbe, Teodosia îşi adună iarăşi minţile risipite, obrazul i se îmbujoră iarăşi şi-i prinseră iar viaţă nădejdile aproape moarte.

Don Rafael – căci aşa-l chema pe fratele ei – nu vru să mai discute despre păţania ei; îi spuse doar să-şi schimbe numele din Teodosia în Teodoro şi să se întoarcă la Salamanca amândoi, ca să-l caute pe Marco Antonio, deşi el nu credea că putea fi acolo, deoarece, fiindu-i coleg, i-ar fi spus tărăşenia, cu toate, că la fel de bine s-ar fi putut ca ofensa ce i-o adusese să-l fi amuţit şi să-i fi tăiat pofta de a mai da ochi cu dânsul.

Proaspătul Teodoro se supuse voinţei fratelui său. Atunci intră hangiul şi-i cerură să le-aducă ceva de mâncare, pentru că voiau să plece numaidecât.

În vreme ce catârgiul punea şaua şi le venea micu'! dejun, intră în han un hidalg îmbrăcat de drum, pe care don Rafael îl recunoscu numaidecât. Îl cunoştea şi Teodoro, *ti* (Care nu cuteză a ieşi din odaie, ca să nu fie văzut. Cei – doi se îmbrăţişară, iar don Rafael îl întrebă pe noul venit ce mai era pe 3 a ei prin târg.

La care acesta răspunse că venea din Puerto de Santa Maria, unde lăsase patru galere gata de plecare spre Neapole, şi că pe una din ele îl văzuse îmbarcat pe Marco Antonio Adorno, fiul lui don Leonardo Adorno, veste ce-i bucură „pe don Rafael, părându-i-se că aflarea în chip atât de neaşteptat a unor veşti despre ceea ce-l interesa atât de mult era semn e; a întâmplarea lor avea să se termine cu bine. Ï1 rugă pe prietenul său să schimbe catârul cu care venise cu căluşelul tatălui său, pe care-l cunoştea foarte bine, nespunându-i că venea, ci că se ducea la Salamanca, şi că nu voia să plece la drum atât de lung cu un căluşel atât de bun.

Celălalt, binecrescut şi prietenos, primi să facă schimbul, însărcinându-se să-i dea căluşelul tatălui său. Luară micul dejun împreună, iar Teodoro de unul singur, şi, când veni clipa despărţirii, prietenul o apucă pe drumul spre Cazalla, unde avea o moşie bogată. Don Rafael nu plecă cu dânsul, deoarece, ca să scape, îi spuse că era nevoit să se întoarcă chiar în ziua aceeală Sevilla; aşa că, de îndată ce-l văzu plecat, dobitoacele fiind pregătite, socoteala făcută şi hangiul plătit, spuseră „rămâneţi cu Dumnezeu” şi plecară de 3 a han, lăsându-i pe toţi cei ce rămâneau acolo uimiţi de frumuseţea şi înfăţişarea lor mândră, căci don Rafael, ca bărbat, nu era mai prejos în farmec, mândreţe şi găteală decât sora sa în frumuseţe şi nuri. Apoi, după ce plecară, îi povesti don Rafael surorii sale veştile ce-i fuseseră date despre Marco Antonio şi-i spuse că el era de părere s-o pornească, dând cât mai mare zor cu putinţă, către Barcelona, unde de obicei poposesc câteva zile galerele ce trec în Italia sau vin în Spania, şi că, de nu vor fi sosit încă, le puteau aştepta, urmând ca acolo să-l găsească fără doar 3 poate pe Marco Antonio.

Sora lui îi spuse să facă aşa cum i se va fi părând mai bine, pentru că ea nu mai avea altă voinţă decât pe-a lui.

Don Rafael îi spuse catârgiului pe care-l luase cu dineul să aibă răbdare, pentru că trebuia să meargă ia Barcelona, încredinţându-l că-l va plăti întru deplina-i

mulţumire pe tot timpul cât urma a-l însoţi.

Catârgiul, care se număra printre cei mai hâtri din tagma sa şi care ştia că don Rafael era darnic, răspunse că-i gata să meargă cu dânsul şi să-l slujească şi până la capătul lumii”.

Don Rafael o întrebă pe sora sa câţi bani avea asupră-i. Ea – i răspunse că nu-i numărase şi că nu ştia decât că băgase de vreo şapte, opt ori mâna în sertarul mesei de scria a tatălui lor şi-o scosese plină de scuzi de aur, după spusele ei don Rafael închipuindu-şi că putea să tot aibă vreo cinci sute de scuzi, astfel încât cu ei şi cu alţi două sute pe care-i avea el. Împreună cu un lanţ de aur pe care-l purta, i se păru că nu sunt „chiar lipsiţi de mijloace, cu atât mai mult cu cât era încredinţat că aveau să-l găsească la Barcelona pe Marco Antonio.

Cu asta, întinseră pasul, nepierzând nicio zi de mers, şi, fără nicio neplăcere sau piedică, ajunseră la două leghe de un sat, aflat la rându-i la nouă leghe de Barcelona, şi care se numeşte Igualada. Apucaseră să afle pe drum că un cavaler ce. trecea ca ambasador la Roma, era la Barcelona şi aştepta galerele, care încă nu sosiseră, veste ce-i mulţumi tare mult. Bucuroşi, merseră până în buza unei pădurici ce se nălţa în calea lor, de unde văzură ieşind în fuga mare un om ce tot privea îndărăt, parcă înfricoşat.

Don Rafael îi tăie drumul, spunându-i:

— De ce fugi, om bun? Sau ce ţi s-a întâmplat, de te face să pari atât de uşure, dând semne atât de vădite de frică?

— Nu-i oare firesc să fug mâncând pământul şi să fiu înfricoşat – răspunse omul – dacă am scăpat ca prin minune de-o ceată de tâlhari rămaşi acolo-n pădure?

— Rău – grăi catârgiul –, rău, să mă bată Dumnezeu. Tâlhăraşi la ceasurile astea? Pe crucea mea, o să ne facă praftură!

— Nu te frământa. frate – i-o întoarse cel din pădure –, tâlharii şi-au şi luat tălpăşiţa şi-au lăsat legaţi de copacii din pădurea asta mai bine de treizeci de călători, lăsându-i în cămaşă; pe unul singur l-au lăsat slobod, ca să-i dezlege

pe ceilalţi, după ce vor fi trecut ei un munticel pe care i l-au dat ca semn.

— Dacă aşa-i vorba – zise Chelbete 29/1 – că aşa-i chema pe catârgiu –, putem trece fără teamă, fiindcă tâiρ ţării câteva zile nu se mai întorc la locul unde-au dat Io –, vitura, şi vă pot încredinţa că aşa este, ca unul care am căzut de două ori în mâinile lor şi le cunosc legea şi obiceiurile ca pe buzunarul meu.

— Aşa e – zise omul, şi auzind asta, don Rafael hotărî să-şi vadă de drum, şi nu merseră mult, că dădură de cei legaţi, ai căror număr trecea de patruzeci şi pe care omul lăsat slobod începuse a-i şi dezlega.

Era un spectacol ciudat să-i vezi, pe unii goi puşcă, pe alţii îmbrăcaţi cu straiele zdrenţăroase ale tâlharilor; pe unii plângând că fuseseră jefuiţi, pe alţii râzând la vederea îmbrăcăminţii caraghioase a celorlalţi; acesta înşira de-a fir a păr ce-i luaseră; acela spunea că cel mai rău îi părea de o cutie cu agnuşi 295, adusă de la Roma, decât de alte nenumărate lucruri câte-i luaseră. În sfârşit, tot ce se petrecea acolo erau plânsete şi gemete ale sărmanilor prădaţi. Cei doi fraţi priveau totul, nu fără durere, dând mulţumită cerului că-i scăpase de o primejdie atât. de mare şi apropiată. Dar cel mai mult îi înduioşă, îndeosebi pe Teodoro, vederea unui băiat de vreo şaisprezece ani, legat de un tufan. doar cu cămaşa pe el şi nişte izmene de pânză, dar atât de frumos la chip, încât pe toţi îi silea şi-i îndemna să-l privească.

Teodoro descălecă şi se duse să-l dezlege, iar el îi mulţumi cu vorbe foarte alese pentru binefacere, şi, pentru ca aceasta să fie şi mai mare, Teodoro îl rugă pe Chelbete, catârgiul, să-i împrumute mantia, până când, în cea dintâi aşezare, aveau să-i cumpere alta acelui tânăr arătos. Chelbete i-o dădu, şi Teodoro îl acoperi cu ea pe băiat, întrebându-l de unde este, de unde vine şi încotro merge.

La toate acestea era de faţă şi don Rafael, iar băiatul răspunse că e din Andaluzia, şi dintr-un loc care, când îi auziră numele, văzură că nu era decât la două leghe depărtare de-al lor. Spuse că venea de la Sevilla şi că-şi

pusese-n gând să treacă în Italia şi să-şi încerce norocul în îndeletnicirea armelor, precum obişnuiau şi mulţi alţi spanioli, dar că i se închisese calea-n codru din pricina nefericitei întâlniri cu tâlharii, care-i luaseră o însemnată sumă de bani şi haine pe care nu le mai cumperi atât de bune cu trei sute de scuzi; dar şi aşa. tot avea de gând să-şi urmeze drumul, pentru că nu era el omul căruia să-l îngheţe focul dorinţei la cea dintâi neizbândă.

Vorbele frumoase ale băiatului, pe lângă faptul că, aşa cum auziseră, era din apropierea târgului lor, şi, pe deasupra, scrisoarea de recomandare pe care i-o dădea frumuseţea lui, îi îndemnară pe cei doi fraţi să-l ajute cum vor fi putut. Şi după ce le împărţiră celor care li se părură mai nevoiaşi ceva bani, îndeosebi călugărilor şi preoţilor, aceştia fiind mai bine de opt, îl puseră pe tânăr să încalece pe catârul lui Chelbete şi, fără a mai zăbovi, ajunseră în scurt timp la Igualada, unde aflară că galerele sosiseră în ajun la Barcelona, şi că peste două zile urmau să plece, dacă nu cumva nesiguranţa portului îi silea s-o pornească mai devreme. Aceste veşti îi făcură ca în zorii zilei următoare să se scoale înainte de răsăritul soarelui, deşi cei doi fraţi nu dormiseră toată noaptea aceea, având parte de mai mari temeri decât crezuseră, din pricină că, în vreme ce stăteau la masă, şi împreună cu ei şi tânărul pe care-l dezlegaseră, Teodoro îşi aţintise ochii cu cea mai mare stăruinţă asupra chipului său şi, privindu-l oarecum iscoditor, i se păruse că are urechile găurite, şi după asta, ca şi după căutătura lui sfioasă, bănuise că trebuie să fie femeie, iar acum dorea să isprăvească cina, ca să-şi adeverească singur bănuiala; iar în timpul cinei, don Rafael îl întrebase al cui fiu este, pentru că el îi cunoştea pe toţi nobilii din satul lui, dacă era vorba de satul pe care-l pomenise. La care tânărul răspunsese că e fiul lui don Enrique de Cardenas, cavaler bine cunoscut.

La aceasta, don Rafael spuse că-l cunoaşte bine pe don Enrique de Cardenas, dar ştia şi era sigur că nu are niciun copil şi că, dacă-i spusese astfel ca să nu-şi dezvăluiască părinţii, n-avea nicio însemnătate, căci n-avea

să-l mai întrebe niciodată.

— E adevărat – i-o întorsese băiatul – că don Enrique nu are copii, are însă un frate al lui, pe care-l cheamă don Sancho.

— Nici el – răspunse don Rafael – nu are feciori, ci o singură fiică, şi chiar se spune despre ea că e una dintre cele mai frumoase fecioare din câte sunt în Andaluzia; e drept, asta n-o ştiu decât după faimă, pentru că, oricât de des am fost în satul ei, pe ea n-am văzut-o niciodată.

— Tot ce spui, domnule, e ack vărr. t – răspunsese băiatul –, don Sancho n-are decât o fată, dar nu chiar atât de frumoasă pe cât i-a mers vorba; şi dacă eu am spus că sunt fiul lui don Enrique, am făcut-o, domnilor, ca să credeţi că sunt şi eu cineva, când de fapt nu sunt al lui, ci al unui majordom al lui don Sancho, aflat de mulţi ani în slujba sa, iar eu în casa lui m-am născut şi, datorită unei supărări ce i-am pricinuit-o tatălui meu, căruia i-am luat o sumă însemnată de bani, am vrut să mă duc în Italia, aşa cum v-am spus, şi să urmez drumul războiului, pe care ajung, după cum am văzut, să se ilustreze chiar şi cei de neam obscur.

Toate aceste – vorbe ca şi felul în care le spunea, Teodore le cântărea cu mare atenţie şi-şi întărea tot mai mult bănuiala.

Se isprăvi cina, se strânseră feţele de masă, şi-n vreme ce don Rafael se dezbrăca, Teodoro, după ce-i spusese ce bănuieli avea cu privire la băiat, se trase, cu îngăduinţa lui, la o parte cu băiatul, pe balconul de la o fereastră largă ce dădea în stradă, şi, stând amândoi rezemaţi de marginea lui, Teodoro începu să-i vorbească astfel băiatului:

— Aş vrea, domnule Francisco – căci aşa zisese că-l cheamă – să-ţi fi făcut atâta bine, încât să te silesc a nu-mi refuza un lucru pe care aş putea sau aş vrea să ţi-l cer, dar puţinul timp ce a trecut de când te cunosc nu mi-a dat prilejul s-o fac; s-ar putea ca în viitor să-ţi dai seama cât merită dorinţa mea; dacă pe cea de-acuma n-ai să vrei să mi-o împlineşti, asta nu mă va împiedica să fiu şi pe mai

departe sluga domniei tale, aşa cum sunt şi acum, înainte de-a ţi-o fi dezvăluit. Află că deşi am la fel de puţini ani ca şi ai domniei tale, am mai multă experienţă e treburilor lumii decât ar făgădui-o ei, deoarece tocmai cu ajutorul ei am ajuns să bănuiesc că domnia ta nu eşti bărbat, aşa cum te arată hainele, ci femeie, şi încă de neam, aşa cum o dă-n vileag frumuseţea domniei tale, şi poate şi la fel de nefericită cum dă de-nţeles schimbarea hainelor, fiindcă niciodată asemenea schimbări nu sunt pentru binele cui le face. Dacă bănuiala mea e întemeiată, spune-mi-o, pentru că-ţi jur pe cuvântul meu de cavaler, să te ajut şi să-ţi slujesc în tot ce-mi va fi cu putinţă. Că eşti femeie, nu mi-o poţi tăgădui, deoarece pe sfârcurile urechilor domniei tale adevărul acesta se vede limpede ca lumina zilei, şi te-ai dovedit neprevăzătoare că n-ai astupat şi ascuns găurile acelea cu niţică ceară trandafirie, căci s-ar fi putut întâmpla ca altcineva, la fel de curios ca şi mine, dar nu la fel de cinstit, să fi scos la lumină ceea ce domnia ta ai ştiut atât de rău să tăinuieşti. Zic să nu şovăi a-mi spune cine eşti şi să nu te-ndoieşti de ajutorul meu, cât despre secret, te asigur că-l voi păstra aşa cum ţi-e voia.

Băiatul asculta cu multă luare-aminte ceea ce-i spunea Teodoro şi, văzând că tăcuse, înainte de a-i răspunde ceva, îi apucă mâinile, le apropie de gură, i le sărută cu sila şi chiar i le scăldă într-o mare câtime de lacrimi, pe care le vărsa din ochii lui frumoşi, iar mâhnirea-i neobişnuită îi căşună şi lui Teodoro una aidoma, neputând a nu-i ţine tovărăşie la plâns – pornire firească şi înnăscută a femeilor de neam, să se înduioşeze de mâhnirile şi muncile aproapelui –, după ce însă anevoie îşi retrase mâinile de la gura băiatului, rămase atentă să vadă ce răspunde; iar el, scoţând un geamăt adânc, însoţit de multe suspinuri, zise’s

— Nu vreau şi nici nu pot tăgădui, domnule, că bănuiala domniei tale n-ar fi fost adevărată; da, sunt femeie, şi încă cea mai nefericită dintre cele aduse pe lume de femei; şi întrucât binele ce mi l-ai făcut şi făgăduielile ce mi le faci mă îndatorează a-ţi da ascultare în tot ce-mi

vei fi poruncind, ascultă, am să-ţi – spun cine sunt, dacă nu cumva te plictiseşte să auzi nenorocirile altuia.

— Fie să trăiesc mereu cu ele – îi întoarse vorbe Teodoro –, dacă plăcerea de-a le afla nu va putea fi întrecută de durerea de a şti că sunt ale domniei tale, căci ţi le şi simt de parcă ar fi ale mele.

Şi îmbrăţişându-l din nou şi făcându-i noi şi adevărate făgăduieli de ajutor, băiatul, mai liniştit oarecum, prinse a rosti vorbele acestea:

— În ce priveşte patria mea, am spus adevărul; în privinţa părinţilor, nu l-am spus, pentru că don Enrique nu-mi e părinte, ci unchi, tată fiindu-mi fratele lui, don Saneho, căci eu sunt fiica nefericită pe care fratele domniei tale spunea că o are don Saneho, atât de proslăvită ca frumuseţe, amăgire şi dezamăgire ce se pot vedea în lipsa mea de frumuseţe. Numele meu e Leocadia; prilejul cu cava mi-am schimbat hainele îl vei auzi acuma: la două leghe de satul meu e altul, unul dintre cele mai bogate şi mai nobile din Andaluzia, în care trăieşte un cavaler de neam mare, ce-şi trage obârşia din nobila şi vechea familie a Adornilor din Genova. Acesta are un băiat, care, dacă faima nu cumva se prea întrece cu laudele, ca în cazul meu, e dintre cei mai chipeşi bărbaţi ce pot fi închipuiţi. El, prin urmare, atât datorită vecinătăţii aşezărilor cât şi di η mare slăbiciune pentru îndeletnicirea vânătorii, asemenea tatălui meu, venea uneori la mine acasă, şi rămânea aici cinci, şase zile, pe care el şi tata le petreceau în întregime, ba chiar şi parte din nopţi, la câmp. De prilejul acesta s-a folosit soarta, sau dragostea, sau lipsa mea de prevedere, şi-a fost destul ca să mă prăbuşească din înaltul bunelor mele gânduri la josnicia stării în care mă văd. Căci tot privind, mai mult decât i-ar fi fost îngăduit unei fecioare prudente, mândreţea şi înţelepciunea lui Marco Antonio, şi cântărind vechimea neamului său şi mulţimea bunurilor aşa-zise ale sorţii pe care le avea tatăl lui, mi s-a părut că, dacă l-aş fi dobândit ca soţ, aş fi avut parte de tot norocul ce-ar fi putut încăpea în dorinţa-mi. Cu gândul acesta, am început a-l privi mai cu

dinadinsul şi se vede treaba că şi mai cu uitare de sine, deoarece el şi-a dat seama că-l privesc şi n-a vrut, sau nici nu i-a trebuit trădătorului, altă portiţă ca să intre în tainiţa pieptului meu şi să-mi jefuiască odoarele cele mai de preţ ale sufletului.

Dar nu ştiu ele ce m-apuc să-ţi istorisesc, domnule, punct cu punct, mărunţişurile dragostelor mele, de vreme ce au atât de puţină însemnătate pentru povestea mea, când mai bine e să-ţi spun fără ocoluri ce-a izbutit el, eu repetate stăruinţe, să obţină de la mine, şi anume că, după ce s-a legat pe credinţa şi cuvântul lui, prin mari şi, după mine, statornice şi creştineşti jurăminte, să-mi fie soţ, eu m-am supus întru totul voinţei sale; cum însă tot nu eram mulţumită de jurămintele şi vorbele lui, temându-mă să nu i le zboare vântul, l-am pus să le scrie pe un sinet, pe care el mi l-a dat semnat cu numele lui şi scris cu atâtea adeveriri şi împuterniciri, încât m-a mulţumit. Primind sinetul, ara rânduit ca într-o noapte să vină din satul lui într-al meu şi, peste zidurile unei grădini, să-mi intre în iatac, unde, fără nicio temere, putea culege fructul doar lui menit. A venit, în sfârşit, şi noaptea atât de dorită de mine…

Până aici, Teodoro păstrase tăcerea, cu sufletul spânzurat de vorbele Leocadiei, care, cu fiecare dintre ele, îi străpungea inima, îndeosebi când auzi numele lui Marco Antonio, şi văzu nemaipomenita frumuseţe a Leocadiei, şi-i cântări mărimea meritelor cu cea a neobişnuitei sale înţelepciuni pe care şi-o. arăta cu prisosinţă în felul cum îşi povestea istoria.

Când ajunse să zică însă: „A venit noaptea atât de dorită de mine…”, fu cât pe ce să-şi piardă cumpătul şi, neputând face altceva, îi fură vorba din gură, zicând:

— Ei, şi? Ce-a făcut când a venit noaptea asta preafericită? Ai avut oare norocul să intre? Te-ai bucurat de el? Şi-a adeverit încă o dată sinetul? A fost bucuros că a căpătat de la domnia ta ceea ce spui că-i aparţinea? A prins de veste tatăl domniei tale? Sau unde oare au dus începuturile acestea atât de cinstite şi de înţelepte?

— Au dus acolo – zise Leocadia – că m-au adus pe mine în halul în care mă vezi, pentru că eu de el nu m-am bucurat, nici. el de mine, şi nici n-a venit ia întâlnirea pomenită.

Teodosia răsuflă uşurată la vorbele acestea şi-şi cori minţile, care o părăseau încetul cu încetul. Îmboldite şi încolţite de ciuma turbată a geloziei, care, cu toată iuţeala, îi pătrundea prin oase şi prin măduvă ca să-i pună deplină stăpânire pe răbdare, numai că nu şi-o lăsă chiar atât de slobodă, încât să nu asculte mai departe, cu inima sărită, ceea ce Leocadia urmă a spune, zicând:

— Nu numai că n-a venit, dar după opt zile am aflat, ca pe o veste sigură, că fugise din târgul lui şi-o luase din casa părinţilor ei şi pe-o fată de prin partea locului, fiica unui cavaler nobil, pe nume Teodosia, fecioară de o desăvârşită frumuseţe şi de o rară cuminţenie, şi, fiind părinţii ei atât de nobili, a ajuns şi la mine-n sat vestea răpirii ei şi-apoi şi la urechile mele, odată cu ea ajungându-mă şi îngheţata şi temuta lance a geloziei, care mi-a străpuns inima şi mi-a dat foc sufletului, astfel încât într-însul mi s-a făcut scrum onoarea şi mi s-a mistuit reputaţia, mi-a secat răbdarea şi mi s-a isprăvit înţelepciunea. Vai, nenorocita de mine, numaidecât mi-a apărut în închipuire Teodosia. mai frumoasă decât soarele şi mai înţeleaptă decât înţelepciunea însăşi şi, mai cu seamă, mai norocoasă decât mine, cea lipsită de noroc; am citit apoi cuvintele sinetului, legăminte de neclintit şi valabile, ce nu puteau să nu respecte adevărul căruia îi dădeau glas; şi cu toate că nădejdea mi se agăţa de ele ca de un lucru sfânt, după ce mă gândeam apoi la tovărăşia nesigură în care se afla Marco Antonio, dădeam cu ele de pământ. Mi-am ponosit chipul, mi-am smuls părul, mi-am blestemat soarta, şi cel mai mult mă mâhnea că nu puteam face jertfele acestea la tot pasul, din pricina prezenţei ele neocolit a tatălui meu.

În sfârşit, ca să-mi termin jeluirea în voie sau, şi mai neîndoielnic, ca să-mi isprăvesc viaţa, m-am hotărât să plec din casa tatălui meu. Şi cum, când e vorba să pui în

faptă un gând rău, prilejul înlesneşte parcă şi netezeşte toate neajunsurile, fără a mă teme de vreunul, i-am furat unui paj de-al tatălui meu hainele, iar de la tatăl meu o mare sumă de bani, şi, înfăşurată într-o mantie neagră, am ieşit într-o noapte din casă, am mers câteva leghe pe jos şi-am ajuns într-un târg pe nume Osuna şi, făcând rost de un car, peste două zile am intrat în Sevilla, dobândind astfel toată siguranţa cu putinţă de a nu fi găsită, chiar de-aş fi fost căutată. Acolo mi-am cumpărat alte haine şi un c-atâr şi, cu nişte cavaleri ce se grăbeau să ajungă la Barcelona ca să nu piardă înlesnirea unor galere ce treceau în Italia, am mers până ieri, când mi s-a întâmplat, după cum bine ştiţi, năpasta cu tâlharii. care mi-au furat tot ce-aveam şi, printre altele, şi giuvaerul ce-mi hrănea sănătatea şi-mi alina povara muncilor, şi anume sinetul lui Marco Antonio, căci aveam de gând să mă duc cu el în Italia şi, după ce-l voi fi găsit pe Marco Antonio, să i-l pun sub ochi ca pe un martor al puţinei lui credinţe şi ca zălog, în ce mă priveşte, al marii mele statornicii, şi să fac în aşa fel, încât să-şi ţină făgăduiala faţă de mine. În acelaşi timp însă m-am gândit că lesne va putea tăgădui vorbele scrise pe o hârtie, el care tăgăduieşte datoriile ce-ar trebui să-i fie săpate în suflet, căci, de bună. seamă, de vreme ce-o are în tovărăşia lui pe neasemuita Teodosia, nu va mai vrea să-şi plece ochii până la nefericita de Leocadia, dar şi aşa, ori mor, ori ajung să stau în faţa lor, pentru ca vederea mea să le tulbure liniştea. Să nu creadă acea vrăjmaşă a tihnei mele că se va putea bucura atât de ieftin de ceea ce-mi aparţine; o voi căuta, o voi găsi, şi eu însămi îl voi răpi viaţa, dacă voi putea.

— Păi ce vină are Teodosia – grăi Teodoro –, când poate că şi dânsa a fost amăgită de Marco Antonio, aşa cum şi domnia ta ai fost, doamnă Leocadia?

— Cum se poate una ca asta – zise Leocadia –, dacă a luat-o cu el? Şi dacă cei ce se iubesc sunt împreună, mai încape oare vreo amăgire? Nu, sigur că nu; ei sunt mulţumiţi de vreme ce-s împreună, chiar de-ar fi să fie, cum se zice, în depărtatele şi arzătoarele deşerturi ale

Libiei sau în cele pustii şi de la capătul lumii ale-ngheţatei Sciţii. Ea se bucură de el, fără doar şi poate, oriunde ar fi, şi numai ea va trebui să plătească tot ce voi avea de îndurat până voi găsi-o.

— S-ar putea să te înşeli – i-o întoarse Teodosia –, căci eu o cunosc foarte bine pe această duşmancă a domniei tale despre care vorbeşti, şi ştiu după firea şi după felul ei de viaţă retras că niciodată nu s-ar fi aventurat să fugă din casa părinţilor ei şi nici să se pună sub ocrotirea lui Marco Antonio, şi chiar dacă a făcut-o, de vreme ce nu te-a cunoscut şi n-a ştiut nimic despre ceea ce era între domnia ta şi el, nu te-a ofensat cu nimic, şi unde nu-i ofensă n-are ce căuta răzbunarea.

— De viaţă retrasă – zise Leocadia – să nu-mi mai pomeneşti, că şi eu eram la fel de retrasă şi de curată ca toate fetele pe care le-ai putea găsi, şi cu toate astea, am făcut ce-ai auzit. Că el a luat-o cu sine, nu-i nicio îndoială; şi că ea nu m-a ofensat, dacă stau şi cuget fără patimă, recunosc că aşa este, dar durerea pe care-o simt din pricina geloziei mi-o aduce în gând aidoma spadei pe care-o port înfiptă în rărunchi, şi nu-i de mirare dacă mă străduiesc să-mi smulg din ei şi să fac bucăţi o unealtă ce mă vatămă atât de rău. Cu atât mai mult cu cât prudenţa cere să îndepărtăm de noi lucrurile care ne dăunează, şi e firesc să le urâm pe cele care ne fac rău şi ni se pun în calea binelui.

— Fie cum spui, doamnă Leocadia – răspunse Teodogia –, căci aşa cum văd că patima ce-o simţi nu-ţi îngăduie să vorbeşti cu mai multă chibzuinţă, tot aşa îmi dau seama că nu eşti acum în stare să primeşti sfaturi mântuitoare. Despre mine ştiu să-ţi spun ce ţi-am mai şi «pus, am să te ajut şi am să te ocrotesc în tot ce va fi drept şi-mi va sta-n putinţă, şi acelaşi lucru ţi-l făgăduiesc şi în privinţa fratelui meu, întrucât firea şi nobleţea lui nu-i vor îngădui să facă altceva. Suntem în drum spre Italia; dacă-ţi este ρε plac să vii cu noi, ai avut vreme să ne cunoşti mai mult sau mai puţin felul de a fi şi tovărăşia; ce te rog e să-mi dai învoire să-i spun fratelui meu ceea ce ştiu despre

rangul domniej tale, pentru a-ţi arăta toată curtenia şi respectul ce ţi se cuvin, şi pentru a se simţi dator să aibă grijă de domnia ta. Pe lângă asta, cred că n-ar fi bine să-ţi schimbi hainele, şi dacă aici, în sat, e rost de ceva îmbrăcăminte, mâine dis-de-dimineaţă îţi voi cumpăra cele mai bune haine ce se vor găsi şi ţi se vor potrivi, iar cât priveşte celelalte năzuinţe ale domniei tale, lasă-le în grija timpului, că el e mare meşter să dea şi să găsească leac până şi în împrejurările cele mai deznădăjduite.

Leocadia îi mulţumi Teodosiei, pe care o lua drept Teodoro, pentru multele-i făgăduieli de ajutor şi-i îngădui să-i spună fratelui său tot ce va fi vrând, implorându-l să n-o lase de izbelişte, deoarece vedea de câte primejdii ar fi pândită dacă s-ar afla că este femeie. Cu asta, se despărţiră şi se duseră la culcare, Teodosia în odaia fratelui său, iar Leocadia în alta alăturată. Don Rafael încă nu adormise, aşteptând-o pe sora lui, ca să afle ce i se întâmplase cu cel pe care-l credea femeie, şi după ce intră, înainte de a se culca, o întrebă ce şi cum, iar ea îi povesti de-a fir a păr tot ce-i spusese Leocadia, a cui fiică era, cum era cu sinetul lui Marco Antonio şi ce avea dânsa ele gând.

Don Rafael se minună şi-i spuse surorii lui:

— Dacă e cine zice că este, pot să-ţi spun, surioară, că e una din cele mai cu vază din satul ei şi una din cele mai nobile doamne din toată Andaluzia. Tatăl nostru îl cunoaşte bine pe-al său, iar faima că este frumoasă i se potriveşte foarte bine cu chipul său, aşa cum i-l vedem acuma… Şi ce cred eu despre toate astea e că trebuie să fim prudenţi, astfel încât să nu vorbească ea cu Marco Antonio înaintea noastră, fiindcă mă-ngrijorează oarecum sinetul ce zice că i l-a făcut, deşi l-a pierdut; linişteşte-te însă, surioară, şi culcă-te, că avem să căutăm leac la toate.

Teodosia făcu ceea ce-i ceruse fratele ei în privinţa culcatului, cât despre liniştire, asta nu i-a stat în putere, căci turbata boală a geloziei se şi înstăpânise în sufletul ei. O, cu cât mai mari decât erau îşi zugrăvea dânsa în minte frumuseţea Leocadiei şi necredinţa lui Marco Antonio! O, de câte ori citea sau îşi închipuia că citeşte sinetul dat de

el! Ce de vorbe îi adăuga, şi ce de tâlcuri, care-l făceau neîndoios şi cu puternice urmării De câte ori nu crezu că nu-l pierduse! Şi de câte ori nu-şi închipui că şi fără el Marco Antonio tot avea să-şi ţină făgăduiala, dând uitării cât era de îndatorat faţă de dânsa! Cu asta şi-a trecut cea mai mare parte din noapte, fără să se lipească somnul de ea. Şi nu cu mai multă tihnă şi-o trecu don Rafael, fratele ei, fiindcă de îndată ce auzi cine este Leocadia, dragostea îi şi aprinse inima, ca şi cum de mult n-ar fi aşteptat decât asta, căci frumuseţea are această putere ca, într-o clipită, într-o fulgerare, să şi ducă cu sine dorinţa celui ce-o priveşte şi-o cunoaşte: şi când dezvăluie sau făgăduieşte şi vreo cale de-a o dobândai şi de-a se bucura de dânsa, incendiază cu şi mai aprigă putere sufletul cui o contemplă, aidoma şi cu aceeaşi uşurinţă cu care pulberea uscată şi gata pregătită se aprinde la cea mai măruntă scânteie ce-o atinge.

Nu şi-o închipuia legată de copac, nici îmbrăcată în haine bărbăteşti flenduroase, ci-n ale ei, de femeie, şi-n casa părinţilor săi bogaţi şi coborâtori dintr-un neam atât de nobil şi de bogat cum era al lor. Nu-şi lăsa şi nici nu voia să-şi lase gândul să zăbovească asupra pricinii care-i îngăduise s-o cunoască; dorea să se facă ziuă spre a-şi urma călătoria şi a-l căuta pe Marco Antonio, nu atât spre a şi-l face cumnat cât pentru a-l împiedica să devină soţul Leocadiei, iar dragostea şi gelozia îl şi supuseseră atât de rău, încât i s-ar fi părut firesc s-o vadă pe soră-sa fără leacul pe care-l căuta, şi pe Marco Antonio fără viaţă, numai el să nu se fi văzut văduvit de speranţa de-a o dobândi pe Leocadia, care speranţă îi şi făgăduia izbândă fericită dorinţei sale fie pe calea silniciei, fie pe cea a darurilor şi faptelor bune, căci pentru toate îi lăsau loc timpul, şi prilejul. Cu aceste făgăduieli ce şi le făcea el însuşi, se linişti oarecum, şi după puţin timp se hotărî şi ziua să vină, iar ei se hotărâră să-şi părăsească paturile şi, chemându-l pe hangiu, don

Rafael îl întrebă dacă în satul acela era cu putinţă să-l îmbrace pe un paj despuiat de tâlhari.

Hangiul spuse că avea el un veşmânt potrivit de vânzare; îl adiuse, şi-i veni bine Leocadiei; don Rafael îl plăti, şi ea şi-l puse pe dânsa şi-şi încinse o sabie şi un pumnal cu atâta farmec şi mândreţe, încât, chiar în acel veşmânt, îl făcu pe don Rafael să-şi iasă din minţi şi Teodosiei îi îndoi gelozia.

Chelbete înşeuă dobitoacele şi la ceasurile opt din zi plecară spre Barcelona, fără a mai voi să urce deocamdată la faimoasa mănăstire Monserrat, amânând drumul pentru altă dată, când avea să binevoiască Dumnezeu să se întoarcă mai tihniţi la locurile lor de baştină.

Nu s-ar putea povesti pe-ndelete gândurile ce-i frământau pe cei doi fraţi, nici cu ce cugete diferite o priveau amândoi pe Leocadia, Teodosia dorindu-i moartea, şi don Rafael viaţa, amândoi geloşi şi pătimaşi", Teodosia căutându-i cususuri, ca să nu-şi piardă de tot speranţa; don Rafael găsindu-i însuşiri desăvârşite, ce de la o clipă la alta îl sileau s-o iubească şi mai cu foc. Cu toate acestea, nu uitară să se grăbească, aşa că ajunseră la Barcelona cu puţin timp înainte de asfinţitul soarelui. Le stârni admiraţia frumosul cuprins al oraşului şi-l preţuiră drept floare a celor mai frumoase oraşe ale lumii, onoare a Spaniei, spaimă şi groazi a duşmanilor învecinaţi şi depărtaţi, petrecere şi desfătare a locuitorilor săi, ocrotire a străinilor, şcoală de cavalerism, pildă de lealitate şi mulţumire a tot ceea ce o dorinţă înţeleaptă şi curioasă îi poate cere unui oraş mare, vestit, bogat şi bine întemeiat.

Intrând în oraş, auziră o nespus de mare larmă şi văzură alergând o mare mulţime de oameni cu mare zarvă şi, întrebând pricina acelei larme şi foieli, li se răspunse că oamenii de pe galere, care erau la mal, se răzvrătiseră şi se încăieraseră cu cei din oraş. Auzind acestea, don Rafael vru să meargă ia faţa locului ca să vadă ce se întâmplă. deşi Chelbete îl sfătui să nu facă una ca asta, întrucât nu-i cuminte să te vâri într-o primejdie vădită, fiindcă el ştia în ce bucluc intrau cei ce se amestecau în asemenea încăierări, care erau un lucru obişnuit în oraşul acela când ajungeau acolo galere. Sfatul cel bun al lui Chelbete n-a

fost de ajuns ca să-l întoarcă din drum ρε don Rafael, aşa că-l urmară cu toţii, şi, ajungând la ţărmul mării, văzură multe săbii trase

din teacă, şi mulţi oameni vârându-şi fără pic de milă cuţitele unii într-alţii. Cu toate astea, fără să descalece, se apropiară atât de mult, încât zăreau desluşit chipurile celor ce se luptau, pentru că soarele încă nu asfinţise. Era fără număr lumea ce năvălea din oraş şi multă cea care debarca de pe galere, deşi cel ce le purta răspunderea, şi anume un cavaler valeneian, pe nume don Pedro Vique m, îi amenința de la pupa galerei-comanda-nt pe cei ce săriseră în bărci ca să meargă să-i ajute pe-ai lor. Văzând însă că strigătele şi amenințările lui nu erau de niciun folos, porunci să se întoarcă provele galerelor către oraş şi să tragă un tu. η fără ghiulea, semn că, dacă nu se-ndepărtau, al doilea foc nu avea să mai fie orb:

Într-acestea, don Rafael privea atent cruda şi bine încinsă ciocnire, şi văzu şi luă-aminte că, de partea celor de pe galere care se făceau simţiţi mai cu foc, se distingea vitejeşte un tânăr de vreo douăzeci şi doi de ani, îmbrăcat în verde, cu o pălărie de aceeaşi culoare, împodobită cu b panglică bogată, pare-se de diamante; dibăcia cu care lupta tânărul şi eleganța veşmintelor sale făceau ca toţi cei ce priveau încăierarea să-şi întoarcă privirile spre d nsul: şi în aşa fel îi priviră ochii Teodosiei şi Leocadiei, încât amândouă rostiră în aceeaşi clipă:

— Doamne Sfinte, sau n-am eu ochi, sau cel în verde e Marco Antonio!

Şi zicând acestea, cu mare sprinteneală săriră de pe catâri şi, ducând mâna la pumnale şi săbii, pătrunseră fără nicio teamă în mijlocul gloatei şi se aşezară de-o parte; i de alta a lui Marco Antonio – căci el era tânărul în verde despre care vorbeam.

— Nu te teme – zise de cum sosi Leocadia –, domnule Marco Antonio, că alături de domnia ta ai pe cineva care îţi va face pavăză din însăşi viaţa lui ca să ţi-o apere pe-a domniei tale.

— Cine-ar pune-o la-ndoială – îi întoarse Teodosia vorba – de vreme ce-s eu aici?

Don Rafael, care văzu şi auzi ce se întâmpla, le urmă şi el şi-i luă partea.

Marco Antonio, ocupat să atace şi să se apere, nu luă seama la vorbele spuse de cele două. Ci mai degrabă, dedulcit la sângele luptei, făcea isprăvi parerse de necrezut.

Cum însă mulţimea venită din oraş creştea cu fiecare clipă, cei de pe galere se văzură nevoiţi să se retragă, până ce intrară-n apă. Marco Antonio. se retrăgea silit, şi-n pas cu el, de o parte şi de alta, se retrăgeau şi cele două brave şi noi Bradamante şi Marfisa 297 ori Hipolita şi Pentesileea 298. Într-acestea, veni un cavaler catalan din vestita familie Car de na, călare pe un cal puternic, şi, aşezându-se la mijloc între cele două tabere, îi făcea să se retragă pe cei din oraş, e: re-i purtau Yespect, căci îl cunoşteau. Unii însă, de departe, zvârleau cu pietre în cei ce se refugiau în apă: şi soarta cea rea vru ca una să-l nimerească pe Marco An; onio în tâmplă, cu atâta furie, încât îl trânti în apă, care acolo îi şi ajungea până la genunchi, şi Leocadia, de îndată ce-l văzu ei.: ut, îl şi prinse şi-l ţinu în braţele ei, aidoma făcând şi Teodosia.

Don Rafael se răzleţise oarecum, apărându-se de nenumăratele pietre ce plouau asupră-i, şi, când să alerge în ajutorul sufletului său ca şi în cei al surorii şi cumnatului său, cavalerul catalan îi tăie drumul, zicându-i:

— Liniştează-te, domnule, în numele datoriei dumitale de bun soldat, şi fă bunătatea să vii alături de mine, căci eu am să te scap de sfruntarea şi mojicia acestei gloate nesupuse.

— A, domnule – răspunse don Rafael –, lasă-mă să trec, pentru că le văd în mare primejdie pe fiinţele cele mai dragi mie-n viaţa asta!

Cavalerul îl lăsă să treacă; dar el nu apucă să ajungă înainte de a-i vedea urcaţi în barca galerei-comandant pe Marco Antonio şi pe Leocadia, care nu-l slăbise nicio clipă din braţe; iar Teodosia, vrând să se îmbarce şi dânsa

împreună cu ei, fie pentru că era vlăguită, fie de durere că-l văzuse rănit pe Marco Antonio, fie pentru că o văzuse ducându-se cu el pe cea mai mare duşmancă a sa, nu mai avu putere să se salte în barcă şi ar fi căzut negreşit leşinată în apă de n-ar fi ajuns la timp ca s-o ajute fratele ei, care, şi el, nu se simţea mai puţin îndurerat decât sora lui când văzu că împreună cu Marco Antonio – pe care şi el apucase a-l recunoaşte – pleca Leocadia.

Cavalerul catalan, prinzând drag de înfăţişarea plină de farmec a lui don Rafael şi-a surorii lui – pe care o credea bărbat – îi strigă de pe mal şi-i rugă să vină cu dânsul, iar ei, siliţi de nevoie şi temându-se ca nu cumva mulţimea să le facă vreun rău, trebuiră să primească poftirea ce li se făcea. Cavalerul descălecă şi, luându-i lângă el, cu sabia goală îşi făcu loc prin mijlocul gloatei înfierbântate, rugându-i să se retragă, ceea ce toţi făcură.

Don Rafael privi în toate părţile ca să vadă dacă nu-l zăreşte cumva pe Chelbete cu catârii, şi nu-l zări, deoarece acesta, de îndată ce dânşii descălecaseră, adunase catârii şi se dusese la un han unde trăsese şi-n alte rânduri.

Cavalerul ajunse la casa lui, una din clădirile cele mai de seamă din tot oraşul, şi-l întrebă pe don Rafael cu ce galeră venise, iar el îi răspunse că nu venise cu niciuna, pentru bunul motiv că sosise în oraş chiar în clipa când începuse încăierarea şi că, recunoscându-l în mijlocul ei pe cavalerul ce fusese dus în barcă rănit de-o lovitură de piatră, se vârâse şi el în primejdia aceea, şi acuma îl ruga din inimă să facă în aşa fel, încât rănitul să fie adus pe uscat, căci de el. Îi atârnau mulţumirea şi viaţa.

— O voi face din toată inima – zise cavalerul – şi sunt sigur că generalul, cavaler nobil şi rudă cu mine, mi-l va da.

Şi fără a mai zăbovi, se întoarse la galeră şi văzu că lui Marco Antonio tocmai i se dădeau îngrijirile trebuincioase, iar rana pe care o avea era primejdioasă, căci era la tâmpla stângă şi chirurgul spunea că e gravă; căzu la învoială cu generalul să i-l dea ca să-l îngrijească pe uscat şi, aşezându-l cu mare grijă în barcă, îl scoaseră,

iar Leocadia nu voi să-l părăsească, ci se îmbarcă alături de el, ca şi cum s-ar fi ţinut după miazănoaptea speranţei sale.

După ce ajunseră pe uscat, cavalerul porunci să-i fie adusă de-acasă o lectică în care să-l poarte. În vreme ce se întâmplau acestea, don Rafael trimisese pe cineva să-l caute pe Chelbete, care stătea la han, întrebându-se îngrijorat ce se alesese de stăpânii lui, iar când află că erau bine, se bucură peste poate şi Veni unde şedea don Rafael.

Într-acestea sosiră stăpânul casei, Marco Antonio şi Leocadia, şi pe toţi îi găzdui la dânsul în casă, cu multă dragoste şi strălucire. Porunci numaidecât să fie chemat un chirurg vestit din oraş, ca să-i dea noi îngrijiri lui Marco Antonio). chirurgul veni, dar nu vru să-l îngri

— Nuvele exemplare jească până a doua zi, spunând că totdeauna chirurgii de pe lângă armate şi flote sunt foarte experimentaţi, datorită numărului mare de răniţi care le ajung pe mâini la fiecare pas, aşa că nu era indicat să-i dea îngrijiri decât a doua zi. Rândui totuşi să fie dus într-o încăpere adăpostită, unde să fie lăsat să se liniştească, la aceeaşi clipă sosi şi chirurgul galerelor – şi-i dădu seamă celui din oraş despre rană şi despre felul cum o îngrijise, ca şi despre pericolul care, după părerea lui, ameninţa viaţa rănitului, drept care chirurgul din oraş se lămuri pe deplin că fusese bine îngrijit şi, de asemenea, bizuindu-se pe relatarea ce i se făcuse, îngroşă şi mai mult primejdia în care se afla Marco Antonio.

Leocadia şi Teodosia auziră acestea cu aceeaşi mâhnire cu care şi-ar fi auzit osândirea la moarte, dar, ca să nu-şi dea în vileag durerea, şi-o înăbuşiră şi tăcură, iar Leocadia hotărî să facă ceea ce i se părea de trebuinţă pentru împăcarea onoarei sale: şi anume, îndată ce plecară chirurgii, ea intră în iatacul lui Marco Antonio şi, de faţă cu stăpânul casei, cu don Rafael, Teodosia şi alţi inşi, merse la căpătâiul rănitului şi, apucându-l de mână, îi spuse vorbele acestea:

— Nu eşti, domnule Marco Antonio Adorno, într-o

împrejurare în care să se poată şi să trebuiască a se risipi multe vorbe cu domnia ta, aşa că aş vrea să-mi dai ascultare doar câtorva, potrivite, dacă nu pentru sănătatea trupului, oricum pentru cea a sufletului domniei tale, iar ca să ţi le spun, e nevoie să mi-o îngădui şi să-mi faci cunoscut dacă eşti în stare să mă asculţi, căci n-ar fi drept ca după ce m-am străduit, încă din clipa când te-am cunoscut, să nu-ţi ies din vorbă, tocmai acum, în ceasul acesta, pe care-l socotesc cel din urmă, să-ţi fiu pricină de zbucium.

La vorbele acestea, Marco Antonio deschise ochii şi-i aţinti cu luare-aminte asupra chipului Leocadiei şi, recunoscând-o aproape, mai mult după sunetul vocii decât după văz, îi spuse cu glas slăbit şi suferind:

— Spune, domnule, tot ce voieşti, căci nu-s chiar atât de sfârşit, încât să nu te pot asculta, şi nici glasul nu-ţi este atât de neplăcut, încât auzul lui să mă scârbească.

Nespus de atentă era la tot acest dialog Teodosia, şi fiecare cuvânt rostit de Leocadia era o săgeată ascuţită ce-i străpungea inima, iar lui don Rafael, care de asemenea o asculta, şi sufletul.

Şi urmă Leocadia, zicând:

— Dacă lovitura de la cap – sau mai bine zis, cea pe care mie mi-au dat-o în suflet – nu ţi-a şters din amintire, domnule Marco Antonio, icoana aceleia despre care cu puţin timp în urmă ziceai că e slava şi cerul domniei tale, trebuie neapărat să-ţi aminteşti cine, a fost Leocadia şi care a fost cuvântul pe care i l-ai dat, semnat într-un sinet de mâna şi cu scrisul domniei tale, după cum nu-i vei fi uitat nici meritul părinţilor, neprihănirea sfielii şi curăţiei sale şi datoria pe care o ai faţă de dânsa, pentru că ţi-a făcut pe plac întru totul, după cum ţi-a fost voia. Dacă n-ai uitat acestea, chiar de mă vezi în aceste haine atât de deosebite, ai să cunoşti lesne că eu sunt Leocadia, şi că eu, temându-mă ca nu cumva alte întâmplări şi noi prilejuri să nu-mi răpească ceea ce cu atâta dreptate e-al meu, de îndată ce-am aflat că plecaseşi din satul domniei tale, m-am hotărât, trecând peste nesfârşite neajunsuri, să te

urmez în straiul acesta, gândind a te căuta pe toată faţa pământului, până când aveam să te găsesc; şi nu trebuie să te miri, dacă ai simţit vreodată până unde bat puterea unei iubiri adevărate şi turbarea unei femei amăgite. Am trecut printr-o seamă de munci în această căutare a mea, dar pe toate le judec şi le socotesc drept odihnă datorită răsplătirii aduse de vederea domniei tale, căci deşi eşti în starea în care eşti, aşteptând ca Domnul să binevoiască a te duce din viaţa aceasta în alta mai bună, dacă înainte de plecare vei face ceea ce, fiind cine eşti, ai datoria să faci, eu una mă voi socoti mai mult decât fericită, făgăduindu-ţi, aşa cum îţi făgăduiesc, să duc o asemenea viaţă după moartea domniei tale, încât să nu treacă mult timp şi să te urmez în aceasta de pe urmă şi de neocolit călătorie; aşa că te rog, întâi de toate în numele Domnului – către care se-ndrumă dorinţele şi năzuinţele mele –, apoi în numele domniei tale, îndatorat mult de ceea ce eşti, şi-n cele din urmă în numele meu, mie fiindu-mi dator mai mult decât oricărui alt muritor de pe lume, ca aici şi numaidecât să mă accepţi drept soţie legiuită a domniei tale, neîngăduind să facă justiţia ceea ce însăşi raţiunea, pe temeiul atâtor dovezi adevărate şi datorii, ţi-o cere.

Nu vorbi mai mult Leocadia, şi toţi cei ce se aflau în încăpere păstrară o tăcere plină de uimire cât vorbi dânsa şi-n aceeaşi tăcere aşteptau acum răspunsul lui Marco Antonio, care fu acesta:

— Nu pot tăgădui, doamnă, că te cunosc, deoarece glasul şi chipul domniei tale nu mi-ar îngădui s-o tăgăduiesc. Nu pot tăgădui nici marea datorie pe care-o am faţă de domnia ta, nici marile merite ale părinţilor domniei tale, împreună cu neasemuita-ţi curăţie şi reculegere, după cum nici nu scazi şi nici nu vei scădea în ochii mei pentru ceea ce-ai făcut, venind să mă cauţi în haine atât de deosebite de-ale domniei tale, ba chiar pentru asta te preţuiesc şi te voi preţui cum nu se poate mai mult. Dar deoarece soarta-mi zgârcită m-a adus la ceasul care, după cum spui domnia ta, cred că va fi cel de pe urmă al vieţii mele, şi cum tocmai aceste clipe

hotărâtoare sunt cele de încercare a adevărurilor, vreau să-ţi spun un adevăr care, de nu-ţi va fi acum pe plac, s-ar putea ca mai apoi să-ţi fie de folos.

Mărturisesc, frumoasă Leocadia. că te-am iubit şi m-ai iubit şi, pe lângă asta, mărturisesc că sinetul ce ţi l-am făcut a fost mai mult după dorinţa domniei tale decât după a mea, deoarece cu multe zile înainte de a-l iscăli, apucasem să-mi încredinţez voinţa şi sufletul altei fecioare chiar din târgul meu şi pe care domnia ta o cunoşti bine, pe nume Teodosia, fiică a unor părinţi la fel de nobili ca şi ai domniei tale; şi dacă domniei tale ţi-am dat sinet semnat de mâna mea, ei i-am dat chiar mâna mea, semnată şi întărită cu asemenea fapte şi martori, încât mai apoi mi-a devenit cu neputinţă să-mi dăruiesc libertatea altcuiva de pe lumea aceasta. Dragostea pe care am avut-o cu domnia ta a fost o petrecere nevinovată, fără ca de pe urma ei să culeg altceva decât florile pe care le ştii şi care nu ţi-au adus şi nici nu-ţi pot aduce vreo atingere. Ceea ce s-a petrecut între Teodosia şi mine a fost că am dobândit fructul pe care dânsa a putut, iar eu am vrut să mi-l dea, cu credinţa şi liniştea că-i voi fi soţ, aşa cum îi şi sunt. Iar dacă şi pe ea, şi pe domnia ta v-am părăsit în acelaşi timp, pe domnia ta uluită şi amăgită, iar pe dânsa înfricoşată şi, după părerea ei, văduvită de onoare, am făcut-o cu prea puţină chibzuinţă şi cu judecată de tânăr, cum şi sunt, închipuindu-mi că toate lucrurile acelea erau de mică însemnătate şi că le puteam face fără nicio mustrare de cuget, muncit de alte gânduri ce mi-au venit şi m-au atras atunci, şi anume să plec în Italia şi să-mi cheltuiesc acolo câţiva din anii tinereţii, iar apoi să mă-ntorc şi să văd ce-a vrut Dumnezeu să se aleagă de domnia ta şi de soţia mea cea adevărată. Făcându-i-se milă însă de mine, cred nestrămutat că cerul însuşi a îngăduit să fiu adus în starea în care mă vezi, pentru ca, mărturisind aceste adevăruri născute din multele-mi vinovăţii, să-mi plătesc datoriile în viaţa aceasta, iar domnia ta să rămâi dezamăgită şi slobodă să faci ce ţi se va fi părând mai nimerit. Şi dală Teodosia va afla vreodată de moartea mea, afla-va de la

domnia ta şi ele la ceilalţi aici de faţă că în clipa morţii mi-am ţinut cuvântul pe care i l-am dat în viaţă. Şi dacă în puţinul timp ce-mi mai rămâne de trăit, doamnă Leocadia, îţi pot fi cumva de folos, spune-mi-o, fără numai să nu ceri a-mi fi soţie, deoarece nu pot, gata fiind în schimb să fac orice altceva, de-mi stă-n putere, ca să-ţi fiu pe plac.

În timp ce spunea vorbele acestea, Marco Antonio îşi ţinea capul rezemat pe cot şi, după ce şi le isprăvi, îşi lăsă braţul să-i cadă, dând semne că-l cuprindea leşinul.

Don Rafael dădu fuga şi, îmbrăţişându-l strâns, îi spuse:

— Vino-ţi în fire, domnul meu, şi îmbrăţişează-l pe prietenul şi pe fratele domniei tale, de vreme ce chiar domnia ta vrei să-ţi fiu frate; recunoaşte-l pe don Rafael, colegul domniei tale, care va fi adevăratul martor al voinţei domniei tale şi al hatârului pe care voieşti a i-l face surorii sale, acceptfnd-o ca soţie.

Îşi veni în fire Marco Antonio şi îndată-l recunoscu pe don Rafael şi, îmbrăţişându-l strâns şi sărutându-l pe chip, îi spuse:

— Acuma zic, frate şi domn al meu, că suprema bucurie de care am avut parte văzându-te nu se poate să nu aducă drept scăzământ şi un foarte mare necaz, deoarece se spune că după plăcere urmează tristeţea; dar eu unul o voi primi cu sufletul împăcat pe oricare ar fi să vie, numai să ştiu că am gustat mulţumirea d’a te vedea.

— Atunci vreau să ţi-o fac şi mai deplină – îi întoarse vorba don Rafael –, înfăţişându-ţi giuvaerul acesta care-i soţia dumitale iubită – şi căutând-o pe Teodosia, o găsi plângând în spatele tuturor a, încremenită şi uluită între necaz şi bucurie, după câte văzuse şi după ce auzise spunându-se.

Fratele ei o luă de mână, şi ea, fără a se împotrivi, se lăsă dusă unde vrea el, şi anume în faţa lui Marco Antonio, care o recunoscu, şi se îmbrăţişară, plângând amândoi cu lacrimi duioase şi iubitoare. Rămaseră uimiţi toţi cei ce se aflau în sală la vederea unei întâmplări atât de neobişnuite; se priveau unii pe alţii, fără a scoate o vorbă,

întrebându-se cum aveau să sfârşească toate acestea. Dar dezamăgita şi nenorocoasa Leocadia, văzând cu ochii ei ce făcea Marco Antonio, şi văzându-l pe cel pe care-l socotea drept fratele lui don Rafael în braţele celui pe care şi-l socotea drept soţ, şi văzându-şi în felul acesta înşelate toate dorinţele şi zădărnicite toate speranţele, se furişă din mijlocul tuturor a, profitând de faptul că toţi urmăreau cu luare-aminte ce făcea bolnavul cu pajul pe care-l ţinea îmbrăţişat, şi ieşi din sală sau din iatac şi într-o clipă ajunse pe stradă, cu gândul de a se duce, deznădăjduită, în toată lumea sau undeva unde oamenii să n-o mai zărească.

Abia apucase să ajungă însă pe stradă, că don Rafael îi şi simţi lipsa şi, ca şi cum i-ar fi fugit sufletul, întrebă de ea, dar nimeni nu ştiu să-i spună încotro plecase, aşa că, fără a mai zăbovi, plecă deznădăjduit s-o caute şi dădu fuga unde i se spusese că trăsese Chelbete, ca să vadă de nu cumva se dusese şi dânsa acolo ca să-şi facă rost de vreun dobitoc de călărie pe care să plece; şi, negăsind-o acolo, bătea străzile ca nebunul în căutarea ei, alergând dintr-o parte într-alta, până ce, gândind că s-ar fi putut întoarce la galere, ajunse pe malul mării şi, cu puţin timp înainte de-a fi ajuns, auzi pe cineva chemând de pe ţărm, cu strigăte mari, barca galerei-comandant şi-şi dădu seama că aceea care striga era însăşi frumoasa Leocadia, care, auzind paşi în urma ei şi temându-se de vreo nenorocire, apucă sabia şi aşteptă pregătită să se apropie clon Rafael, pe care-l recunoscu numaidecât, şi-i păru rău că fusese găsită de el, şi încă într-un loc atât de singur, căci dânsa şi înţelesese, după mai mult de o dovadă din câte-i dăduse don Rafael, că acesta nu o dispreţuia, ci o iubea atât de mult, încât ar fi fost fericită ca Marco Antonio să o fi iubit atâta.

Cu ce vorbe le voi putea relata eu acuma pe-acelea spuse de don Rafael Leocadiei, când îi dezvălui sufletul său, şi care-au fost atâtea şi astfel, încât, nu mă-ncumet a le aşterne în scris? Dar fiindcă trebuie neapărat să spun măcar câteva, cele pe care, printre altele, le-a spus, au fost acestea:

— Dacă odată cu norocul ce-mi lipseşte, mi-ar lipsi acuma, o, frumoasă Leocadia, şi cutezanţa de a-ţi dezvălui tainele sufletului meu, ar rămâne îngropată în sânurile veşnicei uitări cea mai îndrăgostită şi curată simţire ce s-a născut şi s-a putut naşte într-un piept îndrăgostit. Ca să nu aduc însă o asemenea jignire dreptei mele dorinţe, vreau, doamnă, întâmple-mi-se ce mi s-o-ntâmpla, să iei aminte, dacă ţi-o îngăduie cugetul năvalnic, cum că Marco Antonio nu mi-e cu nimic mai presus, decât cel mult în norocul de-a fi iubit de domnia ta. Neamul meu ε la fel de nobil ca şi al lui, iar în privinţa bunurilor zise ale sorţii nu mi-o ia mult înainte; în privinţa celor ale firii nu se cade să mă laud, şi cu atât mai puţin dacă în ochii domniei taie nu preţuiesc nimic. Spun toate acestea, pătimaşă doamnă, ca să-ţi iei leacul şi locul pe care ţi le oferă soarta în această culme a nenorocirii domniei tale. Vezi acuma că Marco Antonio nu poate fi al domniei tale, fiindcă cerul l-a menit surorii mele, şi tot cerul, care astăzi ţi l-a luat pe Marco Antonio, vrea să te răsplătească prin mine, eu în viaţa aceasta nedorindu-mi alt bine decât să mă încredinţez domniei tale ca soţ. Gândeşte-te că norocul bate la porţile nenorocului de care-ai avut parte până acum; şi să nu crezi că îndrăzneala ce-ai dovedit-o pornind în căutarea lui Marco Antonio m-ar putea îndemna să nu te preţuiesc şi să nu te văd potrivii meritelor domniei tale, căci dacă n-ai fi avut-o niciodată altcândva decât în ceasul în care vreau şi mă hotărăsc să mă ridic la înălţimea domniei tale, alegându-te drept veşnică stăpână a mea, în acelaşi ceas am să şi dau uitării, şi am şi dat, tot ceea ce am ştiut şi văzut întru aceasta; fiindcă bine ştiu că aceleaşi puteri care m-au silit atât de tam-nisam şi fără de frâu să-ncep a te adora şi-a mă supune întru totul domniei tale, tot ele te-au adus şi pe domnia ta în starea în care te afli, aşa încât nu va fi nevoie să caut dezvinovăţire unde nu va fi fost nicio greşeală.

Tăcută rămase Leocadia la tot ce-i spuse don Rafael, fără numai că, din când în când, scotea suspinuri adânci, pornite din tainiţele rărunchilor săi.

Don Rafaelse-ncumetă să-i ia o mână, iar dânsa nu

avu destulă vlagă spre a-l împiedica s-o facă, aşa că dânsul, sărutându-i-o de multe ori, îi spunea:

— Binevoieşte, stăpână a sufletului meu, să-mi fii de tot stăpână în faţa cerurilor înstelate ce ne-acoperă, şi-a mării liniştite ce ne-ascultă, şi-a nisipurilor scăldate ce ne susţin. Hai, dăruieşte-mi acel da, atât de potrivit, fără doar şi poate, onoarei tale, ca şi mulţumirii mele. Vin iar şi-ţi spun că sunt cavaler, după cum bine ştii, şi bogat, şi plin de iubire pentru tine – lucru pe care trebuie să-l preţuieşti mai cu osebire –, şi că, în loc de a mai fi singură, şi-n straie ce nu-i şed bine deloc onoarei domniei tale, departe de casa părinţilor şi rudelor domniei tale, fără nimeni gata să-ţi sară-n ajutor la nevoie, şi fără speranţa de a găsi ceea ce cauţi, te poţi întoarce în patrie în hainele domniei tale cinstite şi adevărate, întovărăşită de un soţ atât de bun ca acela pe care ai ştiut să-l alegi, bogată, mulţumită, preţuită şi slujită, şi chiar lăudaţă de toţi aceia la cunoştinţa cărora vor ajunge peripeţiile istoriei domniei tale. Dacă aşa stau lucrurile, şi aşa şi stau. Într-adevăr, nu ştiu de ce oare mai şovăieşti. Hai, încă o dată ţi-o spun, ridică-mă de pe pământul ticăloşiei mele până la cerul putinţei de a te merita, căci în felul acesta îţi vei fi de folos domniei tale înseţi şi vei împlini legile curteniei şi ale bunei înţelegeri, dovedindu-te în acelaşi timp recunoscătoare şi cuminte.

— Ei – zise atunci şovăielnica Leocadia –, de vreme ce aşa a poruncit cerul, şi cum nu stă în puterea mea şi nici în a vreunui alt muritor să ne împotrivim rânduielilor sale, facă-se voia lui precum şi voia domniei tale, stăpâne al meu; şi cerul ştie cu câtă ruşine mă înclin voinţei domniei tale, nu pentru că n-aş înţelege cât de mult câştig dându-ţi ascultare, ci pentru că mă tem că, făcându-ţi pe plac, ai să mă priveşti cu alţi ochi decât m-ai privit până acum, amăgindu-te. „Fie însă ce-o fi, căci oricum, titlul de soţie legiuită a lui don Rafael de Villavicencio nu e de lepădat, şi chiar şi numai cu el voi trăi mulţumită. Iar dacă obiceiurile pe care ai să mi le vezi, după ce-am să fiu a domniei tale, vor izbuti să-ţi atragă cât de cât preţuirea, voi mulţumi cerului că m-a adus prin asemenea ciudate

ocoluri şi prin atâtea suferinţe până la norocul de a fi a domniei tale. Dă-mi mâna, seniore don Ra. fael, ca soţ al meu, şi iat-o şi pe-a mea ca soţie a domniei tale, şi slujească-ne drept martori cei pomeniţi de domnia ta: cerul, marea, nisipurile şi tăcerea aceasta, întreruptă numai de suspinurile mele şi de rugăminţile domniei tale.

Zicând acestea, se lăsă îmbrăţişată şi-i dădu mâna, iar don Rafael i-o dădu pe-a sa, noptatica şi neobişnuita logodnă celebrând-o numai lacrimile pe care mulţumirea, în ciuda tristeţii trecute, li le storcea din ochi. Apoi se întoarseră acasă la cavaler, care era nespus de întristat de lipsa lor, ca şi Marco Antonio şi Teodosia, ce şi fuseseră cununaţi cu binecuvântare preoţească, deoarece, la stăruinţele Teodosiei, temătoare ca nu cumva o întâmplare potrivnică să-i tulbure binele abia găsit, cavalerul trimisese după cel îndreptăţit să-i cunune, aşa încât, atunci când intrară don Rafael şi Leocadia, iar don Rafael povesti cele ce i se întâmplaseră cu Leocadia, bucuria tuturor a spori, ca şi cum le-ar fi fost rude apropiate, căci stă în firea şi în felul nobilimii catalane să ştie a fi prieteni şi a-i ocroti pe străinii ce au nevoie de dânşii.

Preotul, care era de faţă, porunci ca Leocadia să-şi schimbe hainele şi să se îmbrace cu altele potrivite, şi cavalerul aduse numaidecât cele de trebuinţă, îmbrăcându-le pe cele două cu două bogate veşminte femeieşti de-ale soţiei lui, o doamnă nobilă din neamul Granollequilor299, vestit şi vechi în regatul acela. Îl înştiinţă pe chirurg, care din mila se frământa pentru rănit, că acesta vorbea mult şi nu era lăsat singur, iar chirurgul veni şi repetă poruncile de la început, şi. anume ca rănitul să fie lăsat în linişte. Dumnezeu însă, care aşa rânduise lucrurile, luând drept mijloc şi unealtă a lucrărilor sale – când vrea să facă vreo minune în ochii noştri – ceea ce nici firii înseşi nu-i e la îndemână, rândui ca veselia şi puţina linişte păstrată de către Marco Antonio să-l facă mai bine, astfel încât, a doua zi, când îi dădură îngrijirile, îl găsiră în afara oricărei primejdii; iar după paisprezece zile se sculă atât de teafăr, încât se putu

aşterne drumului fără nicio teamă. Trebuie să se ştie că, în vremea cât zăcuse în pat, Marco Antonio făcuse legământ, dacă Dumnezeu avea să-l vindece, să meargă în pelerinaj pe jos la Sfântul Iacob din Galicia 30°, făgăduială căreia i se alăturară don Rafael, Leocadia şi Teodosia, ba chiar şi Chelbete, catârgiul – faptă rareori întâlnită printre cei cu îndeletniciri asemănătoare. Dar bunătatea să sinceritatea lui don Rafael, pe care apucase a i le cunoaşte, îl siliră să nu-l părăsească până la întoarcerea pe meleagurile de baştină şi, văzând că aveau să meargă pe jos, ca pelerini, trimise catârii la Salamanca, împreună cu acela al lui don Rafael, căci găsi cu cine să-i trimită.

Veni, aşadar, ziua plecării şi, înveşmântaţi în pelerine şi având toate cele de trebuinţă, îşi luară bun rămas de la cavalerul cel generos, care atâta-i ajutase şi-i omenise şi al cărui nume era don Sancho de Cardona, ilustrisim prin sângele şi faimos prin persoana sa; îi făgăduiră cu toţii să păstreze pe veci, ei şi urmaşii lor, amintirea atâtor hatâruri fără seamăn primite din partea-i, ca să-şi arate recunoştinţa măcar, chiar de nu i le-ar putea întoarce.

Don Sancho îi îmbrăţişă pe toţi, spunându-le că dintr-o pornire firească făcea asemenea fapte bune, sau altele la fel de bune, tuturor hidalgilor pe care-i cunoştea sau îşi închipuia că sunt castilieni. Se înnoiră de două ori îmbrăţişările, şi se despărţiră cu bucurie amestecată cu oarecare mâhnire şi, mergând cu înlesnirea pe4 care o-ngăduia gingăşia celor două noi peregrine, în trei zile ajunseră la Monserrat301 şi, după ce statură acolo încă pe-atâtea, să-l yxrşind tot ce era de datoria unor creştini buni şi catolici, îşi reluară drumul la fel de negrăbiţi şi, fără a fi loviţi de vreo nenorocire sau năpastă, ajunseră la Santiago. Şi după ce-şi împliniră legământul cu cea mai mare evlavie de care-au fost în stare, nu voiră să lepede straiele de pelerini decât după ce aveau să treacă pragul caselor lor, unde sosiră încetul cu încetul, odihniţi şi mulţumiţi; dar înainte de a sosi, când se aflau în faţa satului Leocadiei – care, după cum s-a spus, era la o leghe de cel al Teodosiei – din vârful unui deal le zăriră pe-amândouă, fără a-şi

putea ascunde lacrimile pe care mulţumirea pricinuită de vederea lor li le adusese în ochi, sau cel puţin în ochii celor două proaspete soţii, priveliştea reîmprospătându-le amintirea întâmplărilor trecute.

De pe înălţimea unde se aflau se zărea o vale largă, ce despărţea cele două aşezări, şi-n ea văzură, la umbra unui măslin, un cavaler pregătit de luptă, pe Un cal puternic, cu un scut orbitor de alb pe mâna stângă şi cu o lance groasă şi lungă ţinută în cumpănire în dreapta; şi, privindu-l cu atenţie, văzură că tot dintr-un pâlc de măslini veneau încă doi cavaleri înarmaţi la fel şi cu aceeaşi graţie şi frumoasă prestanţă, iar în scurt timp îi văzură pe tustrei adunându-se la un loc şi, după ce rămaseră puţin împreună, se îndepărtară, şi unul dintre cei doi ce ajunseseră mai târziu se trase mai la o parte cu cel ce stătuse cei dintâi sub măslin, şi amândoi, dând pinteni cailor, năvăliră unul asupra celuilalt cu semne vădite că şi-ar fi duşmani de moarte şi începură a-şi da dibace şi cumplite lovituri de lance, ba ferindu-se de lovituri, ba primindu-le în scuturi cu atâta dibăcie, încât se vedea limpede că erau maeştri în acea îndeletnicire.

Cel de-fd treilea stătea şi-i privea, fără a se clinti; don Rafael însă, nemairăbdându-l inima să rămână atât de departe privind acea luptă atât de înverşunată şi de neobişnuită, coborî dealul în fuga mare, urmat de către sora şi soţia lui, şi-n scurt timp ajunse lângă cei doi adversari chiar în clipa când cei doi cavaleri îşi şi făcuseră cele clintii răni uşoare, şi când unul dintr-înşii, căruia-i căzuse pălăria şi, odată cu ea, chivără de oţel, întoarse faţa, don Rafael îl recunoscu pe tatăl său, şi Marco Antonio îşi dădu seama că celălalt era al său. Leocadia, care-l privise cu toată atenţia pe cel ce rămăsese în afara luptei. Îşi dădu seama că era tatăl ce o zămislise, priveliste la care toţi patru rămaseră încremeniţi, uluiţi şi fără grai, dar, după ce emoţia făcu loc chibzuinţei raţiunii, cei doi cumnaţi se aşezară, fără a mai zăbovi, între cei ce luptau, strigând:

— Destul, cavalerilor, destul, fiindcă cei ce vă roagă

şi v-o cer din inimă sunt înşişi fiii voştri; eu sunt Marco Antonio, tată şi stăpâne al meu – spunea Marco Antonio – eu sunt cel din pricina căruia, după cum îmi închipui, venerabila domniei tale căruntețe a ajuns în această împrejurare atât de crâncenă; domoleşte-ţi furia şi aruncă lancea sau întoarce-o împotriva altui duşman, pentru că acela din faţa domniei tale trebuie să-ţi fie frate de azi înainte.

Aproape aceleaşi vorbe i le spunea don Rafael tatălui său; la auzul lor, cavalerii se opriră şi începură a-i privi cu luare-aminte pe cei ce le rosteau şi, întorcând capul, văzură că don Enrique, tatăl Leocadiei 302, descălecase şi-l îmbrăţişa pe cel pe care-l crezuseră pelerin; se-ntâmplase că Leocadia se dusese lângă el şi, făcându-i-se cunoscută, îl rugă să-i împace pe cei ce se luptau, povestindu-i în puţine cuvinte cum că don Rafael era soţul ei, iar Marco Antonio al Teodosiei.

Auzind acestea, tatăl ei descălecă şi, după cum s-a spus, o ţinea îmbrăţişată, dar, Lăsând-o, se grăbi să-i împace, deşi nu mai era nevoie, întrucât cei doi îşi şi recunoscuseră fiii şi acum erau jos, ţinându-i strâns în braţe şi vărsând cu toţii lacrimi născute clin iubire şi mulţumire. Se strânseră cu toţii laolaltă şi, privindu-şi încă o dată copiii, nu ştiau ce să zică. Le pipăiau trupurile ca să vadă de nu cumva sunt năluci, căci sosirea lor neaşteptată năştea bănuiala aceasta şi altele la fel, dar, dezamăgiţi;! 0 3, se întoarseră la lacrimi şi îmbrăţişări.

Şi, într-acestea, se arătă în aceeaşi vale o mare mulţime de oameni înarmaţi, pedeştri şi călări, care veneau să-l apere pe cavalerul din satul lor. Dar când ajunseră şi-i văzură îmbrăţişaţi de pelerinii aceia, şi cu ochii grei de lacrimi, descălecară şi se mirară, încremeniţi, până când don Enrique le spuse pe scurt ce-i povestise Leocadia, fiica sa.

Toţi se duseră să-i îmbrăţişeze pe pelerini cu semne de mulţumire atât de mari, încât nu pot fi cuprinse în cuvinte. Don Rafael le povesti din nou tuturor a, cu scurtimea pe care o cerea timpul, toată întâmplarea

dragostelor sale, şi cum se întorsese căsătorit, cu Leocadia, iar sora lui. Teodosia, cu Marco Antonio, noutăţi ce din nou stârniră o nouă bucurie. Apoi, chiar dintre caii oamenilor ce veniseră în ajutor îi aleseră pe cei trebuincioşi celor cinci pelerini şi se hotărâră să meargă în satul lui Marco Antonio, tatăl lui oferindu-se a face acolo nunţile tuturor a; şi căzând la învoială, plecară, iar câţiva dintre cei ce se aflaseră de faţă o luară înainte ca să ceară răsplata de yeste bună de la rudele şi prietenii proaspeţilor căsătoriţi. Pe drum, don Rafael şi Marco Antonio aflară pricina acelei lupte, şi anume că tatăl Teodosiei şi cel al LeOcadiei îl provocaseră la duel pe tatăl lui Marco Antonio, pe temeiul că el ar fi ştiut de amăgirile fiului său, dar după ce sosiseră cei doi şi-l găsiseră singur, nu voiseră să lupte ajutaţi de această superioritate, ci numai unul câte unul, ca nişte cavaleri, duelul lor urmând să se termine cu moartea unuia sau a amândurora, dacă n-ar fi sosit ei.

Cei patru pelerini îi mulţumiră lui Dumnezeu pentru dezlegarea fericităiar a doua zi, după sosirea lor, tatăl lui Marco Antonio, cu regească şi strălucitoare măreţie şi cheltuieli somptuoase, porni să celebreze nunta fiului său cu Teodosia şi pe cea a lui don Rafael cu Leocadia, care trăiră ani îndelungaţi şi fericiţi alături de soţiile lor, lăsând în urmă-le vlăstari şi descendenţă ilustră, ce dăinuie până astăzi în acele două aşezări, dintre cele mai de seamă ale Andaluziei; şi dacă nu le numim, o facem din respect pentru cele două fete, cărora, poate, limbile clevetitoare sau prosteşte cârcotaşe, le-ar face o vină din uşurătatea dorinţelor lor şi din negândita schimbare a veşmintelor, dar pe aceştia îi rog să nu se năpustească a critica asemenea îndrăzneli, înainte de a-şi scruta cugetele ca să vadă dacă n-au fost cumva şi dânşii atinşi vreodată de aşanum iţele săgeţi ale lui Cupidon, ceea ce într-adevăr e o silnicie, dacă poate fi astfel numită, irezistibilă, făcută de către poftă raţiunii.

Chelbete catârgiul s-a ales cu catârul trimis de don Rafael la Salamanca şi cu alte multe daruri pe care i le

făcură cei doi miri; iar poeţii acelor vremuri au avut prilejul de a-şi folosi pana, proslăvind frumuseţea şi peripeţiile celor două fete pe cât de îndrăzneţe pe-atât de curate, subiect de căpetenie al acestei ciudate întâmplări.

NUVELA DESPRE
DOAMNA CORNELIA

Don Antonio de Isunza şi don Juan de Gamboa, nobili cavaleri de aceeaşi vârstăm, foarte înţelepţi şi buni prieteni, se hotărâră, fiind studenţi la Salamanca, să-şi lase baltă învăţătura şi să se ducă în Flandra, minaţi de clocotul sângelui tânăr şi de dorinţa, cum se zice, de a vedea lumea, şi întrucât li se părea că îndeletnicirea armelor, deşi se potriveşte şi şade bine oricui, cel mai bine le şade şi le vine celor de neam bun şi cu sânge ilustru.

Ajunseră, aşadar, în Flandra într-o vreme când acolo domnea pacea ori aveau loc înţelegeri şi tratative ca să fie curând instaurată. La Anvers primiră scrisori de la părinţii lor, în care le scriau despre marea supărare ce le-o făcuseră când îşi părăsiseră studiile fără a-i fi înştiinţat, ca să fi călătorit măcar cu înlesnirea cerută de faptul că erau cine erau. În cele din urmă, văzând amărăciunea părinţilor lor, se hotărâră să se întoarcă în Spania, de vreme ce în Flandra tot nu era nimic de făcut, dar, înainte de a se întoarce, voiră să vadă toate oraşele cele mai vestite din Italia; şi, după ce le văzură pe toate, se opriră la Bologna, unde, uimiţi de studiile acelei reputate universităţi, voiră să şi le continue acolo şi pe-ale lor 305. Îi înştiinţară despre acest gând pe părinţii lor, care se bucurară nespus şi le-o dovediră îmbelşugându-i cu de toate în chip măreţ şi astfel încât să arate în purtarea lor cine erau şi ce părinţi aveau. Şi încă din prima zi când ieşiră la şcoli, toată lumea îşi dădu seama că sunt cavaleri, Eleganţi, înţelepţi şi bine crescuţi.

Don Antonio să tot fi avut vreo douăzeci şi patru de ani, iar don Juan nu trecea de douăzeci şi şase, şi-şi împodobeau vârsta aceasta frumoasă fiind foarte gentilomi, muzicieni, poeţi, spadasini şi viteji, însuşiri ce-i făceau plăcuţi şi iubiţi de toţi cei ce aveau vreo legătură cu

dânşii. În scurt timp îşi dobândiră mulţi prieteni, atât studenţi – spanioli, dintre cei numeroşi care urmau cursurile acelei universităţi, cât şi dintre cei localnici şi cei străini. Se arătau cu toată lumea generoşi şi curtenitori şi foarte departe de trufia ce se spune că obişnuiesc s-o arate spaniolii. Şi cum erau tineri şi veseli, nu se dădeau în lături să afle veşti despre frumoasele oraşului: şi cu toate că erau multe doamne, fecioare şi căsătorite, faimoase prin curăţia şi frumuseţea lor, pe toate le întrecea doamna Cornelia Bentibolli, din vechea şi mărinimoasa familie a Bentiboliilor, ce fuseseră într-o vreme stăpâni ai Bolognei: wc. Cornelia era preafrumoasă, cum nu se poate mai mult, şi se găsea sub paza şi ocrotirea lui Lorenzo Bentibolli, fratele ei, cavaler preacinstit şi viteaz, orfani fiind de tată şi mamă, care, deşi-i lăsaseră singuri, îi lăsaseră bogaţi, iar bogăţia este o mare alinare a vieţii de orfan.

Atât de mare era sfiiciunea Corneliei şi atât era de grijuliu fratele ei să o păzească, încât nici dânsa nu se lăsa văzută, nici fratele ei nu îngăduia să fie. Această faimă îi făcuse pe clon Juan şi pe clon Antonio tare dornici s-o vadă. măcar la biserică. Dar toată osteneala ce şi-o dădură a fost de prisos, iar dorinţa, din pricina neputinţei, cuţit al nădejdii, s-a tot micşorat, aşa că, numai cu dragostea de studii şi cu petrecerea unor tinereţi cuviincioase. duceau o viaţă pe cât de voioasă pe-atâta de cinstită. Rareori ieşeau noaptea, şi dacă ieşeau, mergeau împreună şi bine înarmaţi.

Se întâmplă, dar, că, trebuind să iasă într-o noapte, don Antonio îi spuse lui don Juan că voia să mai rămână pentru a-şi îndeplini anumite datorii evlavioase, dar că el putea pleca, pentru că avea să-l urmeze şi dânsul numaidecât.

— N-are rost – zise don Juan –, am să te aştept, şi chiar dacă nu ieşim noaptea asta, nu-i nimic.

— Nu, pe viaţa domniei tale – făcu don Antonio –, du-te să iei aer, şi-am să fiu şi eu curând cu domnia ta, dacă mergi pe unde ne plimbăm de obicei.

— Fă după cum ţi-ε placul – zise don Juan –, rămâi cu

bine, iar dacă te hotărăşti să ieşi, să ştii că merg şi-n noaptea asta pe acelaşi drum ca şi în cele trecute.

Plecă don Juan şi rămase acasă don Antonio. Noaptea era aproape întunecoasă şi ceasurile unsprezece; şi, după ce străbătu două, trei uliţe şi se văzu singur, fără cineva cu care să schimbe o vorbă, se hotărî să se întoarcă acasă şi, înfăptuindu-şi gândul, când trecea pe-o stradă cu portaluri rezemate pe coloane de marmură, auzi că-l ţistuieşte cineva de la o poartă. Întunecimea nopţii şi cea pricinuită de portaluri nu-i îngăduiau să dibuie ţistuitul.

Se opri o clipă, îşi încordă atenţia şi văzu că se întredeschide o poartă; se apropie de ea şi auzi un glas şoptit ce-i spunea:

— Eşti oare Fabio?

Don Juan, şovăind între da şi nu. răspunse:

— Da.

— Atunci ia-l – i se răspunse dinăuntru –, pune-l la adăpost şi întoarce-te numaidecât, căci e de mare însemnătate.

Don Juan întinse mâna şi dădu de-o mogâldeaţă şi. vrând s-o ia, văzu că are nevoie de amândouă mâinile; şi abia-i fu înmânată, că uşa se şi închise, şi el se pomeni cu povara în braţe şi fără să ştie de ce. Aproape numaidecât însă începu a plânge un prunc, care părea nou-născut, la al cărui plâns don Juan rămase încurcat şi uluit, fără a şti ce să facă şi pe unde să scoată cămaşa, pentru că dacă s-ar fi întors să bată la poartă, se temea să n-o primejduiască pe cea al cui era pruncul, iar dacă-l lăsa acolo, l-ar fi primejduit chiar pe prunc; dacă-l ducea acasă, nu avea pe nimeni ca să vadă de el, şi nici în oraş nu cunoştea pe nimeni la care să-l poată duce. Gândind însă că i se spusese să-l pună la adăpost şi să se întoarcă numaidecât, hotărî să-l ducă acasă şi să-l dea pe mâinile unei dădace care-i slujea pe ei. şi apoi să se întoarcă să vadă dacă era nevoie cumva de sprijinul său, deşi ştia bine că fusese luat drept altcineva şi că numai dintr-o greşeală îi fusese dat lui pruncul. În sfârşit, fără a mai sta pe gânduri, se duse acasă cu el, ajungând după plecarea lui don Antonio. Intră într-o

încăpere şi-o chemă pe dădacă, dezveli pruncul şi văzu că era cel mai frumos din citi îi fusese dat vreodată să vadă. Scutecele în care era înfăşat arătau că se născuse din părinţi bogaţi. Dădaca îl desfăşă şi văzură că era băiat.

— Copilului – zise don Juan – trebuie să-i dea cineva să sugă, şi-o să facem aşa: dumneata, dădacă, fă bine şi ia-i scutecele astea bogate şi pune-i altele mai umile şi, fără să spui că l-am adus eu, ai să-l duci acasă la o moaşă, căci ele obişnuiesc totdeauna" să găsească rostul şi leacul în asemenea nevoi; să-i duci destui bani ca să fie mulţumită şi vei spune că-i sunt părinţi cine vrei dumneata, ca să ascunzi adevărul că eu l-am adus.

Dădaca răspunse că are să facă întocmai, iar don Juan, grăbindu-se cât putu, se întoarse ca să vadă dacă aveau să-l mai ţistuie încă o dată, dar, cu puţin înainte de-a ajunge la casa unde fusese chemat, auzi mare zăngănit de săbii, stârnit parcă de mulţi oameni care se încăieraseră.

Îşi încordă atenţia şi nu auzi nicio vorbă;, fierăria lucra pe muteşte şi, la lumina scânteilor scoase de pietrele rănite de săbii", aproape desluşi că erau mulţi cei ce-l atacau pe unul singur, şi bănuiala şi-o întări când auzi spunându-se:

— Ah, trădătorilor, sunteţi mulţi şi eu singur, dar mârşăvia n-are să vă fie totuşi de niciun folos!

Auzind şi văzând acestea, don Juan, purtat de inima – i vitează, din două sărituri i se puse alături şi, ducând mâna la sabie şi la o pavăză ce-o avea asupră-i, îi spuse celui ce se apăra, vorbind pe italieneşte, ca să nu fie cunoscut ca spaniol:

— Nu te teme, că ţi-a venit ajutor şi nu vei duce lipsă de el cât voi rămâne în viaţă; zbate-te, căci trădătorii au putere puţină, chiar dacă sunt mulţi.

La vorbele acestea, unul dintre adversari răspunse:

— Minţi, aici nu-i niciun trădător, pentru că dorinţa de a-ţi recâştiga onoarea pierdută îngăduie orice necumpătare.

Nu-i mai spuse nicio vorbă, pentru că nu le-o îngăduia graba de a-i răni pe vrăjmaşii lor, care, după

părerea lui don Juan, trebuie să fi fost şase. Îl încolţiră atât de tare pe tovarăşul său, încât cu două împunsături pe care i le dădură deodată în piept, îl puseră la pământ.

Don Juan crezu că-l omorâseră şi, cu neobişnuită sprinteneală şi curaj, sări în faţa tuturor a şi-i sili să dea îndărăt sub o ploaie de lovituri de sabie. Nu i-ar fi fost însă de ajuns propria-i străduinţă ca să atace şi să se apere, dacă nu l-ar fi ajutat soarta cea bună, făcând ca vecinii de pe stradă să scoată făclii la ferestre şi să cheme justiţia, strigând cât puteau de tare, drept care adversarii părăsiră strada şi dădură dosul.

Într-acestea, cel căzut se şi sculase, deoarece loviturile de sabie întâlniseră un plastron ca de diamant, în care se opriseră. Lui don Juan îi căzuse pălăria în timpul ciocnirii şi, căutând-o, găsi alta pe care şi-o puse fără a se mai uita să vadă dacă e sau nu a lui.

Cel ce căzuse se apropie de el şi-i vorbi:

— Domnule cavaler, oricine ai fi domnia ta, mărturisesc că-ţi datorez viaţa pe care, împreună cu ceea ce merit şi pot, mi-o voi cheltui în slujba domniei tale; ai bunătatea şi spune-mi cineeşti precum şi numele domniei tale, ca să ştiu cui trebuie să-mi arăt recunoştinţa.

La care don Juan răspunse:

— Nu vreau să fiu nepoliticos, odată ce sunt dezinteresat. Ca să fac, domnule, ceea ce-mi ceri, şi asta numai pentru plăcerea domniei tale, îţi spun că sunt un cavaler spaniol şi student în oraşul acesta; dacă ţii să-mi ştii şi numele, ţi-l voi spune, şi dacă vei vrea să te foloseşti de mine şi cu alt prilej, află că mă cheamă don Juan de Gamboa.

— Mult bine mi-ai făcut – răspunse cel ce căzuse –, eu însă, seniore don Juan de Gambcă, nu vreau să-ţi spun cine sunt şi nici cum mă cheamă, pentru că îmi va face mare plăcere s-o afli de la altcineva, şi voi avea grijă să ţi se aducă la cunoştinţă.

Don Juan îl întrebase mai întâi dacă este rănit, pentru că-l văzuse primind două lovituri puternice de sabie, şi el îi răspunsese că, după Dumnezeu, îl ajutase un plastron

binecuvântat pe care-l purta, dar că şi aşa, duşmanii lui i-ar fi făcut felul dacă nu s-ar fi aflat şi dânsul alături de el.

Într-acestea văzură venind către ei o ceată de oameni, şi don Juan zise:

— Dacă aceştia sunt duşmanii care se-ntorc, pregăteşte-te, domnule, şi fii la înălţime!

— După cum cred, cei ce vin nu sunt duşmani, ci prieteni.

Şi într-adevăr aşa a fost, pentru că noii veniţi, şi anume opt bărbaţi, îl înconjurară pe cel ce căzuse şi schimbară cu el câteva cuvinte, dar atât de şoptite şi de tainice, încât don Juan nu le putu auzi.

Cel căruia îi luase apărarea se întoarse apoi către don Juan şi-i spuse:

— Dacă n-ar fi venit prietenii aceştia, cu niciun chip. seniore don Juan, nu te-aş fi părăsit până ce n-ai fi apucat să mă pui în afara oricărei primejdii; acum însă te implor, cu toată stăruinţa, să te duci şi să mă laşi, căci e de mare însemnătate pentru mine.

Spunând acestea, îşi duse mâna la cap şi văzu că era fără pălărie şi, întorcându-se către cei ce veniseră, le ceru să-i dea o pălărie, pentru că a lui îi căzuse.

Cum spuse acestea, don Juan i-o şi puse în cap pe-aceea găsită de el.

Cei ce căzuse o pipăi şi, dându-i-o înapoi lui don Juan, spuse:

— Pălăria asta nu-i a mea; pe viaţa seniorului don Juan, s-o ia dânsul ca trofeu al acestei lupte şi s-o păstreze, deoarece cred că e cunoscută.

Îi dădură altă pălărie celui căruia îi luase apărarea, şi don Juan, ca să facă ceea ce fusese rugat, după ce mai schimbară câteva, deşi scurte, curtenii, îl părăsi fără să ştie cine era şi se duse acasă, fără a se mai apropia de poarta prin care-i fusese dat pruncul, deoarece i se păru că tot cartierul se trezise şi fusese tulburat din pricina încăierării.

Se întâmplă, dar, că, mergând spre locuinţa sa, se întâlni pe la jumătatea drumului cu don Antonio de Isunza.

colegul său, şi, recunoscându-se, don Antonio zise:

— Hai cu mine, don Juan, până aici, mai sus, şi pe drum am să-ţi istorisesc ce poveste ciudată mi s-a întâmplat, cum alta la fel n-ai mai auzit de când trăieşti.

— Poveşti de felul acesta am şi eu a-ţi povesti – răspunse don Juan –, dar să mergem unde pofteşti şi povesteşte-mi-o pe-a domniei tale.

Don Antonio îi arătă pe unde s-o ia şi zise:

— Cată să ştii că nu trecuse mult peste un ceas după ce-ai plecat de-acasă, când am plecat şi eu în căutarea domniei tale şi, la nici treizeci de paşi de-aici, am văzut venind, de era să se izbească de mine, silueta neagră a cuiva, păşind foarte iute. şi, ajungând aproape, mi-am dat seama că era o femeie în mantie lungă, şi ea, cu glas întretăiat de suspinuri, îmi spuse: „Domnule, nu cumva eşti străin de oraş?” „Străin sunt, şi spaniol”, am răspuns eu. Şi ea: „Slavă cerului, care nu vrea să mor fără împărtăşanie!” „Eşti cumva rănită, doamnă – i-am întors eu vorba –, sau eşti cumva bolnavă de moarte?” „S-ar putea ca boala de care sufăr să-mi fie fatală dacă nu mi se clau îngrijiri. Pe curtenia ce pare a domni totdeauna printre cei de naţia domniei tale, te implor, domnule spaniol, să mă scoţi din uliţele acestea şi să mă duci la locuinţa domniei tale cât mai grabnic cu putinţă, şi acolo, de-ţi va plăcea, afla-vei răul de care sufăr precum şi cine sunt, deşi o voi face pe spezele reputaţiei mele”.

Auzind acestea şi părându-mi-se că într-adevăr avea nevoie de ceea ce-mi ceruse, am luat-o de mină şi, pe străzi ocolite, „am dus-o la locuinţa noastră. Mi-a deschis Santisteban, pajul, i-am poruncit să se retragă şi, fără ca el s-o vadă, am dus-o în odaia mea, iar dânsa, de cum intră, se azvârli fără cunoştinţă pe patul meu. M-am apropiat de dânsa, i-am dezvelit faţa pe care şi-o acoperise cu mantia, şi-am descoperit cea mai mare frumuseţe zărită cândva de ochi omeneşti; să tot fi avut, după mine, vreo optsprezece ani, mai degrabă mai puţini decât mai mulţi. Am rămas uluit la vederea unei asemenea culmi de frumuseţe. M-am grăbit s-o stropesc cu niţică apă pe obraz, şi ea îşi veni în

fire, suspinând duios. Şi cel dintâi lucru ce mi i-a spus a fost: „Mă cunoşti, domnule „Nu”, i-am răspuns eu, „nici nu s-ar cădea să fiu atât de norocos, încât să pot cunoaşte o asemenea frumuseţe”. „Nefericită e aceea – răspunse ea – căreia cerul i-o dăruieşte spre mai mare răul ei; dar, domnule, nu e timpul potrivit ca să lauzi frumuseţi, ei ca să ajutorezi nefericiri; pe viaţa mea, rogu-te să mă laşi închisă aici şi să nu îngădui nimănui să mă vadă, şi întoarce-te numaidecât în acelaşi loc unde-ai dat de mine şi uită-te dacă nu cumva sunt câţiva inşi încăieraţi, dar nu lua partea nici unuia dintre cei ce se vor fi bătând, ci împacă-i, pentru că orice vătămare a vreuneia din părţi nu poate duce decât la sporirea vătămării mele”. Am lăsat-o încuiată şi vin acum să fac pace în acea încăierare.

— Mai ai ceva de spus, don Antonio? – întrebă don Juan.

— Păi nu ţi se pare că am spus destul – răspunse don Antonio – de vreme ce-am spus că ţin sub cheie, şi-n iatacul meu, pe cea mai mare frumuseţe din câte văzut-au ochii omeneşti?

— Întâmplarea e ciudată, fără îndoială – spuse don Juan –, dar ascult-o şi pe-a mea.

Şi pe loc îi şi povesti tot ce i se întâmplase, şi că pruncul ce-i fusese dat era acasă sub îngrijirea dădacei, lor, şi de porunca pe care o dăduse ca scutecele bogate să-i fie schimbate cu altele sărace, şi să fie dus undeva unde să poată fi crescut sau cel puţin ajutat până una-alta.

Şi mai spuse că încăierarea pe care o căuta el se şi isprăvise şi se stinsese; că el însuşi nimerise într-însa; şi că, după cum îşi închipuia, toţi cei ce luaseră parte la bătălie trebuie să fi fost oameni cu vază şi de rang înalt.

Rămaseră amândoi uimiţi de păţania fiecăruia dintre ei, şi-n mare grabă se întoarseră acasă, pentru a vedea de ce avea nevoie femeia închisă acolo.

Pe drum, don Antonio îi spuse lui don Juan că-i făgăduise acelei doamne să nu lase pe nimeni altul s-o vadă şi nimeni să nu intre în iatac, afară de el însuşi, atâta timp cât ea nu va dori altminteri.

— N-are a face – răspunse don Juan –, cumva tot găsesc eu o cale ca s-o văd, căci am şi început să ard de nerăbdare, după cum mi-ai zugrăvit-o de frumoasă.

Ajunseră într-acestea şi, la lumina scoasă de unul dintre cei trei paji pe care-i aveau, don Antonio ridică ochii la pălăria lui don Juan şi-o văzu scăpărând de diamante; i-o luă din cap şi văzu că văpăile ieşeau din cele multe de pe o panglică nespus de bogată. O priviră şi iar o priviră amândoi şi traseră încheierea că, dacă toate erau fine, cum păreau, făcea peste douăsprezece mii de ducaţi.

În felul acesta apucară a se convinge că cei prinşi în încăierare erau nobili, mai cu seamă cel ajutat de don Juan, care-i spusese, după cum îşi aminti, să ia pălăria şi s-o păstreze, pentru că era cunoscută.

Le porunciră pajilor să se retragă, iar don Antonio descuie uşa iatacului său şi-o găsi pe doamnă şezând pe pat, cu obrazul în palmă şi vărsând lacrimi duioase.

Don Juan, dornic s-o vadă, se arătă în uşă atâta cât putea vârî capul, şi-n aceeaşi clipă văpăile diamantelor izbiră ochii celei ce plângea, şi ea, ridicându-şi-i, spuse:

— Intră, domnule duce, intră; de ce vrei să-mi dai cu atâta zgârcenie fericirea de a te vedea?

La acestea, don Antonio spuse:

— Aici, doamnă, nu-i niciun duce care s-ar feri să te vadă.

— Cum nu? – i-o întoarse ea. Cel ce se arată acolo e ducele Ferrarei, căci bogăţia pălăriei lui nu se poate să nu-l dea de gol.

— Într-adevăr, doamnă, pălăria pO CelFG cil văzut-o n-o poartă nici un duce, şi dacă vrei să te dezamăgeşti la vederea cui o poartă, dă-i voie să intre.

— Să intre sănătos – zise ea –, deşi, dacă nu-i ducele, nenorocirile mele vor fi şi mai mari.

Toate aceste vorbe le auzise don Juan şi, văzând că i se îngăduie să intre, păşi în iatac cu pălăria în mâini, ţinând-o în faţă, iar ea cunoscu că omul cu pălăria bogată nu era cine i se păruse, aşa că zise cu glas tulburat şi vorbă grăbită:

— Vai, nefericita de mine, domnul meu, spune-mi îndată şi nu mă mai ţine cu sufletul la gură: îl cunoşti pe stăpânul pălăriei? Unde l-ai lăsat pe el sau cum a ajuns ea în mâinile domniei tale? E oare viu? Sau acestea sunt veştile despre moartea lui pe care mi le trimite? Vai, comoara mea! Ce s-a întâmplat? Văd aici podoabele ţaţe, mă văd închisă aici fără tine şi-n puterea unor oameni de teama cărora, de n-aş şti că sunt gentilomi spanioli, frica de-a nu-mi pierde cinstea mi-ar fi curmat viaţa.

— Linişteşte-te, doamnă – zise don Juan –, căci nici stăpânul pălăriei nu-i mort, nici domnia ta nu te afli într-un loc unde ţi s-ar aduce vreo jignire, ci vei fi, dimpotrivă, slujită cât ne va sta în putinţă, punându-ne, de va fi nevoie, şi vieţile în joc spre a te apăra şi ocroti, căci nu se cade să se dovedească de prisos încrederea pe care-o ai în bunătatea spaniolilor, şi de vreme ce noi suntem spanioli, şi încă nobili, căci aici se potriveşte ceea ce se zice că e trufie, fii sigură că ţi se va păstra toată cuviinţa pe care o merită prezenţa domniei tale.

— Cred întru totul – răspunse ea –, dar spune-mi totuşi, domnule, cum a încăput pe mâinile domniei tale pălăria aceasta bogată sau unde îi e stăpânul, care nu-i altul decât Alfonso d’Este. ducele Ferrarei.

Atunci, don Juan, ca să n-o mai ţină cu sufletul la gură, îi povesti cum o găsise în toiul unei încăierări, prilej cu care luase partea şi-i dăduse ajutor unui cavaler, care, după spusele ei, trebuie să fi fost fără doar şi poate ducele Ferrarei, şi că în timpul încăierării, el îşi pierduse pălăria şi-o găsise pe aceasta, iar cavalerul cu pricina îi spusese s-o păstreze, căci era cunoscută, ciocnirea isprăvindu-se fără să fie rănit nici cavalerul, nici el, şi că după ce se sfârşise, veniseră nişte oameni, pare-se slujitori sau prieteni de-ai celui despre care credea că fusese ducele, iar acesta îi ceruse să-l lase şi să plece, „arătându-se foarte recunoscător pentru ajutorul ce i-l dădusem”.

— Aşa încât, doamna mea. pălăria aceasta bogată a ajuns în mâinile mele aşa cum ţi-am spus, iar pe stăpânul ei, dacă el e ducele, după cum spui domnia ta, l-am lăsat

bine, sănătos şi teafăr acum niciun ceas; fie ca adevărul acesta să-ţi aducă mângâiere, dacă ştirea despre starea cea bună a ducelui ţi-o poate aduce.

— Ca să ştiţi, domnilor, dacă am temei şi pricini să întreb de dânsul, fiţi, rogu-vă, atenţi şi ascultaţi-mi, nu ştiu dacă-i pot zice astfel, nefericita istorie.

Tot timpul cât avură loc acestea, dădaca şi-l petrecu ungându-i copilului cerul gurii cu miere şi schimbându-i scutecele bogate cu altele sărăcăcioase, iar după ce isprăvi cu îngrijitul, vru să-l ducă. la casa unei moaşe, aşa cum îi dăduse poruncă don Juan; trecând cu el pe lângă iatacul unde se afla aceea care stătea să-şi înceapă istorisirea, pruncul plânse, astfel încât doamna îl auzi şi, sculându-se în picioare, ascultă mai cu luare-aminte şi auzi mai desluşit plânsul pruncului, spunând:

— Domnii mei, ce prunc e acela, de pare nou născut?

Don Juan răspunse:

— E un copil ce ne-a fost lepădat la poartă în noaptea asta, şi dădaca se duce să caute pe cineva care să-i dea să sugă.

— Aduceţi-mi-l aici, pentru numele lui Dumnezeu – spuse doamna –, căci voi face această milostenie pentru copii străini, dacă cerul nu vrea s-o fac pentru a-i mei.

Don Juan o strigă pe dădacă, îi luă copilul, i-l aduse celei care-l cerea şi i-l dădu în braţe, zicând:

— Iată, doamnă, darul ce ne-a fost făcut în noaptea asta, şi n-a fost cel dintâi, căci puţine luni trec fără să găsim în pragul porţii asemenea chilipiruri.

Ea îl luă în braţe şi-i privi cu luare-aminte atât chipul cât şi cârpele sărăcăcioase, dar curate, în care era înfăşat, şi îndată, fără a-şi putea ţine lacrimile, îşi trase năframa de pe cap peste sâni, ca să-i poată da pruncului să sugă în chip cuviincios şi, lipindu-l de ei, îşi alipi şi dânsa obrazul de-al lui, şi cu laptele-l hrănea, şi cu lacrimile-i scălda feţişoara; şi aşa rămase, neridicând ochii, atâta timp cât pruncul nu vru să lase pieptul.

În vremea asta, toţi patru rămaseră tăcuţi: copilul sugea, dar nu cu adevărat, pentru că lehuzele proaspete

nu pot da piept, aşş. Încât, după ce-şi dădu seama, cea care i-l dădea se întoarse către don Juan zicând:

— Degeaba m-am arătat miloasă; tare novice sunt în împrejurările acestea; porunceşte, domnule, să i se dea pruncului niţică miere şi nu-l purtaţi pe străzi la ceasul acesta; aşteptaţi să se facă ziuă, şi înainte de a-l duce, mai arătaţi-mi-l şi mie o dată, ca să mă mingii văzându-l.

Don Juan îi înapoie pruncul dădacei şi-i porunci să-l mai îngrijească până în zori, să-i pună scutecele bogate în care-l adusese şi să nu-l ducă de acasă fără să-l vestească mai întâi pe el.

Şi întorcându-se în iatac şi rămânând tustrei singuri, frumoasa spuse:

— Dacă vreţi să vorbesc, daţi-mi întâi ceva de mâncare. că altminteri leşin şi am destule temeiuri s-o fac.

Don Antonio dădu fuga la un dulăpior şi scoase dintr-însul multe dulceţuri, şi vlăguita doamnă mâncă din câteva şi bău un pahar de apă proaspătă, venindu-şi astfel în fire, şi, oarecum liniştită, zise:

— Şedeţi, domnilor, şi ascultaţi-mă.

Făcură întocmai, iar dânsa, cuibărindu-se în vârful patului şi învelindu-se bine cu poalele rochiei, lăsă pe umeri să-i atârne un văl de pe cap, şi chipul îi rămase descoperit şi de nimic ascuns, vădându-l într-însul pa cei al lunii sau, mai bine zis, pe cel ai soarelui însuşi, când se arată acesta mai frumos şi mai limpede; îi plouau din ochi mărgăritare lichide, şi ea şi le ştergea cu o batistă albă ca neaua şi cu asemenea mâini, încât cine ar fi putut osebi albeaţa lor de cea a batistei, ar fi dovedit o bună judecată.

În sfârşit, după ce scoase multe suspinuri şi după ce se strădui să-şi potolească pieptul cât de cât, cu glas oarecum suferind şi tulburat, zise:

— Eu, domnilor, sunt aceea al cărei nume l-aţi auzit fără-ndoială rostit pe-aici, pentru că faima frumuseţii mele, aşa cum este ea, puţine sunt gurile care să n-o răspândească. Sunt, într-adevăr, Cornelia Bentibolli, sora lui Lorenzo Bentibolli, şi spunându-vă asta, vă voi fi spus poate două adevăruri: unul despre nobleţea, celălalt

despre frumuseţea mea. Din fragedă vârstă am rămas orfană de tată şi de mamă, sub îngrijirea fratelui meu, care, încă de copilă, mi-a pus în cuget, ca paznic, sfiala însăşi, deşi mai mare încredere avea în firea mea cinstită decât în silinţa pe care mi-o dădeam ca să mă apăr. În sfârşit, am crescut între pereţi şi-ntre singurătăţi, însoţită numai de slujnicele mele, şi odată cu mine creştea şi faima nurilor mei, scoasă-n lume de către slujitori, precum şi de către cei ce mă vedeau în taină, ca şi de către un portret comandat de fratele meu unui pictor vestit, pentru ca, după cum spunea el, să nu rămână universul fără mine dacă cerul ar fi hotărât cumva să mă ducă la o viaţă mai bună; dar toate acestea n-ar fi putut face mare lucru ca să-mi grăbească pierzania, de nu s-ar fi întâmplat ca ducele Ferrarei să vină ca naş la nunta unei verişoare, unde fratele meu m-a dus cu gând bun şi pentru cinstirea rudei mele; acolo am privit şi-am fost văzută; acolo, după cum cred, am supus inimi, am robit simţăipinte; acolo am simţit plăcerea laudelor, chiar făcute de guri linguşitoare; acolo, în sfârşit, l-am văzut pe duce şi dânsul m-a văzut pe mine, vedere din care mi se trage starea în care mă văd acuma.

Nu vreau să vă spun, domnilor, căci ar însemna să vorbesc la nesfârşit, mijloacele, vicleşugurile şi chipurile prin care ducele şi cu mine am izbutit să ne împlinim, după doi ani, dorinţele zămislite la nunta aceea, pentru că nici străjile, nici prevederile sfioase, nici mustrările cinstite şi nici altă silinţă omenească n-au fost de ajuns ca să ne împiedice unirea ce-a fost să fie până la urmă, sub chezăşia cuvântului dat de el că-mi va fi soţ, căci fără asta i-ar fi fost cu neputinţă să înfrângă stânca vitează şi curată a. mândriei mele. De mii de ori i-am spus să mă ceară pe faţă fratelui meu, deoarece nu se putea să-i refuze mâna mea, şi n-ar fi trebuit nici să se dezvinovăţească în ochii vulgului pentru că s-ar fi făcut vinovat de nepotrivirea căsătoriei noastre, întrucât nobleţea neamului Bentibolli nu este cu nimic mai prejos decât a familiei d’Este. Mi-a răspuns cu scuze ce mi s-au părut destule şi de neocolit şi, deopotrivă încrezătoare şi supusă –, l-am crezut ca o

îndrăgostită ce eram şi m-am încredinţat ele bunăvoie voii sale, prin mijlocirea unei slujnice a mele, mai moale la darurile şi făgăduielile ducelui decât i-ar fi îngăduit-o încrederea fratelui meu în credinţa ei.

— Pe scurt, după un număr de zile m-am simţit grea, şi înainte ca rochiile să-mi câea în vileag purtările slobode – ca să nu le zic altfel – m-am prefăcut bolnavă şi melancolică şi l-am înduplecat pe fratele meu să mă ducă acasă ia vara aceea a mea, căreia îi fusese naş ducele. Acolo i-am adus ei la cunoştinţă împrejurarea în care mă aflam şi primejdia ce mă ameninţa, ca şi nesiguranţa în care îmi vedeam viaţa", fiindcă aveam unele temeiuri să cred că fratele meu îmi bănuia neruşinarea. Am rămas înţeleşi ca, odată intrată în luna cca. mai mare, să-i dau de ştire ducelui, el urmând să vină după mine cu alţi prieteni de-ai să-i şi să mă ducă la Ferrara unde, la vremea aceea, după cum nădăjduia, se va fi putut căsători pe faţă cu mine: noaptea aceasta în care ne aflăm e cea când ne înţelesesem să vină, şi chiar noaptea asta, în timp ce-l aşteptam, l-am auzit pe fratele meu trecând cu mai mulţi oameni, înarmaţi, mi se părea mie după cum le zăngăneau armele, spaimă de pe urma căreia mi s-a tras naşterea, şi într-o clipă am născut un băiat frumos. Slujnica aceea a mea, gata pregătită pentru asemenea împrejurare, a înfăşat pruncul în altfel de scutece decât ale celui lepădat la poarta domniilor voastre şi, ieşind la poarta dinspre stradă, i-l dădu – după cum mi-a spus ea – unui slujitor de-al ducelui. Eu, la scurt timp după aceea, descurcându-mă cum am putut mai bine într-o astfel de nevoie, am ieşit clin casă, crezând că ducele era pe stradă, deşi n-ar fi trebuit s-o fac până ce n-ajungea el la poartă, dar teama pe care mi-o stârnise ceata înarmată a fratelui meu, pe care-l şi vedeam fluturându-şi sabia deasupra grumazului meu, nu-mi îngădui să chibzuiesc mai bine şi astfel, nesăbuită şi ieşită clin minţi, am plecat şi mi s-a întâmplat ceea ce aţi văzut. Şi cu toate că mă văd iară fiu şi fără soţ, mulţumesc cerului că m-a adus în mâinile domniei tale, de la domnia ta aşteptându-mă la tot ce mă pot aştepta de la curtenia

spaniolă şi, mai mult încă, de la aceea a domniilor voastre, căci nu poate fi decât şi mai înaltă dacă sunteţi atât de nobili precum arătaţi.

Zicând acestea, se lăsă să cadă de tot în pat, şi când cei doi se repeziră să vadă dacă nu cumva leşină, văzură că nu, ci doar că plângea amarnic, don Juan spunându-i:

— Dacă până acum, frumoasă doamnă, mie şi lui don Antonio, tovarăşul meu, ne era milă de domnia ta şi te compătimeam pentru că eşti femeie, acum, că-ţi ştim şi rangul, mila şi compătimirea ne devin datorie nestrămutată de a te sluji; întăreşte-ţi inima şi nu leşina, şi chiar de nu eşti obişnuită cu asemenea-împrejurări, cu atât mai mult arăta-vei cine eşti cu cât vei şti să le înduri cu mai multă răbdare; află, doamnă, că, după cum îmi închipui eu, toate aceste întâmplări neobişnuite avea-vor un sfârşit fericit, fiindcă cerurile nu vor îngădui ca atâta frumuseţe să se irosească zadarnic, iar gânduri atât de curate să dea greş. Culcă-te, doamnă, şi îngrijeşte-te, căci ai nevoie; are să vină aici o slujitoare de-a noastră ca să te slujească, şi-n ea te poţi încrede ca-n noi înşine; se va pricepe la fel de bine să nu scoată o vorbă despre nefericirile domniei tale, ca şi să-ţi răspundă tuturor nevoinţelor.

— Atât e de crâncenă cea în care mă aflu, încât mă sileşte la lucruri mai grele – răspunse ea –, vină, domnule, cine vrei, căci, venind din partea domniei tale, nu voi putea să n-o socotesc de mare ajutor în orice mi-ar trebui, dar te rog totuşi să nu mă vadă altcineva decât slujitoarea domniilor voastre.

— Aşa va fi – răspunse dor. Antonio –, şi. lăsând-o singură, plecară, iar don Juan îi spuse dădacei să intre la dânsa şi să-i ducă pruncul în scutecele bogate, dacă apucase cumva să-l înfeşe în ele; dădaca zise că da şi că pruncul arăta acum aidoma ca atunci când îl adusese dânsul.

Dădaca intră, prevenită asupra răspunsurilor ce urma să le dea întrebărilor privitoare la prunc pe care avea să i le pună doamna dinăuntru.

Văzând-o, Cornelia îi spuse:

— Vino într-un ceas bun, prietenă dragă, dă-mi pruncul şi adu mai aproape luminarea aceea.

Dădaca făcu întocmai şi, luând pruncul în braţe, Cornelia se tulbură toată şi-l privi stăruitor, după care-i spuse dădacei:

— Spune-mi. doamnă, copilul acesta şi cel pe care mi l-ai adus sau mi-a fost adus cu puţin timp în urmă sunt unul şi acelaşi?

— Da, doamnă – răspunse dădaca.

— Păi cum de are atunci scutece atât de deosebite? – i-o întoarse Cornelia –, zău, prietenă dragă, mi se pare că sau scutecele sunt altele sau pruncul nu-i acelaşi.

— Tot ce se poate – răspunse dădaca.

— Păcatele mele – zise Cornelia –, cum tot ce se poate? Cum vine asta, dădacă dragă, că mi se rupe inima să aflu cum e cu schimbarea asta? Spune-mi, prietenă, pe tot ce ţi-e mai drag, zic să-mi spui de unde ai luat scutecele astea atât de bogate, deoarece cată să ştii că-s ale mele, dacă văzul nu mă minte sau ţinerea de minte nu mă-nşală. Cu acestea sau cu altele aidoma lor i-am încredinţat eu însămi cameristei mele odorul drag al sufletului meu; cine oare i le-a luat, vai, nefericita de mine, şi cine le-a adus aici? Vai, bătută de nenoroc ce sunt!

Don Juan şi don Antonio, care ascultau toate jelaniile acestea, nu voiră s-o lase a mai stărui în ele şi nici nu îngăduiră ca amăgirea scutecelor schimbate s-o mai facă să sufere, aşa că intrară, iar don Juan îi spuse:

— Şi scutecele, şi copilul acesta îţi aparţin, doamnă Cornelia – şi numaidecât îi şi povesti, de-a fir a păr. cum

í

el fusese insul căruia camerista ei i-l dăduse pe copil, şi cum îl adusese acasă, poruncindu-i dădacei să-i schimbe scutecele, şi prilejul cu care o făcuse, deşi după ce dânsa-i povestise cum îl născuse, fusese pe deplin încredinţat că era fiul ei; şi că dacă nu-i spusese până atunci, o făcuse pentru ca spaimei pricinuite de îndoiala recunoaşterii să-i urmeze bucuria de a-l fi recunoscut.

Nesfârşite fură atunci lacrimile de bucurie ale Corneliei, nesfârşite mulţumirile aduse ocrotitorilor săi, numindu-i îngeri de pază cu chip de om şi alte laude ce-i învederau în chip neîndoios recunoştinţa.

O lăsară cu dădaca, după ce-i dădură acesteia în grijă să vadă de dânsa şi s-o slujească cum va putea mai bine, şi-i atraseră luarea-aminte asupra stării în care se afla, ca să ştie cum s-o ajute, întrucât ea, ca femeie, se pricepea mai bine decât ei ce să facă într-o asemenea împrejurare.

Cu asta, se duseră să se odihnească atâta cât mai rămăsese din noapte, cu gândul de a nu mai intra în iatacul Corneliei decât dacă-i chema dânsa, ori la mare nevoie. Se făcu ziuă, şi dădaca aduse în mare taină pe cineva care să-i dea copilului să sugă, iar ei întrebară de Cornelia; dădaca le spuse că se odihnea un pic. Se duseră la cursuri şi trecură pe strada cu încăierarea şi pe la casa de unde plecase Cornelia, ca să vadă dacă lipsa ei apucase a fi ştiută de lume sau dacă se bârfea pe seama-i pe la colţuri, dar nu simţiră şi nu auziră nimic şi în niciun chip nici despre încăierare, nici despre absenţa Corneliei. Cu asta, după ce-şi ascultară lecţiile, se întoarseră la locuinţa lor.

Cornelia îi chemă prin dădacă, dar ei îi răspunseră că luaseră hotărârea de a nu mai călca în iatacul ei ca să se păstreze cu şi mai mare străşnicie cuviinţa datorată cinstei sale, ea însă le răspunse cu lacrimi şi rugăminţi să intre ea s-o vadă, că aceasta era cea mai potrivită cuviinţă dacă nu pentru leacul, măcar pentru mângâierea ei.

Făcură întocmai, şi ea îi primi cu chip bucuros şi cu multă curtenie: îi rugă să aibă bunătatea de-a ieşi în oraş ca să vadă dacă nu se auzeau ceva veşti despre cutezanţa ei; îi răspunseră că şi făcuseră cercetarea aceasta cu toată atenţia, dar mi se vorbea nimic.

Într-acestea, un paj, din cei trei pe care-i aveau, sosi la uşa iatacului şi spuse de afară:

— La poartă e un cavaler cu doi slujitori, care spune că-l cheamă Lorenzo Bentibolli, şi-l caută pe stăpânul meu don Juan de Gamboa.

La auzul acestei solii, Cornelia îşi încleştă amândoi

pumnii şi şi-i vârî în gură, şi printre ei i se strecură glasul, încet şi temător, zicând:

— Fratele meu, domnilor, e fratele meu; se vede treaba c-a aflat că sunt aici şi vine să-mi curme zilele. Ajutaţi-mă, domnilor, şi ocrotiţi-mă!

— Linişteşte-te, doamnă – îi spuse don Antonio –, căci te afli într-un loc şi în puterea unor oameni care nu vor îngădui să ţi se aducă nici cea mai măruntă atingere din lume. Dă fuga, domnia ta, seniore don Juan, şi vezi ce vrea cavalerul acela, iar eu rămân aici ca s-o apăr la nevoie pe Cornelia.

Don Juan, fără a se schimba la faţă, coborî, şi îndată don Antonio ceru să i se aducă două pistoale încărcate şi le porunci pajilor să-şi ia săbiile şi să fie gata să sară.

Dădaca, văzând toate acele măsuri de prevedere, tremura toată; pe Cornelia, care se temea să nu se întâmple ceva rău, o treceau fiorii; doar don Antonio şi don Juan erau ctăpâni pe sine şi ştiau foarte bine ce aveau de făcut.

La poarta dinspre stradă, don Juan îl găsi pe don Lorenzo, care, văzându-l pe don Juan, îi spuse:

— O rog pe senioria voastră – căci aşa sună adresarea curtenitoare în Italia – să aibă bunătatea a veni cu mine în biserica aceea de peste drum, căci am o încurcătură pe care vreau să i-o împărtăşesc senioriei voastre, de ea atârnându-mi şi viaţa şi onoarea.

— Foarte bucuros – răspunse don Juan –, să mergem, domnule, uncie ţi-o fi voia.

Acestea fiind zise, merseră mână în mână la biserică şi, aşezându-se pe o bancă într-un loc de unele să nu poată fi auziţi, Lorenzo grăi cel dintâi şi zise:

— Eu, domnule spaniol, sunt Lorenzo Bentibolli, dacă nu dintre cei mai bogaţi, dintre cei mai nobili locuitori ai oraşului acestuia; adevărul acesta fiind atât de notoriu, mă va face iertat că mă laud eu însumi; am rămas orfan cu ani în urmă şi în paza mea mi-a rămas o soră, atât de frumoasă, încât, de nu m-ar privi îndeaproape, ţi-aş lăuda-o în aşa fel, că mi-ar lipsi proslăvirile, deoarece niciuna nu

poate fi întru totul pe măsura frumuseţii sale. Faptul că eram cinstit, iar ea copilă şi frumoasă, m-a făcut să-mi dau toată silinţa ca s-o păzesc, dar toate prevederile şi strădaniile mele mi-au fost înşelate de voinţa sfruntată a surorii mele Cornelia, căci acesta îi este numele.

În sfârşit, ca să scurtez, pentru a nu te plictisi, această poveste ce ar putea fi mai lungă, zic că ducele Ferrarei, Alfonso d'Este 307, cu ochi de linx i-a învins pe coi ai lui Argus, mi-a pus la pământ strădaniile şi-a triumfal asupra lor, biruind-o pe sora mea, iar astă-noapte mi-a luat-o şi mi-a răpit-o din casa unei rubedenii a noastre şi chiar se spune că era proaspătă lehuză. Astă-noapte am aflat-o şi astă-noapte am plecat 111 căutarea lui, şi cred că l-am găsit şi l-am străpuns, dar a fost ajutat de vreun înger ce n-a îngăduit să-mi scot cu sângele lui pata ofensei. Ruda mea mi-a spus, căci ea mi-a spus toate astea, că ducele a amăgit-o pe sora mea sub cuvânt că o va lua de nevastă; eu nu cred, căci ar fi o căsnicie nepotrivită în privinţa bunurilor sorţii, fiindcă altminteri toată lumea cunoaşte nobleţea Bentiboliilor din Bologna. Ceea ce cred este că el s-a bizuit pe ce se bizuie toţi cei puternici care vor să calce-n picioare pe o fecioară fricoasă şi sfielnică, punându-i sub ochi numele cei dulce de soţ, făcând-o să creadă că, din anumite considerente, nu se pot cununa de îndată; minciuni cu înfăţişare de adevăruri, dar calpe şi rău intenţionate.

Oricum ar fi însă, eu mă văd fără soră şi iară onoare, deşi, în ce mă priveşte, până acum am păstrat toate acestea sub lacătul tăcerii şi n-am vrut să povestesc nimănui jignirea mea, până când nu văd dacă nu pot cumva găsi leac şi primi satisfacţie; e mai bine ca ticăloşiile să fie doar presupuse şi bănuite decât ştiute sigur şi lămurit, deoarece între da-ul şi iu-ul îndoielii, fiecare poate înclina în ce parte vrea mai mult şi fiecare îşi poate găsi apărătorii săi.

În sfârşit, acuma sunt hotărât să mă duc la Ferrâra şi să-i cer ducelui însuşi satisfacţie pentru ofensa adusă mie şi, dacă va refuza, să-l provoc la duel pe temeiul acesta, iar

hotărârea n-am să mi-o duc la bun sfârşit cu escadroane întregi, deoarece nu le pot nici alcătui, nici întreţine, ci ca de la bărbat la bărbat, drept care aş vrea să am ajutorul domniei tale şi să mă însoţeşti la drumul acesta, încredinţat fiind că o vei face, ca spaniol şi cavaler ce eşti, după cum am şi aflat, ca să nu fiu nevoit a da de ştire nici unui neam sau prieten de-al meu, de la care nu m-aş putea aştepta decât la sfaturi şi îndemnuri de a-mi schimba hotărârea, pe când de la domnia ta nu mă pot aştepta decât la unele bune şi cinstite, chiar dacă oarecum primejdioase. Domnia ta, domnule, fă-mi binele acesta şi – vino cu mine, căci de voi avea pe un spaniol alături de mine, voi socoti că sunt păzit de oştirile lui Xerxes. Mult îţi cer, dar la şi mai mult te obligă datoria de a răspunde la ceea ce trâmbiţează faima naţiei domniei tele.

— Destul, domnule Lorenzo – zise îndată don Juan, care-l ascultase până atunci fără a-l fi întrerupt cu vreo vorbă –, destul, căci din clipa de faţă mă socot apărătorul şi sfătuitorul domniei tale şi iau asupră-mi satisfacţia sau răzbunarea jignirii domniei tale, şi asta nu doar pentru că sunt spaniol, ci pentru că sunt cavaler şi pentru că domnia ta eşti unul atât de nobil precum ai spus, şi precum ştiu şi eu, şi precum ştie toată lumea. Gândeşte-te când vrei să fie plecarea noastră, şi ar fi bine să fie numaidecât, pentru că fierul trebuie bătut cât este cald, iar fierbinţeala mâniei sporeşte curajul, şi insulta proaspătă trezeşte răzbunarea.

Lorenzo se sculă în picioare şi-l strânse cu putere în braţe pe don Juan, zicând:

— Un piept atât de mărinimos ca al domniei tele, seniore don Juan, nu e nevoie să fie mişcat punându-i-se în faţă alt interes decât acela al onoarei ce-o poate câştiga prin această faptă, şi pe care încă de pe-acum ţi-o dăruiesc, dacă vom ieşi cu bine din împrejurarea asta, şi, pe deasupra, îţi ofer tot ce am, tot ce pot şi tot ce merit; plecarea vreau să fie mâine, pentru ca astăzi să pot pune la cale toate cele de trebuinţă în vederea ei.

— Socot că e bine – spuse don Juan –, dar dă-mi voie, domniile Lorenzo, să-i dau de ştire despre această faptă

unui cavaler, tovarăş de-al meu, pe-a cărui vitejie şi tăcere te poţi bizui şi mai vârtos decât pe-ale mele.

— De vreme ce, seniore clon Juan, domnia ta ai luat asupră-ţi, după cum spui, onoarea mea, fă cu ea ce crezi de

31 – Nuvele exemplare „cuviinţă, şi spune despre ea ce vrei şi cui vrei, cu atât mai mult cu cât tovarăş cu domnia ta cine oare ar putea fi dacă nu cineva foarte bun?

Cu asta, se îmbrăţişară şi se despărţiră, rămânând ca a a doua zi de dimineaţă să-l cheme printr-un trimis pentru a încăleca pe cai afară din oraş şi a-şi urma călătoria străvestiţi. Don Juan se întoarse şi le dădu seamă lui don Antonio şi Corneliei despre cele întâmplate cu Lorenzo şi despre învoiala la care căzuseră.

— Sfinte Doamne! – grăi Cornelia – mare-ţi este, domnule, curtenia şi mare încrederea! Cum de te-ai aruncat, şi încă atât de iute, într-o ispravă atât de plină de neajunsuri? Şi de unde ştii domnia ta, domnule, dacă fratele meu te duce la Ferrara sau în altă parte? Oriunde te-ar duce însă, poţi fi pe deplin încredinţat că te însoţeşte credinţa în carne şi oase, deşi eu, ca o nenorocită ce sunt, mă poticnesc şi de atomii soarelui şi mă-nfricoşez de orice umbră, şi cum ai vrea să nu mă sperii când viaţa sau moartea mea atârnă de răspunsul ducelui? Şi ce ştiu eu dacă va răspunde atât de măsurat, încât mânia fratelui meu să se păstreze între hotarele cuminţiei lui? Iar dacă nu s-ar păstra, crezi oare că ar avea de-a face cu un vrăjmaş nevolnic? Şi nu ţi se pare că-n zilele cât veţi zăbovi acolo voi sta cu inima strânsă, temătoare şi încremenită, aşteptând veştile dulci sau amare despre încercarea aceasta? Oare îi iubesc eu atât de puţin pe duce sau pe fratele meu ca să nu-mi sară inima la gândul nefericirilor oricăruia dintre ei şi ca să nu mă doară sufletul de ele?

— Mult gândeşti şi de multe te temi, doamnă Cornelia – spuse don Juan –, fă însă loc şi speranţei între atâtea spaime şi încrede-te în Dumnezeu, în dibăcia şi-n dorinţa mea cea bună, şi-ai s-o vezi împlinită cu toată norocirea şi pe-a domniei tale; drumul la Ferrara e de neocolit, după cum nu se poate nici să nu-l ajut ρε fratele

domniei tale. Până acum nu ştim ce are ducele de gând şi nici măcar dacă a aflat de dispariţia domniei tale, iar toate acestea va trebui să le aflăm din gura lui, şi nimeni nu-I va putea întreba mai bine decât mine. Şi înţelege, doamnă Cornelia, că sănătatea şi mulţumirea fratelui domniei tale şi cele ale ducelui mi-s mai dragi decât luminile ochilor, şi-am să văd de ei la fel de grijuliu ca şi de ele.

— De-ţi va da cerul, seniore don Juan – răspunse Cornelia – putere ca să-mi găseşti leacul, aşa cum ţi-a dat har ca să mă mângâi în toiul muncilor acestora ale mele, mă socotesc eu adevărat norocoasă; aş vrea să te şi văd placat şi întors, ericât m-ar chinui în lipsa domniei tale frica sau m-ar ţine cu sufletul la gură nădejdea.

Don Antonio încuviinţă hotărârea lui don Juan şi-l lăudă pentru buna înţelegere pe care o găsise într-însul încrederea lui Lorenzo Bentibolli. Îi spuse mai mult, şi anume că voia şi el să-i însoţească, spre a fi cu dânşii la nevoie.

— Asta nu – zise don Juan –, atât pentru că nu-i bine ca doamna Cornelia să rămână singură, cât şi pentru ca domnul Lorenzo să nu creadă că vreau să mă folosesc de strădaniile altuia.

— Ale mele sunt ca şi ale domniei tale – i-o întoarse don Antonio –, şi astfel, chiar de-ar fi să rămân necunoscut şi să mă ţin deoparte, trebuie să te urmez, căci ştiu că doamnei Cornelia îi va fi pe plac, şi nici nu va rămâne atât de singură, încât să nu aibă cine o sluji, păzi şi însoţi.

La care Cornelia spuse:

— Mare mângâiere ar fi pentru mine, domnilor, dacă aş şti că mergeţi împreună sau măcar aşa încât să vă puteţi ocroti la nevoie unul pe altul; şi deoarece mi se pare că drumul la care porniţi este primejdios faceţi-mi hatârul, domnilor, să luaţi cu domniile voastre aceste relicve – şi zicând acestea, scoase din sân o cruce de diamante, de o valoare nepreţuită, şi un agnus 308 de aur, la fel de scump ca şi crucea.

Cei doi se uitară la giuvaerele cele bogate şi le preţuiră şi mai mult decât preţuiseră panglica, dar i le

dădură înapoi şi nu voiră cu niciun chip să le ia, zicând că aveau şi ei relicve pe care să le poarte, dacă nu la fel de frumos împodobite, cel puţin, după calitatea lor, la fel de bune. Pe Cornelia o mâhni că nu le primiseră, dar până la urmă fu nevoită să facă după voia lor.

Dădaca punea mult suflet ca s-o răsfeţe pe Cornelia şi, oftând de plecarea stăpânilor, despre care o înştiinţară, fără a-i spune însă nici de ce, nici unde se duceau, se însărcină să ia seama de doamna al cărei nume încă nu-l ştia, atât de bine, încât să nu simtă lipsa domniilor lor. A doua zi dis de dimineaţă, Lorenzo se şi înfiinţa la poartă, iar don Juan era gata de drum, cu pălăria cu panglică, pe care o împodobise cu pene negre şi galbene, acoperind panglica cu un văl negru. Îşi luă rămas bun de la Cornelia, care, la gândul că fratele ei era atât de aproape, se speriase atât de rău, încât nu izbuti să le spună niciun cuvânt celor doi care se despărţeau de dânsa.

Cel dintâi plecă don Juan şi se duse eu Lorenzo la marginea oraşului, unde, într-o grădină oarecum lăturalnică, găsiră doi cai foarte buni, cu doi slujitori ce-i ţineau de căpăstru. Încălecară şi, slujitorii mergând înaintea lor, porniră spre Ferrara, pe cărări şi drumuri nebătute. Don Antonio, pe un căluşel al său, cu hainele schimbate şi ascuns, îi urma, dar părându-i-se că se fereau de el, îndeosebi Lorenzo, hotărî s-o apuce pe drumul mare drept spre Ferrara, sigur fiind că avea să-i întâlnească acolo.

Nici nu ieşiseră bine din oraş când Cornelia îi şi dădu seamă dădacei de toate păţaniile sale şi-i spuse că pruncul acela era al său şi-al ducelui Ferrarei, cu toate amănuntele istorisite până acum, referitoare la istoria sa, neascunzându-i nici că stăpânii îi plecaseră la Ferrara, însoţindu-l pe fratele său, care se ducea să-l provoace pe ducele Alfonso.

Dădaca, auzind acestea, de parcă diavolul ar fi împins-o, ca să încurce, să împiedice sau să amâne mântuirea Corneliei, zise:

— Vai, stăpână a sufletului meu, şi după atâtea câte ţi

s-au întâmplat, domnia ta stai aici fără grijă şi te culci pe urechea ceea? Sau n-ai suflet, sau îţi e atât de lânced, încât nu mai ştie nici de el; cum, îţi închipui oare că fratele domniei tale se duce la Ferrara? Să nu crezi una ca asta, ci cată să gândeşti şi să crezi că a vrut să-i ducă de-aici pe stăpânii mei şi să-i scoată din casa asta, ca's se întoarcă aici şi să-ţi curme zilele, că o va putea face la fel de lesne cum sorbi o cană de apă. Ia te uită sub ce pază şi ocrotire rămânem, doar sub a celor trei paji, care nu pridídesc să-şi scarpine nici râia de care-s plini, darmite să se mai lege şi la cap! Despre mine una pot să-ţi spun că n-am inimă să aştept năpasta şi ruina ce ameninţă casa asta. Adică domnul Lorenzo, italian, să aibă încredere în spanioli, ba să le mai ceară şi ocrotire şi ajutor? Să-mi sară ochii clacă pot eu crede una ca asta – şi-şi arătă sieşi degetul mare iţit între arătător şi mijlociu. Fata mea, dacă vrei să-mi asculţi sfatul, ţi-aş da unui de să-ţi lumineze viaţa.

Încremenită, uluită şi tulburată rămăsese Cornelia la auzul vorbelor dădacei, care le rostea cu atâta foc şi cu atâtea dovezi de înfricoşare, încât i se păru că tot ce spune e adevărat şi că don Juan şi don Antonio erau pesemne morţi, şi că frate-său intra pe poartă şi-o tighelea toată cu lovituri de pumnal.

Aşa că-i spuse:

— Şi ce sfat mi-ai da dumneata, prietenă dragă, ca să ne scape şi să preîntâmpine năpasta ce ne-am eninţă dintr-o clipă-ntr-alta?

— Şi încă ce sfat ţi-aş da, atât de bun, că mai bun ca el nici că s-ar putea găsi! – spuse dădaca. Eu, doamnă, am slujit la un pievan 309, la un paroh vreau să zic, dintr-un sat aflat la două mile de Ferrara; e un om sfânt şi bun şi care ar face pentru mine tot ce i-aş cere, căci îmi este mai îndatorat decât un stăpân; să mergem acolo, caut eu pe cineva care să ne ducă neîntârziat, iar cea care vine să alăpteze copilul e femeie sărmană şi va merge cu noi şi la capătul lumii; şi chiar de-ar fi, hai să zicem, să dea de domnia ta, va fi mai bine să te găsească în casa unui preot, bătrân şi cinstit, decât în puterea a doi studenţi tinerei şi

spanioli, căci alde ăştia, pun eu capul ca martor de încredere, nu scapă niciun prilej bun; iar acum, doamnă, ţi-au purtat respect pentru că eşti suferindă, dar dacă te faci bine şi te întremezi în mâinile lor, numai Dumnezeu te-ar putea scoate din bucluc. Pentru că, zău, dacă nu m-aş fi păzit cu refuzurile, dispreţurile şi feciorlâcurile mele, ar fi dat iama şi-n mine şi-n cinstea mea, fiindcă la ei nu-i aur tot ce luceşte-n ei; una zic şi alta gândesc, dar cu mine li s-a-nfundat, fiindcă-s şireată şi ştiu unde mă strânge pantoful, şi mai cu seamă sunt de neam bun, mă trag din spiţa Criveliilor 310 din Milano, iar vârful onoarei mele e cu zece mile mai sus de nori; după toate astea poţi vedea, doamnă dragă, urgiile ce s-au abătut asupra mea, de vreme ce, fiind cine sunt, am ajuns să fiu masară 311 la spanioli sau, cum zic ei, dădacă, deşi la drept vorbind, n-am de ce mă plânge de stăpânii mei, fiindcă sunt pâinea lui Dumnezeu când nu li-s înecate corăbiile; şi într-asta par de-a binelea basci, cum zic şi ei că sunt. Dar poate că faţă de tine au să fie galicieni, căci asta-i altă naţie, după cum le merge vestea, deşi nu atât de nădejde şi mai puţin bine văzută decât cea bască.

Pe scurt, atâtea vorbe-i înşiră şi-i spuse, că biata Cornelia se resemnă să-i urmeze sfatul, aşa că, în mai puţin de patru ceasuri, dădaca rânduind totul şi ea dându-şi consimţământul, cele două se văzură într-o caleaşcă împreună cu doica pruncului şi, fără a fi auzite de paji, o porniră la drum către satul preotului; toate acestea se făcură la stăruinţele dădacei şi pe banii ei, căci mai avea un pic din simbria pe un an pe care i-o plătiseră stăpânii ei, astfel încât nu fu nevoie să zălogească un giuvaer pe care i-l dăduse Cornelia.

Şi întrucât pe don Juan îl auziseră spunând că el şi fratele său n-aveau s-o apuce către Ferrara pe drumul mare, ci pe cărări ocolite, ele se hotărâră să-l urmeze pe cel drept, şi cu încetişorul, ca nu cumva să se întâlnească cu ei, iar stăpânul caleştii se dădu după voia lor pentru că-l plătiră după pofta lui.

Să le lăsăm să-şi vadă de drum, pe cât de cutezătoare

pe-atât de bine îndrumate, şi să vedem ce Îi s-a întâmplat lui don Juan de Gamboa şi domnului Lorenzo Bentibolli, despre care se zice că pe drum aflară că ducele nu era la Ferrara, ci la Bologna, şi astfel, părăsind calea ocolită pe care-o apucaseră, o cârmiră spre drumul regesc sau strada maestră 312, cum se zice prin partea locului, chibzuind că pe-acolo avea s-o apuce şi ducele când avea să se întoarcă de la Bologna. Şi la scurt timp după ce intraseră pe drumul mare cu faţa întoarsă spre Bologna, văzură venind o ceată de oameni călări, şi atunci don Juan îi spuse lui Lorenzo să se depărteze de drum, deoarece, dacă printre oamenii aceia venea cumva şi ducele, voia să stea de vorbă cu el acolo, înainte de a se închide în Ferrara, până la care nu mai era mult.

Lorenzo făcu întocmai şi încuviinţă părerea lui don Juan. De îndată ce Lorenzo se îndepărtă, Don Juan scoase bucata de văl ce acoperea panglica bogată, nu fără un rost bine chibzuit, după cum avea s-o spună mai apoi.

Într-acestea, se apropie trupa drumeţilor, şi cu dânşii venea pe o iapă rotată o femeie îmbrăcată de drum şi cu faţa acoperită de un obrăzar, fie ca să se ascundă mai bine, fie ca să se apere de soare şi de vânt.

Don Juan îşi opri calul în mijlocul drumului şi aşteptă cu faţa descoperită să se apropie drumeţii, iar când se apropiară, înfăţişarea, mândreţea, calul viguros, eleganţa hainelor şi văpăile diamantelor atraseră privirile tuturor celor ce veneau şi îndeosebi pe-ale ducelui Ferrarei, care se afla printre ei şi care, de cum zări panglica, îşi şi dădu seama că acela ce-o purta era don Juan de Gsmboa, cel care-l scăpase din încăierare, şi atât de viu îl izbi acest adevăr, încât, fără a mai sta pe gânduri, îşi zori calul către don Juan, zicând:

— Nu cred că mă înşel, domnule cavaler, dacă-ţi zic don Juan ele Gamboa, căci mi-o spun înfăţişarea domniei tale vitează şi găteala de la pălărie.

— Aşa şi este – răspunse don Juan –, pentru că niciodată n-am căutat şi n-am vrut să-mi ascund numele; dar spune-mi, domnule, cine eşti, ca nu cumva să

săvârşesc vreo necurtenie.

— Asta ar fi cu neputinţă – răspunse ducele –, căci faţă de mine n-ai putea fi cu niciun chip lipsit de curtenie; cu toate acestea îţi spun, seniore don Juan, că eu sunt ducele Ferrarei, cel ce-i îndatorat să te slujească atâtea zile câte îi va fi dat a trăi, deoarece acum nici patru nopţi domnia ta însuţi mi le-ai dăruit.

Nici nu isprăvi bine ducele să spună acestea, că don Juan, cu nemaivăzută sprinteneală, sări de pe cal şi se repezi să-i sărute picioarele, dar oricât de repede se mişcă, ducele şi coborâse din şa, astfel încât apucă să descalece în braţele lui don Juan.

Domnul Lorenzo, care privea de departe ceremoniile acestea, neînchipuindu-şi că erau dovezi de curtenie, ci de mânie, dădu pinteni calului, dar la întâia smucitură îl opri pentru că-i văzu pe duce – pe care-l şi recunoscuse – şi pe don Juan strâns îmbrăţişaţi; ducele, peste umerii lui don Juan, se uită la Lorenzo şi-l recunoscu, drept care se tulbură oarecum şi, aşa îmbrăţişaţi cum stăteau, îl întrebă pe don Juan dacă Lorenzo Bentibolli, care era acolo, venise cu el sau nu.

La care don Juan răspunse:

— Să mergem niţel mai la o parte, şi-am să-i povestesc excelenţei voastre lucruri mari.

Ducele făcu întocmai şi don Juan îi spuse:

— Domnule, Lorenzo Bentibolli, pe care-l vezi acolo, are împotriva domniei tale o plângere nu tocmai mică: zice că acum patru nopţi ai scos-o pe sora lui, doamna Cornelia, din casa unei verişoare de-a lor şi ai amăgit-o şi dezonorat-o, şi vrea să afle de la domnia ta ce satisfacţie ai de gând să-i dai, ca să vadă şi el ce are de făcut. M-a rugat să fiu ocrotitorul şi mijlocitorul său; eu am primit, fiindcă după unele semne din istorisirea încăierării pe care mi-a făcut-o, am cunoscut că domnia ta, domnule, erai stăpânul acestei pălării cu panglică de diamante care, datorită mărinimiei şi curteniei domniei tale, ai vrut să fie a mea, şi văzând că nimeni altul mai bine decât mine nu ţi-ar putea lua partea, i-am oferit, după cum spuneam, ajutorul meu. Aş vrea

acuma, domnule, să-mi spui ce ştii despre păţania aceasta şi dacă e adevărat ce spune Lorenzo.

— Vai, prietene! – răspunse ducele – e atât de adevărat, încât nici să vreau, n-aş putea s-o tăgăduiesc; eu n-am amăgit-o şi nici n-am răpit-o pe Cornelia, deşi ştiu că a dispărut din casa cu pricina; nu am amăgit-o, fiindcă o socotesc drept soţia mea; nu am răpit-o, fiindcă nu ştiu unde poate fi; dacă nu m-am cununat în văzul lumii, a fost pentru că aşteptam ca mama, care-şi trăia clipele de pe urmă, să treacă din viaţa aceasta la alta mai bună, ea dorind să mi-o dea de soţie pe doamna Livia, fiica ducelui de Mantova, ca şi din pricina altor neajunsuri, poate mai puternice decât cele amintite, dar pe care nu se cade să le spun deocamdată. Fapt e că, în noaptea când m-ai ajutat, trebuia s-o aduc la Ferrara, pentru că ajunsese în luna când urma să aducă pe lume odorul pe care cerul a rânduit să-l depun într-însa; acum, fie din pricina certei, fie din pricina nebăgării mele de seamă, când am ajuns la casa ei, am văzut că ieşea de-acolo tăinuitoarea învoielilor noastre. Am întrebat-o de Cornelia, mi-a spus că plecase şi că în noaptea aceea născuse un copil, cel mai frumos din lume, iar ea i-l dăduse unuia Fabio, slujitorul meu. Camerista e cea de colo, Fabio e aici, iar copilul şi Cornelia nu se-arată.

În aceste două zile am fost la Bologna, nădăjduind şi iscodind să aflu ceva veşti despre Cornelia, n-am auzit însă nimic.

— Aşadar, domnule – zise don Juan –, când Cornelia şi fiul domniei tale ar fi să se ivească, n-ai tăgădui că dânsa îţi e soţie şi el fiu?

— Sigur că nu, pentru că, deşi mă mândresc a fi cavaler. şi mai mult mă mândresc a fi creştin, şi încă mai mult, căci aşa cum este, Cornelia merită să fie şi stăpâna unui regat. Numai să se ivească dânsa şi, fără să-mi mai pese dacă mama trăieşte ori ba, lumea va afla că dacă am ştiut să-i fiu iubit, ştiu să-mi ţin şi în văzul lumii cuvântul ce i l-am dat în taină.

— Atunci – zise don Juan – vei face bine să-i spui şi fratelui domniei sale, domnului Lorenzo, ceea ce mi-ai spus

mie?

— Ba chiar îmi pare nespus de rău – răspunse ducele – că zăboveşte atâta s-o afle.

Don Juan îi făcu numaidecât semn lui Lorenzo să descalece şi să vină unde erau ei, ceea ce el făcu, negândindu-se nici pe departe la vestea cea bună care-l aştepta.

Ducele îi ieşi în întâmpinare cu braţele deschise şi întâiul cuvânt pe care i i-a spus a fost să-i zică frate:

Nici nu ştiu Lorenzo să răspundă bine unui salut atât de iubitor şi unei întâmpinări atât de curtenitoare, şi-n vreme ce stătea aşa, încremenit, înainte ca el să scoată vreun cuvânt, don Juan îi spuse:

— Ducele, domnule Lorenzo, mărturiseşte convorbirea tainică pe care a avut-o cu sora domniei tale, doamna Cornelia. Mărturiseşte de asemenea că dânsa e soţia lui legiuită şi că, după cum o spune aici, o va spune şi în faţa lumii când se va ivi un prilej potrivit. Recunoaşte de asemenea că acum patru nopţi s-a dus s-o ia din casa verişoarei domniei tale ca s-o aducă la Ferrara şi să aştepte o împrejurare prielnică spre a face nunta pe care a amânat-o din pricini foarte întemeiate şi pe care. mi le-a spus. Recunoaşte de asemenea lupta pe care a avut-o cu domnia ta şi că, ducându-se după Cornelia, s-a întâlnit cu Sulpicia, camerista ei, care e femeia de colo, şi de la care a aflat ca în urmă cu mai puţin de un ceas, Cornelia născuse, şi ea îi dăduse pruncul unui slujitor de-al ducelui, iar Cornelia, crezând că ducele era acolo, plecase de acasă înfricoşată la gândul că domnia ta, domnule Lorenzo, îi şi aflaseşi legătura. Sulpicia nu l-a dat pe copil slujitorului ducelui, ci altcuiva în locul lui. Cornelia nu se iveşte, el ia asupră-i toată vina şi spune că oricând s-ar ivi doamna Cornelia, el o va primi ca pe adevărata-i soţie. Spune şi domnia ta, domnule Lorenzo, dacă mai e ceva de zis sau de dorit, în afară de găsirea celor două pe cât de scumpe pe-atât de nefericite odoare.

La acestea, domnul Lorenzo răspunse aruncându-se la picioarele ducelui, care stăruia să-l ridice:

— De la cugetul creştinesc şi de la măreţia domniei tale, serenisime seniore şi frate al meu, sora mea şi cu mine nu ne puteam aştepta la un bine mai mic decât cel pe care ni-l faci amândurora: ei, ridicând-o la înălţimea domniei tale, iar mie, punându-mă printre cei din apropierea domniei tale.

Într-acestea, şi începuseră a-i şiroi lacrimi din ochi, iar ducelui aşijderea, înduioşaţi unul de pierderea soţiei sale, iar celălalt de găsirea unui cumnat atât de bun. Se gândiră însă că pare o slăbiciune să-ţi arăţi mâhnirea cu atâtea dovezi de lacrimi, aşa încât şi le înăbuşiră, zăvorându-şi-le la loc în ochi, iar cei ai lui don Juan, voioşi, stăteau gata să dea vestea cea bună a ivirii Corneliei şi-a fiului ei, deoarece îi lăsase chiar acasă la el.

Aici ajunseseră, când se arătă don Antonio de Isunza, pe care don Juan îl recunoscu încă de departe după căluşel, dar când ajunse aproape de ei, se opri şi văzu caii lui don Juan şi Lorenzo, pe care slujitorii îi ţineau de căpăstru, şi, niţel mai încolo, îi recunoscu pe don Juan şi pe Lorenzo, dar nu şi pe duce, aşa încât nu ştia ce să facă, dacă să se apropie ori ba de locul unde era don Juan. Apropiindu-se de slujitorii ducelui, îi întrebă dacă-l cunoşteau pe cavalerul care stătea cu ceilalţi doi – şi-l arătă pe duce –, iar ei îi răspunseră că e ducele Ferrarei, drept care rămase încă mai încurcat şi mai nehotărât ce să facă, dar don Juan îl smulse din nedumerire, strigându-l pe nume.

Don Antonio descălecă, văzând că toţi erau pe jos, şi se apropie de dânşii; ducele îl întâmpină cu multă curtenie, fiindcă don Juan îi spusese că e tovarăşul său. În sfârşit, don Juan îi povesti lui don Antonio tot ce i se întâmplase cu ducele până la sosirea lui.

Don Antonio se bucură peste măsură şi-i spuse lui don Juan:

— De ce oare, seniore-don Juan, nu vrei să duci bucuria şi mulţumirea acestor domni în culmea ei, cerând răsplată pentru vestea cea buhă a găsirii doamnei Cornelia şi-a fiului ei?

— Dacă n-ai fi sosit, seniore don Antonio, aş fi cerut-o, dar acum cere-o domnia ta, căci eu unul sunt sigur că ţi-o vor da din toată inima.

Auzind că-i vorba de găsirea Corneliei şi de răsplată pentru veşti bune, ducele şi Lorenzo întrebară ce înseamnă asta.

— Ce să însemne – răspunse don Antonio – decât că vreau şi eu să joc un rol în tragicomedia aceasta, şi-anume rolul celui care cere răsplata pentru vestea cea bună a găsirii doamnei Cornelia şi-a fiului ei, pe care i-am lăsat acasă la mine – şi numaidecât le povesti de-a fir a păr tot ce s-a spus până aici, ceea ce ducelui şi domnului Lorenzo le făcu asemenea plăcere şi bucurie, încât don Lorenzo îl îmbrăţişă pe don Juan, şi ducele pe don Antonio.

Ducele îşi făgădui tot statul său ca răsplată, iar domnul Lorenzo toată averea, viaţa şi sufletul.

O chemară pe camerista ce-i încredinţase pruncul lui don Juan, şi ea, recunoscându-l pe Lorenzo, începu să tremure toată. O întrebară dacă l-ar recunoaşte pe omul căruia i-l dăduse pe copil; ea zise că nu şi că nu făcuse alta decât să-l întrebe dacă era Fabio, iar el răspunsese că da, şi atunci ea, de bună credinţă, i-l dăduse.

— E adevărat – răspunse don Juan – şi dumneata, doamnă, ai închis uşa numaidecât şi mi-ai spus să-l pun la adăpost şi să mă-ntorc de îndată.

— Aşa este, domnule – răspunse camerista plângând.

Şi ducele zise:

— Nu mai e nevoie de lacrimi acum, ci de bucurii şi serbări. Fapt e că nu mai trebuie să mă duc la Ferrara, ci să mă întorc de îndată la Bologna, fiindcă toate aceste mulţumiri sunt umbrite atâta vreme cât nu cea fi adeverite de vederea Corneliei.

Şi fără a mai spune altceva, cu consimţământul tuturor a, făcură calea-ntoarsă către Bologna. Don Antonio o luă înainte ca s-o pregătească pe Cornelia, aşa încât sosirea neaşteptată a ducelui şi-a fratelui ei să n-o sperie. Negăsind-o însă, iar pajii nefiind în stare să-i dea veşti despre dânsa, se simţi cel mai trist şi mai încurcat om din

lume; şi când văzu că lipsea şi dădaca, îşi închipui că din vina ei lipsea Corn? – ia.

Pajii îi spuseră că dădaca dispăruse în aceeaşi zi în care lipsiseră şi ei de-acasă, şi că pe acea Cornelia, de care întreba, ei n-o văzuseră niciodată.

Don Antonio îşi ieşi din fire din pricina neaşteptatei întâmplări, temându-se ca nu cumva ducele să-i ia drept mincinoşi sau şarlatani, ori să-şi închipuie despre ei lucruri şi mai rele, spre paguba onoarei lor şi a bunei reputaţii a Corneliei.

Asemenea gânduri îi frământau când intrară ducele, don Juan şi Lorenzo, care, pe căi părăsite şi dosnice, lăsându-i pe ceilalţi oameni afară din oraş, ajunseră la casa lui don Juan şi-l găsiră pe don Antonio şezând pe un scaun, cu mâna la falcă şi palid ca moartea. Don Juan îl întrebă ce-l doare şi unde-i Cornelia

Răspunse don Antonio:

— Ce crezi că s-ar putea să nu mă doară, de vreme ce pe Cornelia ia-o de unde nu-i, căci în aceeaşi zi în care am plecat noi de-aici, a plecat şi dânsa cu dădaca pe care i-am lăsat-o ca să-i ţină tovărăşie?

Ducele fu cât pe ce să-şi dea duhul şi Lorenzo să-şi facă seama, la auzul unor asemenea veşti. În sfârşit, toţi rămaseră tulburaţi, încremeniţi şi munciţi de gânduri.

Într-acestea, un paj se apropie de don Antonio şi-i şopti la ureche:

— Domnule, Santisteban, pajul seniorului don Juan, încă din ziua în care aţi plecat domniile voastre, ţine o femeie tare frumuşică închisă în odaia lui, şi eu cred că o cheamă Cornelia, că aşa l-am auzit strigând-o.

Iarăşi îi sări inima lui don Antonio şi ar fi vrut mai degrabă să nu se mai arate Cornelia – căci nu se îndoia că ea era aceea pe care o ţinea pajul ascunsă – decât s-o găsească într-un asemenea loc. Nu zise totuşi nimic, ci, tăcut, se duse la odaia pajului şi găsi uşa încuiată, pajul nefiind acasă.

Se apropie de uşă şi zise cu glas scăzut:

— Deschide, doamnă Cornelia, şi vino să-ţi întâmpini

fratele şi pe duce, soţul domniei tale, care au venit să te caute.

Dinăuntru i se răspunse:

— Vă bateţi joc de mine? Adevărul e că nu-s nici atât de urâtă, nici atât de pipernicită, încât să nu mă poată căuta duci şi conţi, că doar asta merită cine se încurcă cu paji.

Vorbe după care don Antonio înţelese că nu era Cornelia cea care răspunsese. Între timp se întoarse Santisteban, pajul, şi veni întins la odaia sa şi, găsindu-l acolo pe don Antonio, care cerea să i se-aducă toate cheile din casă, spre a vedea dacă nu cumva vreuna din ele se potrivea la uşa aceea, pajul căzu în genunchi şi, cu cheia în mână, zise:

— Lipsa de-acasă a domniilor voastre, şi, mai bine zis, pezevenclâcul meu, m-a făcut s-aduc aceste trei nopţi o femeie ca să stea cu mine; te implor pe domnia ta, seniord don Antonio de Isunza, dar-ar Domnul să ai parte de veşti bune din Spania, dacă stăpânul meu don Juan de Camboa nu ştie, să nu-i spui, că acuşica-i fac vânt.

— Şi cum o cheamă pe femeia asta? întrebă don Antonio.

— O cheamă Cornelia – răspunse pajul.

Pajul care dăduse în vileag potlogăria, nefiind prea bun prieten cu Santisteban, coborî, nu se ştie dacă din prostie sau din răutate, în încăperea unde se aflau don Juan şi Lorenzo, zicând:

— Al naibii paj, l-au făcut s-o borască pe doamna Cornelia, o ţinea ascunsă mititelul; de bună seamă că n-ar fi vrut să vie stăpânii, ca să mai lungească gaudearniis-ul încă trei, patru zile!

Lorenzo auzi şi-l întrebă:

— Ce vrei să spui, gentilomule? Unde-i Cornelia?

— Sus – răspunse pajul.

Cum auzi ducele una ca asta, se şi repezi ca un fulger în sus pe scară, ca s-o vadă pe Cornelia, închipuindu-şi că apăruse, şi nimeri repede în încăperea unde era don Antonio şi, intrând, zise:

— Unde-i Cornelia, unde-i viaţa vieţii mele?

— Uite-o pe Cornelia – răspunse o femeie care stătea în pat şi se-nvelise cu un cearşaf, trăgându-şi-l până peste cap, şi urmă zicând:

— Doamne Sfinte, ce, s-a furat un bou, n-aţi mai văzut femei dormind eu paji, de faceţi atâta tămbălău?

Lorenzo, aflat şi el de faţă, trase eu ciudă şi mânie de un capăt al cearşafuluifi dădu la iveală o femeie tânără şi deloc urâtă, care, de ruşine, îşi duse mâinile la ochi şi se grăbi să-şi ia hainele care-i slujeau drept pernă, şi după ele văzură că trebuie să fie vreo coţcară din rândul femeilor pierdute şi vântură-lume.

Ducele o întrebă dacă-i adevărat că o cheamă Cornelia. Ea răspunse că da şi că are rude foarte onorabile în oraş, şi că să nu Zică nimeni „din apa asta eu n-o să beau”.

Atât de ruşinat rămase ducele, încât fu cât pe ce să creadă că spaniolii îşi băteau joc de el, dar nevoind să-şi îngăduie o bănuială atât de urâtă, întoarse spatele şi, fără a scoate un cuvânt, urmat de Lorenzo, săriră pe cai şi plecară, lăsându-i pe don Juan şi pe don Antonio mult mai ruşinaţi decât plecaseră ei şi hotărâţi să facă tot ce va fi fost cu putinţă şi chiar cu neputinţă ca s-o caute pe Cornelia şi să-l încredinţeze pe duce. de sinceritatea şi de buna lor intenţie. Îl concediară pe Santisteban pentru neruşinare şi-i făcură vânt coţcarei de Cornelia, şi chiar atunci îşi amintiră că uitaseră să-i spună ducelui de giuvaere, *agnusul* şi crucea de diamante, pe care li le oferise Cornelia, deoarece cu aceste semne s-ar fi putut încredinţa că Cornelia fusese în paza lor şi că nu ei erau de vină că dispăruse.

Ieşiră să-i spună aceasta, dar nu-l găsiră la Lorenzo acasă, unde credeau că ar fi putut fi, pe Lorenzo însă da, iar el le spuse că ducele, fără a mai zăbovi nicio clipă, se întorsese la Ferrara, dându-i lui ordin s-o caute pe sora lui. Îi spuseră ce avuseseră de gând să-i spună, dar Lorenzo le spuse că ducele plecase foarte mulţumit de purtarea lor bună şi că amândoi puseseră lipsa Corneliei pe seama fricii

sale mari şi că Dumnezeu se va-ndura s-o scoată la lumină, căci nu era cu putinţă ca şi pe copil, şi pe dădacă, şi pe dânsa să-i fi înghiţit pământul.

Cu asta se mângâiară toţi şi nu voiră s-o caute prin strigări publice, ci prin sârguinţe secrete, deoarece nimeni, în afara verişoarei sale, nu avea cunoştinţă de dispariţia ei, iar printre cei ce nu cunoşteau gândul" ducelui, reputaţia surorii lui ar fi fost greu încercată, dacă ar fi căutat-o prin crainici şi ar fi fost tare anevoios să-i potolească fiecăruia bănuielile iscate de o presupunere atât de aprinsă. Ducele îşi urmă călătoria şi soarta cea bună, ce-i rânduia norocul, îl făcu să ajungă în satul preotului, unde se şi aflau Cornelia, copilul cu doica lui, şi sfetnica; ele îi dăduseră seamă preotului de cele întâmplate şi-l rugaseră să le sfătuiască ce să facă. Preotul era foarte bun prieten cu ducele şi în casa lui, orânduită după tipicul unui cleric bogat şi iscoditor, ducele obişnuia să vină deseori din Ferrara, şi de acolo pleca la vânătoare, pentru că-i plăceau atât mintea iscoditoare a preotului cât şi hazul pe care-l avea în tot ce spunea şi făcea. Preotul nu se miră văzându-l pe duce în casa lui deoarece, după cum s-a spus, nu venea întâia oară: îl nemulţumi însă faptul că-l văzu atât de trist şi băgă numaidecât de seamă că sufletul îi era împovărat de-o patimă. Cornelia prinse de veste că ducele Ferrarei era acolo şi se nelinişti grozav, întrucât nu ştia cu ce gând venise; îşi frângea mâinile şi umbla de colo-colo, ca una ce-şi pierduse cumpătul. Cornelia ar fi vrut să stea de vorbă cu preotul, clar el îi ţinea tovărăşie ducelui şi nu avea cum să-i vorbească.

Ducele îi spuse:

— Sunt nespus de trist, părinte, şi nu vreau să intru azi în Ferrara, ci să-ţi fiu oaspete; spune-le celor ce mă-nsoţesc să se ducă la Ferrara şi să rămână aici doar Fabio.

Bunul preot făcu întocmai şi apoi dădu poruncile cuvenite ca să-l omenească şi să-l slujească pe duce, şi cu prilejul acesta izbuti şi Cornelia să-i vorbească şi, luându-l de mână, îi spuse:

— Vai, părinte şi domn al meu, oare ce vrea ducele?

Pentru numele lui Dumnezeu, domnule, cearcă-l puţin în ce mă priveşte şi caută să-i dibui şi să-i ghiceşti gândul, pe scurt fă cum ţi se pare mai bine şi cum te va sfătui marea domniei tale înţelepciune.

La acestea, preotul răspunse:

— Ducele e trist, până acum nu mi-a spus din ce pricină. Ce trebuie să facem e să-l găteşti cât mai frumos pe copilul acesta şi să-i pui, doamnă, toate giuvaerele pe care le ai şi îndeosebi acelea pe care ţi le va fi dăruit ducele, şi-apoi las pe mine, căci trag nădejde că cerul ne va face să avem o zi bună astăzi.

Cornelia îl îmbrăţişă şi-i sărută mâna şi se retrase ca să-l pregătească şi să-l împodobească pe copil.

Preotul se duse să-i ţină tovărăşie ducelui până la vremea mesei şi, tot vorbind de una, de alta, preotul îl întrebă pe duce dacă era cu putinţă să afle pricina melancoliei lui, pentru că se vedea de la o leghe că era trist.

— Părinte – răspunse ducele –, e ştiut că tristeţile inimii răbufnesc în obraji; în ochi se poate citi povestirea celor ce se petrec în suflet, şi ceea ce este şi mai rău e că deocamdată nu-mi pot împărtăşi nimănui tristeţea.

— De, domnule – răspunse preotul –, dacă ai fi dispus să vezi lucruri plăcute, eu ţi-aş putea arăta ceva, încredinţat fiind că ţi-ar face plăcere, şi încă mare.

— Prost ar fi – răspunse ducele – acela care, oferindu-i-se alinare pentru suferinţa lui, n-ar vrea s-o primească. Pe viaţa mea, părinte, arată-mi ce spuneai, căci trebuie să fie vreuna din curiozităţile domniei tale, care mie îmi fac nespus de mare plăcere, toate.

Preotul se ridică şi se duse unde era Cornelia, care-l şi împodobise pe fiul ei şi-i pusese giuvaerele scumpe, crucea şi *agnusul*, împreună cu încă trei bijuterii nespus de preţioase, toate dăruite ei de către duce, şi, luându-i copilu' în braţe, preotul intră în încăperea unde stătea ducele şi. poftindu-l să se scoale în picioare şi să se apropie de lumina unei ferestre, puse copilul din braţele sale în cele ale ducelui, care, când îl privi şi recunoscu

giuvaerele şi văzu e;, sunt aceleaşi pe care i le dăduse el Corneliei, rămase ului: şi, privindu-l cu patimă pe copil, i se părea că priveşte un portret de-al său, după care, plin de uimire, îl întrebă pe preot al cui era pruncul, deoarece, după podoabe şi găteala „părea fecior de principe.

— Nu ştiu – răspunse preotul –, ştiu doar că acum câteva nopţi mi l-a adus aici un cavaler din Bologna şi mi-a dat în grijă să-i iau seama şi să-l cresc, fiindcă e fiul unui tată viteaz şi al unei mame nobile şi preafrumoase. Tot cu cavalerul a venit şi o femeie ca să-l alăpteze pe copil; am întrebat-o dacă ştie ceva despre părinţii pruncului şi mi-a răspuns că n-are habar; adevărul e că dacă mama e la fel de frumoasă ca doica, trebuie să fie cea mai frumoasă femeie din Italia.

— N-am putea-o vedea? – întrebă ducele.

— Cum să nu – răspunse preotul –, vino, domnule, cu mine, căci dacă te uluiesc podoabele şi frumuseţea acestui prunc, aşa cum socot că te-au uluit, aceeaşi urmare o să aibă asupra domniei tale şi vederea doicii lui.

Preotul vru să-i ia ducelui pruncul, dar el nu vru să-l – dea, ci-l strânse şi mai cu foc în braţe şi-l acoperi de sărutări.

Preotul o luă niţel înainte şi-i spuse Corneliei să iasă fără nicio tulburare în întâmpinarea ducelui.

Cornelia făcu întocmai şi, de emoţie, îi înfloriră asemenea culori în obraji, încât o înfrumuseţară mai presus de firea muritoare. Ducele încremeni când o văzu, iar dânsa, aruncându-i-se la picioare, vru să-i le sărute.

Ducele, fără a scoate o vorbă, i-l trecu preotului pe copil şi, întorcându-le spatele, ieşi val-vârtej din odaie; Cornelia, văzând una ca asta, se întoarse către preot şi-i spuse:

— Vai, domnul meu! S-o fi îngrozit ducele la vederea mea, m-o fi urând, i-oi fi părut hâdă, şi-o fi uitat îndatoririle faţă de mine? Nu vrea să-mi spună nici măcar e vorbă”? Atât de tare-l obosea fiul lui de l-a putut azvârli chiar aşa din braţe?

La toate acestea, preotul nu răspundea o vorbă,

mirat de fuga ducelui, căci fugă-i păruse mai degrabă decât altceva, când de fapt el nu ieşise decât ca să-l strige pe Fabio şi să-i spună;

— Fugi, prietene Fabio, întoarce-te-n cea mai mare grabă la Bologna şi spune-le lui Lorenzo Bentibolli şi celor doi cavaleri spanioli, don Juan de Gamboa şi don Antonio de Işunza, să vie numaidecât, fără nicio zăbavă, în satul acesta; ai grijă, prietene, să zbori, şi nu veni fără dânşii, căci e viaţa mea în joc şi trebuie neapărat să-i văd.

Fabio nu trâna Avi, punând numaidecât în faptă porunca stăpânului său.

Apoi, ducele se întoarse în încăperea unde Cornelia rămăsese vărsând lacrimi frumoase. Ducele o cuprinse-n braţe şi, adăugând lacrimi lacrimilor, de mii de ori se adăpă din răsuflarea gurii ei, mulţumirea încleştându-le limbile. Şi astfel, într-o tăcere cuviincioasă şi iubitoare, cei doi norocoşi îndrăgostiţi şi soţi adevăraţi se bucurau unul de altul.

Doica pruncului şi cea care zicea că e cel puţin o Crivella, care văzuseră prin uşa altei odăi cele ce se petreceau între duce şi Cornelia, se dădeau cu capetele de pereţi de bucurie, de parcă şi-ar fi pierdut cu adevărat minţile. Preotul îl acoperea cu mii de sărutări pe copilul din braţele sale, iar cu mâna dreaptă, pe care şi-o eliberase, nu se mai sătura să le împartă binecuvântări celor doi nobili îmbrăţişaţi. Dădaca preotului, care nu fusese de faţă la măreaţa întâmplare, ocupată fiind cu gătitul bucatelor, când socoti că acestea erau gata, intră şi-i pofti să se aşeze la masă. Se întrerupseră astfel îmbrăţişările, şi ducele îl scuti pe preot de copil şi-l luă el în braţe, ţinându-l astfel tot timpul cât dură ospăţul curat, bine potrivit şi mai mult decât îmbelşugat; şi, în vreme ce mâncau, Cornelia povesti tot ce i se întâmplase până când ajunsese în casa aceea, după sfatul dădacei celor doi cavaleri spanioli, care o slujiseră, ocrotiseră şi păziseră cu cea mai cinstită şi neabătută bună-cuviinţă ce s-ar putea închipui. Ducele îi povesti şi el toate cele prin care-i fusese dat şi lui să treacă, până în clipa aceea. Erau de faţă şi cele

două dădace, care avură parte de mari îmbieri şi făgăduieli din partea ducelui.

Sfârşitul fericit al întâmplării le primeni tuturor a bucuria şi nu mai aşteptau acum decât să şi-o umple cu vârf şi să şi-o desăvârşească după dorinţă odată cu venirea lui Lorenzo, a lui don Juan şi-a lui don Antonio, care sosiră după trei zile, zoriţi şi dornici să ştie dacă ducele aflase ceva despre Cornelia, căci Fabio, care se dusese să-i cheme, nu le putuse spune nimic despre găsirea ei, deoarece nu ştia nimic despre aşa ceva.

Ducele veni să-i întâmpine într-o sală din faţa aceleia unde stătea Cornelia, şi-o făcu fără niciun semn de mulţumire, ceea ce-i mâhni pe noii veniţi.

Ducele îi pofti să şadă, şezu şi el alături de ei şi, îndreptându-şi vorbirea către Lorenzo, îi spuse:

— Ştii bine, domnule Lorenzo Bentibolli, că eu n-am amăgit-o niciodată pe sora domniei tale, martor bun fiindu-mi cerul şi conştiinţa mea. Ştii, de asemenea, cu cât sârg am căutat-o şi cât de dornio am fost s-o găsesc, ca să mă însor cu dânsa, după cum i-am făgăduit-o. Ea nu se arată însă, şi cuvântul meu nu poate fi veşnic. Sunt tânăr şi nu atât de hârşit în ale lumii, încât să nu mă las purtat de desfătările ce mi se-mbie la fiecare pas. Acelaşi simţământ ce m-a făcut să făgăduiesc a-i fi soţ Corneliei m-a împins, înainte de-a o fi cunoscut pe ea, să-mi dau cuvântul că o iau de nevastă şi unei ţărănci din satul acesta, pe care aveam de gând s-o las cu buzele umflate, ca să dau fuga după meritele Corneliei, chiar dacă mă lepădăm de ceea ce-mi poruncea conştiinţa, dovadă nu mică de dragoste. Cum însă nimeni nu se poate căsători cu o femeie ce nu se arată, şi cum nu-i lucru chibzuit s-o cauţi pe femeia care te părăseşte, ea să nu găseşti odorul care te urăşte, eu zic să vezi, domnule Lorenzo, ce satisfacţie ţi-aş putea da pentru jignirea pe care nu ţi-am pricinuit-o, de vreme ce niciodată n-am avut de gând să ţi-o pricinuiesc, şi vreau, aşadar, să-mi dai îngăduinţa de a-mi ţine cuvântul dintâi pentru a mă însura cu ţăranca aceea, care se şi află aici în casă.

În vreme ce ducele spunea acestea, Lorenzo făcea

feţe-feţe şi nu nimerea să-şi mai găsească locul pe scaun, semne limpezi că mânia începea a-i pune stăpânire pe simţuri. La fel li se întâmpla lui don Juan şi lui don Antonio, care-şi propuneau să nu-l lase pe duce să-şi ducă la bun sfârşit gândul, chiar de-ar fi fost să-i ia viaţa.

Citindu-le, dar, gândurile pe faţă, ducele spuse:

— Linişteşte-te, domnule Lorenzo, căci, înainte de a-mi răspunde, vreau ca, văzând frumuseţea aceleia pe care vreau s-o iau de soţie, să fii silit a-mi da îngăduinţa cerută, pentru că e atât de mare şi atât de desăvârşită, încât poate face iertate şi greşeli mai grave.

Zicând acestea, se sculă şi intră în odaia Corneliei, care stătea acolo nespus de bogat împodobită, cu toate giuvaerele pruncului şi multe altele pe deasupra.

Când ducele întoarse spatele, don Juan se sculă şi, rezemându-se cu mâinile de cele două braţe ale jeţului în care se aşezase Lorenzo, îi spuse la ureche:

— Pe Sfântul Iacob din Galicia, domnule Lorenzo, şi pe cuvântul meu de creştin şi de cavaler, o să-l las pe duce să-şi facă mendrele când o să mă fac eu maur! Aici, aici şi-n mâinile mele îşi va lăsa viaţa, sau îşi va ţine cuvântul dat doamnei Cornelia, sora domniei tale. sau, cel puţin, va trebui să ne dea răgaz s-o căutăm, iar până când nu vom şti sigur că e moartă, lui nu-i va fi îngăduit să se însoare.

— Sunt de aceeaşi părere – răspunse Lorenzo.

— Cred că de aceeaşi părere este şi tovarăşul meu don Antonio – făcu don Juan.

Într-acestea, păşi în încăpere Cornelia, între preot şi duce, care-o ţinea de mână, şi-n urma lor veneau Sulpicia, camerista Corneliei, după care ducele trimisese la Ferrara, şi cele două dădace, aceea a copilului şi aceea a cavalerilor. Când o văzu pe sora sa şi după ce-şi reîmprospătă chipul ei şi-o recunoscu, deoarece, la început, neputinţa, după cum credea el, a unei asemenea împrejurări, nu-l lăsa să vadă adevărul, Lorenzo, poticnindu-se în propriile-i picioare, se aruncă la acelea ale ducelui, care-l ridică de jos şi-l duse în braţele surorii sale, vreau să zic că sora sa îl îmbrăţişă cu toate dovezile de

bucurie cu putinţă.

Don Juan şi don Antonio îi spuseră ducelui că fusese cea mai izbutită şi mai hazlie glumă din lume.

Ducele îl luă pe copilul adus de Sulpicia şi, dându-i-l lui Lorenzo, spuse:

— Primeşte-l, domnule frate, pe nepotul domniei tale şi pe fiul meu şi spune-mi acum dacă-mi dai îngăduinţa să mă însor cu ţăranca aceasta, căci ea e cea dintâi căreia i-am dat cuvântul s-o iau de soţie.

N-am isprăvi niciodată dacă am sta să povestim ce-a răspuns Lorenzo, ce-a întrebat don Juan, ce-a gândit don Antonio, bucuria preotului, veselia Sulpiciei, mulţumirea sfetnicei, încântarea dădacei, uimirea lui Fabio şi, în sfârşit, obştească mulţumire a tuturora. Preotul îi cunună îndată, naş fiindu-le don Juan de Gamboa, şi rămaseră cu toţii înţeleşi ea acea căsătorie să rămână secretă până când aveau să vadă sfârşitul bolii în care-şi ducea cele de pe urmă zile contesa, mama ducelui, şi că până atunci, Cornelia avea să se întoarcă la Bologna cu fratele ei. Totul se făcu întocmai, ducesa muri, Cornelia intra în Ferrara, bucurând o lume întreagă cu vederea sa; doliul se preschimbă în straie de sărbătoare; dădacele se pricopsiră, Sulpicia deveni soţia lui Fabio, don Antonio şi don Juan rămaseră nespus de mulţumiţi că-i fuseseră oarecum de folos ducelui, care le oferi drept soţii pe două verişoare ale lui, cu zestre foarte bogată.

Ei spuseră că, în cea mai mare parte, cavalerii de naţie bască se căsătoresc în patria lor, şi că nu acceptau o atât de ilustră ofertă nu din dispreţ, fiindcă n-ar fi fost cu putinţă, ci ca să-şi respecte lăudabilul obicei şi voinţa părinţilor lor, care trebuie să le fi şi hotărât căsătoriile.

Ducele primi scuza lor şi, pe căi cinstite şi onorabile, căutând prilejuri îngăduite, le trimise multe daruri la Bologna, şi unele atât de bogate şi trimise la vreme şi în împrejurări atât de bine alese, încât, deşi ar fi putut fi refuzate, ca să nu apară că erau plătiţi, vremea la care soseau înlesnea totul, îndeosebi la cele pe care li le trimise cu prilejul plecării lor în Spania şi cele pe care li le dădu

când se duseră la Ferrara ca să-şi ia rămas bun de la el; o găsiră atunci pe Cornelia cu încă doi prunci, fetiţe de astă dată, şi pe duce mai îndrăgostit decât oricând. Ducesa îi dădu lui don Juan crucea de diamante şi lui don Antonio *agnusul*, iar ei, nemaiavând încotro, le primiră. Sosiră în Spania şi pe moşiile lor, unde se căsătoriră cu femei bogate, nobile şi frumoase, şi rămaseră mereu în legătură prin scris cu ducele şi ducesa şi cu domnul Lorenzo Bentibolli, spre nespusa plăcere a tuturora.

NUVELA DESPRE
căsătoria înşelătoare

Din spitalul învierii3 3, aflat la Valladolid, dincolo de Poarta Câmpului314, ieşea un soldat care, după cum îi slujea sabia drept toiag şi după slăbiciunea picioarelor şi gălbejeala feţei, arăta foarte limpede că, deşi vremea nu era prea călduroasă, trebuie să fi asudat douăzeci de zile ca să-şi scoată tot mustul cu care se va fi căptuşit pesemne într-un ceas.

Umbla copăcei şfi se poticnea, ca un convalescent; şi, când să intre pa poarta oraşului, văzu că venea spre dânsul un prieten pe care nu-l mai văzuse de peste şase luni, şi care, crucindu-se, de parcă ar fi avut o vedenie urâtă, se apropie de el şi-i spuse:

— Ce-i asta, domnule stegar Campuzano? E oare cu putinţă ca domnia ta să fii pe meleagurile astea? Pe legea mea, te credeam în Flandra, mai degrabă încrucişând acolo suliţa decât târşâind aici sabia. Ce-i cu gălbeneala, ce-i cu slăbiciunea asta?

La care Campuzano răspunse:

— La întrebarea dacă mă aflu au ba, pe meleagurile astea, domnule licenţiat Peralta, îţi răspunde faptul că mă vezi aici; la celelalte întrebări n-am de spus altceva decât că ies din spitalul acela, unde mi-am curarisit cu sudaţii paisprezece poveri de bube sfrenţoase ce mi le-a pus în cârcă o femeie pe care, deşi n-ar fi trebuit, am luat-o şi de nevastă.

— Va să zică domnia ta te-ai însurat? – i-o întoarse Peralta.

— Da, domnule – răspunse Campuzano.

— Poate ai făcut-o din dragoste – zise Peralta –, şi asemenea căsătorii aduc cu sine gata potrivită şi pocăinţa.

— N-aş putea spune dacă a fost din dragoste – răspunse stegarul –, pot însă afirma că a fost întru durere, deoarece din căsătoria, sau căzătoria 3 lD, mea am tras atâtea beteşuguri la trup şi la suflet, încât cele ale trupului, ca să le amăgesc, mă costă patruzeci de sudaţii, iar pentru cele ale sufletului nu aflu leac nici măcar ca să mi le uşurez oleacă. Dar cum nu mă simt în stare să mă-ntind la vorbă în drum, domnia ta să mă ierţi, căci altă dată, cu mai multă înlesnire, am să-ţi dau seamă despre păţaniile mele, care sunt dintre cele mai noi şi mai ciudate din câte vei fi auzit domnia ta de când eşti în viaţă.

— Nu aşa – zise licenţiatul –, ci voiesc să vii la mine acasă, şi-acolo vom face penitenţă împreună, căci supa e numai bună pentru un bolnav, şi cu toate că e drămuită pentru doi, o plăcintă va-nlocui-o pe-a slujitorului meu; iar dacă ţi-o îngăduie convalescenţa, pofta ne-o vor deschide câteva felii de şuncă de Rute 316 şi, mai presus de orice, bunăvoinţa cu care îţi fac poftirea, nu numai acuma, ci ori de câte ori vei fi vrând domnia ta.

Campuzano îi mulţumi şi-i acceptă invitaţia şi îmbierile. Merseră la Sfântul Laurenţiu, ascultară liturghia, Peralta îl duse la el acasă, îi dădu cele făgăduite şi-i reînnoi poftirile, rugându-l, după ce isprăviră de mâncat, să-i povestească păţaniile, pe care şi le ridicase atât de mult în slavă.

Campuzano nu se lăsă rugat, ci începu să grăiască în acest chip:

— Îţi aminteşti desigur, domnia ta, domnule licenţiat Peralta, că, aici în oraş, mă prinsesem tovarăş cu căpitanul Peciro de Herrera, care acum e-n Flandra.

— Sigur că-mi amintesc – răspunse Peralta;

— Păi într-o bună zi – urmă Campuzano –, după ce terminasem de mâncat la hanul Solana, unde locuiam, au intrat două femei cu înfăţişare plăcută, însoţite de două slujnice; una dintre ele prinse a vorbi cu căpitanul, în

picioare, rezemaţi de o fereastră, iar cealaltă se aşează pe un scaun lângă mine, cu gluga coborâtă până la bărbie, fără a lăsa să i se întrevadă din chip altceva decât ceea ce îngăduia răritura mantiei; şi, deşi am implorat-o să-mi facă cinstea şi hatârul de a se descoperi, n-a fost cu putinţă s-o înduplec, fapt ce mi-a aprins şi mai tare dorinţa de-a o vedea. Şi, ca să-mi pună şi mai multe paie peste foc. fie înadins, fie din întâmplare, doamna a scos la iveală o mână cum nu se poate mai dalbă, cu inele foarte frumoase. Eram pe-atunci tare arătos, cu lanţul acela mare, pe care domnia ta trebuie să mi-l ştii, cu pălăria cu pene şi panglică, cu haina felurit colorată, după moda soldăţească, şi atât de chipeş în ochii nebuniei mele, încât mă făcea să cred că o puteam da gata pe oricare.

Am rugat-o, cu toate acestea, să se descopere, la care dânsa mi-a răspuns:

— Nu fi pisălog: am casa mea; porunceşte-i unui paj să mă urmeze, căci deşi sunt mai cinstită decât ar făgădui-o răspunsul meu, mă voi bucura totuşi să mă cunoşti, dar numai ca să văd dacă înţelepciunea îţi este pe potriva chipeşiei.

I-am sărutat mâinile pentru „marele hatâr ce mi-l făcea şi, ca răsplată, i-am făgăduit munţi de aur.

Căpitanul şi-a isprăvit convorbirea. Ele au plecat; le-a urmat un slujitor de-al meu. Căpitanul mi-a spus că doamna aceea voia ca el să ducă în Flandra nişte scrisori altui căpitan, despre care ea zicea că i-ar fi văr, deşi el ştia că nu-i era decât iubit.

Eu am rămas pârjolit de mâinile de zăpadă pe care le zărisem şi făcut praf de chipul pe care tânjeam să-l văd, şi astfel, a doua zi, călăuzit de slujitorul meu, mi s-a dat intrare slobodă. Am găsit o casă foarte bine împodobită şi o femeie de vreo treizeci de ani, pe care am recunoscut-o după mâini. Nu era peste poate de frumoasă, destul însă ca să te poţi îndrăgosti de ea după ce-o cunoşteai, pentru că avea o învăluire a glasului atât de dulce, încât îţi intra prin urechi drept în suflet. Am avut cu dânsa lungi şi drăgăstoase convorbiri, m-am împăunat, am despicat, am

sfârtecat, am oferit, am făgăduit şi am făcut toate demonstraţiile ce mi s-au părut de trebuinţă pentru a mă face bine văzut de ea. Cum însă era obişnuită să audă îmbieri şi vorbe asemănătoare sau chiar mai mari, părea a le da mai mult ascultare decât crezare. Până la urmă, taifasul nostru a fost de florile mărului vreme de patru zile cât am urmat s-o vizitez, fără să ajung a culege fructul pe care-i doream; cât am vizitat-o, am găsit casa mereu neticsită de lume, fără năluci de rude prefăcute şi de prieteni adevăraţi; o slujea o fată-n casă, mai degrabă vicleană decât bleagă.

În cele din urmă, purtându-mă în dragoste ca soldatul în ajunul plecării, i-am dat ghes doamnei mele Estefania de Caicedo – căci aşa o cheamă pe aceea ce m-a adus în asemenea hal –, iar ea mi-a răspuns: „Domnule stegar Campuzano, ar fi o prostie să-ncerc a mă vinde domniei, tale drept sfântă: păcătoasă am fost, păcătoasă mai sunt şi acuma, dar nu aşa încât vecinii să mă bârfească şi cei de departe să mă ia la ochi; nici de la păi-inţi, nici de la vreo altă rudă n-am moştenit nicio avere, şi cu toate astea, mobilierul din casa mea face, bătuţi pe muchie, două mii cinci sute de scuzi, iar aceştia pe lucruri care, scoase la mezat, cu cât ai întârzia să le scoţi, cu atât ai întârzia să le prefaci în bani. Cu averea asta caut un soţ căruia să mă dăruiesc şi să-i dau ascultare, şi căruia, pe lângă îndreptarea vieţii mele, îi voi aduce şi o grijă. de necrezut de a-l răsfăţa şi sluji, pentru că niciun suveran nu are bucătar mai deschizător de poftă şi mai priceput să dea gust bun iahniilor decât mine atunci când, dovedind că sunt gospodină. mi-o pun în cap s-o fac. Ştiu să fiu fecior în casă, slujnică la bucătărie şi doamnă în salon; pe scurt, ştiu să poruncesc şi ştiu să mă fac ascultată. Nu risipesc nimic şi agonisesc mult; un real de-al meu nu face mai puţin, ci mult mai mult, când e cheltuit la porunca mea. Rufăria pe care-o am, multă, şi foarte bună, n-a fost scoasă din dughene şi nici de la pânzari: degetele astea, şi cele ale slujnicelor mele au tors-o, şi de s-ar fi putut şi ţese-n casă, s-ar fi ţesut. Îmi aduc asemenea laude deoarece ele

nu mă fac de ocară şi fiindcă mă văd nevoită să mi le-aduc. Pe scurt, vreau să spun că sunt în căutarea unui soţ care să mă ocrotească, să-mi poruncească şi să mă cinstească, iar nu a unui ibovnic care să mă slujească şi să mă ocărască. Dacă domnia ta găseşti cu cale să primeşti odorul ce ţi se îmbie, iată-mă-s cu uşorul şi cu binişorul, supusă la orice poruncă a domniei tale, fără a mă scoate la vânzare, căci asta ar însemna să intru în gura peţitorilor, şi nu-i niciunul atât de bun ca să împace totul cum sunt părţile înseşi".

Eu, care aveam pe atunci judecata nu în cap, ei în călcâie, iar desfătarea mi se năzărea în acea clipă mai mare chiar decât mi-o zugrăveam în închipuire, şi cum vedeam cu ochii mei belşugul de avere pe care o şi contemplam prefăcute în bani, n-am mai stat la alte chibzuinţe decât la acelea îngăduite de plăcerea care-mi pusese-n butuci înţelegerea, şi i-am spus că eu eram noroeosul şi preafericitul dăruit de cer, aproape printr-o minune, cu o asemenea soţie, spre a mi-o face stăpână peste voinţa şi averea mea, care nu era atât de puţină, încât să nu facă, împreună cu lanţul ce-l purtam la gât şi cu alte giuvaeruri mai mici pe care le-aveam acasă, şi dacă mă mai lipseam şi de unele podoabe de soldat, paste două mii de ducaţ-i, care, laolaltă cu cei două mii cinci sute ai săi, făceau o sumă îndestulătoare ca să ne retragem într-un sat de unde eram eu de fel şi unde aveam unele bunuri nemişcătoare, avere destulă pentru ca, întărind-o cu bani şi vânzându-i roadele la timp, să ne poată îngădui o viaţă veselă şi tihnită.

Într-un cuvânt, atunci s-a pus la cale căsătoria noastră şi ne-am bătut capul cum să ne scoatem amândoi dovadă de burlaci, iar în cele trei zile de sărbătoare ce-au căzut una după alta de un praznic, s-au făcut strigările, şi în cea de-a patra zi ne-am cununat, la căsătorie fiind de faţă doi prieteni de-ai mei şi un tinerel pe care ea l-a prezentat drept văr de-al ei, eu unul oferindu-mă să-i fiu rudă cu vorbe pline de curtenie, aşa cum fuseseră toate cele cu care o întâmpinasem până atunci pe proaspăta mea

soţie, clar cu gând atât de pidosnic şi de trădător, încât vreau să-l trec sub tăcere, căci deşi spun adevăruri, nu sunt adevăruri de spovedanie, ca să nu te poţi lipsi a le spune.

Slujitorul meu mi-a mutat cufărul de la han acasă la nevasta mea; mi-am închis în el, sub ochii ei, lanţul cel minunat; i-am mai arătat încă vreo trei, patru, dacă nu la fel de mari, cu o lucrătură şi mai de soi, precum şi alte trei, patru coliere felurite; i-am făcut cunoscute podoabele şi penele mele şi i-am încredinţat pentru cheltuielile casei vreo patru sute de reali pe care-i aveam. Şase zile m-am înfruptat din pâinea nunţii, lăfăindu-mă prin casă ca ginerele ticălos în casa socrului bogat. Am călcat pe covoare bogate, am mototolit cearşafuri de olandă, m-am luminat cu sfeşnice de argint; luam micul dejun în pat, mă sculam la unsprezece, prânzeam la douăsprezece, iar la două îmi făceam siesta pe divan; doña Estefania şi camerista îmi ieşeau înainte numai cu plin 3 i7. Slujitorul meu, pe care până atunci îl ştiusem leneş şi prostănac, se preschimbase într-un căprior. În răstimpul cât lipsea de lângă mine, doña Estefania putea fi găsită la bucătărie, ahtiată să gătească bucate care să-mi deştepte gustul şi să-mi stârnească pofta. Cămăşile, gulerele şi batistele îmi erau un nou Aranjuez 318 de fiori, după cum miroseau de frumos, scăldate în apa îngerilor 319 şi-n apă de flori de portocal turnate peste ele. Zilele acestea au trecut în zbor, aşa cum trec anii ce stau sub puterea timpului, şi-n aceste zile, văzându-mă atât de răsfăţat şi de bine slujit, începusem a-mi schimba din rău în bun planul cu care pornisem daravera. La capătul lor, într-o dimineaţă, când încă mai eram cu doña Estefania în pat, răsunară bătăi puternice în poarta de la stradă.

Fata-n casă scoase capul pe fereastră şi, retrăgându-se în clipă, zise:

— Oh, fie bine venită! Aţi văzut c-a venit mai devreme de cum scrisese deunăzi?

— Cine zici c-a venit, fato? – am întrebat-o eu.

— Cine? – răspunse ea. Păi stăpâna mea, doña

Clementa Bueso, şi cu dânsa vine seniorul don Lope Melendez de Almendârez, cu doi slujitori, şi Hortigosa, dădaca pe care-a luat-o cu dânsa.

— Dă fuga, fato, bătu-m-ar fericirea, şi deschide-le 1 – zise atunci doña Estefania –, şi domnia ta, domnule, de dragul meu, nu te tulbura şi nu răspunde în locul meu orice ar fi să auzi împotrivă-mi.

— Păi cine ţi-ar putea spune vorbe jignitoare, şi încă cu mine de faţă? Spune-mi, cine-s oamenii ăştia, de eşti atât de tulburată, pare-se, de venirea lor?

— N-am timp să-ţi răspund – zise doña Estefania – află doar că tot ce are să se-ntâmple aici e o prefăcătorie şi urmăreşte un anumit plan şi scop pe care le vei afla mai apoi.

Şi chiar de-aş fi vrut să-i răspund ceva, nu mi-a mai dat răgaz doamna doña Clementa Bueso, care a intrat în încăpere, îmbrăcată în atlaz verde gofrat, cu multe ceaprazuri de aur, mantilă din aceeaşi stofă şi cu aceeaşi garnitură, pălărie cu pene verzi, albe şi stacojii şi panglică bogată de aur, şi cu chipul pe jumătate acoperit da un văl subţire. Odată cu ea a intrat domnul don Lope Melendez de Almendârez, pe cât de elegant pe-atât de bogat îmbrăcat de drum.

Dădaca Hortigosa a fost cea dintâi care-a vorbit, zicând:

— Iisuse! Ce-i asta? Patul stăpânei mele, doña Clementa, ocupat, şi încă sub ocupaţie bărbătească! Azi văd minuni aici în casă; pe legea mea, doamna doña Estefania şi-a dat rău în petec, bizuindu-se pe prietenia stăpânei mele!

— Ai dreptate, Hortigosa – făcu doña Clementa –, dar eu sunt de vină, să mă-nvăţ odată minte să nu-mi mai fac prietene care nu ştiu să fie prietene decât când le vine lor la socoteală!

La care doña Estefania răspunse:

— Nu te amărî domnia ta, doamnă doña Clementa Bueso, şi cată să-nţelegi că tot ce vezi în casa domniei tale ascunde o taină, şi când vei afla-o, ştiu că eu una voi

rămâne dezvinovăţită, iar domnia ta fără niciun temei să te plângi.

Într-acestea, eu îmi şi trăsesem nădragii şi pieptarul şi, luându-mă de mână, doña Estefania mă duse în altă odaie, şi acolo îmi spuse că acea prietenă a ei voia să-i joace un renghi acelui don Lope care o însoţea şi cu care voia să se mărite, şi că renghiul cu pricina era să-i dea înţeles că acea casă şi tot ce era într-însa erau ale sale, din ele având de gând să-i facă foaie de zestre, şi că, odată încheiată căsătoria, nu se prea sinchisea că înşelătoria avea să fie dată în vileag, deoarece avea încredere în marea iubire pe care i-o purta don Lope.

— Şi curând mi se va da înapoi ce-i al meu, şi nici ei, precum nici oricărei alte femei, nu-i poţi lua în nume de rău că se străduieşte să-şi caute un bărbat cinstit, fie şi cu ajutorul unei înşelăciuni.

Eu i-am răspuns că sărea peste cal cu asemenea dovezi de prietenie, şi că de la început se cădea să deschidă bine ochii, pentru că mai apoi s-ar putea să fie nevoită a cere şi ajutorul justiţiei ca să-şi redobândească avutul. Ea însă îmi răspunse cu atâtea argumente, zugrăvindu-mi numeroasele îndatoriri ce-o făceau s-o slujească pe doña Clementa, chiar în treburi de mai mare însemnătate, încât, fără voia mea şi cu mustrări de cuget, am fost silit să cedez în faţa dorinţei doñei Estefania, dânsa asigurându-mă că înşelăciunea nu putea dura decât opt zile, răstimp în care aveam să stăm în casa altei prietene de-a ei. Am isprăvit să ne îmbrăcăm, ea şi cu mine, şi apoi, după ce-şi luă rămas bun de la doamna doña Clementa Bueso şi de la domnul don Lope Melendez de Almendărez, i-a poruncit slujitorului meu să ia în spinare cufărul şi s-o urmeze, drept care am urmat-o şi eu, fără a-mi lua rămas bun de la nimeni.

Doña Estefania s-a oprit la casa unei prietene de-a ei şi, înainte să intrăm, stătu de vorbă cu ea o bună bucată de vreme, la capătul căreia ieşi o slujnică şi ne spuse, mie şi slujitorului meu, să intrăm. Ne-a dus într-o încăpere strâmtă, în care se găseau două paturi atât de apropiate,

încât păreau unul singur, din pricină că între ele nu era loc despărţitor, iar cearşafurile amândurora se sărutau. Fapt e că am stat acolo şase zile, şi-n decursul lor n-a fost ceas în care să nu ne luăm la sfadă, eu reproşându-i prostia ce-o făcuse de a-şi lăsa casa şi avutul, fie şi maică-sii înseşi. Cu asta-i băteam capul tot timpul, aşa încât gazda, într-o zi când doña Estefania spuse că se duce să vadă cum stau treburile, vru să afle de la mine care era pricina ce mă împingea să mă cert atât de rău cu dânsa şi ce anume făcuse de-o mustram atâta şi-i spuneam că fusese mai degrabă prostie deocheată decât prietenie desăvârşită.

I-am povestit toată tărăşenia şi când am apucat să-i spun că mă însurasem cu doña Estefania, şi ce zestre îmi adusese, şi ce nerozie făcuse, lăsându-şi casa şi avutul pe mâna doñei Clementa, chiar dacă era însufleţită de un gând atât de sănătos ca acela de-a o ajuta să dobândească un soţ bine ca don Lope, ea începu să se crucească şi-şi făcu la cruci cu atâta zor şi cu atâtea „Iisuse Hristoase, ce muiere parşivă”, încât mă umplu de-o mare tulburare, iar în cele din urmă îmi spuse:

— Domnule stegar, nu ştiu dacă îmi calc pe conştiinţă dezvăluindu-ţi ceea ce tot mi se pare că mi-ar împovăra-o de-aş trece-o sub tăcere; dar acum, la noroc, fie ce-o fi, trăiască adevărul şi moară minciuna. Adevărul e că dona

Clementa Bueso e adevărata stăpână a casei şi-a averii ce ţi-au fost aduse ca zestre; minciuna e tot ce ţi-a spus doña Estefania, căci ea n-are nici casă, nici avere, nici altă rochie decât cea pe care-o poartă. Şi-a avut prilej şi răgaz să săvârşească această înşelăciune doar pentru că doña Clementa s-a dus să-şi viziteze nişte rude în oraşul Plasencia, iar de acolo s-a dus să facă novene 320 la Maica Domnului din Guadalupe 32 i, şi-n acest răstimp a lăsat-o pe doña Estefania în casa ei, ca să i-o îngrijească, pentru că Într-adevăr, sunt foarte bune prietene, deşi, dacă te uiţi bine, biata doamnă nu mai are nicio vină de vreme ce a ştiut să-şi dobândească un soţ atât de bine ca domnul stegar.

Aici şi-a pus ea capăt vorbirii, iar eu începui’s. – mi

da cep deznădejdii, şi fără îndoială că aş fi făcut-o dacă îngerul meu de pază şi-ar fi uitat fie şi atâtica să-mi sară-n ajutor, dar el dădu fuga să-mi spună în adâncul inimii să iau seama că sunt creştin, şi că cel mai mare păcat al oamenilor este cel al deznădejdii, întrucât e un păcat al diavolilor. Această cugetare sau inspiraţie fericită m-a mângâiat oleacă, nu însă într-atâta, încât să renunţ a-mi lua mantia şi sabia şi a pleca în căutarea doñei Estefania, cu gândul de a-i da o pedeapsă pilduitoare; soarta însă, despre care n-aş şti să spun dacă-mi înrăutăţea sau îmi uşura viaţa, a hotărât ca pe doña Estefania să n-o găsesc nicăieri unde gândeam s-o găsesc. M-am dus la Sfântul Laurenţiu, m-am închinat Maicii Domnului, m-am aşezat pe o bancă şi, de supărare, m-a năpădit un somn atât de greu, că nu m-aş fi trezit prea devreme dacă nu m-ar fi trezit alţii. Copleşit de gânduri şi frământări, m-am dus acasă la doña Clementa şi am găsit-o cum nu se poate mai tihnită, ca o stăpână-n casa ei; n-am cutezat să-i spun nimic, căci era de faţă seniorul don Lope; m-am întors acasă la gazda mea, care mi-a spus că-i povestise doñei Estefania cum că-i aflasem toată intriga şi înşelătoria, şi că ea o întrebase ce mutră făcusem la aflarea unei asemenea veşti, iar cealaltă îi răspunsese că una foarte rea şi că, după părerea ei, plecasem de acasă cu gând rău şi cu o şi mai înverşunată hotărâre de-a o căuta; mi-a mai spus, în sfârşit, că doña Estefania luase cu sine tot ce aveam în cufăr, nelăsându-mi în el nici măcar o singură haină de „drum. Iată că mi se-nfundase, iată că Dumnezeu mă lepădase iarăşi din mâna sa; m-am dus să-mi văd cufărul şi l-am găsit deschis asemenea unui mormânt în aşteptarea trupului răposat, şi pe bună dreptate că al meu ar fi trebuit să fie dacă aş fi avut destulă înţelegere ca să pot simţi şi cântări o nenorocire atât de mare.

— Mare nenorocire, într-adevăr – zise atunci licenţiatul Peralta –, să-ţi ia doña Estefania frumuseţe de lanţ şi frumuseţe de salbe, dar cum se zice, nenorocirile se ţin… ş.a.m.d.

— Nici nu mi-a păsat de lipsa lor – răspunse stegarul

––, deoarece şi eu aş putea zice: „Credea don Simueque că mă-nşală cu fiică-sa chioara, dar, pe Dumnezeul meu, mi-s şi eu slut pe-o parte” 322.

— Nu ştiu unde baţi domnia ta cu spusa asta – răspunse Peralta.

— Bat acolo – răspunse stegarul – că toată grămada şi bogăţia aceea de lanţuri, salbe şi giuvaericale nu făcea mai mult de zece, doisprezece scuzi.

— Nu-i cu putinţă – i-o întoarse licenţiatul –, fiindcă cel pe care domnul stegar îl purta la gât părea să preţuiască mai bine de două sute de ducaţi.

— Aşa ar fi – răspunse stegarul – dacă adevărul ar fi răspuns aparenţei, dar cum nu tot ce luceşte e aur, lanţurile, salbele, bijuteriile şi zorzoanele s-au mulţumit să fie doar alchimie, fiind însă atât de bine făcute, încât numai mehenghiul sau focul le-ar fi putut da-n vileag viclenia.

— Va să zică – zise licenţiatul – domnia ta şi doamna doña Estefania sunteţi acuma chit pe chit.

— Şi încă atât de chit – răspunse stegarul –, c-am putea începe iar jocul; răul însă, domnule licenţiat, e că ea se va putea descotorosi de lanţurile mele, dar nu şi eu de făţărnicia lucrăturii ei, şi într-adevăr, oricât m-ar durea, e beleaua mea.

— Mulţumeşte-i lui Dumnezeu, domnule Campuzano – zise Peralta – că a fost belea cu picioare şi şi-a luat tălpăşiţa, şi nu eşti silit s-o cauţi.

— Aşa este – răspunse stegarul – dar şi aşa, fără s-o caut, o văd mereu în închipuire, şi oriunde m-aş afla. jignirea mi-o văd în faţa ochilor.

— Nu ştiu ce să-ţi răspund – zise Peralta – altceva decât să-ţi reamintesc două versuri din Petrarca, şi anume:

Che chi prende diletto di jar frode, non şi de lamentais altri l’inganna3 – 3, ceea ce, pe castiliana noastră, vrea să zică: cine s-a nărăvit şi-i place să înşele pe altul nu trebuie să se plângă dacă e şi el înşelat.

— Eu nu mă plâng – răspunse stegarul –, ci-mi plâng de milă, căci vinovatul, chiar de-şi recunoaşte vina, tot

simte durerea pedepsei. Văd prea bine că am înşelat şi-am fost înşelat, căci am fost lovit cu propriile-mi arme, dar nu mă pot desprinde chiar într-atâta de mâhnirea mea, încât să nu mă plâng de mine. Însumi. În sfârşit, ca să ajung la cel mai mare bai al istoriei mele, că ăsta-i numele ce i se poate da povestirii păţaniilor mele, zic că am prins de veste cum că pe doña Estefania o luase vărul despre care am spus că fusese de faţă la căsătoria noastră şi care încă de mult îi era prietenul de toată vremea. N-am vrut s-o mai caut, ca să nu găsesc răul ce-mi mai lipsea. Am schimbat hanul şi, după puţine zile, mi-am schimbat şi părul, căci au prins a-mi cădea întâi sprâncenele şi genele, şi-ncetul cu-ncetul m-a lăsat şi părul, şi-am ajuns chel înainte de vreme, căci mă căptuşise cu o boală care se cheamă alopecie sau pe alt nume mai limpede chelbe. M-am pomenit jumulit de-a binelea, pentru că nici barbă nu mai aveam de pieptănat, nici bani de cheltuit. Boala a tot mers în pas cu nevoia mea, şi cum sărăcia calcă-n picioare bunul nume şi-i duce» pe unii la spânzurătoare, pe alţii la spital, iar pe alţii îi face să intre pe porţile duşmanilor lor cu rugăminţi şi supusenii, adică una din cele mai mari ticăloşii ce-l pot lovi pe un nenorocit, ca să nu mai cheltuiesc pe curariseală hainele care mă acopereau şi mă cinsteau când eram sănătos, fiind la vremea când se fac sudaţiile 32/1 în spitalul învierii, am intrat şi eu acolo şi-am făcut patruzeci de sudaţii. Mi s-a spus că mă voi face bine dacă mă voi păzi: sabie am, de celelalte milostivească-se Domnul.

Licenţiatul îl asigură iarăşi de prietenia lui, mirându-se de lucrurile pe care i le povestise.

— Păi de puţin lucru te minunezi, domnia ta, domnule Peralta – zise stegarul. căci îmi mai rămân de spus şi alte păţanii ce întrec orice închipuire, deoarece depăşesc toate marginile firii: află dar domnia ta că sunt atât de straşnice, încât îmi socotesc bine venite toate nenorocirile numai pentru că datorită lor am ajuns în spitalul unde am văzut ceea ce am să-ţi spun acuma, şi anume ceva ce domniei tale nu-ţi va veni să crezi nici acum, nici altcândva, şi nu se

află ins pe lume căruia să-i vină s-o creadă.

Toate aceste preambuluri şi proslăviri pe care le făcea stegarul înainte de a povesti cele văzute de el îi aţâţau dorinţa lui Peralta atât de tare, încât cu un mai mici proslăviri îi ceru să-i spună mintenaş minunile ce-i mai rămăseseră de spus.

— Domnia ta vei fi văzut pesemne – zise stegarul – doi câini care, cu două felinare, îi însoţesc noaptea pe fraţii paporniţei 325, făcându-le lumină când cer de pomană.

— Da, i-am văzut – răspunse Peralta.

— Şi tot aşa domnia ta vei fi văzut sau auzit pesemne – zise stegarul – ce se povesteşte despre ei: că dacă pomana ce li se aruncă de la ferestre se-ntâmplă să cadă pe pământ, ei dau iute fuga să lumineze şi să caute ce-a căzut, şi tot ei se opresc în faţa ferestrelor unde ştiu că lumea are obiceiul să le dea de pomană; şi cu toate că acolo se poartă cu atâta blândeţe, de par mai degrabă miei decât câini, în spital sunt adevăraţi lei, păzind casa cu mare grijă şi neslăbită x-eghere.

— Da, am auzit spunându-se – zise Peralta – că lucrurile stau întocmai, dar asta nu poate şi nici n-are de ce să-mi pricinuiască uimire.

— Apăi ceea ce îţi voi spune acum despre ei are temei să ţi-o pricinuiască şi, fără să-ţi faci cruci şi nici să invoci neputinţe sau anevoinţe, domnia ta cată să te pregăteşti a-i da crezare. Aşadar, eu umul i-am auzit şi aproape i-am văzut cu ochii mei pe aceşti doi câini, dintre care pe unul îl cheamă Scipione şi pe celălalt Berganza, stând într-o noapte, cu două înainte de a-mi isprăvi sudaţiile, tolăniţi

33 – Nuvele exemplare în dosul patului meu pe nişte rogojini vechi, şi pe la miezul nopţii aceleia, stând eu pe întuneric şi treaz, cu gândul ia întâmplările trecute şi la nenorocirile mele prezente, am auzit vorbă acolo alături şi am ciulit urechile ascultând. ca să văd dacă pot ajunge să cunosc cine şi despre ce vorbeşte, şi la scurt timp după aceea, am izbutit să-i recunosc, după ceea ce vorbeau, pe cei ce vorbeau, şi erau chiar cei doi câini, Scipione şi

Berganza.

Nici nu-şi isprăvi bine vorba Campuzano, că Peralta, sculându-se în picioare, zise:

— Domnia ta. domnule Campuzano, rămâi sănătos şi-ntr-un ceas bun. că până acum stăteam la îndoială dacă să cred sau nu cele povestite despre căsătoria domniei tale; clar ce-mi povesteşti acuma, cum că i-ai auzit pe câini vorbind, mă face să nu mai cred nimic din ce spui. Pentru numele lui Dumnezeu, domnule stegar, să nu povesteşti asemenea prăpăstii nimănui, dacă nu-ţi este la fel de bun prieten ca mine.

— Să nu mă crezi domnia ta chiar atât de neştiutor – i-o întoarse Campuzano –, încât să nu pricep că, altfel decât printr-o minune, animalele nu pot vorbi; căci ştiu bine că dacă sturzii, coţofenele şi papagalii vorbesc, nu-s decât vorbe deprinse şi învăţate pe de rost, animalele astea având o înlesnire a limbii ca să le poată rosti; asta nu înseamnă însă că pot vorbi şi răspunde cu o cuvântare cu noimă, cum au vorbit câinii aceştia, aşa că deseori, de când i-am auzit, eu însumi am refuzat să-mi dau crezare mie însumi şi am vrut să iau drept lucru visat ceea ce, fiind cu adevărat treaz, cu toate cele cinci simţuri ale mele, aşa cum a binevoit Domnul Dumnezeul nostru să mi le dăruiască, am auzit, ascultat, însemnat şi, în cele din urmă, scris aievea, fără a sări o vorbă după noima lor; de unde poţi scoate o dovadă îndestulătoare care să te îndemne şi să te convingă a crede adevărul acesta spus de mine. Lucrurile despre care au stat de vorbă au fost măreţe şi felurite, şi vrednice mai degrabă a fi discutate de bărbaţi înţelepţi decât a fi rostite de nişte boturi de câini. Aşa că de vreme ce eu nu le-am putut născoci din capul meu, ajung să cred, fără să vreau şi în ciuda părerii mele, ca nu visam şi că vorbeau câinii.

Ei, drăcia dracului – făcu licenţiatul –, s-or fi întors vremurile Mariei Castana 326, când grăiau dovlecii, sau cele ale lui Esop, când tăifăsuiau cocoşul cu vulpea şi dobitoacele între ele!

— Unul dintre ele aş fi eu însumi, şi încă cel mai

mare – i-o întoarse stegarul –, de-aş crede că s-au întors vremurile acelea, şi tot asta aş fi şi dacă aş înceta să cred ceea ce am auzit şi am văzut şi ceea ce mă încumet să jur sub asemenea jurământ, încât să fie convinsă şi chiar silită să creadă necredinţa însăşi. Presupunând însă că m-am înşelat şi că adevărul meu e vis, iar încăpăţânarea de a-l susţine α nerozie, oare nu ţi-ar face plăcere domniei tale, domnule Peralta, să vezi puse pe hârtie într-un colocviu lucrurile pe care le-au spus câinii ăştia sau cine-or fi fost?

— Dacă domnia ta – i-o întoarse licenţiatul – nu te mai osteneşti să mă convingi că i-ai auzit pe câini vorbind, voi asculta cu foarte mare plăcere acest colocviu, căci de vreme ce-a fost scris şi consemnat de mintea aleasă a domnului stegar, îl socotesc de pe acuma bun.

— Dar mai e o chichiţă – zise stegarul –, căci fiind atât de atent şi având judecata subtilă şi memoria fină. vie şi neîmpovărată, mulţumită multelor stafide şi migdale327 pe care le mâncasem, am reţinut totul pe de rost şi, aproape cu aceleaşi vorbe ca şi cele pe care le auzisem, am aşternut totul în scris a doua zi, fără a căuta culori retorice spre a-l împodobi şi fără a adăuga şi înlătura ceva spre a-l face plăcut. Convorbirea n-a avut loc într-o singură noapte, ci au fost două, în şir, deşi eu n-am apucat să scriu decât una, şi anume viaţa lui Berganza, iar pe cea a tovarăşului său Scipione, povestită în cea de-a doua noapte, am de gând s-o scriu de voi vedea că cea dintâi va fi crezută sau, cel puţin, nu va fi dispreţuită. Am colocviul la mine-n sân; l-am pus sub formă de colocviu ca să economisesc atâţia „zise Scipione”, „răspunse Berganza”, care lungesc îndeobşte scrierea.

Şi, zicând acestea, scoase de la piept un catastif şi-l puse în mâinile licenţiatului, care-l primi râzând şi luând parcă în zeflemea tot ce auzise şi tot ce gândea că va citi.

— Eu mă culc – zise stegarul – în jeţul acesta, în timp ce domnia ta citi-vei, dacă binevoieşti, visele sau aiurelile de-acolo: care n-au altă parte bună decât aceea că le poţi lăsa dacă te plictisesc.

— Fă domnia ta ce ţi-e pe plac – zise Peralta –, căci eu

unul în scurt timp voi istovi cititul.

Stegarul se culcă, licenţiatul deschise catastiful şi văzu că la început stătea scris titlul acesta:

NUVELA ŞI COLOCVIU

CARE S-A PETRECUT ÎNTRE SCIPIONE ŞI BERGANZA, câini de la spitalul învierii, aflat în oraşul valladglid, dincolo de poarta câmpului, zişi îndeobşte câinii lui mahudes328

SCIPIONE: Berganza prietene, în noaptea asta să lăsăm spitalul în paza încrederii şi să ne retragem aci, în singurătate, pe rogojinile astea, unde ne vom putea bucura, fără a ne auzi nimeni, de nemaivăzuta milostenie pe care ne-a făcut-o cerul amândurora în acelaşi timp.

BERGANZA: Frate Scipione, te-aud vorbind, şi ştiu că-ţi vorbesc, şi nu-mi vine să cred, întrucât putinţa noastră de a vorbi mi se pare că depăşeşte hotarele firii.

SCIPIONE: Acesta-i totuşi adevărul, Berganza, şi minunea e cu atât mai mare cu cât nu numai că vorbim, ci vorbim cu şir, ca şi cum am îi capabili de raţiune, deşi suntem atât de lipsiţi de ea, căci deosebirea dintre animalul dobitoc şi om e că omul este animal raţional, iar dobitocul, iraţional.

BERGANZA: Tot ce spui tu, Scipione, înţeleg, dar că tu o spui şi eu te înţeleg îmi pricinuieşte o nouă uluire şi-o nouă minunare. E drept că, de-a lungul vieţii mele, în multe şi felurite rânduri am auzit lăudându-ni-se unele mari prerogative într-atâta, încât se pare că unii au ajuns să creadă că avem un instinct firesc atât de viu şi atât de ascuţit în numeroase împrejurări, încât dă semne şi veşti că puţin lipseşte ca să dovedim că avem un nu ştiu ce fel de înţelegere, în stare de rostire cu judecată.

SCIPIONE: Ce am auzit eu că ne este lăudat şi proslăvit e multa noastră ţinere de minte, recunoştinţa şi marea noastră credinţă, astfel că se obişnuieşte să fim zugrăviţi drept simbol al prieteniei; şi aşa vei fi văzut, dacă ţi-ai oprit privirea la aşa ceva, că pe mormintele de alabastru, în locul unde stau de obicei chipurile celor ce zac îngropaţi acolo, între cei doi şi la picioarele lor, se

aşază, dacă sunt soţ şi soţie, o figură de câine, semn că toată viaţa şi-au păstrat prietenie şi credinţă nestrămutată.

BERGANZA: Ştiu prea bine că au fost pe lume câini tit de recunoscători, încât s-au azvârlit în mormânt odată cu trupurile neînsufleţite ale stăpânilor lor. Alţii au stat pe mormintele unde le fuseseră îngropaţi stăpânii, fără a se depărta de ele, fără să mănânce, până când li se isprăvea şi lor viaţa. Ştiu de asemenea că, după elefant, câinele are cei dintâi temei de a părea înzestrat cu înţelegere, apoi calul şi, cel din urmă, maimuţa.

SCIPIONE: Aşa e, dar cată să mărturiseşti neapărat că niciodată n-ai văzut sau n-ai auzit zicându-se că vreun elefant, câine, cal sau maimuţă ar fi vorbit. De unde ajung să înţeleg că această putinţă a noastră de a vorbi, atât de neaşteptată, intră în rândul acelor lucruri numite miracole, la a căror ivire şi arătare experienţa ştie că pe oameni îi ameninţă vreo mare năpastă.

BERGANZA: Aşadar, n-o să-ntrec măsura dacă am să iau drept semn miraculos ceea ce l-am auzit zicând mai zilele trecute pe un student, în trecere prin Alcalá de Henares.

SCIPIONE: Ce l-ai auzit zicând?

BERGANZA: Că din cinci mii de studenţi care urmau în anul acela cursurile Universităţii, două mii audiau medicina.

SCIPIONE: Şi ce deduci din asta?

BERGANZA: Deduc că aceşti doctori fie vor avea bolnavi de vindecat, şi asta ar însemna plagă cumplită şi mare năpastă, fie vor muri ei înşişi de foame. Fie însă ce-o fi, miracol au ba, noi vorbim, căci ceea ce a rânduit cerul să se întâmple, n-o poate împiedica nicio silinţă sau ştiinţă omenească, aşa că n-are rost să ne sfădim noi cum sau de ce oare vorbim: mai bine ar fi ca ziua sau noaptea asta bună să o petrecem în casa noastră, şi de vreme ce avem una atât de bună pe rogojinile astea şi nu ştim cât ne va dăinui norocul, să ştim să profităm de el şi să stăm de vorbă toată noaptea, fără a-i da somnului prilej să ne zădărnicească o asemenea plăcere, pe care de mult mi-o

doresc.

(SCIPIONE:]: il” J şi eu la fel, căci încă de când am avut putere să rod un os, am nutrit dorinţa de a vorbi, pentru a da glas lucrurilor ce le agoniseam în memorie, unde, de vechi şi de multe ce erau, fie mucezeau, fie cădeau în uitare.

[BERGANZA:] Acuma însă, când, aşa, pe negândite, mă văd înavuţit cu darul dumnezeiesc al graiului, am de gând să mă bucur şi să profit de el cât mai mult cu putinţă, zorindu-mă să dau glas la tot ce-mi voi putea aminti, chiar de-o voi face învălmăşit şi încâlcit, pentru că nu ştiu când îmi va fi cerut înapoi bunul acesta pe care-l am de împrumut.

SCIPIONE: Fie, dar, în acest chip, Berganza prietene: în noaptea asta să-mi povesteşti tu viaţa ta şi încercările prin care ai trecut până-n clipa de faţă; iar dacă mâine noapte vom mai avea darul vorbirii, ţi-o voi povesti şi eu pe-a mea, căci mai bine va fi să ne petrecem timpul povestindu-ne vieţile noastre decât silindu-ne să le ştim pe-ale celorlalţi.

BERGANZA: Te-am socotit totdeauna, Scipione, înţelept şi prieten, iar acum mai mult ca niciodată, de vreme ce, ca prieten, vrei să-mi spui păţaniile tale şi să le ştii pe-ale mele, şi ca înţelept, ai împărţit timpul în care să ni le putem împărtăşi. Dar vezi mai întâi dacă nu ne aude careva.

SCIPIONE: Nimeni, după cum cred, deşi aici, aproape de noi, stă un soldat care face sudaţii, dar la vremea asta cred că mai bucuros e să doarmă decât să tragă cu urechea la alţii.

BERGANZA: Atunci, dacă pot vorbi nestânjenit, ascultă, iar dacă spusele mele te vor plictisi, fă bine şi dojeneşte-mă sau porunceşte-mi să tac.

SCIPIONE: Vorbeşte până se crapă de ziuă sau până când o să fim auziţi, căci eu unul am să te ascult tare bucuros, fără să te întrerup decât atunci când voi vedea că e nevoie.

BERGANZA: Pare-mi-se că soarele l-am văzut întâia

dată la Sevilla, şi anume în Zalhanaua ei, care-i aşezată dincolo de Poarta Cărnii330, de unde aş înclina să-mi închipui, dacă n-ar fi ceva ce-o să-ţi spun mai târziu, că părinţii mei trebuie să fi fost alani sau mopşi, dintre cei crescuţi de sacerdoţii babiloniei aceleia, cărora li se zice parlagii. Întâiul pe care l-am cunoscut ca stăpân a fost unul pe nume Nicolás Cârnul, flăcău vânjos, îndesat şi iute la iiinie, aşa cum sunt toţi cei ce se îndeletnicesc cu căsăpia. Nicolas ăsta mă învăţa pe mine şi pe alţi căţelandri, în tovărăşia unor mopşi bătrâni, să ne năpustim asupra taurilor şi să-i înşfăcăm de urechi. Cu mare uşurinţă, am ajuns as în trebuşoara asta.

SCIPIONE: Nu mă mir, Berganza, căci ştiind că facerea de rău rodeşte de la sine, lesne înveţi să faci răul.

BERGANZA: Ce să-ţi spun, frate Scipione, despre ceea ce am văzut în Zalhanaua aceea şi despre lucrurile ieşite din ţâţâni ce se petrec într-însa? Mai întâi, trebuie să-ţi închipui că toţi câţi muncesc acolo, de la cel mai mărunt şi până la cel mai mare, sunt oameni fără remuşcări, fără suflet, cărora nu le e teamă nici de rege, nici de justiţia lui; cei mai mulţi, pezevenghi; sunt păsări răpitoare carnivore. Îşi duc zilele, ei şi ibovnicele lor, din ceea ce fură. În zorii tuturor zilelor de dulce, înainte de a se lumina, se adună la Zalhana o mare liotă de muieruşti şi de puşlamale, toţi cu săcoteie care… aduse goale, se întorc pline cu hălci de carne, iar mândrele cu fudulii331 şi hartane-ntregi de muşchi. Nu-i vită ucisă acolo din care şleahta aia să nu ia dijmă şi pârgă tot ce-i mai gustos şi mai fraged, şi cum la Sevilla nu este un împuternicii al cărnii332, fiecare poate să aducă ce vrea, şi din cea tăiată la început., care e cea mai bună, şi din cea de soi mai prost, şi cu rânduiala asta, e totdeauna mult belşug. Patronii le fac sluj acestor oameni cumsecade de care vorbeam, nu ca să nu-i fure, ceea ce-i peste poate, ci ca să fie oleacă mai cumpătaţi cu ciopârţeala şi jecmăneala vitelor tăiate, pe care le tund şi le curăţă de parc-ar fi sălcii sau viţă de vie.

Nimic însă nu mă mira mai mult şi nu mi se părea

mai mârşav decât să-i văd pe acei parlagii cum omoară un om la fel de uşor ca pe-o vacă: pentru o nimica toată, cât ai zice peşte, au şi înfipt un jungher cu plăsele galbene în burta omului, ca şi cum ar trăsni un taur. Mare minune dacă trece o zi fără încăierări şi răniri, ba uneori chiar cu morţi; toţi se cred viteji, ba mai au şi ambiţii de codoşi: nu-i unul care să nu-şi aibă în piaţa Sfântul Frâneisc353 îngerul de pază 334, câştigat cu spete şi limbi de vacă, în sfârşit, l-am auzit pe un bărbat cu scaun la cap zicând că trei lucruri are de cucerit regele în Sevilla: uliţa Vânatului, Costişa şi Zalhanaua335.

SCIPIONE: Dacă va fi să zăboveşti şi mai departe, ca pân-acum, prietene Berganza, povestind despre firea stăpânilor pe care i-ai avut şi despre ponoasele meseriilor lor, vom fi nevoiţi a ne ruga cerului să ne hărăzească darul vorbirii barem un an, ba chiar teamă mi-e că şi aşa, după cum păşeşti de-ncel, tot nu vei ajunge nici la jumătatea istoriei tale. Şi vreau să-ţi atrag luarea-aminte asupra unui lucru, de care te vei încredinţa pe pielea ta când îţi voi povesti eu păţaniile vieţii mele, şi anume că, dintre povestiri, unele îşi cuprind şi-şi au hazul în ele însele; altele, în felul de a le povesti; vreau să spun că sunt unele care, deşi povestite fără preambuluri şi fără podoabe de cuvinte; desfată; sunt altele pe care e nevoie să le înveşmântezi în cuvinte, şi, cu schime ale feţei şi mâinilor şi cu schimbări de glas, ajung să fie ceva din nimic şi, de unde erau dezlânate şi lâncede, devin pline de duh şi savuroase, şi nu uita prevenirea asta, că-ţi va prinde bine în ceea ce-ţi rămâne de spus330.

BERGANZA: Aşa voi face dacă voi putea şi dacă mi-o va îngădui marea ispită de a vorbi, pe care-o?-ncerc, deşi cred că tare greu mă voi putea ţine în frâu.

SCIPIONE: Lasă-te în seama limbii, că de la ea se trag cele mai mari pagube ale vieţii omeneşti.

BERGANZA: Zic, aşadar, că stăpânul meu m-a învăţat să duc în bot o coşniţă şi să mi-o apăr de cine-ar da să mi-o ia. Mi-a arătat de asemenea casa drăguţei lui, aşa încât n-a mai fost nevoie să vie slujnica ei la Zalhana, pentru că-i

duceam eu în fiecare dimineaţă ce fura el noaptea. Şi într-o bună zi, când se îngâna ziua cu noaptea, şi eu mergeam sârguitor să-i duc tainul, m-am auzit, strigat pe nume de la o fereastră; am ridicat privirea şi-am văzut o fată tare frumoasă; m-am oprit o clipă, şi ea a coborât la poarta de la stradă şi m-a strigat iarăşi. M-am apropiat de dânsa, ca şi cum aş fi vrut să văd ce doreşte, şi n-a dorit nimic altceva decât să ia ce duceam în paner şi să pună-n loc un galent vechi. Atunci mi-am zis în sinea mea: „Carnea la carne a tras”. După ce mi-a luat carnea, fata mi-a spus: „Du-te, măi Eretilă337, sau cum te-o fi chemând, şi spune-i lui Nicolas Cârnul, stăpân-tu, să nuse-ncreadă în dobitoace, şi că de la lup, e bun şi-un fir de păr, şi ăla, din coşniţă” 33 Aş fi putut prea bine să iau înapoi ce-mi răpise, dar n-am vrut, ca să nu ating cu botul meu parlagesc şi murdar mâinile acelea curate şi dalbe.

SCIPIONE: Foarte bine ai făcut, căci e dreptul frumuseţii să i se arate totdeauna respect.

BERGANZA: Aşa am făcut şi eu şi, ca urmare, m-am întors la stăpânul meu fără tain, dar cu galentul. I s-a părut că m-am întors prea repede, dădu cu ochii de gaient, îşi închipui păcăleala, scoase un jungher din cele cu plăsele şi-mi trase una că, de nu m-aş fi ferit, n-ai mai fi apucat să auzi acuma povestirea asta şi nici altele multe pe care am de gând să ţi le povestesc. Mi-am luat picioarele la spinare şi, aşternându-mă drumului cât eram ele lung, pe după San Bernardo, am tulit-o pe câmpiile acelea ale lui Dumnezeu încotro am văzut cu ochii şi-a vrut soarta să mă poarte.

În noaptea aceea am dormit sub cerul liber, şi a doua zi soarta mi-a hărăzit o târlă sau o turmă de oi şi de berbeci. Numai ce am zărit-o, că am şi crezut că-mi găsisem în ea centrul odihnei mele, întrucât mi se părea că paza turmelor e „o slujbă firească şi potrivită câinilor, fiind o lucrare întemeiată pe-o înaltă virtute, cum sunt ajutorarea şi apărarea celor umili şi cu putere puţină împotriva celor puternici şi trufaşi. De îndată ce mă văzu, unul din cei trei ciobani ce păzeau turma zise, chemându-mă: „Cuţu, cuţu!”, iar eu, care nu doream altceva, mă

apropiai de el, plecând capul şi dând din coadă. Îşi plimbă mâna pe spinarea mea, îmi deschise botul, mă scuipă în el 339, mi se uită la colţi, îmi cunoscu vârsta şi le spuse celorlalţi ciobani că aveam toate semnele ce arătau că sunt câine de rasă. Tocmai atunci sosi şi stăpânul turmei, călare pe o iapă sură, cu scările scurte, şi având cu el lance şi scut oval de piele, de părea mai degrabă paznic de coastă 340 decât’s nân de turme. Îl întrebă pe cioban: „Ce fel de câine-i ăsta, de pare aşa de bun?” „Domnia ta să fii încredinţat că aşa e – răspunse ciobanul –, că eu l-am asemuit cu de-amănuntul şi n-are niciun semn care să nu arate şi că nu făgăduiască într-un fel că o să fie un câine straşnic.

Acuşica a venit aici şi nu ştiu al cui o fi. da ştiu că nu-i de la turmele din împrejurimi”. „Apăi dacă aşa ţi-e vorba – răspunse stăpânul –, pune-i îndată zgarda lui Leuşor M1, dulăul care-a murit, şi dă-i acelaşi tain ca şi celorlalţi, şi mângâie-l ca să prindă drag de turmă şi să rămână aici”.

Zicând acestea, plecă, şi ciobanul îndată îmi puse la gât o ragilă plină de ţepi de oţel, după ce mai întâi îmi dăduse într-o troacă o mare câtime de bucăţi de pâine înmuiate în lapte. Şi tot aşa îmi dădu nume şi-mi zise Bălţatu 8! 2. M-am văzut sătul şi mulţumit pe lângă al doilea stăpân şi-n noua mea slujbă; m-am arătat săritor şi sârguincios la paza turmei, nedepărtându-mă de ea decât la vremea siestelor, pe care mă duceam să mi le petrec fie la umbra vreunui copac, la cea a unei râpe, sau a unei stânci, sau la cea a unei tufe, pe malul vreunui pârâu dintre cele multe care curgeau pe-acolo. Şi ceasurile acestea de tihnă nu mi le petreceam în lenevie, căci în ele îmi puneam la treabă memoria ca să-mi amintesc multe lucruri, îndeosebi din viaţa pe care-o dusesem la Zalhana, şi din cea a stăpânului meu şi-a tuturor celor de teapa lui, siliţi să mulţumească poftele nesăbuite ale ibovnicelor lor. O, ce de lucruri ţi-aş putea spune acum despre cele învăţate de mine la şcoala acelei doamne parlagioaice a stăpânului meni Fi-voi însă nevoit să tac, ca să nu mă iei drept vorbălungă şi clevetitor!

SCIPIONE: Întrucât am auzit că un mare poet al anticilor a spus că-i greu să nu scrii satire 313, voi încuviinţa să cleveteşti, dar cu un pic de lumină, şi nu cu sânge; vreau să spun să arăţi cu degetul, iar nu să răneşti, necum să faci mat pe cineva în vreun lucru însemnat, căci clevetirea, chiar de-i face pe mulţi să râdă, nu-i bună dacă ucide şi pe unul singur, iar dacă te poţi face plăcut fără ea, te voi socoti foarte înţelept.

BERGANZA: Îţi voi urma sfatul şi voi aştepta cu mare nerăbdare să vie vremea când îmi vei povesti tu păţaniile tale, căci de la unul ce cunoaşte şi ştie atât de bine să îndrepte cusururile de care mă fac vinovat eu, povestindu-le pe-ale mele, te poţi aştepta cu îndreptăţire că şi le va povesti astfel, încât să fie de învăţătură şi desfătare totodată. Înnodând însă iarăşi firul rupt al povestirii mele, zic că-n acea tăcere şi singurătate a siestelor, cugetată, printre altele, că nu se putea să fie adevărat ceea ce auzisem povestindu-se despre viaţa ciobanilor, cel puţin a acelora despre care drăguţa stăpânului meu, când mă duceam acasă la dânsa, citea în nişte cărţi, ce vorbeau toate de ciobani şi ciobăniţe, şi spuneau despre ei că toată viaţa li se scurgea cântând din gură şi din cimpoaie, triste, rebecuri şi fluiere şi din alte instrumente nemaipomenite. Stăteam locului ca s-o aud citind, şi citea cum păstorul de pe malurile Amfrisului 344 cânta neîntrecut şi dumnezeieşte, lăudând-o pe neasemuita Belisarda, şi în toţi munţii Arcadiei nu se mai afla niciun arbore pe-al cărui trunchi să nu se fi aşezat el ca să cânte, de îndată ce soarele răsărea în braţele Aurorei şi până când scăpăta în cele ale Tetidei, ba chiar după ce noaptea cea neagră îşi întindea peste faţa pământului aripile-i corbii, şi întunecoase, el nu se oprea din binele-i cântate şi încă şi mai binele-i plânse jelanii. Nu era dat uitării nici ciobanul Elicio, mai mult îndrăgostit decât îndrăzneţ, despre care spunea că, nemaivăzându-şi de iubiri şi de turma sa, se adâncea în suferinţele celorlalţi. Zicea de asemenea că marele păstor al Filidei, pictor fără pereche al unui portret, fusese mai mult încrezător decât fericit. Despre

leşinurile lui Sireno. despre căinţa Dianei, spunea că aducea mulţumiri lui Dumnezeu şi înţeleptei Felicia, care, cu apa-i vrăjită, destrămase acea alcătuire de uneltiri şi limpezise labirintul acela de anevoinţe 345. Îmi aminteam şi de multe alte cărţi de acelaşi soi pe care o ascultasem citindu-le, dar nu erau vrednice de ţinut minte.

SCIPIONE: Văd că te foloseşti de sfatul meu, Berganza: murmură, înţeapă şi treci mai departe, şi fie-ţi gândul curat, chiar dacă limba nu pare astfel.

BERGANZA: în asemenea treburi limba nu calcă niciodată strâmb dacă nu se poticneşte gândul mai întâi, dar dacă voi ajunge cumva să clevetesc din nebăgare de seamă sau din răutate, îi voi răspunde celui ce mă va dojeni ceea ce i-a răspuns Mauleon, poet netot346 şi academician în batjocură din Academia Imitatorilor 347, unuia care l-a întrebat ce vrea să însemne *Deum de De-o* şi i-a răspuns *de unde să deie us*.

SCIPIONE: A fost răspunsul unui prostănac, tu, însă, dacă eşti sau vrei să fii înţelept, nu va trebui să spui nâeiodată ceva de care apoi să fii nevoit a te dezvinovăţi; zi mai departe.

BERGANZA: Zic că toate gândurile pe care ţi le-am împărtăşit şi multe altele încă, m-au făcut să văd ce deosebite purtări şi îndeletniciri aveau ciobanii mei şi toţi ceilalţi de pe meleagurile acelea faţă de cele despre care auzisem citindu-se că le aveau păstorii din cărţi, căci dacă şi ai mei cântau, nici vorbă totuşi de cântece armonioase şi bine plăsmuite, ci un „Vezi urt se duce lupu Juanica” 349, şi altele asemănătoare, şi asta nu în sunet de fluiere, rebecuri sau cimpoaie, ci în acela scos din izbirea unei bâte de alta sau de nişte ţiglişoare prinse între degete, şi nu cu glasuri gingaşe, răsunătoare şi minunate, ci cu glasuri răguşite care, singure sau împreună, ţi se păreau nu că ar cin la ci că ţipau sau grohăiau. Cea mai mare parte din zi şi-o petreceau despăduchindu-se ori cârpindu-şi opincile, nu se strigau pe nume între ei Amarilis, Filida, Galateea şi Diana, nici urmă de Lisardo, Lauso, Jacinto sau Riselo, toţi erau Anton, Domingo, Pablo sau Llorente, de

unde am ajuns să pricep ceea ce socot că vor fi crezând toţi, şi anume că toate acele cărţi sunt întâmplări visate şi bine scrise pentru petrecerea celor lipsiţi de alte treburi şi nicidecum vreun lucru adevărat, căci de-ar fi, s-ar mai fi găsit şi printre ciobanii mei vreo rămăşiţă din acea preafericită viaţă şi din acele pajişti plăcute, codri întinşi, munţi sfinţi, grădini mândre, pâraie limpezi şi izvoare de cleştar, şi din acele vorbe de dragoste pe cât de cinstite pe-atâta de bine rostite, şi din leşinurile acelea, ba păstorul colo, ba păstoriţa colea, şi din răsunetul de cimpoi colo, de fluier dincolo 350.

SCIPIONE: Destul, Berganza, întoarce-te la poteca ta şi umblă.

BERGANZA: îţi mulţumesc, Scipione prietene, fiindcă de nu m-ai fi scuturat, aşa de tare mi se înfierbântase botul, încât nu m-aş fi oprit până ce nu-ţi zugrăveam o carte întreagă din acestea de care fusesem amăgit; dar veni-va poate şi vremea să spun tot, cu vorbe mai bune şi cu mai bună tâlcuire decât acuma.

SCIPIONE; Priveşte-ţi picioarele, şi-ai să-ţi pleoşteşti roata cozii 351, Berganza; vreau să spun să iei seama că eşti un dobitoc lipsit de raţiune; şi dacă acum arăţi că ai un dram, doar ne-am înţeles între noi că e ceva suprafiresc şi nemaivăzut.

BERGANZA: Aşa ar fi dacă m-aş afla în neştiinţa mea dintâi; dar acum, când mi-a venit în minte ceea ce trebuia să-ţi fi spus la începutul convorbirii noastre”, nu mă minunez doar de faptul că vorbesc, ci mă trec fiorii de ce nu spuc să spun.

SCIPIONE: Făi nu poţi spune-acum ce ţi-ai amintit?

BERGANZA: E o istorie ce mi s-a întâmplat cu o mare vrăjitoare, ucenică a Camachei din Montilla 352.

SCIPIONE: Eu zic să mi-o povesteşti înainte de a trece mai departe la povestea vieţii tale.

BERGANZA: Nu voi face una ca asta, în ruptul capului, până când nu-i vine sorocul; ai răbdare şi ascultă-mi păţaniile în ordinea lor, căci astfel îţi vor face mai mare plăcere, dacă nu arzi cumva de nerăbdare să afli mijloacele

înaintea începuturilor.

SCIPIONE: Fii scurt, şi povesteşte ce-oi vrea şi cum ai vrea.

BERGANZA: Zic, aşadar, că mă simţeam mulţumit de slujba de paznic al turmelor, deoarece mi se părea că-mi câştigam pâinea cu sudoarea şi truda mea, şi că lenea, rădăcină şi mumă a tuturor viciilor, nu avea nici în clin, nici în mânecă cu mine, căci dacă ziua stăteam degeaba, noaptea nu dormeam, întrucât lupii ne atacau deseori şi ne dădeau alarma; şi nici nu-mi spuneau bine ciobanii: „Şo pe lup. Bălţatu că eu mă şi năpusteam, înaintea celorlalţi câini, încotro-mi arătau că dădea lupul; băteam văile, scrutam munţii, răscoleam codrii până-n inima lor, săream râpe, tăiam drumuri, şi-n zori mă întorceam la târlă fără să fi găsit nici lup, nici urmă de lup, gâfâind, ostenit, făcut praf şi cu labele zdrelite de cioturi; şi la târlă găseam fie o oaie moartă, fie un berbec descăpăţânat şi pe jumătate mâncat de lup. Mă apuca deznădejdea văzând că-mi erau de prisos marea grijă şi strădania.

Venea stăpânul turmelor, ciobanii îi ieşeau în întâmpinare cu pieile oilor moarte, el îi învinuia pe ciobani că sunt cu capul în nori, şi poruncea să fie pedepsiţi câinii din pricină că fuseseră leneşi; plouau pe capul nostru ciomege şi pe deasupra vorbe grele, aşa că, văzând într-o bună zi că-s pedepsit fără vină. şi că grija, sprinteneala şi vitejia mea nu erau de niciun folos pentru prinderea lupului, m-am hotărât să schimb foaia şi să nu mai bat câmpii în căutarea lui, aşa cum obişnuiam, departe de turmă, ci să rămân lângă ea, căci de vreme ce lupul venea acolo, şi prinderea lui putea fi acolo mai sigură. În fiecare săptămână ni se trăgea clopotul într-o dungă, şi-ntr-o noapte nespus de întunecoasă mi-a fost dat ochilor să văd lupii de care nu era cu putinţă să păzim turma. M-am pitulat după un tufiş, câinii, tovarăşii mei, trecură mai departe, şi m-am pus la pândă de acolo, şi i-am văzut pe doi ciobani înşfăcând. un berbec dintre cei mai buni din stână şi ucigându-l în asemenea chip, încât dimineaţa părea într-adevăr că lupul îi fusese gâde. Am încremenit,

am rămas năucit când am văzut că ciobanii înşişi erau lupii şi că turma era hăcuită tocmai de cei chemaţi s-o apere. Numaidecât îl înştiinţau pe stăpân de prădăciunea lupului, îi dădeau pielea şi parte din carne, pe cea mai multă sau cea mai bună rămânând s-o mănânce ei. Stăpânul îi luă iarăşi la refec şi iarăşi venea şi pedeapsa câinilor. Nici pomeneală de lupi, turma se împuţina; eu aş fi vrut să dau în vileag tărăşenia, mă vedeam mut. Toate acestea mă umpleau de uimire şi de nelinişte. „Doamne fereşte! – ziceam în sinea mea –, cine oare va putea îndrepta mârşăvia asta? Cine va fi în stare să dea de înţeles că apărarea năpăstuieşte, că santinelele dorm, că încrederea jefuieşte şi cel ce te păzeşte te ucide?”

SCIPIONE: Şi spuneai foarte bine, Berganza, pentru că nu se află hoţ mai mare şi mai iute de mână decât slujitorul, şi astfel mult mai mulţi mor dintre încrezători decât dintre bănuitori; răul însă e că nimic nu poate merge bine pe lume dacă oamenii nu au încredere şi nu cred unii într-alţii. Dar destul despre asta, căci nu vrem să părem predicatori; treci mai departe.

BERGANZA; Trec mai departe şi spun că m-am hotărât să părăsesc slujba aceea, deşi părea atât de bună. şi să-mi aleg alta pentru a cărei bună împlinire, chiar de n-aş fi fost plătit, măcar să nu fiu pedepsit. M-am întors la Sevilla şi am intrat în slujba unui neguţător foarte bogat.

SCIPIONE: Cum făceai tu să intri la stăpân? Căci, după cum merg lucrurile, unui om de nădejde tare greu îi este în ziua de azi să găsească pe cineva în slujba căruia să intre. Mult deosebiţi sunt stăpânii de pe pământ de Stăpânul din cer. Aceia, ca să tocmească o slugă, întâi de toate îi purică spiţa, îi cercetează îndemânarea, îi cumpănesc boiul, ba chiar vor să ştie ce haine are. Dar ca să se pună în slujba lui Dumnezeu, cel mai sărac e cel mai bogat, cel mai umil, de neamul cel mai bun, şi dacă eşti gata să-l slujeşti cu inima curată, El porunceşte numaidecât să fii înscris în cartea sa de simbrii, şi ţi le îmbie atât de mănoase, încât, de multe şi de mari ce sunt, abia îţi pot încăpea în dorinţă 352 a.

BERGANZA: Toate astea sunt predici, Scipione prietene.

SCIPIONE: Aşa mi se pare şi mie, prin urmare tac.

BERGANZA: Cât despre ceea ce m-ai întrebat privitor la chipul în care intram la stăpân, zic că tu ştii de mult că umilinţa e baza şi fundamentul tuturor virtuţilor şi că fără ea nu poate fiinţa niciuna. Ea netezeşte neajunsuri, biruie greutăţi şi e un mijloc ce ne călăuzeşte totdeauna spre ţeluri glorioase; din duşmani face prieteni, potoleşte furia mânioşilor şi dărâmă înfumurarea trufaşilor, e muma modestiei şi sora cumpătării. În sfârşit, cu ea viciile nu pot juca niciun atu de pe urma căruia să tragă foloase, fiindcă în bunătatea şi blândeţea ei se bontesc şi se tocesc săgeţile păcatelor; de ea mă foloseam, aşadar, când voiam să mă bag slugă la vreo casă, după ce mai întâi luam seama şi mă uitam cu mare grijă să fie o casă ce să te poată hrăni şi unde să poată intra ditamai dulăul ca mine. Apoi mă lipeam de poartă, şi când, după părerea mea, intra vreun străin, îl lătram, iar când venea stăpânul, plecam capul şi, dând din coadă, mă duceam la dânsul şi-i curăţăm încălţările cu limba; dacă mă gonea cu lovituri de ciomag, le înduram, şi cu aceeaşi blândeţe mă duceam iarăşi să mă gudur pe lângă acela care mă ciomăgise, aşa încât, văzându-mi stăruinţa şi ţelul nobil, nimeni nu mă mai lovea a doua oară. Astfel, după două stăruinţe, rămâneam în casă; slujeam bine, curând mă îndrăgeau toţi, şi nimeni nu m-ar mai fi dat afară dacă nu m-aş fi dat eu însumi sau, mai bine zis, dacă nu plecam eu; şi uneori mi-am şi găsit stăpân în casa căruia m-aş fi putut afla şi azi, dacă nu m-ar fi prigonit soarta potrivnică.

SCIPIONE: în acelaşi fel cum ai povestit tu intram şi eu la stăpânii pe care i-am avut, şi zău, pare-mi-se că ne citim gândurile.

BERGANZA: Ca şi-n lucrurile acelea ne-am brodit, dacă nu mă-nşel, şi ţi le voi spune la vremea lor, aşa cum ţi-am făgăduit, dar acum ascultă ce mi s-a întâmplat după ce-am lăsat turma pe mina acelor nemernici. M-am întors la Sevilla, după cum spusei, care e sprijin al sărmanilor şi

bârlog al oropsiţilor, căci în măreţia ei nu numai că încap cei mici, dar nu se zăresc nici cei mari. M-am lipit de poarta unei case mari de neguţător, am depus străduinţele-mi obişnuite şi-n scurt timp m-am oploşit într-însa.

M-au tocmit ca să mă ţină ziua legat în dosul porţii, şi noaptea slobod; îmi îndeplineam slujba cu mare grijă şi sârguinţă; îi lătram pe străini şi mârâiam la cei ce nu-mi erau prea cunoscuţi; noaptea nu dormeam, cercetam ogrăzile, urcam pe terase ca strajă atotveghetoare a casei mele şi-a celor din preajmă. Atât de mulţumit a fost patronul de slujba mea credincioasă, încât a poruncit ca toţi să se poarte frumos cu mine şi să mi se dea tain de pâine şi oasele strânse ori aruncate de la masa lui, împreună cu rămăşiţele de la bucătărie, drept care eu mă arătam recunoscător, făcând nesfârşite sărituri la vederea stăpânului meu, îndeosebi când se-ntorcea din oraş, şi atât de multe erau vădirile de bucurie şi săriturile pe care le făceam, încât stăpânul meu a poruncit să fiu dezlegat şi să umblu slobod zi şi noapte. Când m-am văzut slobod, am alergat la dânsul, i-am dat roată întruna, dar n-am cutezat să-l ating cu labele, deoarece mi-am amintit de fabula lui Esop cu măgarul acela atât de măgar, încât a vrut să-şi mângâie stăpânul aidoma unei căţeluşe răsfăţate de-a lui, fapt de pe urma căruia s-a pricopsit cu o ciomăgeală straşnică 3S3. Mi se pare că în fabula aceasta ni se dă de înţeles că giumbuşlucurile şi glumele unora nu le şed bine altora: întreacă-se în pozne soitarul, facă scamatorii şi tumbe pehlivanul, ragă coţcarul, imite cântul păsărilor şi feluritele mişcări şi schime ale dobitoacelor şi oamenilor mojicul deprins cu astea, dar nu cumva s-o facă şi omul de lume, căruia niciuna din aceste îndemânări nu-i poate spori reputaţia şi cinsti numele.

SCIPIONE: Destul, zi mai departe, Berganza, te-am înţeles.

BERGANZA: Dar-ar Dumnezeu că aşa cum mă-nţelegi tu să mă-nţeleagă şi cei pentru care o spun, că nu ştiu ce anume din firea mea cea bună mă face să mă întristez nemărginit când văd că un cavaler face pe măscăriciul şi

se laudă că ştie să facă scamatorii cu păhărele şi gogoşi şi că dansează ciacofia, ca nimeni altul! Cunosc eu un cavaler ce se împăuna că, la rugăminţile unui ţârcovnic, tăiase din hârtie treizeci şi două de rozete ca să le pună la un monument 354 pe bucăţi de postav negru, şi atâta caz făcea de crâmpoţelile alea, că-şi ducea prietenii să i le vadă, de parcă i-ar fi dus să vadă steagurile şi prăzile luate de la duşmani şi puse pe mormântul părinţilor şi strămoşilor săi.

Neguţătorul acesta, aşadar, avea doi băieţi, unul dt doisprezece şi celălalt de aproape paisprezece ani, care învăţau gramatica la şcoala Societăţii lui Iisus 355; se duceau acolo cu fală, însoţiţi de preceptor şi de paji care le purtau cărţile şi taşca aceea numită *vademecum* Sse. Văzându-i cu cât fast merg, în lectici clacă era soare şi în trăsură dacă ploua, stăteam şi mă gândeam la marea simplitate cu care se ducea tatăl lor la bursă 357 ca să-şi pună la cale negoţurile. neluând cu sine altă slugă decât pe un negru, iar uneori se încumeta să plece călare pe un catâr mic, nici măcar înşeuat ca lumea.

SCIPIONE: Cată să ştii, Berganza, că stă în obiceiul şi firea negustorilor din Sevilla şi chiar din celelalte oraşe, să-şi arate prestigiul şi bogăţia nu în persoana lor, ci în a fiilor lor, pentru că negustorii sunt mai mari prin umbra lor decât prin ei înşişi. Şi cum ei numai printr-o minune se îndeletnicesc şi cu altceva decât cu tractele şi contractele lor, se poartă modest. Şi cum ambiţia şi bogăţia mor totuşi să se învedereze, plesnesc prin odraslele lor, drept care-i poartă şi-i ţin atât de sus, de parcă ar fi copiii vreunui principe, ba chiar sunt unii care le fac rost de titluri de nobleţe, punându-le în piept însemnul ce deosebeşte atât de mult pe oamenii de neam de cei din plebe.

BERGANZA: Ambiţie nutreşte, dar o ambiţie mărinimoasă, cel ce urmăreşte să-şi îmbunătăţească starea fără să aducă atingere altuia.

SCIPIONE: Rareori sau niciodată nu-ţi mulţumeşti ambiţia fără să dăunezi altuia… 1

BERGANZA: Am mai spus că nu trebuie să bir fim.

SCIPIONE: Da, dar eu nu bârfesc pe nimeni.

BERGANZA: Acum ajung să mă încredinţez că β adevărat ceva despre care da multe ori am auzit vorbindu-se. Abia isprăveşte un clevetitor să ducă la pierzanie zece spiţe şi să calomnieze douăzeci de oameni cinstiţi, şi dacă-l ia cineva la rost pentru cele spuse, el răspunde că n-a spus nimic, şi că dacă totuşi a spus ceva, n-a spus-o anume, şi că dacă i-ar fi trecut prin gând că cineva s-ar fi putut simţi insultat, nici n-ar fi spus-o. Zău, Scipione, multe trebuie să ştie şi ţeapăn trebuie să se ţină-n scări cel ce-ar vrea să susţină două ceasuri de conversaţie fără să atingă hotarele clevetelii, deoarece văd şi la mine însumi, deşi nu-s decât un animal, aşa cum sunt, că nu zic bine patru vorbe, că-mi şi năvălesc pe limbă, ca muşiţa la vin, cuvinte, toate răutăcioase şi clevetitoare, de unda iarăşi vin şi zic ce-am mai spus odată: că pornirea de a face rău şi a vorbi de rău o moştenim de la părinţii noştri dintâi şi-o sugem odată cu laptele 3SS. Se poate vedea limpede că pruncul nici nu scoate bine braţul din scutece, că şi ridică mâna., vând chipurile să se răzbune pe-acela ce i se pare lui că-l insultă, şi nici nu rosteşte bine cel dintâi cuvânt articulat, că-i şi zice târfă dădacei sau maicii sale.

SCIPIONE: E adevărat, şi-mi mărturisesc greşeala, şi vreau să mi-o ierţi şi tu, de vreme ce eu atâtea ţi-am iertat; să zicem „pace, pace între două dobitoace” Sl59, cum zic copiii, şi să nu mai bârfim de-aci înainte, iar tu urmează-ţi povestea pe care-ai întrerupt-o când vorbeai de fala cu care fiii neguţătorului, stăpânul tău, se duceau la şcoala Societăţii lui Iisus.

BERGANZA: Sub ocrotirea Lui mă pun în orice împrejurare, şi cu toate că mi se pare tare greu să mă las de clevetit, am de gând să folosesc un leac pe care-am auzit că-l folosea un mare hulitor, care, căindu-se de năravul său cel rău, de fiecare dată când mai scăpa câte o înjurătură, după ce-şi făcuse pocăinţa, se ciupea de braţ ori săruta ţărâna, ca pedeapsă pentru vina sa; dar înjura totuşi mai departe. Aşa şi eu, ori de câte ori voi călca regula pe care mi-ai pus-o de-a nu mai cleveti şi-mi voi

nesocoti gândul de a nu cleveti, mă voi muşca de vârful limbii, aşa încât să mă cioară şi să-mi aducă aminte de vina mea, ea să nu mai cad într-însa.

SCIPIQNE: Bun cum e leacul acesta, mă bate gândul că, dacă te foloseşti de el, ai să te muşti de-atâtea ori, de-o să rămâi fără limbă, şi aşa îţi va fi peste putinţă să mai cleveteşti.

BERGANZA: Eu unul cel puţin îmi voi da toată silinţa, iar unde n-o fi de ajuns, ajute-mi cerul. Şi aşa, zic că băieţii stăpânului meu îşi lăsară într-o zi un ghiozdan în curte, unde mă aflam şi eu tocmai atunci, şi cum eram învăţat să duc coşul stăpânului meu parlagiul, am înhăţat *vademecum*, – *ui* şi m-am dus după ei, cu gândul să nu-l las jos până la şcoală; totul s-a întâmplat după dorinţa mea: stăpânii mei, care m-au văzut venind cu *vademecum*-ul în bot, prins cu gingăşie de curele, l-au trimis pe un paj să mi-l ia, eu însă nu i-am îngăduit-o şi nu l-am lăsat jos decât când am intrat în clasă cu el, fapt ce-a stârnit râsul tuturor învăţăceilor. M-am apropiat de cel mai mare dintre stăpânii mei şi, după ce, cu deplină cuviinţă, cred eu, i l-am pus în mâini, am rămas şezând pe labele dindărăt la uşa clasei, privindu-l ţintă pe profesorul care-şi ţinea lecţia la catedră.

Nu ştiu ce putere are virtutea, căci deşi puţin sau nimic dintr-însa nu mă atingea, curând am prins drag să văd iubirea, cumpătul, bunăvoinţa şi iscusinţa cu care acei binecuvântaţi părinţi şi dascăli îi învăţau pe copiii aceia, îndreptându-le smicelele fragede ale tinereţii ca să nu li se strâmbe şi să nu deprindă porniri rele pe drumul virtuţii; pe care li-l arătau împreună cu slovele. Mă uitam cum îi mustrau cu blândeţe, cum îi pedepseau cu milă, cum îi însufleţeau cu pilde, cum îi îmboldeau cu premii, cum le veneau în ajutor cu înţelepciune şi, în sfârşit, cum le descriau urâţenia şi groaza viciilor şi le zugrăveau frumuseţea virtuţilor, pentru ca, urându-le pe cele dintâi şi îndrăgindu-le pe celelalte, să atingă scopul întru care fuseseră crescuţi30 ü.

SCIPIQNE: Foarte bine grăieşti, Berganza, căci am auzit şi eu despre aceşti oameni binecuvântaţi spunându-

se că dacă-i iei ca politicieni ai lumii, nu găseşti alţii la fel de prudenţi ca dânşii în tot cuprinsul ei, iar ca îndrumători şi călăuze pe drumul cerului, puţini îi se pot asemui. Sunt oglinzi în care se oglindesc cinstea, doctrina catolică, prudenţa neîntrecută şi, în sfârşit, adânca smerenie, temelie pe care se înalţă întreaga clădire a preafericiţii.

BERGANZA: Totul e precum spui. Şi urmându-mi istoria, zic că stăpânilor mei le-a plăcut să le port mereu *vademecum-ul*, ceea ce am făcut foarte bucuros, drept care duceam o viaţă împărătească, ba chiar şi mai bună, fiindcă era tihnită, deoarece învăţăceii s-au apucat a se hârjoni cu mine, iar eu m-am făcut atât de blând cu ei, încât îmi puneau mâna în bot, şi cei mai mărunţei mi se urcau în spinare. Îşi azvârleau tichiile sau pălăriile, şi eu li le aduceam înapoi şi li le înmânam în chip curat şi cu semne de mare veselie. Au început să-mi dea de mâncare cât puteau şi le plăcea să vadă, când îmi dădeau nuci sau alune, cum le spărgeam ca o maimuţă, aruncând cojile şi mâncând miezul. S-a găsit şi unul care, spre a-mi pune la încercare îndemânarea, mi-a adus într-o năframă o mare cantitate de salată, pe care am mâncat-o ca un om adevărat. Era iarna, când la Sevilla au mare căutare bulcile pufoase şi untul cu zahăr şi eu eram atât de straşnic ghiftuit cu ele, încât mai bine de doi *Antonio* 361 au fost amanetaţi sau vânduţi ca să-mi pot lua micul dejun.

Pe scurt, duceam o viaţă de student fără foame şi fără râie, adică tot ce poţi spune mai mult spre lauda ei ca să arăţi că e bună, căci dacă râia şi foamea n-ar fi atât de nedespărţite de studenţi, nici n-ar fi, între toate, altă viaţă mai plăcută şi mai distractivă, fiindcă-n ea se îngemănează virtutea şi plăcerea, şi-ţi petreci tinereţea învăţând şi desfătându-te. Din slava şi tihna aceasta a venit să mă smulgă o doamnă căreia pe-acolo, cred eu, i se zice raţiune de stat, şi când e vorba să i te potriveşti ei, trebuie să despotriveşti numeroase alte raţiuni. Fapt e că acelor domni magiştri li s-a părut că jumătatea de ceas dintre o lecţie şi alta, şcolarii nu şi-o mai umpleau repetându-şi lecţiile, ci jucându-se cu mine şi, ca atare, le porunciră

stăpânilor mei să nu mă mai aducă la şcoală; ei le-au dat ascultare, m-au dus acasă şi m-au trecut iarăşi la vechea pază a porţii şi, fără ca stăpânul cel bătrân să-şi mai aducă aminte de hatârul ce mi se făcuse de a fi lăsat să umblu slobod atât ziua cât şi noaptea, mi-am încredinţat iarăşi grumazul lanţului, iar trupul unei rogojini prăpădite ce mi-a fost aşternută în dosul porţii.

Vai, prietene Scipione, de-ai şti ce greu e să-nduri trecerea de la o stare fericită la una nenorocită! Vezi, când mizeriile şi nefericirile au curs lung şi sunt necurmate, fie se isprăvesc repede, cu moartea, fie necurmarea lor naşte o obişnuinţă şi o deprindere de a le îndura, care mai totdeauna, când le e. mai mare asprimea, îţi slujesc drept alinare, dar când dintr-o soartă nefericită şi năprasnică, pe negândite şi pe neaşteptate, ieşi ca să te înfrupţi din altă soartă înfloritoare, norocoasă şi voioasă, iar apoi, după un scurt răstimp, începi iar să-nduri soarta dintâi şi întâile munci şi năpaste, asta e o durere atât de cumplită, încât, dacă nu-ţi pune capăt vieţii, nu face decât să ţi-o tortureze şi mai rău, lungindu-ţi zilele. Zic, în sfârşit, că m-am întors la merticul meu câinesc, şi la oasele pe care mi le arunca o hărăpoaică din casă, şi până şi pe-aslea mi le dijmuiau două pisici vărgate, cărora, slobode şi sprintene fiind, le venea uşor să-mi răpească tot ce nu căclea în districtul unde mi-ajungea lanţul. Scipione frate, aşa să-ţi dea cerul tot binele ce-ţi doreşti, dar îngăduie-mi acum să filosofez niţel, căci dacă nu ajung să dau grai lucrurilor ce mi-au venit acum în minte, din cele întâmplate atunci, pare-mi-se că istoria mea n-ar mai fi întreagă şi n-ar mai da niciun rod.

SCIPIONE: Ia aminte, Berganza, nu cumva să fie ispită diavolească pofta asta de a filosofa ce zici că te-a apucat, deoarece clevetirea nu are văl mai bun sub cart să-şi ascundă şi să-şi acopere răutatea desfrânată decât pretenţia clevetitorului cum că tot ce zice sunt sentinţe din filosofi şi că bârfeala e dojana, iar darea în vileag a metehnelor celuilalt, zel însufleţit. Şi nu-i viaţă de clevetitor pe care, dacă stai s-o cântăreşti şi s-o

scormoneşti, să n-o găseşti plină de vicii şi obrăznicii; şi dacă ştii asta. filosoficeşte 862 acuma cât pofteşti.

BERGANZA: Poţi fi sigur, Scipione, că nu voi mai cleveti, de vreme ce aşa ne-am înţeles. Vorba e, aşadar, că, neavând ce face toată ziua, iar lipsa de treburi fiind muma cugetărilor, m-am apucat să mi le reamintesc prunele latineşti ce mi s-au întipărit în minte dintre cele multe pe care le-am auzit când mă duceam la şcoală cu stăpânii mei, drept care mi s-a părut că mă simt ceva mai luminat la înţelegere şi m-am hotărât, ca şi cum aş fi ştiut să vorbesc, să mă folosesc de ele ori de câte ori mi se va ivi un prilej, dar altfel de cum obişnuiesc să le folosească unii ignoranţi, Sunt unii romanicişti 363 care, în conversaţii, o pocnesc din când în când cu câte o expresie latinească scurtă şi îndesată, lăsându-i să creadă pe cei ce n-o înţeleg că-s mari latinişti, când ei abia ştiu să decline un substantiv sau să conjuge un verb.

SCIPIONE: Mai puţin păgubitoare mi se pare fapta lor decât ceea ce fac cei care cu adevărat ştiu latineşte, unii dintre ei fiind atât de nesocotiţi, încât chiar dacă stau de vorbă cu un pantofar sau cu un croitor, îi împroaşcă fără milă cu expresii latineşti.

BERGANZA: De aici putem trage încheierea că la fel de rău păcătuieşte cel ce foloseşte expresii latineşti în faţa cui le ignoră ca şi acela care le foloseşte ignorându-le el însuşi.

SCIPIONE: Poţi observa însă şi altceva, şi anume că sunt unii pe care calitatea de latinişti nu-i scuteşte să fie măgari.

BERGANZA: Păi mai încape îndoială? Explicaţia e limpede, deoarece, când pe vremea romanilor toţi vorbeau latineşte, ca limbă maternă a lor, printre dânşii s-o fi găsit şi câte un gogoman care, pentru că vorbea latineşte, nu era mai puţin prost.

SCIPIONE: Ca să ştii să taci în romanică şi să vorbeşti latineşte e nevoie de înţelepciune, frate Berganza.

BERGANZA: Aşa e, pentru că la fel de bine poţi spune o prostie pe latineşte ca şi în romanică, şi eu însumi

am văzut avocaţi neghiobi şi grămătici grei de cap şi romanicişti vrâstaţi de latinească, ce pot foarte lesne scoate lumea din sărite, şi nu doar o dată, ci de multe ori.

SCIPIONE: Să lăsăm asta, şi spune-ţi acuma filosofiile.

BERGANZA: Păi le-am şi spus: sunt cele pe care tocmai le-am spus.

SCIPIONE: Care?

BERGANZA: Astea cu latiniştii şi romanicişti, pe care le-am început eu şi le-ai isprăvit tu.

SCIPIONE: Păi tu numeşti cleveteala filosofare? Aferim! Canonizează, Berganza, canonizează blestemata plagă *á* clevetirii, hai, sfinţeşte-o şi zi-i cura vrei. că ea ne va zice nouă cinici, ceea ce vrea să însemne câini bârfitori! Şi pe viaţa ta, taci odată şi urmează-ţi istorisirea.

BERGANZA: Cum să mi-o urmez dacă tac?

SCIPIONE: Vreau să zic să ţi-o urmezi dintr-o bucată, fără s-o faci să pară caracatiţă, tot adăugându-i cozi.

BERGANZA: Vorbeşte corect, căci nu se numesc cozi cele ale caracatiţeisc 4.

SCIPIONE: Asta-i greşeala pe care-a făcut-o cel ce-a spus că nu-i nici mărginire, nici viciu să denumeşti lucrurile cu numele lor proprii, de parcă n-ar fi mai bine, devreme ce tot eşti silit a le spune cumva, să le denumeşti cu circumlocuţiuni şi ocolişuri care să îndulcească scârba ce-o resimţi când le auzi pomenite pe faţă. Vorbele cinstite sunt un semn al cinstei celui care le rosteşte sau le scrie.

BERGANZA: Vreau să te cred, şi zic mai departe că soarta mea, nemulţumindu-se să mă smulgă de la studii şi din viaţa pe care o duceam cu ele, viaţă atât de voioasă şi de frumos rânduită, şi să mă arunce în lanţuri în dosu! unei porţi, şi să schimbe mărinimia învăţăceilor cu cărpănoşia hărăpoaicei, porunci să-mi fie tulburată şi bruma de tihnă şi de linişte ce socoteam că mai mi-era dată. Vezi Scipione, să ştii că-i lucru sigur şi dovedit, aşa cum o ştiu şi eu, că pe nenorocit nenorocirile îl caută şi-l dibuiesc de s-ar ascunde şi-n cele din urmă cotloane ale pământului. Spun asta pentru că hărăpoaica aia era

îndrăgostită de un negru, rob al casei şi el, care negru dormea în tinda dintre poarta de la stradă şi cea din mijloc, în spatele căreia stăteam eu, şi nu se puteau întâlni decât noaptea, şi-n acest scop furaseră sau măsluiseră cheile, aşa că în mai toate nopţile cobora hărăpoaica şi, astupându-mi botul cu câte o bucată de carne sau de brânză. Îi deschidea harapului, cu care se lua ia hârjoană cu înlesnirea tăcerii mele şi cu preţul numeroaselor lucruri furate de hărăpoaică, Câteva zile plocoanele negresei îmi corupseră conştiinţa şi mi se părea că fără ele mi s-ar lipi coastele de foame şi m-aş preface din dulău în ogar, dar până la urmă, împins de firea mea cea bună, m-am îndemnat să răspund cum se cuvenea la tot ce-i datoram stăpânului meu, de vreme ce-i încasam simbria şi-i mâncam pâinea, aşa cum ar trebui să facă nu numai ciinii cinstiţi, cărora îi se zice recunoscători, ci şi toţi aceia ce slujesc.

SCIPIONE: Asta da, Berganza, asta zic şi eu să treacă drept filosofie, pentru că sunt vorbe pline de adevăr cura; şi de înţelegere bună, şi dă-i înainte, nu mai fi târâie-brru. ca să nu zic târâie-coadă, cu istoria ta.

BERGANZA: Mai întâi, rogu-te să-mi spui, de ştii cumva, ce înseamnă filosofie, că deşi îi zic pe nume, nu ştiu ce este, doar mă bate gândul că-i ceva bun.

SCIPIONE: Am să ţi-o spun pe scurt. Numele acesta e alcătuit din două nume greceşti, şi anume *filos* şi *Sofia*: *filos* vrea să zică iubire, iar *Sofia*, ştiinţă: aşa că *filosofia* înseamnă iubire de ştiinţă, iar *filosof*, iubitor de ştiinţă.

BERGANZA; Multe ştii, Scipione, cine naiba te-a-nvăţat pe tine cuvinte greceşti?

SCIPIONE: Zău, Berganza, eşti sărac cu duhul dacă faci caz de aşa ceva, pentru că sunt lucruri pe care le ştiu şi copiii de şcoală, ba chiar sunt unii care-şi închipuie că ştiu limba greacă, fără s-o ştie, ca şi latina, necunoscând-o.

BERGANZA: Asta zic şi eu, şi tare-aş vrea ca ipochimenii ăştia să fie vârâţi într-un teasc şi, tot strângând şurubul, să li se stoarcă zeama a ceea ce ştiu, ca să nu mai tot amăgească lumea cu sclipiciul nădragilor lor

– jerpeliţi şi-ai vorbelor latineşti calpe, aşa cum fac portughezii cu negrii din Guineea.

SCIPIONE: Acuma chiar că-ţi poţi muşca limba, Berganza. iar eu mi-o pot crâmpoţi cu dinţii, pentru că tot ce spunem e cleveteală.

BERGANZA: Mă rog, nu sunt silit să fac ce-am auzit spunându-se că a făcut unul pe nume Corohdas Tirianului, care a dat o lege ca nimeni să nu intre-n primăria oraşului său cu arme, sub pedeapsa cu moartea. El uită de asta şi într-o zi îşi făcu intrarea în sfat cu sabia la brâu, i se atrase atenţia şi. aducându-şi aminte de pedeapsa pusă de el însuşi. pe loc îşi scoase sabia din teacă şi-şi străpunse pieptul cu ea. şi a fost cel dintâi care a dat legea, a încălcat-o şi i-a plătit pedeapsa. Ce am spus eu n-a fost să dau lege, ci să făgăduiesc că-mi voi muşca limba când voi cleveti, acum însă lucrurile nu merg cu şartul şi asprimea celor antice: azi se face o lege şi mâine e încălcată, şi poate-i bine că-i aşa. Acuma făgăduieşte unul că se va lepăda de viciile lui. şi peste o clipă cade în altele şi mai mari. Una e să lauzi biciul pentru penitenţă şi alta să te croieşti cu el, şi, la drept vorbind, de la vorbă până ia faptă cale lungă te aşteaptă. Muşcă-se diavolul, că eu unul nu vreau să mă muşc, nici să mă-ntrec în subţirimi pe-o rogojină unde nu-s văzut de nimeni care să-mi poată lăuda cinstita hotărâre.

SCIPIONE: Prin urmare, Berganza, dacă tu ai fi om, ai fi un făţarnic şi toate lucrările tăie ar fi părelnice, prefăcute şi calpe, acoperite cu mantia virtuţii, numai ca să fii lăudat, aşa cum fac toţi făţarnicii.

BERGANZA: Nu ştiu ce-aş face atunci, ştiu însă ce vreau să fac acuma, şi anume să nu mă muşc, pentru că mi-au rămas atâtea lucruri de spus, încât nu ştiu nici cum. nici când le voi putea sfârşi, cu atât mai mult cu cât mă-ncearcă teama că la răsăritul soarelui avem să ne pomenim în întuneric, lipsiţi fiind de grai.

SCIPIONE: O să facă cerul cum o crede mai bine; vezi-ţi tu de istoria ta şi nu te abate de la drumul mare cu digresiuni nesăbuite, şi aşa, oricât ar fi de lungă, ai s-o

isprăveşti curând.

BERGANZA: Zic, dar, că văzând neruşinarea, furtişagul şi necinstea acelor negri, m-am hotărât, ca slugă de nădejde, să le pun capăt prin cele mai nimerite mijloace care mi-or sta-n putinţă şi am izbutit atât de bine, încât a ieşit după gândul meu. Negresa cobora, după cum ai auzit, ca să se învioreze cu negrul, încredinţată că bucăţile de carne, pâine sau brânză pe care mi le arunca mă amuţeau… Mare-i puterea plocoanelor, Scipione!

SCIPIONE: Mare; nu te rătăci, treci mai departe.

BERGANZA: îmi aduc aminte că, pe când studiam, i-am auzit pe preceptor spunând un proverb latinesc, pe care ei îl numesc adagiu, şi care zicea: *Habet bovem în lingua*

SCIPIONE: Aoleo, într-un ceas rău ţi-ai vârât aici latineasca! Atât de repede ai uitat ce spuneam mai adineauri, împotriva acelora ce-şi împănează eu expresii latineşti conversaţiile în limba de-acasă?

BERGANZA: Latineasca asta vine aici ca turnată, deoarece cată să ştii că atenienii foloseau, printre altele, o monedă bătută eu chipul unui bou, şi când vreun judecător înceta să zică sau să facă după dreptate şi justiţie, fiindcă fusese mituit, ei ziceau: „Acesta are boul pe limbă”.

SCIPIONE: Aici n-are tâle.

BERGANZA: Nu e oare limpede, de vreme ce plocoanele hărăpoaicei m-au făcut mut vreme de multe zile, de nici nu voiam şi nici nu îndrăzneam s-o latru când cobora ca să se vadă cu harapul ei îndrăgostit? Drept care iarăşi vin şi zic că mare e puterea plocoanelor.

SCIPIONE: Ţi-am şi răspuns că mare este, şi dacă nu m-aş teme acuma să fac o digresiune lungă, aş dovedi cu mii de pilde marea pliere a plocoanelor, dar poate că am să ajung s-o spun dacă cerul îmi va da răgaz, prilej şi grai ca să-ţi povestesc viaţa mea.

BERGANZA: Deie-ţi Domnul tot ce doreşti, şi acum ascultă. Până la urmă, gândul meu cel bun şi-a croit drum printre plocoanele mârşave ale hărăpoaicei, la care, când a coborât într-o noapte foarte întunecoasă la obişnuita-i pe

îrecere, m-am năpustit fără să latru, ca să nu se tulbure cei ai casei, şi într-o clipită i-am făcut ferfeniţă toată că maşa şi i-am smuls o bucată din coapsă, glumă ce-a fost de ajuns ca s-o ţină de-adevăratelea mai bine de opt zile în pat, prefăcându-se de ochii stăpânilor ei bolnavă de nu ştiu ce boală. S-a vindecat, s-a întors în altă noapte, iar eu mi-am reluat lupta cu căţeaua mea şi, fără s-o muşc, ani zgâriat-o pe tot trupul ca şi cum aş fi dărăcit o pătură Din bătăliile noastre, care se desfăşurau pe muteşte, eu ieşeam totdeauna învingător, iar negresa ieşea rău jumu îită şi încă şi mai rău cătrănită. Dar necazurile ei aveau urmări şi asupra blănii şi sănătăţii mele: s-a zis cu merticul şi cu oasele, iar ale mele prinseră încetul eu încetul a-şi arăta nodurile de la şira spinării.

Cu toate astea, chiar dacă mi-au tăiat mâncarea, lătratul nu mi l-au putut tăia. Hărăpoaica însă, ca să-mi facă felul de-a binelea, mi-a adus un burete prăjit în grăsime, mi-am dat seama de mârşăvie, am văzut că era mai rău decât să-nghit chifteluţe cu sticlă pisată şi otravă, pentru că cine-l mănâncă i se umflă burta şi nu-i mai iese din ea decât odată cu viaţa. Şi, părându-mi-se cu neputinţă să mă păzesc de capcanele unor duşmani atât de porniţi împotrivă-mi, m-am gândit să pun cât mai multă depărtare între noi şi să dispar din ochii lor. Într-o zi m-am pomenit slobod şi fără să-mi iau rămas bun de la nimeni de-al casei, am ieşit pe stradă şi, la mai puţin de o sută de paşi, soarta mi l-a scos în cale pe alguazilul3, 37 despre care ţi-am spus la începutul istoriei mele că era prieten la cataramă cu stăpânul meu, Nicolas Cârnul, iar el, de-ndată ce mă zări, mă şi recunoscu şi mă strigă pe nume; l-am recunoscut şi eu şi, auzindu-mă strigat, m-am apropiat de dânsul cu ceremoniile şi gudurăturile mele obişnuite; el m-a apucat de grumaz şi le-a spus celor doi vătăşei ai săi: „Ăsta-i un vestit câine de ajutor, care-a fost al unui bun prieten de-al meu; să-l ducem acasă”. Vătăşeii s-au bucurat şi-au spus că dacă eram de ajutor, le voi fi de folos tuturora. Au vrut să mă ia în braţe ca să mă ducă, dar stăpânul meu le-a spus că nu-i nevoie să mă ia pe sus, că aveam să merg singur,

pentru că-l cunoşteam. Am uitat să-ţi spun că ragila cu ţepi de oţel pe care o luasem când am şters-o şi m-am făcut nevăzut de la stână, mi-o furase un ţigan într-un rateş, – iar acum, la Sevilla, mergeam fără ea, dar alguazilul mi-a pus o zgardă împodobită cu ţinte de alamă moriscă. Uită-te şi tu, Scipione, la roata asta schimbătoare a sorţii mele: ieri mă vedeam student, iar azi mă vezi vătăşei.

SCIPIONE: Aşa merge lumea, şi n-ai de ce să-ncepi acuma să faci atâta caz de nestatorniciile sorţii, ca şi cum ar fi mare deosebire între starea de slugă la un parlagiu şi aceea de slugă la un vătăşei. Nu pot suferi şi nici răbda să-i aud plângându-se de noroc pe unii oameni care n-au avut altul mai mare decât făgăduielile şi nădejdile de-a ajunge scutieri. Cu ce blesteme îl blestemă! Cu ce sudalme-l fac de ocară! Şi nu de alta decât ca acela ce-i aude să creadă că-n starea nefericită şi umilă în care pot fi văzuţi au ajuns căzând din alta sus-pusă, prosperă şi bună!

BERGANZA: Ai dreptate, şi trebuie să ştii că alguazilul acesta legase prieteşug cu un grefier, cu care sentovărăşise strâns: amândoi trăiau cu două muieruşti nu de doi bani, ci chiar de niciunul; e drept că la chip erau treacă-meargă, dar aveau multă neobrăzare şi viclenie de târfe. Ele le slujeau drept năvod şi cârlig de undiţă ca să pescuiască pe uscat, în chipul următor: se îmbrăcau în aşa fel, încât faţa le dezvăluia şi. viaţa, şi se vedea de la o bătaie, de archebuză că erau femei cu viaţă slobodă; umblau mereu la vânătoare de străini şi când venea iarmarocul 36 b la Căliz 369 şi la Sevilla, le venea şi lor apa la moara şi nu rămânea breton 370 pe care să nu-l ia cu asalt, şi cum pica jegosul pe mina vreuneia din curăţelele astea, ele îi şi înştiinţau pe alguazil şi pe grefier unde şi la ce han seduceau; şi cum intrau împreună, ei năvăleau asupră-le şi-i arestau pentru concubinaj, dar nu-i duceau niciodată la închisoare, fiindcă străinii îşi răscumpăraţi totdeauna delictul cu bani peşin.

S-a întâmplat, aşadar, că una din ele, Colindranca 371, cum o chema pe ibovnica alguazilului, a pescuit un breton, slinos şi arhislinos; a pus la cale să cineze cu el şi

să petreacă noaptea în hanul lui; l-a prăduit ibovnicului ei şi nici nu se despuiaseră bine, că alguazilul, grefierul, doi vătăşei şi cu mine am dat buzna peste ei. Amorezii îşi pierdură Cumpătul, alguazilul umflă vina şi le porunci să se îmbrace în cea mai mare grabă ca să-i ducă la închisoare. Bretonul se dădea de ceasul morţii; împins de milă, a mijlocii grefierul şi, de mult ce s-a rugat, i-a coborât pedeapsa la numai o sută de reali. Bretonul ceru nişte bernevici din piele de căprioară pe care-i pusese pe un scaun, la picioarele patului, şi-n care avea bani ca să-şi plătească libertatea, dar bernevicii nu se iviră şi nici nu se puteau ivi, pentru că de îndată ce intrasem în odaie, mie îmi ajunsese la nas o aromă de slănină ce mă mângâiase de-a binelea; am dibuit-o cu mirosul şi am găsit-o într-un buzunar al bernevicilor, adică am găsit într-însul o bucată straşnică de şuncă, şi, ca s-o degust şi s-o pot scoate fără tărăboi, am scos bernevicii în stradă şi-acolo mi-am văzut de şuncă după pofta inimii, iar când m-am întors în odaie, l-am găsit pe breton strigând şi zicând într-o limbă stricată şi bastardă, deşi se înţelegea ce zice, că să-i dea înapoi bernevicii, fiindcă-n ei avea cincizeci de *escuti d'oro în oro* 372: grefierul îşi închipui că-i furaseră Colindranca sau vătăşeii; alguazilul gândi la fel, îi chemă deoparte, nu mărturisi niciunul şi se dădură dracului toţi.

Văzând eu ce se-ntâmplă, mă-ntorsei pe stradă unde lăsasem berffe vicii, ca să-i aduc înapoi, deoarece mie banii nu-mi erau ţie niciun folos; nu i-am mai găsit, căci îi şi luase vreun norocos ce trecuse pe-acolo. Când văzu că bretonul n-avea bani pentru mită, alguazilul fu cuprins de deznădejde şi se gândi să stoarcă de la stăpână casei ceea ce nu avea bretonul; o chemă, şi ea veni pe jumătate goală, şi când auzi strigătele şi jelaniile bretonului, şi pe Colindranca o văzu goală şi plângând, pe alguazil furios, pe grefier negru de supărare, iar pe vătăşei sfeterisind ce găseau prin încăpere, nu p: – ea-i plăcu. Alguazilul îi porunci să se acopere şi să vină cu el la închisoare, pentru că îngăduia la dânsa-n casă bărbaţi cu femei stricate.

Atâta i-a trebuit! Atâta, într-adevăr, şi să fi auzit cum

se înteţiră strigătele şi cum spori tămbălăul, căci gazda zise: „Domnule alguazil şi domnule grefier, mie să nu-mi umblaţi cu fofârlica, fiindcă eu văd toată cusătura, la mine nu merg ţâfne şi ocoşeli; tacă-vă gura şi duceţi-vă cu Dumnezeu, că de nu, pe crucea mea, mă fac foc şi pară şi dau în vileag tot codoşlâcul poveştii ăsteia, că mi ţi-o cunosc eu pe coana Colindranca şi ştiu că de multe luni domnul alguazil e ţiitorul dumneaei, şi nu mă faceţi să vorbesc mai mult, ci daţi-i banii înapoi acestui domn şi cele rele să se spele între noi, pentru că eu mi-s femeie cinstită şi am un bărbat cu titlu de nobleţe de-ăla cu a perpenan rei de memoria 373, şi cu ciucuri de plumb. Domnul fie lăudat! şi-mi fac meseria curat şi fără să-mi păgubesc aproapele. Am tariful bătut în cuie într-un ioc unde să-l vază toată lumea, şi mie să nu-mi umblaţi cu şoalda, că, pe Dumnezeul meu, eu una ştiu să mă scutur de praf. Ţi-ai găsit să intre din porunca mea muieri cu oaspeţii! Ei au cheile de la odăile lor şi eu nu sunt linse 374 de să văd prin şapte pereţi”.

Stăpânii mei rămaseră buimaci auzind predica hangiţei şi văzând cum le citea ca-n palmă istoria vieţilor lor, dar, dându-şi seama că de la altcineva în afara ei n-aveau cum scoate bani, se-ncăpăţânară s-o ducă la închisoare. Ea se plângea cerurilor de nedreptatea şi samavolnicia ce i se făceau tocmai când nu era acasă bărbatu-său, un hidalg atât de nobil. Bretonul mugea după cei cincizeci de *escuti* ai săi. Vătăşeii o ţineau una şi bună că ei nu văzuseră bernevicii. uite-aşa să-i bată Dumnezeu. Grefierul, pe tăcute, stăruia pe lângă alguazii să se uite prin veşmintele Colindrancei, căci el bănuia că la dânsa trebuie să îi fost cei cincizeci de *escuti*, căci avea obiceiul să viziteze ascunzătorile şi buzunarele celor caresencurcau cu ea. Ea zicea că bretonul era beat şi minţea fără doar şi poate în privinţa banilor. Pe scurt, totul era harababură, ţipete şi sudalme, fără chip de potolire, şi nici nu s-ar fi potolit dacă tocmai atunci n-ar fi intrat în încăpere locţiitorul asistentului care, venind să viziteze hanul acela, fusese adus de strigăte la locul zarvei. Întrebă

care-i pricina acelor strigăte, hangiţa i-o spuse cu de-amănuntul. Spuse cine era nimfa din Colindres, care apucase să se îmbrace; dădu în vileag prietenia de toţi ştiută dintre ea şi alguazii; vorbi pe şleau despre vicleşugurile şi felul lor de a fura; pe sine se dezvinovăţi, zicând că niciodată cu învoirea sa nu-i intrase-n casă nici picior de femeie de moravuri îndoielnice; se zugrăvi ca pe-o sfântă şi pe soţul ei ca pe un preafericit, şi strigă la o slujnică să deie fuga şi s-aducă dintr-un cufăr cartea de înnobilare a bărbatului său, ca s-o vadă domnul locţiitor, spunându-i că pe temeiul ei îşi va putea da seama că soţia unui bărbat atât de onorabil nu putea face o ticăloşie, iar faptul că ţinea o casă cu paturi era din pricină că nu mai prididea, şi Dumnezeu ştie cât o amăra, şi tare-ar fi vrut să aibă o rentă şi pâinea de toate zilele ca să-şi ducă viaţa, şi s-ar fi lipsit bucuroasă de acea îndeletnicire.

Locţiitorul, sătul de multa-i vorbărie şi de gărgăunii ei de nobleţe, îi spuse: „Surioară tractirgioaică, eu vreau să cred că bărbatul dumitale are carte de nobleţe, de vreme ce-mi mărturiseşti că e hidalg hangiu, „Şi cu multă cinste”, răspunse hangiţa, „şi oare e vreun neam pe lume, oricât de nobil ar fi, care să nu aibă vreo racilă sau vreo hibă cât de mică?” „Ce zic eu, surioară, e să pui ceva pe dumneata, că-i musai să vii la-nchisoare”, ştire care dădu cu ea de pământ; se zgârie pe faţă, răcni cât putu, dar locţiitorul, din cale afară de sever, îi duse totuşi la închisoare pe toţi, adică pe breton, pe Colindranca şi pe hangiţă. Mai apoi am aflat că bretonul pierduse, pe lângă cei cincizeci de *escuti*, încă zece, la care a fost osândit pentru cheltuieli. Hangiţa plăti încă pe-atâta, iar Colindranca ieşi slobodă pe poartă. Şi chiar în ziua când a fost pusă în libertate, l-a şi agăţat pe un marinar, care a plătit pentru breton, eu aceeaşi capcană a turnătoriei; ca să vezi, Scipione, câte şi cât de mari neajunsuri s-au născut din lăcomia mea.

SCIPIONE: Mai bine-ai zice din părşivenia stăpânului tău.

BERGANZA: Păi ascultă, că împingeau ticăloşia şi

mai departe, deşi îmi vine greu să-i vorbesc de rău pe tiguazili şi pe grefieri.

SCIPIONE: Da, dar a-l vorbi de rău pe unul nu îndeamnă să-i vorbeşti pe toţi; da, dar mulţi şi foarte mulţi grefieri sunt cumsecade, credincioşi şi apărători ai legii, şi dornici să facă pe plac fără a-l păgubi pe altul; da, dar nu toţi tărăgănează procesele şi nici nu înştiinţează părţile: nu toţi îşi depăşesc drepturile, nu toţi umblă să scormonească şi să cerceteze vieţile altora ca să le poată aduce la judecată, nu toţi se pun în cârd cu judecătorul pentru „rade-mi tu barba că-ţi tund şi eu ciuful”; nu toţi alguasilii cad la-nvoială cu derbedeii şi trişorii; nu toţi au, ea stăpânul tău, ibovnice pentru potlogării. Mulţi şi foarte mulţi sunt nobili din fire şi au însuşiri nobile; mulţi nu sunt sfruntaţi, obraznici şi prost crescuţi, nici găinari, ca aceia ce umblă din han în han şi măsoară săbiile străinilor, Iar dacă le găsesc cu un fir de păr mai lungi decât măsura legiuită, îi nimicesc pe stăpânii lor. Da, dar nu toţi cum arestează, dau drumul, şi sunt ba judecători, ba avocaţi, cum li se năzăreşte.

BERGANZA: Stăpânul meu ţintea mai sus şi altul era drumul său: se credea viteaz şi se lăuda că face arestări faimoase; îşi hrănea vitejia fără a se primejdui pe sine, dar pe spezele pungii sale. Într-o zi, el singur a atacat la poarta Jerez 375 şase bandiţi vestiţi, fără ca eu să-i pot da vreun ajutor, pentru că aveam gura legată cu un căpăstru de frânghie, cu care mă purta ziua, iar noaptea mi-l scotea. Am rărtjas uluit la vederea îndrăznelii, curajului şi semeţiei jale. Intra şi ieşea printre cele şase săbii ale bandiţilor de parc-ar fi fost nuiele de răchită; era un lucru minunat să vezi. uşurinţa cu care ataca, loviturile cu vârful sabiei pe care le împărţea, fentele, parările, privirea ageră pentru a nu fi surprins pe la spate. Ce mâi, în ochii mei şi-n ai tuturor câţi văzuseră încăierarea şi aflaseră despre es.

el a rămas ca un nou Rodomonte, ducându-şi vrăjmaşii de la poarta Jerez până la marmurile de la Colegiul Magistrului Rodrigo 37°, cale de mai bine de o sută de paşi. Îi lăsă închişi, iar el se întoarse ca să culeagă

trofeele bătăliei, şi anume trei teci, pe care numaidecât merse de i le arătă asistentului care, dacă nu mă-nşală memoria, era pe-atunci licenţiatul Sarmiento de Valladares, vestit pentru distrugerea Sălcişului 377. Lumea îl privea pe stăpânu-meu, pe străzile pe unde trecea, şi-l arăta cu degetul, de parcă ar fi spus: „Acela e viteazul ce-a cutezat să se lupte singur cu floarea voinicilor din Andaluzia”. Tot restul zilei şi l-a petrecut învârtindu-se prin oraş ca să poată fi văzut, iar noaptea ne-a prins în Triana 378, pe o uliţă lângă Moara de Pulbere şi, după ce stăpânul meu se bunghi, cum se zice în jerg, dacă nu-l vede cineva, intră într-o casă 379, şi eu după el, şi într-o curte dinăuntru am dat de toţi zmeii încăierării, fără mantii şi săbii şi toţi descopciaţi, iar unul, ce trebuie să fi fost gazda, ţinea un chiup mare de vin într-o mână şi-n cealaltă o stacană mare de cârciumă, cu care, umplând-o cu vin generos şi spumegător, închina către toţi cei de faţă. De cum îl zăriră pe stăpânu-meu, se-ndreptară toţi spre dânsul cu braţele deschise şi închinară toţi pentru dânsul, şi el le întoarse toasturile tuturor şi le-ar fi întors şi la încă alţii pe-atâta de i-ar fi ieşit ceva din asta, întrucât era prietenos din fire şi dornic să nu supere pe nimeni pentru nişte fleacuri. Dac-aş vrea să-ţi povestesc eu acuma tot ce s-a sporovăit acolo, cina pe care au servit-o, luptele ce s-au povestit, furturile depănate, femeile preamărite şi cele osândite pentru purtarea lor, laudele pe care şi le-au adus unii altora, vitejii absenţi pomeniţi pe nume, loviturile dibace ridicate acolo în slavă, felul cum se sculau în toiul cinei ca să exemplifice figurile de care-şi aminteau, duelându-se cu mâinile, vorbele atât de alese pe care le foloseau şi, în sfârşit, statura şi boiul gazdei, pe care-l respectau cu toţii ca pe starostele şi tatăl lor, ar însemna să mă afund într-un labirint din care n-ar mai fi cu putinţă să ies când vreau.

471

În sfârşit, am ajuns să înţeleg cu deplină siguranţă că stăpânul casei, pe care-l strigau Manglipodio, era tăinuitor de hoţi şi cuibar de codoşi, şi că marea bătălie a stăpânului

meu fusese pusă mai întâi la cale cu ei, cu amănuntele re

35 – Nuvele exemplare tragerii şi părăsirii tecilor, pe care stăpânu-meu le plat. acolo, numaidecât, cu bani gheaţă, împreună cu tot ce spus Manglipodio că-l costase cina care luă sfârşit aproape în zori, spre marea desfătare a tuturora. Şi desertul i-a foun pont vândut stăpânului meu. şi anume că în oraş sosifde pe alte meleaguri un pezevenghi, nou-nouţ; trebuie să fi fost mai vajnic decât ei. şi-l ciripiră din pizmă. Stăpânul meu l-a arestat noaptea următoare, gol puşcă în pat. că-n de-ar fi fost îmbrăcat, după cum i-am văzut eu statura, nu s-ar fi lăsat prins chiar aşa, fără luptă.

Cu această arestare, care venea după bătălie, a crescut faima laşului meu. că era mai abitir decât un iepure, s; numai cu belşug de vipturi şi băuturi îşi hrănea faima e! viteaz, şi tot ceea ce agonisea cu slujba şi cu turnătorii h; i se ducea şi irosea pe apa vitejiei. Aibi însă răbdare şi ascultă acum o poveste ce i s-a întâmplat. fără să adaug şi să clintesc nicio iotă din adevăr.

Doi hoţi furaseră la Antequera un cal foarte bun: l-au adus la Sevilla şi. ca să-l vândă fără primejdie, s-au folosi de un vicleşug care, după mine, e de-a dreptul isteţ şi deştept. S-au dus să tragă la hanuri diferite, şi unul dinin ei s-a înfăţişat justiţiei şi s-a plâns printr-o jalbă că Pedro de Losada îi datora patru sute de reali împrumutaţi, aşa cum reieşea dintr-o ţidulă semnată cu numele lui şi p care o înfăţişa. Locţiitorul dădu ordin ca numitul Losad… să recunoască ţidula şi. În caz că avea s-o recunoască, să i se pună sechestru pe lucruri potrivit sumei datorate sau să fie azvârlit în închisoare; daravera asta le căzu stăpânului meu şi grefierului, prietenul lui; hoţul îi duse la hanul celuilalt şi acesta îşi recunoscu pe loc semnătura şi-şi mărturisi datoria, dând ca zălog pentru vânzarea silită calul, pe care stăpânul meu, de cum l-a văzut, a şi pus ochii, în caz că avea să fie vândut. Hoţul declară că soroacele puse de lege trecuseră şi calul a fost scos la mezat şi adjudecat pentru cinci sute de reali unui mijlocitor pe care stăpânu-meu îl folosea ca om de paie ca

să-l cumper pentru el. Calul făcea atâta şi încă jumătate din cât îi dăduseră pe el, dar cum câştigul vânzătorului stătea în iuţeala vânzării, la întâia strigare şi-a adjudecat marfa. Hoţul a încasat datoria ce nu-i era datorată, iar celălalt scrisoarea de plată a datoriei de care n-avea nevoie, stăpânul meu râmânând cu calul, care pentru el a fost mai rău decât fusese Seianul 380 pentru stăpânii săi.

Hoţii spălară numaidecât puţina, şi peste două zile, după ce clipi hamurile şi alte lipsuri ale calului, stăpânul meu îşi făcu ivirea călare pe el în piaţa Sfântul Francisc, mai fudul şi mai fălos decât un ţăran înţolit de sărbătoare. A primit o mie de felicitări pentru o atât de bună cumpărătură, toţi încredinţându-l că făcea o sută cincizeci de duraţi tot atât de sigur cum face oul un maravedí, iar el, rotindu-şi calul şi învârtindu-şi-l, îşi reprezenta tragedia pe scena pomenitei pieţe. Şi, tot ţinând-o el cu voltele şi ocolurile lui, sosiră doi bărbaţi cu înfăţişare aleasă şi încă şi mai aleasă îmbrăcăminte, şi unul dintre ei zise: „Pe viul Dumnezeu, iată-l pe Picior-de-fier, calul meu, ce mi-a fost furat acum câteva zile la Antequera!” Toţi cei ce-l însoţeau, şi anume patru slujitori, spuseră că era întru totul adevărat, că acela era Picior de fier, calul care-i fusese furat. Patronului meu să-i vină rău, stăpânul calului ridică glasul, se aduseră dovezi, şi cele făcute de stăpânul calului au fost atât de bune, încât hotărârea s-a dat în favoarea lui şi stăpânului meu i s-a luat calul. S-a aflat de farsa şi de iscusinţa hoţilor, care chiar cu ajutorul şi prin mijlocirea justiţiei vânduseră ceea ce furaseră, şi aproape toţi se bucurară că lăcomia stăpânului meu îl făcuse să-i înţarce bălaia.

Şi nenorocul nu i s-a oprit aici, căci în aceeaşi noapte, ieşind să facă rondul însuşi asistentul, deoarece i se dăduse de ştire că băteau hoţii către mahalaua San Julian, când trecu el pe la o răscruce, văzu alergând un om, şi atunci asistentul, prinzându-mă de zgardă şi asmuţindu-mă, zise: „Se pe hoţ, Eretilă, fiule, şo pe hoţ, şo pe hoţ!” Mie mi se şi făcuse lehamite de răutăţile stăpânului meu şi, ca să fac ce-mi poruncise domnul

asistent, fără să mă abat nici cu o iotă, am sărit la propriu-mi stăpân şi, fără să mi se pl iată împotrivi, am dat cu el de pământ, iar dacă nu mi l-ar fi luat, aş fi răzbunat mai bine de patru inşi; m-au îndepărtat de lângă el, spre marea mâhnire a amândurora. Vătăşeii ar fi vrut să mă pedepsească şi chiar să-mi facă de petrecanie cu bâtele, şi mi-ar fi făcut-o dacă nu le-ar fi spus asistentul: „Să nu se-atingă nimeni de el, câinele a făcut ce i-am poruncit eu”. S-a înţeles vicleşugul, aşa că eu, fără a-mi lua rămas bun de la nimeni, am apucat câmpii printr-o gaură din zid şi, înainte să se crape de ziuă. am ajuns la Mairena, un sătuc aşezat la patru leghe de Sevilla.

Soarta mea cea bună a vrui să găsesc acolo o companie de soldaţi, care, după cum am auzit spunându-se, se duceau să se îmbarce la Cartagena. În ea erau şi patru pezevenghi prieteni de-ai stăpânului meu, iar toboşarul era un fost vătăşei, mare pehlivan, cum obişnuiesc a fi mai toţi toboşarii. M-au recunoscut cu toţii şi toţi mi-au vorbit, şi m-au întrebat despre stăpânul meu de parcă s-ar fi aşteptat să le răspund, dar cel ce mi-a arătat cea mai mare căldură a fost toboşarul, aşa că m-am hotărât să mă pripăşesc pe lângă el, de va fi vrut şi dânsul. şi să pornesc în călătoria aceea chiar de-ar fi fost să mă poarte prin Italia sau Flandra, pentru că mie unuia mi se pare, şi nu se poate să nu ţi se pară şi ţie la fel, că deşi proverbul zice: „Cine-i prost în sat la el şi-n Castilia e la fel”, umblatul prin lume şi legătura cu tot felul de inşi îi înţelepţeşte pe oameni.

SCIPIONE: Asta-i atât de adevărat. Încât mi-aduc aminte că l-am. auzit pe un stăpân al meu, om cu mintea foarte ascuţită, spunând cum că vestitului grec Ulise i). ieşit faima de prudent numai pentru că străbătuse multe ţări şi avusese de-a face cu oameni feluriţi şi deosebite naţii, aşa că-ţi laud gândul de-a pleca încotro te vor fi dus

BERGANZA: Vorba e, aşadar, că toboşarul, ca să-şi poată arăta şi mai dihai pehlivăniile, a început să mă înveţe să dansez în sunetul tobei şi să fac şi alte maimuţă reli, mult peste puterea de învăţare a altui câine, în afară

de mine, precum le vei auzi când ţi le voi spune. Întrucât ni se isprăvea districtul împuternicirii, plecam rând pe rând; nu era niciun comisar care să ne pună oprelişti: căpitanul era tinerel, dar cavaler foarte destoinic şi bun creştin; stegarul nu părăsise de multe luni curtea şi sufrageria slugilor; sergentul era pişicher şi ager, şi mare cărăuş de companii, din satul unde se alcătuiau şi până la locul de îmbarcare. Compania gemea de pezevenghi spurcaţi la gură, care se ţineau de blestemăţii prin satele p* unde treceam, toate spărgându-se în capul cui n-o merita Năpasta bunului suveran e să fie învinovăţit de supuşii săi pentru vinovăţii de-ale supuşilor săi, din pricină că unii sunt călăii celorlalţi, fără ca stăpânul lor să aibă vreo vină, iar acesta chiar de-ar vrea şi s-ar strădui, tot n-ar putea îndrepta asemenea rele, fiindcă toate sau mai toate treburile războiului aduc cu sine asprime, străşnicie şi strâmbătate.

În sfârşit, în mai puţin de cincisprezece zile, ajutat de mintea mea ageră şi de silinţa ce şi-a dat-o acela pe care mi-l alesesem drept patron, am învăţat să sar pentru regele Franţei şi să nu sar pentru cârciumăreasa cea rea 381. M-a învăţat de asemenea să fac cur oete, ca un cal napolitan, şi să merg roată ca un catâr de moară, precum şi alte drăcovenii care, de n-aş fi avut grijă să nu le arăt prea mult, s-ar fi putut pune întrebarea dacă acela ce le săvârşea nu cumva era un diavol cu înfăţişare de câine. Mi-a pus numele de câinele savant şi nici nu ajungeam bine la locul de încartiruire, că el, bătând din tobă, umbla prin tot satul strigând în gura mare că toţi cei ce doreau să vină să vadă minunatele pozne şi dibăcii ale câinelui savant puteau veni în cutare casă ori la cutare spital, unde urmau a fi înfăţişate la preţul de opt sau patru maravedişi, după cum era satul, mare sau mic. La o asemenea reclamă nu rămânea om de „prin partea locului care să nu vină să mă vadă, şi nu era unul care să nu plece uimit şi mulţumit că mă văzuse. Stăpânul meu era încântat de câştig şi-şi întreţinea şase ortaci ca pe nişte regi. Lăcomia şi invidia treziră în pezevenghi dorinţa de a mă fura, şi tot căutau

vreme cu prilej ca s-o facă, deoarece putinţa de a-ţi câştiga traiul huzurind are mulţi amatori şi împătimiţi: de aceea sunt atâţia saltimbanci în Spania, atâţia păpuşari care umblă cu hârzoabele şi le-arată, atâţia neguţători de bolduri şi de cânticele, al căror capital, chiar dacă şi-ar vinde tot avutul, n-ar ajunge să-i hrănească nici măcar o /i; şi totuşi nici unii, nici alţii nu ies din tractire şi din îrciumi cât e anul de lung, ceea ce mă face să cred că din ită parte decât din meşteşuguri le izvorăşte gârla beţiveiilor. Toată liota aceasta e hoinară, de prisos şi nefolositoare, bureţi ai vinului şi gărgăriţe ale pâinii.

SCIPIONE: Destul, Berganza, să nu ne-ntoarcem la recut! Zi-i mai departe, că se isprăveşte noaptea şi n-aş v-rea ca la răsăritul soarelui să ne trezim în umbra tăcerii.

BERGANZA. Fie. ascultă. Cum e lesne să adaugi la ceea ce ai şi apucat să născoceşti, văzând cât de bine ştiam să-l imit pe armăsarul napolitan, stăpânul meu mi-a făcut un cioltax de marochin înflorat şi o şa mică, pe care mi-a potrivit-o în spinare, iar pe ea a aşezat un păpuşoi nostim, ţinând o lance micuţă, de ţintit la halcă, şi m-a învăţat să alerg drept spre o halcă pe care-o punea între două beţe; şi când urma să alerg, dădea sfoară-n ţară că în acea zi câinele savant avea să alerge la halcă, iar eu făceam şi alte năzbâtii noi şi nemaivăzute, scoase, cum se zice, din dovleacul meu, ca să nu-l dau de minciună pe stăpânu-meu.

Am ajuns, dar, cu zilele noastre de drum numărate, la Montilla, târgul faimosului şi marelui creştin, marchizul de Priego: t82, senior al casei de Aguilar şi Montilla. Stăpânul meu a fost încartiruit, în urma stăruinţelor sale, într-un spital; a făcut numaidecât strigările obişnuite, şi cum faima o şi luase înainte ca să ducă vestea despre dibăciile şi giumbuşlucurile câinelui savant, în mai puţin de un ceas curtea s-a umplut de lume. Stăpânul meu s-a bucurat văzând că recolta făgăduia să fie îmbelşugată şi-n ziua aceea s-a arătat şi mai pehlivan ca de obicei.

Întâiul număr al serbării erau săriturile pe care le făceam printr-un cerc de ciur, care părea unul de butoi. Mă

îndemna cu obişnuitele-i întrebări; şi când el lăsa în jos o nuia de gutui, pe care o ţinea în mână, era semnul de săritură, iar când o ţinea în sus, era semn să stau locului. Cel dintâi îndemn din acea zi – vrednică de ţinut minte între toate zilele vieţii mele – a fost să-mi spună: „Ei, Eretilă prietene, sari pentru craidonul acela bătrân pe care-l cunoşti şi care-şi căneşte barba; iar de nu vrei, sari pentru fala şi găteala doñei Pimpinela de Plafagonia 383, care-a fost tovarăşa fetei galicience care slujea la Valdeastillas. Nu te prinde îndemnul, Eretilă fiule? Păi atunci sari pentru bacalaureatul Paşillas 384, care semnează ca licenţiat, fără să aibă niciun titlu. Of, leneş mai eşti! De ce nu sari? Da stai că-ţi pricep şi-ţi dibuiesc şiretlicurile: sari acum pentru licoarea din Esquivias, la fel de vestită ca aceea din Ciudad Real, San Martin şi Ribadavia”.

Lăsă nuiaua în jos, şi eu sării, şi-i observai răutăţile şi paţele pestriţe. Se întoarse apoi cu faţa spre public şi strigă; „Să nu-ţi închipui domnia ta. preacinstit senat, că ştiinţa acestui câine e un fleac. Douăzeci şi patru de figuri l-am învăţat, şi după cea mai măruntă dintre ele şi-ar fi luat zborul un erete, vreau să spun că merită să baţi treizeci de leghe pe jos ca s-o vezi pe cea mai neînsemnată. Ştie să danseze sarabanda şi ciacona mai bine decât însăşi născocitoarea lor; bea o oca de vin fără să-i scape o picătură pe de lături; intonează un *sol*, *fa*, *mi*, *re* la fel de bine ca un ţârcovnic; toate isprăvile astea şi multe altele ce-mi mai rămân de spus, le veţi putea vedea domniile voastre în zilele cât va zăbovi aici compania noastră; până una-alta, mai facă o săritură savantul nostru, şi numaidecât vom intra şi-n miezul lucrurilor”.

Cu asta, îşi lăsă cu gura căscată auditoriul căruia-i dăduse numele de senat şi aprinse-n toţi dorinţa de a vedea tot ce ştiam. Stăpânul meu se întoarse către mine şi zise: „Întoarce-te, Eretilă fiule, şi desfă săriturile pe care le-ai făcut, dar asta să fie întru pomenirea vestitei vrăjitoare despre care se zice c-a trăit aici în sat”.

Nici nu-şi isprăvi bine vorbele, că spitalagioaica, o

bătrână, pare-se de peste şaptezeci 385 de ani, ridică glasul zicând: „Ticălosule, potlogarule, marţafoiule şi fecior de curvă, aici nu-i nicio vrăjitoare! Dacă te gângăndeşti la Camacha, ea şi-a plătit de mult păcatul şi Dumnezeu ştie unde e acum; dacă te gândeşti la mine, pehlivanule, eu nu sunt şi n-am fost în viaţa mea vrăjitoare, şi dacă mi-a mers numele c-am fost, asta-i datorită martorilor mincinoşi, şi legii bunului-plac, şi judecătorului nesăbuit şi rău informat. Ştie acum toată lumea ce viaţă duc, ca ispăşire nu pentru vrăjile pe care nu le-am făcut, ci pentru multe alte păcate pe care, ca o păcătoasă, le-am săvârşit. Aşa că, ceapcine darabangiu, ieşi afară din spital, că de nu. pe viaţa şi pe crucea mea, am să te fac să te duci învârtindu-te”; şi zicând acestea, prinse a scoate atâtea răcnete şi-a-l împroşca pe stăpânul meu cu sudalme atât de multe şi atât de burzuluite, încât îl tulbură şi-i vârî frica-n oase; pe scurt, nu mai îngădui cu niciun chip urmarea serbării.

Tărăboiul nu-l mâhni pe stăpânul meu, fiindcă rămăsese cu banii şi amână restul spectacolului pe altă zi şi-n alt spital. Lumea plecă blestemând-o pe babă, zicându-i, pe lângă vrăjitoare, cotoroanţă, şi pe lângă baborniţă, hârcă. Cu toate acestea, eu am rămas la spital în noaptea aceea, şi întâlnindu-mă eu singur în ogradă cu baba, ea mi-a spus: – „Tu eşti, fiule Montiel? Tu eşti oare, fiule?” Am ridicat capul şi-am privit-o pe îndelete, drept care dânsa, cu lacrimi în ochi, a venit la mine, m-a îmbrăţişat pe după grumaz, şi, dac-aş fi lăsat-o. m-ar fi sărutat şi pe bot, dar mi-a fost scârbă şi nu i-am îngăduit-o.

SCIPIONE: Bine-ai făcut, căci nu-i desfătare, ci caznă să săruţi o babă sau să te laşi sărutat de ea.

BERGANZA: Ceea ce vreau să-ţi povestesc acuma ar fi trebuit să-ţi spun la începutul poveştii mele şi astfel am mai fi fost scutiţi să ne mai minunăm că ne-am pomenit cu darul vorbirii. Deoarece, cată să ştii că baba mi-a spus: „Fiule Montiel, ţine-te după mine şi-ai să ştii unde mi-e oclaia. şi fă astfel încât la noapte să ne vedem între patru ochi în ea. căci am să las uşa descuiată, şi află că am multe

să-ţi spun despre viaţa ta şi întru folosul tău”. Am plecat capul în semn de ascultare, drept care s-a încredinţat pe deplin că eu sunt câinele Montiel pe care-l căuta, după cum mi-a spus mai pe urmă.

Am rămas uluit şi încurcat, aşteptând noaptea ca să văd ce se ascundea sub taina sau minunea că bătrâna îmi vorbise, şi cum auzisem zicându-i-se vrăjitoare, aşteptam lucruri mari de la vederea şi vorbele sale.

Veni, în sfârşit, clipa să mă văd cu dânsa în locuinţa ei, o încăpere întunecoasă, strâmtă şi scundă, luminată doar de flăcăruia firavă a unui opaiţ de lut aflat acolo: bătrâna îl mucări, şezu pe un tron, mă apropie de ea şi, fără a scoate o vorbă, prinse iarăşi a mă îmbrăţişa, şi eu iarăşi am vegheat cu grijă ca nu cumva să mă sărute. Cel dintâi lucru pe care mi l-a spus a fost: „Îmi puneam toată nădejde, în cer ca, înainte de a mi se-nchide ochii în somnul de p «urmă, să mai apuc a te vedea, fiule, şi-acuma, că te-am văzut, moartea n-are decât să vină şi să mă ia din viaţa asta trudnică. Află, fiule, că-n târgul acesta a trăit cea ma; vestită vrăjitoare din câte au fost pe lume, căreia i s-a zis Camacha din Montilla 380; a fost atât de neasemuită în meşteşugul dânsei. Încât nici alde Erihto, Circe, Medeea 387, de care am auzit că ar fi doldora istoriile, n-au ajuns-o. Ea închega norii când voia. acoperind cu ei faţa soarelui, iar când i se năzărea, însenina cerul cel mai învolburat; aducea într-o clipită oameni clin ţări îndepărtate; lecuia de minune fecioarele care-o păţiseră de pe urma vreunei nebăgări de seamă în păzirea neprihănirii. Le acoperea pe văduve, astfel încât să poată fi cu cinste necinstite, le despărţea pe „femeile măritate şi mărita pe cine voia dânsa. În decembrie avea trandafiri proaspeţi la ea – n grădină, iar în ianuarie secera grâu. Că făcea să răsară hreniţă într-o covată era lucrul cel mai mărunt pe care-l săvârşea, ca şi putinţa de a te face să vezi într-o oglindă sau în unghia unui prunc toţi viii sau morţii pe care îi cereai să ţi-i arate.

Îi mergea faima că-i preschimba pe bărbaţi în animale şi că vreme de şase ani se slujise de un ţârcovnic

sub înfăţişarea de măgar aievea şi adevărat, eu una însă n-am înţeles niciodată cum se putea face aşa ceva, căci despre magicienele acelea din vechime, care-i prefăceau pe bărbaţi în dobitoace, învăţaţii zic că nu era altceva decât că ele, cu marea-Le frumuseţe şi cu mângâierile lor, îi ademeneau pe bărbaţi să se îndrăgostească de dânsele şi-i supuneau întru totul, slujindu-se apoi de ei cum pofteau, aşa încât ei ajungeau să semene a dobitoace. În tine însă, fiule drag, experienţa îmi arată dimpotrivă: ştiu că eşti persoană înzestrată cu raţiune şi te văd sub înfăţişare de câine, dacă nu cumva asta se datorează acelei ştiinţe numite *boscărie* 88S, care face ca un lucru să pară altceva. Oricum ar fi, nu-mi pare rău decât că nici eu, nici maică-ta, care i-am fost învăţăcele bunei Camacha, n-am ajuns niciodată să ştim cât ştia dânsa, şi nu pentru că nu ne-ar fi dus capul sau n-am fi avut dibăcie sau curaj, acesta mai degrabă prisosindu-ne decât lipsindu-ne, ci din prea multa-i răutate, că niciodată n-a vrut să ne înveţe lucrurile cele mai însemnate, fiindcă le păstra pentru dânsa.

Pe mama ta, fiule, a chemat-o Montiela, şi-a ajuns vestită după Camacha; pe mine mă cheamă Canizares, şi dacă nu sunt la fel de învăţată ca ele două, nutresc şi eu dorinţe cel puţin la fel de bune ca oricare dintre ele. E drept că în privinţa curajului cu care trăgea un cerc şi intra în el, închizându-se acolo cu o legiune de diavoli, n-o întrecea nici

Camacha însăşi 389. Eu, de când mă ştiu, sunt niţel mai fricoasă: mă mulţumeam să conjur o jumătate de legiune, dar odihnească-se în pace amândouă, în privinţa pregătirii unsorilor cu care ne ungem noi, vrăjitoarele, n-aş ceda întâietatea nici uneia din ele două, necum tuturor celor câte în ziua de azi urmează şi respectă regulile noastre. Căci trebuie să ştii, fiule, că dacă am văzut şi văd isprăvindu-se viaţa ce aleargă pe aripile uşoare ale timpului, am vrut să mă lepăd de toate viciile vrăjitoriei, în care de mulţi ani mă cufundasem până peste cap, şi n-am rămas decât cu curiozitatea de a fi fărmecătoare, viciu de care e nespus de greu să te laşi; maică-ta a făcut la fel: de

multe vicii s-a depărtat, multe fapte bune a „săvârşit în viaţa aceasta, dar până la urmă a murit fărmecătoare şi n-a murit din vreo boală anume, ci de durere, ori că învăţătoarea ei, Camacha, după cum simţise, o pizmuia şi-o bănuia că şi-ar fi luat nasul la purtare şi s-ar fi încumetat s-o întreacă în ştiinţă, ori că se iscase între ele şi altă gâlceavă pornită din gelozie, fapt e că maică-ta era însărcinată şi, apropiindu-i-se ceasul uşurării, moaşă i-a fost Camacha care, după ce primi în mâinile ei ceea ce născuse maică-ta, i-a arătat că născuse doi căţei 39°. Şi-ndată ce-i văzu, Camacha zise: „Aici e o mârşăvie, aici e o ticăloşie; dar, surioară Montiela, eu îţi sunt prietenă; am să ascund naşterea asta, iar tu vezi de te fă sănătoasă şi aibi grijă ca nenorocirea să-ţi rămână îngropată în cea mai adâncă tăcere; necazul ăsta să nu te amărască, ştii doar că eu pot şti că de nu ţi-a făcut pocinogul Rodriguez, salahorul, prietenul tău, e multă vreme de când n-ai mai avut de-a face cu altcineva: aşa încât naşterea asta câinească vine din altă parte şi ascunde o taină”. Tare ne-a uimit, pe maică-ta şi pe mine, căci fusesem şi eu tot timpul de faţă, ciudata întâmplare. Camacha s-a dus şi-a luat căţeii cu ea; eu am rămas cu maică-ta ca s-o ajut să se întremeze, şi ei nu-i venea să creadă că i se întâmplase una ca asta. A venit şi sfârşitul Camachei şi, fiind ea în ceasul cel de pe urmă, a chemat-o pe maică-ta şi i-a mărturisit că ea însăşi îi prefăcuse pe băieţii ei înclini, din pricina unei anumite supărări împotriva ei, clar să nu se amărască, fiindcă urmau să se întoarcă la fiinţa lor dinţii când aveau. să se aştepte nud puţin. dar în niciun caz înainte ca ei înşişi să vadă cu ochii lor următoarele:

La forma lor dinţii se vor întoarce când vor vedea cu grabnică silinţă trufaşii cocoţaţi cum se dărâmă şi se ridică cei umili din ţărnă3 ” 1. O mână-atotputernică urateefu-l

Asta i-a spus Camacha maică-tii în ceasul morţii, după cum ţi-am spus. Maică-ta a scris cele spuse şi le-a învăţat şi pe de rost, după cum şi eu mi le-am întipărit în minte ca să le pot spune vreunuia dintre voi dacă avea să se ivească prilejul; şi ca să vă pot recunoaşte, pe toţi câinii

de culoarea ta pe care-i văd îi strig cu numele mamei tale, nu fiindcă aş crede că au să cunoască numele, ci ca să văd dacă răspund la un nume atât de deosebit de numele ce li se pun celorlalţi câini. Şi-n seara asta. cum te-am văzut făcând atâtea isprăvi şi-am aflat că ţi se zice câinele savant şi cum, de asemenea, ai înălţat capul şi m-ai privit când te-am strigat în ogradă, am crezut că tu eşti fiul Montielei, pe care cu multă plăcere o voi înştiinţa de întâmplările tale şi de chipul în care ai să-ţi redobândeşti înfăţişarea dintâi, chip ce aş fi vrut să fie la fel ele lesnicios ca şi acela pomenit de Apuleius în *Măgarul de aur*, şi anume doar să mănânci un trandafir.

Leacul tău însă e întemeiat pe faptele altora şi nu pe sârguinţa ta. Ce-ţi rămâne de făcut, fiule, e să te încredinţezi Domnului în adâncul inimii tale şi să nădăjduieşti că aceste, nu vreau să le numesc profeţii, ci preziceri, au să se întâmple curând şi prielnic; căci, de vreme ce buna de Camacha a spus-o, au să se întâmple, fără doar şi poate, iar tu şi fratele tău, dacă mai e viu, vă veţi vedea aşa cum doriţi. De un lucru îmi pare rău, şi anume că trecerea de pe lume îmi e atât de aproape, încât nu voi avea prilejul să văd şi eu asta. Deseori am vrut să-l întreb pe ţapul meu ce încheiere va avea întâmplarea voastră, dar n-am îndrăznit, pentru că la ceea ce-l întrebăm nu răspunde niciodată pe şleau, ci cu vorbe răsucite şi cu multe înţelesuri. Aşa că pe acest stăpân şi domn al nostru cată să nu-l întrebi nimica, deoarece într-un adevăr amestecă o mie de minciuni. Şi după ce-am putut eu scoate din răspunsurile lui, el nu ştie nimic despre viitor în chip sigur, ci doar prin presupusuri. Cu toate astea, ne ţine într-o asemenea stare de amăgire pe noi, care suntem vrăjitoare, încât, deşi ne joacă mii de renghiuri, nu-i putem întoarce spatele. Ne ducem să-l vedem foarte departe de-aici, pe-o câmpie întinsă, unde ne adunăm nesfârşită mulţime, vrăjitori şi vrăjitoare, şi acolo ne dă mâncăruri fără gust, şi se petrec şi alte lucruri pe care în adevărul lor, pe Domnul Dumnezeu şi pe sufletul meu, nu cutez a le povesti, atâta sunt de murdare şi de

scârboase, şi nu vreau să-ţi jignesc urechile neprihănite.

Unii sunt de părere că nu ne ducem la ospeţele acestea decât cu închipuirea, în care diavolul ne înfăţişează icoanele tuturor acelor lucruri despre care mai apoi povestim că ni s-ar fi întâmplat aievea. Alţii zic că dimpotrivă, ne ducem cu adevărat, cu trupul şi cu sufletul, şi pentru mine amândouă părerile sunt adevărate, deşi noi nu ştim când ne ducem într-un fel sau într-altul, pentru că tot ce ni se întâmplă în închipuire e atât de puternic, încât n-are rost să căutăm o deosebire faţă de dăţile când ne ducem aievea şi adevărat. Unele experienţe în această privinţă au făcut domnii inchizitori cu unele dintre noi pe care le-au ţinut în închisoare, şi cred că s-au încredinţat de adevărul spuselor mele 392. Aş vrea, fiule, să mă depărtez de păcatul acesta şi mi-am dat toată silinţa ca s-o fac: m-am hotărât să mă fac spitalagioaică, îi îngrijesc pe săraci, unii mor şi-mi dau mie viaţă cu ce-mi lasă moştenire sau cu ce le rămâne printre zdrenţe, mulţumită grijii pe care-o am să le despăduchez hainele. Mă rog puţin şi în văzul lumii; bârfesc mult şi în taină. Îmi cade mai bine să fiu fă – ţarnică decât să fiu păcătoasă pe faţă; faţa faptelor mele bune de acum îmi şterge treptat clin amintirea celor ce mă cunosc faptele rele din trecut. La drept vorbind, sfinţenia prefăcută nu dăunează nimănui decât aceluia care o foloseşte.

Uite, fiule Montiel, ce sfat îţi dau eu: să fii bun ori de câte ori poţi, iar dacă teebuie să fii rău, caută ori de câte ori poţi să nu pari a fi. Vrăjitoare sunt, nu tăgăduiesc, vrăjitoare şi fărmecătoare a fost şi maică-ta, nici cists n-o pot tăgădui: dar bunele arătări ale amândurora ne scoteau nume bune pretutindeni. Cu trei zile înaintea morţii ei, fusesem amândouă într-o vale din munţii Perinei 393, la o mare petrecere la iarbă verde, şi totuşi, când a murit, a fost atât de împăcată şi de tihnită, încât, afară de nişte strâmbături pe care le-a făcut cu un sfert de ceas înainte de a-şi da duhul, părea că zace-n patul acela ca pe un crivat de nuntă înecat în flori. Inima îi era străpunsă de gândul la cei doi feciori ai săi şi niciodată, nici chiar în

clipa morţii, n-a vrut s-o ierte pe Camacha, atât era de întreagă şi de neclintită în tot ce făcea. I-am închis ochii cu mâna mea şi-am însoţit-o până la groapă: acolo am părăsit-o şi n-am mai revăzut-o, cu toate că nu mi-am pierdut nădejdea să o mai văd înainte de a muri, fiindcă umblă vorba prin sat că unii au văzu i-o umblând prin ţintirime şi pe la răscruci sub înfăţişări felurite, şi poate „că vreodată am s-o întâlnesc şi eu şi-am s-o întreb dacă nu-mi porunceşte să fac ceva ca să-i despovărez cugetul”.

Fiecare vorbă clin cele pe care mi le spunea baba întru lauda aceleia despre care zicea că mi-ar fi fost mamă era o lovitură de suliţă ce-mi străpungea inima, şi tare aş fi vrut să mă reped la ea şi să o fac harcea-parcea cu colţii, şi dacă n-am făcut-o a fost ca să n-o apuce moartea într-o stare atât de rea. În cele din urmă, mi-a spus că-n noaptea aceea avea de gând să se ungă, ca să se ducă la unul din ospeţele lor obişnuite şi că, după ce avea să ajungă acolo, avea de gând să-l întrebe pe stăpânul ei câte ceva din ce urma să mi se întâmple mie. Aş fi vrut s-o întreb ce fel de unsori erau cele despre care vorbea, şi ea parcă mi-a citit gândul, căci a răspuns după dorinţa mea, de parcă aş fi întrebat-o, zicând:

„Alifia asta cu care ne ungem noi. vrăjitoarele, e alcătuită din zemuri de buruieni cum nu se poate mai reci, şi nici vorbă să fie făcută, cum zice prostimea, cu sângele copiilor pe care-i sugrumăm. Aici ai putea să mă întrebi de asemenea ce plăcere sau ce folos trage diavolul punându-ne să ucidem pruncii fragezi, de vreme ce se ştie că fiind botezaţi, nevinovaţi şi neatinşi de păcat, se duc în cer, iar el încearcă o durere aparte de fiecare suflet creştin ce-i scapă, dar eu n-aş şti să-ţi răspund altceva decât ce zice proverbul: că e câte unul care-şi plesneşte am îndoi ochii pentru ca duşmanul lui să-şi plesnească unul. ca şi de dragul mâhnirii ce les> pricinuieşte părinţilor omo rândule copiii, cea mai grea mâhnire pe care ne-o putem închipui. Şi deşi mai mare însemnătate pentru el e să facă în aşa fel. Încât noi să săvârşim – la fiece pas câte un păcat atât de crud şi de pervers; şi toate acestea sunt îngăduite

de Dumnezeu pentru păcatele noastre, căci fără îngăduinţa lui am văzut eu din trăite că diavolul nu poate face rău ni, ci măcar unei furnici, şi ce-ţi spun e atât de adevărat, încât, rugându-l eu odată să prăpădească o vie a unui duşman de-al meu, diavolul mi-a răspuns că nu se putea atinge nici măcar de-o frunză dintr-însa, fiindcă nu voia Dumnezeu. de unde vei putea ajunge să înţelegi, când ai să fii om, că toate nenorocirile ce se abat asupra oamenilor, regatelor. oraşelor şi popoarelor, morţile năprasnice, naufragiile, căderile. În sfârşit toate relele numite de năprasnă vin din mâna Preaînaltului şi din voinţa şi încuviinţarea sa: iar pagubele şi relele numite din vină, vin de la noi şi de noi înşine sunt pricinuite. Dumnezeu nu poate păcătui, di unde se trage încheierea că noi înşine suntem autori ai păcatului, săvârşindu-l în gând, în vorbă şi în faptă, totul însă fiind îngăduit de Dumnezeu, pentru păcatele noastre, aşa cum am mai spus.

Tu te vei fi întrebând acuma, fiule, dacă mă înţelegi cumva, cine m-o fi făcut pe mine teoloagă, ba chiar îţi vei fi spunând în sinea ta: «Fir-ar ea a dracului de curvă bătrână! De ce nu se lasă oare de vrăjitorie, de vreme ce ştie atâtea, şi nu se întoarce la Dumnezeu, de vreme ce ştie că e mai înclinat să ierte păcatele decât să le îngăduie?» La asta-ţi răspund, ca şi cum m-ai întreba, că obiceiul viciului devine fire, iar obişnuinţa de a fi vrăjitoare se preface în elnge şi carne, şi în toiul arşiţei sale. care-i mare, aduce un frig ce se lasă pe suflet, într-atâta, încât îl îngheaţă şi-l rebegeşte, chiar în credinţă, de unde se naşte o uitare de sine. şi sufletul nu-şi mai aminteşte nici de spaimele cu care-l ameninţă Dumnezeu, nici de slava cu care-l poftеşte, şi. Într-adevăr, fiind un păcat al trupului şi al desfătărilor, e o putere ce amorţeşte toate simţurile, şi le farmecă, şi 1< uluieşte, nemailăsându-le să se folosească de menirile lor aşa cum trebuie: şi astfel, dacă a rămas nefolositor. Lânced

ι

Îi vlăguit, sufletul nu mai poate să se înalţe nici măcar ca să încerce a nutri vreun gând bun; şi aşa.

lăsându-se prăbuşit în adânca prăpastie a ticăloşiei sale, nu vrea să ridice mâna către aceea pe care numai din milostivire Dumnezeu i-o întinde ca să se ridice. Eu am unul din sufletele astea pe care ţi le-am zugrăvit; văd tot şi înţeleg tot, dar cum desfătarea mi-a pus în fiare voinţa, mereu am fost şi voi fi rea.

Dar să lăsăm asta şi să ne întoarcem la unsori; şi-ţi spun că sunt atât de reci, încât ne lipsesc de toate simţurile după ce ne ungem cu ele, şi rămânem întinse pe jos şi despuiate, şi se zice că atunci ni se întâmplă în închipuire tot ceea ce ni se pare că se întâmplă aievea. Alteori, după ce isprăvim să ne ungem, ni se pare că ne schimbăm înfăţişarea şi, prefăcute în cocoşi, cucuvele sau corbi, ne ducem la locul unde ne aşteaptă domnul nostru, iar acolo ne recăpătăm înfăţişarea dintâi şi ne bucurăm de desfătările pe care mă lipsesc a ţi le mai spune, deoarece sunt astfel, încât ţinerea de minte se împotriveşte să-şi aducă aminte de ele, iar limba se fereşte să le povestească şi, cu toate astea, eu sunt vrăjitoare şi-mi acopăr cu mantia făţărniciei toate multele mele-greşeli. Drept e că dacă unii mă preţuiesc şi mă cinstesc drept bună, sunt destui şi aceia care-mi *zic* de toţi sfinţii şi-mi spun, nu la două degete de ureche, ce hram port, şi anume cel pe care l-a consfinţit furia unui judecător năbădăios ce şi-a făcut de lucru pe vremuri cu mine şi cu maică-ta şi şi-a dat mânia pe mâna unui gâde care, nefiind mituit, şi-a folosit deplina putere şi toată asprimea pe spinările noastre.

Dar asta a trecut, şi toate lucrurile trec: amintirile se istovesc, vieţile nu se mai întorc, limbile ostenesc, întâmplările noi le fac uitate pe cele trecute. Sunt îngrijitoare de spital, dau dovezi bune despre purtarea mea, unsorile mele îmi dăruiesc clipe plăcute; nu-s atât de bătrână, încât să nu mai pot trăi încă un an, deşi am şaptezeci şi cinci; şi cu toate că nu pot posti, din pricina vârstei, nici să mă rog, din pricina ameţelilor, nici să merg în hagialâc, din pricina slăbiciunii picioarelor, nici să dau de pomană, fiindcă sunt săracă, nici să nutresc gânduri bune, fiindcă sunt iubitoare a bârfei, iar ca să faci bine

trebuie mai întâi să te gândeşti la asta, aşa încât gândurilor mele le e mereu sortit să fie rele;

cu toate acestea ştiu că Dumnezeu e bun şi milostiv şi că El ştie ce-o să se aleagă de mine; şi-acum, gata, destul cu predica asta, că mă-ntristează de-a binelea”. Hai, fiule, mă vei vedea ungându-mă, căci necazurile cu pâine se alină; şi ziua bună adu-ţi-o în casă, căci atâta timp cât râzi, nu plângi: vreau să zic că deşi plăcerile pe care ni le dă diavolul sunt amăgitoare şi calpe, ni se par totuşi plăceri, iar desfătarea e mult mai mare închipuită decât gustată, deşi cu adevăratele plăceri cred că lucrurile stau dimpotrivă”.

Se ridică după ce sfârşi cuvântarea asta lungă şi, luând opaiţul, intră în altă odăiţă şi mai strâmtă; am urmat-o, frământat de o mie de gânduri felurite şi uimit de ceea ce auzisem şi de ce aşteptam să văd; Canizares agăţă opaiţul de perete şi-n mare grabă se dezbrăcă până la cămaşă, luă dintr-un colţ o oală de lut smălţuită, vârî mâna într-însa şi, boscorodind printre dinţi, se unse din cap, pe care n-avea basma, până-n picioare. Înainte de a fi isprăvit să se ungă, mi-a spus că fie că trupul îi rămânea fără simţire în încăperea aceea, fie că-i dispărea din ea, eu să nu mă sperii şi nici să nu lipsesc a aştepta acolo până-n zori, pentru că aveam să aflu noutăţi despre cât îmi mai rămăsese de îndurat până când aveam să devin om. I-am spus, plecând capul, că voi face întocmai, şi cu asta termină cu unsul şi se lungi pe jos ca moartă. Mi-am apropiat botul de gura ei şi-am văzut că nu răsufla nici puţin, nici mult.

Vreau să-ţi mărturisesc un adevăr, prietene Scipione: şi anume că m-a cuprins o spaimă cumplită când m-am văzut închis în odaia aceea strâmtă şi în faţă cu arătarea aia, pe care am să ţi-o zugrăvesc cum m-oi pricepe mai „bine. Era lungă de peste şapte picioare, toată era un schelet de oase, acoperite cu o piele neagră, păroasă şi tăbăcită; cu burta, care era de saftian, îşi acoperea părţile ruşinoase şi încă-i mai şi atârna până la jumătatea coapselor. Ţâţele îi semănau cu două băşici de vacă uscate

şi zbârcite, buzele negricioase, dinţii încleştaţi, nasul coroiat şi tăios, ochii holbaţi, capul despletit, obrajii scofâlciţi, grumazul subţiat şi sânii căzuţi, pe scurt, era toată sfrijită şi împieliţată. M-am apucat s-o privesc pe îndelete şi iute prinse a pune stăpânire pe mine frica, tot gândindu-mă la vedenia de groază a trupului şi la şi mai groaznica îndeletnicire a sufletului ei.

Am vrut s-o muşc, ca să văd dacă-şi vine în fire, dar cât era ea de mare, n-am găsit nicio bucăţică de care scârba să nu mă-mpiedice a mă atinge; cu toate astea am înşfăcat-o de un călcâi şi-am scos-o târâş în curte, dar nici aşa n-a dat semne că ar avea simţire.

Acolo, uitându-mă la cer şi văzându-mă la loc deschis, am scăpat de spaimă sau, cel puţin, mi s-a domolit înţi-atâta, încât am avut curaj să aştept ca să văd cum avea. să se termine călătoria acelei muieri ticăloase şi ce avea să-mi povestească despre păsurile mele. Într-acestea, mă întrebam în sinea mea: „Cine oare a făcut-o pe baba asta mârşavă atât de înţeleaptă şi atât de mârşavă? De unde naiba ştie ea care sunt relele de năprasnă şi care cele din vină? Cum de înţelege şi vorbeşte atâta de Dumnezeu şi făptuieşte atâta ca diavolul? Cum de păcătuieşte atâta din răutate, fără să aibă scuza neştiinţei?”

Cu aceste cugetări a trecut noaptea şi a venit ziua, care ne-a găsit pe amândoi în mijlocul curţii, pe ea tot în nesimţire, iar pe mine lângă ea, şezând pe labele dindărăt, atent, uitându-mă la mutra aia înspăimântătoare şi hâdă. A dat fuga toată lumea din spital şi, văzând icoana aceea de altar, ziceau unii: „A murit binecuvântata Canizares; ia uitaţi-vă ce pocită şi slabă o făcuse penitenţa”; alţii, mai chibzuiţi, îi luară pulsul şi văzură că-l avea şi deci nu era moartă, de unde îi bătu gândul că era în extaz şi răpită, de prea bună. S-au găsit alţii care-au spus: „Curva asta bătrână e vrăjitoare, fără doar şi poate, şi trebuie să se fi uns, căci sfinţii nu cad niciodată în extazuri atât de necuviincioase, şi până acum, printre noi, cei ce-o cunoaştem, mai mare îi e faima de vrăjitoare decât de sfântă!”

S-au găsit unii curioşi ce se apropiară ca să-i înfigă bolduri în carne, de la vârf până la gămălie: nici aşa nu se trezi adormita şi nici nu-şi veni în fire decât pe la al şaptelea ceas din zi, iar când se simţi ciuruită de ace, şi muşcată de călcâie, şi stâlcită de târâtul din încăperea ei, şi-n văzul atâtor ochi ce-o priveau, crezu, şi crezu pe drept, că eu fusesem autorul dezonoare! sale, aşa că se repezi la mine şi, înfigându-şi amândouă mâinile în gâtul meu, se silea să mă sugrume, zicând: „Oh, ticălosule, nenorocitule, ageamiule şi parşivule! Asta-i răsplata meritată pentru binele pe care i l-am făcut maică-tii şi pe care mă bătea gândul să ţi-l fac şi ţie?” Eu, văzându-mă ameninţat să-mi pierd viaţa în ghearele harpiei aceleia sălbatice, m-am scuturat şi, înşfăcând-o de poalele lungi ale pântecelui său, am zgâlţâit-o şi-am târnuit-o prin toată curtea; ea ţipa şi cerea să fie scăpată din colţii acelui duh rău. La aceste vorbe ale babei parşive, cei mai mulţi au crezut că eu trebuie să fiu vreunul dintre demonii aceia care le poartă mereu pică bunilor creştini, şi unii se repeziră să mă stropească cu agheasmă, alţii nu îndrăzneau să se apropie ca să mă dea la o parte, alţii strigau să fiu alungat cu vrăji; eu strângeam din dinţi, tămbălăul creştea şi stăpânul meu, care venise adus de zgomot, se dădea de ceasul morţii când auzea spunându-se că sunt demon. Alţii, care habar n-aveau de exorcisme, au tăbărât asupra mea cu trei-patru reteveie şi-au început să-mi facă spinarea cobză; m-a usturat gluma, i-am dat drumul babei şi din trei sărituri am ajuns în uliţă, iar din alte câteva am ieşit din sat, urmărit de o mare de ştrengari ce veneau strigând: „Păzea, a turbat câinele savant!” Alţii ziceau: „N-a turbat, ci e diavol sub înfăţişare de câine!”

Cu tevatura asta, am ieşit din sat alergând cu burta la pământ, urmărit de mulţi care credeau morţiş că eram demon, atât după isprăvile pe care mă văzuseră făcându-le cât şi după vorbele rostite de babă când se trezise din somnu-i blestemat.

Atât de tare m-am grăbit să fug şi să dispar din ochii lor. Încât crezură că mă făcusem nevăzut ca un diavol; în

şase ceasuri am străbătut douăsprezece leghe şi-am ajuns la o şatră de ţigani, aşezată pe un câmp în vecinătatea Granadei: acolo mi-am mai tras puţin sufletul, pentru că unii dintre ţigani m-au recunoscut drept câinele savant şi cu un mică bucurie m-au primit şi m-au ascuns într-o peşteră, cu gândul, după cum m-am dumirit mai apoi, să câştige de pe urma mea, aşa cum făcuse şi toboşarul, stăpânul meu. Douăzeci de zile am rămas cu ei, răstimp în care le-am aflat şi observat viaţa şi obiceiurile şi, pentru că sunt vrednice de atenţie, e musai să ţi le povestesc.

SCIPIONE: Berganza, înainte de a trece mai departe, e bine să luăm aminte la ceea ce ţi-a spus vrăjitoarea şi să ne încredinţăm dacă poate fi adevărată gogonata minciună căreia îi dai crezare. Vezi, Berganza, nespus de mare nerozie ar fi să crezi că acea Camacha îi prefăcea pe oameni în dobitoace şi că sacristanul a slujit-o sub înfăţişare de măgar atâţia ani cât se zice c-a slujit-o. Toate lucrurile astea şi cele asemănătoare lor sunt înşelătorii, minciuni sau vedenii ale diavolului; iar dacă nouă ni se pare acuma că avem niţică înţelegere şi raţiune, de vreme ce vorbim, deşi suntem cu adevărat câini sau avem înfăţişarea lor, am spus doar că e vorba de un caz miraculos şi nemaivăzut şi că şi de l-am pipăi cu mâinile noastre, tot nu trebuie să-i dăm crezare până când desfăşurarea lui nu ne va arăta ce se cade să credem. Vrei să vezi mai limpede? Cândeşte-te pe ce lucruri deşarte şi pe ce temeiuri prosteşti spunea Camacha că se întemeiază refacerea noastră, şi vorbele acelea, care ţie ţi-or fi părând profeţii, nu-s decât vorbe de clacă sau scorneli de-ale babelor, precum cele cu calul fără cap şi cu nuieluşa fermecată, cu care-şi trec timpul la foc în nopţile lungi de iarnă, pentru că de ar fi fost altceva, s-ar fi şi împlinit, de nu cumva cată să-i iei vorbele într-un înţeles despre care am auzit zicându-se că se numeşte alegoric, înţeles ce nu vrea să zică ceea ce pare a spune litera, ci altceva care, deşi diferit, să-i fie asemănător, şi astfel, când spui:

La forma lor dintâi se vor întoarce când vor vedea cu grabnică silinţă trufaşii cocoţaţi cum se dărâmă şi se

ridică, cei umili din ţărnă, o mână-atotputernică urnindu-i.

Sumd-j) în înţelesul despre care vorbeam, vrea să spună, pare-mi-se, că ne vom recăpăta înfăţişarea când vedea-vom că aceia ce ieri se găseau în culmea roţii Fortunei, astăzi sunt umiliţi şi doborâţi la picioarele celor ce-i preţuiau mai mult, şi, aşijderea, când vedea-vom că alţii care, acum nici două ceasuri, nu aveau alt rol pe lumea asta decât să îngroaşe numărul mulţimii, sunt acum atât de sumeţiţi pe piaza cea bună, încât îi pierdem din ochi, şi dacă la început nu se zăreau de mici. şi. de sfioşi, acum nu putem ajunge la ei de mari şi de înalţi ce sunt.

Şi dacă pe asta s-ar întemeia reîntoarcerea noastră la înfăţişarea de care vorbeai, păi am şi văzut-o şi-o vedem (a fiece pas, de unde mă bate gândul că nu în înţelesul ale/goric, ci în acela literal cată să fie luate stihurile Camachei. şi nici-leacul nostru nu stă în asta, deoarece adeseori am văzut cele spuse într-însele şi-am rămas la fel de câini precum vezi; aşadar, Camacha a fost o înşelătoare perfidă, şi Canizares escroacă, şi Montiela toantă, mincinoasă şi ticăloasă, să nu-mi iei vorba în nume de rău, de-o fi cumva mama noastră, a amândurora sau numai a ta, că eu unui nu vreau o mamă ca ea. Zic, dar, că înţelesul adevărat e un joc de popice, unde iute se prăbuşesc cele ce stau în picioare şi se ridică la loc cele căzute, şi asta datorită mâin i i cui îi stă-n putere s-o facă. Gândeşte-te, dar, dacă în decursul vieţii noastre am văzut vreodată jucându-se popice şi dacă prin asta ne-am văzut redevenind oameni, de suntem aşa ceva.

BERGANZA: Zic că ai dreptate, frate Scipione, şi că eşti mai deştept decât credeam, şi ajung să gândesc şi să cred din tot ce-ai spus că cele ce ni s-au întâmplat până azi şi ni se întâmplă şi acum sunt un vis, şi că suntem câini; dar asta nu trebuie să ne facă a renunţa să ne bucurăm de darul vorbirii pe care-l avem şi de atât de marele har de-a avea judecată omenească atâta timp cât o vom putea avea; şi prin urmare, să nu te plictiseşti ascultându-mi povestirea despre ce mi s-a întâmplat cu ţiganii care m-au ascuns în peşteră.

SCIPIONE: Bucuros te ascult, ca să te oblig să mă asculţi şi tu când îţi voi povesti, de se va-ndura cerul, întâmplările vieţii mele.

BERGANZA: Cea cu ţiganii m-a făcut ca în acel răstimp să iau seama la multele lor răutăţi, la potlogăriile şi înşelătoriile lor, la furturile cu care se îndeletnicesc atât iigăncile cât şi ţiganii, aproape din clipa în care ies din scutece şi învaţă să meargă 3 a4. Le vezi duiumul risipit prin toată Spania? Ei bine, toţi se cunosc şi au ştire unii de alţii, şi-şi pritocesc şi strămută furturile de la aceştia ia aceia şi de la aceia la aceştia; dau ascultare, mai abitir decât unui rege, unuia căruia-i zic bulibaşă 395, care, ca şi toţi urmaşii lui, e poreclit Maldonado, şi nu fiindcă s-ar trage din numele acestui neam nobil, ci pentru că pajul unui cavaler cu acest nume s-a îndrăgostit de o ţigancă, iar aceasta n-a vrut să-i acorde dragostea ei dacă nu se făcea ţigan şi n-o lua de nevastă. Pajul a făcut întocmai, şi ceilalţi ţigani l-au îndrăgit atât de mult, încât l-au făcut maimarele lor şi i-au dat ascultare; iar în semn de supunere îi aduc o parte din tâlhăriile săvârşite de ei, când sunt mai însemnate.

Ca să-şi coloreze lenea, se îndeletnicesc cu făurirea unor scule de fier şi fac unelte cu care-şi înlesnesc furturile, drept care ai să-i vezi mereu vânzând pe uliţe, ei cleşti, burghie, ciocane, iar ele pirostrii şi vătraie. Toate femeile lor sunt moaşe şi-n privinţa asta le-ntrec pe-ale noastre 336 s pentru că fără nicio cheltuială şi fără lucruri ajutătoare îşi duc naşterile la bun sfârşit, şi-şi spală pruncii cu apă rece de cum îi aduc pe lume, iar aceştia, de când se nasc şi până mor, se tăbăcesc şi se arată răbdurii la vitregiile şi asprimile cerului; şi astfel vei vedea că toţi sunt inimoşi, buni la sărituri, iuţi de picior şi mari dănţuitori. Se căsătoresc numai între ei, pentru ca năravurile rele să nu ajungă a le fi cunoscute şi altora; femeile păstrează buna-cuviinţă faţă de bărbaţii lor şi le numeri pe degete pe acelea care-i înşală cu bărbaţi de alt neam. Când cerşesc, scot pomana, mai mult cu născociri şi cu pehlivănii, decât cu rugi pioase, iar sub cuvânt că

nimeni nu are încredere în ele, ţigăncile nu slujesc, şi se dedau trândăviei. Şi dacă-mi amintesc bine, rareori sau poate niciodată n-am văzut vreo ţigancă la picioarele altarului şi împărtăşindu-se, deşi deseori am intrat în biserici. Nu le stă gândul decât cum să înşele şi unde să fure. Ţin sfat despre furturi şi despre felul în care le-au săvârşit. Şi astfel, într-o bună zi, un ţigan a povestit în faţa mea şi-a altora despre o înşelăciune şi un furt pe care i le trăsese într-o zi unui ţăran, şi anume avea ţiganul un măgar berc, şi pe ciotul fără păr ce-i mai rămăsese i-a altoit altă coadă cu păr, de părea să fie a lui din născare. L-a dus la târg, i l-a cumpărat un ţăran pe zece ducaţi şi, după ce i-l vându şi puse mâna pe bani, ţiganul îl întrebă dacă nu vrea să cumpere încă un măgar, frate cu acela pe care-l luase şi la fel de bun, că i i-ar vinde la un preţ mai mic. Ţăranul îi răspunse să se ducă după el şi să-l aducă, fiindcă îl cumpără şi până avea să se-ntoarcă ţiganul, el are să-l ducă la han pe cel cumpărat. Ţăranul pleacă, ţiganul se ia după el şi, nu ştiu cum face şi cum drege, că ţiganul dibâceşte şi-i fură ţăranului măgarul pe care i-l vându-se, şi-n aceeaşi clipă îi şi smulge coada calpă şi-l lasă cu ciotul lui jupuit. l-a schimbat samarul şi căpăstrul şi-a avut obrazul să se ducă să-l „caute pe ţăran ca să i-l vândă, şi-a dat de el înainte ca acesta să observe lipsa celui dintâi măgar, drept care ţăranul, cât ai bate din palme, i l-a cumpărat şi peţi doilea. S-a dus să-i plătească la han, unde dobitocul a văzut lipsa dobitocului şi, cu toate că era dobitoc de-a binelea, a intrat la bănuială că i-l furase ţiganul, şi. nu vru să-i dea banii pe el. S-a dus ţiganul după martori şi i-a adus pe aceia care încasaseră dajdia pe întâiul urecheat, şi ei jurară că ţiganul îi vându-se ţăranului un măgar cu coada foarte lungă şi foarte deosebit de cel de-al doilea măgar pe care-l vindea. La toate astea a fost de faţă un alguaz. Îl care i-a luat partea ţiganului cu atâta înfocare, că ţăranul a fost nevoit să plătească măgarul de două ori.

Au povestit multe alte furturi, şi toate, sau cele mai multe, de vite, furturi în care sunt ei maeştri şi cu care se

îndeletnicesc cel mai mult. Pe scurt, sunt soi rău, şi cu toate că mulţi judecători, şi încă dintre cei mai înţelepţi, s-au pornit împotriva lor, asta nu-i face să se îndrepte. După douăzeci de zile au vrut să mă ducă la Murcia; am trecut prin Granada unde se şi afla căpitanul al cărui toboşar îmi fusese stăpân. Prinzând de veste, ţiganii m-au închis într-o încăpere a hanului unde trăseseră; i-am auzit spunând din ce pricină, şi călătoria în care o porneau nu-mi păru curată, aşa că am hotărât să-mi iau tălpăşiţa, ceea ce am şi făcut; şi, ieşind din Granada, am nimerit în grădina unui morisc, care m-a primit bucuros, iar eu şi mai bucuros am rămas la el, crezând că nu voia de la mine decât să-i păzesc grădina, slujbă, după socoteala mea, mai puţin trudnică decât paza unei turme şi cum nu-ncăprea nicio sfadă asupra simbriei, lesne i-a fost moriscului să-şi găsească slujitor căruia să-i poruncească. şi mie stăpân pe care să-l slujesc. Am stat cu el mai bine de o lună, nu de dragul vieţii ce-o duceam, ci de drag cernii era s-o aflu pe cea a stăpânului meu şi, prin ea, pe cea a tuturor moriscilor câţi trăiesc în Spania. O, câte şi ce lucruri ţi-aş putea spune, Scipione prietene, despre strânsura asta moriscă, dacă nu m-aş teme că nu sfâre. se nici în două săptămâni! Iar dac-ar fi să intru şi în amănunte, n-aş isprăvi nici în două luni; dar ceva tot va trebui să spun, aşa că ascultă în mare ce am văzut şi reţinut eu în mic despre oamenii ăştia de treabă.

Numai printr-o minune vei găsi între atâţia pe unul care să creadă drept în sfânta lege creştinească. N-au decât un scop, să bată monedă şi să păstreze monedă bătută; şi, ca s-o dobândească, muncesc şi nu mănâncă; realul, odată intrat în puterea lor, dacă nu e simplu, e osândit la închisoare pe viaţă şi întuneric veşnic, aşa încât, câştigând mereu şi necheltuind niciodată, adună şi îngrămădesc cea mai mare cantitate de bani ce se află în Spania. Ei îi sunt puşculiţa, moliile, coţofenele şi nevăstuicile: adună tot, dosesc tot şi înghit tot. Să ţinem seama că ei sunt mulţi şi că zilnic câştigă şi dosesc, mai mult sau mai puţin, şi că o fierbinţeală mocnită ca aceea a

unei lingori dă gata viaţa, şi cum sporesc, sporeşte şi numărul dositorilor, care sporesc şi au a spori la nesfârşit, după cum ne-o arată experienţa. În rândul lor nu e cunoscută castitatea, nici ei, nici ele nu se călugăresc: toţi se căsătoresc, toţi se înmulţesc, pentru că traiul cumpătat întăreşte prilejurile zămislirii. Nu-i împuţinează războiul şi nici vreo îndeletnicire care să-i sleiască prea tare. Ne jefuiesc fără să mişte un deget, şi cu roadele moştenirilor noastre, pe care ni le revând, se înavuţesc. N-au slugi, pentru că toţi îşi sunt slugi lor înşile; nu cheltuiesc cu copiii lor pe învăţătură, pentru că ştiinţa lor nu-i alta decât aceea de a ne jefui. Din cei doisprezece fii ai lui Iacob despre care am auzit povestindu-se că au intrat în Egipt, au ieşit, când Moise i-a scos din acea robie, şase sute de mii bărbaţi, fără copii şi femei. De aici se poate socoti cât se vor înmulţi aceştia care, fără comparaţie, sunt în număr mai mare.

SCIPIONE: S-a căutat leac pentru toate relele pe care le-ai arătat şi schiţat în treacăt, căci bine ştiu că sunt mai multe şi mai mari cele pe care le treci sub tăcere decât cele pe care le povesteşti, şi până acum nu l-a găsit nimeni pe cel potrivit. Statul nostru arc însă veghetori nespus de prudenţi care, văzând că Spania creşte şi încălzeşte la sânul ei atâtea vipere ca moriscii, găsi-vor, cu ajutorul lui Dumnezeu, o ieşire fără greş, neîntârziată şi sigură dinte-un asemenea rău. Zi-i mai departe.

BERGANZA: Întrucât stăpânul meu era cărpănos, ca toţi cei din seminţia lui. mă hrănea cu pâine de mei şi cu câteva rămăşiţe de terci de costrei. hrana lui obişnuită, dar cerul m-a ajutat să îndur mizeria asta printr-un mijloc atât de ciudat ca acela pe care-l vei auzi acum. În fiecare dimineaţă, odată cu zorii, răsărea, aşezat la poalele unui rodiu din cei mulţi ce creşteau în grădină, un tânăr, după înfăţişare student, îmbrăcat într-o flanca nu atât de neagră şi de pufoasă, încât să nu pară roşcată şi tunsă. Se îndeletnicea cu scrisul într-un catastif şi din când în când se plesnea cu palma peste frunte şi-şi rodea unghiile, holbându-se la cer, iar alteori era atât ele cufundat în

închipuiri, încât nu mai mişca nici mâinile, nici picioarele şi nici chiar pleoapele: atât îi era de mare răpirea. Odată m-am apropiat de dânsul fără să mă vadă; l-am auzit murmurând printre dinţi şi, după o bună bucată de vreme, a scos un strigăt, zicând: „Domnul fie lăudat, e cea mai bună octavă pe care-am făcut-o în viaţa mea!” Şi apucându-se iute de scris în catastiful său, dădea semne de mare mulţumire, toate lăsându-mă să înţeleg că nefericitul era poet. M-am gudurat pe lângă el, aşa cum îmi era obiceiul, ca să-l încredinţez de blândeţea mea, m-am lungit ia picioarele lui, iar el, liniştit dinspre partea asta, şi-a urmat cugetările şi iar s-a apucat de scărpinatul în cap şi de extazurile lui şi iar pornea s-aştearnă-n scris ceea ce cugetase. Într-acestea, în grădină intră alt tânăr, chipeş şi elegant îmbrăcat, cu nişte hârtii în mână, din care citea când şi când. Se apropie de locul unde şedea cel dintâi şi-i spuse: „Ai terminat întâia zi 397?” „Acuma îi fac finalul – răspunse poetul – şi încă cel mai strălucit pe care ţi l-ai putea închipui”. „În ce fel?” întrebă al doilea tânăr. „Uite-aşa – răspunse întâiul – iese Sanctitatea sa Papa, în odăjdiile pontificale, cu doisprezece cardinali, îmbrăcaţi cu toţii în violet, pentru că întâmplarea povestită de subiectul piesei Biele are loc în zilele de *mutaţi-o* caparum 39S, când cardinalii nu se-mbracă-n roşu. ci în violet, de fapt în toate privinţele e nimerit, ca să respect potrivirea, ca aceşti cardinali ai mei să intre îmbrăcaţi în violet; e aici un clenci de mare însemnătate pentru piesă; şi, fără îndoială, nedându-ţi seama de el, faci la fiecare pas nenumărate boacăne şi trăsnăi. N-am putut greşi cu nimic aici. pentru că am citit tot ceremonialul roman, numai ca să o nimeresc cu odăjdiile astea”. „Păi de unde vrei dumneata – i-o întoarse celălalt – să aibă directorul meu odăjdii violete pentru doisprezece cardinali?” „Apăi dacă-mi scoate şi numai unul – răspunse poetul – îi voi da piesa doar când oi putea zbura. Ei, drăcia dracului, să se piardă scena asta atât de măreaţă? Poţi să-ţi închipui încă de pe-acuma cum va apărea într-un teatru un suveran pontif cu doisprezece cardinali gravi şi cu alţi însoţitori care trebuie neapărat

înfăţişaţi. Lăudat fie cerul, are să fie unul din cele mai mari şi mai înălţătoare spectacole ce s-au văzut într-o piesă, fie chiar şi-n *Buchetul Darahei899*!”

Aici am apucat a mă dumiri că unul era poet şi celălalt actor. Actorul îl sfătui pe poet să mai taie câţiva cardinali ca să nu-i reteze directorului putinţa de a pune piesa în scenă. La care poetul spuse că i s-ar cuveni mulţumiri pentru că nu a pus tot conclavul întrunit cu prilejul actului memorabil pe care se străduise a-l reaminti lumii în piesa lui preafericită. Comediantul izbucni în râs şi-l lăsă să-şi vadă de îndeletnicirea lui, şi plecă să-şi vadă şi el de-a sa. şi anume să înveţe un rol dintr-o piesă nouă. Poetul, după ce mai scrise câteva strofe din piesa lui magnifică, scoase din buzunar, cu multă linişte şi foarte tacticos câteva bucăţi de pâine uscată şi preţ. de douăzeci de stafide, câte mi s-au părut când şi le-a numărat, deşi stau la-ndoiaia dacă erau atâtea, deoarece cu ele se făcuseră cocoloş şi nişte firimituri de pâine ce le însoţeau. Suflă şi îndepărtă firimiturile şi, una câte una, mâncă stafidele cu codiţe cu tot, căci nu l-am văzut aruncând niciuna, ajutându-se cu bucăţile de pâine, care, înipâslite cu scamele din buzunar, păreau mucegăite, şi erau atât de tari din fire, că deşi el s-a străduit să le înmoaie plimbându-le prin gură o dată şi de multe ori, n-a fost cu putinţă să le urnească din îndărătnicia lor; toate acestea s-au dovedit a fi în folosul meu. pentru că mi le-a aruncat, zicând: „Cuţu, cuţu! ia-le şi poftă bună!” „Ia te uită – mi-am zis eu în sinea mea – ce nectar sau ce ambrozie îmi dă poetul ăsta. hrană, cum zic tot ei, cu care se hrănesc zeii şi Apolo ai lor acolo-n cer!” Ce mai, în cea mai mare parte, mare e mizeria poeţilor, dar şi mai mare era nevoia mea, de vreme ce m-a silit să mănânc ceea ce azvârlea el. Cât a durat compunerea piesei sale. n-a încetat să vie în grădină şi nici mie nu mi-au lipsit coltucele uscate, pentru că le împărţea cu mine cu multă mărinimie, după care ne duceam la roate, cu ciuturi, unde, eu pe burtă, şi el cu un urcior, ne potoleam setea ca nişte monarhi.

Dar poetul a-nceput să lipsească şi foamea să

prisosească în mine într-atâta. Încât m-am hotărât să-l părăsesc pe morisc şi să mă duc în oraş spre a-mi căuta norocul, că şi-l găseşte cine schimbă locul. La intrarea în oraş am văzut că din vestita mănăstire Sfântul Ieronim400 ieşea chiar poetul meu, care, de cum m-a zărit, a venit la mine cu braţele deschise, iar eu m-am dus la el cu noi semne de bucurie că-l găsisem. Şi a început apoi numaidecât să dea la iveală bucăţi de pâine, mai fragede decât acelea pe care obişnuia să le aducă în grădină, de astă dată încredinţându-le dinţilor mei fără a le mai trece şi prin ai lui, milostenie ce cu şi mai mare plăcere mi-a potolit foamea. Coltucele fragede şi faptul că-l zărisem pe poetul meu ieşind din pomenita mănăstire mi-au dat de bănuit că avea muzele ruşinoase 401, cum le au mulţi alţii. A pornit-o spre oraş, şi eu m-am luat după el, hotărât să mi-l fac stăpân. dacă şi el va fi vand, închipuindu-mi că din prisosurile castelului său se putea ţine şi tabăra mea, căci nu-i pungă mai mare sau mai bună decât aceea a milosteniei, ale cărei mâini darnice nu-s niciodată sărace, aşa că eu nu văd et; ochi buni proverbul acela ce zice: „Mai mult dă zgâriebrânză decât coate-goale”, ca şi cum zgârie-brânză şi hapsânul ar da ceva, aşa cum dă mărinimosul de coate-goale. căci, la drept vorbind, el dă măcar gândul bun dacă n-are mai mult. Dintr-una într-alta, ne-am oprit la casa unu: director de trupă, pe care, după cât îmi amintesc. Îl chem; Angulo cel Rău w –, spre deosebire de alt Angulo. nu director de trupă, ci actor, cel mai duhliu de care au aveai unei şi au şi astăzi parte piesele de teatru. Se aduni toată trupa ca să asculte piesa stăpânului meu. cum îl –:

socoteam, şi pe la jumătatea primului act îşi luară tălpăşiţa toţi, unul câte unul şi doi câte doi, fără numai directorul şi cu mine, care slujeam drept auditoriu. Piesa era în aşa hal, încât, deşi nu eram decât un măgar în ale poeziei, mi s-a părut că fusese alcătuită de către Satan însuşi întina desăvârşita ruinare şi pierzanie a poetului, ce şi începuse a-nghiţi în sec la vederea singurătăţii în care-l lăsase auditoriul, şi încă n-ar fi fost mare lucru dacă

sufletul, presimţitor, i-ar fi şoptit acolo, în adânc, ce nenorocire îl păştea, şi anume că s-au întors toţi actorii, adică mai bine de doisprezece, şi, fără a scoate o vorbă, mi ţi-l înşfăcară pe poetul meu şi de n-ar fi mijlocit cu rugăminţi şi strigăte autoritatea directorului, l-ar fi făcut hopa-sus în pătură.

Eu am rămas uluit de întâmplare: directorul, mahmur; comedianţii, veseli, iar poetul, mofluz; care poet, cu multă răbdare, deşi cu gura cam strâmbă. şi-a adunat piesa şi vârându-şi-o în sân, zise cu jumătate de glas: „Nu-i bine să arunci mărgăritare înaintea porcilor” m, şi, zicând acestea, plecă foarte liniştit. Eu, de ruşinat ce eram, n-am putut şi nici n-am mai vrut să-l urmez, şi-am nimerit-o bine, din pricină că directorul de trupă m-a copleşit cu atâtea mângâieri, încât m-a silit să rămân cu dânsul. şi-n mai puţin-de-o lună am ieşit mare actor de intermedii 404 şi mare comediant în roluri mute. Mi-au pus un frâu de bete şi m-au învăţat să mă năffastesc pe scenă asupra cui voiau ei, astfel încât, dacă intermediile se terminau în cea mai mare parte cu ciomăgeli, în trupa stăpânului meu se terminau cu asmuţirea mea, de-i răsturnam şi-i călcam în picioare pe toţi, făcându-i să râdă pe ignoranţi şi aducându-i câştig bun patronului meu.

O, Scipione, cine oare ţi-ar putea povesti tot ce-am văzut în trupa asta şi-n alte două trupe de actori cu care am mers! Cum însă nu-i cu putinţă să mă restrâng la o istorisire scurtă şi concisă, sunt nevoit s-o amân pentru altă dată, dacă o să mai avem parte de încă o zi în care să ne împărtăşim gândurile. Vezi ce lungă mi-a fost cuvântarea? Vezi multele şi feluritele-mi păţanii? Te gândeşti la drumurile mele şi la atât de numeroşii mei stăpâni? Apăi tot ce-ai auzit ε o nimica toată pe lângă ceea ce ţi-a

putea povesti din tot ce-am observat, cercetat şi văzut la oamenii aceştia, purtarea lor, viaţa, obiceiurile, îndeletnicirile, munca, trândăvia, neştiinţa şi isteţimea lor, împreună cu alte nesfârşite lucruri, unele vrednice de şoptit la ureche şi altele de strigat în public, şi toate de

ţinut minte şi de folosit pentru dezamăgirea multora care se închină păgâneşte la feţe închipuite şi la frumuseţi nefireşti şi prefăcute.

SCIPIONE: întrezăresc, Berganza, foarte bine câmpul întins ce ţi se desfăşura în faţa ochilor, îmbiindu-te să-ţi lungeşti cuvântarea, şi sunt de părere s-o laşi pentru o poveste aparte şi pentru un răstimp de tihnă netulburată.

BERGANZA: Fie cum spui, şi ascultă. Cu o trupă am ajuns aici în oraş, Ia Valladolid, unde, în timpul unui intermediu, m-am ales cu o rană ce era cât pe ce să-mi pună capăt vieţii; n-am putut să mă răzbun, întrucât atunci eram legat, iar mai târziu, cu sânge rece, n-am mai vrut, căci răzbunarea gândită dovedeşte cruzime şi suflet rău. M-a obosit îndeletnicirea aceea, nu din pricina trudei, ci pentru că vedeam într-însa lucruri care cereau deopotrivă îndreptare şi pedeapsă, şi întrucât eu le puteam mai mult deplânge decât lecui, m-am gândit să nu le mai în faţa ochilor, şi astfel m-am retras la loc sfânt, precum fac cei ce se lasă de vicii când nu le mai pot săvârşi, deşi mai bine târziu decât niciodată. Zic, dar, că după ce te-am văzut într-o noapte ducând felinarul cu bunul creştin Mahudes, te-am socotit mulţumit şi având o slujbă dreaptă şi sfântă, şi, plin de-o pioasă invidie, m-am hotărât s-o iau pe urmele tale şi, cu gândul acesta vrednic de laudă, m-am aşezat în faţa lui Mahudes, care îndată m-a ales ca tovarăş al tău şi m-a adus la spitalul acesta. Ceea ce mi s-a întâmplat în el nu-i atât de puţin încât să nu aibă nevoie de răgaz pentru a fi povestit, îndeosebi cele auzite de la patru bolnavi, aduşi de soartă şi de nevoie aici în spital şi puşi tuspatru împreună, în patru paturi alăturate. Iartă-mă, că povestea e scurtă şi nu suferă amânare, venind aici ca turnată.

SCIPIONE: Fie, te iert. Încheie, căci, după cum cred, ziua nu-i departe.

BERGANZA: Ziceam că în cele patru paturi ce se află în fundul acestei bolniţe stăteau într-unul un alchimist, în altul un poet, în altul un matematician şi-n celălalt unul dintre aceia cărora li se zice himerişti 105.

SCIPIQNE; Da. Îmi aduc aminte că i-am văzut pe

bărbaţii aceştia de treabă.

BERGANZA: Zic. aşadar, că la ceasul siestei, într-una din zilele verii trecute, ferestrele fiind închise, şi-n vreme ce eu luam aer sub patul unuia din ei, poetul începu a se plânge amarnic de soarta lui, iar când matematicianul îl întrebă de ce se plânge, el răspunse că de norocul lui puţin… Cum. n-am oare cuvânt să mă plâng – urmă el – când, după ce am respectat porunca lui Horaţiu din *Poetica* lui, şi anume să nu iasă la lumină nicio operă peste care, după compunerea ei, să nu fi trecut zece ani/lob, iar eu am una ia care douăzeci de ani am trudit şi peste care au trecut doisprezece, măreaţă prin subiect, admirabilă şi nouă prin invenţie, solemnă prin vers, distractivă prin episoade, minunată prin împărţire, pentru că începutul corespunde mijlocului şi sfârşitului. constituind un poem înalt, bine sunător, eroic, desfătător şi plin de miez, şi cu toate acestea nu găsesc un principe căruia să i-l închin? Un principe, zic, care să fie inteligent, darnic şi mărinimos. Ticăloasă epocă şi veac destrăbălat!” „Despre ce tratează cartea?” – întrebă alchimistul. Răspunse poetul: „Tratează despre ceea Ce n-a apucat să scrie arhiepiscopul Turpin al regelui Arlui al Angliei, împreună cu alt adaos la *Istoria căutării Sfântului* Graalşi totul în vers eroic, parte în octave, parte în vers liber, dar totul proparoxitonicamente, vreau să spun cu proparoxitone doar substantive, fără să admit niciun verb”.

„Eu unul – răspunse alchimistul – mă pricep prea puţin la poezie, aşa că nu voi şti să apreciez cum se cuvine nenorocirea de care te plângi domnia ta, deşi, chiar şi mai mare de-ar fi. n-ar fi deopotrivă cu a mea, şi anume că, lipsindu-mi aparatele sau un potentat care să mă sprijine şi să-mi pună la dispoziţie toate cele de trebuinţă pentru ştiinţa alchimiei, n-am putinţa să fiu acum un izvor de aur şi mai bogat decât alde Midas, Crasus şi Cresus”. „Domnia ta, domnule alchimist – zise atunci matematicianul –, ai făcut oare încercarea de a scoate argint din alte metale?”… Eu – răspunse alchimistul – n-am scos până „acum, dar îţ-iu într-adevăr că se poate scoate, şi n-am

nevoie decât de două luni ca să pun la punct piatra filosofală cu care poţi face argint şi aur i08 chiar şi din pietre”. „Bine v-aţi exagerat domniile voastre nenorocirile! – zise atunci matematicianul –, dar, la urma urmei, unul are o carte gata de dedicat, iar celălalt are putinţa apropiată să obţină piatra filosofală; dar ce să spun eu despre nenorocirea mea, care e atât de singură, încât nu se poate rezema de nimic? Sunt douăzeci şi doi de ani de când tot umblu să găsesc punctul fix/109, şi aici îl pierd, aici îl găsesc, şi când să zic că l-am găsit şi nu-mi mai poate scăpa cu niciun chip, tocmai când mă aştept mai puţin mă pomenesc atât de departe de el, că mă minunez şi eu; la fel mi se-ntâmplă cu cvadratura cercului; mi-a lipsit atât de puţin ca s-o găsesc, încât nu ştiu şi nu pricep cum de n-o şi am acum, în buzunar; şi astfel cazna mea e asemănătoare cu cele ale lui Tantal, care stă aproape de poamă şi moare de foame, şi lângă apă, dar piere de sete. În unele clipe cred c-am şi dat de încheietura adevărului, şi după alte câteva minute mă văd atât de departe de el, încât reîncep să urc muntele de pe care abia am coborât, cu pietroiul muncii mele în spinare, ca un nou Sisif.

Până atunci himeristul păstrase tăcerea, dar o rupse în clipa aceea, zicând: „Sărăcia a adunat în spitalul acesta patru plângători atât de mari că ar putea fi şi ai sultanului turcilor, dar eu unul mă lepăd de slujbele şi îndeletnicirile care nu-i ţin în viaţă şi nu-i hrănesc pe cei ce le practică. Eu, domnilor, sunt himerist, şi i-am dat Maiestăţii sale în diferite împrejurări multe şi felurite planuri, toate spre folosul său şi nedăunătoare regatului, iar acum am gata un memoriu în care-l implor să-mi indice persoana căreia să-i împărtăşesc un nou plan al meu, ce va aduce deplina lichidare a datoriilor sale. Dar după ce m; s-a întâmplat cu alte memorii, mă paşte gândul că şi aceste are să sfârşească la groapă. Dar pentru ca domniile voastre să nu mă credeţi ieşit din minţi şi chiar dacă astfel îmi dau planul în vileag, vreau să vi-l spun. deci iată-l: se va cea în adunarea Curţilor ca toţi vasalii Maiestăţii sale, de b vârsta ele paisprezece până la şaizeci de ani, să fie obligaţi să

postească o dată pe lună cu pâine şi apă, şi aste într-o zi anume aleasă şi stabilită, şi ca toate cheltuielile pe alte bucate, ca fructe, carne şi peşte, vinuri, ouă. şi legume, ce-ar fi trebuit făcute în ziua aceea, să fie transformaţi în bani şi vărsate Maiestăţii sale, fără a-l priva de nicio ieţcaie. sub prestare de jurământ; şi-n felul acesta, în douăzeci de ani va fi liber de şantaje şi de datorii. Căci dacă faci socoteala, aşa cum am şi făcut-o eu, în Spania sunt cu prisosinţă peste trei milioane de inşi de vârstă pomenită, lăsându-i deoparte pe bolnavi, pe cei mai bătrâni sau mai tinerei, şi fiecare din aceştia va cheltui zilnic, şi asta socotind foarte strâns, cel puţin un real şi jumătate, hai să zicem nu mai mult de un real, că mai puţin nu-i cu putinţă chiar de n-ar mânca decât seminţe de molotru. Păi ce ziceţi domniile voastre, puţin lucru ar fi să ai în fiecare lună „rei milioane de reali, bani peşin? Şi asta ar fi mai degrabă spre folosul decât spre paguba postitorilor, deoarece, postind, ar fi pe placul cerului şi şi-ar sluji regele, ba câte unul ar putea ţine post şi fiindcă i-ar prinde bine pentru sănătate. Iată un plan curat şi scuturat, şi s-ar putea aplica prin parohii, fără cheltuieli cu împuterniciţi care duc statul de râpă”. Făcură cu toţii haz de himeră şi de himerist. şi râse îi el de trăsnăile sale, iar eu am rămas uimit că le auzisem, şi că vedeam cum aproape toţi cei cu firi asemănătoare lor veneau să-şi dea duhul prin spitale.

SCIPIONE: Ai dreptate, Berganza. Vezi dacă mai ai ceva de spus.

BERGANZA: Două lucruri, şi-atât, cu ele îmi voi sfârşi vorbirea, căci mi se pare că se şi apropie ziua. Ducându-se într-o seară maimarele meu să ceară de pomană acasă la corregidorul acestui oraş, care e un mare cavaler şi un foarte mare creştin, m-am pomenit singur şi mi s-a părut că trebuie să mă folosesc de prilejul acelei singurătăţi ca să-i împărtăşesc unele sfaturi pe care le auzisem de la un bolnav bătrân din spitalul acesta, privitoare la felul în care se poate lecui pierzania atât de bine cunoscută a fetelor de pripas care, pentru că nu muncesc, ajung rău şi încă atât de rău, că-n fiecare vară umplu spitalele cu nenorociţii

care se ţin de fusta lor; plagă de nesuferit, cerând leac neîntârziat şi fără greş. Cum ziceam, vrând să-i vorbesc, am ridicat glasul, gândind că am grai, dar în loc să rostesc vorbe cu şir, am lătrat cu asemenea grăbire şi pe un ton atât de ridicat, încât corregidorul, supărat, le strigă slujitorilor lui să mă alunge din sală cu bâtele, iar un lacheu ce dăduse fuga la glasul stăpânului său, că mai bine ar fi fost să fie surd în clipele acelea, înşfăca o carafă de aramă ce-i căzu în mâini şi mă pocni cu dânsa-n coaste atât de straşnic, încât până şi azi păstrez urmele acelei lovituri.

SCIPIONE: Şi te plângi, Berganza?

BERGANZA: Păi cum, n-am de ce mă plânge dacă mă doare şi astăzi, după cum spuneam, şi dacă mi se pare că bunul meu gând nu merita o asemenea pedeapsă?

SCIPIONE: Uite ce, Berganza: nimeni nu trebuie să se bage unde nu-i fierbe oala şi nici să nu se-apuce de-o treabă care în niciun caz nu-i de nasul lui. Şi mai trebuie să te gândeşti că sfatul săracului, oricât ar fi de bun, n-a fost niciodată primit, iar săracul umil nu trebuie să-şi îngăduie trufia de a le da sfaturi celor mari şi celor ce cred că ştiu tot. Înţelepciunea la omul sărac e umbrită, nevoia şi calicia sunt umbrele şi norii ce-o întunecă, iar dacă uneori ea iese totuşi la lumină, e socotită drept neghiobie şi tratată cu dispreţ.

BERGANZA: Ai dreptate şi întrucât m-am învăţat minte pe pielea mea, de acum încolo îţi voi urma sfaturile, în altă seară am intrat aşijderea în casa unei doamne nobile, care ţinea în braţe o căţeluşă din cele zise „de buzunar”, atât de mică, încât aş fi putut-o ascunde în sân, şi ea, când m-a văzut, a sărit din braţele stăpână-sii şi s-a năpustit asupra mea lătrând cu asemenea îndrăzneală, încât nu s-a potolit până nu m-a muşcat de un picior. Am privit-o respectuos şi cătrănit şi mi-am zis în sinea mea: „Dacă te-aş prinde pe stradă, gânganie mârşavă, sau n-aş da doi bani pe tine, sau te-aş face fărâme cu colţii”. Mi-am dat seama, uitându-mă la ea, că până şi mişeii şi laşii sunt îndrăzneţi şi obraznici când se ştiu ocrotiţi şi se reped să-i insulte pe cei ce fac mai multe parale decât ei.

SCIPIONE: O dovadă şi-un semn al acestui adevăr ce-l spui ni-l dau unii omuleţi care, la umbra stăpânilor lor, îndrăznesc a se obrăznici, iar dacă moartea sau altă lovitură a sorţii doboară cumva la pământ copacul sub care se oploşiseră, de îndată li se dezvăluie şi li se arată limpede puţina valoare, pentru că, în adevăr, odoarele lor n-au mai multe carate decât le dau stăpânii şi protectorii or; virtutea şi înţelegerea bună sunt oricând aceleaşi, goale sau îmbrăcate, singure sau întovărăşite. E foarte adev Tărat că pot suferi dinspre partea preţuirii oamenilor, dai nu în realitatea adevărată a ceea ce merită şi valorează. Şi cu asta, să punem capăt convorbirii noastre, căci lumina ce se strecoară prin crăpăturile astea ne arată că s-a făcut ziuă albă, iar noaptea care vine, dacă marea binefacere a graiului tiu ne va părăsi cumva, îmi va aparţine mie, ca să-ţi povestesc şi eu viaţa mea.

BERGANZA: Fie, şi ai grijă să vii în acelaşi loc.

Licenţiatul termină colocviul şi în acelaşi timp se trezi şi stegarul, iar licenţiatul spuse:

— Deşi colocviul acesta e născocit şi nu s-a petrecut aievea niciodată, mi se pare atât de bine alcătuit, încât domnul stegar poate merge mai departe şi cu al doilea.

— Părerea aceasta – răspunse stegarul – îmi dă curaj şi mă voi pregăti să-l scriu, fără să mă mai iau la harţă cu domnia ta, dacă au vorbit câinii au ba.

La care licenţiatul zise:

— Domnule stegar, să nu ne mai întoarcem la harţa aceea. Eu unul, pricep artificiul colocviului şi invenţia, şi cu asta basta. Să mergem pe Espolon 410, ca să ne înviorăm ochii trupului, de vreme ce eu pe cei ai minţii mi i-am înviorat.

— Să mergem – zise stegarul; şi cu asta, s-au dus.

— NUVt-í: nxî-mpura

ANEXĂ

nuvela despre FALSA MĂTUŞĂ 1”.

a cărei istorie adevărată s-a întâmplat la Salamanca, în anul 1575

Trecând pe-o anumită stradă din Salamanca, doi studenţi mânzoci şi mancegii12, prieteni mai buni cu spanga şi scutul decât cu Bartolo şi Baldo 413, văzură la o fereastră a unei casei şi dughene de carne 414 o jaluzea şi, părându-li-se ceva nou, deoarece făpturile din casa cu pricina, dacă nu se dezvăluiau şi nu-şi strigau marfa, nu vindeau nimic, voiră să afle cum e cu daravera, şi-n cele din urmă stăruinţa lor li-l hărăzi pe un meşteşugar vecin, perete în perete, care le spuse:

— Domnilor, să tot fie opt zile de când locuieşte în casa asta o doamnă străină, pe jumătate sfântă şi cu multă vază. Are cu ea o fată cum nu se poate mai chipoasă şi mai strălucitoare, despre care se zice că i-ar fi nepoată. Iese cu un scutier şi două dădace şi, după cum judec eu, sunt inşi de soi şi foarte retraşi: până acuma n-am văzut intrând pe nimeni ca să le viziteze, nici din oraş, nici din altă parte, şi n-aş putea spune de unde au venit la Salamanca. Ce ştiu însă e că fata este frumoasă şi cinstită şi că fala şi vaza mătuşii nu-s de oameni nevoiaşi.

Istorisirea pe care le-o făcu studenţilor vecinul meşteşugar le stârni pofta să dea de rostul acelei aventuri, întrucât. ca buni cunoscători ai oraşului şi scociorâtori ai tuturor ferestrelor la care şedeau ghivece de busuioc cu broboade, nu aveau ştire ca în tot cuprinsul lui să fie o asemenea mătuşă şi nepoată înscrise la cursurile universităţii şi care mai cu seamă să vină ca să locuiască într-o astfel de casă. unde. mulţumită vadului bun, se vându-se totdeauna cerneală, deşi nu din cea mai fină, căci sunt case, şi în Sala mânca, şi în alte oraşe, unde s-a împământenit obiceiul să trăiască dame curtezane ori, cu alt nume, uşoare sau iubăreţe.

Erau ceasurile aproape de amiază şi pomenita casă era închisă pe-afară, de unde traseră încheierea fi e că locatarele ei nu mâncau acolo, fie că aveau să se întoarcă în scurt timp; şi presupunerea nu li se dovedi deşartă, fiindcă nu mult după aceea văzură venind o matroană cuvioasă, cu bmboade albe ca neaua, mai lungi decât stiharul unui preot portughez, adunate în cute pe frunte cu

legătura lor, şi hrgât cu un şirag mare de mătănii sunătoare, la fel de dolofani; ca acelea ale lui San ten uf lo 415 şi ajungându-i până la cingătoare; mantie de mătase şi lină, mănuşi albe şi noi, fără bente, şi un baston sau toiag din trestie de Indii, eu măeiulia-i de argint în mâna dreaptă, iar de stânga o ducea un scutier dintre cei de pe vremea contelui Fernăn Gonzalez" 1 (i, cu surtucul de catifea, acuma fără puf, cu nădragii din stofă stacojie, bocanci bejerani 17, manta cu fâşii de mătase" 18, căciulă milaneză, cu scufia împletită, fiindcă era bolnav de ameţeli, mănuşi îmblănite, seleaf şi sabie navarreză/<19. Înainte mergea nepoata, o tânără, pare-se, de optsprezece ani, cu chipul cumpănit şi grav, mai mult ascuţit decât rotund: ochii negri migdalaţi şi parcă nepăsător adormiţi, sprâncenele stufoase şi bine potrivite, genele negre şi culoarea feţei rumenă, părul argintat şi cârlionţat cu meşteşug, după cum se descoperea pe la timpic, fustă din postav de lână seină. fină, rochie strânsă din stofă de Contray sau buclată, galenţii de catifea neagră, cu paftalele şi ciucurii lor ele argint lustruit, mănuşi parfumate, dar nu cu pudră, ci cu ambră. Purtarea îi era gravă, piivirea cinstită, pasul graţios şi de bâtlan. Privită po bucăţele, arăta foarte bine, iar în întregul ei, mai mult decât foarte bine; şi cum firea şi aplecarea celor doi manccgi erau aidoma color ale corbilor tineri, care se reped la orice fel de carne, de cum o văzură pe cea a frumoasei bâtlance se repeziră asupră-i cu toate cele cinci simţuri ale lor, râmânind uluiţi şi îndrăgostiţi de atâta farmec şi frumuseţe: căci atât e de mare puterea frumuseţii, chiar şi acoperită de dimie. La urmă veneau două dădace de onoare, înveşmântate după tipicul scutierului.

*

Cu tot acest tămbălău veni acasă buna doamnă şi, după ce bunul scutier le deschise uşa, intrară în casă; e foarte adevărat că la intrarea lor, cei doi studenţi îşi prăvăliră tichiile cu arătări nemaipomenite de bună creştere şi de respect, împănate şi cu simţiri calde,

îndoindu-şi genunchii şi plecându-şi ochii, ca şi cum ar fi fost cei mai cucernici şi mai curtenitori bărbaţi de pe lume. Doamnele se zăvorâră în casă, domnii rămaseră pe stradă, gânditori şi pe jumătate îndrăgostiţi, dumirinclu. se şi hotărându-se iute ce aveau de făcut, încredinţaţi fiind, desigur, că de vreme ce persoanele acelea erau străine, nu se putea să fi venit la Salamanca doar ca să înveţe legile, ci ca să le calce. Se hotărâră. dar, să le dea o muzică noaptea următoare, căci asta e cea dintâi slujire pe care studenţii săraci vor s-o aducă doamnelor lor.

Plecară apoi să-şi ghiftuiască sărăcia, dar nu avură decât un tain pe sponci şi, odată mâncaţi – dar nu de câini –, îşi întruniră prietenii, adunară chitare şi instrumente. tocmiră muzicanţi şi merseră la un poet din cei ce prisosesc în oraşul acela – şi-l rugară să binevoiască a le alcătui, pe numele Esperanza – căci aşa o chema pe speranţa vieţii lor, cum şi începuseră a şi-o socoti – o poez. ioară ca s-o cânte la noapte, dar că neapărat să vâre în stihuire şi numele Esperanzei. Poetul se înhamă la truda aceasta şi în scurt timp, muşcându-şi buzele şi unghiile şi scărpinându-şi tâmplele şi frunfea, ticlui un sonet, aşa cum l-ar fi putut face un dărăcitor sau scărmănător de lină. Li-l dădu amorezilor, îi mulţumi, şi aceştia hotărâră ca însuşi autorul să li-l spună la faţa locului muzicanţilor, fiindcă nu mai era timp ca să-l înveţe ei pe de rost.

Veni într-acestea noaptea şi, la ceasul potrivit pentru serbarea cea solemnă, se adunară nouă gealaţi din La Mancha, în stare să scoată untul şi dintr-o ceaşcă de tacâm, oricât de surdă421, şi patru cântăreţi din gură şi din chitară, un psalterion, o harpă, o bandură, douăsprezece vuve şi o gaidă zamorană, treizeci de paveze şi tot atâtea platoşe, totul împărţit unei trupe de simbriaşi sau, mai bine zis, chiolhănari. Cu tot acest alai şi tămbălău ajunseră pe strada şi la casa doamnei şi, de îndată ce-i intrară pe uliţă, nemiloasele vuve sunară atât de zgomotos, încât, deşi noaptea trecuse pe jumătate şi chiar de-a binelea în linişte, iar toţi vecinii şi locuitorii ei străbătuseră două amorţiri 422, aidoma viermilor de mătase, nu le fu cu

putinţă să-şi mai doarmă somnul şi nu mai rămase ins în toată preajma care să nu se trezească şi să nu iasă la geam. Gaida iscă îndată ţopăieli şi isprăvi cu o bătută chiar când ajunseră sub fereastra doamnei. Apoi, în sunetul harpei şi-n timp ce poetul îi sufla făcătura lui, un muzicant dintre cei ce nu se lasă rugaţi cântă cu voce corectă şi suavă sonetul care zicea astfel:

În casa aceasta, – aici Speranţa-mi zace, şi eu cu trup şi Suflet o ador, Speranţa cea de viaţă şi odor, căci nu-i viu cei ce-a sa n-o poate face.

A mea de-ar fi, m-ar copleşi noroace cum franci, sau turci, sau inzi mai mult nu vor} deci graţios hatârul ţi-l implor, o, Cupidon, zeu peste dulcea pace.

Şi chiar dacă Speranţa-i cam micuţă, ani nouăsprezece – mplinind abia, cel ce-o s-o aibă fi-va un colos.

Pojarul crească, lemne să-l asmuţă, Speranţă scumpi! Cine-ar cuteza. să nu-ţi stea-n preajmă veşnic de folos?

Nici nu isprăviseră bine de cântat sonetul acesta afurisit, când un potlogar dintre cei de faţă. licenţiat *în utroque jure* 423, îi spuse altuia de lângă el, cu glas tare şi răsunător:

— Naiba să mă ia. că n-am auzit stihuire mai bună de când îmi număr zilele pe lume. Văzut-ai domnia ta ce armonioasă îmbinare de versuri, şi ce invocare a lui Cupidon, şi ce joc de cuvinte pe numele doamnei, şi acel *implor* pus atât de nimerit, şi anii fetei atât de meşteşugit altoiţi, cu acea alăturare, atât de bine pusă faţă-n faţă şi adusă din condei, între *micuţă* şi *colos*? Ei. fir-aş blestemat şi ocărit să fiu, dar cuvântul acela minunat şi răsunător, *pojar*... Să mă bată sfântul, dacă l-aş cunoaşte pe poetul care a făcut sonetul cu pricina, i-aş trimite mâine o juma de duzină de cârnaţi pe care mi i-a adus săptămâna asta catârgiul de la mine din sat.

A fost de-ajuns cuvântul „cârnaţi” ca să-i încredinţeze pe ascultători că acela care rostea laudele era extremaduran, fără doar şi poate, şi nu se înşelară, deoarece mai apoi se află că era de fel dintr-un sat din

Extremadura, aflat lângă Jaraicejo m şi de atunci rămase în ochii tuturor a drept om învăţat şi expert în arta poetică, numai pentru că-l auziseră amănunţind atât de adânc sonetul cel cântat şi încântat.

Dar la toate acestea ferestrele casei rămaseră închise, aşa cum le născuse mama lor, ceea ce-i făcea să deznădâjduiască nu puţin pe cei doi disperaţi, dar atât de sperători, mancegi; cu toate acestea, mai însoţiră chitarele trei glasuri cântând următoarea baladă, înjghebată şi ea înadins şi întins pentru acest prilej:

Ieşi la geam, Speranţă scumpă, sufletul de mi-i înalţă, căci pe moarte, fără tine, trupu-aproape că mi-l lasă.

Norii temerii-ngheţate nu-ţi astupe raza clară, că ţi-s păgubiţi, şi sorii dacă n-au un rob să-i vadă.

Mării suferinţei mele vrajba apelor i-o-mpacă. dacă nu vrei ca dorinţa s-o răstoarne pe Speranţă.

Viaţă sper prin tine numai –, moartea când mi-o pune capăt, sper iertare-n iad prin tine şi-n pustii prin tine slavă.

Aici ajunseseră muzicanţii cu balada când auziră deschizându-se fereastra şi-n ea apăru una dintre dădacele pe care le văzuseră în ziua aceea şi care le spuse cu glas ascuţit şi bine lustruit:

— Domnilor, stăpâna mea doamna doña Claudia de Astudillo y Quinones vă roagă pe domniile voastre să binevoiţi a vă duce în altă parte cu muzica asta, ca să ne scutiţi de scandalul şi reaua pildă dată vecinătăţii, şi ţinând-seama că are în casă cu dânsa şi pe o nepoată domnişoară, şi anume pe doamna mea doña Esperanza de Torraiba, Meneses y Pacheoo, şi nu şacle bine îndeletnicirii şi stării sale ca la poartă să i se facă asemenea lucruri, pe care-n alt chip şi cu alt dichis şi cu mai puţin tărăboi le-ar putea primi din partea domniilor voastre.

La care unul din pretendenţi răspunse:

— Doamnă dădacă, fă-mi, rogu-te, hatârul şi bunătatea să-i spui doamnei mele doña Esperanza de Torraiba, Meneses y Pacheeo să se-arate la fereastra aceea, că nu vreau să-i spun decât două vorbe ce-i vor fi numai spre folos şi slujire.

— Ui, ui – zist* dădaca –, ce să zic, de asta-i arde doamnei mele doña Esperanza de Torraiba, Meneses y Pacheco. Află, domnule dragă, că dânsa nu-i d-alea de care-ţi închipui domnia ta, fiindcă stăpâna mea e de neam bun, foarte cinstită, foarte retrasă, foarte cuminte, foarte hazlie, foarte bună muzicantă, foarte citită şi scrisă, şi n-ar face ce-o tot rogi domnia ta nici dacă ai acoperi-o cu perle.

În toiul acestor hârjoane şi convorbiri cu dădaca cea fandosită cu *ui*, uiul şi cu *perlele* ei, pe stradă venea o mare mulţime de oameni şi, crezând că era justiţia oraşului, muzicanţii şi însoţitorii lor se strânseră cu toţii roată şi la mijloc oploşiră catrafusele muzicanţilor, iar la apropierea justiţiei, începură a zdrăngăni pavezele şi a scrâşni din armuri, ison pe care justiţia nu voi să dănţuiască dansul săbiilor asemenea grădinarilor la serbarea Joii-Yerzi din Sevilla „2 \ ci îşi văzu de drum. Întrucât slujitorilor, vătă. şeilor şi zbirilor ei bâlciul acela nu li se păru cu câştig. Vitejii se ura fiară în pene. şi voiră să-şi urmeze muzica începută, dar unul din cei doi tartori ai maşinăriei nu vru să continue dacă doamna doña Esperanza nu se arăta la fereastră, dar nu se mai arătă nici măcar dădaca, oricât strigară; drept care, supăraţi şi plouaţi cu toţii, voiră să dea cu pietre în casă şi să-i spargă storul, să le tragă cu huruitoarea sau să le împroaşte cu huiduieli: pornire obişnuită a tinerilor în împrejurări asemănătoare. Dar deşi oţărî (i, o luară de la cap şi vicleneşte cu muzica, urmând cu câteva colinde. fără răsunară gaida şi zvonul supărător şi sălbatic, al vuvelor. zgomot cu care îşi isprăviră muzica.

Se luminase aproape de ziuă cinci escadronul se împrăştie, dar nu se împrăştie şi supărarea celor doi mancegi la vederea puţinului folos ce-l avuseseră de pe urma muzicii lor, drept care se duseră acasă la un anumit cavaler, prieten de-al lor, unul din cei zişi generoşi la Salamanca şi care şed în capul băncii: acesta era june, bogat, cheltuitor, muzicant, îndrăgostit şi, mai presus de orice, prieten al vitejilor; îi povestiră foarte pe larg păţania lor pricinuită de frumuseţea, farmecul, strălucirea şi graţia

fecioarei; acela luă aminte la nurii şi frumuseţea, la farmecul. strălucirea şi graţia cu care i-o zugrăviseră, dimpreună cu seriozitatea şi fala mătuşii. precum şi. la puţinătatea sau lipsa oricărui leac sau nădejdi de a se putea bucura de fată, de vreme ce muzica, cea dintâi şi cea de pe urmă slujire pe care i-ar fi putut-o aduce, nu-i ajutase şi nu-i slujise altfel decât ca s-o scoată din sărite din pricină că fusese terfelită în ochii vecinilor. Cavalerul, aşadar, care era unul dintre cei ce-o iau oblu peste câmp, nu zăbovi mult până se oferi s-o cucerească dânsul pentru ei, cu orice preţ, şi numaidecât îi trimise în aceeaşi zi o misivă pe cât de lungă pe-atât de cuviincioasă doamnei doña Claudia, punându-şi în slujba sa persoana, averea şi trecerea. Şireata Claudia îl descusu pe paj cu privire la rangul şi însuşirile stăpânului său, veniturile, gusturile, distracţiile. şi îndeletnicirile sale, de parcă ar fi trebuit să şi-l facă de-a dreptul ginere, iar pajul, spunându-i adevărul, îi făcu astfel portretul, încât dânsa rămase pe jumătate mulţumită şi-o trimise cu el pe dădaca aceea cu *ui*, *ui*ul sau din valea adâncă, precum zice cartea cavalerească, punând un răspuns nu mai puţin lung şi politicos decât ambasada Iu). Dădaca intră, cavalerul o primi curtenitor, o pofti, să şadă lângă el pe un scaun, îi dădu jos mantia de pe cap şi-i întinse o batistuţă brodată ca să se şteargă de năduşeală, fiindcă venise oleeuţică ostenită de drum: şi înainte ca ea să apuce a-i spune vreo vorbă din solia sa, dânsul porunci să i se scoată o chisea cu pistil de gutui şi-i tăie chiar el cu mâna lui două folii bune, punând-o să-şi clătească dinţii cu două duzini de înghiţituri dintr-un vir, de Santo, ceea ce o făcu să arate ca un mac şi mai mulţumită decât dacă i-ar fi dat un canonical.

Ea îi aduse apoi la cunoştinţă solia sa, cu obişnuitele-i vorbe întortocheate şi pline de ifose, şi încheie cu o foarte gogonată minciună, şi anume că doamna ei doña Esperanza de Torralba, Meneses y Pacheco era la fel de pulce – la 420 cum o făcuse maică-sa – căci de-ar fi spus la fel ca maică-sa care-o născuse, minciuna n-ar fi fost atât de gogonată –, dar că, şi aşa, pentru, domnia lui n-o să fie

închisă nicio uşă a stăpână-sii. Cavalerul îi răspunse că tot ce-i spusese ea despre înzestrările, meritul, frumuseţea, cinstea, sfiala şi – ca să vorbească tot în felul ei – evghenia stăpână-sii le credea pe toate; cât despre povestea cu fecioria, asta era cam greu de înghiţit, drept care-i făcea rugămintea ca în această privinţă să-i mărturisească adevărul celor ştiute de dânsa, iar el îi jura pe cuvântul lui de cavaler că, dacă ea îi deschidea ochii, el avea să-i dea o mantie de mătase din cele mai de soi. Cu făgăduiala aceasta nu mai fu nevoie să mai strângă o dată funia rugăminţii şi nici să răsucească iar gâtuitoarea pentru ca izmenita dădacă să mărturisească adevărul, şi anume că, pe clipa în care se afla şi pe cea de pe urmă, stăpână ei doña Esperanza de Torralba, Meneses y Pacheco era de trei târguri sau mai bine zis de trei vânzări, adăugând cât, cu cine şi unde, împreună cu alte o mie de împrejurări, drept care don Felix – cum îl chema pe cavaler – rămase mulţumit că aflase tot ce voia să ştie şi căzu la înţelegere cu dânsa ca să-l închidă chiar la noapte în casă, unde şi când voia să vorbească între patru ochi cu Esperanza, fără ştirea mătuşii. O trimise înapoi cu vorbe bune şi făgăduieli pentru stăpânele sale şi-i dădu în bani atâta cât ar fi putut costa mantia cea neagră. Rândui cum să facă pentru a intra la noapte în casă, după care dădaca plecă, nebună de mulţumire, iar el rămase cugetând la drumul său şi adăstând noaptea care-i părea că zăboveşte o mie de ani, după cât dorea de tare a se vedea în faţa acelor năluci puse la cale.

Veni sorocul, căci nu-i unul să nu vină, şi, înarmat ca i. n Sfânt Gheorghe, fără prieten şi slujitor, don Felix se duse unde văzu că-l aştepta dădaca, iar ea, deschizându-i poarta, îl băgă în casă cu multă dibăcie şi linişte şi-l duse Lî iatacul stăpânei sale Esperanza, după draperiile de la patul acesteia, punându-i în vedere să nu facă niciun zgomot, pentru că doamna doña Esperanza ştia că dânsul e acolo şi, fără ştirea mătuşii, la stăruinţele ei, consimţise a-l mulţumi întru totul; şi, strângându-i mâna ea semn ele încredinţare că totul va fi întocmai, dădaca ieşi, iar don

Felix rămase după patul Speranţei sale. perind să vadă încheierea uneltirii sau bucluculuí aceluia.

Să fi fost ceasurile nouă seara când intrase don Felix în ascunzătoare, în timp ce, într-o încăpere de lângă iatac, se aflau mătuşa, şezând într-un jilţ scund, şi nepoata, pe un divan în faţa ei, la mijloc fiind un mangal mare cu jeratic: casa cufundată în tăcere, scutierul culcat, cealaltă dădacă retrasă şi adormită; numai ştiutoarea tărăşeniei era în picioare şi-i dădea zor stăpânei celei bătrâne să se culce, zicând că ceasurile nouă câte bătuse ornicul erau de fapt zece, arzând de nerăbdare ca urzelile ei să se înfăptuiască, aşa cum le puseseră la că e stăpâna cea tânără şi cu ea, şi anume ca, fără ştirea Ciaudiei, tot ce avea să plătească don Felix şi să pice de la dânsul să fie doar pentru ele, fără ca bătrâna să poată lua sau pune mâna pe ceva, căci era atât de cărpănoasă şi de zgârcită şi atât de stăpână pe ceea ce câştiga şi agonisea nepoata, încât nu-i dădea niciodată nici măcar un real ca să-şi cumpere barem lucrurile de cea mai mare trebuinţă, dar gândea să i-l sufle măcar pe birnicul acesta din cei mulţi pe care trăgea nădejde să-i aibă cu vremea. Dar. cu toate că numita Esperanza ştia că don Felix era în casă, nu ştia şi ungherul tainic în care stătea ascuns. Îndemnată, aşadar, de in lta linişte a nopţii şi de înlesnirea timpului, doña Claudia pofti să vorbească, şi astfel, cu jumătate de glas, prinse a-i grăi nepoatei în chipul următor:

Consiliu de stat şi de finanţe

— De multe ori ţi-am spus, Esperanza mea. să nu ţi se şteargă din minte poveţele, învăţăturile şi îndemnurile pe caretotdeauna ţi le-am dat şi care. dacă le vei păzi aşa cum eşti datoare şi mi-ai făgăduit-o, îţi vor fi de acelaşi folos şi-ţi vor prinde la fel de bine ca însăşi experienţa şi timpul, care e stăpânul şi chiar descoperitorul tuturor lucrurilor. Să nu-ţi închipui că suntem aici în

Plasencia, 27, de unde eşti de fel, şi nici în Zamora unde ai început să ştii ce este lumea. – şi trupul –, şi cu atât mai puţin în Toro unde ţi-ai dat cea de-a treia recoltă a rodniciei tale, ţinuturi locuite de oameni cumsecade şi

neprefăcuţi. lipsiţi de răutate şi neprepuielniei, nu atât de întortocheaţi şi de pricepuţi la potlogării şi drăcovenii ca în acesta uncie ne aflăm acuma. Ia seama, fata mea. că eşti la Salamanca, cetate numită în toată lumea mumă a ştiinţelor, arhivă a îndemânărilor, vistiernică a minţilor iscusite, şi că într-însa urmează cursuri, şi locuiesc îndeobşte zece sau douăsprezece mii de studenţi, soi de oameni tineri, îndrăzneţi, apucaţi, slobozi, mărinimoşi, pătimaşi, cheltuitori, cuminţi, diavoleşti şi cu toane. Asta în mare, dar în mic, întrucât toţi sau cea mai mare parte sunt străini şi din felurite locuri sau provincii, nu toţi au firi asemănătoare, pentru că bascii, deşi sunt puţini, ca rândunelele când sosesc, sunt un soi de oameni strâmţi la niinte, dar. dacă îi se aprind călcâiele după o femeie, sunt largi la pungă şi, cum nu se pricep la metale, cheltuiesc pentru slujirea şi întreţinerea ei argint de parcă ar fi doar fier din cel mult, zămislit de pământul lor. Mancegii sunt un neam lăudăros, din aceia cu, ia-mă, Iisuse”. de-şi iau drăguţa numai în pumni… Mai sunt pe-aici şi o groază de aragonezi, valencieni şi catalani: află că-s oameni plăcuţi, parfumaţi, binecrescuţi şi încă şi mai bine gătiţi, dar nu le cere mai mult, şi dacă vrei să ştii mai mult. atunci află, ia to, că ei nu ştiu de glumă, şi dacă se supără pe-o femeie, sunt cam cruzi şi cam pestriţi la maţe.

Castilienij cei noi află că sunt nobili la gânduri şi dacă au, dau, sau cei puţin, dacă nu dau, nu cer. Extremaduranii au de toate, ca spiţerii, şi sunt ca alchimia, care, dacă ajunge la argint, aşa este, iar. la aramă, aramă rămâne. Cu andaluzii, fata mea, trebuie să ai cincisprezece simţuri, nu cinci, fiindcă sunt iscoditori şi ascuţiţi la minte, vicleni, pătrunzători şi deloc zgârie-brânză; au toate aceste însuşiri şi altele pe deasupra dacă mai sunt şi cordovezi. Galieienii nu pot fi categorisiţi nicicum, fiindcă nu sunt cineva. Asturienii sunt buni sâmbăta, fiindcă aduc totdeauna acasă grăsime şi lip. Cât despre portughezi, ar fi nevoie de mult timp ca să ţi-i descriu şi să-ţi zugrăvesc felurile de-a fi şi însuşirile lor, deoarece, fiind oameni uscaţi la creier, fiecare nebun cu păsărică lui, dar aceea a

mai tuturor a şi-a celei mai mari părţi dintre dânşii e că poţi îi sigură că-n ei dragostea însăşi trăieşte învelită în golătate.

Vezi, dar, Esperanza, cu ce felurime de oameni vei avea de-a face, şi cum va fi nevoie, de vreme ce va trebui să te-avânţi pe-o mare cu atâtoa praguri şi neajunsuri, ca eu să-ţi dezvălui şi să-ţi arăt o miazănoapte şi-o stea după care să te călăuzeşti şi să te îndrumi, pentru ca nu cumva să se răstoarne nava gândului şi-a năzuinţei noastre, şi anume aceea de a-i jumuli şi curăţa pe toţi. şi ca nu cumva să aruncăm în valuri marfa de pe corabia mea, adică trupul tău gingaş şi nurliu, atât de înzestrat, cu graţie, farmec-şi vino-ncoace pentru toţi aceia ce vor fi poftind la el.

Ia seama, copilă, nu-i alt profesor în toată universitatea asta. oricât ar fi el. de vestit, care să ştie a-şi citi atât de bine lecţia la facultatea lui, aşa cum ştiu şi pot eu să-mi dau învăţătura în lumeasca artă cu care ne-ndeletnieim, căci atât datorită mulţilor ani pe care i-am petrecut eu ea cât. şi multelor experienţe pe care le-am făcut, pot fi scoasă la pensie într-însa: şi cu toate că ceea ce vreau să-ţi spun acuma nu-i decât o parte din întregul pe care ţi l-am spus şi-n atâtea alte rânduri, vreau totuşi să mă asculţi cu luare-aminte şi cu plăcere, pentru că marinarul nu-şi ţine mereu întinse pânzele corăbiei şi nici nu şi le ţine totdeauna st rinse, deoarece cum e vuitul e şi rândul.

La toate cele spuse, copila Esperanza rămăsese cu ochii în pământ şi, scormonind cu un cuţit jarul clin mangal, ţinea capul plecat şi nu scotea o vorbă, foarte mulţumită pare-se şi gata să asculte tot ce-i spunea mătuşă-sa; dar Claudia, nemulţumindu-se cu atâta, îi spuse;

— Capul sus. copilă, şi nu mai scormoni focul, uită-te eu ochii ţintă la mine /ώ0, nu adormi, căci pentru ceea ce vreau să-ţi spun ar trebui să ai încă cinci simţuri pe lângă cele pe care le ai, ca să pătrunzi şi să vârî la cap totul.

La care Esperanza i-o întoarse:

— Doamnă mătuşă, nu te osteni şi nu mă osteni,

lungindu-ţi predica şi urmându-ţi-o mai departe, că mi-ai şi făcut capul ţăndări de mult ce m-ai tot probozit şi mi-ai atras, luarea – aminte ce anume mi se cade şi trebuie să fac: nu te mai apuca să mi-l faci încă o dată ţăndări. Ia gândeşte-te, ce au oare bărbaţii din Salamanca mai mult decât aceia din alte ţinuturi? Nu-s oare toţi făcuţi tot din carne şi oase? Oare n-au toţi acelaşi suflet cu trei facultăţi; st şi cinci simţuri? Ce dacă unii sunt mai învăţaţi şi mai şcoli ţi decât alţii? Ba chiar îmi închipui că tocmai aceştia orbesc şi cad mai uşor decât ceilalţi, şi nu se amăgesc, fiindcă au înţelegere ea să cunoască şi să cântărească ce preţ are frumuseţea. E oare altceva de făcut decât să dai ghes celui moale, să-l întărâţi pe cel curat, să i te refuzi celui focos, să-l însufleţeşti pe papă-lapte, să-l încurajezi pe sfios, să-l ţii în frâu pe închipuit, să-l trezeşti pe cel adormit, să-l îmbii pe cel nepăsător, să-i aduci aminte uitucului, să-l ademeneşti pe… 432, să-i scrii celui lipsă, să-l lauzi pe prost, să-l proslăveşti pe înţelept, să-l mângâi pe bogat şi să-l dezamăgeşti pe sărac? Să fii înger pe stradă, sfântă în biserică, frumoasă la fereastră, cinstită în casă şi drac în pat 433?

Doamnă mătuşă, toate astea le ştiu pe de rost: adu-mi altele noi despre care să mă sfătuieşti şi să-mi atragi luarea-aminte, şi lasă-le pentru altă împrejurare, căci vreau să ştii că pic de somn şi nu-s în stare să te mai ascult. Dar un singur lucru vreau să-ţi mai spun şi să te încredinţez, ca să fii sigură şi lămurită în privinţa asta, şi anume că nu mă voi mai lăsa martirizată de mâna dumitale, orice câştig mi s-ar putea îmbia sau mi-ar pica. Trei flori neîncepute mi-am dat şi tot atâtea ţi-am vândut domniei tale şi de trei ori am trecut printr-o mucenicie ele neîndurat, Păi sunt oare de bronz? Oare trupul mi-e lipsit de simţire? Nu-i alt chip decât să-i tragi pungăleli ca unei rochii descusute şi sfâşiate? Pe viaţa mamei mele pe care n-am cunoscut-o, nu voi mai îngădui aşa ceva. Nu-mi mai tot poghirci via, doamnă mătuşă, căci uneori e mai gustoasă poama rămasă decât culesul dinţii, iar dacă eşti totuşi hotărâtă să-mi vinzi grădina a patra oară chipurile

întreagă, nesmintită şi neatinsă vreodată, caută-i alt fel mai gingaş de încuietoare la portiţă, fiindcă aceea cu ibrişinul şi acul nici gând să se mai apropie de carnea mea.

— Vai, proasto, proasto! – făcu bătrâna Claudia –, cât de puţin ştii tu despre asemenea beteşuguri! Află că la o nevoie ca asta nimic nu-i la înălţimea acului şi-a ibrişinului roşu, fiindcă toate celelalte nu-s decât apă de ploaie; nu fac doi bani scumpia şi sticla pisată; şi mai puţin lipitoarea, nici smirna nu-i de niciun folos, nici ceapa ce mare. nici guşa de pui de porumbel, nici atâtea alte fierturi nesăbuite, toate-s vânt, fiindcă oricare ţărănoi, dacă vrea să fie cât de cât cu capul pe umeri, îşi dă lesne seama că-i vorba de ban calp. Trăiască degetarul şi acul meu, şi trăiască de asemenea răbdarea şi îndurarea ta cuminte, şi n-are decât să te-ncolţească tot neamul bărbătesc, pentru că ei au să rămână păcăliţi, tu cu cinstea ta, iar eu cu avutul şi cu un câştig mai mare ca de obicei.

— Recunosc, doamnă, că-i aşa cum spui – i-o întoarse Esperanza –, dar cu toate astea sunt de neclintit în hotărârea mea, chiar de mi-o fi spre paguba folosului, cu atât mai mult cu cât prin zăbava vânzării eşti ameninţat să pierzi câştigul pecare-l poţi dobândi deschizând numaidecât prăvălia, şi unde mai pui că nici n-avem să ne facem aici cuibul şi sălaşul; căci dacă, aşa cum spui, trebuie să mergem la Sevilla ca să fim acolo la sosirea flotei 434, n-are rost să stăm aici de florile mărului, aşteptând să-mi vând floarea a patra oară, că zău, s-a-nnegrit de-a binelea de ofilită ce este. Du-te la culcare, doamnă, pe viaţa domniei tale, şi gândeşte-te la spusele mele, iar mâine ai să iei ce hotărâre ţi-o părea mai bună, fiindcă până la urmă n-o să am încotro şi-o să-ţi urmez sfaturile, deoarece te simt ca pe o mamă şi mai mult decât ca pe-o mamă.

Aici ajunseseră mătuşa şi nepoata cu taifasul lor, pe care don Felix îl auzise în întregime, nu puţin uimit de vicleşugurile pe care le cloceau cele două femei, la întâia vedere atât de cinstite şi puţin bănuite de răutate, când, fără a se putea opri, începu a strănuta atât de avan şi de

zgomotos, încât ar fi putut fi auzit şi de pe stradă.

La care doña Claudia, tare tulburată şi nedumerită, se ridică, apucă luminarea şi intră mânioasă în încăperea unde se afla patul Esperanzei şi, ca şi cum i s-ar fi spus şi-ar fi ştiut totul, se duse drept la pomenitul pat şi, ridicând perdelele. Îl găsi pe domnul cavaler cu mâna la sabie, pălăria trasă pe ochi, încruntat rău şi pe picior de război…

Bătrâna, de cura îl văzu, începu a se cruci, zicând:

— Ajută-mă, Hristoase, ce-nseamnă nenorocirea şi necazul ăsta maro? Bărbaţi la mine-n casă, şi-n asemenea loc, şi la ora asta? Nefericita de mine! Nenorocită am fost! Şi numele meu bun şi viaţa mea cea retrasă? Ce-are să zică lumea când are să afle?

— Liniştează-te domnia ta, doamna mea doña Claudia

— Zise don Felix –, căci eu n-am venit aici spre a-ţi aduce necinstire şi pagubă, ci onoare şi folos. Sunt cavaler, şi bogat, şi ştiu să păstrez o taină şi, mai presus de orice, sunt îndrăgostit de doamna mea doña Esperanza şi, ca să dobândesc ceea ce merită dorinţele şi simţirea mea, m-am străduit printr-o tocmeală tainică, pe care domnia ta ai s-o afli într-o bună zi. să pătrund în locul acesta, nu cu alt gând decât acela de-a o vedea şi-a mă bucura de aproape de aceea care de departe m-a scos din minţi; şi dacă vina aceasta merită vreo pedeapsă, atunci mă aflu într-un loc şi la un ceas unde şi când îmi poate fi dată, fiindcă orice mi-ar veni clin partea manilor sale va însemna pentru mine o preaînaltă slavă şi nu va putea fi mai aspră decât pedeapsa pe care o îndur de pe urma dorurilor mele.

— Vai, nenorocita de mine – făcu iarăşi Claudia –, şi-n câte primejdii se văd aruncate femeile care trăiesc fură soţ şi. fără bărbaţi care să le apere şi să le ocrotească! Acuma-ţi simt cu adevărat lipsa, ţie, sărmane Juan de Bracomonte – nu arbâcâiaconul din Jerez 135 – nenorocosul meu soţ, că dac-ai fi trăit tu nu m-aş fi văzut în oraşul acesta, nici. În încurcătura şi umilirea în care mă văd! Domnia ta, domnule, binevoieşte să te duci numaidecât pe unde ai intrat, şi dacă vrei ceva aici, în casă, de la mine. sau de la nepoata mea, afară –.ca să nu te izgonesc şi să nu-ţi fac

vânt – n-o vom putea tocmi mai pe îndelete, cu mai multă onoare. şi cu mai mare folos şi plăcere.

— Cât despre ce vreau eu aici în casă, doamna mea

— I-o întoarse clon Felix –, cel mai de preţ lucru e că mă aflu înăuntru, căci onoarea nu din pricina mea ţi-o voi pierde; câştigul e la-ndemână, şi anume folosul, iar placul ştiu că nu va putea lipsi. Şi ea să nu fie totul numai vorbe; iar vorbelemele să fie adevărate, drept zălog al lor îţi dau acest lanţ de aur.

Şi, scoţându-şi de la gât: un lanţ frumos de aur, ce cântărea o sută de ducaţi, i-l puse dânsei.

În clipa aceasta, văzând asemenea ofertă şi o parte din arvună atât de bine plătită, dădaca aceea cu înţelegerea, înainte ca stăpâna ei să apuce a răspunde sau a-l lua, zi. se:

— Se mai află oare pe lume prinţ ca acesta, sau papă, sau împărat, sau Fiicar sau ambasador, sau casier de negustor, sau peruvian /<?”, sau chiar canonic, *quod magia est* «i acesta, în stare de asemenea mărinimie şi dărnicie? Stăpână doña Claudia, pe viaţa mea, nu te mai scumpi la negoţul acesta, ci îngroapă-l păcatelor. şi fă numaidecât tot ce voieşte domnul.

— Eşti în ţoale minţile, Gri jalba? – aşa o chema pe dădacă. Eşti oare întreagă la cap, nebuno şi descreierate»? – zise doña Claudia. Şi curăţia Esperanţei, floarea. ei neprihănită, cast. it. astea, fecioria neîntinată, virginitatea ei neatinsă? Să şi-o primejduiască şi să şi-o vândă aşa, niciuna, nici două, ademenită cu lănţugul ăsta? Sunt oare eu atât ele lipsită de judecată. Încât să mă las orbită de strălucirea lui. sau legată de zalele, sau prinsă de răsucirile lui? Pe viaţa celui ce putrezeşte, n-are să se-ntâmple una ca asta! Domnia ta pune-ţi lanţul la loc, domnule cavaler, şi vezi-ne cu ochi mai buni, şi află că, deşi singure, suntem femei de familie bună, iar copila asta e şi azi aşa cum a făcut-o maică-sa, şi nu-i om pe lume să poată zice altminteri, iar dacă ţi-a spus careva ceva potrivnic acestui adevăr, toată lumea se înşală şi drept martori aduc timpul şi încercarea.

— Taci din gură, doamnă – zise chiar atunci Grijalba –, poate n-oi 11 ştiind eu, dar să mor dacă domnul ăsta nu ştie tot adevărul despre tărăşenia stăpână-mii, fata.

— Ce să ştie, neruşinate, ce să ştie? – i-o întoarse Claudia. Nu ştii curăţenia nepoată-mii?

— Zău, sunt tare curată – zise atunci Esperanza, care stătea în mijlocul încăperii parcă prostită şi încremenită, văzând ce bătălie se dădea pe trupul său –, ba chiar atât de curată, că nu-i niciun ceas de când, cu tot frigul, mi-am pus o cămaşă curată.

— N-ai decât să fii cum vrei – zise don Felix –, că şi numai pentru mostra de postav pe care am văzul-o, n-am să ies din prăvălie fără să cumpăr bucata întreagă.

Şi pentru *ch* nu cumva să-nghit vânzarea din izmeneala sau neştiinţă, află, doamnă Claudia, c-am auzit tot taifasul sau predica pe care i-ai ţinut-o astă seară fetei şi că fiecare împunsătură de ac dată cusăturii mi-a străpuns şi mie sufletul, fiindcă aş fi vrut să iau eu întâia roadă a viţei acesteia sau să fac eu însumi culesul viei, chiar de-ar fi fost să adaug acestui lanţ niscai verigi de aur şi cătuşe de diamant. Şi de vreme ce am dat de rostul acestui adevăr şi am o chezăşie atât de bună. dacă văd că nu-i preţuită nici cea pe care-o dau, nici cea a persoanei mele. catâ atunci să aveţi măcar purtări mai frumoase faţă de mine, căci aşa e drept, sub încredinţare şi jurământ că prin mine nu va afla nimeni de pe lume despre spargerea zidului acestuia, ci dimpotrivă, eu însumi fi-voi vestitorul nesmintirii şi trăiniciei sale.

— Ei – zise Grijalba –, să-ţi fie atunci de bine, al domniei tale e giuvaerul şi, în ciuda răilor şi ticăloşilor, să fiţi ca unul, că eu una vă unesc şi vă binecuvântez.

Şi, luând-o de mână pe fată, i-o şi întindea lui don Felix, fapt ce o mânie atât de cumplit pe bătrână. Încât, scoţându-şi un gălent, începu să dea în Grijalba ca într-o tabără de duşmani, iar aceasta, văzându-se luată în spăngi, îşi înfipse mâinile în broboadele Claudiei şi nu-i lăsă niciun petec în cap, buna doamnă dezvăluind o chelie mai lucioasă decât a unui călugăr şi un smoc de păr fals ce-i

atârna într-o parte, drept care rămase cu cea mai urâtă şi mai dezgustătoare căutătură de pe lume. Şi văzându-se astfel tratată de slujnica sa, prinse a – scoate mari urlete şi chiote, chemând justiţia; şi la cel dintâi strigăt, ca prin farmec, intră în sală, însoţit de peste douăzeci de inşi, vătăşei şi zbiri, însuşi corregidorul oraşului, care, mirosind hramul purtat de cei ce locuiau acolo în casă. luase hotărârea de a le face o vizită chiar în noaptea aceea, dar, cu toate că bătuse la poartă, ele nu-l auziseră, cufundate cum erau în convorbirea lor, iar vătăşeii, cu două rângi, pe care le poartă asupra lor noaptea pentru scopuri asemănătoare, scoseseră poarta din ţâţâni, şi urcaseră în pridvor cu atâta fereală şi atât de tăcuţi, încât nu-i auzise nimeni, şi încă de la începutul învăţăturilor mătuşii până la încăierarea cu Grijalba, corregidorul auzise toiul, fără a-i scăpa o iotă, astfel încât, de cum intră, zise:

— Obraznic te porii, ca dădacă ce eşti, cu stăpâna dumitale, coană slujnică.

— Şi încă ce obraznică e nemernica asta, domnule corregidor – zise Claudia –, dacă a cutezat să pună mâinile unde alte mâini n-au ajuns de când m-a azvârlit Domnul pe lumea asta!

— Bine zici că te-a azvârlit – zise corregidorul –, pentru că nu eşti bună decât de azvârlit. Acoperă-te, preacinstite), şi acoperiţi-vă cu toţii, şi hai la închisoare.

— La închisoare, domnule! De ce? – zise Claudia – Aşa obişnuiţi să vă purtaţi pe-aici cu persoanele de rangul şi stofa mea?

— Nu mai ţipa, cucoană, trebuie să vii, şi împreună cu domnia ta şi studenţica asta trilingvă 439 ia mâncatul moştenirii.

— Să mor eu – zise Grijalba – dacă domnul corregidor n-a auzit totul, căci drăcia cu trei linguri pentru chichionul Esperanzei a zis-o.

Don Felix se apropie într-acestea şi vorbi între patru ochi cu corregidorul, rugându-l fierbinte să nu le ridice, că le ia el pe chezăşie, dar nici rugile şi cu atât mai puţin făgăduielile nu-i fură de niciun folos.

Întâmplarea vru ca printre oamenii ce-l însoţeau pe corregidor să fie şi cei doi studenţi mancegi, care fură de faţă la toată istoria, şi, văzând ce se petrecea şi că era musai ca Esperanza, Claudia şi Grijalba să meargă la închisoare, se sfătuiră pe loc ce anume aveau de făcut şi, fără a-i auzi nimeni, ieşiră din casă şi, la colţul unei anumite străzi pe unde urmau să treacă arestatele, se aşezară împreună cu şase prieteni de teapa lor pe care norocul li-i scoase numaidecât în cale şi pe care-i rugară să-i ajute la o treabă de mare însemnătate împotriva justiţiei oraşului, scop întru care aceştia se arătară mai dornici şi mai dispuşi să treacă la fapte decât dacă ar fi fost vorba să meargă la un ospăţ simandicos.

Peste puţin timp se arătă justiţia cu prizonierele şi, înainte de-a ajunge, studenţii se apucară de treabă cu atâta avânt şi cutezanţă, încât, după un scurt răstimp, nu-i mas aşteptă niciun zbir pe stradă, dar nu izbutiră s-o slobozească decât pe Esperanza, pentru că, de îndată. ce văzuseră încinsă păruiala, vătăşeii care le duceau pe Claudia şi pe Grijalba o luaseră cu ele pe altă stradă şi le vârâseră) a zdup. Corregidorul, plouat şi jignit, se duse acasă, don Felix de asemenea, iar studenţii la hanul lor; iar când acela care o smulsese justiţiei pe Esperanza vru să se bucure – de dânsa chiar în noaptea aceea, celălalt nici nu vru să audă, ci-l ameninţă cu moartea dacă avea s-o facă.

O, ciudate întâmplări ale lumii! O, lucruri pe care se cade să le povesteşti cu prevedere ca să fie crezute! O, puteri neîn Mnate ale dorinţei, care ne aruncă-n atâtea împrejurări ciudate! Spunem asta pentru că studentul cu prada, văzând că celălalt, tovarăşul său, îi interzicea eu atâta înverşunare şi patimă să se bucure de fată, nu mai stătu pe gânduri şi, fără a lua seama cât de rău îi stătea ceea ce voia să facă, zise:

— Păi atunci, dacă domnia ta nu-mi îngădui să mă bucur de ceea ce m-a costat atât de ăcump şi nu vrei să mă despăgubesc cu ea ca iubită, nu-mi vei putea tăgădui însă că, făcându-mi-o soţie legiuită, nu vei avea voie, nu vei putea şi nici nu vei avea căderea să mi-o iei.

Şi, întorcându-se către fată, căreia nu-i slăbise mâna d mir-a lui, îi spuse:

— Mâna aceasta pe care ţi-am dat-o până acum, doamnă a sufletului meu, ca apărător al domniei tale, ţi-o dau acuma, dacă vrei, ca soţ şi bărbat legiuit.

Esperanza. care s-ar fi mulţumit şi cu o partidă mai umilă, de îndată ce-o văzu pe cea care i se îmbia, zise că da şi iar da, şi nu doar o dată, ci de multe ori, şi-l îmbrăţişă ca pe stăpânul şi soţul ei. Tovarăşul lui, uluit la vederea unei hotărâri atât de ciudate, nu scoase o vorbă şi plecă, retrăgându-se în odaia sa. Logodnicul, temându-se ca nu cumva prietenii şi cunoscuţii să-i pună piedici ia căsătorie, care încă nu fusese încheiată cu împrejurările trebuincioase poruncite de sfânta maică Biserica se duse în aceeaşi noapte la hanul unde trăgea catârgiul de la ei din sat, marele noroc al Esperanzei vrând ca acesta să plece chiar a doua zi în zori, aşa că merseră cu dânsul şi, după cum se spune, studentul ajunse acasă la tatăl său. căruia îi dădu de înţeles că doamna adusă de el era fiica unui cavaler de neam mare şi că o scosese din casa tatălui ei, dându-i cuvântul că aveau să se căsătorească. Tatăl era bătrân, crezând lesne lot ce-i îndruga fiul său, şi, văzând înfăţişarea plăcută a nurorii, se simţi mai mult decât mulţumit, şi lăudă cum se pricepu mai bine înţeleapta hotărâre a fiului.

Nu la fel i se întâmplă şi Claudiei, pentru că se dovedi chiar prin mărturisirea sa că Esperanza nu-i era nici nepoată, nici rudă, ci doar o copilă pe care o luase de la uşa unei biserici şi că pe ea şi pe: altele trei aflate în stăpânirea sa le vându-se drept fecioare de multe ori unuia şi altuia, şi că din asta-şi câştiga pâinea şi aceasta-i era meseria şi îndeletnicirea, dar că celelalte două în fete îi fugiseră, sătule de lăcomia şi zgârcenia ei. Se dovedi de asemenea că avea tabieturi şi apucături de fârmecătoare, delicte pentru care corregidorul o osândi la patru sute de bice şi să stea în vârful unei scări cu o colivie şi-o scufie de ocară în mijlocul pieţei, ziua aceea fiind cea mai frumoasă din tot anul pentru ştrengarii din Salamanca.

Vestea căsătoriei studentului se lăţi repede şi, cu toate că unii îi scriseseră tatălui său despre adevărul tărăşeniei şi despre josnicia nurorii, ea izbutise, cu viclenie şi înţelepciune. să-l mulţumească şi să-l slujească atât de bine pe bătrânul ei socru, încât acesta, chiar de i s-ar fi spus lucruri şi mai rele despre dânsa, tot nu s-ar fi lipsit să şi-o facă fiică. Atât e de mare puterea înţelepciunii şi a frumuseţii, şi de astfel de sfârşit şi ispăşire avu parte doña Claudia de Astudillo y Quinones, precum au şi avea-vor toate câte-i vor împărtăşi felul de trai şi purtarea; şi puţine Esperanze vor fi fiind în viaţă, care, de la una atât de rea ca aceea dusă de ea, să iasă la limanul şi bunul deznodământ de care avu dânsa parte, fiindcă. cele mai multe umplu paturile spitalelor şi mor în ele ticăloase şi nenorocite, Dumnezeu îngăduind ca aceleacare, tinere fiind, făceau să li se scurgă tuturor a ochii după dânsele, să nu mai aibă parte de nimeni care să le arunce o privire etc.

Sfhşiiul nuvelei

NOTE Şi comentarii în OTE ŞI COMKKTABII

1 *Juan de Jâuregiţi* (1583 – 1641): Poet, erudit, critic şi pictor cin şcoala sevillană. adversar al lui Quevedo şi Gungera şi al culteranismului în genere: *Antidoto contra las Soleda Aes* (*Antidot contra Solitudinilor*) şi *Di scursa poetico* (*Discurs poetic*). 1.124, dar culteranist el însuşi în *Orfeo* şi în traducerea *Far soliei* lui Lucan. A tradus cu mult succes şi *A mintă* lui Tasso. Ca traducător îl menţionează elogios chiar Cervantes în celebra intervenţie a lui Don Quijote despre traduceri (II, LXII). Din opera sa plastică nu ni s-a păstrat nimic, iar problema presupusului portret pe care i l-ar fi făcut lui Cervantes e foarte obscură, începând chiar cu textul din *Prologul de* faţă; Schevill şi Bonilla (ed. cit., vol. I, nota 30 – 12) atrag atenţia asupra faptului că Cervantes nu afirmă răspicat că Jaurogui i-ar fi făcut portretul, ci doar că i I-ar fi putut da (*le diera*) ipoteticului prieten pentru ca acesta să i-l grave*» pe pagina de titlu a cărţii, ceea ce i-ar fi satisfăcut ambiţia. Cervantes nu se afla deci în posesia acestui

portret, cum ar fi fost normal, şi. coroborând afirmaţia de mai jos („de vreme ce prilejui acesta s-a dus, iar eu am rămas mofluz şi fără chip"), criticii amintiţi conchid că în 1013 Cervantes nu avea niciun portret. Academia Regală Spaniolă deţine însă un portret care trece şi o dat drept portretul oficial şi autentic al marelui scriitor. În critica noastră el a constituit Obiectul unui se înteietor comentariu: „Şi totuşi există (...) un portret al lui Cervantes făcut de Juan de Jaurogui şi care ne arată, chiar mai mult decât, un hidalg inspirat, imaginea unui – grande», a unui duque». Ţi se pare cu neputinţă ca un astfel de om, să meargă pe catâr şi să vânză pesmeţi la niateloţi. Fruntea este de o înălţime nebună, privirile sunt distante, ironice, nasul coroiat, mustăţile, lungi, Jâcaţe peste o gură mică orgolioasă. Acest cap exali at este înfipt într-o imensă coleretă scrobită, făcând meandre aibe. şi nu e umbrit de nicio melancolie. Ochii sunt – alegre—", voioşi, plutind mândri şi încrezători peste tristeţile vieţii. Îndată mi-a răsărit în minte chipul înrudit moralmente al lui Alexandra Macedonschi, cel mai cervantesc din galeria fizionomiilor literare române..." (G. Călinescu, Cervante*s, în Scr*iitor*i străini*, *antolo*gie şi text îngrijit de Vasile Nicolescu şi Adrian Marino. E.L.U., 1967, p. 231.) Problema presupusului portret, al lui Cervantes este amplu discutată în Juan Givanei Mas y Gaziel, Historia *grâfica de Cerv*an*tes y del Qu*ĳ*ote*, *Editor*ial Plus Ultra, Madrid, 1946. după cara dăm detaliile de mai jos. În iunie 1911 s-a anunţat în pre & a descoperirea presupusului portret al lui Cervantes, o pictură pe un panou de lemn cu dimensiunile de 46X30 cm. În partea superioară se găseşte inscripţia „D. MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA", iar în cea de jos: „Luan de Iaurigui. Pinxit. aiâo 1600" (ultima cifră a anului e neclară, putând fi citită şi 1606). Portretul a fost dăruit Academiei Spaniole de un anume José Albiol, profesor la şcoala de arte şi meserii din Oviedo, după ce-i aparţinuse lui Estanislao Sacristan din Valencia până la moartea acestuia, în 1907. Nu se ştie ce s-a întâmplat cu el până în 1910, când Albiol l-a consultat pe academicianul

Narciso Sentenach asupra autenticităţii. Academia a susţinut teza autenticităţii, portretul devenind „oficial”, fără a se proceda însă la o expertiză ştiinţifică a cazului. Pentru ultimele decenii nu dispunem de alte date în afara unei note a lui Juan Bautista Avalle-Arce la pasajul amintit din Don Quijote, *II, LX*II, unde editorul spune ritos că presupusul portret este „una supercheria”, o înşelătorie (vezi Miguel de Cervantes, Don Quijot*e d*e *la Mancha*, *edicion,* estudio y notas de Juan Bautista Avalle-Arce, Editorial Alhambra, Madrid, 1979, vol. II, p. 532, nota 25). Givanei, în op. cit., *ex*am*ine*ază numeroasele puncte controversate, începând cu prietenia dintre pictor şi Cervantes, pe care niciun susţia Alor al ei şi al autenticităţii portretului ca F. Rodriguez Marin n-o poate documenta şi o declară improbabilă în 1920 (op. cit., *p. 70);* inscripţiile de pe portret par adăugate mult mai târziu; unele detalii plastice aruncă şi ele o umbră de îndoială asupra autenticităţii, gulerul, bunăoară, pare adăugat, pe lângă faptul că Cervantes nu avea cum să poarte o asemenea piesă vestimentară etc. (Givanei, op. cit., p. 71). Cert este doar că singurul portret autentic al lui Cervantes rămâne „autoportretul” său din acest Prolog.

2 E vorba de prima carte publicată de Cervantes, *La Galatea* (1585), roman pastoral din care n-a văzut lamina tiparului decât prima parte (şase cărţi); marele scriitor nu a renunţat însă nici pe patul de moarte la ideea terminării acestei opere dragi (vezi Cervantes, *Muncile lui Persâles şi ale Sigismundei*, Editura Univers. 1980, p. 6). Vezi, de asemenea, mai jos, nota 350.

3 *Cesare Caporali Peruginul* (1531 – 1601}: Poet. burlesc, imitator al lui Francesco Bercii, autor al poemului eroicomic *Vita di Mecenate* (*Viaţa lui Mecena*), al unor poeme satirice şi al ρ o emu – lui *Viaggio del Parnasso* (*Călătorie la Par nan*), luat ca model de Cervantes. A mai dat şi nişte *Avvisi di Parnasso* (*Ştiri din Parnas*). *Călătoria la Parnas* (*El viaje del Parnaso*) a lui Cervantes este un lung poem alegoric în terţine (peste 3.000 de versuri), în

care autorul, sub pretextul unei călătorii spre muntele Parnas, face o trecere în reistă a literaturii spaniole contemporane, împănată cu aluzii autobiografice şi reflecţii privitoare la propria-i operă.

4 Opere ce Jimblă creanga… şi… fără numele stăpânului lor: A'uzie posibilă la nuvela apocrifă la tia fingida (Falsa mătuşă), a cărei traducere o includem în anexă.

5… *Jiului acelui trăsnet al războiului*… Aluzie ia don Juan de Austria, fiu natural al lui Carol Quintul (1545 – 1578). S-a remarcat în războiul împotriva moriscilor (1568 – 1571), în faimoasa bătălie navală de la Lepanto, pe care a condus-o (1571), şi a ocupat Tunisul şi Bizerta (1574). Guvernator general în Flandra (1576).

5 a *fără a păgubi porţile*: în original… sân dario de ban as", barr*as fii*nd un fel de porţi semicirculare din sârmă, aşezate pe masa de biliard. Termenul e întrebuinţat aici metaforic, după cum rezulâă din pasajul imediat următor.

6… în a*l cincizeci şi* c*inc*i*lea an*… C*u* alte cuvinte, avea peste şaizeci şi patru de ani. În 1613, Cervantes (născut în 1547, avea şaizeci şi şase de ani. Întrucât acest pasaj ne-a intrigat şi ne intrigă tot mai mult. ne vom permite să zăbovim un pic asupra lui. Iată-l pe tot în original: „… mi edad no está ya para burlarse con la otra vida, que al cincuenta y cinco de Ios aftos gano por nueve mas y por la mano". F. Rodriguez Marin nu include Prologul în *ediţia l*ui. Un editor modern ca Mariano Baquero Goyanes nu adnotează în niciun fel pasajul respectiv. Ediţia Schevill şi Bonilla dă explicaţia de la începutul notei noastre, adăugând că expresia „ganar por la m*ano* – *dic*e *Co*v*arr*ubias –, adelantarse a otro", a o lua înaintea cuiva, a depăşi, aşadar. De ce a avut însă nevoie Cervant o de această operaţie aritmetică şi nu şi-a declarat pur şi simplu virata la care voia să se refere? De ce baza de calcul e vârsta de cincizeci şi cinci de ani? (îi împlinise în foarte agitatul an 1602. an în care a cunoscut o mai lungă detenţie în închisoarea din Sevilla, oraş părăsit apoi,

pe 1 «sfârşitul anului, pentru a nu-l mai revedea niciodată: an, în sfârşit, în care se apropia de finalul părţii întâi a lui Don Quijote.) *litce spune* că mai câştigă tocmai nouă. şi, nu a*lt n*umăr de ani, ceea. ce ne transportă în anul 1 (511? (Λη în careâşi definitiva probabil ultimele nuvele şi totodată sumarul Nuvelelor exem*plare, vo*l*um ce ave*a să apară în 1613, dar ale cărui, aprobări de cenzură fuseseră date încă din iulie 1612, Prologul fiind *deci re*dactat pe la finele anului anterior sau cel mai târziu în primăvara lui 1612.) Ce vrea să spună totuşi, voalat, prin acest „ganar por la mano"? Tut atâtea întrebări la care – u putem răspunde, dar pe care nici măcăi nu le-am găsit, puse în literatura (puţină, e drept! accesibilă nouă. Cheia răspunsului stă probabil într-unul din evenimentele acelui an 1602. comunicat sub această formă cifrată. Singurul critic, după ştiinţa noastră, care zăboveşte mai mult asupra acestui pasaj e Angel Valbuena Prut în introducerea sa la Cervantes, Obras complete*s, Ag*u*ilar, Mad*rid. 1970. p. 2!). unde se întreabă dacă autorul nu face cumva aluzie la vreo nuvelă necuprinsă ulterior în sumarul volumului (eventual Falsa mătuşă) *sau l*a *forma* neexpurgată a Gelosului extr*emaduran: «amândouă put*ea fi deja scrise pe la 1602. Problema sensului adevărat ai acestui pasaj rămâne însă, după părerea noastră. deschisă.

7… alcă*tuitor de* n*uvele… Sch*eviil şi Bonilla (ed. cit., vo*l.* I, nota 23 – 10) arată că prima utilizare a termenului novela (*în sen*s de nuvelă) în limba spaniolă pare a fi aceea din versiunea anonimă c'iento *noveias qiie confeus*o *Juan Boca (i*o *(se*c. *a*l XV-lea), Juan Padilla (în Los Dote *triumfo*s *de Ios* d*ace ap*o*stole*s*, Sevill*a, 1521) întrebuinţează din nou termenul. În accepţia strictă de autor de

* nuvele originale, afirmaţia lui Cervantes e absolut. Întemeiată.

8 Aici întâlnim prima menţiune explicită a romanului *Muncile lui Persiles şi ale Sigisnâundei*, care avea să apară postum. Vezi prefaţa noastră ia ed. cit., p. V.

9 Partea a doua a lui *Don Quijote* era pe şantier şi avea să fie tipărită în decembrie 1C15, după apariţia

„falsului *Quijote*” al lui Avellaneda.

10 *Săptămânile din grădină* (*Las semănas del jarăin*): Prima menţiune a acestei opere pierdute, scrisă probabil în maniera *Decuineronului* (Juan Bautista Λ unlle-Λ:» o. Lucrarea *e* J nuntită şi în *Pe rsiles*.

J1 *marele conte de I.em os*: Don Pedro Fernandez de Castro (l; >7 tf-1022), ora de stat şi diplomat spaniol, al şaptelea conte de Lemos, căruia Cervantes i-a mai dedicat volumul de teatru *Opt comedii opt intermedii* (1615), partea a doua din J) on Quijote de>!») şi romanul postum *Muncile lui* Persiles şi *u. h Sigismundei* (1617). Marc mecena. Vicierege al Neapolelui între 1610 şi 1616.

12… sub *aripile hipogrifului lui Astolfo: Pe*rsonaj din Orl*ando furioso de* Ariosto (cântul IV), al cărui cal fabulos („hipogriful) era înzestrat cu pene şi aripi şi avea gheare la picioarele din faţă. Cu arest „cal” zboară Astolfo în Lună ca să recupereze judecata pierdută a lui Orlando.

!) *Pietro Λ re tino*, din Arezzo (1492 – 1556), renumit prin virulenţa verbului său satiric: *Francesco Îierni* (1496/1498 – 1535), poet burlesc, creatorul „terţinei burleşti” în literatura italiană, autor al unei versiuni ironic-satiriee a poemului *Orlando innamorato* de Matteo Maria Boiardo.

H Practica editorială a vremii cerea ca orice carte să fie precedată ele compoziţii poetice encomiastice şi de un cuvânt înainte al autorului. Cervantes se sustrage însă de cele mai multe ori primului punct al acestei practici „rituale şi inevitabile” (Amezua). Nici cele îouă părţi ale lui *Don Quijote*, nici *Opt comedii*… nici Călă*toria la* P*anws* – *a*ceasta cu excepţia unei mici piese laudative în limba latină, semnală doctor Casanate Rojas inu se deschid cu asemenea elogii versificate. 13 a chiar vedem că Cervantes mărturiseşte într-un sonet propriu pus în fruntea Călă*toriei, la* P*anws (El* a*utor a s*u p*luma) că* nimeni nu i-a dat asemenea stihuri pentru, opera sa. Împrejurarea aceasta naşte unele întrebări cu privire la viaţa literară a lui Cervantes, ia poziţia lui în cercurile de literaţi ale vremii şi chiar ia firea lui: „În prologul! a falsul său

Quij*ote, Av*ellaneda îl zugrăveşte ca pe un bătRÂN cârcotaş, acrit. şi urâcios, căruia nimeni nu-i poate intra în voie şi na i-ar da... sonetos campanudos" (sonete encomiastice) ca să-şi împodobească tipăriturile ele. (Veninul lui Avellaneda poate fi. e drept, şi un reflex la observaţiile răutăcioase ale lui Cervantes la adresa „obişnuitelor sonete, epigrame şi elogii care sunt puse îndeobşte la începutul cărţilor" – Prol*ogul la D*on *Quij*ote, *pa*rtea I. Despre Avellaneda, vivri ediţia noastră Munc*ile lui Per*s*iles şi* a*le Sigismundei, ed*itura Univers, 1980, nota 217.) Pentru Nuve*lele exe*m*plare Cei*: *vdn\es* r*es*

peetă însă regula jocului şi solicită patru asemenea alcătuiri decorative unor personaje de adâncă penumbră, literaţi amatori, uitaţi cu desăvârşire de istoria literară şi supravieţuind numai prin citarea lor de către câţiva contemporani Astfel, Cervantes le răsplăteşte bunăvoinţa, pomenindu-i pe toţi, în chip măgulitor, în *Viaje del Parnaso*. Nefiindu-ne accesibilă ediţia critică a acestui poem dată de Schevill şi Bonilla, vom spicui câteva date despre ei, interesante pentru mentalitatea epocii şi pentru configurarea ambianţei cervantine, din monumentala operă a lui Agustin G. da Amezua y May o, *Cervantes creador de la novela corta española*, C.S.I.C., Madrid, 2 vol., 1956 – 1958, vol. I, pp. 539 – 546, din care am preluat şi mai toate celelalte informaţii din nota de faţă. Pe marchizul de Alcanices, viitor gentilom în suita regală şi maestru de vânătoare (*montero mayor*) al regelui, lăudat şi de un Lope de Vega (în *Laurel de Apolo*) sau de un Pérez de Montalhân, Cervantes îl prezintă astfel în *Călătoria la Parnas* (citătm după ediţia A. Vaibuena Prat, Cervantes, *Obras completas*, Aguilar, Madrid, 1970; sublinierile ne aparţin): „Y más şi se ies llega *el de Alcanices*, / *marques insigne*, harân (puesto Que hay una / en el mundo no más) cinco fenioes", adică: „Şi mai vârtos dacă li se va alătura cel de Alcanices, / marchiz vestit, vo» face (deşi e unul singur pe lume, şi atât) cinci fenicşi" (cap. II, p. 81). „Este que en verdes alios se apresura / y corre al sacro Laura, es *don Fernando* / *Bermâdez*, donde vive la cordura" („Acesta

care la o vârstă fragedă se grăbeşte / şi aleargă la sfântul laur, e don Fernando / Bermudez, în care trăieşte înţelepciunea"), cap. II. p. 80; Hernando Bermiidez de Carvajal era camerier şi comisionar sau împuternicit (*demandadero*) al ducelui de Sessa, bunăoară „prin mâinile lui ajungându-i lui Lope bunăvoinţele şi favorurile primite de acesta de la mecenaţii săi" (Amezua): pe deeastihurile lui îşi întemeiază un critic modern, Mariano Baquero Goyanes, o încercare de interpretare globală şi unitară a *Nuve*lelor *exemplare* sub semnul „labirintului" (vezi introducerea sa la ediţia dată de el, *Novelas exemplares*, Editora Nacionál, Madrid, 1976). Al treilea „elogiator", Fernando de liOdena („poeta primer izo, insigne empero", „poet novice, totuşi vestit", cap. IV, p. 9») figurează în biografia cervantină prin „relaţiile sale suspecte cu doña Magdalena, sora lui Cervantes", căreia îi rămăsese dator, în împrejurări neelucidate, cu trei sute de ducaţi, fără ca aceasta să-i mai poată recupera în timpul vieţii, drept care l-k şi împuternicit testamentar pe fratele ei să-l urmărească pe debitor; Pérez Pastor, eruditul cervantist (în Documeiitos cervan *tinos*, 11 – 431, *apud* Amezua) spunea că „în ce-l priveşte pe Cervantes, credem că avea să fie plătit cu sonetul pe care numitul don Fernando l-a compus întru lauda sa cu prilejul publicării *Nuvelelor* exemplare despre Juan de Solis Mejia nu ştim decât cele spuse de Cervantes, şi anume că era „mancebo generoso, / de raro ingenio, en *verdes* anos cano" („tânăr generos, / cu minte rară, cărunt la o vârstă fragedă", cap. V, p. 102). Amezua nu spune nici el mai mult decât că era gentilom de 1 a curte şi literat amator; subliniază însă că Juan de Solis intuieşte în sonetul său valoarea psihologică a *Nuve*lelor *exemplare*.

15 *Cacus*: Tâlhar mitic, cu înfăţişare monstruoasă, care trăia pe muntele Aventin. Îi fură lui Hercule, pe când eroul dormea, patru boi şi patru juninci din turmele lui Geryon şi, ca să nu fie trădat de urmele lor, le târăşte de-a-ndărătelea până la el în peşteră. Hercule, călăuzindu-se după mugete, îi descoperă ascunzătoarea şi-l ucide (vezi

Eneida, VIII, v. 190 urm.). „Pensionată în arta lui Cacus" înseamnă „hoaţă înveterată".

16 *câmpiile Sfintei Barbara*: situate probabil lângă aşa-numiU ρuerta *de Santa Barbara*, în partea de nord a Madridului.

17 *într-o zi de Sfânta Ana*: 26 iulie. Mahalaua Sfânta Ana era locuită în exclusivitate de ţigani, care-şi aveau acolo propria lor capelă. Pe de altă parte, Sfânta Ana şi Sfântul Roc deveniseră din anul 1397, după o epidemie de ciumă, patronii şi avocaţii Madridului.

18 *dansul fiind cântat*: E vorba de *danza cantada*, spre deosebire de dansul mut (*danza muda*), dansat numai în sunetul instrumentelor, şi de dansul vorbit (*danza hablada*), care reunea dansul, pantomima şi recitarea, fără niciun fel de cântare (M. Bardon).

19 Baladă în cinstea Sfintei Ana, mama Fecioarei Maria. În text se fac aluzii la suntul Ioachim, soţul ei.

20 „*Şi-o să calc prăfşorul...*": Cântec prezent în intermediul Aleg*erile de* a*lc*a*lzi din Dag*a*nzo, pu*blicat în traducerea noastră în volumul Cervantes. Teat*ru, Ed*itura Univers, 1971, p. 235.

„Îl... ca p*ietrele pe* p*odeală: În* original, „ (llovian) como pieri ras a tablado". După Mariano Baquero Goyanes (Cervantes, Nove*ias ciemplares, ed*icion preparada por... Editora Nacionál. Madrid, 1976, 2 vol., vol. X. p. 99. nota (í), Cervantes face aluzie ia un amuzament popular ce consta în a închide un cocoş într-un vade

39 – Nuvele exemplu<a

Sui plasai pe o estradă de lemn, şi în care concurenţii trăgeau a ftntă eu pietre.

22 *La molitva de lehuză*... Cervantes imită aici balada lui Sraan de Escobar (Roma*ncero del Cid*, *Al*caia, 1612: „Salio a misa sie panda, / a San Isidro, en Leon, / la noble Jimena Gomez, / mu-Jer del Cid Campeador"). În balada lui Cervantes e vorba de naşterea principelui Felipe Dominico Victor, viitorul Filip al IV-it-a, la 8 aprilie 1605; regina a plecat, la molitva pe 31 mai. „Soarele Austriei" este regele Filip al III-lea; „frăgezimea Aurorei" ν o. aluzie la infanta

Ana Mauricia; „luceafărul 1 o principele nou nă. seut; „Jupiter” este ducele de Lerma. Restul aluziilor mitologice pint fără adresă precisă.

23 „Viţa” o simbolizează pe regină, iar „ulmul” pe rege.

VA două coroniţe. * Aluzie fie la posesiunile spaniole din Europa şi America, fie la vulturul bicefal prezent în blazonul casei de Austria.

25 *templul / Fenixului sfânt*: Biserica Sfxntul I.aurenţiu, care, ttupă cum se ştie, al’ost ars de viu pe un grătar.

36 [*ordinul* de *Calairava*: Ordin religios şi militar fondat, în 1158 de Sfâfitul Raimundo.

27 *Romancero general*: Celebră culegere de balade (*romance*), Cea dintâi care poartă titlul de „Romancero”, tipărită la Madrid i; i 1800, reeditată în 1602 şi 1604 şi îmbogăţită cu o *segunda parte* publicată de Miguel de Madrigal la Valladolid, în 1605.

27 a *Treizeci de reali*: Cu privire la monedele spaniole din epocă, vezi mai jos, nota 100.

28 *regele-Alpujarrei* (*el ret/ de las Alpujarras*): Aluzie la faimosul Fernando de Córdoba y Valor (Angen Humeya, 1520 – 1569), protagonistul multor balade cuprinse în *Las Guerras civiles de Grenada*. de Gines Fere/, de Uita, ca şi al unei drame de Calderón de la Barca, *Amar despjics de la moarte* (*Iubire după moarte*). Aben. Humeya este numele pe care eroul şi l-a luat după alegerea sa ca rege al mori şeilor din Alpujarras; a murit spânzurat din ordinul lui Filip al II-lea. *Las Alpujarras* sunt o regiune muntoasă la S de Sierra Nevada, între provinciile Granada şi Aimer ia, bogată în săcăniinte de plumb; a fost ultimul refugiu at maurilor granajrtini şi centru al răscoalelor moriscilor (1568 – 1571).

129 *Tigru din Circarua*, în loc de *Hârcania*; echivalăm originalul *Orcane* – *Hârcania*. (Vezi şi *Rinconete*. «*Cortadilio*, cola (Deana e an sat din La Maneha, în apropiere de Madrid.

30 *guler a ţ valon*: În origina!, *valoncica*, diminutiv de

ia *valona*, guler amplu, revărsat peste spate, umeri şi piept.

ŞI *descărcări*: în original, *restdencias*, *residencia* fiind, după Sebastian de Covarrubias, socoteala pe care o dă guvernatorul, corregidorul sau administratorul înaintea unui judecător numit la acestscop; „*y* porque ha de est ar presents *y* residir en aqueiloa dias. – se dice residencia”.

82 *pe la ceasul Ave-Mariilvr*: *Pe* înserat, la ora când se spune rugăciunea *Arc Maria*.

33 *plus ultra*: Se referă la deviza orgolioasă („mai departe”) prezentă pe reversul unor vechi monede spaniole, unde figura pe coloanele lui Hercule, pe care acesta, potrivit legendei, scrisese „nea plus ultra”, adică… nu poate fi depăşit”.

34 *d. ublon cu două feţe*: Monede numite astfel pentru că pe faţa şi reversul lor le reprezentau pe cele al regilor catolici, Isabels da Castilia şi Ferdinand de Aragon.

S3 *mintenete franţujilor din Belmonte*: în original se foloseşte *Jos galmehoş*, termen peiorativ pentru francezi; localitatea Belmonte pomenită aici este cea din provincia Cueaca. Negustorii şi meseriaşii francezi erau reputaţi prin marea lor capacitate de îmbogăţii e şi prin zgârcenia-le proverbială, care-i determina să adopte cele rr. a; curioase metode de apărare a banilor agonisiţi, începând cu coaserea lor în căptuşeala mintenelor şi sfârşind cu înghiţirea dublonilor, spre a-i putea transporta în intestine; tâlharii, cunoscincu-le obiceiurile, îi atârnau în copaci şi-i făceau să elimine aurul odată cu fecalele, precum „pisicile de mosc”, relatează Tirso de Molina în /. os *cigarrales de Toledo*, *HI* (*apud* Schevill şi Bonilta, ed. cit., vol. I, nota 61 – 22».

36 Pentru proclamarea triumfurilor se folosea cuvântul latinesc *victor* (învingător), afişat pe ziduri.

37 Genove/îi stabiliţi în mare număr în Spania ca bancheri sau zarafi, erau renumiţi prin zgârcenia lor şi erau socotiţi ca „lipitori” ale aurului spaniol.

38 *le duci*. *la Oftez şi* fi *pomeneşti la Gamboa*: Adică „dai di η lac în puţ”. Oftez şi Gamboa. erau două facţiuni

rivale din Ţarc Bascilor, al căror conflict ν durat vreme îndelungată (din sec. al XIII-lea până în sec. al XV-lea –, când regele Enrique al iv-lea i-a poruncit lui don Pedro Fernandez de Velascc, conte de Haro, şi pună capăt nesfârşitei dispute. De aici şi proverbul: „O'sois Ones, o Gamboa".

Să în vorbirea populară, prin interogaţia „băiat sau fată *7*" – pe care F. Rodriguez Marin nu o găsea atestată în dicţionare –, se întreba dacă vestea aşteptată e bună sau proastă, ştiut fiind că, mai peste tot. naşterea unei fete era (şi uneori mai este) motiv de nemulţumire.

40 *săgeţile-amândouă*: Aluzie la cele două săgeţi ale lui Cupidon, una de aur, care dă naştere iubirii; alta de plumb, care o alungă („Scoase din tolba-ncăreată două săgeţi cu puterea / Una s-aprindă iubirea şi s-o gonească a doua; / Este de aur întâia, cu vârf ascuţit ce luceşte; / Iar a doua e boantă şi plumb pe sub trestie are" – Ovidiu, *Metamorfoze*, I, 470 – 472, trad. ele Ion Florescu, Editura Academiei, 1959). Pronumele *ele* din penultimul vers are ca antecedent „săgeţile" menţionate în versul 11.

41 *cazna cu pânza*: *tormento de toca*, tortură care consta în aplicarea pe faţa victimei a unei pânze subţiri de in care acoperea nările şi gura şi peste care se turna continuu apa. făcând-o aderentă, ceea ce provoca teribile dificultăţi respiratorii şi sufocare.

42 Aluzie la aceeaşi „caznă cu pânza", comentată în nota anterioară.

43 Aluzie la zicala: „Tres cosas hacen al hombre medrar: ciencia y mar y casa real", adică: trei lucruri îl fac pe om să prospere: învăţătura, activităţile maritime şi slujba ia rege. cu a te cuvinte, cariera militară, cele trei îndeletniciri cu cea mai mare căutare în epocă.

44 Pe apa Styxului jurau zeii, consecinţele călcării unui jurământ astfel presat fiind deosebit de grave.

45 *Nu prinzi păstrăvi...* Aluzie la proverbul: „No se toman truchas a bragas enjutas", nu prinzi păstrăv: cu izmenele uscate. Să spunem cu acest prilej că ne-am impus principiul de a trad*uce pro*verbele şi nu de a le echi*vala.*

Un proverb este expresia cor* centrată a unui întreg orizont stilistic, cu legi şi modulări mentale proprii. A fi pus, în cazul nostru, o zicală românească precum „Ş cu curechiul uns şi cu slănina în pod nu se poate” sau „Şi lupul sătul şi mielul întreg nu se poate” ar fi echivalat cu o propunere de paralelism, util istoriei comparate a mentalitâţ. iior sau a cuâtuiiloi, nicidecum cu o traducere în accepţia proprie a termenului.

4 b *dând ghionturi văzduhului*: Expiesie figurată pentru „a fi epizurat”.

47 *nu dăm nicio boabă de cacao*: „Nu dăm joi bani pe ea” sau „nu-face nici cât o ceapă degerată”. Originea expresiei, după cum stată F. Rodriguez Marin, stă în utilizarea de către azteci a boabelor de cacao ca monedă de foarte mică valoare.

48 *Piatra Franciei*: în original, Pena de Francia, munte la sud de Salamanca şi în apropiere de Ciudad Rodrigo. Loc de venerare a unei statui a Maicii Domnului, descoperită de un francez, Simon Vela, în 1434.

49 *Sfântul Ieronim*: Se referă la Manăstirea San Jerónimo, din Madrid, în imediata vecinătate a Prado-ului. De la această mănăstire şi-a luat numele Carrera de San Jerónimo, care face legătura cu Puerta clei Sol.

50 *Friguillos*: F. Rodriguez Marin (Miguel de Cervantes, *Novelas exemplares*, 2 vol., „Clâsicos castellanos”, Espasa-Calpe, S.A., Madrid, vol. I, p. 95, nota 22) a identificat pe un anume Anton Ruiz Friguillos, care-şi exercita meseria de şepcar la Seville prin anul 1599.

51 Juana *Daraca*: în original, Juana *Carducha* (*carducha*, s. f, darac mare de fier).

52 *labă-de-prieten*: în original, *pie de amigo*, instrument folosit pentru imobilizarea capului deţinuţilor şi constând dintr-un crăcan de fier aplicat sub bărbie.

53 *corregidor*... în vechea organizare administrativă a Spaniei, corr*egidorul era* un înalt magistrat cu ample atribuţii administrative şi judecătoreşti.

54 *geriduri*: Echivalăm sp. *cartas* prin termenul de origine turcească *gerid*, a cărui definiţie, după *Dicţionarul*

explicativ al limbii române, 1975 (DEX), este următoarea: „numele unui joc turcesc în care călăreţii aruncau, din galop, un băţ în formă de suliţă spre adversar, şi pe care aceştia trebuiau să-l prindă tot din goana calului”.

55 *vestitul licenţiat Pozo*: Cervantes se referă probabil la licenţiatul Francisco del Pozo care, la 22 noiembrie 1602, chiar la Murcia, aprobase comedia lui Lope de Vega intitulată Ei *veneno saludable* (*Otrava binefăcătoare*). (F. Rodriguez Marin.)

56 *Nicosia*: Capitală a Ciprului încă de sub Comneni, Nicosia a fost cucerită şi jefuită de turci la 9 septembrie 1570, după un asediu de două luni, întreaga insulă s-a supus imediat învingătorilor, eu excepţia portului Famagusta, pe care veneţienii s-au îndârjit să-l mai apere până în luna august a anului următor.

57 *turnurile de la Marea Neagră*: E vorba de Ediculé, sau cele Şapte Turnuri, închisoare celebră din Istanbul.

58 *descărcarea*: Vezi mai sus, nota 31.

59. *Trama** (în Wxî *Tmnana*); Oraş din Şi cilia, aşezat la extremitatea occidentala a insulei, capitală a provinciei. cu aceiaşi nume.

60 *vrăjmaşă de moarte a odihnei mele*: împrumut. din Jorge de Mpniemayor, *Diana* (ediţia Francisco Lopez Estrada, „Clasicos Castellanos, Espasa-Caâpe, S.A., Madrid, 1970, p. 11): „; Ay, memoria mia, enemiga de mi. deseaaso!”

61 *Favignam* (în Antichitate *Aegusa*): Mică insulă italiană din arhipelagul Egadelor, în dreptul oraşului Trapani. Aici. s-a refugiat, din pricina vremii rele, în septembrie 1572, escadra lui don Juan de Austria, în care se afla şi Cervantes.

62 *reizul*: În original *el arr & ez* (ar. *ar-rais*), căpitan de galeră; termenul a fost preluat în franceză sub forma *reis* şi în engleză, *ra ts*. În româneşte l-am găsit atestat sub forma. *reiz în Aravicon mitologhicon* (Halimai, fragment reprodus în *Cărţile populare în literatura românească*, ed. Îngrijită şi studiu introductiv de Ion C. Chiţimia şi Dan Simonescu, E.P.L., 1963, vol. II, p. 444. Regretăm că nu am

folosit acest termen şi în traducerea noastră din *Muncile* lui *Persiles şi ale Sigism undei*, Editura Univers, 1980.

63 *pânze*. *latine*: Velă latină, „velă de formă triunghiulară, care este învergată pe strai cu ajutorul unor inele metalice numite ıcanistrele»" (*Lexicon maritim englez român*, Editura ştiinţifică, 1971, la *Lateen sau*).

bi insula Pantellaria. – insulă italiană de origine vulcanică, situată între Sicilia şi Tunis.

63 *Mttazzo*: Oraş în Sicilia, provincia Messina.

68 *marele t-ure*: Păstrăm vechea formulă occidentală pentru sultanul tuturor turcilor.

67 *harhale*: „Harhal, şaibă pe care boieroaicele […], mai ales cele fanariote, o purtau ia picioare (A! Alexianu, Mode *şi* v*eş*m*inte din trecut, 2* vo*l.*, Editura Meridiane, 1971, vol. II, p. 359). Sp. care*aj, – e*s, termen militar, tolba de săgeţi, are o origine incertă, provenind în ultimă analiză din persanul tark*ah în* sensul de „brăţară pentru picioare" se întâlneşto numai la Cervantes (în Don *Quïjote şi*. În El a*man*t*e lib*e*ral), d*atorlndu. se unei confuzii făcute de autor între ar. halh*dl, br*ăţară, şi sp. carc*aj. (J*. Corominas, Dicc-*ionario critice-etimologico de la* l*engua* cast*ellana, 4* vol., Francke, Berna, 1.954, sub *voc*e.*)*

68 *ahmlafă*: *în* original, *almalafa*, „especie de manto o welo grande con que se dibrers îos moras deja cabe/. a a tospies, del hispanoarabe *malhăfa* <în. *milhafa*) (Corominas, op. cit.).

69 *ScHrn*: Poate fi vorba de Solim aMI-lea, fiul lui Soliman Magnificul. Ceva mai înainte Cervantes sugerase însă că sultan era Soliman, nu Selim.

70 *cină Împăratul asediu Tunisul*: Expediţia contra Tunisului, încununată de un succes vremelnic, a avut Iooan-1535. Goleta (La Gouiette) este vechea denumire a oraşului tunisian Halq" el-Qued. Printre participanţii la această expediţie s-a numărat şi marele poet Garcilaso de la Vega.

71 Aceste pentastihuri (*quifttillas*) figurează şi în actul al III-lea din piesa lui Cervantes *Los bănos de Argel* (*Omele din Alger*).

72 *să plângi în elegii*: În original, *endechas*. *Kndecha* este o combinaţie metrică adecvată compoziţiilor lirice de factură-tristă în genere. E alcătuită din patru versuri de şase sau şapte silabe, mai totdeauna asonanţate, uneori rimate. *Endecha real e*, formată din catrene alcătuite din trei versuri heptasilabice-plus un endecasilab final.

Îi! o *navă*... dint*re ce.* le n*umite de ei* e*ara**musale: Ve*lier comercial turcesc sau arab. cu pupa înaltă. Întâlnit frecvent în Medvterana. mai ales în secolul al XVII-lea. (Te. kara*miirsel* pr*obabil din kara*, ne*gru – fmii*rsel, tr*imis, apostol. (Webs*ter's Third New 1 n*t-e*rnational Dictionary.)*

acel amestec de limbi... „Lingua franca, amestec de italiană, franceză, spaniolă, arabă, turcă etc., folosit în jurul Mediteranei.

cateregii mauri... Sintagmă neclară, în original, bre *η a*s b*oya**s moro**n; în* alte ediţii, virgulă înainte de mora*s: ur*măm însă, în această privinţă, lecţiunea Schevill şi Bonilla, ed. cit.*, v*ol. I, p, 189. Expresia idiomatica buen*as baj/as* e însă explicată total contradictoriu în sursele pe care. le-am avut la dispoziţie. În Dicc*ionario de la* l*engua espa**itola al* Academiei Regale Spaniole (ed. a XVIII-a) expresia nu figurează: Mariano Baquero Goyanes, ed. cit.*, v*ol. 1, p. 216, nota 35, dă următoarea explicaţie. Pară a preciza pe ce autoritate şi-o întemeiază: „Bogaţiores, remeros que estaban al remo por su voluatad y por un sueldo". aşadar, vâslaşi profesionişti. Martin Alonso (Enci*clopedia del leng**uaje, Ag*uilar, 1958, 3 vol.) explică sintagma respectivă prin... galeotes reincidentes" (galerieni recidivişti). Propunem termenul de cate*regiu. re*nunţând însă la orice alt determinativ.

76.: ... prin *dre**ptul Ale**xandriei: Nu* e vorba de Alexandria din Egipt, ci de Alexandreia (Treia), lângă Dardanele.

7? *la intrarea castelelor din Anatolia*: Castele e! e pe cele două ţărmuri ale Dardanelelor.

78... prin *faţa Ale**xandriei: Al*tă Alexandrie, pe care Schevill şi Bonilla o consideră o insulă: „insulele Alexandria. Păros, Naxos, Mişti, Argentara şi Şi. Ioan din

Palestina (Cautiverio y trabajos se Diego Galân. Madrid, 1913, p. 55).

79 *ponegritele stânci acrocerauniene*: Litera! stâncile lovite de trăsnet în vârf, Ian! muntos în Epir.

80 *Paehinul*: Pachino, oraş din Sicilia, provincia Siracusa, lângă capul Passaro, anticul *Pachinum promontorium*.

81 *Tinacria*: Forma corectă e Trinacria, denumire antică a Siciliei (*treis*, trei; *akria*, vârfuri), terminată ia extremităţile sale prin cele trei promontorii: Lilybaeum la V, Polorum la N şi Pachynum la SE.

82 *ostrovul Lampedusa*: În text, Lampadosa, insulă italiană din Mediterana, situată între Malta şi Tunisia.

83 *vâslind pe jumătate*: În original, *bogando a cuarteles*, adică „vâslind alternativ cu vâslaşii pari şi impari (Mariano Baquero Goyanes, ed. cit., vo). I, p. 223, nota 47).

84 *hanul Molinillo*: Han situat pe drumul dintre Toledo şi C6 rdoba, în apropiere de localitatea Almodovar del Campo.

85… (Ampii *ale Alcudiei: Al*cudia e un lanţ muntos şi o depresiune în provincia Ciudad-Real; valea „e formată de doi munţi dispuşi într-un lanţ de 14 leghe lungime şi separaţi de o depresiune de două leghe, din el coborând numeroase pir: a se şi râuleţe ce dau văii un aspect bogat şi desfătător" (Schevill şi Bonilla, ed. cit., vol. I, nota 208 – 3).

88 semi*sabie*: Sabie scurtă pe jumătate faţă de lungimea maximă. legală din acea vreme.

87 *un jungher*… din *cele… parl*ageşti: *Li ori*gina! „cuchillo de cachas amariila A, que Ios suelen llamar vaqueros", cuţite a căror folosire a fost interzisă în Spania sub Filip al V-lea, în anul 1713.

88 *monument*: Construcţie de lemn de forma unui mormânt, ridicată în biserici în timpul săptămânii Patimilor şi în care se depune sfântul sacrament; purta o decoraţie supraabundentă.

89 *Fuenfrida*: în secolul al XVI-lea exişti a o „Venta de

Fonfrida” la trei leghe de Segovia, mergând spre Toledo. Există şi o trecătoare Fuen Fria în Sierra de Guadarram». folosită cândva de regi, cu prilejul anumitor călătorii, până la deschiderea trecătorii Navacerrada.

90 *Rincon*: Sp. colţ, ungher.

91 *strigător de bule*: *Cei* ce striga şi vindea bulele Sfintei Cruciate, însoţite îndeobşte şi de unele indulgenţe, şi folosite ca mijloace de strângere a unor fonduri regale. Ve/: *Lazarillo de Tormes*, cap. V. Colportorii de bule erau numiţi în popor *buleros* sau *bulderos*.

92 *quinela*: Joc de cărţi în care principala figură era reunirea ε patru cărţi de aceeaşi culoare.

93 *ştiinţa vHhameească*: De la *Vilhan* sau *Bi han*, personaj incert, presupus inventator al cărţilor de joc.

94 *piosul sătue*: Se pare că e vorba de o aşezare pe nume *Mouorido*, situată la 2 2 leghe de Salamanca şi aflată sub jurisdicţia episcopatului din acel oraş, de unde şi calificativul de „pios”.

96 *Cortado*: Participiul trecut al vb. *cortar*, a tăia.

98 *buna creştere a coţcarilor*: Profităm de această primă ocurenţă a termenului de *pica.ro* în *Nuvelele exemplare* pentru a ne prezenta ipoteaa de traducere pe care am întrebuinţat-o în mod consecvent: *coţcar*, cu toată familia sa de cuvinte. Ni s-a părut că pentru fluenţa traducerii e necesară folosirea unui termen autohton din aceeaşi sferă lexicală şi cu o cât mai bogată conotaţie. Desigur, într-un studiu critic despre literatura picarescă folosirea termenului original şi. de fapt, intraductibil, e obligatorie, dar nici încercarea de asimilare, pe un nucleu semantic asemănător, nu ni se pare nelegitimăi Am avut ca termen, de comparaţie demersul traducătorilor sau imitatorilor anglo-saxoni ai literaturii picareşti, (neepfnd cu de Foe., mulţi dintre ei folosind termenii *rogue*, *roguery*. Cititorul interesat e rugat, aşadar, să ţină seama, că, în prezenta versiune românească a *Nuvelelor exemplare*, *coţcar* şi familia şade cuvinte se întrebuinţează ca echivalente pentru *picaro* şi respectiva familie de cuvinte. A se vedea în special primele pagini din *Ilustra*

rândăşiţă.

97 *poarta Vămii*: Numită iniţial *puerta* (sau *postigo*) *del Carbon* (a cărbunelui.) sau de Ios *Azacanes* (a salahorilor); aici s-a construit o mare şi frumoasă *Vamă* (*Aduana*). terminată în 1587. Era unul din locurile de elecţie ale coţcârimii, citat în literatura vremii alături de bunăoară, EI Potro (Mânzul) din Córdoba.

98 *poarta Nisipăriei*: Puerta del Arena! *Arenal* (echivalat de noi prin Nisipărie); este vasta întindere cuprinsă între Guadalquivir şi zidii] oraşuiii. la care se ajungea prin poarta cu aceiaşi nume.

99 *Costiţă*: în original, *Costanilla*. Era o pieţişoară lângă biserica San Isidi o, uşor în pantă, şi folosită ca loc de vânzare a peştelui proaspăt şi batoguiui.

100 *reali*, *maravedişi*, *cuartos*; *ochavos*; În vechiul – şi destul de complicatul – sistem monetar spaniol, ren í-ul era prezent sub forma unor. monede de argint, valsfe>:? d-treizeci şi patrii de maravedişi-sau a douăzeci şi cincea – parte dintr-o peseta; circulau rear es *de a ocho*. monedă de argint care valora opt reali, *reales de a ruatro*. şi *de a dos*, valorând câte patru şi. respectiv, câte doi reali. Un *cuarta* era a opta parte dintr-un *real*, *oehavo* valora o jumătate de cuarto. *El maravedí* era o monedă cu valoare fluctuantă, uneori chiar imaginară. *Diccionario* de *la lenejua espanoia* al Academiei Soaniole (ed. a XVIII-a) afirmă că un *maraveăi* reprezenta, înainte ce ieşirea din uz, a treizeci şi patra parte dintr-un *real*, fiind o monedă de cupru.

101 *scrisori de afurisenie*, *pauline*: După cum precizează F Rodriguez Marin (*Rinconete y Cortadillo*, edition critica, Sevilla. 1095, nota 69), existau scrisori de excomunicare sau de afurisenie (*cartas de descompuni în*) simple, cere în cazul hoţilor sau răufăcătorilor obişnuiţi, erau emise de episcopi şi tribunalele lor. *Paulinele* – (de la Paul ai 111-lea) erau mult. ma: grave în principiu, după cum rezultă din inscripţia prezentă în centrul uneia din ele. păstrată în biblioteca mănăstirii Capucinilor din Madrid: *Qui m³ tettit aut tenet*, *privatvs et excommunicatus manet*, *dum Papa*. *nan absolvit* (Cine mă

ia sau mă ţine lipsit de drepturi şi excomunicat rămâne până când îl iartă Papa). Abuzul de asemenea scrisori le-a tocit însă efectul până la anulare.

102 *treimea unei capelanii*: în Sevilla, după cum arată F. Rodriguez Marin (*Norelas*... ed. cât „vol! l. p...152, nota 14), rentele moşiilor şi. diversele dări erau plătite por te*rcios, adic*ă la fiecare patru luni câte o treime din renta sau venitul anual.

108... pe T*rep*t*e: E* vorba de las *Ora*d*as sau* treptele catedralei din Sevilla.

104 *domnilor haramini*: în original, *seiiores muţdos*, jucându-se pe dublul sens ai cuvântului *murcio*: 1. locuitor din Murcia; 2 hoţ, în argou. Cortado mimează neînţelegerea sensului argotic şi răspunde, referindu-se doar ia prima accepţie: „No somos de Teba ni de Murcia".

103 *Manglipodio*: În original, *Moιύρoψo*, nume semnificativ, ca şi atâtea altele în Cervantes, pe care le-am echivalat ori de câte ori ne-a fost cu putinţă-sau am considerat operaţia utilă din punct de vedere stilistic. Monipodio, personaj ce reprezintă o „extraordinară reuşită scriitoricească, ne-a stimulat să-i găsim un corespondent românesc; Potrivit dicţionarului... de mic spaniol: „ηι*οηίρo*dio (de monopolio): m. Conversie de personas que se asociau y confabulan para fines ilicitos". Nevrlnd să renunţăm la fonetismul celebru al numelui, ne-am mărginit la o „grefă semnificativă", lăsând intactă partea finală a cuvântului şi toate asociaţiile de sensuri posibile.

100 *jinibus terme*: În accepţia argotică de „spânzurătoare".

107 *caterce*: În original *gurapas*, argotism pentru galere.

10!) *tologicale*: *în* original, *tologia's*, formă coruptă de la *ieologâas*, teologii, aici: subtilităţi excesiva

109 O dificultate majoră în traducerea nuvelei de faţă a constituit-o echivalarea termenilor argotici, în special ai acelora din limbajul hoţilor şi al trişorilor. Am apelat deseori la cuvinte vechi pe care noul context le colorează diferit (de ex. *gelep*, propriu-zis negustor de vite), sau la

prelucrări metonimice (de ex. *Întâia zdroabă*); *în* unele cazuri (de ex. *răgâu*) am inventat pur şi simplu, având grijă să conservăm plauzibilitatea lingvistică. S-ar putea ca asemenea termeni să existe în româneşte, deşi sursele pe care le-am avut la îndemână nu ni i-au putut furniza. Vezi mai jos şi problema unor termeni din vocabularul cartoforilor.

11 ü o *casă nu prea grozavă, ci arătând foarte jalnic*: Vezi şi mai jos *Colocviul dinilor*, p. 471, unde apare din nou casa. lui Manglipodio. O notă erudită a lui F. Rodriguez Marin (*Rinconete şi Cortadillo*, ediţia critică cât., nota 92, pp. 389 – 392) lămureşte toate amănuntele privitoare la localizarea clădirii.

111 spadă... cu c*ăţeluşul: „E*rau astfel numite spadele ce aveau gravată pe lamă figura unui câine, adică marca lui Julian del Rey, armurier maur activ în secolul al XV-ka, şi care s-a creştinat, naş fiindu-i regele catolic" (Baron de la Vega de Hoz, Glos*ario de* v*oce*s *de* a*rmeria, Ma*drid, 1912, p. 393, apud *Soh*evili şi Bonilla, ed. cit*., v*ol. I, nota 252 – 14).

112 Cârligel: În original. Ganchuelo.

112 a *Vilhân*: Vezi mai sas, nota.93.

113 Tot. pasajul acesta e o trecere în revistă a unor termeni tehnici din argoul măsluitorilor de cărţi. Un text asemănător se întâlneşte şi în comedia lui Cervantes *Pedro de XJrăemalas*, tradusă şi publicată de noi în volumul Cervantes, *Teatru*, Editura Univers, 1971, pp. 112 – 113. Retern (tradus de noi prin *şparlă*) este operaţia de reţinere a cărţilor pe timpul cil: îşi face jocul măsluitorul, pentru contracararea acestuia *humillo* (fumişoru}), procedeu a se«nănâior cu *hollin* (funingine), consta, probabil, în marcarea cărţilor printre toarte uşoară afumare; *la sola*, *las cuatro* şi *las ocho* (la una, la patru şi la opt) sunt manevre de reţinere, înlocuire sau introducere a anumitor cărţi în cursul amestecării; *raspadillo*, *berrugueta* şi *colmillo* (pilişul, teşita şi, respectiv, grăunciorud) sunt deformări aproape invizibile ale cărţilor, obţinute prin răzuire sau împungere şi perceptibile doar la pipăit; *boca*

de lobo (bot de lup) consta în uşoara arcuire a unei cărţi spre a permite controlul amestecării şi tăierii.

113 a în prima variantă a nuvelei, păstrată în codicele Porras ide la Cămara, cei doi sunt supuşi unei încercări mult mai dure: „Şi făcându-i cu ochiul unuia dintre viteji, unul din ei se apropie de Rinconete şi. luându-l pe nepregătite, îi trase un pumn zdravăn în plină faţă, dar nici nu i-l trase bine că, ducând mâna la cel cu plăsele şi Cortadillo la semisabia sau sferto-sabia lui, îl atacară pe viteaz cu asemenea cutezanţă, încât, dacă celălalt nu s-ar fi pus între ei, l-ar fi omorât, şi-o făcură cu asemenea iuţeală şi curaj, vădind atâta furie şi mândrie, încât toţi rămaseră uimiţi. N-ar fi fost de ajuns nici toţi ca să-i oprească şi să-i potolească, n-ar fi fost de ajuns nici încă pe-atâţia, dacă Manglipodio r, a le-ar fi spus: – Opreşte-te, Rinconete fiule, cu pumnul ăsta te-ai văzut armat cavaler şi ţi-ai economisit şase luni de noviciat, fiindcă datorită curajului pe care l-aţi arătat, vă împuternicesc, însemnez şi consfinţesc pe amândoi ca să puteţi vorbi începând chiar din clipa asta cu paraleii (*matasietes*) şi ucigaşii din confreria noastră, ăsta fiind cel dintâi privilegiu, şi să intraţi în casa cu fete *iert la quisado*), şi să aveţi vacă pe imaş, şi la trei luni să vi folosiţi de câştig, şi la şase luni să nu plătiţi juma din smântână. Ci doar a treia parte din roade; şi să şc-deţi la masa rotundă; îşi din clipa de faţă, pentru schimbul *în puribus* [loc. fam.: gol, în pielea goală, formă coruptă din lat*. În puris naturalibus*, în stare pur naturală, n.n. l; privilegii şi haruri acordate numai bărbaţilor cu păr pe piept, vajnici şi stăpâni pe sine (*desansiados*) şi care trec cu uşorul şi cu binişoral prin toate spaimele şi urgiile meserie noastre”. (Schevi şi Bonilla, *ed. cit.,* vol. I, pp. 263 – 265.)

í.14 *Antonio Pérez de Guzmán cel Bun*: în realitate *Alonse* Ptvez de Guzmán. zis cel Bun, căpitan spaniol, născut la Valladolid: în 1258 şi mort. În 1309, în bătălia de Sa Gaucin. În 1293 apăra Tarifa, asediată de don Juan de Castilia, fratele revoltat al regelui Sancho al IV – ea, care ridicase o armată musulmana; don Juan, aliind că un fiu

(nu unicul, cum spune Cervantes, ci mtiint născut) ai lui Pérez de Guzmán era la doică într-un sat învecinat, pusese mâna pe el, amenințându-l pe tatăl lui că-i va ucide copilul dacă nu cedează fortăreaţa. Eroicul apărător preferă să-i arunce asasinului propriul său pumnal, ca să-şi ducă la împlinire amenințarea, decât să-şi calce cuvântul de credinţă dat regelui. Turnul Guzmanilor, din care Guzman cel Bun şi-a aruncat pumnalul, există şi astăzi la Tarifa.

115 *Chiquiznaque*: Numele acesta va reapărea şi în intermediul *Codoşul văduv*, pe *nume Trampagos* (Cervantes, *Teatru*, ed. cât „pp. 205 urm., în traducerea noastră). E totodată şi apelativ geografic, un râu din nordul Africii.

116 Labă-de-fier: în original, Maniferro.

117 Gologan ca: în original, La Gananciosa.

118 Fluierică: în original, Silbatillo.

119 *Maica Domnului a Apelor*: În original, *Nuestra Señora le las Aguas*, imagine venerată în biserica San Salvador.

120 Renegatu şi Circăiacu: în original, el Reneyado şi, respectiv, Centopiâs.

121 *ditamai mâţa cu reali*: În original, „un grandisimo gato de reales”; *Galo*, pisică, însemna şi o pungă pentru bani, confecţionată din pielea întreagă a unei pisici.

122 Cataliga: în original, la Escalanta.

123 [*vinul de*] *Guadalcanal*: Vinul de Guadalcanal, precum şi cel de Cazai la de la Sierra (pe care-l bea Poloboaca în varianta manuscrisă a nuvelei) erau, spune F. Rodriguez Marin, printre cele mai vestite soiuri produse în secolul al XVI-lea în munţii Andaluziei.

124 Poloboaca: în original, la Pipota.

125 *povestea cu ochii*: Sfânta Lucia, martirizată la Siracusa, în Sicilia, în timpul persecuţiei organizate de Diocleţian împotriva creştinilor, este invocată în popor, probabil datorită numelui său pare sugerează lumina (sp. *luz*), împotriva bolilor de ochi, în operele de artă este adesea reprezentată ţinând doi ochi pe o farfurie.

126 *Gândul*: Sătuc în apropierea Sevillei. renumit în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea prin calitatea plinii făcute acolo.

127 *Tagarete*: Râu care servea drept şanţ de scurgere a apelor uzate din Sevilla, nefiind astfel deloc bine mirositor; se vărsa în Guadalquivir.

128 Bucă lata; în original, la *Cariharta*.

129 Sclivisitu: În original, el Repolido.

130 în *spatele Grădinii Regelui*: Grădină situată în afara Seville! şi numită, sub mauri, grădina Ben-Hoar, loc de destindere a regilor, care i-au asigurat un foarte bun sistem de irigare. Din 1493 a trecut în stăpânirea marchizilor de Tarifa.

131 *Tribunalul Indiilor*: în original, *Casaţie la Contratadon*, construită pe locul vechiului Alcazar, începând din 1503.

132 *marinerul din Tar pe la*: Deformare şi corupere a primului vers dintr-o balada celebră: „Mira Nero de Tarpeya”... („Priveşte Nero de pe Tarpeia”).

133 *tigrul din Circania*: Vezi maisus, „nota 29.

134 *Iuda Macadăul*: Formă coruptă de la Iuda Macabeul (1 *Macabei*, 3 – 9, 23}; în original: *Judas Macarelo*.

135 Forme corupte pentru Orieu. Euridice şi Arion. „Celălalt lăutar” de mai jos este Amâion, ziditorul Tebei.

136 îmbrăcat... că ţin crai de mahala: În original, vestido de barrio, vezi mai jos, nota 221.

137 *Alfalfa*: Piaţă din Se villa, în parohia San IsidrO.

13» Năsulică: În original, el Narigucta.

139 *Turnul Aurului*: Torre del Oro, construcţie de formă octogonală, cu trei etaje şi crenelată, situată pe malul Guadalquivirului şi ridicată în 1230 de către guvernatorul Cid-Abu-el-Obă. A fost numită *Borg-Adzaheb* (Turnul Aurului) din cauza unei îmbrăcăminţi de *asulejos* (plăcuţe de faianţă) care, sub razele soarelui. strălucea ca aurul (Schevill şi Bonilla, ed. cit., vol. I, nota 318 – 15).

140 *până la San Sebastián şi San Telmo* San Sebastián era câmpul cu acelaşi nume, situat în afara

oraşului şi pe care se afla o mănăst. are. San Telmo era o veche capelă de pe malul fluviului, închinată lui San Podro Rodriguez Telmo.

141 Lupşor: În original, Lobillo.

142 *doi peruvieni*: În original, *dos peruleras*, nume dat în epocă celor îmbogăţiţi în Indii (de la Perii).

14:! *pre. alegări de examen*: Echivalării forma estropiată din original: *licion* de *posiciou*.

141 Urmăm, în fraza aceasta lecţiunea lui F. Rodriguez Marin (*Noretas*... ed. cit., vol. 1. ρ 2 1 β), care restabileşte ordinea logică a cuvintelor, alterată probabil ia culegere.

145 La 1 iulie 1596, o expediţie navală engleză, sprijinită de forţe olandeze, condusă de contele de Essex şi de amiralul Charles Howard, conte de Nottingham (1536 – 1624), atacă prin surprindere importantul port fortificat spaniol Cádiz, η jefuieşte şi-i distruge fortificaţiile, zădărnicind astfel pregătirile ce aveau loc acolo în vederea unei debarcări în Irlanda. Navele din portul Cádiz mai fuseseră Incendiate odată. În 1537, de Francis Drake. Dezastrul de la Cádiz a mai fost consemnai odată de Cervantes, într-Cin sonet păstrat în manuscrisul Arrieta (vezi Miguel de Cervantes Saavedra, *Obms completas*, ediţia Angel Valbuena Prat, Aguilar, Madrid, 1070, p. 53); E un tablou de o neagră şi îndurerată ironie, de o mare îndrăzneală totodată, căci rănile orgoliului lovit al Spaniei nu se încinseseră încă, iar înfrângerea Invincibilei Armada (iulie-aug. 1388), condusă de Medina Sidonia, la un an după atacul lui Francis Drake asupra Cádiz-ului. fusese o grea lovitură, îndelung deplinsă în epocă. Sonetul poartă următorul epigraf (dăm numai traducerea): „Ea intrarea ducelui de Medina – în Cádiz. În iulie 1596, cu ajutorul unor trupe desfăşurate la Sevilla de către căpitanul Becerra (în sp. *becerra*, juncă, *iun.*), după ce oraşul cu pricina fusese părăsit de trupele engleze, fiind jefuit vreme de douăzeci şi „patru de zile sub comanda contelui de Essex”, Iată acum textul sonetului, în original şi în traducere: „Virnos en julio otra Semăna Santa *i* – atestada

de cicrtas cofradias, / que Ios soldados llaman compşnias! de quien el vuigo, no el ingles, se espanta. H Hubo de plumas muchiedumbre tanta, / que en menos de catorce o quince dias / yolaron sus pigmeos y Golias, / y cayo su edificio por la planta. // Bramo el becerro, y pusoles en sarta; / trono la tier ca, oscureciose el ei elo, / amenazando una total ruina; // y al cabo, en Cádiz, con mesura harta, / Ido va el conde sân ningiin recelo, / tnubiando entrd el gran duque de – Medina". („Văzurăm în iulie o nouă săptămâna a Patimilor /certificată de unele confrerii / pe care soldaţii le numesc companii, / şi de care plebea, nu englezul, se-nfioară. // Fu asemene.» mulţime de pene, / încât în mai puţin de paisprezece sau cincisprezece iile. / le-au zburat pigmeii şi Goli am / şi U s-a prăbuşit clădirea d: n temelie. // Mugi tăuraşul şW puse-n şirag; / v-ul părmiitul, se întunecă cerul, / ameninţând cu o ruină deplină; // şi-n a. le din urmă, în Cádiz, fqarte tacticos, / după ce contele şi plecase fără nicio temere, / triumfând intră marele duce ele Medina, „)

146… cont*elui de* t*. este: E* vorba de Robert Devereux, al doilea conte de Essex, născut în 1567, devenit favoritul reginei Elizabeta şi executat în 1 βθί în Turnul Londrei, sub acuzaţia de înaltă trădare. Confuzia făcută de Cernates între Essex şi Leicester se explică în mai multe feluri iSehevill şi Bonilia, ed. cit., *v*ol. II, nota 5-B): contele de Leicester a fost, pe de o parte, tatăl vitreg al contelui de Essex şi, pe de alta, unul din principalii sprijinitori ai expediţiilor piratereşti organizate de englezi împotriva coastelor Spaniei şi, în primul rând, al lui Francis Drake, care-şi împărţea prada cu el. Apoi, contele de Leicester a condus în Ţările de Jos. trupele rebelilor antispanioli; în Spania, el era considerat a fi amantul reginei Elizabeta. Prin 1588 trăia la Madrid un tânăr pe nume Arthur Dudley, care se dădea drept fiu al Elizabetei şi al lui Robert Dudley, numele contelui de Leicester. Toate acestea au dus la o contaminare a celor două personaje istorice; editorii citaţi (ca şi alţi critici, p: între care Rafael Lapesa) presupun că Span*iola engl*e*zoaică a f*ost scrisă de Cervantes în ultima

parte, a vieţii sale, ceea ce ar explica lesne confuzia ce l-a făcut să scrie Leşie în loc de Essex.

147 Aici Cervantes dă de înţeles că regina Elispbeta vorbea spaniola, dar mai jos (p. 187), suverana are nevoie de un interpret. Se ştie cu siguranţă că regina Elizabeta vorbea fluent franceza, italiana şi latina, existând numeroase mărturii contemporane în acest sens, nu însă şi în privinţa spaniolei.

148 *Marea Oceană*: în original, *Mar Oceano*, vechea denumire a Oceanului Atlantic.

149… luă *bandă: în* original, dia à la b*and*a, *te*rmen tehnic marinăresc, „a banda" sau „a lua bandă", „a se apleca într-un bord în planul transversal ca urmare a acţiunii unor forţe exterioare asupra navei (valuri, vânt) sau a deplasării laterale a unor greutăţi de ia bord". (Lexico*n maritim englez-român, Edit*ura Ştiinţifică, la Heel, *to.)*

150 *Mami Arnăutul*: Numele renegatului albanez ce comanda cele trei galere care. la 26 septembrie 1575,. nu atacat galera *E*l *Sol*. pe care se afla Cervantes, luându-l şi pe acesta în robie. Piratul e citat şi în *Don Quijote*, I, XLI.

151 *har ache*: ar. El-Araich, oraş în Maroc, port la Oceanul Atlantic.

152 *Abila* şi *Calpe*: Cele două… coloane ale lui Hercule"; *Abi/la* este oraş şi cap în Africa, la intrarea în Mediterana: *Calpe*, coloana septentrională a lui Hercule. denumea atât stânca Gibraltui ului cât şi oraşul aşezat, pe pantele ei.

153 *acum rreo cincisprezece ani*: Ar însemna că Isabela ar fi trebuit să ai ba în momentul acţiunii vreo douăzeci şi doi de ani, deoarece fusese răpită când era „în vârstă de vreo şapte ani", Or, ea avea cel mult şaptesprezece, optsprezece, iar Ricaredo cu cinci ani mai mult. Ca de obicei, cronologiile sunt labile la Cervantes.

154 *Vântul*… larg*: în* original, vien*to lar*g*o, „v*ânt care bate dintr-un sector de 3 carturi, începând de la travel's spre pupa în fiecare bord. Pe un astfel de vânt, velierele şi ambarcaţiunile cu vele au cea mai convenabilă aliură"

(Lexi*con mar*i*tim engl*e*zromân,* ed. cit., p. 761, la Wind *abaft the b*eam*).*

155 *armură*... în u*nsprezece feţe: în* original, *armaş... de* orice *vistas. Nu este cl*ar ce înţelegea Cervantes prin vistas. *Schevi* şi Bonilla (ed. cit.*,* vo*l.* II, nota 30 – 12) înclină să creadă că e vorba de piesele componente şi citează surse de specialitate după care piesele respective ar fi, într-adevăr, în număr de unsprezece. Ar putea fi vorba de asemenea şi de plăcuţele de metal care alcătuiesc pulpanele armurii. La o lectură „carnavalescă" însă, gestul micuţei spectatoare curioase apare cam hazardat.

156 *doamna Tansi*: Numele nu are nimic englezesc. E mai probabil, cred Schevi şi Bonilla (ed. cit., vol., II. nota 32 – 29), ci Cervantes l-a făurit după modelul unui nume de personaj feminin din romanul cavaleresc *Palmerin de Inglaterra*: Mansi.

157 Vezi mai sus, nota 147. În altă ordine de idei, menţionăm că în pasajul acesta, verbul *decir* se repetă de trei ori: „La reina *dijo* a Isabela que en lengua española *dijese* a aquella mujer, y a aquel hombre. le *dijesen* que causa les habia movido..." etc. Nici aici şi nici în alte părţi, pe care nu le mai semnalăm, nu ne-am simţit datori să „corectăm" textul lui Cervantes în numele unor uzanţe stilistice de care el n-a vrut sau a uitat să ţină seama.

158 *prafuri de unicorn*: încă din Antichitate (Pliniu cel Bătrân). praful obţinut prin pisarea cornului de „unicorn" (o specie de rinocer) era considerat ca un foarte eficace antidot, accesibil însă, din cauza preţului fabulos, numai suveranilor sau nobililor foarte bogaţi

159 *Sfânta Paula*: Mănăstire de călugăriţe aparţinând ordinului Sfântului Ieronim. O serie de documente (Schevi şi Bonilla, ed. cit., vol. 11. nota 55 – 21) îi înclină pe comentatori să creadă că în această mănăstire a profesat cel puţin o rudă a lui Cervantes: Julia de Santa Ana, fiica lui Herver de Cervantes şi a Isabelei de

Sala manea. Se mai precizează că în secolul al XVI-lea, o stareţă a. acestei mânăsiiri s-a numit Juana de Cervantes Saavedra.

100 *cei şapte – pogoi în ale Duhului Sfânt*: În original… Ios şieie veniderus del Kspiritu Santo", cele şapte vineri anterioare Duminicii Rusaliilor, la catolici (M. Caquero Guyanes).

161 *Triana*: Cartier foarte animat şi populat din-Sevilla, pe malul cirepi. ai Guadalquivirului.

162 *Poarta Jerez*; La Puerla de Te>ez, situată în SV oraşului.

În) Ziua Sfântul. ui Sebastian era celebrată la 20 ianuarie.

asistentul: „JOI asistente" era un funcţionar public superior care, în unele târguri şi oraşe precum Mareheno, Santiago şi Sevilla, avea aceleaşi atribuţii ca şi corregidorul în alte parii.

penitenţiar: Preot care avea obligaţia să confeseze şi să prescrie penitenţele necesare.

166… unui *anume Roqui, florentin: S*-ar putea ca sub acest nume să se ascundă un personaj real, citat în uneâo documente cervantine, şi anume bancherul italian Pirro Boqui (Bocchi?).

167 *cele trei Marii*: Aluzie foarte probabilă la amarul episod – îl capturării lui Cervantes în aceeaşi regiune (1575), în largtd localităţii Samtes-Maries-de-la-Mer.

1.63 Elogiul părinţilor trinitarieni are de asemenea o coloratură puternic autobiografică, deoarece însuşi Cervantes a fost răscumpărat de ei din captivii alea algeriană.

109 Echivalăm italiana „ma caronică" din original. Într-o italiană corectă, pasajul respectiv ar suna astfel: „Aeconcia, padrone; passa qua, manigoldo; vengano la maccatella, i pollastri ei raacearoni", adică: „Pregăteşteroasa, patroane; vino aici, pungaşule; adu tocana, păsările şi macaroanele".

170 *Dilego de Valdiria* îl chema şi pe alcadele Tribunalului Regal (*Ileal A.udiencia*) din Sevilla, care l-a însărcinat pe Cervantes să scoată din Ecija o mare cantitate de griu (Schevill şi Bonilla, ed. cit., vol. II, nota 76 – 16).

171… se îmbrăcase *ca* u*n* p*ap*a*gal: Pe* atunci soldaţii nu purtau uniforme, ci fiecare se Îneb*răca – Cap*ă propria-i fantezie, în rit mai bizare culori şi aranjamente.

172 *un* Garcilaso *fără comentarii*: Clasicizat curând după moartea sa prematură, marele poet renascentist spaniol (1501/3? – 1538) a constituit obiectul unei admiraţii fără rezerve din partea lui Cervantes, care nu pierde niciun prilej să-l pomenească ori sări câte?» Aici: licenţiatul Sticloanţă îşi drept carte de capăt – îi opera poetului, „fără comentarii"; în anii când Cervantes îşi scria nuvela existau două ediţii comentate: cea a lui EI Brocense (Salamanca, 1574) şi cea a lui Fernando de Herrera (Sevilla, 1580). Ediţii fără comentarii apăruseră la Madrid (1570) sau la Veneţia (1553).

173 Detalii despre calitatea şi provenienţa tuturor acestor vinuri italieneşti, ca şi ale celor spaniole menţionate în paragraful imediat următor, la Schevill şi Bonilla, ed. cit., vol. Îi notele 79 – 7 şi 79 – 16.

174 Cei şapte „munţi" (de fapt-coline) principali ai Romei erau: Capitolino (Campidoglio). Palatino, Aventino, Bsquilino, Celio. Vinvinale şi Quiilnale. Cervantes citează aici şi Vaticanul, care însă face parte din c. ei „cinci munţi secundari", împreună cu Ianiculo, Pincio, Citoria şi Iordano.

175 *cele şapte biserici*: Acestea erau următoarele: San Pietro, San Paolo, San Giovanni în Laterano, San Sebastiano, Santa-Maria Maggiore, San Lorenzo şi Santa Croce; „staţiunile" în aceste biserici erau obligatorii pentru pelerinii care ţineau să obţină toate indulgenţele.

176 *agnus dei*: Imagine de ceară, uneori chiar din metale preţioase. sfinţită de Papă. În alt context (*Doamiw Cornelia*), am romfinizat termenul: *agnus*, pl. *agnuşi*. (În lat.: „Mielul Domnului".)

177 Se referă la *Santa Casa* sau Casa Fecioarei, din catedrala din I.oretto (la 10 km SE de Ancona şi la:! km de malul Adriaticii), despre care legenda spune că ar fi fost transportată de îngeri. În 1291 de la Nazaret până în Dalmaţia, iar de acolo. În 1295. la Loretto. (Schevill şi

Bonilla, *ed*. cât… voi. 11. nota 82 – 14.) „Cea mai înaltă solie” este vestirea Mariei de către înger.

178 Aluzie la popasul lui Ulise j? e insula Ogigia, unde ajunge singur, scăpat dintr-un naufragiul şi este întâmpinat de zeiţa Calipso, care-l reţine acolo, într-un necurmat răsfăţ, vreme de şapte ani (*Odiseea*, XII).

179 *Milano*, *atelier al lui Vulcan*: Numit astfel datorită abundenţei şi calităţii superioare a armelor fabricate acolo. Cf. *Persâtes* fi *Şi gismuuda*, III. XIX.

180 *Milano*… ciud*ă a r*ega*tului Fran*ţ*ei: Mi*lano a constituit una din cauzele rivalităţii dintre Francisc I al Franţei şi Carol Quintul, fiind aprig disputat de cei doi suverani.

181 *un ghiozdan*: În original, *vademecum*, prin metonimie, „student”.

182 *gutuie toledană*: În epocă se spunea că cele mai desăvârşite săbii, femei şi gutui erau cele din Toledo. Pe de altă parte, gutuia era frecvent întrebuinţată în farmecele erotice, fiind un fruct consacrat Venerei; vezi Angelo de Gubernatis, *La Mythologie des plantes ou Ies Legendei du regno vegetal*, Paris, 187 & – 1882, tome II, p. 104, citat de F. Rodriguez Marin. *Novelas*… ed. cit., vol. II. p. 34. nota 1, unde se dau şi alte amănunte curioase.

183 *venefice*: Din lat. *veneficium*, moarte obţinută prin otrăvire, vrăjitorie.

184 *mumele Testaccio*: În apropierea porţii Satn Paolo, Ia Roma, era o imensă grămadă de deşeuri, unde se aruncau cioburi de vase şi alte detritusuri.

185 *Filiae Hierusalem*… „Fiice ale Ierusalimului, [nu Mă plângeţi pe Mine, ci] pe voi plângeţi-vă şi pe copiii voştri” (Luca*, 2*3, 28). Maliţia licenţiatului, înţeleasă numaidecât de telal, nu Implică o aluzie muşcătoare la legitimitatea progeniturii acestuia, aşa cum bănuia F. Rodriguez Marin (ed. cit.*, v*ol, II, p. 40, nota 10), ci una de natură etnică şi confesională, croitorii, telalii, negustorii de postavuri, ca şi alţi meseriaşi ai epocii, fiind predominant cdnv*ersos, ad*ică evrei creştinaţi sau cris*tianos nue*v*os, cr*eştini noi, ca şi, după opinia – discutabilă – a lui A.

Castro, Cervantes însuşi Vezi Americo Castro, Cerv*antes y* Ios *casticismos españoles, Al*faguara, Madrid-Barcelona, 1966, p. 96.

186 Ovidiu, Ars *amandi*, III, 405 – 408. Textul ovidian corect este următorul: „Cura ducum fuerunt. olim regumque poetae, / premiaque antiqui magna tulere chori, / sanctaque maiestas, et erai venerabile nomen / vatibus, et Largae saepe dabantur opes"; În traducere: „Regii şi capii cetăţii sub aripă-i luau altă dată, / iar la popoarele vechi, corul era răsplătit. / gumele de cântăreţ ceva mare şi sacru-avea-într-însul / şi de obicei mai primeau daruri bogate şi bani". (Am citat din Ovidiu, *Arta iubirii*, traducere şi note de Maria-Valeria Petrescu, Editura Minerva, BPT., 1977, p. 248.)

187... Este un zeu în noi! el ne-aţâţă şi ne-nflăcărează" (Ovidiu, *Fastele*, VI. 5, traducere de Ion Florescu şi Traian Costa, Edituri Academiei, 1965, p. 167).

188 „Nouă, poeţilor, toţi ne spun sacri şi dragi zeităţii" (Ovidiu, *Arta iubirii*, III, IX, 17, trad. cât, p. 168).

189 Abuzul de căleşti e veştejit de mai toţi scriitorii epocii, cel mai dur de Quevedo, în la *hora de todos y la Fortuna*, *con seso*, purundu-se semnul egalităţii între *codoaşă* şi *caleaşca*, deoarece în aceste vehicule închise aveau loc nenumărate întâlnii-i şi intermedieri amoroase.

190... anii *trecuţi: Se* referă probabil la abuzurile comise cu prilejul mutării capitalei la Valladolid.

191 „Cinsteşte pe doctor cu cinstea ce i se cuvine, că şi pe el l-a făcut Domnul. Că de la Cel Preaînalt este leacul şi de la rege va lua dar. Ştiinţa doctorului va înălţa capul lui şi înaintea celor mari va fi minunat. Domnul a zidit din pământ leacurile, şi omul înţelept nu se va scârbi de ele" (*înţelepciunea lui Iisus Sirah*, 38, 1 – 4).

192 *Sumai diluculo*: „Să-l ia în zori". De aici, poanta ironici, *diluculo* fiind luat de către doctorul ignorant drept un ingredient.

193 în ediţia princeps: *en la ţinta* (în cerneală)! Urmăm însi Secţiunea lui F. Rodriguez Marin, *Novelas*... ed. cit., vol. II, p. 58, nota 9. care citeşte: en l*a cânta (la*

brâu).

194… de p*ripas: Or*dinele călugăreşti care se îndeletniceau cu răscumpărarea robilor aveau drepturi asupra bunurilor fără stăpân sau nerevendicate de nimeni.

195 Adică avea o slujbă în aşa-numitul „Jyzgado Provincial", cu sediul în capitală.

196 Echivalăm jocul de cuvinte din original, intraductibil ca atare: banco înseamnă atât „bancă" (de şezut pe ea) cât şi „zaraf", în echivalarea noastră, „despicăm" cuvântul *zaraf* în *za*, „fiecare din ochiurile unui lanţ", şi *raf*, „cerc, şină de fier aplicată pe o roată de lemn", adică „elemente de coeziune" a identităţii personajului respectiv.

3.97 Robivulăm jocul de cuvinte din original: *cuento* înseamnă „povestireşi „milion". Şi în româneşte, „dezleagă-ţi sacul" are două accepţiuni din aceleaşi sfere ca şi *cuento*. Cu titlu compensatoriu, îl adăugăm peră.: „*stornaţi* (de la *a stoma*, termen tehnic de contabilitate, rectifica o înregistrare contabilă greşit făcută).

198 *hârzoabele*… Urmăm lecţiunea lui F. Rodriguez Marin, reia*blos în l*oc de retr*atos, cu*m apare în ediţia princeps, sau teat*ros, la* ediţia a II-a aşa-zisu de la Madrid.

193 *Nemo* este tratat aici ca nume propriu, făcând posibil echivocul. Sursele celor patru prepoziţii sunt: *Nemo novit patrem* (pe Tatăl [fiu-L] cunoaşte nimeni, *Matei*. 11, 27); *Nemo sine crimau vivit* (nimeni [nu] trăieşte fără vină, *Disticha Catonis*, 10); *Nemo sua sorte contentus* (nimeni [nu el mulţumit de soarta lui, Horaţiu, *Satira*l, 1 – 3); *Nemo ascendit în* coelum (nimeni [nu] s-a suit în cer, *Ioan*, 3, 13). M. Baquero Goyanes (ed. cit., vol. It, p. 53) aminteşticăşi Ulise îi răspunsese Ciclopului că-l cheamă „Nimeni" şi că Jules Verne foloseşte şi el *Nemo* ca nume propriu în *Douăzeci de mii de leghe sub mări* şi în *Insula misterioasă*.

200 *Por istas barbas*… „Pe barba asta pe care o am (sau „o rănesc") pe obraz" (într-o portugheză aproximativă).

201 *Olhay, home*…; „Li, omule, nu zice teno *(am)*, ci

tino *(vo*pesc, cănesc)".

202 *la fiul Iordanului*: Sebastián de Covarrubias spune în *Dicţionarul* său: „Despre cei care, după o absenţă, se întorc reîntineriţi şi chipeşi, spunem că s-au dus să se spele în râul Iordanului, făcând aluzie la istoria lui Neeman, căruia profetul Elisei i-a spus în se scalde de şapte ori în Iordan ca să scape şi. să se vindece de lepra de care suferea". (Istoria lui Neeman se găseşte în IV Regi, *b*.) în legătură cu scăldatul în „apa Iordanului e pusă şi longevitatea" fabuloasă a» lui *Juan de Para Sie mpre* sau *Juan de Espera eu Dios*, personaj folcloric spaniol, despre care se spune că trăieşte multe veacuri şi ori de câte ori are nevoie, găseşte cinci bani în pungă. Vezi şi Baltasar Graciăn, *Oracolul manual*. *Criticonul*, S vei. traci, de Sorin Mărciiloscu, Editura Minerva, B.P.T., 1975, vol. IJ, p. 208.

203 *sticluţa cu apă tare şi argint*: Conţinând adică azotat de iirgint

201... *despre per*mafok-uril*e lor: Fo*rmă coruptă după locuţiunea franceză par *ma* l*ou pe* legea mea.

203 „în mâna Domnului este putea ea omului şi pe fruntea scribului pune mărirea." Textul din *Vulgata* sună astfel: „În mânu Dei prosperitas hominis, ed? super fac tem scribae imponet bonoma suunr. Versiunea românească *di ti Biblia sau Sfârtta Scriptură*, Bucureşti, 1975 e – diferită: „În mâna Domnului este izbânda omului şi Domnul este Cel care pune mărirea sa pe fruntea stăpâniţorului". Textul e din *înţelepciunea lui Iisus Sirali*, 10, 5.

206 Aluzie la terenul mlăştinos pe care e aşezat Valladolidul

207 Joc de cuvinte: *cortesanas* „curtezane" = *corteses*... curtenitoare" + * *sanas* „sănătoase", adică „sunt mai curtaţi curtenitoare decât sănătoase1.

208 Ei. Muncile lui Persiles şi ale Sigis-m-undei, III, XXI, trad. cât „p. 351.

209 „Nu vă atingeţi de unşii mei" (1 *Pamlipomena*. 16, 22). Pasajul ce înglobează acest citat se numără printre cele pe care se întemeiază susţinerile privitoare la anticlericalismul şi crasmismul lui Cervantes. Pentru o

situare mai exactă a problemei, vezi mai jos, nota 260.

210 Potrivit lui Pliniu cel Bătrân (*Nat. hist.*, X, 3), penele vulturului exercită o acţiune distructivă asupra penelor altor păsări când sunt puse alături.

211 Jocuri de cărţi.

212 *Rueda*, roată; *Rodaja* rotiţă.

213… alai, mai mare. *decât al unui profesor: Se* referă la cortegiu! care-i însoţea pe profesorii – universitari în ziua alegerii keta funcţie.

214 Alt exemplu de italiană… macaronică". Se va citi: „Ecco i buoni pollastri, piccioni, presciutto (*literar*: prosciutto) e salciocie (*literar*: *salstede*)", adică: „Iată puii cei gustoşi, porumbei, şuncă şi cârnaţi". Cf. frazele similare din *Licenţiatul SUcloanţă*.

215 Cele trei cuvinte din paranteze, prezente în ediţia princeps, par a fi de prisos.

216 Adică potrivit normelor – şi „codificărilor privitoare lacăsă-torie adoptate la Conciliul din Trento (1545 – 1563) în cursul penultimei sale sesiuni, a XXIV-a.

21? *asemenea altui risipitor*: Aluzie clară la pilda fiului risipitor (Lucii, – 15.11 – 32).

217 a *Felipo* [de Carrizales]: Câteva rânduri mai jos, *Filipo*, corectat, în aşa-zisa ediţie madrilenă din 1614, tot în *Felipo*, formă foarte puţin obişnuită. În manuscrisul Porras de la Cămara apare doar forma latinizată *Filipo* în loc de sp. *Felipe*. De notat, pe de «Îţi parte, că eroina, pe care, în versiunea tipărită, o cheamă Leonora, în ciornă se numea *Isabela*. Americo Cas tro (în *Hacia Certxmtes*, Taurus Ediciones, S.A., Madrid, 19 – 67, pp. 424 – 425) crede că modificarea a fost efectuată din raţiuni de prudenţă politică, pentru a nu permite cenzurii să facă o apropiere de perechea regală *Felipe* al II-lea şi *Isabel* de Valois (Elizabeth de France, fiica lui Henric al H-lea şi a Caterinei de Medici), logodită mai întâi cu don Carlos, fiul lui fi lipal II-lea, dar căsătorită cu acesta din urmă în 1559. Filip al II-lea a fost puternic antipatizat de Cervantes (de fapt întreaga Spanie a răsuflat uşurată la finele domniei lungi – 1556 – 1593 – a sumbrului monarh), scriitorul

manifestându-şi aversiunea, în forme foarte voalate, încă din *La Galatea* (vezi A. Castro, *Cervantes y los castieismos españoles*, Alfaguara. Madrid-Barcelona, 1966, p. 150, nota 71) şi culminând cu un teribil sonet necanonic (cu yn terţet în plus) publicat abia în secolul al XVIII-lea şi considerat de însuşi autorul său, în 1614, drept „honra principal" a scrierilor sale; e vorba de un comentariu sarcastic la monumentalul catafalc înălţat în catedrala din Sevilla cu prilejul funeraliilor lui Filip al II-lea, ceremonie întreruptă şi amânată câteva luni din cauza unui conflict de precedenţă între Inchiziţie şi municipalitate; vezi textul sonetului („Voto a Dios que me espania esta grandeza / y que diera un doblon por describilla...") în Obra*s com*p*letes, ed*iţia A. Valbuena Prat, Aguilar, Madrid, 1970, p. 53.

218 *portul Carla gena*: E vorba de Cartagena [de Indias], actualmente oraş şi port în Columbia, fondat de Pedro de Heredia în 1533; a fost unul din capetele de pod esenţiale ale colonizării.

219 *dulap rotitor*: în original, *torno*, gen de dulap turnant, alcătuit din mai multe compartimente asamblate pe un ax vertical şi prevăzut cu podină şi capac circular; dulapul se montează într-o deschizătură a unui perete şi e folosit pentru transmiterea de obiecte dintr-o parte în alta, fără ca persoanele care dau şi primesc să se poată vedea. Se întrebuinţează în mănăstirile de maici, în orfelinate şi în sufragerii (după *Diccionario de la lengua espatiola*, ed. cit., p. 1274). Nu cunoaştem un termen românesc echivalent

220... le î*nse*m*nă cu* f*le*r*ul ro*ş*u pe* o*bra*z*; ob*iceiul dea însemna sclavii cu fierul roşu era încă foarte răspândit în epoca lui Cervantes.

221 în ciorna sau textul primitiv al acestei nuvele, păstrat în codicele copiat de licenţiatul Porras de la Cămara şi editat de Isidore Bos arte în revista sa *Cabinete de lectura española* (1788), urmează un lung pasaj deosebit de interesant şi de colorat despre această categorie socială, un soi de *dandy*-i *arant la lettre*, mai mult palavragii decât turbulenţi, şi promotori ai unei mode

vestimentare şi ai unor comportamente de-a dreptul echivoce (vezi M. Bacfuero Goyanes, ed. cit., *Introduction*, pp. 55 – 57). Dăm în cele ce urmează traducerea acestui important fragment eliminat din ediţia definitivă: „Se află la Sevilla un soi de oameni numiţi îndeobşte *crai de mahala* (*gente de barrio*). Sunt feciorii de megieşi din fiecare parohie, şi încă ai celor mai bogaţi, seminţie cum nu se poate mai trândavă, mai pierde-vară şi mai clevetitoare, şi care, îmbrăcaţi de mahala, cum zic ei, îşi lărgesc hotarele jurisdicţiei şi-şi lăţesc parohia peste încă altele trei sau patru din cele înconjurătoare, şi astfel bat aproape. Întregul oraş, cu ciorapi de mătase roşie, pantoful fest, alb sau negru, după vreme, cepchen. şi pantaloni de saia sau postav pestriţ, guler şi mâneci de Unică falsă, când fără sabie, când cu ea, dar aurită sau argintată, guler în fel şi chip mare şi scrobit, mânecile pieptarului în formă de ţeavă, pantofii plesnind pe picior, iar pălăria abia li se poate ţine pe creştet, gulerul de la cămaşă înfoiat şi cu broderii ce se străvăd pe sub guler, mănuşi parfumate şi scobitori din lemn de fistic şi. mai presus de toate, breton cârlionţat şi uns uneori cu mosc. La vremea sărbătorilor de vară se adună fie în casele de comerţ din cartier (care e totdeauna înzestrat cu trei, patru), fie sub porticurile bisericilor, la căderea nopţii, şi de-acolo elrmuiesc lumea, căsătoresc fetele, despart nevestele, îşi dau cu părerea despre văduve, îşi aduc aminte de celibatare şi nu le iartă pe călugăriţe; întăresc titluri de nobleţe, dezgroapă spiţe, reînvie pizme. Îngroapă reputaţii bune şi înfulecă hulpavi case, rost şi ţintă ale oricărui taifas de-al lor. Înspăimântă laolaltă, nu uimesc singuri, făgăduiesc mult, împlinesc puţin, pot fi bravi şi nu par a fi, în r în privinţa aceasta îi laud pentru că vitejia nu stă în aparenţă, ci în făptuire. Fiecare parohie sau mahala îşi are numele ei diferit –, aidoma academiilor din Italia, şi într-una clin ele, pe bătrânii răscopţi şi pe bărbaţii copţi, c-e se aşază temeinic în jeţuri, priruindu-şi-le cu piroane de trup ca să nu le părăsească de când termină de mâncat până noaptea târziu, îi numesc *scufiţati* (*mantones*); pe

proaspeţii însurăţei, care încă mai au pe buze pornirile şi deprinderile burlacilor, îi numesc *vulpoi* (*socarrones*), pentru că, cum zic –, se împărtăşesc din iscusinţa celor de mult căsătoriţi şi din libertatea flăcăilor; pe tinerii burlaci îi numesc tot *mazdraci* (*virotes*), pentru că aşa cum raazdracele sunt azyârlite în multe părţi, nici ei nu-şi află locul în niciuna şi umblă rătăcind din mahala în mahala, după cum s-a spus. Cei din altă parohie se numesc *perfecţii* (*Iov perfectos*); cei din alta *portala* & m (*Jos del portaiejo*), toţi sunt însă totuna la purtare, port şi vorbă". (Schevill şi Boniila, *e.d. cât*, vol. II. pp. 171 – 173.) Pentru un studiu complet al variantelor – divers motivate – ale *Gelosului extrem adu ran*, vezi Americo Castro. *Hacia Cervantes*, tercera ediciăn considerablemente renovada. Taurus Ediciones, Madrid, 1967, pp. 420 – 436.

222 *mazdraci*: în original, *virotes*. Vezi şi nota 221.

223 *scufiţati*: în original, *mantones*. Vezi şi nota 221.

224 *cei douăspatru*: Membrii municipalităţii din Sevilla, numiţi astfel fiindcă erau în număr de douăzeci şi patru.

235 *Luceafărul*: Baladă maurescă de Lope de Vega, începând astfel: „Sale la estrella de Venus / al tiempo que el sol se pone..." („Luceafărul răsare / la ceasul când soarele apune".

226 *Pe-o pajişte verde*... începutul unui cântec vechi („Por un verde prado salio mi pastuca...).

227 *Strâns de drugii-nneizăbrele*... Balada 107 din Komancero de B*arcelona, pu*blicată de Foulchă-Delbosc (Reim*e His*p*anique, to*me XXIX): „A Ios hierros de una reja la turbada mano asida, / sobre-el caballo Abenămar. de /aycia el retrato mira..." („Strâns de drugii unei zăbrele cu mâna tulburată ţinându-se, / de pe cal Abenâmar / priveşte portretul Zaydei/)

228 La origine, iubirea dintre maurul Abindarrâez şi frumoasa Harifa (sp. Jariia) constituie subiectul unei delicate capodopere nuvelistice, cuprinsă într-un *Inventaria* al lui Antonio de Viltegas

5 t; o şi tipâriţă «a Medina <kă Oampo în 1565.

Există şi un, întreg ciclu da balade cu acelaşi subiect. (Sebevul şi Bonilla trimit Ja Duran, *Rottiancero*, nr. 75 – 34.)

229 *Tomum-bei*: în tc. xt, *Ţomunibeyo*, în loc, probabil, de *Ţommnbeyo*; e vorba, probabil, de Tuman-bei al H-lea (AI Melik. ai-Aschraf), ultimul sultan ai celei de-a doua dinastii a mamelucilor, ales în 1516 şi omorât de Se) im I. la Cairo în 1517, după o re. zisteriţă eroică. Versurile despre el nu sunt cunoscut o... (Schevill ţi

Bonilla, ed. cit., vol. II, nota 180 – 15.)

230 *sarabanda în manieră sacră*: în original, *la. sarabanda a lo ăivino*, compoziţie necunoscută. Despre fenomenul de mare amploare al „sacralizării" temelor şi formelor poetico profane, vezi Dămaso Alonso, *Poezie spaniolă*, traducere şi prefaţă de Sorin. Mareulescu, Schi i bura" Univers, 1977, pp. 180 – 195.

231 Portughezii sunt renumiţi prin marea lor pasiune pentru muzică.

232 *preotul Ioan*: în original, Prefeţe Juan, în fr. *Pretre-Jean* sau *Preţe-Jean*, personaj fabulos din Evul Mediu, considerat suveran a) Abisiniei; legenda se întemeiază pe existenţa reală a regilor – keraiţilor din Asia Centrală, convertiţi la creştinism la începutul secolului al XI-lea de către mitropolitul nestorian de Merv. Regele şi urmaşii săi, consideraţi ca preoţi-regi, au primit apelativul de Preotul Ioan, imaginaţia populară atribuindu-le un imperiu fantastic. Regatul kerait a fost distrus în 1202 de mongoli.

233 *Rău îmi pare*... Dans popular foarte răspândit în ultima decadă a secolului al XVI-lea. Începea astfel: „Pesame dello, hermana Juana; / pesame uello, mi alma". Cervantes îl mai citează în Inte*rmediul cu* C*odoşul vădu*v *pe* n*ume Tra*m*pagos şi* în Ilus*tra* r*ând*ă*şiţă.*

234 *sunetul îndrăcii al sarabandei.*: Sarabanda e menţionată în Spania pentru prima oară pe la 1588. Sebastian de Covarrubias scrie": „e un dans bine cunoscut în vremea noastră, dacă nu l-ar fi pus în umbră verişoaru lui, ciacona: e-vesel şi lasciv, pentru că se facp cu legănări

neruşinate ale trupului 1. A fost interzisă de către Consiliul Castiliei în 16 Î5.

235 *seguidilla*: În original, *seguida*. Dansul se bucura iniţia! de *o* mare popularitate *în* lumea râu famată. Expresiile *hombres de*

seguida şi *mujeres de seguiă a* îi desemnau pe proxeneţi şi prostituate.

233 *sare pentru regele Franţei*: *Vezi* mai jos, nota 381.

237 Aluzie la cartea populară *Historia del emperador Carlo magna y de jos doce Pares de Francia*, Sevilla, 1521, tradusă de Nicolas de Piamonte după *Fierabras* sau *Conqueste du grant Roy Charlemaigne das Espaignes*, compilaţie făcută. de Jean Baignon din Lausanne după *Speculum historiale* de Vincent de Beauvais şi după poemul medieval *Fierabras*. Prin anii ’20 ai secolului nostru, afirmă Schevill şi Bonilla, cărora le aparţin şi precizările de mai sus (ed. cit., vol. II, nota 224 – 22), cartea respectivă continua, să fie tipărită, sub o „formă abreviată, în Spania şi Portugalia.

238 *Peştera Caprei*: În original, *sima de Cabra*, la care Cervantes se va mai referi şi în *Don Quijote*, II, XIV, când Cavalerul Pădurii îi povesteşte lui Don Quijote că s-a afundat în Peştera Caprei, „peligro inaudito y temeroso”. Peştera se află la vreo 5 km de localitatea Cabra, provincia Córdoba.

239 *să cânte nişte stihuleţe*: Voga acestui cântec a fost mare nu numai în Sevilla, afirmă F. Rodriguez Marin. El apare deseori citat în scriitorii vremii (Lope de Vega şi Calderón). Cervantes însuşi le mai foloseşte o dată în actul al III-lea al comediei sale la *entretenida* (*Comedia amuzantă*).

240 în ciorna nuvelei (manuscrisul Porras de la Cămara), adulterul se consuma fără niciun echivoc: „Nu mai era chiar atât de înlăcrimată Isabeia [acesta era numele iniţial al Leonorei, *n*. *n*] în braţele lui Loaisa *Isic*]. Şi nici alifia cu afion a soţului uns nu mai dăinui atâta,

încât să-l facă să doarmă cât gândeau ei…”. Vezi mai jos şi nota 242.

211 *optzeci*… Cifra pare greşită: Carrizales plecase în Indii la vârsta de 48 de ani. rămânând acolo 20 de ani; se întorsese deci în Spania la 68 de ani: dacă admitem că a mai petrecut 1 – 2 ani de celibat şi adăugăm şi anul de când se căsătorise cu Leonora, obţinem cel mult 70 – 71 de ani.

242 în ciorna nuvelei, Isabela (*alias* Leonora) îşi mărturiseşte vina: „Să trăieşti ani mulţi, stăpâne şi singură comoară a mea, şi, cu toate că nu eşti silit să crezi nimic de cele ce-ţi voi spune, *din pricina faptelor rele pe care m-ai căzut sărirşindu-le*, (sub! *n*.) *

243 În ciorna nuvelei. ra? a finală era următoarea: „Care întâmplare, deşi pare plăsmuită şi fabuloasă, a fost adevărată”.

244 *învăţătura de coţear*: în legătură eu picaro şi cu punctul nostru de vedere despre traducerea acestui termen, vezi mai sus nota 96.

245 Aluzie la eroul romanului, lui Mateo Alemân, *Primera parte de Guzman de Aflarăche* (Madrid, 1599) şi *See unda parte de la vida de Guzman de Aflarăche* (Lisabona, 1604). ce! mai renumit roman picaresc, devenit aproape prototip al genului; Guzmán de Aflarăche era „ei Picaro” prin excelenţă.

246 *tallanele de ton de la Zahara*: În original, *las almadrabas de Zahara*, nume sub care erau cunoscute amenajările destinate pescuitului de ton situate la Zahara, Conil şi Castilnovo, puncte de pe coasta din vecinătatea Cádiz-ului, pe plaja Vejer, proprietate a ducilor de Medina Sidonia. Faimoase centre de atracţie pentru *picaros*, care dezvoltaseră o subtilă tehnică a furtului de peşte.

247 *finibus terrae*: Aici, în sensul de *nou plus ultra*, culme de nedepăşit.

248 *ploscari din Zocodover*: în original, *cicatervelos de Zocodover*; *cicaieruelo* e derivat din argoticul *cică*. pungă de bani, deci hoţ de pungi, ceea ce noi echivalăm prin *ploscar*, hoţ de poşete. *Zocodover*, piaţă celebră din

Toledo, fostă piaţă de vite a oraşului în Evul Mediu. Vezi mai jos, nota 285.

249 *coţear*: în original, *picaro*, vezi mai sus. nota 96.

250 *poezia fără dârlogi*: în original, *la poesia sân acetones* (sau *sân acionť s*, după cum corectează F. Rodriguez Marin). Acelaşi erudit arată că *poesia sân aciones* (sau „fără dârlogi", cum am echivalat noi, deşi, strict vorbind, *ac ion* înseamnă trăgătoare de şa) se spunea în opoziţie cu *romances con estribos* (*estribo* însemnând deopotrivă… scară de şa" şi „refren"), deci poezie cu formă mai riguroasă decât cea dintâi (vezi F. Rodriguez Marin, ed. cit., vol. I, p. 226. nuia 1).

251. Cu alte cuvinte, se putea întâmpla ca toţi cei pomeniţi în text să fie răpiţi în timpul nopţii de pe coasta Spaniei de către corsarii mauri sau turci, trezindu-se în zori pe consta Africii, în robie.

252 *Argales*: Izvor de la care se capta apă pentru aprovizionarea Valiadoiidului.

253 *Valdeastiuas*: Azi *Valdestiuas*, localitate la vreo 20 tan de Valladolid, mergând spre Sevilla.

254 în ordinea citării: *EI Ca Γιο dorado*, izvor din Madrid. În Prado de San Jerónimo; *la Priora*, cişmea din grădinile Palatului din Madrid: Fântâna de la *Legaliitos*. cu cinci guri. tot la Madrid: *la Castellana*. cişmea nmdrileană: Corps, în La Mancha, în localitatea cu acelaşi nume. Cât despre La *Plzarra*, acest nume nu se întâlnea decât în provincia Málaga.

255 *Poarta Câmpului*: Vezi mai jos. nota 314.

256 *Mojados*: aşezare la circa 20 km de Valladolid.

257 *ad pedem literat.*: expresie burlescă, semnificând că au mers pe ju.s.

358 *cu picioru-n. fipt în scară*: Primul vers al unor *coplas* (stanţe) faimoase în epocă, devenit proverbial. Este citat şi în *închinarea* din *Persiles şi Sigismunda*, vezi *ed. cil.*, şi nota corespunzătoare.

Bandiţi din epocă, spânzuraţi din ordinul contelui de Pufipnrostro, Francisco Arias de Bobadi. Ua, „asistent" al Seville! între 1597 şi 1599. *Audienţa*, echivala cu o curte

superioară de justiţie. Din numele Punonrostro se poate izola cuvântul *puno*, pumn, de unde şi jocul de cuvinte de mai jos.

Sayago, ţinut dintre Zamora şi Ciudad Rodrigo, ai cărui locuitori erau vestiţi prin rusticitatea şi grosolănia lor.

260 a... un g*iuvaer vre*d*nic* de *un* a*rhipre. ibi*t*er sau de* u*n* c*on*t*e* ı *P*a*s*aj ironic la adresa autorităţilor ecleziastice, alăturubil altor numeroase texte asemănătoare din operele lui Cervantes, şi carerte ı se pot. explica numai printr-o tradiţie de critică medievală şi popularii. Întâietatea sarcastică acordată top. –, bisericeşti faţă de conte, într-o chestiune atât de delicată ca posesia unei femei, a fost pusă în evidenţă de Americo Castro în cartea, să cerv*antes y Ios cas*t*icismos esp cii*o*les. Al*faguara, Madrid – Barcelona, I960, pp. 145 – 146 (şi la sfârşitul notei 69). Un punct de vedere opus găsim la A.G. de Ameziia y M avo... Cerv*antes* crea*dor de* l*a* n*ove*l*a cor*t*-a esp*a*iwla, Ma*drid, 2 vol... 1956 – 1958, vol. I, cap. III. „Cervantes y Erasmo", pp. 139 – 199, în special pp. 178 – 182, unde e discutat în acelaşi spirit şi un pasaj din Lice*nţiatul Sti*c*loanjă*

(„Nolite taagere daristos meos", veai «J. de faţă, p. 233). Privitor la irupţiile anticlericale «în operele lui Cervantes „pe baza cărora s-au tras concluzii despre infidelitatea sa faţa de dogma catolică şi. despre, „crasmismul său, Amezua susţine, după ce discută amănunţit toate textele cu pricina, că, după el, „cheia acestei aparent, obscure enigme e foarte simplă [...]: Călugării şi clericii constituie atunci o clasă *socială printre altel*e. *Nu s*un*t u*n *co*rp privilegiat şi intangibil; nu le bucură de o imunitate politică sub care să fie puşi la adăpost de critica şi răspunderea judiciară a faptelor lor [...], atunci dogmă şi doctrină, călugări şi clerici sunt entităţi şi concepte absolut distincte şi separate; dogma e sacră şi inviolabilă; monahul, simplul cleric, nu 1 (op. cit., *p.* 1*00*). Aceste puncte de vedere extreme au însă, fiecare, partea lui ele adevăr „perspectivic". Total inacceptabilă şi,

mai ales, fără niciun temei în textele lui Cervantes, ni se pare însă ipoteza unui Cervantes necredincios, dacă nu chiar ateu: „credinţa lui Cervantes s-a frânt" susţine Valeriu Cristea în altminteri interesantul şi echilibratul său eseu Pe urmele *lui Don Quijote,* C*artea R*omânească, Bucureşti, 1974, p. 37.

hanul La Sevilianul: în original, *posada del Serillano*, han faimos din Toledo. Clădirea era situată în stânga pielii Zocodover, cum urci spre Alcazar, în imediata apropiere a porţii maure Arco de la Sangre de Crista. Sub numele de *posada de la Sangre*, dăinuit până în anii războiului civil, când a fost distrus.

Arguella: în original, T. a Argiiello.

Centre de interes din Toledo. *Sagrario* era acea parte din Catedrală unde se păstrau relicvele. *Meşteşugul l-ai Juanelo*, citat de nenumărate ori în literatura vremii, era o instalaţie hidraulica destinată să ridice apă din Tajo până la Alcazar: a fost construit de italianul Gianello din Cremona, fiind dat în funcţie, într-o primă etapă, înainte de 1370, apoi, amplificat, în 1580; în ciuda faimei, avea un randament scăzut, de hpi ox. 162 hi/zi. *Înălţimile SJ. Augmtin*, cum am echivalat *Las Vistillas de Son Augustin*, *e* aflau în V oraşului, pe aşa-numitele *bănos de ia Cava*. *Grădina Regelui* (*La Huerta del iiey*) se găsea pe malul Tagului, în Ni.: Toledo-ului. *Vega* (Lunca) era *o* vestită promenadă ioledană, re –, amenajată în 1047, sub numele *Vega*. – *aţa*. (Schevili. şi Boniiia, *Cd cât.*, vol. 11. a. 282 – 23.)

regina Ginevra: Soţia regelui Artus, de care se îndrăgostise Lancelot du Lac (vezi *Romanele Mesei Rotunde*, trad. de Aurel Tita, Editura Univers. 1076).

*mai urât... decât o spaimă a Sfântului Anton: Co*mparaţie populară folosită încă şi azi sub forma: „Mas feo que las tentaciones de San Anton".

În original: „un monasterio de nuestra Señora clei Carmen".

Echivalăm exprimarea agramată din original: *mala pin07 i* în loc de *mala opinion* (părere proastă).

poetul năsos: Aluzie clară la Publius Ovidius Naso, evocat aici ca autor al *Metamorfozelor*.

Aceea: Punct de trecere cu barca peste Tajo, în regiunea Toledo. Un pod s-a construit în acel punct abia în 1817.

Legi din 1552 şi 1560 pedepseau aspru vagabondajul. Vezi Schevill şi Bonilla, ed. cit., vol. II, nota 299 – 2, pentru amănunte.

Femeile din Toledo erau reputate pentru frumuseţea şi inteligenţa lor.

Compas: Cartierul prostituatelor din Sevilla.

de pripas: Echivalăm jocul de cuvinte din original. Asturianul spusese *contrapăs* (un pas de dans), iar catârgiul pricepuse *con trapos* (în zdrenţe), de unde şi indignarea lui.

căţeaua măuroaică: în original, *perra mora*, dans ce se bucura de popularitate în epoca lui Cervantes.

Indianca α mulatră: Cervantes numeşte ciacona „mulatră" fiindcă ea îşi avea originea în America.

zambapalul (*el zambapalo*): Dans grotesc adus din Indiile Occidentale şi răspândit în Spania prin secolele al XVI-lea şi al XVII-lea.

asinanţi: apelativ burlesc pentru catârgii.

Aici şi mai departe, aluzii la *cele unsprezece ceruri*, potrivit concepţiei ptolemaice. Aceste unsprezece ceruri erau următoarele: Luna – Maercur – Venus – Soarele – Marte – împiter – Saturn – Stelele l'ixe – Primul motor – Regiunea cristalină – Cerul şi χ (empireu!).

drept în p/plec şi-i astrucă: Aluzie la Saturn.

Aluzie la plasa în care Vulcan, soţul înşelat, i-a prins în flagrant delict pe Marte şi pe Venus.

luni şi marţi: în original, *Lunes y Martes*, Catârgiul, în ciuda analfabetismului său, înţelege aluziile mitologice de vreme ce face şi calambururi pornind de la ele.

Preotul Ioan din Indii: Vezi mai sus, nota 232.

fecioare din Danemarca: Aluzie ia Doncella de Dinamarca, personaj din *Amadis de Gaula*, cartea I, cap. 8, confidentă a Orianei şi a iubitului acesteia, Amadis.

cele patru rugăciuni: E vorba de Pater Noster, Ave Maria, Credo şi Salve.

Oborul sau piaţa de vite era, după cum spune F. Rodriguez Marin, la doi paşi de hanul La Seviâia nul, şi anume io piaţa mănăstirii Concepţiunii.

286 *protos*: în original, *la primera*, joc de cărţi pe care F, Rodriguez Marin îl comentează amănunţit (*Novelas*... ed. cât „p. 289, nota 14).

287 *cinci sferturi*: Nu este o simplă butadă; coada unei rase de oi africane atinge greutăţi considerabile, constituind un veritabil „al cincilea sfert" al animalului. Vezi o mărturie contemporană citată de Scheviil şi Bonilla (*ed. cit.*, vol. II, nota 323 – 11).

288 *călătoria de ginerică*: Se referă, după cum precizează Scheviil şi Bonilla, la apar, care-şi aranjase căsătoria cu o rubedenie de-a lui (vezi mai sus); înseamnă, aşadar, că Lope a câştigat bani cu care „ginerică" avea de gând să se întoarcă acasă şi să facă nunta.

289 *Tamerlan* sau *îi mur Lenk* (c. 1336 – 1405), vestitul conducător mongol. Citat aici în legătură cu o tradiţie care circula în Europa (Pero Mejia, *Silva de varia leccion*, II, cap. XXVIII): se spune că Tamerlan era fiul unui crescător de vite, iar băieţii alături de care creştea l-au ales în glumă rege. iar el, mai în giunâă, mai în serios, i-a pus să jure că-i vor da ascultare în totul, totul devenind până la urmă realitate. (Scheviil şi Bonilla, ed. cit., vol. II, nota 325 – 10.)

290 *doctorul de la Fuente*: A existat un doctor. Rodrigo de la Fuente, profesor la Universitatea din Toledo; trăia încă prin 1580. A fost medic şi poet (Francisco de San Román).

41 – Nuvele exemplare

2!) 0 a *un ciuunciu*: tu original, *un silencio*, deformare agramată de la *cittcio*, ciliciu sau târsână (cămaşă aspră din păr de capră, purtată pe piele de penitenţi în scopuri de mortificare). Echi – valarea noastră se bazează pe o posibilă „etimologie populară" (d* la *ciulin*).

291 *dar nu şi lanţul*: Lanţul rămăsese de fapt în păstrarea hangiului, dar consemnul era să nu-l arate decât după ce-l înştiinţa pe corregidor.

292 *întâmplările Transilvanului*: „E aproape sigur – susţin Schevill şi Bonilla (ed. cit., vol. III, nota 8 – 12) – că Cervantes face aluzie la Sigismund Báthori (m, 1613), la care, se referă şase *Relaciónes*, tipărite la Sevilla de către Rodrigo de Cabrera în 15 ÎW şi 1597, unde sunt cuprinse e sus prosperos succesos y victorias»”. Se mai citează şi au opuscul, tipărit tot la Sevilla în anul 1597, sub titlul „Relation verdadera del liniaje y descendencia del serenisimo Sigismundo Batoreo, principe de Transilvania, Moldavia y Valachia. sacada de historias autenticas, venidas de aquellas partes, con aiguna de sus hazanas y proezas, dignas de gran memoria”. Se mai menţionează, în sfârşit, o foaie volantă, tipărită în acelaşi oraş, în 1599, şi intitulată „Nuevos auisos venidos de Roma de lo succedide en el Exercito Imperial *y* lo que a hecho el principe de la Transilvania y de otros auisos de diversas partes”. Un editor recent şi demn de consideraţie al *Nuvelelor exemplare*, Mariano Baquero Goyanes (ed. cit., vol. II, p. 175, nota 1) ia *ad litteram* sursele din epocă şi dă următoarea notă: „Se alude a succesos historicos de la epoca *Posiblemente* (subl. *n*.) el transilvano sea Segismundo de Bathori principe de Transilvania, Moldavia y Valaquia (1572 – 1613)”. În faţa perpetuării unor asemenea date false, ne vom îngădui să re capitulăm pe scurt câteva momente istorice care au făcut posibilă această adevărată uzurpare, în ochii contemporanilor, şi chiar *a*, unei posterităţi grăbite, a meritelor şi titlurilor lui Mihai Viteazul Referindu-se la situaţia din anul 1595, când, la 13/23 august are loc bătălia de la Călugăreni, Nicolae Iorga spunea rezumativ într-o conferinţă despre *Soarta faimei lui Mihai Viteazul*, ţinută la 22 nov 1919; „La o nevoie mare a lui Mihai Viteazul, în 1595, după că fugăreni, când Giurgiu! era stăpânit de turci şi Bucureştii ocupaţi, când cetele de călăreţi ai sultanului mergeau până în văile Carpaţi lor, MIHai. Viteazul fusese silit, cerând

ajutorul lui Sigismund, să-l tăgăduiască că va face din ţara sa – una» cu Ardealul. Izvoarele contemporane spun că Báthory se considera ca rege al celor trei provincii reunite într-o Dacie care n-ar fi fost românească… – (N. Iorga, Isto*ria lui Mih*a*i Vite*a*zul,* ed. Îngrijită de N. Gheran şi V. Iova, Editura Militară, 1968, pp. 424 – 425). Documentele spun că în cadrul dietei Ardealului ţinute la Sas-Sebeş începând din 16 aprilie 1595 (Iorga, op. cit.*, p*. 154) s-au luat hotărâri privitoare la principatele româneşti echivalând cu ce" anexiune formală" (Idem*, ib*id.*, p*. 161). În urma actului din 20 mai 1595, încheiat la Alba-Xulia, Mihai nu mai este decât „voievodul lui Sigismund" (ibid.*, p*. 163). La toate se adaugă o. imensă şi susţinută campanie publicitară care face ca lupta de la Călugăreni să rămână aproape neştiută, „pe când expediţia, de fapt aşa de uşoară, pe care o prezidase Sigismund se bucură de toate mijloacele zgomotoase ale unei uriaşe reclame (ibid.*, p*. 201), dovadă şi tipăriturile răspândite imediat şi în Spania prin Sevilla. Canalele prin care toate aceste deformări au ajuns atât de repede aici au fost, în primul rând, „presa" italiană a vremii („ziarul toscanilor, acela al nunciului episcop de Cervia, Visconti") apoi participanţii străini la expediţia lui Báthori în Ţara Românească („Cosma Capponi, contele Alexandru de Carpegna, Giroiamo Genga, Piccolomini, Aldobrandino") şi însuşi preceptorul lui Báthori, iezuitul spaniol Alonso Carrillo (ibid., p. 202). „De fapt – scrie Iorga – rolul lui Sigismund fusese de simplă paradă. Niciun plan, nicio intervenţie personală a lui nu se înseamnă de izvoare" (ibid.*, p*. 203). Figura lui Sigismund Báthori face carieră şi în dramaturgia vremii: Schevill şi Bonilla citează El c*api*l*ari pro*d*igioso, pri*n*cipe de* T*ran*s*ilvania, de* Luis Velez de Guevara (1610?), şi EI P*ri*n*cipe pro*d*igioso y d*e*fe*n*sor de* l*a* f*e* (*16*51*), d*e Matos şi Moreto. E vorba însă de atribuiri succesive – şi greşite – ale unei piese inedite de Lope de Vega, El p*ro*d*igioso pri*n*cipe tra*n*silvane, sc*risă, pare-se, imediat după evenimentele anului 1595, care au culminat cu bătălia de la Călugăreni; în legătură cu această piesă, în care

figurează şi un foarte probabil portret al lui Mihai Viteazul, vezi Darie Novăceanu, „Lope de Vega despre Mihai Viteazul”, în *Gazeta literară, nr*. 35 (698), p. 8 şi nr. 36 (699), p. 8 din 1965.

293 Bireno: Personaj din *Orlando furioso* de Ariosto (cântul X). Bireno, iubitul Olimpiei, fata contelui de Olanda, se îndrăgosteşte de o fiică a regelui Frisiei. şi o părăseşte pe Olimpia pe un ţărm pustiu”.

294 Chelbete: în original, Calvete.

295 *agnuşi* Vezi mai sus, nota 176.

296 *Vigue*: Forma catalană este Vich. După Amezua, ar fi vorba de un personaj real, don Pedro Vich ν Manrique, general al galerelor Spaniei între 1597 şi 1607.

297 *Bradamante şi Marfisa*: Personaje din *Orlando furioso*, Bradamante era o soră a toi Orlando, iubită de Ruggiero. Marfisa era o fecioară „care zi şi noapte umbla înarmată” (cântul XVIII).

298 *Hipolita*: Regina Amazoanelor, căsătorită de Hercule cu Tezeu; Pentesileea, altă regină a aceloraşi Amazoane, fiica lui Marte.

299 *neamul Granollequilor*: Aluzie posibilă la familia Granoliech sau Granollach din Vich.

300 *Sfântul lalob din Calicia*: Santiago de Composteia, celebrul loc de pelerinaj.

301 *Monserrat*: în catalană, Montserrat, mic masiv muntos din provincia Barcelona, izolat de alte sisteme orografice, cu crestele în dinţi de fierăstrău, de unde şi numele; alt. max. 1236 m, vârful Mirados de San Jerónimo. Încă din Evul Mediu (880) e locuit de călugări benedictini, care au construit pe stânci mănăstiri sau schituri aproape inaccesibile.

302 *don Enrique*, *tatăl Leocadiei*: Cervantes afirmase că tatăl Leocadiei este don Sancho, nu don Enrique (vezi mai sus, p. 365).

303 *dezamăgiţi*: în text, *desenganados*, de la *desenganar*. Pentru a preîntâmpina unele nedumeriri ale cititorilor noştri, reamintim că *desenganar* era folosit în epoca lui Cervantes şi mai apoi, în cea a lui Gracián, în

sens pozitiv, însemiiând „a scoate din amăgire”, „a deschide ochii”, a ieşi, cu alte cuvinte, dintr-o stare de obnubilare şi de fascinaţie paralizantă a spiritului şi a pătrunde în lumina cunoaşterii. Sistemul etic foarte riguros al toi Gracián avea să includă, ca principală virtute activă, tocmai pe acest *desengano* (vezi introducerea noastră la B, Gracián, *Oracolul manunt*. *Criticonul*, 3 vol., Editura Minerva, B.P.T., vol. 1, p. XXVI), înţeles, aşadar, ca „dezînşelare”. Ne-am impus să păstrăm consecvent termenul folosit în acest sens în traducerile noastre din scriitorii spanioli ai epocii respective, cu atât mai mult cu cât evoluţia semantică a termenului, atât în spaniolă cât şi, mai mult chiar, în română (şi chiar în alte limbi) a confirmat pe deplin apetenţa profundă a omului de pretutindeni pentru amăgire şi iluzionare ca şi rezistenţa lui la orice încercare de destrămare a vălului mincinos-consolator, demonstrându-se încă o dată, ia o scară vast istorică, pertinenţa analizelor gracianeşti.

304 *de aceeaşi vârstă*: De fapt, aproximativ de aceeaşi vârstă, observă M. Baquero Goyanes, întrucât ceva mai jos e precizată vârsta reală a fiecăruia.

305 „La Bologna exista – şi există încă – Colegio Español de San Clemente, întemeiat de cardinalul Carrillo de Albornoz. Un decret ai, lui Filip al II-lea interzicea spaniolilor să studieze ia universităţi străine, cu excepţia celei din Bologna”. (M, Baquero Goyanes, ed. cit., vol. II, p. 213, nota 2.).

306 *familia Bentiboliilor*: Familia Bentivoglio a deţinut vreme îndelungată senioria Bolognei (în secolul al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea).

307 *Alfonso d’Este*: Este vorba de Alfonso II d’Este, duce de Ferrara, Modena şi Reggio, care a murit ia 27 octombrie 1597. La scurt timp după moartea sa, ducatul Ferrara a trecut în stăpânirea Scaunului Apostolic.

303 *agnus*: Vezi mai sus, nota 176.

309 *pievan*: Din it. *pievano* sau *piovano*, preot paroh.

310 *spiţa Criveliilor din Milano*: Din Milano era Alessandro Crivelii, care a fost nunţiu în Spania şi „a murit

în *I51<i*. Din aceeaşi familie a fost Papa Urban al III-lea (Umberto Crivelii).

311 *masară*: Din it. *masaia* sau *massara*, guvernantă, chelăreasă.

3 Î2 *strada maestră*: italienism pentru „drumul mare”.

313 *spitalul învierii*: În original, *Hospital de la Resurecci* în Spitalul învierii, a cărui clădire nu s-a păstrat, fiindu-i reconstruită doar o faţadă de la intrare, fusese sediu] Confreriei Consolării şi Concepţiunii, care, în secolul al XV-lea, primise dreptul de a deschide acolo o casă (Je prostituţie, spre a-i folosi beneficiile în scopuri caritabile. În 1515, stabilimentul ajunge să cumuleze funcţii de lupanar şi de spital. În 1591, ordinul San Juan de Dios a preluat administrarea spitalului.

314 *Poarta Câmpului*: În original, *Puerta del Campo*, una din cele patru porţi ale Vailadolidului. Sub regele Filip al III-lea, în anul 1601, curtea s-a mutat de la Madrid ia Valladolid. Cervantes care cunoscuse închisoarea la Sevilla, se stabileşte în capitală pentru a-şi lămuri gestiunea în faţa Trezoreriei. A stat între 1604 1605 într-o locuinţă destul de meschină, aproape de Spitalul învierii, într-o clădire ce s-a păstrat până în zilele noastre. Nici aiin-a scăpat de suspiciuni şi de încurcături cu justiţia: la poarta casei sale a fest găsit ucis într-un duel un nobil, Caspar de Expe leta; cercetările poliţiei l-au scos din cauză pe Cervantes, după. un scurt arest preventiv, dar au aruncat o lumină echivocă asupr; moralităţii surorii şi fiicei sale. Incidentul s-a produs la scurt timp – după apariţia triumfală a primei părţi din *Don Quijote*.

315 *căsătoria*, *sau căzătoria*: Echivalăm jocul de cuvinte din original „ca*samiento (*căsătorie) – ca*nsamiento (o*steaieală).

316 *Rute*: Localitate la SE de Córdoba, centru agricol.

317 *îmi ieşeau înainte numai cu plin*: În original, „balta banme… el agua delante”, adică îi ieşeau cu apa în cale mere). parcă dansând, agitând-o în urciorul care o

ţinea rece, îi făceau deci numai pe plac.

313 *Aranjuez*: Oraş în apropierea Madridului, pe valea Tagului. Palat regal cu grădini şi jocuri de apă vestite.

319 *apa îngerilor*: Preparat odorifer cu diverse întrebuinţări în epocă.

320 *novene*: Novena, în cultul catolic, este un exerciţiu religios practicat vreme de nouă zile, de obicei succesive, şi constând din rugăciuni, lecturi edificatoare, litanii şi alte acte pioase.

321 *Maica Domnului din Guadalupe*: Centru de pelerinaj vestit în epocă. Vezi *Persiles şi Sigismunda*, III, V, ed. rom. cât., pp. 251 – 253. Sanctuarul Maicii Domnului din Guadalupe era unul din cele şase *casas angelicales* ale Fecioarei Maria. Celelalte cinci erau: Nuestra Señora de Monserrat, el Pilar de Zaragoza, Nuestra Señora del Sagrario de Toledo, la Pena de Francia şi Nuestra Señora de la Blanca, în Burgos (F. Rodriguez Marin).

322 Forma corectă a acestui proverb evreiesc e cea înregistrată de Correas, *Vocabulario de refranes*... „Piensa don Braga que con su hija me engana. Pues para el Dio, hermano, que soy contrecho de un lado”.

323 Versuri din *Trionfo d'Amorer* cap I: „Ta] biasma altrui, che se stosso condanna: / E chi prende diieârto di far frode, / Non şi de lamentai s-altri l'inganna” (Cutare îl dojeneşte pe altul, esândindu-se pe sine însuşi: / şi cui îi place să înşele / nu trebuie să se plângă dacă-l înşală altul).

324 *siidaţiile*: În original, *sudares*. Sudaţiile erau principalul tratament aplicat în cazurile de sifilis; pentru provocarea unei transpiraţii cât mai abundente şi mai frecvente se administrau medicamente specifice, printre altele decocturi şi siropuri concentrate de gaiac, rădăcină şi frunze de salsaparilă, şi sasafras, dimineaţa foarte devreme şi după-amiaza. Bolnavul stătea la pat, într-o încăpere cât ητ? K mică, înaltă, fără ferestre, cu podeaua acoperită cu scânduri, covoare, mantii şi rogojini, pentru luminat folosindu-se doar lămpi cu untdelemn, luminările

fiind evitate din pricina fumului. Pacientul era învelit mai întâi într-un cearşaf fierbinte, apoi cu macaturi groase, pături de lână şi alte pleduri. Se foloseau şi *mangaluri* (*braseros*), vase cu jeratic şi lemne mărunt crăpate, pentru încălzirea interiorului. (Agustin Gonzalez de Amezua y Mayo.)

325 *fraţii paporniţei*: în original, *Ios her mănos de la capacha*, călugări din mănăstirea San Juan de Dios şi de la Spitalul învierii, care umblau cerşind cu câte un coş de papură, asemenea lui Mahudes, stăpânul celor doi câini din *Colocviul clinilor*. „Fraţi ai paporniţei erau numiţi şi cei de la spitalul Anton Martin din Madrid. Cerşeau de obicei după lăsarea întunericului, pentru ca tot omul să se simtă liber să dea după voie, şi uneori strigau: „Cine face bine pentru sine?” („i, Quien hace bien para şi mismo?”).

326 *vremurile Mariei Castana*: Expresie proverbială denumind vremurile vechi şi pline de fabulaţii şi ignoranţă. Maria Castana (sp. *Maricastafia*) e un personaj folcloric spaniol.

327 *stafide şi migdale*: Lueticii supuşi sudaţiilor urmau şi o dietă foarte severă, mâncând doar câţiva pesmeţi cu stafide şi migdale, totul pe sponci; fructele uscate, după opinia vremii, sporeau, şi înviorau memoria (F. Rodriguez Marin dă şi alte exemple din literatura vremii, ed. cit., vol. II, p. 206, nota 7).

328 *Mali ades*; Pe vremea şederii lui Cervantes în Valladolid, frate cerşetor (*llamador* sau *hermano limosnero*) al Confreriei Spitalului învierii era un anume Alonso de Mahudes, fiul lui Hernando de Mahudes şi al Juanei Gonzalez. Ajunsese pe atunci la o vârstă înaintată, deoarece încă din 1563 se afla pe lângă spital, împrejurare dovedită de un testament păstrat, făcut de el cu prilejul unei îmbolnăviri. Patruzeci de ani mai târziu continua să-şi exercite funcţia în acelaşi ioc, şi Cervantes a avut prilejul să-şi studieze pe viu personajul, graţie căruia a supravieţuit şi memoria de tot obscurului Mahudes. (Agustin Gonzalez de Amezua *y* Mayo, *Cervantes creador de la novela corta española*, C.S.I.C., Madrid, 1958, 2 vol.,

vol. II, pp. 411 – 412.)

329 Decupajul acestui paragraf şi al celui următor aparţine editorilor, Schevill şi Bonilla, ed. cit., vol. *Mi*, p. 156, nota 156 – 5. Întrucât în ediţia princeps ambele replici sunt atribuite lui Berganza.

330 *Poarta Cărnii*; în original, *Puerta de la Carne*, numită astfel, după cum spune F. Rodriguez Marin citind surse de epocă, pentru că prin ea intra toată carnea de la Zalhana (sau abator), destinată măcelăriilor din Sevilla.

331 Echivalăm un perfid joc de cuvinte (care dovedeşte că Cervantes nu şi-a luat chiar în serios propriul angajament de a-şi tăia mai degrabă mâna decât de a îngădui în textul său cuvinte riscate…): cri*a Aas, sl*ujnice; criadillas, diminutiv al precedentului, însemnând slujnicuţe deci, dar şi testicule.

332 împuternicit al cărnii: în original, obligado de la carne.

333 Piaţa Sfântul Francisc: Numită astfel după mănăstirea Sfântul Francisc din Assisi. Acolo se aflau şi Casa capitlului (las Casas del Cabildo) şi Tribunalul (Audiencia).

334 *îngerul de pază*: Funcţionar municipal câştigat prin mită ca protector al infractorilor.

335 *uliţa Vânatului*, *Costişa şi Zalhanaua*: în ordinea citării, la Caile de ia Caza, la Costanilla şi el Matadero.

336 Pasaj foarte important pentru estetica naraţiei în concepţia lui Cervantes, Reluând preocupări ale criticilor vremii şi îndrumări venite încă din Antichitate, Cervantes meditează în faţa

— Dilemei stilistice fundamentale a naraţiei: Cum să foloseşti ornamentele retorice fără să alterezi verosimilitatea? Cum să ştii în ce proporţii să dozezi „opulenţa verbală a poetului şi sobrietatea istoricului” (Riley)? Cum să realizezi *hazul* sau *graţia* (*la gracia*) naraţiei în cele două tipuri de povestire clar delimitate în acest pasaj? Problema o pusese încă Cicero: „Duo eram sunt genera faceţiarum, quorum alterum retractatur, alterum dicto” („Sunt două feluri de snoave, dintre care

un<de se referă la fond, iar altele ia expresie”; *De oratore*, II, l): apoi. În Renaştere, un Girolamo Bargagli (*Dialogo de giuochi ehe nelle vegghe sanest* şi *mano ai fare*, Siena, 1572, p. 216): „Bisogna anche accompagnarlo con la voce, con i gesti e con la pronunzia în modo chela persona şi contrafaccia dellă quale şi racconta”, Cu toate conotaţiile ei „histrionice”, distincţia era una strict literară şi cu o aplicabilitate curentă şi foarte diversă în teoria Secolului de Aur. „Balbuena o reducea la termenii ei cei mai simpli, definind două clase de naraţii: una, «naturală şi istorică»; cealaltă, «artificială şi poetică»”. „Ajustarea acestor două concepte discrepante a dat naştere lui *Don Quijote*”. (Pentru toate precizările de mai sus, vezi E.C. Riley, *Teoria de ia novela en Cervantes*, trad. de Carlos Sahagăn. Taurus, Madrid, 1966. pp. 243 – 244.) Pasajul a fost reţinut şi de Americo Castro, în *El pensamiento de Cervantes*, Madrid, 1925, p. 236), în legătură cu discuţia despre estetica picarescului la Cervantes: „Consideraţi în sine şi din punct de vedere artistic, picaros sunt «nimic»; trataţi spectacular, pot deveni interesanţi”.

337 *Eretilă*: în original, *Gavilăn*.

338 de *la lup*, *un fir de păr*, *şi ăla*, *din coşniţă*: în original, „del îobo un pelo, y este de la espuerta”; există proverbul: „Bel lobo, un pelo” sau „Del lobo, un pelo; y este, de la frente”, „refrân que enseiia que del mezquino se tome lo que diere” (Dicţionarul Academiei Spaniole); sau „Del lobo un pelo”, debe uno contentarse con lo que. da el mezquino” (*Pequeño Larousse ilustraţio*, ed. 1980, *sub lobo*). Adică, de la omul meschin sau cărpănps, mulţumeşte-te cu ce-ţi dă, chiar dacă-ţi dă foarte puţin „cum ar fi un fir de păr scurt, ca de pe fruntea lupului.

339 *îmi deschise botul*, *mă scuipă în el*: La observaţiile lui Scheyill şi Bonilla (*ed. cât „*vol. III, nota 162 – 2) se mai pot adăuga şi altele: „Se poate afirma că scuipatul, ca şi însuşi gestul scuipărei, joacă acelaşi rol magic în viaţa tuturor popoarelor. […] Contra deochiului şi deocherei, ca şi contra farmecelor sau vrăjilor, gestul seuipărei e general. […] Din punct de vedere terapeutic, în

credinţa popoarelor scuipatul joacă iarăşi un rol important. [...] Scuipatul sau scuiparea în gură – dar numai contra deochiului şi, deci, fără miracolele din basme – mai dăinuieşte şi astăzi pe alocurea". (Tache Papahagi, Mic dicţionar *folkloric, Editura Mine*rva, 1979, pp. 419 – 424, cu numeroase exemple.) După alte tradiţii. câinelui ciobănesc i se scuipa în gură ca să fie credincios turmel (Schevill şi Boniua trimit în acest sens ia Paul gebulot, Le l loiklore de *France, Paris, 1906,* III, p. 109), F. Rodriguez Marin; îl citează iasă pe Amezua y Mayo", care, făcând o anchetă; printre-păstori de prin părţile locului, n-a putut lămuri în niciun fel semnificaţia ritualului.

340 *paznic de coastă*: în original, *atajadores*. *ele la costa*, formaţii de cavalerie uşoară destinate în epocă pazei coastelor sudice ale Spaniei împotriva eventualelor dezarcări turceşti sau maure.

341 Leuşor: În original, Leonciuo.

342 Bălţatu: în original, Barcine.

343... că, i greu să nu scrii satire: „Dificile est saturam non scribere", Juvenal, Satire*, I. 3*0.

344 *păstorul de pe malurile Amf tisului*: Aluzie la Apolo, care, exilat din Olimp ca să ispăşească uciderea lui Python, a. fost primit şi adăpostit de regele Admetos, căruia i-a slujit ca păstor pe malurile râului Amfris, în Tesalia.

345 Aluzii la: *La Arcadia*, de Lope de Vega (Madrid, 1599); *La Galatea*, propriul său roman pastoral (Alcalá, 1585); *EI Pastor de Filida*, de Gálvez de Montalvo (Madrid, 1582), şi *Diana*, de Jorge de Montemayor (înainte de 1559?).

346 *Muule* în *poet netot*: Personaj popular, probabil. În Madridul vremii. Cervantes îl menţionează şi în *Don Quijote*, II, LXX! Un poet cu acest nume, de rezonanţă navarreză, n-a putut fi însă identificat până acum (vezi *Don Quijote*, edicion, estudio y notas de Juan Bautista Avalle-Arce, vol. II. p. 590).

347 *Academia Imitatorilor*: în original, *Academia Imitator ia*, academie burlescă înfiinţată la Madrid pe la

1586. după modelul acelora din Italia. Aeatlemja este citată de Juan Rufo la începutul celor *Seiscientas apotegmas* (Toledo, 1596). Schevill şi Boniua, *ed. cât* „vol. III, nota 164 – 14, reproduc textul respectiv.

348 *Deum de De-o*: În traducere, „Dumnezeu din Dumneaei*”. Cuvintele fac parte din Crezul sau Simbolul credinţei stabilit de Conciliul de la Niceea în 326, şi anume din versiunea acceptata de biserica catolică. „Traducerea” hilară pe care le-o dă Mauleon e citată. şi în *Don Quijote*, II, LXXI.

849 Că în ecu 1 acesta (*Cala el loba dO* va *Juamca*) e inclus în ratatul De *mustea Ubri septem* de Francisco de Salinas (Salai flanca. 1: 7» 7 >.

3 – 50 Atitudinea lui Cervantes faţă de literatura pastorală e ambivalenţă, mergţnd de lacultivarea genului (Le *Gaâalea*, prima operă tipărită a scriitorului, 1534) pe care şi pe patul de moarte visa S-o continue, şi până la violenta criticii-adusă „aparent, romanelor pastorale şi convenţionalismului lor striderit de către realistul Eerganză. Împăcarea acestor două atitudini contradictorii a fost o piatră de încercare pentru cervantişti, deoarece: faţă de convingerea” lâi Cervantes că, prin Ga*lateea,* dăduse o operă nemuritoare (vezij printre – altele: „Yo corte con mi ingenio ăqiiei vestido / con que al întindb la hermosa Galatea / salio para librarse del olvider, adică: „Am croit cu mintea mea haina cu care frumoasa Galateea ieşit-a în ltfme ca să se mântuie de uitare”, în Că*lătorie* la *Parnas),* osândirea aetistui gen, căruia continuă să-i plătească tribut în dramaturgia sa şi în Do*n Quijote,* pare greu de-realizat, chiar dacă ar fi subsumată mult discutatului „perspectivism” cervantin. Americo Căstro consideră că „Cervantes opune în acest caz. ca şi în dialogul dintre Don Quijote şi Saneho (II, III) adevărul universal şi cel particular. pe păstorul «relicta circumstantial şi pe păstorul care-şi leagă opincile: geniul lui îl purta către lumea adevărului inteligibil cu o dragoste deplinăcu o atracţie irezistibilă „şi. de aici predilecta pentru Gala*teea, pe*ntru Don Quijote, prin gura căruia

Cervantes vorbeşte” în – nenumărate rânduri, pentru Persiles etc. etc.; dar geniul lui era prismatic şi făcea ca acest aslevăr inteligibil să se transforme în adevăr sensibil. Păstor cu cimpoi 1 Păstor cu opinci rapăaoase? Coif? Lighean de bărbier? Unica şi esenţială diferenţă în cazul; păstoralului este că conflictul dintre ambele adevăruri nu se rezolvă într-o sinteză miraculoasă, ca în Don *Quijote”* *(E*l p*ensainiento:* … p. 38). Don Quijote însuşi avea. să întrebe. punând de fapt, după; A. Castro, problema dublului adevăr: „Prensas – tu que las Amanite, las Fflis, las Silvias, las Dianas, las Galateas, las Filidas… luemn Verdaderaiftente damas de carne y hueso?”, adică toate. ceste personaje crezi oare că au fost făpturi în carne şi oase? Şi Ameriio Castroi conchide: „Adevăruri lui Don Quijote e solidar cu cel ai Galateei şi ai hfi Persiles” (op. cit*: „p> 39*). Mai este de luat în – îSiclerane, desigur, şi – educiin ironică la care marele scriitor îşi supune deseori temele sau eroii preferaţi, acel veritabil prurit al devalorizării, care, la el, nu e decât intermitent, deşi puternic reiieiant, dar care ia promotorii literaturii picareşti ajunge uz şi abuz. O subtilă interpretare a rolului jucat de pastoralism şi de „erotica pastorală” în literatura Renaşterii în general şi în aceea a lui Cervantes în special ne-o dă tot Americo Castro în Hacia Ce*rvante*s, *pp. 27*4 – 290, pornind de la teza că în „naraţia pastorală îşi face pentru prima oară apariţia personajul literar ca o singularitate strict umană, ca expresie a unui «întru sine»” („un «dentro de şi, „, p. 276); aceasta explică de ce în Don Quij*ote*, *prima* carte modernă cu personaje prin excelenţă autonoma (p. 274), nu întâlnim o ironizare a pastoralului, ca în Colocviu*l câinilo*r, *„unde* pastoralul nu este element structurant” (p. 281). O prezentare a întregii problematici a romanului pastoral anterior Galateei *lui Cer*vantes poate fi găsită şi în monumentala carte Origenes *de la no*v*el*a a *lui M*enendez Pelayo (ed. a II-a, ESTE, Madrid, 1862, vol. II, pp. 135 – 346, şi în special pp. 342 – 346, unde e citat şi pasajul din Colocviu*l C iniil*or.

351 Aluzie la *păun*, reputat în sistemul de

simbiolizări şi emh ematizări al vremii pentru urâţenia picioarelor, care-l făcea să se i i-ineze, de îndată ce-şi pleca privirea asupră-le, şi să-şi strângă renta cozii, oricât era ea de superbă.

352... ucen*ică a Ca*m*achsi din Mon*t*illa: Mo*ntilla, acest oraş din apropierea Cordobei, patrie a Marelui Căpitan, Gonzalo de Córdoba, era renumit în epocă prin marile contingente de vrăjitoare furnizate Spaniei. Una dintre aceste vrăjitoare se nume-a onor Rodriguez şi trăia pe la 1573. Menendez y Pelayo, în Hist*oria de Ios Hete*r*odoxos españoles (*II, 665) citează un manuscris din Biblioteca Colombina în care se povesteşte cum Camachele (numele devenise generic) din Montilla au ajuns să-l prefacă în cal pe don Alonso de Aguilar, fiu al unui marchiz de Priego, care, din această pricină şi din altele la fel de ciudate, a fost arestat în două rânduri de Inchiziţia din Córdoba, (Scheviil şi Bonilla, ed. cit., *v*ol. III, nota 167 – 18.) Numele de Cani*achas vin*e, pare-se, de la soţul uneia dintre aceste vrăjitoare, un anume Camacho. Angel del Rio (Hist*oria de* l*a* l*ite*r*atura española, 2* vol., Holt, Rinehart and Winston, New York, edition revisada, 1963, vol. I, p. 288, nota 1) aduce o completare în această privinţă: „La informaţiile lui Ameziia, Rodriguez

Marin şi ale altor eruditi se pot adăuga documentele publicate dt Răul Porras, printre care curiosul «Testament al Elvirei García, la Camacha, întocmit în Montilla... la 17 aprilie 1559». Vezi «Cervantes. la Camacha y Montilla» în *El l-aca Garcilaso en Montilla*... Lima, 1955". Tema acestei veritabile „dinastii" de vrăjitoare avea să fie reluată în Munc*ile lui Per*s*iles şi* a*le Sigismundei,* II, VIII (ed. rom. cât., pp. 152 – 15 – 3), unde apare personajul malefic Cenotia din Alliama („Cată să ştii că în acea cetate a Alhamei a trăit totdeauna câte o femeie cu numele meu..."); în acelaşi loc se face şi o distincţie netă între bruja *şi hech*icer*a, termen*i pe care noi i-am echivalat cu „vrăjitoare" şi, respectiv... farmecătoare".

352 a Amerieo Castro (în *Cervantes y Ios casticismos españoles*, Alfaguara, Madrid-Barcelona, 1968, ρ, 100)

atrage atenţia asupra importanţei acestui pasaj rostit de Scipione („aceste profunde şi mişcătoare fraze cervantine"), neglijate de cervantişti, inclusiv de el însuşi, până la data aceea, şi în care ilustrul cervantist vede „o cheie pentru a-i înţelege pe el [pe Cervantes, n.n.] şi opera sa, în care niciodată nu este proslăvită «puritatea sângelui», ci doar «puritatea virtuţii şi frumuseţea pe care o cuprinde în sine bunul nume» (*Quijote*, I, 33)". O concepţie asemănătoare" se întâlneşte şi la Sfânta Tereza a lui Iisus, arată A. Castro, într-un text ca acesta: „Mă pot purta ca şi cu un prieten [cu Iisus, *n.n.*], deşi este Stăpân, fiindcă îmi dau seama că nu-i ca aceia pe care-i avem aici drept stăpâni şi care-şi pun toată stăpânirea lor în autorităţi false" (citătm după Santa Teresa de Jesus, *Obras completas*, edition manual, introduction y notas de P. Isidoro de San José, Editorial de Espíritualidad, Madrid, 1963, *Libra de la vida*, 37, 5, p. 342).

353 Vezi Esop, *Măgarul şi căţelul* (sau *Câinele şi stăpânul*): „Un om, care avea un câine din Malta şi un măgar, se juca msreu cu acel câine şi, ori de câte ori se ducea la masă undeva îi aducea câte un mezelic. Şi de-abia se apropia căţelul, că i-l şi arunca, îndată ce se gudura, dând din coadă. Măgarul, prinzând ciudă pe câine pentru această, alergă şi el spre stăpân şi, tot sărind mereu, îl lovi cu copita. Înfuriat, stăpânul porunci oamenilor să-l ducă în grajd, lovindu-l, şi să-l lege acolo de iesle. Fabula ne arată că nu toţi sunt făcuţi pentru toate lucrurile". (Esop, *Fabule*, trad. de Traian Lăzărescu, în voi, Esop, Babrios, *Fabule*. Editura Minerva, 1980, ρ 146)

354 Vezi mai sus, nota 33.

355 şcoala Societăţii lui Iisus: Vezi mai jos, nota 360.

356 *vademecum*: Aici, în sensul de portofoliu, mapă sau ghiozdan.

357…la b*ursă: E* vo*rb*a de Bursa negustorilor (La Lonja de Mereaderes) din parohia del Sagrario, construită după planul arhitectului Juan de Herrera şi inaugurată la 14 august 1598.

353. Berganza „uită" că nu este decât un c-îine şi

vorbeşte în numele oamenilor, ea de altfel şi ceva mai jos. M. Baquero Goyanes, care comentează şi el aceste pasaje, sugerează că aceste „uitări" nu ar trebui interpretate *ad litteram*, ci ca o ambiguizare, poate chiar intenţionată, a statutului personajelor din *Căsătoria pungăşească* şi *Colocviul dinilor*, cele mai „labirintice" componente ale marii structuri labirintice pe care comentatorul numit o vede stând la baza *Nuve*lelor *exemplare*.

359 În original: „*echemos pelillos à la mar*, como dicen Ios muchachos" („să aruncăm firişoare de păr în mare, cum zic băieţii"), obicei copilăresc prin care se marchează împăcarea în urma unui conflict.

360 „Aşa cum ni s-a prezentat, educaţia iezuită este un model de coordonare a întregii activităţi a şcolii spre maximum de randament la studii al elevilor, în direcţia unei erudiţii în care opinia personală trebuia să aibă un loc mult prea restrâns... (...) Cu toată metoda, în multe puncte greşită, şcolile iezuite au izbutit să dea un mare număr de oameni în afară din comun pentru că, indiferent de tendinţele speciale ce le dominau, ele ofereau minţii materialul informativ, fără de care dezvoltarea spirituală şi sufletească superioară nu e posibilă. (...) Aşa cum au fost, şcolile iezuite au izbutit să împlinească un mare gol în evoluţia culturală a omenirii". (Constantin Narly, Ratio studio*rum" şi educaţi*a *iezuită, 193 7, reed*itat – cu omisiuni – în volumul Constantin Narly, Texte pedago*gice* (*Antologie*), *antologie*, studiu introductiv, note şi comentarii, bibliografie critică de Viorel Niculescu, Editura Didactică şi Pedagogică, 1930, pp. 358 – 359.) Cuvintele pline de căldură ale lui Cervantes despre şcoala iezuită din Sevilla au, mai mult ca sigur, după opinia mai tuturor comentatorilor, şi un pronunţat caracter autobiografic, reprezentând gestul de gratitudine al unui fost elev al colegiului iezuit Santa Cătălină din C6 rdoba (prin 1555 – 1557), care-şi continuase studiile la colegiul iezuit din «Jevuta. uncie fumilia chirurgului Rodrig». e Cervantes reapăruse în η nul 1304.

jfil *doi Antonio*: Aluzie la foarte populara carte

Introduction nes tatinae, de Antonio de Nebrija (Salamanca. 1481), care a servit sute de ani drept manual de limbă latină în Spania (până pe la începutul veacului al XIX-lea). Se citează ediţii sevillene din 1501 şi 1532. (Schevill şi Bonilla, ed. cit., vol. III, nota 170 – 1.)

302 *filosofieeşte*: în original, *filosofea*, inf. *filosof ear*, frecventau ν al lui *filosof ar*. a iilosofa. Propunem forma: *a filosofiei*.

363 *romanicifli*: Propunem acest barbarism, cu înţelesul de „vorbitori ai limbii romanice. În speţă spaniola", pentru romaner – *tas*, pluralul lui *roma-ncista*, derivat din sp. *romance* (lat. *romanice*) " *la* opoziţie cu „latiniştii". Opoziţia din text, deşi cu vederi satirice mai restrânse: e încadrează în acţiunea generală (caracterizând, în diferite momente, mai tot cuprinsul României) de impunere a idiomului naţional în luptă cu limba savantă, latina.

364 *nu se numesc cozi cele ale caracatiţei*: În original, se preferă *rabos* lui *colas* nu numai din raţiuni de proprietate terminologică, ci şi de convenienţă (F. Rodriguez Marin, ed. cit., vol. II, ρ 251. nota 17). O contribuţie foarte recentă privitoare la această problemă toxicologică; Steven N. Dworkin, „Phonotaetic Awkwardness as a Cause of Lexical Blends: the Genesis of sp. *cola* «Tail", în *Hispanic Review*, 48, 2, 1980, pp. 231 – 237: „În Spanish *cola* and *rab*. O co-exist, with the latter reserved for the short tail of land animals. The use of *rabo* as an equivalent of *culo* provides further evidence for the association in a popular speech of the notions «tail! – and «arse»". (P. 237.) Se citează: J.L. Alonso Hernandez... le *rico del marginalismo del Siglo de Oro*. Salamanca. 1976.

365 *Corondas Tirianul*: E vorba de Citarondas din Thulium, nu din Tir. cum scrie Cervantes. Anecdota, pe care Cervantes o relatează fidel, e înregistrată de Valerius Maximus, în scrierea sa *Factotum et dictorum memora bilium libri novem* (*Fapte şi spuse memorabile* în *nouă cărţi*), VI, V, *Exemple străine*, 4. Cervantes, creo Schevill şi Bonilla (ed. cit., vol. În, nota 185 – 19), a luat anecdota din

altă sursă, ceea ce ar explica şi eroarea; bunăoară, Sebastiano Erizzo, Veneţian (1525 – 1585), în *Le Sei giornate*, povesteşte această întâmplare, atribuindu-i-o unui „Caronda, prencipe di Tiro”.

366 *Habet bovem în lingua*; Proverbul este explicat mai jos de Cervantes. Schevill şi Bonilia trimit la Erasmus, *Adagiorum Chiiades*, proverbul *Bos în lingua*. Expresia se mai întâlneşte la Theognis, 813, şi la Eschi! *Agamemnon*, 36 – 37: „Un bou s-a aşezat uriaş pe limba mea” (vezi Eschil, *Orestia*, traducere, prefaţă şi note de Alexandru Miran, Editura Univers, 1979, p. 22).

367 *alguazilul*: La observaţia că la începutul nuvelei nu fusese vorba de niciun alguazil prieten cu Nicolas Cârnul, M. Baquero Goyanes crede că acesta ar fi putut fi subînţeles ca vunul dintre acei „îngeri păzitori” pe care şi-i asigurau toţi parlagiii.

368 f *înd venea iarmarocul*: În original, „cuando llegaba la vendeja”; *vendeja*, scrie F. Rodriguez Marin (ed. cit., vol. II, p. 261, nota 13) „se numea târgul pe care-l făceau ia Cádiz, Sanlucar, Sevilla şi în alte porturi din Sudul Spaniei diverse nave străine care soseau toamna încărcate cu pânzeturi şi alte mărfuri, vânzându-le la preţuri foarte scăzute, după care, eu beneficiile realizate, în cărcau untdelemn şi mai ales vin, pentru a se întoarce acasă”. Schevill şi Bonilla (ed. cit., vol. III, nota 192 – 22) precizează:

Vendeja parece tener aqui el sentido de cargazon para la venta”.

369 *Căliz*: Formă veche şi regională pentru Cádiz.

370 *breton*: în sensul de străin, venetic, aşa cum în epoca mai nouă străinilor li se spune în Sevilla *ingleses* (englezi).

371 *Colinăranca*: în original, *ia Colindres*. Colindres e numele unui târguşor din apropierea oraşului Laredo (Santander).

372 *escuti d’oro în oro*: scuzi în monede de aur.

373 *a perpenan rei de memoria*: Formulă agramată în loc de *ad perpetuam rei memoriam* (spre veşnica aducere-

aminle a acestor fapte), formulă a cancelariei papale, care, începând din secolul al XIII-lea, poate fi citită la începutul marilor bule şi al altor acte importante, precum şi în actele unor suverani francezi şi germani.

374 *linse*: deformare hilară de la *linx* (în original: *quince* în loc de *lince*).

375 *poarta Jerez*: Era situată între Poarta Cărnii (Puerta de la Carne) şi Turnul de Aur (la Torre del Oro). Prin ea intrau carele încărcate cu aurui şi argintul aduse de flotele spaniole din America.

376 *Colegiul Magistrului Rodrigo*: îşi] un numele de la Rodrigo Fernandez de Santaella (1444 – 1509), fondator al Colegiului universitar Santa Marfa de Jesus.

377 Licenţiatul *Juan Samiento de Valla Aares*, mai vestit prin severitatea decât prin înţelepciunea sa, a fost „asistent" (corregidor) al Sevillei în 1589. Înainte de a exercita această funcţie, a luat parte la pacificarea Sălcişului (*la Sauceda*), un imaş foarte întins din ţinutul muntos Ronda, unde hălăduiau bandiţi deosebit de periculoşi (vezi Vicente Espinel, *Marcos de Obregân*, III, 24). Vezi Schevill şi Bonilla, ed. cit., vol. III, nota 197 – 17.

378 *Triat ia*: Vezi mai sus, nota 161.

379 într-o casă: Ei. Rinconete şi Cortadillo; vezi mai sus, nota 110.

380 *Seianul*: Aluzie la calul scribului Gnaeus Seius, cal., de o mărime nemaivăzută, cu gâtul înalt, roib, cu coama deasă şi aurie", care însă le-a fost funest tuturor stăpânilor săi succesivi (printre aceştia numărându-se C. Cassius Longinus care, învins de Antonius la Philippi, se sinucide în vara lui 43, şi Antonius însuşi care, învins la Actium, se sinucide în Egipt împreună cu Cleopatra în anul 30 î.e.n.). „De aici – se spune că a luat naştere proverbul folosit adesea despre oamenii loviţi de nenorociri «Acel om are calul lui Seius»" (Aulus Gellius. *Nopţile alice*, III, IX, 1 – 6, traducere de David Popescu, Editura Academiei, 1965, pp. 3 06 – 107). Erasmus comentează proverbul *Equum ’nabet Seianum*, punându-l în legătură cu calul de lemn construit de Epeios (*Odiseea*, IV, 271; VIII, 942; XI, 523, şi

Eneida, II, 15 şi urm.). Juan Pérez de Montalbân scrie şi o piesă de teatru intitulată *El fin mas desgraciado y fortunas de Seyano*, ed. Madrid, 1679. (Vezi Schevill şi Bonilla, ed. cit., *vol*. II, nota 200 – 19.)

381 Număr de dresură cu câini, în care animalul e învăţat să sară, după cum se va vedea şi din text, pentru „regele Franţei", pentru cârciumăreasa cea bună etc., dar nu şi pentru cârciumăreasa cea rea sau pentru sultan. M. Baquero Goyanes aminteşte că motivul câinelui dresat să sară după „simpatia" sau „antipatia" faţă ţie un anumit personaj e prezent şi în literatura franceză: Diderot, în *Jacques le fataliste et son maâlre* (redactat între 1773 şi 1774 şi publicat în limba franceză în 1796), vorbeşte despre săracii care umblau cu asemenea câini, învăţaţi „a sauter pour le roi, pour la reine".

382 *marchizul de Priego*: Aluzie probabilă la cel de-al patrulea marchiz de Priego, Pedro Fernandez de Córdoba y Figueroa (1563 – 1606).

383 *Pimpinela de Plafagonia*: Mume extravagant alcătuit *ώα* cel al unei plante (*Poterium sanguisorbo*, cebarea) şi al unei provincii antice din Asia Mică (Paflagonia).

384 Un personaj cu acelaşi nume. ajutorul de paracliser Pa sillas, apare în intermediul *La Goarda cuidadosa* (*Straja grijulie*, traducere de Ileana Georgescu, în vol. Cervantes, *Teatru*, Editura Univers. 1971).

385 *şaptezeci*: Urmăm lecţiunea lui F. Rodriguez Marin, citind *seienta* în loc de *sesenta*, deoarece însăşi bătrâna declară mal jos că are şaptezeci şi cinci de ani (*seienta y cinco anos*).

386 *Camacha din Montilla*: După cum am mai arătat, au exis tat într-adevăr vrăjitoare cu acest nume în acea localitate andaluză, despre una din ele ştiindu-se că a încăput pe mâinile Inchiziţiei din Córdoba pe la mijlocul secolului al XVI-lea Ce). antes a petrecut câtva timp în Montilla în vara anului 1592, având prilejul să culeagă la faţa locului date şi legende privitoare la personajul său.

337 *Erihto*, *Cir ce*, *Medeea*: *Erihto* din Tesalia, femeie

vestită pentru cunoştinţele sale în materie de otrăvuri şi leacuri, menţionată de Lucan în *Farsalia*. *Cir ce*, fiică a lui Helios şi sora lui Acetes, regele Cbichidei, este vrăjitoarea din insula Eea, care l-a reţinut vreme de un an pe Ulise şi i-a transformat soţii în porci. *Medeea*, fiica lui Acetes, magiciană, îl ajută cu arta sa pe Iason.

boscărie: în original, *tropelia*, de la *cotropelia*. În, traducere accentuăm conotaţia depreciativă a termenului. Vezi Scheviil şi Bonilla, ed. cit., vol. I, nota 10 – 9 şi vol. II, nota 211 – 9

Despre vrăjitoare şi vrăjitorie în Spania, cu o privire asupra cauzelor şi evoluţiei fenomenului, Schevi şi Bonilla (ed. cit., vol. III, nota 211 – 24) trimit la cartea fundamentală a lui Henry Charles Lea, *A History of Inquisition in Spain*, *New* York. 1907, vol. IV, pp. 206 – 247. autorul consideră că credinţa în vrăjitorie» apărut în Spania pe la Jumătatea secolului al XIV-lea, că dezvoltarea i-a fost retezată de asprimea persecuţiei şi că a dispărut virtualmente pe la finele secolului al XVII! – le-a.

născuse doi căţei. motivul substituirii copiilor nou-născuţi eu animale e foarte vechi şi foarte răspândit. În acest sens, în *Basmele române* (trimitem la ediţia din 1978, Editura Minerva, pp. 268280), Lazăr Şăineanu studiază tipul „Copiii de aur”, foarte bogat reprezentat, şi în literatura română

391 Reminiscenţe posibile din Virgiliu, *Eneula*, VI, 353: „Partere subiectis et debellare superbos” („A ocroti pe supuşi şi-a înfrânge pe mândri cu arme”, trad. de D. Murăraşu).

392 „Un exemplu tipic de asemenea *experienţe* ni-l furnizează *o Relación que se hizo por Ios inquisidores de Calahora para ave-Tiguar el mai trato y vivienda de las brujas*, în anul, 1590. (...) Acolo, inchizitorul Andres Martinez de Ibarro adevereşte – din experienţa – scrie el – pe care am făcut-o», că 1. vrăjitoarele (în sp. bruj*as, te*rmen specializat pentru vrăjitoarele care participă la sabaturi, n.n.) ies pe ferestre şi hornuri şi pe oriunde vor, întrucât diavolul le susţine şi vine să le poarte»; 2. că

practică legătura trupească cu diavolul, la care se duc vinerea la miezul nopţii; 3. că toţi vrăjitorii şi vrăjitoarele se pot cunoaşte după un semn ce li se întipăreşte în ochiul ţine. deasupra irisului (negro del o jo): 4. – că atunci când pământul e bătut de piatră sau furtuni e din pricina maleficiuiui lor»; 5. că vrăjesc oamenii, ucid copii de ţâţă – şi-i dezgroapă şi le scot măruntaiele şi inima»; 6. «că nicio lucrare nu trebuie s-o facă eu mina dreaptă şi că cel mai straşnic le este oprit să rostească numele lui Iisus şi să facă semnul cruciiete. etc. În concluzie spune: – le-am osândit pe toate la moarte şi unele au fost executate în Pamplona»". (Schevill şi Bonilla, ed. cit., *v*ol. III, nota 215 – 23.)

393 *Perinei*: *şic* pentru Pirinei (în original *Perineos*).

394 Vehementa diatribă la adresa ţiganilor, precum şi cea de mai jos împotriva moriscilor (populaţia maură creştinată, expulzată în 1609) ne pun din nou în faţa întrebării atât de dezbătute: A fost Cervantes un intolerant? Am mai discutat pe scurt această problemă într-o notă la un pasaj din *Persiles şi Sigismunda* (ed. cit., n. 181), unde spuneam: „Atitudinea lui Cervantes faţă de *morisci* e dublă: le condamnă în general comunitatea (de pildă în *Colocviul dinilor*) şi e plin de simpatie umană faţă" de persoane particulare şi individualizate". La fel şi în cazul ţiganilor, se poate aduce în discuţie elogiul vieţii lor libere (cu note de pastoralism idealizant, este drept) făcut în *Ţigăjmuşa* de către bătrânul ţigan care-l iniţiază pe Andres. Pentru o discuţie completă şi comprehensivă, trimitem la Americo Castro, *E'l pensarniento de Cervantes*, ed. cât„Jp. 292 – 307. Important e însă că Cervantes este poate singurul mare scriitor spaniol al acelor vremuri la care se pot izola şi tendinţe umanizante şi chiaK liberale în probleme atât de spinoase. Vezi, de asemenea, celelalte contribuţii foarte importante ale lui

Americo Castro în această direcţie, printre care semnalăm în mod deosebit la *realidad histânca de E spana*, edition renovada, sex la edicion. Editorial Porrua, México, 1975, mai ales pp. 198 – 210. Privitor la reflectarea în

literatură a delicatei probleme a moriscilor, vezi C. Colonge… Reflets iitteraires de la question morisque", în Bole*tin de* l*a* R*ea*l *Aca*d*emia de* B*ue*nos Letr*as de* B*arc*e*lona*, vol. XXXIII, 1969 – 1970, pp. 137 – 243.»

395 bulibaşă: în original, conde.

396 Berganza „uită" din nou că e câine şi vorbeşte în numele oamenilor.

397 *întâia zi*: În original, *jornada*, act.

398 *mutaţi-o caparum*: „Schimbarea odăjdiilor", ceremonie care avea loc în Săptămâna Mare şi în cadrul căreia cardinalii îşi schimbau veşmintele roşii cu altele violete, de doliu.

399 *Buchetul Darahei*: *A* existat, într-adevăr, o piesă cu titlul *EI Ramillete de Daraja*, – citată de Jeroniaio de Alcalá (1 – 563 – 1632) în al său *Alonso, mozo de muchos amos* sau *El dorado hablador* şi pomenită de Quevedo. Daraha e un personaj al baladelor morisce şi al „unei nuvele intercalate de Mateo Alemăn în al său *Guzman de Aflarăche*, I (Schevill şi Bonilla, ed. cit., vol. III, nota 236 – 20).

400 *vestita mănăstire Sfântul Ieronim*: Mănăstirea şi biserica San Jerónimo din Granada, ctitorie a regilor catolici, Ferdinand şi Isabela, fondată în 1492, Construcţia a început în 1493.

401 *avea muzele ruşinoase*: în original, „tenia las musas vergonzantes", în sensul că, asemenea multor poeţi, a căror sărăcie era proverbială („Dacă vreun poet spune că e sărac, să fie numaidecât crezut doar pe cuvânt, fără alt jurământ sau cercetare", scrie Cervantes în *Adaosul la Parnas*), se ducea să primească pomana de supă şi pâine care se distribuia la porţile mănăstirilor.

402 *Angulo cel Rău*: Personaj citat, şi în *Don Quijote*, II, XI. Nu dispunem de date sigure privitoare la el, în diverse surse pomenindu-se mai mulţi directori de trupă sau impresari (*autores*) cu acelaşi nume: printre ei, un Angulo „el gracioso", pomenit de Cristóbal Suărez de Figueroa în *Piaza universal*, probabil Juan Bautista de Angulo. Cât despre Angulo el Malo, e poate cel menţionat

de Agustin de Rojas în *El viaje entretenido*, 1604; F. Rodriguez Marin a găsit un document clin 1594 unde apare un Andres de Angulo, impresar şi actor din Toledo.

403. *Matei*, β, O: „Noiite dare sanctum canibus, neque mittatis margâritas vestras ante porcos".

404 *intermedii*: *Entremeses*, sing, *cntremes*, ceea ce s-ar putea echivala şi prin *interludiu*, piesă comică într-un act, gen ilustrat cu strălucire de Cervantes prin cele opt lucrări de acest gen, publicate în volumul *Opt comedii şi opt intermedii* (1615).

405 *himerişti*: în original, *arbitristas*, autori de proiecte fanteziste, destinate în epocă redresării sociale şi economice a Spaniei.

406 *zece ani*: Horaţiu (*Arta poetică*, v. 388) vorbeşte de *nouă* ani, ceea ce dovedeşte că Cervantes a preluat ideea prin intermediari (eventual prin intermediul versiunii lui Vicente Espinel: „y este encerrado en casa *diez* înviernos"). Iată tot pasajul (v. 38639) în traducerea lui Ionel Marinescu (*Arte poetice*. *Antichitatea*.

Editura Univers, 1970, p. 216): şi totuşi, de-ncerci a compune /

Din întâmplare ceva, să pătrundă-n urechea lui Meciu / Şi a părintelui tău şi a mea, şi s-o pui deoparte / Până-ntr-al nouălea an, închizând-o-n sertar".

407 Aluzie la *El baladro de Merlin* (Burgos, 1498) şi la la demands *del Sancto Grial, con Ios maravillosos foc nos de Lanţarote y de Galaz, su hijo* (Toledo, 1515). În original apare forma *brial* (fustă). Schevill şi Bonilla nu comentează cuvântul; F. Rodriguez Marin consideră că „este cum nu se poate mai nostimă confuzia pe care o face poetul acesta îndrăcit între *brial* (fustă) şi *grial* (potir)".

408 Se citează cazul unui anume Lorenzo Ferrer Maldonado, care-şi zicea căpitan şi se lăuda că descifrase „clavicula lui Solomon", cu ajutorul ei descoperind, după cum pretindea el, piatra filosofală. A dispărut brusc din Madrid, unde escrocase o mulţime de naivi, şi a fost prins abia în Granada (Jean Babelon, *Cervantes*, Editions de la

Nouvelle Revue Critique, Paris, 1939, p. 207).

409 *punctul fix*: E vorba de latitudinea pe mare, greu de determinat cu precizie pe atunci din pricina imperfecţiunii instrumentelor şi a metodelor de observare. Printre cei ce se străduiau, fără prea mult succes, în epocă, să rezolve această problemă, Jean Babelon (op. cit., p. 207) citează pe spaniolul Juan Arias de Loyola (1603) şi pe portughezul Luis de Fonseca Coutinho (1605), reputaţi savanţi ai vremii, nicidecum şarlatani.

410 *Espolon*: Promenadă pe malul râului Arlanzon, la Va-Uadolid.

411 *Falsa mătuşă*, î; original, *Utlie fingida*, nuvelă atribuit;» lui Cervantes. S-a păstrat într-un manuscris compilat prin 1694 de licenţiatul, Porras de la Cămara, canonic al catedralei din St villa, ia comanda cardinalului Fernando Nino de Guevara, arhiepiscopul oraşului, care dorea să-şi petreacă în chip plăcut siestele unei vacanţe de vară. Culegerea cuprindea, pe lângă aventuri fabuloase, snoave, scrisori ciudate, proverbe etc., şi două din viitoarei» *Nuvele exemplare* (*Rinconete şi Cortadillo* şi *Gelosul extremadu ran*), care au fost copiate probabil după manuscrisele originale Acest codice miscelaneu, astăzi pierdut, a fost semnalat pentru prima oară de Isidoro Bosarle, care a şi publicat *Rinconete*... şi G*e*lo*sul... în a*l său Cabinete *de lect*u*ra español*a*, nr. I* ŞI V die 1780. Le tia fing*ida a fost* reprodusă de Agustin Ga rin a de Arrieta în 1814, la finele lucrării sale El espíritu *de Miguel de Cerv*a*n*ie *y Saa*ved*r*a*, după c*opia făcută de Bosarte; a fost editată apoi de C. F, Franceson şi F.A. Wolf la Berlin (G. C. Năuck, 1818), după o copie a lui Pedro Estala, confruntată cu originalul de către Martir Fernandez de Navarreie, Acesta e şi textul reprodus în ediţia Schevill şi Bonilla şi pe care şi noi l-am urmat în realizarea versiunii româneşti. Alţi editori moderni (de pildă Angel Valbuena Prat, în Cervantes, Obras co*mplet*a*s, Editor*ial Aguilar, Madrid, ed. a XVI-a 1970, consultată de noi), preferă textul lui Arrieta, ale cărui variante sunt reproduse de Schevill şi Bonilla în note de subsol. La tia f *ingid*a *s-a mai* păstrat într-o

versiune manuscrisă din secolul al XVII-lea, cu „destul de multe deosebiri faţă de versiunea Porra* existentă în manuscrisul A2 – 141 – 4 de la Biblioteca Colombir: din Sevilla; această versiune a fost semnalată mai întâi de Bartolomé José Gallardo, în 1835, în primul număr al publicaţiei sub EI Criti*cân, şi est*e reprodusă integral în ediţia Schevill şi Bonilla pe paginile de stânga, faţă în faţă cu textul Porras. Paternitate acestei nuvele a făcut şi face obiectul unor vehemente controverse o rapidă ochire asupra stadiului actual al problemei se poate găsea ia Juan Luis Alborg, Historia *de la literatura española, Editor*ia Gredos, Madrid, vol. II, ed. a II-a, 1977, p. 119. În ce ne priveşti., nu sunterr. câtuşi de puţin în măsură să ne pronunţăm, întrucât nic nu cunoaştem toate argumentele pro şi contra, şi unele, şi altele din câte ştim, foarte întemeiate; e însă mai mult decât probabil că disputa va continua atâta timp cât nu va apărea un documem peremptoriu. Se poate spune, în mod foarte îndreptăţit şi rezonabil de vag, împreună cu Lui» Astrana Marin (aptid Al*borg, op. cit.).*

— A opera a putut fi foarte bine scrisă de Cervantes şi că în niciun caz „nu e nedemnă de el”. Tot ce putem îndrăzni să spunem este că nuvela ni se pare că e fragmentară sau că ne-a parvenit într-o formă abreviată, cel puţin spre final, care e mult prea precipitat faţă de frumoasele şi lentele dezvoltări din primele două treimi; bogatele sugestii ale unui personaj celestine. se precum doña Claudia rămân parcă neexploatate până la capăt. Factura mai îndrăzneaţă a textului, inclusiv cruditățile sugestiilor anatomo-fiziologice privitoare la recuperabilitatea virginităţii prin mijloacele artizanale de epocă, motive pentru care Cervantes ar fi putut, exclude Falsa *mătuşă* din sumarul definitiv al *Nuvelelor exemplare* (trecând-o în rândul acelor opere care „umblă creanga” prin lume, fără numele autorului), nu fac deloc mai puţin probabilă paternitatea lui, dacă ne gândirii fie şi numai la două intermedii (*Codoşul văduv* şi, mai ales, *Bătrânul gelos*). Dar exact aceleaşi considerente, ca şi o anumită

răceală metodică sau o ironie ceva mai tăioasă, perceptibile la lectură şi cu atât mai mult la traducere, ar putea servi ca argumente pentru deplasarea investigării de paternitate într-un teritoriu pe care l-am numi „cercul Avelianeda” (după pseudo-autorul falsului *Quijote*), nefăcând însă altceva decât să înlocuim o necunoscută cu alta. Toate literaturile (inclusiv cea română, cu spectaculosul, deşi mult mai restrânsul caz al Cântării *României*) unosc asemenea dispute practic insolubile. Calităţile intrinseci ale textului justifică însă din plin traducerea lui şi anexarea acestei piese savuroase la dosarul nuvelisticii lui Cervantes.

[în ultimul moment, când cartea de faţă se afla în faza de corectură în pagini I. am putut consulta şi altă ediţie critică a Falsei *mătuşi*, foarte bogat adnotată şi completată cu un masiv studiu critic. Ediţia, apărută în 1919, la Santiago de Chile, a fost retipărită în volumul José Toribio Medina. *Estudios cerrantinos*, Prologo del Dr. Rodolfo Oroz Scheibe, Fondo Historico y Bibliografico José Toribio y Medina, Santiago de Chile, 1958, pp. 147 – 209 (textul nuvelei şi notele) şi 210 – 442 („Estudio critico”). Schevill şi Bonilia nu apelează decât o singură dată la ediţia lui J.T. Medina, deşi eruditul chilian clarifică o serie de locuri textuale rămase neadnotate în ediţia celor doi; în consecinţă am reconfruntat integral traducerea noastră cu ediţia J.T. Medina. „Studiul critic” însă, cu toată risipa de erudiţie, nu aduce, nici el, argumente decisive în problema paternităţii nuvelei.]

412 *mânzoci şi mancegi*: *în* origina! *mancebos y marichegos*, formulă ritmică binară construită prin atracţie paronomastică, deseori întâlnită în textele vremii. *Manchego* (în traci, *manceg*) înseamnă locuitor al regiunii La Mancha.

413 *Bartolo şi Baldo*: Formulă curent utilizată în epocă pentru a simboliza studiile juridice. E vorba de doi faimoşi jurisconsulţi italieni: *Bartolo da Sassoferrato* (1314 – 1357) şi *Pietro. de Ubaldis* (1327 – 1407).

414 *dugheană de carne*: Perifrază pentru lupanar.

415 *Santenuflo*: Deformare de la *Santo Nuflo*, provenit la rânduil său din *San Onofre*. Întrucât un asemenea sfânt nu există în Biserica spaniolă apreciază J.T. Medina, ar putea fi vorba de un personaj imaginar, folosit ca simbol al ridicolului; acelaşi critic atrage atenţia că în vechime a existat totuşi ca nume propriu *Nuflo*, purtat de pildă de doi conchistadori: Nuflo de Vilialebos şi Nuflo de Chaves.

416 *de pe vremea contelui Fernăn Gonzalez*: Este vorba de primul conte al regatului independent al Castiliei, creat de el pe la mijlocul secolului al X-lea, în plină hegemonie maură. Faptele sale eroice şi rivalitatea neîmpăcată cu don Sancho I al Navarrei constituie materia unui amplu ciclu baladesc şi a unui epos, *Poema de Fernăn Gonzalez* (secolul al XIII-lea).

417 *bocanci bejerani*: încălţăminte confecţionată la Bejar, târg din provincia Salamanca, reputat şi prin producţia de postavuri.

418 *manta cu fâşii de mătase*: întrucât pajilor, lacheilor şi celorlalţi servitori le era cu desăvârşire interzisă folosirea mătăsii la confecţionarea mantiilor sau pelerinelor, chiar şi pentru căptuşeală, ei se mulţumeau să folosească acest material sub forma unor fâşii prinse pe dinăuntru şi având lungimea piesei vestimentare respective, derogare permisă de legislaţia vremii (Schevill şi Bonilla, ed. cit., vol. III, nota 257 – 8).

419 *sabie navarreză*: în original, *espada navarrisca*; această formă adjectivală ieşită astăzi din uz era folosită cu referire la moneda din Navarra, care nu avea curs în Castilia şi Aragon; *espada navarrisca* însemna probabil o sabie care depăşea lungimea maximă admisă de lege („cinco cuartas de varas de cuchiila de largo”, potrivit unui edict din 1564).

420 *stofă de Contray*; Stofă fabricată în oraşul *Kortriik* (r. Courtrai) din Belgia de azi.

421 Tot pasajul anterior („Iη stare să scoată untul şi dintr-o ceaşcă de tacâm oricât de surdă”, sau, în original: „que sacaran cualquiera de una taza malagona, por sorda

que fuese”), prezent numai în versiunea berlineză a nuvelei, este greu inteligibil. Vezi pentru amănunte Scheviil şi Bonilla, ed. cit., vol. III, nota 261 – 22., José Toribio Medina, citat. aici de cei doi editori, propune interpretarea pe care o urmăm în traducere, în măsura posibilului, fără ea textul să devină mult mai clar. (Vezi J.T. Medina, *La tia fingida. În Estudios cervantinos*, ed. cit., p. 155, nota 7 (la pp. 166 – 168.)

422 *două amorţiri*: în original, *dos dormidas*, termen tehnic de sericicultură, viermii de mătase trecând prin patru asemenea amorţiri, după care4 i se determină vârsta

423 *în utroque iure*: Expresie latinească, însemnând în ambele ramuri ale dreptului, adică laic şi canonic.

424 *Jaraicejo*: Localitate în provincia Cáceres, la N de Trujfflo.

425 Fiecare breaslă organiza în Săptămâna Mare procesiuni cu steaguri, muzică şi dansuri. Un contemporan, Pedro de Guzrr. În crede că ia originea „dansului săbiilor” spaniol stau dansurile „pyrrhice”, adică cele născocite de Pyrrhus, fiul lui Ahile. Vezi Scheviil şi Bonilla, ed. cit., vol. III, nota 271 – 15, unde se dau multe şi pitoreşti amănunte despre aceste procesiuni.

426 *pulcelă*: în original, *pulcela*, fecioară, italienism folosit aici pentru efectul său comic.

427 *Plasencia*: Oraş din provincia Cáceres, episcopat şi. centru agricol.

428 *Za mora*: Oraş, astăzi capitala provinciei cu acelaşi nume, aşezat pe fluviul Ducro, centru agricol: catedrală romanică din secolul al XII-lea.

429 *Toro*: Oraş din provincia Zamora, folosit deseori în Evul Mediu ca reşedinţă regală şi a Curţilor Castiliei (*Cortés*).

430 Scheviil şi Bonilla (ed. cit., vol. III, nota 289 – 19) atrag atenţia asupra unor frapante asemănări dintre acest pasaj şi unul din *La Galatea*, romanul pastoral al lui Cervantes: „Todas estas razones que la belia Bosaura decia, las escuchaba el caballero con Ios ojos hincados en el suelo, y haciendo rayas en la tierra con la punta de un

cuchillo de monte… pero, no contenta Rosaura con lo dieho… prosiguio… «Alza Ios ojos ya, y ponlos en estos. que

: «ı mal te miraror. – (*La G alai ea*, cartea a IV-lea, în *Obras otapietas*, ed-A. Valbuena Prat, p. 823. col. 1).

431 *trei facultăţi*: Facultăţile sau „putinţele” (*poteneias*) sujetului erau de a cunoaşte, a voi şi a-şi aminti, adică înţelegerea, voinţa şi memoria.

432 *să-l ademeneşti* pe… Cuvânt lipsă în original, fără ca motivul omisiunii să poată fi precizat. José Toribio Medina, αρ. cât., *p*. 175. nota 15 (ia p. 195) înclină să creadă că nu este vorba de o omisiune din raţiuni de cenzură sau de o „figură retorică”, ci pur îi simplu de un cuvânt suprimat de copistul care nu-l înţelesese.

433 Schevill şi Bonilla (cel *cât.*, vol. III, nota 291 – 18) citează câteva „locuri paralele”. Mai întâi un proverb consemnat de Correas: „La mujer en la iglesia, santa; en la caile, honesta; en su jisa, señora; en le campo. cabra” („Femeia în biserică, sfântă; pe stradă, cinstită: la ea în casă, stăpână; la câmp, capră”). Sau: „en la cama muy loca, en la casa muy cuerda; / non olvides tal duciia mas della te acuerda”, adică: „În pat foarte nebună, în casă foarte înţeleaptă; / n-o uita pe-o asemenea doamnă, ci aminteşte-ţi de ea”, spune Juan Ruiz, Arhipresbiterul de Hita, în *Ubro de buen amor*, copia 466 (citătm după ediţia lui Joan Corominas, Editorial Gredos, Madrid, 1967, p. 209). Sau, în fine, Joachim du – Bellay, în la *vieţile courtisane*: „Sage au parter et folastre à la couche” („Înţeleaptă la vorbă şi zvăpăiată-n pat”).

434 *sosirea flotei*: E vorba de sosirea flotei din America, eveniment aşteptat, pentru a fi speculat în fel şi chip, de mai toate straturile sociale, roind în jurul potopului de aur şi argint. Cf. Baltasar Gracián. *Criticonu-l*, II, 3, ed. rom. cât., vol. II, pp. 148 – 149, prezentând aceeaşi situaţie eu o jumătate de veac mai târziu.

435 *Juan de Bracamonte şi arhidiaconul din Jerez*: Aluzii la personaje anecdotice ale vremii, vezi Schevill şi

Bonilla, ed. cit., vol. III. notele 299 – 2 şi 299 – 3.

4.36 Fii *car*: E vorba de vestita familie de bancheri germani Fugger, care au obţinut în 1535 dreptul de a bate monedă. Numele «e *Viicar* a devenit proverbial în Spania vremii.

437 *peruvian*: Vezi mai sus, nota 142.

438 *quod magia est*: „Ceea ce e şi mai mult”.

43!) *studenţica asta trilingvă*: Aluzie maliţioasă la cele trei „vânzări” al căror obiect îl făcuse virginitatea restaurată a Esperanzei. Termenul de comparaţie îl constituie o realitate a vieţii universitare din epocă, colegiile *trilingve*, care funcţionau la Salamanca şi la Alcalá de Heiiares şi unde se predau limbile latinii greacă şi ebraică. În replica imediat următoare, Grijalba, care ignoră termenul *trilingtie*, îl receptează corupt sub forma *pringues*. de la vb. *pringar* (a păta cu grăsime, a opări cu ulei fiert, *a răni*. *a umple de sânge*). De aici şi echivalarea noastră: *trilingvă – trei linguri*.

440 Vezi mai sus, nota 316.

441”. *de la uşa unei biserici*: În faţa multor biserici erau pietre anume aşezate pentru a fi depuşi acolo iopiii abandonaţi. Pedra de Urdemalas, eroul comediei cu acelaşi nume a lui Cervantes, era şi el un „niflo de la piedra”, un „copil al pietrei”.

443 celelalte două: Câteva rânduri mai sus se vorbea de „altele trei”.

Studiu introductiv V Notă asupra ediţiei LXXIV Nuvele exemplare

Prolog către cititor 3 [închinare] 7 [Omagii] 9

Nuvelă despre Ţigăncuşală, Nuvelă despre îndrăgostitul generos 80 Nuvelă despre Rinconete şi Cortadillo 123 Nuvelă despre Spaniola englezoaică 166 Nuvelă despre Licenţiatul Sticloanţă 210 Nuvelă despre Puterea sângelui 237 Nuvelă despre Gelosul extremaduran 257 Nuvelă despre Ilustra rândăşiţă 293 Nuvelă despre Cele două fete 349 Nuvelă despre Doamna Cornelia 389 Nuvelă despre Căsătoria înşelătoare 423 Cea despre Colociul câinilor 442 *Anexă*

15 „Se ştie bine că prin nenumărate episoade ale ultimelor sale opere, Cervantes a revenit mereu la maniera italiană care îl fermecase încă din tinereţe, ca să nu mai pomenim despre opera sa târzie, Că*lătoria l*a *Pa**ma»,* în care Imitarea modelului italian se apropie de o traducere po parcursul on*or în*tregi fragmente" (Werner Krauss, *op. cit.,* p. 353).

15 Ar fi interesantă o interpretare a aventurii ontologice a lui Sticloanţă prin prisma conceptelor româneşti *sinea* şi *şinele*, luminate de Constantin Noica în *Rostirea filosofică românească*, Editura Ştiinţifică, 1970, pp. 11 – 20.

12 Xα e cazul şi locul să discutăm şi unele probleme de istorie şi teorie literară *stricto sensu* puse de această nuvelă: a făcut-o detaliat Amezua, op. cit., vol. II, pp. 413 – 115 („Animalele vorbitoare în literatură", antecedentele lui Cervantes) şi pp. 416 – 413 (consideraţii despre forma dialogată folosită aici de Cervantes). În altă ordine de idei, Casalduero precizează că Cervantes inaugurează în Spania „literatura de «vise» şi «elucubraţii» [*suenos* şi *disparates*]"; prioritatea lui este istoriceşte confirmată, spune criticul… deoarece şi-a publicat opera înainte de Quevedo" (J. Casalduero, op. cit., p. *195*).

LXIX